CATALOGUE

OF THE

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART VII.

Samskrit Literature:

B. POETICAL LITERATURE.

III. POETIC COMPOSITIONS IN VERSE AND PROSE.

IV. DRAMATIC LITERATURE.

EDITED BY

JULIUS EGGELING, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London:

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1904.

सत्यमेव जयते

ADDENDA AND CORRECTIONS.

Page 1418, col. 1, l. 2. The missing leaf has since been recovered in another MS.

,, 1425, col. 1, l. 6. Cf. Journal of German Or. Soc., lvi., p. 626, where Prof. Pischel adduces reasons for ascribing the authorship of the *Nalodaya* to *Ravideva*, son of *Nārāyaṇa* (author of the *Rākshasakāvya*, cf. no. 3932).

,, 1452, col. 2, l. 32. A different *Pārijātaharaṇacampū*, by *Śesha Kṛishṇa*, has been published in no. 14 of the *Kāvyamālā* (1889).

,, 1500, col. 1, ll. 16–17. Foll. 61–70 and foll. 81–90 have been transposed.

,, 1514, col. 2, l. 26, *read* स्यादमंदसु.

,, 1518, col. 1, l. 18. An Italian translation of the work has been published by C. Formichi (Giornale della Società Italiana, xii., 207–23).

,, 1523, col. 2, l. 13. See also P. Peterson, *Kādambarī*, p. 69.

,, 1532, col. 2, l. 25, *read* निर्मितिमादधती भारती कवेर्जयति ॥ *Kāvyapr.*, 1, 1.

,, 1534, col. 2, l. 24, *read* भक्तिप्रह्व° ; l. 29, *read* गोवर्धनमूलकर्दमरस°.

,, 1546, col. 2, l. 22. Cf. R. G. Bhandarkar, Report, 1883–4, p. 143; C. Bendall, Cat. of MSS. of Brit. Mus., no. 283.

,, 1602, col. 1, l. 5 *seqq.* For two other plays (*Subhadrāpariṇayana* and *Rāmābhyudaya*) by the same author (first half of 15th century), see C. Bendall, Cat. Brit. Mus., nos. 271, 272; S. Lévi, Le Théâtre Indien, p. 242.

,, 1604, col. 2, l. 4, *read* 1143–1172. Cf. also C. Bendall, Cat. Brit. Mus., no. 269, and Journ. Roy. As. Soc., 1898, p. 229, where reasons are given for assuming the author to have written his play during the reign of *Tribhuvanapāla* of Gujarat (about 1242–3 A.D.), not during that of *Kumārapāla*, whom it was merely intended to commemorate.

सत्यमेव जयते

III. Poetic Compositions in Verse and Prose.

I. POEMS (KĀVYA, GĪTĀ, STOTRA, *etc.*).

3740.

2377. Foll. 103 (numbered 107); size 9½ in. by 4¼ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1500 A.D.; ten lines in a page.

Raghuvaṃśa, by *Kālidāsa.*

Of the original MS., foll. 46–53 were lost and replaced (in 1742 A.D.) by six leaves, containing the 9th *sarga,* after leaving a gap of eleven verses at the end of the 8th *sarga.* No. 78 is passed over in the pagination. Foll. 100, 101, 105–7 were supplied by a third hand in 1688 A.D., and fol. 104 is wanting, the gap comprising the end of the 18th and beginning of the 19th *sarga.*

Final date: संवत् १७४५ वर्षे माघसुदि १० सोमे संधितं रघुवंशकाव्यं पूर्णानंदस्वामिना ॥

The MS. is referred to, in the preface to Stenzler's edition, p. v., under the old number 1962. [GAIKAWAR.]

3741.

1921. Foll. 126; size 10 in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Raghuvaṃśa.

The latter part of the MS. (Taylor 145) is considerably worm-eaten. [DR. JOHN TAYLOR.]

3742.

2469 a. Foll. 59; size 10 in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 10–13 lines in a page.

Raghuvaṃśa. Cantos I.–IX.

The old number of the MS. was 2059.

[GAIKAWAR.]

3743.

551. Foll. 312; size 16¾ in. by 10½ in.; clear Bengālī handwriting; European paper (watermark 1805); about 16 lines in a page.

Raghuvaṃśa, with three commentaries, written above and below the text, viz.:—

I. *Vyākhyābṛihaspati,* by *Bṛihaspati Miśra* (see no. 3750).

II. *Saṃjīvanī,* by *Mallinātha.*

III. *Subodhā,* by *Bharatasena,* or *Bharatamallika,* son of *Gaurāṅgamallika* (or *-malīka*), of the *Ambashṭha-Hariharakhān* family.

This commentary begins:

प्रणम्य गौरीं गिरिशं च भक्त्या
सेनश्च गौराङ्गमलीकभूतः (°सूनुः or जातः)।
भूभृन्निदेशाद्भरतः सुबोधां
वैद्यो विधत्ते रघुवंशटीकां ॥

कालिदासो महाकविर्महाकाव्यं रघुवंशाभिधं कर्तुमिच्छुर्विघ्नविघातार्थं स्वेष्टदेवताप्रणामात्मकं मङ्गलमाचरति । वागर्थाविति °

The colophon usually runs thus: इत्यम्बष्ठहरिहरखानवंशसमुद्भव (or अम्बष्ठकुलोद्भव) गौराङ्गमल्लिकात्मज-श्रीभरतसेन (also °मल्लि, मल्लिक, मल्लीक) कृतायां रघुवंशटीकायां सुबोधायां ° सर्गः ॥

This commentator, according to Colebrooke (*Amarak.*, pref., p. 6), flourished in the middle of last century.

At the end of the volume, ten leaves are appended, containing an abstract (*sthūlatātparyārtha*) of the poem, the same as that contained in MS. 898*a* (see no. 3751). This is followed by an additional leaf giving a list of authorities quoted by the three commentaries contained in the volume.

The old number of the MS. was 536.

[H. T. COLEBROOKE.]

3744.

1397. Foll. 246; size 13½ in. by 5 in.; well written in Devanāgarī, by three different hands, towards the end of last century; 10–13 lines in a page.

Raghuvaṃśa, with *Mallinātha's* commentary, called *Saṃjīvanī*.

Sarga 8 is dated Saṃvat 1853; *sarga* 19, Saṃvat 1848. Each canto has a separate pagination.

In the place of *sarga* VIII. 1–20, this MS. gives a duplicate of XII. 1–24.

The old number of the MS. was 1316.

Numerous editions of this commentary (the only one hitherto printed completely) have been published in India (*e.g.* Shankar P. Paṇdit's ed., in the Bombay Sansk. Ser., 1869–72).

[H. T. COLEBROOKE.]

3745.

1887. Foll. 235; size 12 in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; 9–14 lines in a page.

The same works. Incomplete. Each canto is paged separately.

Foll. 9, 10, 15, 16 of *sarga* II. (vv. 30–37, 53–59) are missing; and the MS. terminates (at the foot of the front page of the last leaf) with XVII. 40. [Taylor 146.]

[DR. JOHN TAYLOR.]

3746.

2069. Foll. 276; size 11 in. by 5¼ in.; good, modern Devanāgarī writing; 8–12 lines in a page.

Raghuvaṃśa, with *Mallinātha's* commentary. Cantos I.–XI.

Old number 1879. [GAIKAWAR.]

3747.

3036. Foll. 39; size 12½ in. by 4¾ in.; good, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

A fragment of the same works, consisting of canto IX., verses 1–78, and of cantos XVI. and XVIII. [J. R. BALLANTYNE.]

3748.

2085. Foll. 217; size 9¼ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1721 A.D.; twelve lines in a page.

Mallinātha's commentary, *Saṃjīvanī*, on the *Raghuvaṃśa*; without the text.

The first two leaves, and the last one, contain partly repetitions, and partly foreign matter, such as the beginning of *Mallinātha's* commentary, *Sarvaṃkashā*, on the *Śiśupālavadha* (see nos. 3815–18).

Dated: संवत् १७७८ वर्षे शाके १६४३ प्रवर्तमाने दक्षिणायनगते श्रीसूर्ये वसंत ऋतौ मासोत्तमे मासे माघमासे शुक्रे पक्षे एकादश्यन्विते गुरुवासरे ११ गुरौ पूर्वाषाढे नक्षत्रे सिद्धियोगे एवं शुद्धे दिने लिखितो ऽयं ग्रंथः ॥ श्रीउदीच्यज्ञातीयेन ह्रे० श्रीश्री० दवे० कल्याणजित्सुतहरिशंकरात्मजेन हरिनंदनेनोत्पादितस्य नरसिंहरामस्यायं ग्रंथः ॥ ० ॥ दवे० कल्याणजीसुतपौत्रेण कौशिकगोत्रोत्पन्नेन राजनगरनिवासिना नृसिंहरामेण लिखितः ॥

Old number of MS. 1837.

[GAIKAWAR.]

3749.

868c. Fol. 1; size 9¾ in. by 4 in.; fair, oldish Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

Fragment of *Mallinātha's* commentary.

It extends from मनोभवः कामः in XII. 33 (here counted 32) to उत्थानक्रिया in XII. 49 (here 48).

[H. T. COLEBROOKE.]

3750.

997. Foll. 300 (counted 302, nos. 44 and 66 being passed over); good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Raghuvaṃśa-viveka (or *dīpikā*), also called *Vyākhyābṛihaspati,* a commentary on the *Raghuvaṃśa,* by *Bṛihaspati Miśra.*

It begins:

जयन्ति दृष्टिसंबोधभिदुराः(°संरोध°) सङ्कटच्छिदः[1]।
मुकुन्दचरणद्वन्द्वनखरेन्दुकरोर्मयः[2] ॥
विद्यासु तासु विनयी प्रणयी[3] गुणेषु
गौडाधिपादुपचितप्रचुरप्रतिष्ठः ।
सो ऽहं यथामति बृहस्पतिरातनोमि
व्याख्याबृहस्पतिमलङ्कृतिकाव्यलिङ्गं ॥

निर्विघ्नेन प्रारिप्सितसमाप्त्यर्थं° कविर्निबध्नाति । °

Colophon: इति महिन्तापनीयकविचक्रवर्त्याचार्यश्रीमद्बृहस्पतिमिश्रकृते रघुवंशविवेके (° दीपिकायां foll. 91*b*, 120*a*, 136*a*, 189*b*, 255*b*) व्याख्याबृहस्पतावूनविंशतितमसर्गविवरणं समाप्तं ॥

At the end of cantos 4 and 7 the commentary is called in both MSS. *Subodhā* (as the same author's commentary on the *Kumārasambhava,* cf. no. 3765).

Foll. 241–262 are written in a different hand from the bulk of the MS. (the old number of which was 1268).

For other MSS. of this commentary see above, no. 3743 [MS. B], and Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 243 (containing several other introductory verses, though partly defective and corrupt). [H. T. COLEBROOKE.]

3751.

898a. Foll. 26; folio, size 15 in. by 10 in.; clear, modern Bengālī handwriting; 19–21 lines in a page.

Raghuvaṃśa-sthūlatātparyārtha, an abstract of the *Raghuvaṃśa.*

It is annotated throughout, in the margins, with English notes in Colebrooke's hand.

For the same abstract see above, no. 3743.

[H. T. COLEBROOKE.]

3752.

2836. Foll. 129 (paged 1–258); 4to, size 9 in. by 7 in.; European paper (watermark 1807).

Raghuvaṃśa, translated into English; from the beginning of canto II. to canto XII., v. 12.

The first seventeen leaves have been left blank for the translation of canto I.; and there are also blank leaves at the end.

According to a note affixed (by Wilkins) to the back cover of the volume, the translation was probably made by Captain Fell.

[?]

3753.

2469b. Foll. 36; size 10¼ in. by 4¾ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1749 A.D.; ten lines in a page.

Kumārasambhava, a poem on the birth of the War-god, by *Kālidāsa.* *Sargas* I.–VII.

The MS. is referred to by Stenzler (Praef., p. ii.) under the old number 2059.

For the 8th *sarga* of the poem, treated as authentic in South-Indian editions, see no. 3764. It has been published, with nine more (probably spurious) cantos, in the Paṇḍit, vol. i. (Benares 1866). Cp. the opening verses of no. 3766.

Of translations of the poem may be mentioned the one in verse, by R. T. H. Griffith, 2nd ed. (Trübner's Or. Ser.), 1879. [GAIKAWAR.]

[1] दृष्टिसंबाधभिदुराः° R. M.; दृष्टिसंरोधातिदूरान्धकरच्छिदः MS. 551 (B).

[2] °करश्रमयः B; cf. no. 3765.

[3] सुकृती विनयी B; ? r. विद्वत्सभासु° with R. M., but cp. no. 3765.

3754.

1601. Foll. 45 (the first of which is wanting); size 10¼ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1762 A.D.; seven lines in a page.

Kumārasambhava, sargas I.–VII. With marginal glosses on the first fifteen leaves.

The old number of the MS. was 1169.

[H. T. COLEBROOKE.]

3755.

808. Foll. 36; size 13¾ in. by 3¼ in.; indifferent Bengālī handwriting of about 1750 A.D.; 5 or 6 lines in a page.

Kumārasambhava, sargas I.–VII. With marginal glosses throughout.

The glosses on the first two verses (with the words to which they refer supplied from the text) are as follows: 1. नाम इति प्राकाश्ये व्यस्तृतीयान्तः। (वगाह्य) अवगाहनं कृत्वा। (स्थितः) उच्चः। (मानदण्डः) परिमाणदण्ड इव। 2. (यं) हिमालयं। (मेरौ स्थिते) स्थिते मेरुमनादृत्य इत्यर्थः। (दोग्धरि) दोग्धा गोपालके वत्से। (दोहदक्षे) दोहनक्रियायां दक्षः निपुण इत्यर्थः। (पृथूपदिष्टां) पृथुना उपदिष्टां।

Old number of this MS. 710.

[H. T. COLEBROOKE.]

3756.

2525 c. Foll. 19 (numbered 3, 9–26); size 9 in. by 4 in.; careless Devanāgarī writing of about 1750 A.D. (fol. 3 older); seven lines in a page.

Fragment of the *Kumārasambhava*, comprising I. 11–16; II., III., IV. 1–5.

Old number of this MS. 2032 (Stenzler, Praef. ad Kum., p. ii.). [GAIKAWAR.]

3757.

228 a. Foll. 163; folio, size 15 in. by 10 in.; fair Bengālī handwriting; European paper (watermark 1803); number of lines varying.

Kumārasambhava, with four commentaries, written above and below the text, viz:—

I. *Mallinātha's Saṃjīvanī.*

II. *Bṛihaspati Miśra's Subodhā.* [B.] Cf. no. 3765.

III. *Bharatasena's Subodhā.* [B.] Cf. no. 3766.

IV. *Gopālānanda's Sārāvalī.* [B.] Cf. no. 3767. This commentary was added subsequently by another hand, having apparently been copied from MS. 849.

The MS. (old number 130) has been corrected throughout.

[H. T. COLEBROOKE.]

3758, 3759.

179 a & b. Foll. 20 + 83; size 12½ in. by 4½ in.; fairly written in Devanāgarī by three different, modern hands; ten lines in a page.

Kumārasambhava, followed by *Mallinātha's* commentary, called *Saṃjīvanī.* *Sargas* I.–III. and V.–VII.

Dated, at the end of the text (written by the first hand), in Saṃvat 1856 (1799 A.D.). Old number 41.

[H. T. COLEBROOKE.]

3760.

2111 a. Foll. 159; size 9¾ in. by 4⅜ in.; excellent Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; eight lines in a page.

Mallinātha's Saṃjīvanī, on the *Kumārasambhava. Sargas* I.–VII.

Colophon: इति श्रीमहोपाध्यायकोलचलमल्लिनाथसूरिविरचितायां कुमारसंभवव्याख्यायां संजीविनीसमाख्यायां सप्तमः सर्गः समाप्तिं प्रफाण (the same phrase is employed in MSS. 179 and 575) ॥ लिखितं भ॰ विश्वनाथेन ॥

Old number 1970. [GAIKAWAR.]

3761.

2124a. Foll. 89; size 9¼ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1722 A.D. (the same hand as MS. 2085 above); twelve lines in a page.

The same work. *Sargas* I.–VII.

Dated: संवत्सप्तदश १७७९ एकोनाशीतितमे वर्षे आषाढे मासि शुद्धे पक्षे षष्ठ्यां तिथौ गुरुवासरे वटपत्रस्थितेन राजनगरनिवासिना दवेजीश्रीहरिशंकरात्मजहरिनंदनसूनुना नृसिंहरामेण कुमारसंभवस्य संजीवनीटीकायाः सप्त सर्गाः समाप्तिपर्यंतं लिखिता आत्मपठनार्थं ॰ ॥

Old number 2064. [GAIKAWAR.]

3762.

575. Foll. 93; size 10½ in. by 4½ in.; modern Devanāgarī writing; 10 and 12 lines in a page.

The same work. *Sargas* I.–VII.

The first part (*sargas* I.–IV., foll. 1–54), written by two different hands, must originally have belonged to a different MS. from the second part (*sargas* V.–VII., foll. 36–74), written by a third hand. Old number 182.

[H. T. COLEBROOKE.]

3763.

1923. Foll. 106; size 10¾ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of 1750 A.D.; twelve lines in a page.

Another copy of *Mallinātha's Saṃjīvanī* on the *Kumārasambhava*. *Sargas* I.–VII.

Taylor 149. [DR. JOHN TAYLOR.]

3764.

2111b. Foll. 21; size 9¾ in. by 4¼ in.; good Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; nine lines in a page.

Mallinātha's commentary, *Saṃjīvanī*, on the eighth *sarga* of the *Kumārasambhava*. Incomplete.

It breaks off at the foot of fol. 21*b*, in the comment on verse 83; three leaves having been lost there, as appears from a marginal note on fol. 1*a*, according to which the MS. consisted of 24 leaves.

Although the leaves are numbered 1–21, a leaf (with one page of writing) is evidently wanting at the beginning. In the South Indian editions (Madras 1861, 1870, 1878, 1884), all of which contain the 8th *sarga*, the commentary commences with ten *ślokas* *:

शिवाय जगतामस्तु शिवयोः प्रेम तादृशं ।
येनान्योन्यशरीरार्धमन्योन्यस्मै समर्पितं ॥ १ ॥
संभोगो विप्रलंभश्च द्विधा शृंगार इष्यते ।
विप्रलंभश्चतुर्धात्र वर्ण्यते रसकोविदैः ॥ २ ॥ ॰ ५ ॥
अथ संभोगशृंगारमनयोः समरागयोः ।
कुमारसंभवफलं सर्गे ऽस्मिन्नाह संप्रति ॥ ६ ॥ ॰ ८ ॥
मुग्धावस्थां समाश्रित्य देव्याः प्रथमसंगमे ।
आदावेकादशश्लोक्या ब्रूते पूर्वानुरागिणः ॥ ९ ॥
संक्षिप्तं नाम संभोगशृंगारं शिवयोः कविः ।
चुंबनेष्वधरेत्यादौ लक्षणं त्वस्य वक्ष्यते ॥ १० ॥

पाणिपीडनविधेरिति । ॰

---

* N. B. Parvaṇīkara and K. P. Paraba's edition (2nd ed., Bombay 1886), containing *Mallinātha's Saṃjīvanī* on cantos 1–7, and *Sītārāma's Saṃjīvanī* on c. 8–17, also gives in the appendix *Mallinātha's* commentary on canto 8. This seems, however, to be based on a single MS., which curiously had the very same defect at the beginning as the present MS.; the printed text commencing: अथ शृङ्गारमुभयोः * * * * * * * * । कुमारसंभवफले ॰ The first half of the 10th introductory verse is, however, corrupt in the edition, whilst our MS. agrees with the Southern editions.

The present MS. begins in the 6th of these verses: अथ शृंगारभावयोः कुमारसंभवफलं सर्गे ऽस्मिन्नाह संप्रति । ०

At the end of the MS. a modern hand has added six leaves, containing *Mallinātha's* commentary on VII. 82–95 (with the colophon of the 7th *sarga*), as if it were a continuation of the older part of the MS.

Old number 1970. [GAIKAWAR.]

3765.

1073. Foll. 104; size 13½ in. by 4¾ in.; good, clear, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Subodhā, or *Vyākhyābṛihaspati*, a commentary on *sargas* I.–VII. of the *Kumārasambhava*, by *Bṛihaspati Miśra*. [A.]

Cf. no. 3757 [B].

It begins (cf. no. 3750):

जयन्ति दृष्टिसम्बोधभिदुराः(०संरोध०) सङ्करच्छिदः ।
मुकुन्दचरणद्वन्द्वनखरेन्दुकरोर्मयः[1] ॥

विद्यासु तासु विनयी [प्रणयी om. AB] गुणेषु
गौडाधिपादुपचितप्रचुरप्रतिष्ठः ।
सो ऽहं यथामति बृहस्पतिरातनोमि
व्याख्याबृहस्पतिमलंकृतिकाव्यलिङ्गं ॥

काव्यलक्षणमेतत्। सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते तस्य लक्षणं ।०

Colophon: इति कुमारसंभवटीकायां (alias कुमारटीकायां) सुबोधायां बृहस्पतिमिश्रकृतायां गौरीविवाहो नाम सप्तमसर्गविवेचनं ॥

At the end of the 2nd *sarga* the commentary is in both MSS. called *Subodhinī*. Apparently, however, they are derived from the same original.

Old number 1347. [H. T. COLEBROOKE.]

[1] Corrected into ०करश्रयः in B.

3766.

1206. Foll. 79+47; size 12½ in. by 4 in.; good, modern Bengālī handwriting; 8 and 7 lines in a page.

Subodhā, another commentary of that title on *sargas* I.–VII. of the *Kumārasambhava*, by *Bharatasena*, son of *vaidya Gaurāṅgasena* (or *-mallika*). [A.]

Cf. no. 3757 [B].

It begins:

सेवकेषु दयास्थेव ययोः पित्रोः सुतेष्विव ।
सदा(*r.* सदा) तौ जगतां क्षेमंकरौ दुर्गामहेश्वरौ ॥
कुमारसंभवं नाम कालिदासो महाकविः ।
यच्चकार महाकाव्यं सर्गैः षोडशभिः श्रुतं ॥
तस्य शेषाष्टसर्गस्य संचारो ऽभूद्दैवतः ।
पाठो ऽष्टमस्य सर्गस्य देवीशापान्न विद्यते ॥
टीका तत्सप्तसर्गस्य सुबोधाख्या यथामति ।
गौराङ्गसेनपुत्रेण भरतेन वितन्यते ॥

श्रीमान्कालिदासकविराजो जगदुपकारकस्तारकवधनिबन्धकुमारसंभववर्णनविधित्सया सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते तस्य लक्षणं । ०

The last two *sargas* are written by a different hand from the rest, and paged separately.

Colophon: इति हरिहरखानवंशसंभवगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभरतसेनकृतायां कुमारसंभवटीकायां सुबोधायां सप्तमः सर्गः ॥

Old number 1381. Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 223. [H. T. COLEBROOKE.]

3767.

849. Foll. 104; size 12¼ in. by 4 in.; clear, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Sārāvalī, a commentary on cantos I.–VII. of the *Kumārasambhava*, by *Gopālananda Vāṇīvilāsa*, son of *Bhagīratha Miśra* and *Campāvatī*. [A.]

It begins (cf. *Bhagīratha Miśra's* comm. on *Kirātārjunīya*, nos. 3799, 3806):

परमानन्दसंदोहकन्दं वन्दे पुनःप्रभं[1] ।
गोविन्दमम्बुभस्कन्दमिन्दिरानन्दवृन्ददं ॥
श्रीभगीरथमिश्रस्य सूनुः सूनृतवाक् सुधीः ।
वाणीविलासः कुरुते टीकां सारावलीमिमां ॥

महाकाव्यसमारम्भे सत्संप्रदायाधिगतमहाकाव्यलक्षणं । वस्तुनिर्देशं °

The colophons run as follows in both MSS.:

I. ends with the verse;

श्रीमद्वाणीविनोदस्य गोविन्दार्पितचेतसः ।
सारावल्यां कृतौ सर्गे आदिसर्गमपूपुरत् ॥

II. इति श्रीभगीरथमिश्रसूनुकृते वाणीविलासे द्वितीयः सर्गः ॥

III. इति कुमारसंभवटीकायां भगीरथमिश्रसूनुविरचितायां तृतीयः सर्गः ॥

IV. इति कु° सारावल्यां श्रीवाणीविलासकृतायां चतुर्थः सर्गः ॥

V. शमुत्समावद्दे(*r.* श्रीमत्समावद्द)भगीरथस्य चम्पावतीकुक्षिसमुद्भवस्य । वाणीविलासस्य कृतौ सुबुद्धेः सर्गः समापूरितः पञ्चमो ऽयं ॥

VI., VII. इति श्रीभगीरथमिश्रसूनुश्रीगोपालनन्दकृतायां कु° सारावल्यां (सप्तमः) सर्गः समाप्तः ॥

Old number 1027. Cf. Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 233. [H. T. COLEBROOKE.]

3768.

898b. Foll. 6; folio, size 15 in. by 10½ in.; good, modern Bengālī handwriting; 19–30 lines in a page.

Kumārasambhava-sthūlatātparya, an epitome of *Kālidāsa's* poem.

The margins are covered with English notes in Colebrooke's hand.

[H. T. COLEBROOKE.]

3769.

228b. Foll. 4; folio, size 15 in. by 10 in.; European paper; excellent Devanāgarī writing; 29 lines in a page.

The same abstract of the *Kumārasambhava*, apparently copied from the preceding MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

3770.

3060. Foll. 14; size 10¾ in. by 4¾ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1557 A.D.; ten lines in a page.

Meghadūta, by *Kālidāsa*; in 125 verses.

Dated: संवत् १६१४ वर्षे अषढवदि १४ शनौ° names of place and scribe obliterated.

[J. R. BALLANTYNE.]

3771.

2737. Foll. 27 (two of which, 1 and 6, are wanting); size 7½ in. by 3⅜ in.; fair Devanāgarī writing of 1595 A.D.; 7–9 lines in a page.

Meghadūta, in 125 verses, with marginal and interlinear glosses.

The two missing leaves comprise from the beginning to near the end of v. 2; and vv. 19–22, and parts of 18 and 23.

Copied by *Śivānanda*, son of *Bhāṇajī*.

[GAIKAWAR.]

3772.

2019. Foll. 16; size 9¼ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1624 A.D.; eight lines in a page.

Meghadūta, in 121 verses.

[DR. JOHN TAYLOR.]

---

[1] Thus A B; ? *r.* ऽम्बुदप्रभं. Cf. the comm. on *Kirātārjunīya*, by the author's father, no. 3799.

3773.

1491 d. Foll. 11; size 15¾ in. by 5½ in.; good, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

Meghadūta, in 116 verses.

[H. T. Colebrooke.]

3774.

1584. Foll. 71; size 16¼ in. by 10¾ in.; clear Bengālī handwriting; European paper (watermark 1806); 15–32 lines in a page.

Meghadūta, in 116 verses; with six commentaries, written above and below the text, viz.:—

I. *Subodhā,* by *Bharatasena.* [B.] Cf. no. 3776.

It begins as in Oxf. MS.; for correct beginning, see MS. A.

II. *Muktāvali,* by *Rāmanātha Tarkālaṃkāra.*

III. *Mālatī,* by *Kalyāṇamalla.* [B.] Cf. no. 3777.

IV. *Saṃjīvanī,* by *Mallinātha.*

V. *Ṭīkā,* by *Haragovinda Vācaspati,* or *Vācaspati Govinda,* son of *Vaṅkavihārin Gaṅgopādhyāya* of Krishṇanagara, in the Rāḍa (? Rāḍhā) country.

It ends (fol. 67*b*, completed 71*b*):

इयमत्यविवेकतमःसंहतिहरवाचस्पतिगोविन्दसमाकलिता[1] ।
सुखयतु रसिकसमाजं निर्मलव्याख्या(!) सतामुपदेशात् ॥
राडदेशीयकृष्णनगरनिवासी श्रीवङ्कविहारीगङ्गोपाध्याया-
त्मजश्रीलश्रीहरगोविन्दवाचस्पतिकृता मेघदूतटीका ॥

VI. *Tātparyadīpikā,* by *Sanātana Gosvāmin,* of Vrindāvana. [B.] Cf. no. 3779.

See Prof. Aufrecht's description of Wilson's MS. (Cat. Bodl., no. 218), apparently copied from the present volume.

Two leaves appended at the end (69 and 70) contain a succinct analysis (*sthūlatātparyārtha*) of the poem, verse by verse; this being followed, on fol. 71, by a list of authorities (*pramāpakāḥ*) quoted by each of the commentators.

[H. T. Colebrooke.]

3775.

994 b. Foll. 20; size 13 in. by 4 in.; fair Bengālī handwriting of the latter part of last century; 9–14 lines in a page.

Meghadūta, in 116 verses; with the commentary (*Subodhā*) of *kavirāja Bharatasena,* son of *vaidya Gaurāṅga-mallīka* (or *-mallika*). Cf. next MS.

Colophon: इति भरतमल्लीककृता मेघकाव्यटीका समाप्ता॥

[H. T. Colebrooke.]

3776.

415. Foll. 79; size 13½ in. by 3 in.; cursive Bengālī handwriting of about 1780 A.D.; eight lines in a page.

Bharatasena's Subodhā, without the text (114 verses). It begins:

नत्वेशं वैद्यगौराङ्गमल्लीकाङ्गसमुद्भवः ।
भरतो मेघदूतस्य टीकां रचयति स्फुटं ॥
सन्त्येव मेघदूतस्य टीका बहुबुधैः कृताः ।
तथापीयं सुबोधाख्या क्रियते भूभृदाज्ञया ॥

It ends:

इति हरिहरखानख्यातवंशारविन्द-
द्युमणिविमलकीर्तिव्रातगौराङ्गजातः ।
प्रियगुणिगणभूरिश्रेष्ठभूपालशिष्टेर्
अकृत भरतसेनो मेघदूतस्य टीकां ॥

इति वैद्यमालञ्चीयविनायकसेनसंतानसंभूतहरिहरखानप्रपौत्र-गौराङ्गमल्लीकात्मज-श्रीभरतसेनकृता सुबोधा नाम मेघदूतटीका समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

---

[1] ? °संहतिवाचस्पति° fol. 67*b*; °हरगोविन्दवाचस्पति-समाकलिता । fol. 71*b*. On the fly-leaf at the end Colebrooke's Paṇḍit calls him *Hari Govinda Vācaspati.*

3777.

529. Foll. 70; size 9¾ in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of last century; ten lines in a page.

Mālatī, a commentary on the *Meghadūta* (115 verses), by *rājarshi Kalyāṇamalla,* son of *Gajamalla,* and grandson of *Karpūra,* of the *Padmabandhu* family. [A.]

It begins:

प्राज्ञा ज्वलद्भवदवानलतापशांत्यै
यत्पादमंबुदवरं शरणं प्रयांति ।
तं सर्वविघ्नभयनाशनमंबुजाक्षं
विष्णुं नमामि सहसाखिलविघ्ननाथं[1] ॥ १ ॥
पद्मबंधुकुलांभोधिशीतांशुर्लोकविश्रुतः ।
त्रैलोक्यचंद्र इत्यस्तीत्कर्पूर क्षत्रियेश्वरः ॥ २ ॥
तत्पुत्रो ऽस्ति पराभूतवैरस्त्रीमंडनस्पृहः ।
सर्वलक्षणसंयुक्तो गजमल्लो महायशाः ॥ ३ ॥
तस्य कल्याणमल्लो ऽस्ति नंदनो बुद्धिसागरः ।
तेनेयं मेघदूतस्य टीका नाम्नैव मालती ॥ ४ ॥
क्रियते चित्रभावार्थैरचनागंधशालिनी ।
विद्वज्जनमनोभृंगवृंदानंदविवर्धिनी ॥ ५ ॥
गुरुभ्यो यात्ययत्नेन दृष्ट्वा टीकाश्च भूरिशः ।
रहस्यमस्य काव्यस्य किंचिदस्य प्रकाश्यते ॥ ६ ॥ ०

Colophon as in Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 149.

Dated: संवत् १८१२ (!) कार्त्तिकसुदि १५ मं० लिखापितं चौबे श्रीविजैरामपंडितैः वसुवासदानपूर्वकं ० ॥

[H. T. Colebrooke.]

3778.

1398c. Foll. 25 (counted 24, no. 12 being double); size 12¾ in. by 6½ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 16–19 lines in a page.

Meghadūta, in 121 verses, with *Mallinātha's Saṃjīvanī.* Repeatedly printed in India.

[H. T. Colebrooke.]

[1] ? सहसा किल विघ्ननाथं.

3779.

1570. Foll. 20; size 10 in. by 3½ in.; small, clear Bengālī handwriting of about 1650 A.D.; 12–14 lines in a page.

Meghadūta-Tātparyadīpikā, by *Sanātana Gosvāmin.* [A.]

It begins:

उपनीतं नवनीतं करतलमभितो व्रजगृहिणीभिरदन् ।
माधुकरवृत्तियतिरिव करपात्रो नन्दजो जयति ॥
प्राच्यां व्याख्याः समालोच्य श्रीसनातनशर्मणा ।
तन्यते मेघदूतस्य टीका तात्पर्यदीपिका ॥ ०

The copyist's signature runs thus:

रत्नेश्वरेण सुधिया शुचेः शुक्लाष्टमीदिने ।
लिखिता मेघदूतस्य टीका तात्पर्यदीपिका ॥

[H. T. Colebrooke.]

3780.

1516d. Foll. 22; size 11 in. by 4¾ in.; indifferent Bengālī writing of about 1750 A.D.; 15–22 lines in a page.

Meghadūta, in 125 verses, with an analytical commentary (*ṭīkā*) composed, by *Divākara,* for some king of Mithilā.

It begins:

गौरीस्तनपरीरम्भगम्भीरानन्दशालिने[2] ।
नमः शृङ्गारसाराय हराय परमात्मने ॥ १ ॥
भूभृन्मण्डलनायकस्य विलसत्कीर्तिप्रतापोदय-
क्रान्ताशेषजगत्त्रयस्य मिथिला[क्षोणी]पतेराज्ञया ।
तत्तद्वाक्यपदानुरोधविधुरा ये मेघदूते जनास्
तानुद्दिश्य दिवाकरेण कृतिना टीकेयमारभ्यते ॥ २ ॥

इह तावत्सहृदयाह्लादिशब्दार्थयुगलं काव्यमित्युच्यते । तच्च दोषहानगुणोपादानालंकारयोगरसवियोगैः सहितं सकलविद्वज्जनमनोग्राहितायमवलंब्यसो (?°ब्यते ।) एतादृशं च काव्यं कुर्वतः कवेः कीर्तिप्रीतिलाभः संपद्यते ॥ यदुक्तं कंठाभरणे । निर्दोषं गुणवत्काव्यमलंकारैरलंकृतं । रसान्वितं कविः कुर्वन्कीर्तिं प्रीतिं च विन्दति ॥ प्रीतिरखण्डकाव्यार्थो रसास्वादेन च आनन्दः

[2] गौरीसून° MS.

कीर्तिसूर्यफलमाहुरिति ॥ तच्च काव्यं द्विविधं । श्रव्यमभिनेयं च । श्रव्यं रघुकाव्यादि । अभिनेयं व्यायोगनाटकाद्यनेकप्रकारकं । तदुभयमपि गद्यपद्यभेदेन द्विविधं । अपाद: पदसंतानो गद्यमित्यभिधीयते । पद्यं चतुष्पदा:(?°दं ।) काव्यस्य च रचितोचितसंनिवेशचारुणो रसप्रधानतयैव सकलसहृदयवृन्दानन्दार्थकत्वा[द्] रसेषु च रमणीयतया शृङ्गारस्यैव प्राधान्यं । शृङ्गारो ऽपि संभोगविप्रलम्भात्मकत्वेन द्विविध: । भोगो वियोगो विप्रलम्भकपूर्व एक स्वदते:(?) । तथा हि । काषायिते हि वस्त्रादौ भूयान्रागो[ऽ]भिषज्यते । तच्च मन्दाक्रान्ताछन्दसा(°:शा)त्वव्यथात्मकं(?) विप्रलम्भरसप्रधानं मेघदूताख्यं खण्डकाव्यं महाकवि: कश्चिदित्यादिना चकार । सध्यान्तलक्षणं चेदं काव्यं । यदुक्तं । कविरेकमर्थं सर्गेणैकेन वर्णयति काव्यसंघात: संनिगद्यते । वृन्दावनमेघदूतादिरिति ॥ कश्चिदित्यादि ॥ कश्चित् यक्षो वसतिं वासस्थानं चक्रे कृतवान् । रामगिर्याश्रमेषु । रामस्य गिरि: रामगिरिर्नाल्यवान् । तस्याश्रमेषु स्थानेषु तपोवनेषु वा । बहुवचनेन विरहानलसंतापादितस्तत: परिभ्रमन्नेकत्र धृतिं न लभते इति ध्वनितं । °

The text ends: श्रुत्वा वार्तां जलदकथितां ° योजयामास शश्वत् ॥ १२७ (*r.* १२५) ॥ इति मेघदूताख्यं खण्डकाव्यं समाप्तमिति ॥

The commentary ends: मेघात्संदेशश्रवणानन्तरं किं जातमित्यत आह । श्रुत्वेति ॥ धनेशो ऽपि कुवेरो ऽपि जलदकथितां वार्तां श्रुत्वा सदयहृदय: [दयया सह वर्तमानं सदयं हृदयं यस्य स marg.] सन् स्तकोपो [अस्त: कोपो यस्य marg.] स सद्य: तत्क्षणं शापस्यान्तं प्रात: (*r.* प्रीत:) संनिधाय कृत्वा विगलिता शुचा शोक: ययोस्तौ तुष्टचित्तौ (हृष्ट° text) विरचितानि शुभानि भोगानि तौ दम्पती पश्चात् शापावसाने इष्टान् अभीष्टान् भोगान् भोजयामास ॥ भीतार्थेयतिनाच्छतिना कृता(!) ॥ १२७ ॥ इति मेघदूतटीकायां दम्पतीसंयोग: समाप्त: ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3781.

2650. Foll. 14; size 10¼ in. by 4½ in.; good Jaina writing of about 1500 A.D.; 21-24 lines in a page.

Meghadūta, in 128 verses, with an anonymous commentary written above the text, on the right and left margins, and below the text.

The commentary begins (cf. *Kāvyād.*, i., 16, 17; *Sāhityad.*, *kār.* 559):

तत्र स्कंदमिति [1] कुमारकथनमेवमेतैर्नगनगरसागर[र्तु]चंद्रार्कोदयोद्यानजलकेलिमधुपानसुरतदूतमंत्रप्रयाणाजिनायकाभ्युदयविवाहविप्रलंभकुमारवर्णनैर्विस्पष्टैरष्टादशभिरमीभिर्महाकाव्यलक्षणै रूपलक्षितत्वादस्य महाकाव्यत्वं । तत्रेदमाद्यं वृत्तं । कश्चित्कान्ता° । कश्चिद्यक्ष: पुण्यजनो रामगिर्याश्रमेषु वसतिं चक्रे निवासं कृतवान् । रामो दशरथात्मजस्तेनाश्रितो गिरि: पूर्वं सीतासमन्वितो रामस्तत्र स्थितवान् इति रामगिरिस्तत्राश्रमास्तपस्विवासास्तेषु । अनेन चात्र निवसन् रामो ऽपि दैवाद्वियुक्तसीतया सार्धं पुन: संयोगमाससाद । तन्ममाप्येवं भूयादिति व्यज्यते । यद्यपि यक्षस्यैकाकित्वाद्रामगिर्याश्रमेष्वित्येकवचनमेव नाय्यं(न्याय्यं) तथापि गाढोत्कं ठा(?वा) घटितरणरणकाकुलीकृतचेतसां नैकत्रावस्थानं संभवति । कदाचित्कदाचिदाश्रमे दिवसमतिवाहयतीति बहुवचनं । अनेन चानेकाश्रमपावित्र्यं च पर्वतस्य व्यज्यते । रामगिरौ वसतिं कृतवानिति वाच्ये यदाश्रमोपादानं तेन दु:स्वप्नतप:प्रभावान्मुनीनामेव शापसंतापापनयनक्षमत्वमतस्तेषां शरणमनुश्रित(!) इति व्यज्यते । कथंभूतेषु । जनकतनयास्नानपुण्योदकेषु जनकतनया सीता तस्या जलक्रीडाया नियमविशेषैर्वा यानि स्नानानि तै: पुण्यमुदकं येषु तानि स्वभावचापलान्नारीणां पुण्यं शीलनैर्मल्यमेव पावित्र्यं । तच्च तस्या अस्ति जगत्प्रसिद्धम् अतो रामस्नानपावनत्वे सत्यपि पयसान्ता(?पयसां सीता)स्नानपावित्र्यमेव निर्दिष्टं । यद्वा । शृङ्गाररसजनितस्मरघस्मराधिकारं(!) प्रबंधं निर्मातुकामस्यास्य महाकवे: शृङ्गारस्य पुनर[ग]मंगनेति वनितानिर्देश एव संमत: ॥ तथा स्निग्धच्छायातरुषु । छाया आतपाभावस्तया उपलक्षितास्तरव: । यद्वा छाया शोभा °

The edges of the first leaf are partly worn away, whilst other leaves are somewhat worm-eaten.

No commentary is given for verses 123. आश्वास्यैवं °; 125. तं संदेशं °; 126. तस्माददेर्निगदित °; 127 (*pāṭhāntaram*). श्रुत्वा वार्तां °; and 128:

इत्थं भूतं सुचरितपदं मेघदूताभिधानं
कामाक्रीडाविरहितजने दु:खयुक्ते विनोद: ।
कामं चास्मिन्मतिनिपुणतामन्यभाव: कवीनां
मत्वार्यायाश्चरणकमलं कालिदासश्चकार ॥ १२८ ॥

इति श्रीकुलतिलकश्रीकालिदासकृतं मेघदूताभिधानं महाकाव्यं समाप्तं ॥ [GAIKAWAR.]

[1] *Megh.* 43 (or 44); in the present version, v. 47.

3782.

3160 a. Foll. 57; size $16\frac{7}{8}$ in. by $10\frac{3}{8}$ in.; fair Bengālī (and Devanāgarī) writing; European paper (watermark 1805); 12–27 lines in a page.

Nalodaya, a poem, in alliterated rhyme, on the life and adventures of *Nala*, ascribed to *Kālidāsa*; with the commentaries of *Ātreya-Govinda Bhaṭṭa*, *Ādiśūra*(?), *Bharatamallika*, and *Nṛisiṃhāśrama*, written above and below the text; viz.:—

I. *Ātreya-Govinda Bhaṭṭa's Nalodayadīpikā* begins:

श्रीकृष्णचन्द्रचरणाम्बुजराजयुग्म-
विन्यस्तचित्तवरचञ्चलचञ्चरीकः ।
नानम्नलोदयनलोदयदुर्विलङ्घ्य-
वारीशपारतरणिं वितनोमि टीकां ॥

अथाह । पुरा किल कालिदासकविना कविकुलकैरवकोरकावलिसमुल्लसनराशिविततिविततभगवद्भारतीचरणारविन्दद्वन्द्वनखचन्द्रचन्द्रिकानिचयसुधारुचकोरेण श्रीमन्नलोदयं नाम कमनीयतमसुभव्यकाव्यवरमारभमाणेनामरवरनिकरमौलिमण्डनायमानचरणनलिनो भगवन्नारायण एव निखिलान्तरायान्तकरो निरुपमगुणगरीयानानन्दसंदोहेनाभितुष्टुवे चतुर्भिस्तत्रादौ हृदयेत्यादि । हे हृदय हे चेतः त्वमित्यर्थात् । °

The colophon runs: इति श्रीमदात्रेयगोविन्दभट्टविरचितायां नलोदयदीपिकायां चतुर्थसर्गदीपिका समाप्ता ॥

The author's name is given in the same way in the colophons of cantos II. and III., whilst in that of canto I. he is called *Ātreya Bhaṭṭa*.

II. *Ādiśūra's*(?) *Nalodayaṭīkā* begins: हृदयेति श्लोकेन कविरिष्टदेवतां स्तौति । हे हृदय यादवतः कृष्णात् °
It ends: इति आदिशूरविरचिता नलोदयटीका समाप्ता ॥

In the same way the author is called in the colophon of canto I., and (in the abbreviated form आदिशू °) in the margins of each page; whilst in the other two colophons he is not named at all. In Burnell's Tanjore Cat., p. 159*a* (an incomplete MS.), and in the Index of the Gov. Or. Libr. Madras, p. 41, he is called *Ādityasūri*.

III. *Bharatasena's* commentary (? *Nalodaya-prakāśa*) begins as MS. 977 (no. 3783).

In both MSS. the last seven verses (41–47) are not commented upon, and in the present MS. this commentary is without its final colophon. In the other colophons the term '*ucchvāsa*' (2. *dvitīyocchvāsa-prakāśaḥ*, A B) is used instead of '*sarga*.'

IV. *Nṛisiṃhāśrama's Nalodayaṭīkā*, cantos III. and IV. (written in Devanāgarī). Cf. MS. 784*b* (no. 3784), the opening verse of which is omitted here.

This volume is referred to (under its old number 534) by Benary, *Nalodaya*, praef., p. xxii.

[H. T. Colebrooke.]

3783.

977. Foll. 41; size $14\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Nalodayaṭīkā, or *Prakāśa* (?), a commentary on *Kālidāsa's* poem by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamallika*.

It begins: पुरा किल विक्रमादित्यसभायां नवरत्नानां परस्परगुणस्पर्धया तेषां वहेयमुदकं घटकर्परेण (*Ghaṭ*. 22) इति यमकप्रशंसाप्रतिज्ञया कोपितः कालिदासः सर्वयमकनिन्दार्थं छन्दसामन्तस्तावदार्याया एव यथार्थमाख्याः पुरस्कारत्वेन तामाश्रित्यैव कलिमलप्रध्वंसिनलदमयन्तीचरित्रवर्णनमभिप्रेत्य तत्प्रत्यूहव्यूहविध्वंसकामः श्लोकचतुष्टयेन यमकप्रबन्धसमाप्तिकामश्च यशोदानन्दनवन्दनमङ्गलमारेभे ॥ हृदयेति ॥ हे हृदय हे मनः सदा सर्वस्मिन्काले °

It ends: ततो निष्कपटं ज्ञात्वा तेन सह सौभ्रात्रमकरोदिति ॥ ४० ॥ इति वैद्यहरिहरखानवंशसंभवगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभरतसेनविरचिता नलोदयटीका समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

3784.

784 c. Foll. 20; size 9¾ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 12–14 lines in a page.

Nalodayaṭīkā, by *Nṛisiṃhāśrama.* Cantos III. and IV.

This MS. was apparently derived from the same original as the copy in 3160*a* (no. 3782), likewise wanting the first two cantos.

It begins:

नलोदयस्योत्तरार्धटीकेयं च प्रतन्यते ।
नृसिंहाख्येन मुनिना सर्वेषामुपकारतः ॥

अथ सुरवृषभा इति । अथेत्यनंतरं वसंतवर्णनानंतर °

It ends: इति श्रीनृसिंहाश्रमविरचितायां नलोदयटीकायां चतुर्थ आश्वासः ॥ संवत् १८१(!) माघशुक्लतृतीयायां लिखितं मृत्युंजयेन ॥

The MS. belonged at one time to a certain *Nārāyaṇa Bhaṭṭa.* [H. T. COLEBROOKE.]

3785.

2534 b. Foll. 37; size 9¾ in. by 4⅝ in.; fair Devanāgarī writing of 1573 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Nalodayārtha-dīpikā (or *pradīpikā,* as it is also called, *metri causā*), a brief commentary on *Kālidāsa's* poem, by *Gaṇeśa,* son of *Rāmadeva;* including the text itself.

It begins:

प्रणम्य विघ्नहंतारं भारतीं च तथा गुरून् ।
नलोदयाख्यकाव्यस्य क्रियते ऽर्थप्रदीपिका ॥ १ ॥

तत्र तावद्ग्रंथकृत् प्रारिप्सितग्रंथपरिपंथिविघ्ननिवारणाय स्वाभिमतदेवतायां कृष्णे मनःसमाधानलक्षणं मंगलमाचरति ॥ अत्र चोक्तासममभेर्व्यायतयमकं सर्वत्र यमकपदानां व्यवहितत्वात्तदवांतरभेदो ऽपि न दुष्यति दामभिन्नयमकभेदो विज्ञेयः । °

Colophon: इति श्रीगणेशविरचितायां (रामदेवसुतविरचितायां canto II.) नलोदयार्थदीपिकायां चतुर्थ आश्वासः संपूर्णो जातः ॥ ° ॥ संवत् १६३० वर्षे कार्त्तिकशुदिपंचमी शुक्रे दक्षिणायनगते चंडांशौ अद्य स्तंभतीर्थस्थितेन भट्टपाराशरात्मजतनूजेन महादेवेन नलोदयकाव्यस्य टीका कष्टेन लिखिता स्वयमध्ययनार्थं तथा शिवदेवप्रभृतीनां भ्रातृणां गोपालप्रभृतीनां शिष्याणामध्ययनाय ॥

For the same commentary cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 219. Burnell, Tanjore MSS., p. 159*a*, mentions an *Arthadīpikā,* without the author's name. [GAIKAWAR.]

3786.

1045. Foll. 46; size 16¼ in. by 3½ in.; folded to half the length; indifferent, modern Bengālī handwriting; 4–7 lines in a page.

Nalodayavyākhyā, another commentary, by an unknown author.

It begins: हृदयेति दुःखेनासादयितुं तर्तुं शक्या दुरासदा तल्लक्षणायाः पापाटव्याः दवतो दावाग्नेः । पुनः । अरीणां समुदायः अरिसमुदायः तस्मात् त्रिजगत् त्रिलोकीं अवतः रक्षतः । पुनः । स्मरेण प्रद्युम्नेन दायादवतः पुत्रवतः °

It ends (iv. 46): जनाय सुखदं तं नलं मा लक्ष्मीः च । पुनः । आयत प्राप यथा हरिं मा लक्ष्मीः प्राप ॥ इति नलोदयव्याख्यायां चतुर्थ आश्वासः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3787.

3160 b. Foll. 4; size 16⅞ in. by 10¾ in.; large, clear Bengālī handwriting; 18 or 19 lines in a page; European paper.

Nalodaya-Sthūlatātparya, an epitome of the *Nalodaya.*

It begins: अथ नलोदयनामधेयो ऽसौ यमकमयः काव्यग्रन्थः । अस्य कर्ता महाकविः श्रीमान् कालिदासः । तत्र ग्रन्थे चत्वारः सर्गाः । अथ प्रायश आर्याछन्दांसि क्वचित् प्रमाणिका तोटकं च । °

It ends: नलेनेत्यादिना तेन राज्ञा नलेन तत्पुर्याः शोभामहोत्सवादिवर्णनं ॥ इति श्रीकालिदासकृतनलोदयकाव्यस्य स्थूलतात्पर्यार्थः समाप्तश्चतुर्थः सर्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3788.

2525a. Foll. 7; size 10 in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of 1597 A.D.; fifteen lines in a page.

Ṛitusaṃhāra, a poem on the seasons, ascribed to *Kālidāsa;* with occasional marginal glosses.

Repeatedly published in India, *e.g.* in Hæberlin's Anthology, pp. 40–68.

The glosses begin: विशेषसूर्यैः ॥ सदावगाहेन स्नानादिकरणेन क्षतः शुष्को वारिसंचयो ऽत्र सः ॥ १ ॥ शशांकेन क्षता खंडिता नीलराजयो ऽंधकारश्रेणयो यासु ताः ॥ २ ॥ °

Colophon: इति विशेषकाव्ये (alias श्रीविशेषमहाकाव्ये) कालिदासकृतौ ऋतुसंहारे वसंतवर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ॥ वाचकचक्रचक्रचूडामणिमहोपाध्यायश्रीश्री ° मुनिविजयगणिशिष्यमुनिदर्शविजयलिखितं संवत् १६५४ वर्षे ज्येष्ठवदि एकादशीदरे । सत्राउलपुरनगरे शुभं भवतु ॥

[GAIKAWAR.]

3789.

1392d. Foll. 13; size 13½ in. by 3¼ in.; fair Bengālī handwriting of 1795 A.D.; six lines in a page.

Ṛitusaṃhāra. [H. T. COLEBROOKE.]

3790.

3065. Foll. 4; size 9⅝ in. by 4⅛ in.; careless, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Śṛiṅgāratilaka, an erotic poem, in 26 verses, ascribed to *Kālidāsa.* Rather incorrect.

Edited by O. Gildemeister (with *Meghadūta,* Bonn, 1841); and repeatedly in India, *e.g.* in Hæberlin's Anthology (1847), pp. 14–17 (21 verses); in *Kāvyasaṃgraha* (Calc. 1872), pp. 67–70 (20 verses).

Colophon: इति श्रीकालिदासकृतौ शृंगारतिलकं समाप्तं॥

[J. R. BALLANTYNE.]

3791.

2791c. Foll. 4; size 10 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; six lines in a page.

Śṛiṅgāratilaka. An imperfect copy, breaking off abruptly at the foot of fol. 4*a,* in the last *pāda* of v. 17 (दृष्ट्वा यासां°).

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

3792.

2525f. Foll. 3; size 7½ in. by 4¼ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1594 A.D.; ten lines in a page.

Ghaṭakharpara, or *Ghaṭakarpara,* a poem on the rainy season, in 21 verses, here ascribed to *Kālidāsa.*

Variously published in Europe and India, usually in 22 verses, the last but one of which (एतन्निशम्य विरहानलपीडितायां°) is here omitted.

It ends: आदाय (आलभ्य H.) चांबु तृषितः ° घटखर्परेण ॥ २१ ॥ इति महाकविश्रीकालिदासेन केन चिद्विनोदेन वर्षाकालवर्णनं घटखर्पराख्यं विरचितं काव्यं समाप्तं ॥

रसेंदुबाणभूशाके नभस्यादौ प्रतिपदि (!) ।
भौमे केशवपाठार्थं कल्याणश्चास्य लेखकः ॥

In the margin, by another hand: पंडितोपनामदामोदरस्येदं पुस्तकं ॥ [GAIKAWAR.]

3793.

3083. Foll. 4, the 3rd of which is missing; size 9¾ in. by 2⅝ in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; four lines in a page.

The same poem, in 22 verses. The gap occasioned by the missing leaf extends from v. 10, c. °खगणो, to v. 17, c. किं कुसु°.

It ends: आलभ्य चांबु° घटकर्परेण ॥ २२ ॥ इति श्रीकालिदासकृतं घटखर्परकाव्यं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3794.

1238b. Foll. 6; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; clear Devanāgarī writing of 1691 A.D.; twelve lines in a page.

Ghaṭakharpara, in 22 verses, with an anonymous commentary.

The commentary begins: यस्याः पतिर्देशांतरं गतः तां नायिकां पंचभिः श्लोकैरभिधत्ते । निश्चितेत्यादि । °

Printed at Calcutta (1808), and repeated in Dursch's edition (Berlin, 1808).

It ends: विश्वनाथपुरे विश्वरघुनाथेन धीमता । घटखर्परटीकेयं समूला लिखिता किल ॥ ° संवत् १७४८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3795.

3196. Foll. 11; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1726 A.D.; 6–12 lines in a page.

Ghaṭakharpara, in 22 verses, with a commentary, by *Tāracandra*.

In the colophon of the text the poem is ascribed to *Kālidāsa*.

The commentary begins: प्रोषितप्रमदयेदमुच्यत इति षष्ठश्लोकेनान्वयः। प्रोषितप्रमदया विदेशगतभर्तृकया सख्या अग्रतः इदं निश्चितमिति वक्ष्यमाणं चोच्यते। हे सखि कीदृशी कुंदसमानदंति °

It ends: अंबु जलं चालभ्य प्राप्य शपेयं । शपथं(!) ॥

तारचंद्राभिधेयेन बालव्युत्पत्तिहेतवे ।
घटखर्परटीकेयं संशोध्य प्रकटीकृता ॥

शके १६४८ नेयप्रवर्तमाने पराभवनामसंवत्सरे श्रावणमासे शुक्लपक्षे द्वादश्यां भार्ग[व]वासरे मूलानक्षत्रे इदं पुस्तकं भुवत्रिस्थलभ्यभट्टेन(*r.* °भट्ट)सुतविरूपाक्षेण लिखितं ॥

[G. F. FLEET.]

3796.

2525g. Foll. 16; size $9\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1591 A.D. (by a different hand from 2525, f.); 8 or 9 lines in a page.

Ghaṭakharparayojinī, a careful commentary on the above poem (in 21 verses), composed by *Kamalākara Bhaṭṭa*, son of *Caturbhuja* and *Mahlāyi*, for his pupils, *Śukadeva*, etc.

It begins:

सा मायापि दवीयसी सुविमले शुद्धात्मदर्शोपमे
यत्रैव प्रतिबिंबितास्ति कणवद्वेषान्यतो ऽजीजनत् ।
साक्षात्कारतयैव यस्य हि जगत्स्वप्नोपमं जायते
तद्वै नायकसंज्ञिकं हृदि गतं तेजः परं चिंतये ॥ १ ॥

नत्वा शिवं शिवायुक्तं घटखर्परयोजिनीं ।
टीकां बालप्रबोधार्थं कुर्वे ऽहं कमलाकरः ॥ २ ॥

इह तावत्काव्यालापांश्च वर्जयेदित्यादेः काव्यं यशसे ऽर्थकृते इत्यादिप्रयोजनैरपवादमवधार्य मेघदूत इव विप्रलंभशृंगारवर्णनमल्पपद्यैश्चिकीर्षु - कविश्रीकालिदासविशिष्टशिष्टाचारानुमितश्रुतिविहिताभीष्टोपायताकं शृंगारसाधनीभूतोद्दीपनान्यतमनीरदाकाशप्राप्तिरूपवस्तुमंगलमाचरन् प्रोषितपतिकानायकायाः प्रवासिनायकं प्रति मेघस्य दौत्यसंदेशाय मेघाविर्भाववर्णनमारभते । निश्चितमिति । °

It ends: शालंब्येति । ° — — आदाय चेति पाठे अयमेवार्थः । ° वसंततिलकावृत्तं ॥ २२ ॥

घटखर्परेष्वानीय वहनात् घटखर्परं ।
इति नामामृतं तस्मात् योजनं तस्य दुर्घटं ॥ १ ॥

तातो यस्य चतुर्भुजः सततषट्कर्मैककार्यो भवन्
माता यस्य पतिव्रता समभवन्मह्लायिसंज्ञा शुभा
तेन श्रीकमलाकरेण विदुषा टीका कृता प्रीतिदा
सच्छिष्यैः[1] शुकदेवकप्रभृति[भिः] संप्रार्थितेनाप्यसौ ॥ २ ॥

इति श्रीमच्चतुर्भुजसुतभट्टश्रीकमलाकरविरचिता कविश्रीकालिदासकृतस्य घटखर्परकाव्यस्य घटखर्परयोजिनीसमाख्या टीका समाप्ता ॥ संवत् १६४८ शर्वरीनाम्नि संवत्सरे दक्षिणायनगते श्रीसूर्ये वर्षाऋतौ भाद्रपदमासे कृष्ण(orig. शुक्ल)पक्षे चतुर्थ्यां तिथौ गुरु(orig. भृगु)वासरे अद्येह शिभरडावास्तव्यश्रीगौडज्ञातीयपंड्याजीभाइसुतविद्याधरेण लिखितमिदं पुस्तकमात्मपठनार्थं ॥

[GAIKAWAR.]

---

[1] सतशिष्ये MS.

3797.

2064. Foll. 61; size 11¼ in. by 5 in.; well written, in Devanāgarī, by two (or three) different hands; 10–12 lines in a page.

Kirātārjunīya, an heroic poem, in 18 *sargas*, by *Bhāravi*.

Whilst the oldest portion (foll. 1, 2, 17–47), written about 1600 A.D., is supplied with marginal notes and extracts from *Mallinātha's* commentary; the remaining parts, supplied about 1700 A.D., present the text only.

The work has been frequently published in India. Cf. Weber, Berlin Cat., nos. 518, 519.

[GAIKAWAR.]

3798.

1930. Foll. 106; size 10 in. by 4⅝ in.; large, clear Devanāgarī writing of 1704 A.D.; eight lines in a page.

The same work. [DR. JOHN TAYLOR.]

3799.

543a. Foll. 276; size 16¾ in. by 10¾ in.; good Bengālī handwriting; European paper (watermark 1805); 15-32 lines in a page.

Kirātārjunīya, accompanied by four different commentaries, two of which are written above and two below the text, viz.:—

I. *Subodhā*, by *vaidya Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamallika*.

It begins:

प्रणम्य शम्भुं भुवनेशमीशाम्
अभीष्टदां भारविकाव्यटीकां ।
गौराङ्गमल्लीकतनुप्रभूतो
वैद्यः सुबोधां भरतः करोति ॥

महाकविर्भारविः किरातार्जुनीयं नाम महाकाव्यं चिकीर्षु-र्वस्तुनिर्देशरूपं महाकाव्यलक्षणं प्रणयन्नाह । श्रिय इत्यादि । ०

It ends: तेजसा सर्वेभ्यो ऽतिरिक्तं । पुनः कीदृक् तपोलक्ष्म्या दीप्तं ॥ इति वैद्यहरिहरखानवंशसंभवगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभरतसेनकृतायां भारविटीकायामष्टादशः सर्गः ॥

II. *Tattvadīpikā*, or *Sarvamaṅgalā*, by *Bhagīratha Miśra*, son of *Prabodha Miśra* and *Amalā*, and nephew of *Utsāhakara* and *Dāśaratha*.

It begins (cf. his son's commentary on the *Kumāras.*, no. 3767):

परमानन्दसंदोहकन्दं वन्दे ऽम्बुदप्रभं ।
गोविन्दमम्बुभस्कन्दमिन्दिरानन्दवृन्ददं ॥
मृत्युंजयपदसेवी श्रीमद्गोविन्दपदनलिनभृङ्गः ।
कुरुते भारविटीकां मिश्रः श्रीमान भगीरथो धीमान् ॥
गुणैर्वरीयान् जनकः प्रबोधः
पितृव्य उत्साहकरो ऽतिविद्वान् ।
तथापरो दाशरथश्च धीमान्
मातामला यस्य पतिव्रताभूत् ॥
सन्ति सन्ति महान्तो ऽपि टीकाविधिविचक्षणाः ।
बोधार्थमल्पबुद्धीनां तथाप्येष मम श्रमः ॥

महाकाव्यसमारम्भे० वस्तु निर्देक्ष्यन्नाह । श्रियः कुरूणामित्यादि । ०

It ends: तपोलक्ष्म्या तपसो ऽतिशयेन दीप्तं ॥ इति [प्रबोधमिश्रसूनु I.–VII.] श्रीभगीरथमिश्रविरचितायां तत्त्वदीपिकायां (सर्वमङ्गलाख्यायां तत्त्वदीपिकायां XVI.; सर्व० तत्त्वदीपिकापरनामधेयायां VII.) भारविटीकायामष्टादशः सर्गः ॥

The author of this commentary is thus a different man from the *Bhagīratha* who wrote a commentary on the *Raghuvaṃśa* (Notices, iv., p. 39).

III. *Sārāvalī*, by *Harikaṇṭha*.

It begins: अभिलषितसिद्ध्यर्थं मङ्गलादि कर्तव्यमिति कविः श्रीशब्दमादौ प्रयुक्तवान् । श्रियः कुरूणामित्यादि । ०

It ends: देवैरपि भगवान् स्तूयते । तथा चाह । अधिकमधरयन् (?)यो जगन्ति स्तुतो ऽलं [।] देवैर्देवः स पायादपर इव मुरारातिरङ्गापतिर्वं इति ॥ इति किरातार्जुनीयमहाकाव्ये श्रीहरिकण्ठविरचितायां सारावल्यां टिप्पन्यामष्टादशः सर्गः ॥

IV. *Ghaṇṭāpātha*, by *Mallinātha*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3800.

194. Foll. 256; size 11½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1773 A.D. (?); 5–13 lines in a page.

Kirātārjunīya, with *Mallinātha's* commentary, entitled *Ghaṇṭāpatha*.

This commentary has been repeatedly printed in India.

Dated: त्रिंशद्वसुशशिसिस्मे राधे(!) कृष्णे स्मनंग शशिवारे एतल्लिलेख काव्यं काश्यां शंभुदेवाख्यः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3801.

1896. Foll. 112; size 11¾ in. by 4¼ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 6–9 lines in a page.

The same works. *Sargas* v., x., xii., xv.–xvii.; paged 91–112, 188–209, 235–250, 299–350 respectively.

In the first two cantos the leaves are badly injured on the right-hand side.

[DR. JOHN TAYLOR.]

3802.

2077. Foll. 190; size 9¼ in. by 4 in.; good, clear Devanāgarī writing of 1717 A.D.; 11–13 lines in a page.

Mallinātha's commentary on the *Kirātārjunīya*, without the text. Each *sarga* has its own pagination.

The copyist's signature reads thus: संवत् सप्तदश ७४ वर्षे माघमासे कृष्णे पक्षे त्रयोदश्यां गुरुवासरान्वितायां लिखितो ऽयं ग्रंथः ॥ उदीच्यज्ञातौ भवेन देवेश्रीकल्याणोद्भवकरीशंकरसूनुहरीनंदनात्मजेन राजनगरस्थितपद्मपुरनिवासिना लिखित आत्मपठनार्थं परोपकाराय च ॥

[GAIKAWAR.]

3803, 3804.

202, 203. Foll. 272 (in 2 vols. of foll. 136 each); size 11½ in. by 3 in.; good, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

3805.

2539 b. Foll. 18 (numbered 99–116); size 9 in. by 5 in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; fourteen lines in a page.

Fragment of *Mallinātha's Ghaṇṭāpatha*, extending from ix. 62 to the end of *sarga* x.

Copied by *Bhaṭṭa Kāśīrāma*.

[GAIKAWAR.]

3806.

384. Foll. 174 (counted 196; nos. 62, 88, 168–187 being passed over); size 15¾ in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Bhagīratha Miśra's commentary, *Sarvamaṅgalā Tattvadīpikā*, on the *Kirātārjunīya*.

This MS. seems to have been derived from the same original as the text of this commentary in MS. 543*a* (no. 3799).

Foll. 44–50, apparently supplied by a different hand, contain *Bharatasena's* commentary on iii. 39–60; whilst in MS. 543*a* the two commentaries are likewise identical for the verses iii. 39–42 (but not for vv. 44–60).

The colophons of the several *sargas* are found: i., fol. 18*b*; ii., 34*a*; iii., 50*a*; iv., 58*b*; v., 71*a*; vi., 79*b*; vii., 87*b*; viii., 96*a*; ix., 104*a*; x., 113*a*; xi., 123*b*; xii., 129*a*; xiii., 137*b*; xiv., 147*a*; xv., 155*a*; xvi., 162*a*; xvii., 189*b*; xviii., 196*a*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3807.

1307. Foll. 177; size 12¼ in. by 4¼ in.; good Bengālī handwriting of 1802 A.D.; six lines in a page.

Harikaṇṭha's commentary, *Sārāvalī*, on the *Kirātārjunīya*.

See no. 3799, III., apparently derived from the same original as this MS.

Neither this, nor any other commentary on the poem, except that of *Mallinātha*, has been published.

The MS. was copied by *Sanātana* (foll. 1–82), and *Purandara* (pupil of *Govinda*).

In the pagination no. 32 is passed over, whilst no. 119 occurs twice.

[H. T. COLEBROOKE.]

3808.

898 d. Foll. 18; folio, size 15 in. by 10½ in.; clear, modern Bengālī handwriting; 18–20 lines in a page.

Kirātārjunīya-Sthūlatātparyārtha, an abstract of *Bhāravi's* poem; with English marginal notes, in Colebrooke's hand.

This summary does not differ materially from that printed at the end (pp. 221–33) of the first (quarto) Calc. edition (1814) of the poem with *Mallinātha's* commentary, and was probably prepared with a view to that publication. Cf. Gildemeister, Bibl. Sanscr., p. 63.

[H. T. COLEBROOKE.]

3809.

543 e. Foll. 8; size 16⅞ in. by 10⅞ in.; clear Bengālī handwriting; European paper (watermark 1805); 15–30 lines in a page.

The same summary of the *Kirātārjunīya*, without notes. [H. T. COLEBROOKE.]

3810.

2607. Foll. 116+2; size 9⅞ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing; 10–15 lines in a page.

Śiśupālavadha, also called *Māgha-kāvya*, an heroic poem, in 20 cantos, by *Māgha*, son of *Dattaka*, and grandson of *Suprabha Deva*; with occasional extracts from *Mallinātha's* commentary on the margin.

The MS. was written by different hands; the oldest portion (foll. 8–30) about 1500 A.D.; whilst the remainder was supplied to fill up gaps at different times ranging from about 1600 A.D. (foll. 32–110) down to the end of last century (foll. 111–116). The first six leaves of the old MS. were replaced by seven leaves (c. 1650). Fol. 40, which contained the text of IX., vv. 15–29, is missing, and replaced by two leaves of an old MS. of different size appended at the end, and containing the text of IX. 14–38.

A French translation of the poem was published by H. Fauche (Paris 1863).

[GAIKAWAR.]

3811.

1098. Foll. 117 (numbered 116, no. 40 being double); size 12¼ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1797 A.D.; nine lines in a page.

Śiśupālavadha. [H. T. COLEBROOKE.]

3812.

2078 a. Foll. 33; size 9 in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1700 A.D. (fol. 11 supplied by a later hand); 7, sometimes 8, lines in a page.

The same work. *Sargas* I.–III.

[?]

3813, 3814.

3222, 3223. Foll. 1–360, 361–722; size 16¾ in. by 10½ in.; good Bengālī handwriting; European paper; lines varying.

Māgha's Śiśupālavadha, accompanied by six different commentaries, written above and below the text, viz. :—

I. *Mallinātha's Sarvaṃkashā.* This commentary has been frequently published in India, along with the text of the poem.

II. *Candraśekhara's Saṃdarbhacintāmaṇi.* See no. 3820.

III. *Kavivallabha Cakravartin's Māghaṭīkā* or *Śiśubodhanī.* See no. 3823, apparently copied from the same original as this MS.

IV. *Subodhā*, by *Bharatasena*, son of *vaidya Gaurāṅgamallika.*

It begins:

प्रणम्य शम्भुं भुवनाधिनाथं
  सपार्वतीकं भजदिष्टसिद्धिदं ।
गौराङ्गमल्लीकसुतः सुबोधां
  माघस्य टीकां भरतः करोति ॥ १ ॥

यद्यपि टीकामस्य प्रज्ञा बहवो गरीयसीं चक्रुः ।
तदपि पठनृपपुत्रप्रीत्यै स्पष्टामिमां कुर्वे ॥ २ ॥

माघनामा नृपप्रणीतानेककविकवीन्द्रः शिशुपालवधं महाकाव्यं चिकीर्षुः सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते तस्य लक्षणं ।०

This commentary is only carried on here as far as xvi. 5.

For another copy see Rāj. Mitra, ix., p. 251.

V. *Maheśvara Pañcānana's Māghatattvasamuccaya*, as far as xx. 43.

It begins: श्रियः । वसन् हरिर्मुनिं ददर्श स कीदृक् श्रीमति शासितुं जगत् श्रीमत्यः सीमन्तिन्यः तासां शासितुं शीलं येषां ते मुनयस्तान् तुञ्जन्ति हिंसन्ति ०

For *sargas* II.–V. of this commentary the *Śiśupālavadhavivecana*, or *Nirṇayabṛihaspati*, by *Bṛihaspati Miśra*, is substituted, the colophon of which runs thus: इति महोंतापनीयकविचक्रवर्तिमिश्राचार्यश्रीमद्बृहस्पतिमिश्रकृते शिशुपालवधविवेचने निर्णयबृहस्पतौ ० सर्गः ॥

VI. *Lakshmīnātha Śarman's Sukhabodhinī.*

It begins: श्रियः । श्रियः पतिर्जगन्निवासो हरिः०

For another MS. with an introductory verse see no. 3821.

Colophon: इति श्रीविद्याविशारदश्रीमच्चतुर्वेदवंशीधरशर्मात्मजश्रीमन्नारायणपरायणश्रीनारायणशर्मसूनुना श्रीलक्ष्मीनाथशर्मणा विरचिते माघाख्यकाव्यव्याख्याने सुखबोधिन्याख्ये ० सर्गः ॥

Vol. I. contains the work as far as IX. 78.

[H. T. COLEBROOKE.]

3815.

2206c. Foll. 28; size 8¾ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of about 1680 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Mallinātha's commentary on *Śiśupālavadha*, called *Sarvaṃkashā, sarga* I. [GAIKAWAR.]

3816.

2078b. Foll. 20; size 9½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing (perhaps by the same hand as the last MS.); 14–16 lines in a page.

The same work. *Sarga* II.

[GAIKAWAR.]

3817.

2206b. Foll. 76; size 9 in. by 4 in.; small, clear Devanāgarī writing of c. 1700 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

The same work. *Sargas* III.–VI., and VII., vv. 1–38.

Foll. 72 and 73 are (together) only a repetition of fol. 71. [GAIKAWAR.]

3818.

1367c. Foll. 2; size 9½ in. by 4¾ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

A fragment of the same work, viz. *s.* I., v. 10, with the text of the verse. It was probably extracted for Colebrooke for some special object. [H. T. Colebrooke.]

3819.

2920. Foll. 148 (of which 31–42, 61–75 are wanting); size 15¾ in. by 3¾ in.; Nepalese writing of Nep. Saṃv. 905 (1785 A.D.); 9–14 lines in a page.

Tattvakaumudī, a commentary on *Māgha's* poem, by *Bhavadatta*.

It begins:

करतलधृतशैलं प्रौढविध्वंसतैलं
समरशमितकंसं योगिहृत्पद्महंसं ।
मुकुलितनयनायाः सादरं राधिकाया
हृदयमधिवसन्तं नौमि कृष्णं हसन्तं ॥

वामार्धे मातृबुद्ध्या तदनु पितृधिया दक्षिणार्धे पुरस्तान्
नैषा नासौ किमेतद्विविधमतिमता कार्त्तिकेयेन दृष्टा ।
वक्षःक्षिप्ताहिहाराभिरुचिरर(च)सनासक्तशार्दूलकृत्तिः
पायादर्धेन्दुचूडामणिमिलिततनुर्वाञ्छितं नो भवानी ॥

अपारसंसारपयोधिहेतवे
त्रिलोकसर्गस्थितिनाशहेतवे ।
कलङ्कहीनार्धशशाङ्ककेतवे
नमः शिवायैकविचिन्तितात्मने ॥

नोपन्नभागुणचयोपचितापि माघे
जाड्यापहापि मनसस्तनुते प्रमोदं ।
तावत्प्रकाशयति नो विषयान्विविच्य
[यत्कौमुदी तु]रवबोधपदानु – –[1] ॥

For a MS. of cantos I.–X., see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 168.

Canto XIX. has the following colophon: इति श्रीभवदत्तकृतायां सारावलीटीकायामूनविंशतिः सर्गः ॥ In the other colophons the commentary is called *Tattvakaumudī*.

It ends: स्ववृत्तं नामवृत्तं श्रीशब्दालंकृतत्वात् काव्यस्य प्रतिसर्गसमाप्तौ श्रीशब्दप्रयोगः ॥ इति नानागुणिमुकुटमयूषार्पितसदुपाध्यायश्रीभवदत्तविरचिता माघकाव्यस्य तत्त्वकौमुदी टीका समाप्ता ॥

वर्षे ऽग्निव्रगविन्दुरत्नकलिते भेवे(!) तु मासे शिते
अष्टम्यां कुजवारसंयुततरे यां भावदत्तीं शुभां ।
वन्द्यो ऽसावलि[ख]हितानतरधीर्यो भाग्यचिन्ताभिधः(?)
सन्दृष्ट्वा जनकाभिधाननृपतेर्देशाक्षरं प्राक्तनं ॥

[B. H. Hodgson.]

3820.

718. Foll. 387; size 15¾ in. by 4 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Māghaṭīkā, also called *Sandarbhacintāmaṇi*, a commentary on the *Māghakāvya*, by *Candraśekhara*, son of *Vishṇu Paṇḍita*.

It begins: ओं नमो लिपिलम्बोदराय ।

यदनुध्यानमात्रेण तमो ऽपसरति क्षणात् ।
तदेव परमाश्चर्यं परं ज्योतिरुपास्महे ॥

आदौ महाकाव्याङ्गभूतं वस्तुनिर्देशं कुर्वन् कर्तव्यविघ्नविघातार्थं भगवतः कीर्तनं मङ्गलमाचरति ॥ श्रिय इति ॥ तथा च दण्डी । आशीर्नमस्क्रिया°

For another MS. of *sargas* I.–V., containing additional (partly corrupt) introductory verses (giving further particulars regarding the author's family), see Rāj. Mitra, Notices, ix., p. 137.

I. ends fol. 26*a*; II., fol. 56*b*; III., fol. 79*a*; IV., fol. 100*a*; V., fol. 121*a*; VI., fol. 144*a*; VII., fol. 162*a*; VIII., fol. 179*a*; IX., fol. 201*b*; X., fol. 220*b*; XI., fol. 237*a*; XII., fol. 256*a*; XIII., fol. 273*b*; XIV., fol. 293*b*; XV., fol. 311*b*; XVI., fol. 328*b*; XVII., fol. 342*a*; XVIII., fol. 357*a*; XIX., fol. 375*b*; XX., fol. 387.

[1] °पदार्थसार्थान् R. M.

The commentator is well read in his subject, and quotations are frequent. Of former commentaries and commentators have so far been found mentioned: *Sarvaṃkashā*, fol. 208*a*; *Padmanābha* and *Bhavadatta, Dhṛitidāsa, Madhusūdana* [*e.g.* fol. 5*a*, on I. 4: समूढं पङ्कीकृतं ॰ । समूढं पङ्कमिति टीकाकृतः। शोषितमिति पद्मनाभः ॥ fol. 5*b*, on I. 5: विपाको विशिष्टपक्वता हिमाधिष्ठितायां भुवि लताः पच्यन्त इति पद्मनाभः । मधुसूदनस्तु विपाको विरुद्धपाको हिमदाहकृतस्तत्र च हेतुस्तुहिनेत्याह ॥ fol. 345*b*, on XVIII. 16: मानिना नम्राः संसक्ताः । अनुचरास्तु मानिभिरादिष्टा नाम श्रावयन्ति स्खलज्ज्ञावशात् स्वयमनुक्ता सेवकैः श्रावयन्तीत्यर्थ इति पद्मनाभव्याख्या ॥; fol. 6*a*, on I. 7: सुवर्णभूमिजनितसूत्रैः कृतोपवीतं सुवर्णवृक्ष इति मधुसूदनः । हिरण्मयो यो रुहः कल्पवृक्षस्तस्य वल्ली कल्पलतेति भवदत्तः । कल्पवृक्षस्य वल्लितन्तुभिर्महासूत्रैरिति धृतदासः । ॰ अन्ये तु घनमिव गुणैः कृतोपवीतमपि उपवीतं वेष्टनार्थं इति धृतिदासः । शरन्मेघानामपि तडिद्भवत्स्येवेति टीकाकृतः ॥]. Besides *Dhṛitidāsa*, a *Dhṛitikara* is mentioned [*e.g.* fol. 247*b*, on XII. 40: प्रीत्या हर्षेण खेदेन वा लिहतीः जातिरियं । नियुक्तान् इति बलदासादयः । नियुक्तानिति(?वि॰) धृतिकरः पठति। मातृभ्यो दूरीकृतानिति व्याचष्ट च। also foll. 271*a*, 293*a*, etc.]. Further, *Vallabha*, who is different from *Kavivallabha*, but perhaps identical with *Vallabhadeva* (Notices, iv. 163) [*e.g.* I. 1: मुनिं विशेषयति हिरण्येति हिरण्यगर्भो ब्रह्मा अङ्गशब्द उपचारान्मनसि वर्तते नारदस्य मानसत्वादिति वल्लभः ।]. *Bharata* is quoted fol. 293*a* (on XIV. 87: आम्ये तत्रभवन्मुखा इति भरतः)—it is not *Bharatasena*, but probably the author of the *Nāṭyaśāstra*. Of other authorities quoted by the author may be mentioned: *Gajaśāstra* (fol. 341*b*), *Mahimācārya* (a rhetorician, probably *Rājānaka Mahiman*, the author of the *Vyaktiviveka*), fol. 2*a* (on I. 1: विभक्त्यन्तं हि प्रधानमित्यालंकारिकाः । तदुक्तं महिमाचार्येण । संबन्धमात्रार्थानां समासो ह्यवबोधयेत् ॥); fol. 291*a* (on XIV. 75: इत्थंशब्दस्य क्रमभेदः स हि वामनशब्दादनन्तरं द्रष्टव्य इति महिमाचार्यैः ।); *Rudraṭa*, fol. 157*a*; *Vāmana*, fol. 309*b*; *Śabdabhedaprakāśa*, fol. 341*b*; *Saṃsārāvarta* (lex.), fol. 6*a* (on I. 7: घनाग्नं भ्रुणगर्भो च मेदिनी यौवनं शरदिति संसारावर्तः ।).

This commentary requires a fuller examination.

[H. T. COLEBROOKE.]

3821, 3822.

1112, 173. Foll. 1–272 & 273–544; size 12½ in. by 5¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1808 A.D.; eleven lines in a page.

Sukhabodhinī, a commentary on the *Māghakāvya*, by *Lakshmīnātha Śarman*, son of *caturvedin Nārāyaṇa Śarman*, grandson of *caturvedin Vaṃśīdhara Śarman*.

It begins:

ओं नमस्कृत्य तत्पत्नीगुरुं गणपतिं मुनीन् ।
सुव्याख्यां माघकाव्यस्य करोमि सुखबोधिनीम् ॥ १ ॥

श्रियः पतिर्जगन्निवासो हरिः श्रीमति वसुदेवसद्मनि जगत् शासितुं वसन् सन् हिरण्यगर्भाङ्गभुवं मुनिं ददर्श । अथवा श्रियो हरिर्जगन्निवासः पतिः श्रीमति वसुदेवसद्मनि वसन् इव॰

See above, nos. 3813-14.

I., fol. 33*a*; II., fol. 77*b*; III., fol. 107*b*; IV., fol. 131*b*; V., fol. 160*b*; VI., fol. 189*b*; VII., fol. 216*b*; VIII., fol. 239*a*; IX., fol. 267*a*; X., fol. 296*b*; XI., fol. 321*a*; XII., fol. 350*b*; XIII., fol. 372*b*; XIV., fol. 403*b*; XV., fol. 434*b*; XVI., fol. 459*a*; XVII., fol. 475*b*; XVIII., fol. 495*b*; XIX., fol. 525*b*; XX., fol. 544*b*.

The MS. also gives the full text of the verses as they are commented upon.

Only well-known *koshas* and grammatical *sūtras* seem to be quoted by the commentator.

It ends: श्रीकृष्णसंबन्धिवपुःप्रवेशानुकूलं कृतिमद्वैधधामकमेकं अतीतवचोगुणमर्थः ॥ ७९ ॥ इति श्रीमद्वेदविद्याध्यापकाचार्यश्रीमच्चतुर्वेदश्रीवंशीधरशर्मात्मजश्रीमच्चतुर्वेदश्रीनारायणशर्मसूनुना श्रीमल्लक्ष्मीनाथशर्मणा विरचिते माघकाव्यव्याख्याने सुखबोधिनीनामनि विंशतितमः सर्गः समाप्तिमगात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3823.

635. Foll. 268; size 15¾ in. by 5¼ in.; excellent, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

Māghaṭīkā, also called *Śiśubodhanī,* by *Kavivallabha Cakravartin.* [A.]

For MS. B, apparently derived from the same original, or from this MS., see nos. 3813-14.

It begins:

यत्पक्षपातबलतः प्रसभं जडो ऽपि
वाचस्पतिं सपदि मूकयितुं समर्थः ।
तद्गौरवं चरणमन्वहमादरेण
चेतोरपूर्वजरजैः(?) प्रणमामि भावैः ॥

कृष्णाख्यं प्रणमामि धाम दिविषन्मन्दारमालागलं
धाराधृङ्कनन्दवृन्दशिशिरश्रीपादपीठान्तकं(?) ।
यत्स्वातन्त्र्यमुपाददस्त्रिजगतां सृष्टिस्थितिव्यापदः
कर्तुं ते ऽस्य सुरारिभूतिरतुला(?) ब्रह्माच्युतत्र्यम्बकाः ॥

यद्यपि बहवो ग्रन्थाः सन्ति महान्तो निगूढभावार्थाः ।
तदपि च शिष्यहितैषी कुरुते टीकां स्फुटां द्विजः कश्चित् ॥

वस्तुनिर्देशप्रारम्भकं महाकाव्यलक्षणं संपादयन् शिशुपालवधचेष्टस्य श्रीभगवतः श्रीकृष्णस्य उत्तेजनार्थं भगवत्याकशासनप्रेषितस्य देवर्षेर्दर्शनं प्रथमतो ग्रन्थकृत् प्रक्रमते । श्रियः ° ।

I. ends fol. 17*a*; II., fol. 37*b*; III., fol. 51*b*; IV., fol. 65*a*; V., fol. 80*a*; VI., fol. 95*a*; VII., fol. 107*a*; VIII., fol. 119*a*; IX., fol. 133*a*; X., fol. 147*b*; XI., fol. 159*b*; XII., fol. 171*a*; XIII., fol. 180*b*; XIV., fol. 192*a*; XV., fol. 203*b*; XVI., fol. 218*a*; XVII., fol. 230*b*; XVIII., fol. 243*b*; XIX., fol. 259*a*; XX., fol. 268.

This commentary is evidently a different one from the *Śiśupālavadhaṭīkā* of *Vallabhadeva,* described in Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 163. *Sarga* XI. (from which that MS. commences) begins in the present MS.: अथ मालिनीछन्दसा एकादशः सर्गः प्रभातवर्णनं सर्गार्थः ॥ श्रुतिसमधिक ° ॥ मागधा वन्दिनः रात्रेः परिणतिं समाप्तिं इत्यनेन वक्ष्यमाणप्रकारेण माधवाय श्रीकृष्णाय प्रणिजगदुः उक्तवन्तः । यदभिप्रेत्य धात्वर्थे इति संप्रदानसंज्ञा । किंभूताः पञ्चमं स्वरभेदं पीडयन्तः उच्चारयन्तः । किंभूतं ऋषभेण ऋषभाख्यस्वरे हीनं तथा श्रुतिसमधिकं श्रुत्या ध्वनिविशेषेण बहुलं °

On the two author's names see also above, p. 1434*b*.

The present commentary further concludes with the explanation of verse XX. 79 (श्रिया जुष्टं °): – – किंभूतं वैष्णवं वपुः । धाम तेजः स्वरूपं (thus omitting the *Kavivaṃśavarṇana,* vv. 80–84) ॥ इति श्रीकविवल्लभचक्रवर्तिकृतायां [शिशुबोधन्यां c. II., IV.] माघटीकायां विंशतितमसर्गविवरणं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3824.

708. Foll. 138; size 16¼ in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting (foll. 10–76 by a different, less readable, hand from the rest); 10–13 lines in a page.

Māghatattvasamuccaya, a commentary on the *Māghakāvya,* by *Maheśa Pañcānana.*

It begins as above, no. 3813, and is likewise left unfinished, ending with XX. 44. Here also for *sargas* II.–V. *Bṛihaspati Miśra*'s commentary is substituted. The two MSS. are, in fact, derived from the same original, if not one from the other.

I. ends fol. 9*a*; II., fol. 24*a*; III., fol. 32*b*; IV., fol. 39*a*; V., fol. 45*b*; VI., fol. 51*a*; VII., fol. 55*b*; VIII., fol. 60*a*; IX., fol. 66*a*; X., fol. 72*a*; XI., fol. 76*b*; XII., fol. 83*a*; XIII., fol. 88*b*; XIV., fol. 96*b*; XV., fol. 106*b*; XVI., fol. 114*a*; XVII., fol. 119*b*; XVIII., fol. 126*a*; XIX., fol. 135*a*.

Quotations are rare, those deserving to be mentioned in *s.* I. being: *Vaijayantī* (lex.), fol. 5*b*; and *Vṛittikāra* on I. 15: न्यवीविशदित्यासनस्य कर्मत्वं । न तत्र परिक्रमणे संप्रदानमिति (*P.* I. 4, 44) अन्यतरस्यांग्रहणानुवृत्तेर्व्यवस्थितविभाषा यथा पापे ऽभिनिविशादय इति वृत्तिकारः (? *Kāś. V.* on I. 4, 46), fol. 3*b*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3825.

2647. Foll. 134; size 10½ in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; twelve lines in a page.

Naishadhīyacarita—also called *Naishadha-carita*, or (in S. India) *Naishadhakāvya*—an heroic poem, by *Śrī-Harsha*, son of *Hīra* and *Māmalla Devī*.

The *Pūrva-Naishadhīya* (I.–XI.) is on 68, the *Uttara-Naishadhīya* on 66 leaves.

Cf. Berl. Cat., nos. 524–28; Cat. Bodl., nos. 200–203.

Regarding the author's probable age—the second half of the 12th century (or possibly two or three centuries earlier)—cf. Bühler's articles, Journ. Bomb. Br. As. Soc., x., p. 31 seqq.; xi. 279 seqq.; also his Rep. 1874-75, p. 8; and the discussion on these in the Ind. Antiquary, vols. i.–iv. [GAIKAWAR.]

3826.

1353. Foll. 141 (counted 142; no. 6 being passed over); folio, size 11 in. by 6¾ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1797 A.D.; twenty-three lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

3827.

1852. Foll. 58; size 11 in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing of about 1550 A.D.; thirteen lines in a page.

Pūrva-Naishadhacarita, *sargas* I.–XI.

The bottom line of the first, and top line of the second page of foll. 11–29 have suffered somewhat.

[DR. JOHN TAYLOR.]

3828.

2101. Foll. 125, one of which (56) is wanting; size 9½ in. by 4 in.; good, large Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; seven lines in a page.

Naishadhīyacarita, *sargas* I.–VIII.

The missing leaf contained IV., verses 54–61.

[GAIKAWAR.]

3829.

2825a. Foll. 8; 4to, size 7½ in. by 9 in.; good Devanāgarī writing; European paper; 19–23 lines in a page.

Naishadhacarita, *sarga* I.

Copied in half-verse lines for Wilkins.

[SIR CHARLES WILKINS.]

3830, 3831.

3207, 3208. Foll. 642 & 438; size 17 in. by 10½ in.; neat Bengālī handwriting; European paper (watermark 1806); number of lines varying.

Naishadhacarita, both parts, accompanied by four commentaries, written above and below the text.

Vol. I., foll. 542 (counted 538; nos. 332, 333, 372, 373, 518 being double, and no. 242 passed over) brings the poem down to IX. 103; whilst vol. II contains the rest of the *Pūrva-Naishadha* (foll. 539–640, in which, however, nos. 605, 606 are passed over), and the *Uttara-Naishadha* (foll. 1–438). A list of contents, on 9 leaves, concludes this volume.

The commentaries are as follows:—

I. *Naishadhīyaprakāśa*, by *Nārāyaṇa*, son of *Narasiṃha Paṇḍita*, surnamed *Vedarkar*, and *Mahālasā*. [A.]

It begins:

वैदेही यस्य वामे जयति जयजनिर्दक्षिणे[1] लक्ष्मणोऽपि
श्रीमानग्रे हनूमानतुलबलचयो हस्तविन्यस्तहस्तः ।
कोदण्डं काण्डमेकं दधदहितकुलध्वंसकारी समन्ताद्
अव्याद्व्याजभव्याकृतिसलिलनिधिर्जानकीजानिर-
[स्मान् ॥ १ ॥ ० ३ ॥

नत्वा श्रीनरसिंहपण्डितपितुः पादारविन्दद्वयं
मातुश्चापि महालसेत्यभिधया[2] विख्यातकीर्तेः क्षितौ ।
श्रीरामेश्वरसीतयोः सुमनसोर्गुर्वोरगर्वो यथा-
बुद्धि श्रीनिषधेन्द्रकाव्यविवृतिं निर्मांति नारायणः ॥४॥

Cf. Weber, Berl. Cat., no. 530; Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 204–7; Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 164.

This commentary has been published, along with the text, by *Paṇḍit Śivadatta* (Bombay, 1894); the *Pūrva-Naishadha* also at Benares (1879); and the *Uttara-Naishadha*, by Röer, in the Bibl. Ind. (1855).

The commentary on *sarga* XVII. is stated in the colophon—both in A and B, as well as in the Oxford MSS.—to belong to the *Naishadhacaritabhāvadyotanikā* of *Śesharāmacandra* (mentioned in *Śivadatta's* introduction amongst the 23 known commentators); but the two editors of the *Uttara-Naishadha*, whilst giving the same commentary as these MSS., make no allusion in the colophon of this canto to any difference of the authorship of it from the rest of the work.

II. *Sārasarasvatī*, by *Bhavadatta* or *Bhavadeva* (foll. i. 432*b*, 487*a*; ii. 98*b*), son of *Devadatta*, grandson of *Nayaśarman*, and great-grandson of *Divākara*.

In the margin this commentary is marked (in Bengālī) as *Bhavadevīyā* as far as vol. ii., fol. 304, then *Bhavadatta*, भ० द०, or *Bhavadattīyā*.

It begins (cf. Rāj. Mitra, Not., vi., p. 271):

नमामि वाचामधिदेवतां तां
त्रिलोकलोकैकनिकेतनस्थां ।
प्रसादमासाद्य यदीयमेव
वागीश्वरस्यापि कवित्वशक्तिः ॥

अस्यैव संप्रति महाकविभिः प्रणीता
नानार्थबोधमधुरा विवृतिस्त्वनेका ।
तेषां तदत्र तु समा(*r.* तुलना) न तथा ममैषा
खद्योतपोततुलनैव(०व) यथेन्दुकान्तेः ॥

वक्तुं सुधीरपि गुरूननुपास्य यस्य
शक्नोति किंचिदपि नैव रहस्यमस्य ।
काव्ये श्रमोऽत्र विवृतौ कविपण्डितस्य
हासाय किन्तु मम संप्रति बालकस्य ॥

तथापि बाल्याच्चपलत्वमुच्चैर्
अत्र प्रवृत्तोऽस्मि विधातुमेतां ।
टीकामबोधाद्विबुधोऽपि वाच्ये
बालस्य किं कृत्यविधौ विचारः ॥

It ends:

गद्यपद्यमयी वाणी चम्पूरित्यभिधीयते ।
तस्य काव्येऽयं द्वाविंशः सर्गो [निर्वर्तनं] गतः ॥

[जातः शाण्डिल्यगोत्रे विमलतरगुणादादिदेवादिकर्णी[3]
मिश्रो वाचस्पतिस्तत्प्रगुणतनयतां प्रापदप्राप्तदोषः ।
धर्मादित्यस्ततोऽभूज्जगति सुविदितो वारचैत्यस्य नाम्ना
मीमांसाबोधवेधाः सम ◡◡◡ महाकुन्तकुट्टारमल्लः ॥

अजायत जगद्धराधर ◡ जेतृतुल्यस्ततो
दिवाकर इति श्रुतः प्रथितधर्मकर्मा ततः । R.M.]

अभूद्गुणमहानिधिस्त(०निधिः स) नयशर्मशर्मा सुतः
श्रिया परमयार्थितो(०या युतो) जयति देवदत्तस्ततः
तत्सूनुर्भवदत्त इत्यभिधया ख्यातो नलीये महा-
काव्ये सारसरस्वतीमजनयद्यामत्र टीकां शुभां ।
द्वाविंशो रसचन्द्रनेत्रगणिते वर्षे तथा लक्ष्मणे
सर्गस्तत्र तमीतपोऽपहृतमः सर्गं तु साङ्गोऽभ्यगात् ॥

Rāj. Mitra's MS. (from which the 1½ *ślokas* in brackets have been supplied) containing only the *pūrvārdha*, its final *śloka* does not give the date (? 1294 A.D.).

---

[1] Thus C, R. M., eds.; जगति जनगतिर्दक्षिणे A; जतिजनजनिर्दक्षिणे B.

[2] Thus C, eds.; महातसे० A, B; मदालसे० R. M.

[3] ? ० वार्को.

III. *Naishadha-vyākhyā* or *vivṛiti*, by *Paramānanda Cakravartin.*

It begins:

रामचन्द्रगुरुपादभावना: सर्वलोकपरिचीतयातना: ।
नैषधीयमनु योजना मया कर्तुमिष्यत चरं (!) समासत: ॥
नैषधस्य विवृतेरनुक्रमो भूरि सद्भिरपि वा कृतो यदि ।
भ्रातृवर्गपरितोषकारणादेष केन पुनरेव तन्यते ॥

The author's name is given at the end of the comment on each of the verses I. 1–23; and then not again till the end of canto IV. (fol. 256*a*), and in the colophons of the subsequent cantos, as far as XIII. 35, when this commentary is discontinued altogether.

But, in reality, *Paramānanda's* commentary only reaches as far as IV. 94 (fol. 243*a*), after which what here passes under his name is really the commentary of *Mahādeva Bhaṭṭācārya*, as even a cursory comparison with MS. 381 (no. 3838) shows. In the margin, at the beginning of the comment on each verse, the commentary is throughout marked *Paramānandīyā*, except at the beginning of the comment on I., where, in the margin, the author is called *Rādhākṛishṇacakravartin*, whilst, at the end of the comment on that verse, the (first part of this) name has been corrected into *Paramānanda(-kṛitā vyākhyā).*

IV. *Subodhā*, by *Bharatasena*, son of *vaidya Gaurāṅgamallika.*

It begins:

नत्वा शङ्करजातं वैद्याङ्गीराङ्गमल्लिकात्मजात: ।
श्रीभरतस्तनुते श्रूं नैषधटीकां सुबोधाख्यां ॥

महाकवि: श्रीहर्षो नैषधीयचरितं नाम महाकाव्यं चिकीर्षु:° वस्तुनिर्देशरूपं महाकाव्यलक्षणं प्रणयन्नाह । निपीयेत्यादि । °

It ends: एवमष्टादशभिर्नलभैमीविलासावच्छिन्नश्चतुर्थ: परिच्छेद: ॥ इति हरिहरखानवंशसंभवगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभरतसेनकृतायां नैषधीयटीकायां द्वाविंशति[तम]: सर्ग: ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3832.

1955. Foll. 131 (counted 130, no. 82 being double); size 10 in. by 4½ in.; good Jaina writing of about 1600 A.D.; 21–24 lines in a page.

Naishadhīyacarita, sargas I.–X.; with a concise commentary, called *Naishadhadīpikā*, by *Narahari*, son of *Svayambhū* (held in reverence by some king in the Telinga country) and *Nālamā*, and the pupil of *Vidyāraṇya Yogin.*

It begins:

पारं प्रबंधांबुनिधे: प्रयातुं
यत्न: किल स्यादपराश्रयाय ।
हेलाविनिर्धूतसमस्तविघ्नं
हेरंबमालंबनमाश्रये ऽहं ॥ १ ॥

त्वदनुग्रहलेशमात्रलोभाद्
इयमुच्छृंखलगामिनी मनीषा ।
अपकर्षति मामगम्यभूमौ
वरदा मे भव शारदे नमस्ते ॥ २ ॥

अज्ञानतिमिरपाटनपटीयसीं शुभगुणोदयोल्लसितां ।
नीराजनाय करवै प्रदीपिकां काव्यसम्राज: ॥ ३ ॥

न मम मतिविलासो वासनाभ्यासजन्यो
विविधबहुनिबंधस्कंधसंवाहने वा ।
तरलयति मनो मे केवलं नैषधीयं
चरितमखिललोकश्लोकनीयं कवेश्च ॥ ४ ॥

समुत्सहे गूढरसार्थसारं
विगाहितुं काव्यमिदं जडो ऽपि ।
अजातदंता अपि खंडगोलं
कुतूहलादाकलयंति बाला: ॥ ५ ॥

असंनिधावन्यनिबंधनानां
कदापि कुर्यादपकारमेतत् ।
तरंगिणीनां तरणेरभावे
तुंबीफलेनापि तरंति पूरं ॥ ६ ॥ ° ८ ॥

प्रमादाशक्त्यादेरिह महति गंभीरगहने
सतामप्यर्थानां क्वचिदपि निबंधो ऽपि न भवेत् ।
अथाप्यस्मादेतन्न खलु मम दोषाय निखिलं
समुच्चेतुं शक्त: क इव जलधौ रत्ननिचयं ॥ ९ ॥

विषमे काव्यहेमाद्रौ स्खलतो मे पदे पदे ।
विबुधाः करुणाः सारा: संतु संतो ऽवलंबनं ॥ १० ॥

I. ends fol. 21*b*; II., fol. 32*b*; III., fol. 45*b*; IV., fol. 59*b*; V., fol. 73*a*; VI., fol. 83*a*; VII., fol. 92*b*; VIII., fol. 102*b*; IX., fol. 128*a*; X., fol. 130*b*.

It ends: व्यरंसीत् व्याङ्परिभ्यो रम इति परस्मैपदं । शेषं व्याख्यातचरं ॥ ० इति नैषधदीपिकायां दशमः सर्गः ॥ ० ॥

यं प्रासूत त्रिलिंगक्षितिपतिसततारधितांह्रिः स्वयंभूः
पातिव्रत्यैकसीमा सुकविनरहरिं नाल्मा यं च माता ।
यं विद्यारण्ययोगी कलयति कृपया तत्कृतौ दीपिकायां
स्वैरं नीराजितो ऽभूदतिललितपदो दिग्मितो सर्ग एषः ॥

For a MS. of the complete work see Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 101.

[DR. JOHN TAYLOR.]

3833–3835.

960, 961, 962. Foll. 324, 335, and 359; size 9¾ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1797–98 A.D.; 8–12 lines in a page.

Naishadhīyaprakāśa, by *Nārāyaṇa*, son of *Narasiṃha Paṇḍita Vedarkar*, without the text. [B.] Rather incorrect.

For MS. A see nos. 3830, 3831.

The MS. is made up from copies in two or three different hands, and each canto is paged separately:—

Vol. I.: *sargas* I.–VIII., foll. 69, 44, 52, 38, 43 (counted 44, no. 18 being double), 26, 30, 22. *Sarga* IV. is dated Saṃvat 1854.

Vol. II.: *sargas* IX.–XVI., foll. 47, 27, 40, 47, 39, 43, 40, 52. *Sarga* IX. is dated Saṃvat 1835.

Vol. III.: *sargas* XVII.–XXII., foll. 91, 60, 40, 48, 68 (counted 66, no. 53 occurring thrice), and 52. The commentary on canto XVII. is by *Śesharāmacandra*; see above, p. 1437*a*.

[H. T. COLEBROOKE.]

3836.

2534a. Foll. 49 (missing fol. 2) & 30 (missing fol. 4); size 10½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; eleven lines in a page.

Naishadhīyacarita, sargas I. and II., with *Nārāyaṇa's Prakāśa.* [C.]

Fol. 1 is badly injured on the right-hand side. [GAIKAWAR.]

3837.

227. Foll. 237; size 15 in. by 4¾ in.; good, modern Bengālī handwriting; 8–10 lines in a page.

Bharatasena's Subodhā on the *Pūrva-Naishadha* (*sargas* I.–XI.), without the text.

The MS. was copied by three different hands: *sargas* I. and II., ending on foll. 37*a* and 56*b*, by one hand; *sargas* III. and IV., ending on foll. 90*b* and 120*b*, by another; and *sargas* V.–XI., ending on foll. 132*b*, 142*a*, 159*b*, 175*a*, 198*b*, 204*b*, and 237*a*, by *Bholānātha Śarman.* [H. T. COLEBROOKE.]

3838.

381. Foll. 112; size 16 in. by 5¼ in.; good, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

· *Naishadhīyaṭīkā*, a commentary on the first part (*sargas* I.–XI.) of *Harsha's* poem, by *mahāmahopādhyāya Mahādeva-śarman bhaṭṭāchārya.*

It begins:

श्रीरामचरणौ नत्वा महादेवाख्यशर्मणा ।
नैषधीयप्रबन्धो ऽस्मिन्नतिसंक्षिप्य लिख्यते ॥
तत्र द्वाविंशतिः सर्गाः श्रीहर्षकविना कृताः ।
नलभैम्यभिधाप्रामशिवदुर्गागुणैः प्रियाः ॥
तत्रादौ भीमजारूपश्रवणाद्विरहोमियात् (° मयात्) ।
गत्वा वनं सरस्तीरे धृत्वा हंसं नलो ऽत्यजत् ॥

द्वाविंशत्यवतारसर्गविलसच्छोभश्चतुर्वर्गदः
श्रीहर्षान्वयभृत्परिष्कृततनुर्वाण्यातिसंस्कारया ।
तस्वद्वादिमतान्वितो नलगुणप्रेष्ठो विदीप्तोदया
नानालंकृतिमान् विभातु हृदये विष्णुः प्रबन्धो ऽप्ययं ॥
तत्रादौ महाकाव्याङ्गभूतं वस्तुनिर्देशमाह ।
निपीयेति ०

I. ends fol. 16*a*; II., fol. 25*b*; III., fol. 35*b*; IV., fol. 44*a*; V., fol. 53*a*; VI., fol. 61*b*; VII., fol. 71*a*; VIII., fol. 77*b*; IX., fol. 89*a*; X., fol. 100*b*; XI., fol. 112*a*.

It ends (without colophon): शृङ्गार एवामृतं तस्य चन्द्रे यथा चन्द्रो ऽमृताश्रयः तथायमपि शृङ्गाररसाश्रय इत्यर्थः ॥

The colophons of the other cantos give the author's full name and title. On the last page Colebrooke's Paṇḍit calls him *Mahādeva Vidyāvāgīśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

3839.

1284. Foll. 107 (counted 117, nos. 40–49 being passed over); size 13 in. by 4¾ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Naishadhaṭīkā, or *Manohāriṇī*, a commentary, by *Śrīvatsa*, son of *Narahari* and *Lakshmī*. A fragment extending from the beginning to IV. 55. Rather incorrect.

It was perhaps copied from a MS. the first leaf of which was wanting.

It begins: निपीय । स नलो नाम राजा आसीत् वृत्तः किंभूतः सितच्छत्रितं श्वेतातपत्रीकृतं कीर्तिमण्डलं येन स निजराज्यस्य एकच्छत्र एव ०

The three cantos end with the following verse-colophons:—

I. श्रीवत्सं यमजीजनत् प्रुलिगाख्याध्यः(!) सतामग्रणीर्
धीमान् श्रीनरसिंह इत्यवहितो(!) लक्ष्मीश्च लक्ष्मीरिव ।
तेनेयं रचिता नलीयचरि[ते] टीका मनोहारिणी
या तस्या अयमादिमो विशिलितः(!) सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥

II. यमजनयन्नरसिंहो नरसिंहगर्भीमाम्(?) ।
तत्कृतटीकायन्थे द्वैतीयीको ऽगमत्सर्गः ॥

III. यजीजनद्यं नरसिंहशर्मा
ख्याता सती संसदिसद्गुणेये ।
टीका कृता तस्य नलीयवृत्ते
काव्ये तृतीयो गत एष सर्गः ॥

It breaks off abruptly, at the end of the last leaf, at the beginning of IV. 55: शशङ्कलङ्क। तं भूत- [H. T. COLEBROOKE.]

3840.

715. Foll. 50; size 16 in. by 6 in.; careless, modern Devanāgarī writing; 8 or 9 lines in a page.

Fragment of a commentary on the *Naishadhacarita* (viz. on XXII. 38–150), being, in the main, a more or less literal reproduction of *Nārāyaṇa's* comments. Rather incorrect.

It ends: संयोगिनां वाभिषेकं करोति तर्कः । शार्दूलविक्रीडितं छंदः ॥ समाप्तो ऽयं द्वाविंशतिसर्गः ॥ श्रीहर्षमिति । अर्थं पूर्ववत् ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

3841.

1462. Foll. 50; size 8½ in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of 1620 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Rāghavapāṇḍavīya, an heroic poem, in 13 cantos, relating in the same words the double story of the *Rāghavas* and *Pāṇḍavas*; composed by *Kavirāja Paṇḍita*, under the patronage of King *Vīra Kāmadeva* of *Jayantīpura*, of the *Kādamba* race.

See Colebrooke, Misc. Ess., II. 98 (2nd ed., II. 89); Oxf. Cat., p. 121*a*.

Date of MS.: संवत् १६७७ समये पौषशुक्ला ८ भृगुयुता लि० श्रीधरजगन्नाथ उपाध्यायसुत ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3842.

974. Foll. 173 (fol. 134 of which is missing); size 14 in. by 6½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1710 A.D.; number of lines varying.

Rāghavapāṇḍavīya, with a commentary, called *Rāghavapāṇḍavīya-Prakāśa,* composed by *Śaśidhara* for King *Amarasiṃha,* son of *Rudrasiṃha.*

The commentary begins:

वैकुण्ठः किंस्विदेष द्विजपतिककुदो नाकपाली कपर्दी
प्रालोलाहीनमानाकलिततनुधनं भूतिमान् किं पिनाकी ।
किं वा पीताम्बरो न प्रमथपरिवृढः श्यामकण्ठो ऽपि भाक्तैर्
इत्थं पायादपायादविदितविभवो माधवो माधुवो[1] वः ॥१॥

हेरंबमम्बाकरकुड्मलाग्रसंताननापाकृतरोषदोषं ।
वाणमातुराकृष्टचलद्विलासमनोदकंदुकं नुमः ॥ २ ॥

आमोदा सीमसिंधोरवनितलचलत्कीर्तितीव्रप्रतापो
भूमीपो रुद्रसिंहः समितिपरिपूतो[2] दुःखदहृद्धारी ।
दायी रत्नान्यनर्घाण्यवरतसुहृदां वैष्णवानां वरिष्ठः
सभाकूपारपारगमविमलयशोराजहंसः प्रभावी ॥ ३ ॥

सूनुस्तस्य महादयो ऽमरमहीपालो नृपालाग्रणीर्
आदृत्याग्रगुणं गुरुं गुरुमताभिज्ञं गुरावामरं(!) ।
शांतोदः परचिन्नकं(?) शशिधरं(०रः) सोमाकृतं कृत्यवित्
काव्ये राघवपांडवीयचरिते टीकां विधत्ते सुधीः ॥ ४ ॥

तत्रादौ कविराजो ग्रंथसमाप्त्यर्थं देवतानमस्काररूपं मंगलं कुर्वन्नाह । स्वाधिष्ठानेति ०

Fol. 1 has been supplied by a more modern hand. Foll. 2 and 3, being somewhat damaged, have been repaired, and a modern hand has added marginal and interlineary glosses. The missing leaf (134) contained x. 31–34.

This commentary (without the introduction) has been printed, along with the text of the poem, in the *Kāvyamālā* (1896).

The colophon runs as follows: इति समस्तप्रक्रियाविराजमानरिपुराजकंसनारायणश्रीनारायणचरणपरायणमहाराजाधिराजाधिराजश्रीमदमरसिंहकारिते(०श्रीमदनसिंहकारिते fol. 26*a*) महाश्रीशशिधरकृते राघवपांडवीयप्रकाशे त्रयोदशः सर्गः ॥ संवत् १७६७ मिति वैशाखवदि तिजी वारमंगरके लीषा मुकाम वणारसी पोथी गोसाइ लाल मुकुंदजोग्य हष खत्र भवाणीदास कास्य वासी महला वालिस पुरा ॥

Cf. Weber, Berl. Cat., no. 531.

[H. T. Colebrooke.]

[1] ? *read* माधुरो or ०वः साधवो.

[2] ० परिप्रतो MS.

3843.

465. Foll. 73; size 12 in. by 4⅜ in.; careless, modern Devanāgarī writing; 13–15 lines in a page.

Rāghavapāṇḍavīyaṭīkā Sāracandrikā, by *Lakshmaṇa Paṇḍita,* son of *Śrīdatta* (or *Gojādatta*) *Sūri,* and disciple of *Uttamaśloka Tīrtha.*

The work has been printed in the *Grantharatnamālā* (Bombay, 1889).

The MS., which is rather incorrect, begins (slightly corrected):

पाणिनये गौतमये जैमिनये ऽनंतबादरायणये ।
सर्वेस्वं निजमेकं सद्विद्यातीर्थमुत्तमश्लोकम् ॥ १ ॥

भास्वद्ब्रह्मज्ञानिवंशावतंसः
श्रीमद्गोजादत्तसूरिप्रसूतेः[3] ।
हृद्यो विद्वल्लक्ष्मणस्य[4] प्रयासो
विश्वेशस्य प्रीतये शश्वदस्तु ॥ २ ॥

गुरुपादावनुस्मृत्य श्रीरामायणभारते[5] ।
आवश्यकपदान्येव विवरीतुं यतामहे ॥ ३ ॥

निरस्तानर्थमद्वैतमखंदानंदमिच्छता ।
आत्मा द्रष्टव्य इत्यादिरस्ति वेदांतडिंडिमः ॥ ४ ॥

सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं सच्चिदानंदमद्वयं ।
स्वं विज्ञातुमनीशस्य सुगुणोपासना गतिः ॥ ५ ॥

[3] ०प्रसूतः *Granthar.*, whilst in repeating the verse at the end, it reads श्रीमद्गोजादत्तसूरिप्रसूतेः । '*gojā*' is evidently meant here as a synonym of '*śrī.*'

[4] विद्यालक्ष्मणस्य *Gr.*

[5] परमात्मानमानम्य श्रीनारायणभारते । *Granthar.*

साधर्व्यंतविमूढानामशक्येति(?) दयालवः ।
कवयः कृष्णरामादिचरित्रैरुद्दरंत्यमून् ॥ ६ ॥
विष्णुरेवेदमखिलमिति यद्यपि निश्चितं ।
तथापि नैतन्मंदानां मतिमारोहति द्रुतं ॥ ७ ॥
सर्ववेदैकसारस्य प्रणवस्याग्न्युपासनं ।
संसारतरणोपायं कोऽपि नोमिति(!) मन्यते ॥ ८ ॥
श्रुतिस्मृतिपुराणादिप्रसिद्धमहिमोर्जिता ।
काश्यामवस्थितिः कस्याप्यभाग्यस्य न दृश्यते ॥ ९ ॥
अतः परमसिद्धान्तमाख्यद्यैः प्रदर्शयन् ।
रामधर्मात्मजख्यातं प्रस्तौति कविरीश्वरं ॥ १०[1] ॥
स्वाधि० ॥ अधिष्ठीयत इत्यधिष्ठानं०

It ends:

[आवश्यकश्लेषपदार्थैकविवक्षयातु] लक्ष्मणो लक्ष्मणीयम्[2] ।
श्रीलक्ष्मणो राघवपांडवीयं व्याचष्ट विस्पष्टगभीरभावं ॥ १ ॥
उत्तमश्लोकपादाब्जरजोनिर्मृष्टचेतसः ।
दत्तसूरिसुतस्यैषा कृतिरस्तु सतां मुदे ॥ २ ॥
प्रमादतिमिरच्छन्नश्लेषाशयविशोधनीं ।
उपादत्तमपाकृत्य मत्सरं सारचंद्रिका ॥ ३[3] ॥

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपारावारपारीणपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमदुत्तमश्लोकतीर्थमहामुनिकृपाकटाक्षैकवीक्षितब्रह्मज्ञानिवंशावतंसश्रीदत्तसूरिसुतलक्ष्मणपंडितविरचिता राघवपांडवीयटीका सारचंद्रिका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3844.

1177a. Foll. 50; size 13¼ in. by 6 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Rāghavapāṇḍavīya-Sāramañjarī, a succinct commentary on *Kavirāja's* poem, by an unknown author. Incomplete.

It begins: प्रारिप्सितप्रतिबन्धकीभूतप्रत्यूहव्यूहविघाताय शिष्टाचारपरिप्राप्तदेवतानमस्कारात्मकमङ्गलमाचरन् शिष्यशिक्षार्थं ग्रन्थादौ तन्निबध्नाह स्वाधिष्ठानेत्यदिना स्वस्याधिष्ठानं यत्र तच्च तत् अम्बुजं चेति श्रीविष्णुनाभिकमलवर्तित्वात् तस्य रजःपुञ्जेन पिञ्जरा मूर्तिर्यस्य तस्मै । इच्छाधीनं जगत्सृष्टिकर्म यस्य एवंभूताय ब्रह्मणे विधात्रे नमः । एतेन स्वाधिष्ठानाख्यपद्मान्तर्वर्ति सर्वान्तर्यामि स्वकीयेच्छा शक्तिद्वारकजगत्कर्तृपरमात्मनमस्कारो ध्वनितः । विघ्नबाहुल्यशङ्कया मङ्गलान्तराण्यपि कुर्वन्नाह । तत्र समुचितत्वात् ब्रह्मशक्तित्वाच्च सरस्वतीमुपन्यस्याह । पुनातु वेत्यादि । ०

The only reference that has been met with in the commentary is one to the *Ratnakosha*, fol. 35*a* (महेला महिलात[:] स्यात्).

It breaks off abruptly, at the end of fol. 50*b*, after the comment on XII. 9 (निर्येतीषु०), with the *pratīka* ॥ अरि(!) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3845.

898c. Foll. 58; folio, size 15 in. by 10½ in.; clear, modern Bengālī handwriting; 16–24 lines in a page.

Rāghavapāṇḍavīya - Sthūlatātparyārtha, an abstract of *Kavirāja's* poem.

The odd pages contain the story of the *Rāmāyaṇa*, the even pages that of the *Mahābhārata*.

English notes have been added by Colebrooke in the margins of the first three leaves.

[H. T. COLEBROOKE.]

3846.

2466. Foll. 283; size 10 in. by 4⅝ in.; fairly written, in Devanāgarī, by two different hands, in 1532 A.D.; twelve lines in a page.

Bālabhārata, an heroic poem, epitomising the story of the *Mahābhārata*, in artificial style and metres, by *Amaracandra*, pupil of *Jinadatta Sūri* of the *Vāyaḍagaccha*.

---

1 Instead of vv. 4–10, the *Gr.* has the single verse:
सबोधध्वान्तसंपन्नश्लेषाशयविशुद्धये ।
इयं सद्भिरुपादेया सततं सारचन्द्रिका ॥ ४ ॥

2 ? ०विवक्षया तु लक्ष्मणमक्षिणीयम् *Granthar.*; whilst the MS. omits the first part of the half-verse.

3 *After this verse the* *Granthar.* repeats the second introductory verse.

It is, like its prototype, divided into 19 *parvans;* and each of these again consists of one or more *sargas,* the total number of which amounts to 43. At the end of each *parvan* a verse is added by the author, computing—by the number of corresponding *anushṭubh* verses—the extent of the section.

It begins:

सतां परब्रह्म विलोक्य मार्गम्(॰विलोकमार्गम्)
  स्वर्पंकिलं दूरितकंटकं यः ।
श्रीभारतं ब्रह्म ततान शाब्दं
  स श्रेयसे सत्यवतीसुतो ऽस्तु ॥ ॰

The work has been published in the *Paṇḍit,* vols. iv.–vi. (Benares, 1869–71), and in the *Kāvyamālā* (Bombay, 1894). A translation, in modern Greek, was published at Athens (1847)—from a MS. in his own possession—by D. Galanos; with an elaborate introduction by Tybaldos, who endeavours to identify the author with the lexicographer *Amarasiṃha.*

It ends with the *praśastisarga,* the last 10 verses of which (somewhat defective in the *Paṇḍit*) run as follows:

इति सुकृतनिधानध्याननिर्धारितायुर्-
  भुवमिव दिवमात्मध्यानपूतां स चक्रे ।
जनमनसि स जीवन्नेव रेजे तु तत्तन्-
  मतिविफलिततादृग्दुष्टयोगिप्रयोगः ॥ ३६ ॥
क्षमीभिस्त्रिभिरेव श्रीजिनदत्तादिनामभिः ।
सूरयो भूरयो ऽभूवंस्तत्प्रभावास्तदन्वये ॥ ३७ ॥
एकः प्रौढविवेकविभ्रमलतापुष्पेषुजित्
  तेषु श्रीजिनदत्तसूरिरुदयद्भूरिप्रभावो ऽभवत् ।
तादृग्विस्तृतदृग्विपीतनभसो यस्योचितं दिद्युते
  धीरोऽंभोधरसिंधुसिंधुरजयी व्याख्यासु शब्दो गुणः॥३८॥
श्रीविवेकविलासाद्यैर्यत्प्रबंधैः सहस्रशः ।
हतमोहतमो ऽकारि करैरिव रवेर्जगत् ॥ ३९ ॥
आयुष्यं कथयंति जंतुषु पयःसारः पयोधेः पुनः
  पीयूषं पृथिवीजुषामनिमिषीभावाय संभाव्यते ।
विद्मः श्रीजिनदत्तसूरिवचनं सारः सुधानामपि
  व्यक्तं मुक्तिमपि प्रयच्छति सतां यत्प्रीतमुत्प्रीतिकृत्॥ ४० ॥
श्रीजीवदेवसूरीणां त एव परमाणवः ।
जग्मुर्यदंगतां भेजे तद्गुणैस्तद्वियेव यः(?) ॥ ४१ ॥
श्रीवायटस्थाननिवासिनस्ते
  संभूय भूयस्तरहर्षभाजः ।
कदाचिदागत्य निवेशवेश्म
  जगुर्द्विजास्तं मुनिचक्रशक्रं ॥ ४२ ॥
मरुद्वातास्माकं भुवनजयिनौ तस्य तनयौ
  तयोः संगो यस्यामजनि हनुमद्भीमभटयोः ।
तथा संक्षेप्यासौ पृथुरपि महाभारतकथा
  यथा स्वल्पाभिः स्यात्त्रिचिभिरतिथिः कर्णपथयोः ॥४३॥
आज्ञापितस्तदिह कर्मणि सूरिभिस्तैः
  ख्यातः क्षितावमरचंद्र इति स्वशिष्यः ।
श्रीबालभारतमिति प्रततान काव्यं
  वीरांकमेतदविनश्वरमात्मनोऽंगं ॥ ४४ ॥
शस्ते प्रशस्तिसर्गे ऽत्र रंगत्कविगुरुक्रमे ।
निश्चित्य स्पष्टतां नीता नवाशीतिरनुष्टुभां ॥ ४५ ॥
चतुर्युक्तचत्वारिंशत्सर्गैरासन्ननुष्टुभां ।
षट्सहस्री नवशती पंचाशद्बालभारते ॥ ४६ ॥

इति श्रीजिनदत्तसूरिशिष्यपंडितश्रीमदमरचंद्रविरचिते बालभारतनाम्नि महाकाव्ये वीरांके चतुश्चत्वारिंशः प्रशस्तिसर्गः ॥ समाप्तं चेदं बालभारतं नाम महाकाव्यं ॥ सकलग्रंथसंख्या ६९५० ॥

निधिवसुशरचंद्रैः संमिते ऽब्दे सहोमा
  इयमलपशुपतिथ्यां वासरे चेंदुसूनौ ।
समलिखदलवेशः सत्यविप्रस्य सूनुर्
  हरिमनुजमवाप्य प्राग्विभागे सहायं ॥ १ ॥

सुखावबोधार्थं ॥ स्वस्ति श्रीविक्रमार्कसमयातीतसंवत् १५८९ वर्षे मार्गशिरःशुद्ध १४ बुधे । ॰ [GAIKAWAR.]

3847.

957 b. Foll. 13; size $10\frac{1}{4}$ in. by 4 in.; fairly written in Devanāgarī; 11 or 12 lines in a page.

Gītagaurīśa, a poem, in 10 cantos, descriptive of *Gaurī's* affection and admiration for *Śiva,* by *Bhānudatta kavicakravartin.*

It is composed in the *śārdūlavikrīḍita* metre, interspersed with groups of (generally eight) verses to be sung to different tunes.

Since the extracts here given were made, the work has been printed, under the title '*Gītagaurīpatikāvya*,' in the *Grantharatnamālā* (Bombay, 1887-88).

It begins:

संध्यानृत्यविधौ भुजंगमपतेर्गीतामृतं शृण्वतः
प्रत्यक्षस्खलितप्रमोदसलिलस्तोमे तनौ सर्पति ।
मौलेरुत्पथगा किमु त्रिपथगा जातेति शंकाजुषो
देवस्य त्रिपुरांतकस्य चकितं व्यालोकितं पातु नः ॥ १ ॥

भानोर्गीतं सुधास्फीतं शंभोर्डमरुडिंडिमः ।
विदुषां रसना रंगभूमिर्भारति नृत्यतां ॥ २ ॥

स्वांतश्चारिणि शैत्यकारिणि सुधाधाराचमत्कारिणि
ध्वांताकर्षिणि हर्ष्यवर्षिणि नटन्नक्षत्रविद्योतिनि ।
मायाकच्छपपृष्ठरोहिणि सुधाधीशद्रुमद्रोहिणि
क्रीडाकल्पितवेषधारिणि पुराराती मनो मंडितु[1] ॥ ३ ॥

मालवरागेण गीयते ।

भ्रमसि जगति सकले प्रतिलवमविशेषं
शमयितुमिव जनखेदमशेषं
पुरहर धृतसमीरशरीर[2] जय भुवनाधिपते ॥ १ ॥

प्रवहसि मधुमथनं नवनीरदललितं
मरकतमणिमिव वक्षसि तुलितं
पुरहर धृतहिमवररूप[3] जय भुवनाधिपते ॥ २ ॥

क्षीरसिंधुलहरीरुचिरं रुचिवरजालं (रुचिजालं *Gr.*)
परमधाम किमु वहसि विशालं
पुरहर धृतहिमकररूप जय° ॥ ३ ॥

घनघनतिमिरचय (घनति° चयं *Gr.*) चिरमपगतशंकं
हरसि लग्नमिव जगतीपंकं
पुरहर धृतदिनकररूप जय° ॥ ४ ॥

कलयसि देवकुलं हविषा सानंदं
घन इव पयसा चातकवृंदं
पुरहर धृतयजमानशरीर जय° ॥ ५ ॥

वहसि ग्रहनिवहं परिहृतसंतापं
करुणतरोऽपि (°तरोरिव *Gr.*) कुसुमकलापं
पुरहर धृतगगनाकार जय° ॥ ६ ॥

कपटकोलदशने रचयसि सविलासं
कुंददामगतमधुकरभासं
पुरहर धृतधरणीकाय जय° ॥ ७ ॥

वहसि शिखानिचयं हिमनिकरहरं (हिमसंघातहरं *Gr.*)
प्रेमतरोरिव शाखानिकरं (शाखानिचयं *Gr.*)
पुरहर धृतहुतवहदेह जय° ॥ ८ ॥

भानुदत्तरचितं शशिशेखरगीतं
भवतु श्रवणयुगलपुटपीतं
पुरहर धृतवसुमितरूप (°मितशरीर *Gr.*) जय° ॥ ९ ॥

के वा केलिकलाकलापकुशलाः क्रीडंति नो कामिनः
कांता कापि कदापि क्वापि शिरसा केनापि किं धार्यते ।
गंगां मूर्ध्नि दधासि नापि वहसि व्रीडां न धत्से भयं (कथं *Gr.*)
किं वा वाच्यमिदं निगद्य गिरिजा कुंजांतरं निर्ययौ ॥ ४ ॥°

The tunes which occur are: *asatirī* (fol. 8*b*), *āsāvarī* (foll. 3*b*, 10*b*), *karṇāṭa* (fol. 10*a*), *kinaṭa* (fol. 10*a*), *kedāra* (foll. 8*b*, 9*a*), *gurjarī* (foll. 4*b*, 7*b*), *gauḍī* (foll. 6*b*, 8*b*), *deva-gāndhāra* (fol. 11*b*), *deśāṅkha* (fol. 9*b*), *dharāśrī* (foll. 4*a*, 12*a*), *bhūpāla* (fol. 7*a*), *bhairavī* (fol. 10*a*), *mālava* (fol. 1*b*), *rāmagrī* (foll. 3*a*, 8*a*, 9*b*), *varāḍī* (foll. 5*a*, 5*b*, 6*a*, 6*b*, 8*b*), *vasanta* (foll. 2*a*, 5*a*), *sāmeri* (foll. 9*b*, 11*a*), *sāraṅga* (fol. 9*b*).

A characteristic feature of these songs is the occurrence of the poet's name in the last verse of each. Dancing is referred to several times.

It ends:

स्वर्धे वक्षसि शैलराजदुहिता वक्षोरुहि[4] स्फूर्जतः
संवीक्ष्य प्रतिबिंबमिंदुसुभगे भागे निजे वक्षसं (°सि) ।
स्वस्यापि स्तनमंडलांतरधिया[5] व्यालोलमालोकयन्
देवो दैन्यमपाकरोतु गिरिजादेहार्धहारी[6] हरः ॥ १६ ॥

भवानी वर्तते यावदंगलग्ना[7] पुरद्विषः ।
विद्वत्कांतस्थिता[8] तावद्भानोर्वाणी विराजतां ॥ १७ ॥

---

[1] मज्जतु *Gr.*, ? मंदतु. [2] पुरहरकृतमारुतवेष *Gr.*
[3] कृतजलधिशरीर *Gr.* (कृत° throughout).

[4] °दुहितुर्वक्षोरुहः *Gr.* [5] स्तनमण्डलाङ्कुरधिया *Gr.*
[6] °भारी *Gr.* [7] नर्तनैर्याव° *Gr.*
[8] विद्वत्कण्ठगता *Gr.*

इति श्रीभानुदत्तविरचिते श्रीगीतगौरीशे महाकाव्ये पतौ[1] नाम दशमः सर्गः ॥ १० ॥

अक्षं मा स्पृश मा स्पृश प्रियविधेः पश्यात्मजं प्रेक्षकं
दूते साक्षिणमीक्षणेन दिशतोरन्योन्यदीर्यं मुहुः ।
ईषद्वक्रितपाशपातयुगदे पश्य ह्रिदायोच्छ्रिता
गौरीशंकरयोः परस्परजयोत्कर्षोक्रयः पातु नः ॥ ९८ ॥
वीक्षाक्षं स्पृश भूतनाथ गिरिजे तत्किं किमाछ(°त्य) स्वयं
प्रेक्षस्वाषविधे(?) सुतं स्थितममुं पृच्छाथवा तत्पुनः ।
इत्थं पाशकचक्रपातयुगदे पश्य ह्रिदायोन्विता (?)
गौरीशंकरयोः परस्परजयोत्कर्षोक्रयः पातु नः ॥ ९९ ॥

शके १६४८ पराभवसंवत्सरे ज्येष्ठमासे कृष्णपक्षे अमवास्या मंदवासरे तद्दिने समाप्तः ॥

देवश्रीपतिपुत्राय बापदेवाय धीमते ।
वाजीना[2] लिखितो गीतगौरीशो ऽयं निवेदितः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3848.

2548. Foll. 108; size 13¾ in. by 5¼ in.; good Devanāgarī writing of 1696 A.D.; nine lines in a page.

Śrīkaṇṭhacarita, a poem, in 25 cantos (*sarga*), celebrating *Śiva*'s victory over the *Asura Tripura*; composed—about 1140 A.D., according to Professor Bühler—by *Kavirāja Rājānaka Maṅkha* (or *Maṅkhaka*), a Kaśmīr poet, son of *Viśvāvarta* (colophons and comm.; *Viśvavarta*, III. 35), and grandson of *Manmatha* (यः प्रवरपुरभूमौ प्रसिद्धिमगमत् comm., III. 31).

It begins:

जीयात् कृतानंगपतंगदाहः खट्वांगिनो नेत्रशिखिप्रदीपः ।
यस्यांतिके शुभ्रदशानिवेशश्रियं किरीटेंदुकराः श्रयंते ॥ १ ॥
तनोतु भूतिं दहतादघानि स शूलिनो लोचनपावको वः ।
धूमानभिज्ञो ऽपि रतेरजस्रमश्रुस्रुतेर्यो ऽजनि सूत्रधारः ॥ २ ॥

It ends: इक्षुक्षीरसधर्म° ॥ १५२ ॥ पितुर्विभाणस्य° ॥ १५३ ॥ कठिनपदस्तन° ॥ १५४ ॥ अभिनवरसमृद्धी° कविता मंखस्य मदिरेव ॥ १५५ ॥ इति राजनविश्वावर्तकसूनोर्महाकविवरराजानमंखकस्य (श्रीराजानकविश्ववर्त *Kāvy.*) कृतौ श्री[कंठचरिते broken] महाकाव्ये पंचविंशः सर्गः ॥

The colophon of the third canto runs thus: इति राजानविश्वावर्तसूनोः श्रीकाश्मीरचरिततंत्रपतेर्महाकविराजराजानकश्रीमंखकस्य कृतौ श्रीकंठचरिते° ॥

Foll. 68–107 are more or less injured on the right-hand side, whilst the last leaf has a piece wanting on the left side.

See G. Bühler, Detailed Report, pp. 50–52; and ib., Extracts, p. c.

[GAIKAWAR.]

3849.

2033. Foll. 176; size 14½ in. by 5¼ in.; very good Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; eleven lines in a page.

Śrīkaṇṭhacaritavivṛiti, a commentary on *Maṅkha's* poem, by *Jonarāja*, son of *Bhaṭṭa Nonarāja*, and grandson of *Laularāja*. A good manuscript.

Text and commentary have been published in the *Kāvyamālā*, vol. i. (Bombay, 1887).

It begins:

उदेति यस्यां प्रकटीभवन्त्यां
तिरोहितायां गलतीव विश्वम् ।
रविप्रभेवास्तु तमो हरन्ती
दृशः प्रबोधाय सरस्वती वः ॥ १ ॥
श्रीलौलराजसुतपण्डितभट्टनोन-
राजात्मजः सहृदयैर्विहिताभ्यनुज्ञः ।
काव्ये पुरारिचरिते कुरुते ऽभियोगं
व्याख्यार्थमात्रविवृतिं प्रति जोनराजः ॥ २ ॥
शेषार्थयोरिह विचक्षितबालबोध(विहस्तित° *K.*)-
श्रद्धाप्रतीतिररणिस्थहुताशतुल्या ।
कष्टेन यस्य सुचिरादुपतिष्ठते ऽर्थं
मांसस्पृहा भवति तस्य हि हासहेतुः ॥ ३ ॥ °

---

[1] ? इति श्रीभानुदत्तकविविरचिते गीतगौरीपतौ काव्ये दशमः सर्गः ॥ *Gr.*, omitting the two additional verses of our MS.

[2] *r.* वाजिना.

It ends:

श्रीकण्ठकाव्यविवृतिं विरचय्य जोन-
राजः सतो नमति सन्नमतिप्रतिष्ठः[1]।
हेलाच(°स्तु *K.*) यत्तदपि यत्नमकार्षमस्यां
दीपो बिलाध्वहरणात्तरणेः समः किम् ॥
कुर्वन्तु तत्स्खलितयोजनमत्र सन्तः
श्रीकण्ठभक्तिरभसात्खलदर्शनाच्च।
सेतुं खनन्ति सलिलानि हि रन्ध्रलाभात्
तन्मार्गमुज्झति जनो ऽथ चिराय खातम् ॥

This last verse is omitted in the edition.

इति श्रीकण्ठचरितकाव्यस्य पण्डितलौलपुत्रपण्डितजोनराजपुत्रश्रीजोनराजकृता विवृतिः समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

3850.

1148c. Foll. 19; size 9 in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1719 A.D.; eight lines in a page.

Śambhuvilāsa, a devotional poem in honour of *Śiva,* in three cantos, by *Viśvanātha,* surnamed *Rāṇaḍa* (?), of the *Cittapāvana* family.

It begins:

श्रीपद्मेन समन्वितं प्रथमतो नत्वा गुरुं बुद्धिदं
विघ्नध्वंसपरायणं च हृदये ध्यात्वा गणाधीश्वरं।
नानालंकृतिजातिरीतिमहितं श्रीविश्वनाथः कविः
काव्यं शंभुविलासनाम कुरुते संख्यावतां प्रीतये ॥ १ ॥
यत्राभाति ततता नृणां सुकुलता धान्यं धनं धन्यता
गोमातंगरथाश्च वेश्मवसुधावासांसि भूषास्तथा।
जायंते विधिविष्णुशंभुभवने या रूपभेदैः स्थिता
सा काव्ये सुषमां करोतु महतीं लक्ष्मीर्मदीये स्थिरा ॥ २ ॥
तीर्थैः श्रीमणिकर्णिकाप्रभृतिभिः संसेविता मंदिरैः
कैलाद्रिसमैः सदाशिवयुतैरानंदकृत्पश्यतां।
एतस्यां भुवि सर्वदा विजयते सा राजधानी विभोः
काशी काशितचित्सुखा गिरिपतेर्ब्रह्मादिदेवप्रभोः ॥ ३ ॥
यस्या विष्णुपुरी तथेंद्रनगरी धातुश्च पूः सुंदरी
हीना ब्रह्मसुखैकमुख्यवसतेर्गंगातटालंकृतेः।
किंचित्क्षोणिगतापि या सुषमया सर्वोपरिष्टान्मता
मध्ये सप्तपुरी समुद्रकमणीतुल्योत्तमत्वात्स्थिता ॥ ४ ॥

मध्यस्थां च गुरो विधाय निगमान्प्रष्टुस्ताम्हरि-
ब्रह्माणौ वदतावयोरिह हि को ब्रह्मेत्यथो तैः शिव[2]।
उक्ते सत्यतिनिंदतः[3] श्रुतिशिवाम्छेत्तुं शिरो वेधसो
यस्यासो ऽजनि भालतो गिरिपतेः कालादिको भैरवः ॥ ५ ॥
यो बाल्ये हरिकेशकाननमटन्निर्भीर्भियां वर्धनं
धूलिभिर्विरचय्य लिंगमथनीं वन्यैश्च पुष्पादिभिः।
संपूज्याप शिवप्रसादनमसौ श्रीदंडपाणिः स्वयं
यस्यां तिष्ठति पापिनश्च कुरुते क्षेत्रात्पविचाद्बहिः ॥ ६ ॥
कस्मिंश्चित्समये प्रकल्प्य हृदये वाराणसीं तामिमां
तत्रावाप्य परात्परं मणिगृहे श्रीयुक्तविश्वेश्वरं।
ध्यात्वा मानसपूजनं च विधिवत्कृत्वा कविर्ब्राह्मणः
श्लोकान्विश्वगुरोः पुरोऽपठदिमान्श्रीविश्वनाथो निजान् ॥ ७ ॥
एकस्मै सुचिरं स्थिता ये सदने सार्धं गुरोः श्रीपतिर्[4]
लाजान्संप्रतिगृह्य राज्यमददात्तस्मै सुदाम्ने हरिः।
मालूरार्कदलेन शंकर जनास्त्वां मोहयंति क्षणात्
त्वं तेषामखिलार्थमर्पयसि नो जानासि तुभ्यं नमः ॥ ८ ॥ °

Canto I. consists of 40, II. of 80, III. of 14 stanzas. It ends:

भुक्त्वा वैषयिकं सुखं कविरसौ स जातबोधस्ततो
दृश्यं स्थावरजंगमात्क(°त्मक)मिदं ज्ञात्वा प्रपंचं मृषा।
सर्वानंदगृहं परात्परतरं श्रीराजराजेश्वरी-
रूपं ब्रह्म हृदि स्मरन् शिव[व]ने काश्यां स्थितिं निर्ममे ॥ १४ ॥

इति श्रीचित्तपावनजातीयरानडोपनामककविश्रीविश्वनाथकृते श्रीशंभुविलासशेषनामकाव्ये [°विलासाख्ये काव्ये I. II.] तृतीयसर्गः ॥

At the end of canto II. the date occurs: संवत् १७७६ माघसुदित्रयोदशी भौमवासरे लि° ॥ उद्धवजी नागेश ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3851.

1491b. Foll. 19; size $15\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; indifferent, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Rahasyāmṛita, a poem, by an unknown author, in 12 *sargas,* describing the life and adventures of *Pārvatī* in the mountains, and leading up to her marriage with *Śaṅkara.*

---

[1] यत्नमतिप्रतिष्ठः with (?) *K.*

[2] °वे or वः.   [3] ? °भिनंदतः.   [4] ? श्रीपतेर्.

I. (31 vv.):

या शर्वादिसुपर्वदुर्वचमहाध्यानाध्वदूरे स्थिता
  सर्वाभीप्सितकल्पवल्लिरतुला दुर्वारदुःखापहा ।
चूडोल्लासितशर्वरीमणिकणाखर्वाप्यखर्वा महा-
  गर्वा पर्वतसार्वभौमतनया भूयान्महाभूतये ॥

अभयापि भयातिशोभना त्रिपुरापि त्रिपुरान्तकप्रिया ।
अगजापि गजाननप्रभूर्जगतां कल्पलतास्तु भूतये ॥

प्रजापतिं दक्षमुपेक्ष्य रूक्षं
  धात्री विधात्री भुवनत्रयस्य ।
गिरौ प्रजज्ञे स्थितये प्रजानां
  शुभे क्षणे विघ्नमहाक्षणेन ॥

दक्षाननोदीरितनाथनिन्दा
  हुताशतन्मन्युहुताशनाभ्यां ।
संतापितास्मेव गुहे ऽवतारं
  चकार नीहारमहीधरस्य ॥

मेनाङ्कमेलाङ्कपरार्धशोभा
  मेनाङ्कमौलेर्महिषी विशाला ।
मेनाङ्ककोटीशतजित्वराभा
  निनाय रूपेण विनायकाख्या ॥

सुलोचयन्ती मधुरं नदन्ती
  विधुं तुदन्ती(?नु०) वदनाब्जकान्त्या ।
भृशं हसन्ती नगराजभार्याम्
  आनन्दयामास जगत्प्रसूतिः ॥

धन्यौ धरित्रीधरदम्पती तौ
  सुदुर्लभं यन्मुनिमानसानां ।
मूलप्रकृत्यां तनयेति मत्या(मत्वा)
  चुचुम्बतुस्तच्चरणाम्बुजातं ॥

उद्वीक्षणोल्लासितनिर्निमेष-
  नेत्राब्जतारा वसुधावतारा ।
स्वां मूर्तिमन्यां नभसीव तारां
  दृष्ट्वा प्रसन्नेव जहास हृष्टा ॥

पादाङ्गुलिच्छिन्नगुणप्रलम्ब-
  प्रालम्बमुक्ताः प्रचुराश्च मुक्ताः ।
भान्ति स्म तस्याश्चरणाविमुक्ता
  मुक्ताफलानां फलमेतदेव ॥

सृक्कद्वयीनिःसृतलोलनाला
  संपातसंपादितचारुशोभा ।
तदोपमां याति सुधा सुधारा-
  द्वयी सुधांशोर्यदि पार्श्वयोः स्यात् ॥ ०

II. (47 vv.):

निरीक्ष्य तत्रातिमनोहराणि
  पुष्पाणि पुष्पायुधनाशकस्य ।
स्मृत्वा विसन्नाति(?विषण्णा हि) मुहुर्मुमोह
  संशान्त्यमाना नितरां सखीभ्यां ॥

कुमारमाता सुकुमारमूर्तिः कौमारमासाद्य मनोजवेशा ।
समुल्लसच्चामरचारुकेशा खं द्योतयामास मुखेन्दुभासा ॥

III. (22 vv.):

अथेशसंदर्शनहर्षपूर्णौ
  हिमाचलश्चिन्तयति स्म मौली ।
सुविस्मितः शान्तमनास्तदानीं
  किमेतदत्यद्भुतमीक्ष्यहन्त(!) ॥

पुरार्जितान्युग्रतपांसि नूनं यैरम्बिका मद्भुवने ऽवतीर्णा ।
तैरेव मे लोचनगोचरत्वं त्रिलोचनस्याङ्घ्रियुगं जगाम ॥

IV. (25 vv.):

पित्रा तपोक्ताद्भुतभक्तियुक्ता
  मुक्तानताकारदृगश्रुधारा ।
अभुग्नरोमाञ्चसुतुङ्गिताङ्गी
  ननाम शुभ्रांशुकलाकिरीटं ॥

V. (51 vv.):

अथ वीक्ष्य निरीक्षणी हतं
  पतितं भूमितले कलेवरं ।
दयितस्य समाकुला सती
  विललापातिरतिर्विचित्रधा(?) ॥

VI. (26 vv.):

मात्रा च तत्रागतया च पित्रा
  सखीजनैश्चाप्यनुरुध्यमाना ।
न जातु सैच्छद्भवनानि गन्तुं
  तपोविधानैकमना बभूव ॥

VII. (36 vv.):

अपि हिमागहिमागमदारुणे
  ऽपि दधदम्बरमम्बरमुत्तरं ।
निभृतमेकपटाकपटातिगं
  परितताषगतापधरामणि ॥

VIII. (25 vv.):

अथ मधुव्रतगीतिमधुस्रवः
  सुमधुरो मधुमास उपागतः ।
अतिकृशां तपसा समुदीक्ष्य किं
  सरसमर्चयितुं क्षितिभृत्सुतां ॥

IX. (24 vv.):

अथ समागतवान् भगवाञ्छिवः
स्फुरदुरुद्युतिदीप्ततराकृतिः ।
स्मितसुखो (°मुखो) ऽम्बरतो ऽवनिमण्डलं
दिवसनाथ इवाशु सनाथयन् ॥

X. (43 vv.):

पुनर्निमील्येक्षणयुग्ममाकुलो
विनिःश्वसन्वाह पुनर्महामुनिः ।
गिरीन्द्रजे दृष्टमिदं चराचरं
न ते वरं युक्तमहं विलोकये ॥

XI. (14 vv.):

इति ब्रुवाणे विबुधप्रधाने भक्त्यातिनम्रा हिमशैलपुत्री ।
प्रणम्य तं ब्राह्मणवर्यवेशं सगद्गदं प्राह सवाष्पनेत्रा ॥

XII. (31 vv.):

अथ दृष्ट्वा महाभाक्तां महीतलगतां प्रभुः ।
महीधरमहेन्द्रस्य तनयां मूर्छितामिव ॥
त्यक्त्वा धरामराकारं निजाकारं प्रकाशयन् ।
विरराज शिरोराजद्द्विजराजकलोज्ज्वलः ॥

It ends:

इति स्तुवत्यां पार्वत्यामतीव प्रेममन्थरे ।
महेश्वरे महानाद आसील्लोकत्रयान्तरे ॥
ततो दैवतगन्धर्वविद्याधरमहोरगाः ।
किन्नरा राक्षसा यक्षाः सिद्धाः साध्याश्च चारणाः ॥
उर्वश्याद्या नाकवेश्याश्चित्रवदित्रनिःस्वनैः ।
आश्चर्याणि स्म कुर्वन्ति महामाङ्गलिकानि च ॥
शङ्खशृङ्गमृदङ्गानां भेरीणां भूरिनिःस्वनैः ।
इतरेषां च वाद्यानां तुमुलैर्व्योमसङ्करं ॥
वृन्दारकर्षिब्रह्मर्षिब्रह्मघोषैः (?वृन्दराजर्षि°) समन्ततः ।
संततं ब्रह्मलोकान्तमशेषभुवनान्तरं ॥
प्रणतामुपगूह्य बाहुभिर्मुखचन्द्रं परिमार्जयन् प्रभुः ।
गिरिजामिदमाह शङ्करस्तव दासो ऽस्मि तपोबलोत्तर[:]॥
अथेश्वरः प्राह नगेन्द्रपुत्रीं
स्वयंवर (°रे) मां वृणु पङ्कजाक्षि ।
साह प्रणम्याञ्जलिबद्धपाणिर्
दद्यात्पिता मामिति मे ऽभिलाषः ॥
इति रहस्यामृते महाकाव्ये द्वादशः सर्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3852.

90. Foll. 55; size 10¼ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of 1722 A.D. (?); ten lines in a page.

Bhikshāṭana-kāvya, a poem, by *Utprekshā-Vallabha*, of a partly devotional, partly erotic character, depicting the feelings and conduct of female worshippers on meeting *Śiva* going about as a religious mendicant, and after being separated from him. It begins:

श्रीगोपालाचार्याय नमः ॥ श्रीवाग्देव्यै नमः ॥
कल्याणमावहतु वः शिवयोस्तदेकं
गात्रं यदीयमसितच्छविकंठमूलं ।
वामेतरे ऽपि कुरुते [ऽ]सितभासिभागे
प्रारब्धशैलतनयापरिरंभशंकां ॥ १ ॥
सद्यस्तुषारगिरिजौषधसेवयैव
यः स्वोपभुक्तगरलं शमयांचकार ।
अन्यैरशक्यशमनाज्जननामयाद्वः
पायादपायनिलयादयमादिवैद्यः ॥ २ ॥
नित्यं करोतु भगवान्स करींद्रवक्त्रः
प्रारभ्यमाणशुभकर्मविघातलोपं ।
दोषानुषंगरहितः स शिवो ऽपि यस्य
भृंगेषु गंडतलचुंबिषु साभ्यसूयः ॥ ३ ॥
कार्श्यं क्षिणोतु भवतां परमेश्वरस्य
भिक्षाटनं तदनु संहितदेहिशब्दं ।
यस्मान्निनामपि विधेर्विपरीतभावे
याञ्चोक्तिदैन्यसहमेव मनश्चकार ॥ ४ ॥
वाल्मीकिरस्तु विजयी प्रथमः कवीनां
तस्यानुसारसरलः स च कालिदासः ।
अन्ये भवंतु जयिनः कवयो ऽथ मा (?ऽप्यमी) वा
येषां कृतः कृतिषु नैव मयावगाहः ॥ ५ ॥
कामं खलास्तिलकयंतु चिराय भूमीं
यासंभवो बहुमतः सुजनेषु हेतुः ।
घोरेषु घर्मादिव दिवसेष्वतिलंघितेषु
छायाद्रुमान्मृगयते न हि को ऽपि मर्त्यः ॥ ६ ॥ °१० ॥
भूत्वा चिरेण गलिताः कति नाम संतः
पृथ्वीश्वराश्च कति नाम तथेतरे ऽपि ।
अद्यापि कीर्तिवपुषा कवयः पृथिव्यां
जीवंति तेषु विहितस्तुतयो ऽथ वा तैः ॥ ११ ॥

सत्यमेव जयते

ताः सूक्तयः कविजनस्य दुरुक्तयो ऽन्याः
कर्णागतासु विदुषां नयनं न यासु ।
श्रोत्रं कृतार्थमभवन्न तथाहमस्मी-
त्यानंदबाष्पमिषतो रुदति क्षणेन ॥ १२ ॥
संत्येव सूक्तिरसिका बहवो मनुष्याः
स्वर्गौकसो न वसुधारसनिर्वृताश्च ।
तौ दुर्लभौ कविवचःस्खलितस्य सोढा
मर्त्येषु सागरगरस्य च यः सुरेषु ॥ १३ ॥ ० १५ ॥
नापेक्षते महदपि प्रथमानदोषं
निर्दोषमल्पमपि निंदति(?°भिनंदति) वस्तु लोकः ।
मूर्ध्ना बिभर्ति कृशमप्यनिशं सुधांशुम्
ईशः कलंकरहितं न तु पूर्णचंद्रं ॥ १६ ॥
वृत्तं वसंततिलकं विषयः शिवस्य
भिक्षाटनं कविरहो शिवभक्तदासः ।
शृंगार एव हि रसस्तदिह प्रबंधे
श्रद्धा न कस्य यदि सूक्तिविनोदशीलः ॥१७॥ ० २०॥
वाणीः शिवार्चनविधौ मम बाणबाणं
कादंबरीकृतिचमत्कृतिमप्युदारां ।
उत्प्रेक्षया जगति वल्लभकीर्तिमस्मिन्
भिक्षाटने तिलकयंतु कवींद्रचंद्राः ॥ २१ ॥

इत्युत्प्रेक्षावल्लभस्य कृतौ भिक्षाटने महाकाव्ये मुखपद्धतिः प्रथमा ॥

भिक्षाटनेन पुरुहूतपुरांगनानाम्
आकस्मिकोत्सवविधायिनि चंद्रमौलौ ।
तासामनंगशरजर्जरमानसानां
नानाविधानि चरितानि वयं वदामः ॥ १ ॥
रथ्यागतस्य गिरिशस्य विलोकनाय
निर्गंतुकाममनसो वनिता गृहेभ्यः ।
नैजाभिरूप्यगुणदर्शितपीनरूक्षम्
आचार इत्यभिमतं परिकर्म चक्रुः ॥ २ ॥ ०

The work, composed throughout in the *vasantatilaka* metre, consists of 42 sections, viz.: 1. *mukhapaddhati* (21 verses); 2. *maṇḍanapaddhati* (26 vv.); 3. *maṇḍananishedhap.* (19 vv.); 4. *nirgamanap.* (18 vv.); 5. *sambhramap.* (15 vv.); 6. *nirgamanoktip.* (20 vv.); 7. *lajjāpanayanap.* (15 vv.); 8. *śivadarśanap.* (22 vv.); 9. *śivāṅgavarṇanap.* (18 vv.); 10. *vilāsap.* (19 vv.); 11. *vilāsoktipratyuktip.* (20 vv.); 12. *bhikshāpradānap.* (31 vv.); 13. *uktipratyuktip.* (19 vv.); 14. *pāravaśyap.* (22 vv.); 15. *pāravaśyoktip.* (20 vv.); 16. *īśvaropālambhap.* (16 vv.); 17. *praśnoktip.* (13 vv.); 18. *śivānusaraṇap.* (17 vv.); 19. *śikshāp.* (16 vv.); 20. *vanitāvīthīcaraṇap.* (17 vv.); 21. *śivacaritopālambhap.* (17 vv.); 22. *grihapraveśap.* (20 vv.); 23. *bandhuvacanap.* (18 vv.); 24. *anurāgap.* (16 vv.); 25. *śikshopālambhap.* (18 vv.); 26. *virahāvasthāp.* (17 vv.); 27. *matibhedap.* (10 vv.); 28. *udyānap.* (19 vv.); 29. *udyānoktip.* (14 vv.); 30. *śiśiropacārap.* (13 vv.); 31. *sakhyupālambhap.* (12 vv.); 32. *gaurīpradoshacaritap.* (24 vv.); 33. *pradoshoktip.* (22 vv.); 34. *candrodayacaritap.* (17 vv.); 35. *candrodayoktip.* (20 vv.); 36. *dūtīpreshaṇap.* (22 vv.); 37. *dūtīvacanap.* (26 vv.); 38. *rajanīyāpanap.* (22 vv.); 39. *janīyāpanoktip.* (15 vv.); 40. *nidrāp* (15 vv.); 41. *svapnoktip.* (22 vv.); 42. *gaurīsambhogasaubhāgyavarṇanap.* (18 vv.). It ends:

सा राजते जगति शैलसुता वधूनां
या जायते हरगलग्रहणोत्सवेषु ।
आनंदनिर्भयतया मुकुलीकृताक्षी
मोहं गतेव गरलस्य महोष्मणेव ॥ १७ ॥
तप्तं तयैव हि तपो गिरिराजपुत्र्या
यस्या विहारमय[न] परमेश्वरेण ।
हस्तग्रहो न मनसैव कृतः कृतो ऽभूद्
अस्माधिपो(?) रणमुखाच्चरावलंबः ॥ १८ ॥

इति श्रीमहाकविशिरोरत्नोत्प्रेक्षावल्लभकृतौ भिक्षाटने महाकाव्ये गौरीसंभोगसौभाग्यवर्णनपद्धतिर्द्वाचत्वारिंशत्तमी ॥ भिक्षाटनं काव्यं समाप्तमिति ॥

वैकुंठाधिपबाहुवेदरसभूनिर्व्यू[ह]वर्षे बुधे
मार्गे शुक्लदले महेश्वरतिथौ माहेश्वरो ऽलीलिखत् ।
गौपालिर्गुणपालिशालिभवनं भिक्षाटनं कौतु[कात्]
काव्यं काव्यविदां सुखाय सुधियां श्रीरामकृष्णः कृती ॥
गोपालाचार्यचरणावरणं करवामहे ।
याभ्यां प्रसक्तियुक्ताभ्यां भुवनं भासते ऽखिलं ॥ ०

For a fragment of this work, see Weber, Berl. Cat., no. 594. [H. T. COLEBROOKE.]

3853.

1177g. Foll. 20 (the 1st of which is wanting); size 13½ in. by 4½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Haravilāsa (-ākhyāna), a poem, in 8 *sargas*, on the marriage of *Hara-Śiva* and *Pārvatī*; by *Kaviśekhara* (? son of the physician *Yaśaścandra*).

The MS. begins in the middle of a verse:

पि चेतसा मत्पुर: प्रचलितुं पताकया ॥
सर्वतो निरवकाशमन्वचे(?°ये) गच्छतां दिविषदां रथावली।
नेमिपिष्टमतनिष्ट दिङ्मुखे मेघजालमतिजर्जरं रज: ॥

II. begins:

ततः प्रभाते प्रतिपन्नरागा
व्यलोकि पूर्वापि जनैरपूर्वा ।
अनुत्थिते भास्वति नाकनद्या:
सरोजिनीव प्रथमं प्रवद्धा (प्रबुद्धा) ॥

III. ज्वलनोलुपतन्नु(?) भानुमान्
इति पूर्वं समशायि दूरत: ।
सविधोपगतो हिमाद्रिणा
धृतवीणो निरणायि नारद: ॥

IV. मेनयान्वितमथाप स हर्म्यं
साधिदैवतमिवाधिकरम्यं ।
आततोत्तमवितानमजस्रं
स्वागतामरपुरं त्रिसहस्रं ॥

V. अथ हरं हरितांपतियोषित:
स्नपयितुं वरदं वरमाययु: ।
क्वणितकाञ्चनकाञ्चिमनोहरं
हरपुरं प्रतिशिञ्जितनूपुरं ॥

VI. अनन्तरं ता: सकला: सुरस्त्रियस्
त्रपावतीं हैमवतीं सविस्मयं ।
विलोकयन्तीरभिवीक्ष्य सस्मितं
वचो बभाषे सरसं सरस्वती ॥

VII. तत: कान्ततम: पान्यजनाश्रितजनाश्रय: ।
सर्वत: शान्तसंतापो दिनान्त: समपद्यत ॥

VIII. अथायतस्तस्य गजेषु संस्थिता
द्वयोर्द्वयोरन्तरगा: पताकयो: ।
विचित्रविस्तीर्णकुथेषु डिण्डिमान्
अवादयन्कुन्तलतुण्डताण्डवै: ॥

It ends:

जगत्त्रयीसुन्दरमेकमासनं
मिथो निबद्धाञ्चलमास्थितं तदा ।
पुरो ऽङ्गनानां मिथुनं प्रदीपकैर्
हिमाद्रिजाया निरराज यन्मुहु: ॥

वरांजनीराजनया तयोर्द्वयं
प्रदीपकै: कल्पितमाद्रिजायया ।
समुन्नमय्याननितैर्मुहुर्मुहु:
पुर: पुरो नर्तितपाणिपल्लवं ॥

इति कृतबहुमङ्गलं विवाह्य
प्रमुखपतिं धरणीधरेन्द्रकन्यां ।
प्रतिययुरमरस्त्रिय: समस्तास्
त्रिदशगणाश्च यथायथं गृहेषु ॥

येन श्रीकविशेखरेण विदिताद्विद्यासु वैद्यान्वये
संजज्ञे जगतीप्रकाशकयशश्चन्द्राद्यशश्चन्द्रत: ।
तस्यायं कृतिन: कृतौ हरिविलासाख्यानन्ये महा-
काव्ये भर्गविवाहवर्णनविधौ सर्गो जगामाष्टम: ॥

इति हरविलासाख्यकाव्यं समाप्तं ॥

The last verse occurs, *mutatis mutandis*, at the end of each canto.

[H. T. COLEBROOKE.]

3854.

2531b. Foll. 9; size 10¼ in. by 4½ in.; well written in the Jaina type of Devanāgarī; thirteen lines in a page.

Khaṇḍapraśasti, a poem in honour of *Vishṇu's* ten incarnations. [A.]

The text, as well as the order of verses, differs greatly in different versions. Editions have been published in the Paṇḍit, vols. v., vi. (129 verses; Benares, 1870-71); and at Bombay (1860; 183 verses).

It begins: 1. उत्फुल्लामल° (Paṇḍ., 52; Bo., 64). 2. ये मज्जंति (53; 67). 3. श्रीराम (54; 67). 4. राम त्वस्सरुण° (55; 68). 5. कीर्तिश्रीरघुवंशरत्ने (56; 69). 6. कीर्तिश्रीरघुवंशदीपे (57; 70). 7.

गंगो(य)त्यसिता ० (61; 74). 8. सत्युक्तौ ० (64; 77). 9. चिंता गंभीर ० (75; 79). 10. संग्रामांगण ० (66; 82); etc.

This version has 135 stanzas, the last three being: 133. भ्राम्यन्मंदरकंदरोदरपरिख्यावृत्तिभिर्वारिधेः ०. 134. रेतोरक्तमयान्यमूनि ० (P., 128; B., 180). 135. प्रेंखद्राजितरंगम् ० (P., 129; B., 181).

Colophon: इति षंडप्रशस्ते महाकाव्यानि ॥ ० संवत् १६४१ संवत्सरे लेखि ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl.; the first three verses of which MS. occur as 55, 56, 44 in MS. A; as 39, 40, 27 in MS. B; as 10, 12, 13 in MS. C; as 4, 5, 6 in ed. Bomb.; and as 2*b*, 3, 4 in *P*. [GAIKAWAR.]

3855.

2531c. Foll. 6, the last but one of which is wanting; size 10 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; well written, in the Jaina type of Devanāgarī, c. 1500 A.D.; 16 or 17 lines in a page.

Khaṇḍapraśasti. [B.]

Stanzas 1–6 as above. 7. अब्दैर्वारिनिपृक्तया ० (P., 58; B., 71). 8. शत्रुच्छत्र ० (59; 72). 9. स्थाणुः कूर्मो ० (60; 73). 10. गंगोयत्य ० (61; 74); etc. The last three as above.

The missing leaf contained stanzas 92–115.

Colophon: इति खंडप्रशस्तिकवित्वानि ॥ [GAIKAWAR.]

3856.

1996. Foll. 30; size $8\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing, on coarse paper; eight lines in a page.

Khaṇḍapraśasti, here ascribed to *Hanumat*. [C.]

It begins: 1. कृतक्रोधे (P., 1; B., 1). 2. सर्वैर्मंगल्यनादैर ० (P.? B.?). 3. लक्ष्म्याधारांतचारी (P.? B.?). 4. खर्वा(सूक्ष्म marg.)खर्वांगयष्टिः (P.? B.?). 5. सुग्रीवे व्यग्रजीवे (P.? B.?). 6. तन्वन्यो ऽनल्पतन्वा (P.? B.?). 7. मध्ये कर्णौ विलोने (P.? B.?). 8. हित्वं रक्षोबलं (P.? B.?). 9. पद्मां पद्माधिवासां (P.? B.?). 10. चंद्रादित्योरुनेत्रः (P., 2*b*; B., 4).

It ends: 172. प्रेंखद्राजितरंगं (P., 129; B., 181). 173. शारद्वाम्रं च शुभ्रं (P.? B., 182). 174. प्रख्यातो मथुरापुरि (P.? B., 183).

Colophon: इति श्रीमद्धनुमद्विरचिता खंडप्रशस्तिः समाप्ता ॥ [DR. JOHN TAYLOR.]

3857.

180. Foll. 84; size 13 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1807 A.D.; nine lines in a page.

Mādhavānanda, a poem on *Krishṇa-Vishṇu*, in 12 (?) cantos, by *Nanda Paṇḍita*, son of *Rāma Paṇḍita*.

It begins:

लक्ष्मीशृंगारपूरत्रिपुरहरपुरीवासिभक्तानुराग-
प्रोदंचद्विंदुभक्त्या हितविमलतपोराशिभिर्निर्गुणस्य ।
त्रैगुण्येनैव पद्मापरिणयनकृते चित्तचक्षुर्गिरा यत्
प्राप्तं प्राकाशिरूपं तदिह भवतु वो भूतये माधवस्य ॥ १ ॥

स्वसारूप्यं तुष्टो वितरसि हरे त्वं स्वभजनात्
तदेतद्वित्वाहं सकलमपि याचे लघुपदं ।
स्वजिह्वासारूप्यं वितररसनायां मम यतः
प्रबंधत्वत्केलिं भवति खलु सामर्थ्यमतुलं ॥ २ ॥

शृंगारभक्तियमुनासुरसिंधुयोगे
काव्ये ऽवगाहनममी सुधियो विधाय ।
श्रीबिंदुमाधववितीर्णपुमर्थसार्थ-
सिद्ध्या प्रयागफलमत्र समाप्नुवंति ॥ ३ ॥

दूरीकरोति दुरितानि गिरा नराणां
नामानुकीर्तिसमुदारमुदा यदीयं ।
प्लवंगमस्य महिमानमुपाश्रयंतीं
किं पावयिष्यति हरिर्न गिरं मदीयां ॥ ४ ॥

अस्ति प्रशस्तैर्विभवैः समस्तैः
समस्तभूमंडलमंडनं सा ।
वाराणसी नाम पुरी पुरारेर्
मुदे मुरारेरपि या दिवो ऽपि(?स्ति) ॥ ५ ॥ ०

I. *bhagavatprādurbhāva,* 86 (? 90) verses, ends fol. 6*b*; II. *surasamudrasaṃvāda,* 126 vv., fol. 15*a*; III. *harigurusamāgamana,* 85 vv. (numbered 1–40, 4–48), fol. 22*a*; IV. *śrīvarṇanam,* 124 vv., fol. 30*a*; V. *śrīvirahavarṇanam,* 120 vv., fol. 40*b*; VI. *dūtābhigamavarṇanam,* 81 vv., fol. 45*a*; VII. *dvāravatīpraveśavarṇanam,* 94 vv., fol. 50*a*; VIII. *śrīvivāhavarṇanam,* 79 vv., fol. 55*b*; IX. *bhojanavarṇanam,* 102 vv., fol. 63*a*; X. *svapurapratyāgama,* 100 vv., fol. 68*b*; XI. *śrīsuratavarṇanam,* 95 vv., fol. 73*b*; XII. *mādhavāhnikavarṇanam,* 120 vv., fol. 83*b*. Cantos VII.–XII. are numbered 5–10.

It ends:

प्रातर्दंतक्षतेनाधरविकृतिधरश्चित्रगात्रो नखांकैर्
  जृंभारंभाभिरामो नयनविवशतां वर्णयन् जागरेण ।
किंचिच्छेषांगरामो निधुवनविजयेनाभिनंदन् रतीशं
  लक्ष्मीसंभोगतृप्तो वितरतु भगवान्माधवो मंगलानि ॥११९॥
वेलावारितमंडलाखिलमहीधर्माधिकाराग्रणीर्
  विख्यातो भुवि रामपंडित इति प्रत्यक्षवाचस्पतिः ।
तत्सूनोरिह नंदपंडितकवेः काव्ये कृतौ माधवा-
  नंदे श्रीपरिणीतिकेऽत्र दशमः(!) सर्गोऽगमत्पूर्णतां ॥१२०॥

इति श्रीधर्माधिकारिकुलतिलकश्रीमन्महीपतिपंडितान्वयप्रसूतश्रीरामपंडितात्मजनंदपंडितकृतौ माधवानंदे महाकाव्ये माधवाह्निकवर्णनो नाम दशमः सर्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3858.

2420 a. Foll. 27 (numbered 29; nos. 4 and 5 being passed over); size 8¼ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1701 A.D.; 9–12 lines in a page.

Harivilāsa mahākāvya, a poem, in 5 *sargas,* on the life of *Kṛishṇa* from his childhood to his slaying the demon *Kaṃsa;* composed, by *Lolimbarāja kavicakravartin,* for king *Harihara,* son of *Sūryapaṇḍita.*

It begins:

रचयति सहसा यश्चित्रमेतत्प्रपंचं
  प्रशमयति च तद्वत्केनचित्कौतुकेन ।
अविदितमपरैस्तच्चंडमुंडादिनाना-
  दनुजदलनदक्षं शर्वसर्वस्वमव्यात् ॥ १ ॥

Printed in the *Paṇḍit*, vol. ii., pp. 79–86.

It ends:

नानागुणैरवनिमंडलमंडनस्य
  श्रीसूर्यसूनुहरिभूमिभुजो नियोगात् ।
त्रैलोक्यकौतुककरं क्रियते स्म काव्यं
  लोलिंबराजकविना कविनायकेन ॥ ५५ ॥
काव्यं हरिविलासाख्यं ये पठिष्यंति केचन ।
तेभ्यः श्रीहरिरत्रैव द्रव्यं दास्यति दैन्यहन् ॥ ५६ ॥

In the edition neither this verse is given, nor another added in the margin, and likewise counted 56:

श्रीमान्कामरसो [ऽ]भव[द्] द्विजकुलालंकारचूडामणिर्
  गंगानिर्मलमौनभार्गवकुले तस्माद्रसो(?°दसौ) पंडितः ।
अस्य(?आसीत्तस्य) सुतः सुरत्नसुकृतं चिह्नाविकायां ततो
  लेभे श्रीहरिनामरत्नमवनीमध्ये तदास्तां चिरं ॥ ५६ ॥

इति श्रीमत्सूर्यपंडितकुलालंकारहरिहरमहाराजाधिराजोत्तेजितलोलिंबराजविरचिते हरिविलासे महाकाव्ये कंसवधो नाम पंचमः सर्गः समाप्तः ॥ संवत् १७५८ वर्षे फाल्गुनवदि १४ सोमे स्तंभतीर्थवासिना देवकृष्णसुतनंदरामेण लिखितं परोपकाराय शिवरामस्यार्थे च भूयात्° लि° राजनगरस्थितेन ॥

[GAIKAWAR.]

3859.

702 a. Foll. 30; size 9½ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1635 A.D.; ten lines in a page.

Pārijātaharaṇa-vivaraṇa, an anonymous commentary on the *Pārijātaharaṇa,* a poem in 3 *āśvāsa,* by *Nārāyaṇa Paṇḍita,* son of *Trivikramācārya.*

The subject of the poem is the well-known incident of *Kṛishṇa's* seizing the *Pārijāta* tree in *Indra's* paradise and carrying it off to Vaikuṇṭha.

It begins:

श्रीमन्नारायणमहं नत्वा व्याख्यां करोम्यहम् ।
श्रीपारिजातहरणकाव्यराजस्य लेशतः ॥

वंद इति ॥ अहं तं पुरुषोत्तमं वंद इत्यन्वयः । अनंतं निरवधिकं धाम तेजो दधतं । त्रीणि धामानि मंदिराणि अनंतासनश्वेतद्वीपवैकुंठाख्यानि यस्येति त्रिधामानं । युतवसुधामानं तं युताः धरणीरमा नागेंद्रा येनेति । यो ऽमान्मानरहितः माङ् मानं । दैत्यानामसुराणां युधा युद्धेनांतं नाशं व्यधाच्चकार ॥ १ ॥ गौरिति ॥ ०

The second leaf of a MS. of the original text (marked पारि॰ हर॰), containing I. 7–18, has been inserted between foll. 1 and 2 of this MS.

Verses 7 and 8 of the text and commentary run thus:

अथ नानाभोगानां
पदे यदुपुरे ऽवसद्धनाभोगानां ।
लसति घनानाभो गानां (r. घनाभो गानान्)
नाके द्वेष्ट्येव पद्मनाभो ऽगानां ॥ ७ ॥

पद्मनाभः श्रीकृष्णो घनाभो मेघवर्णः यदुपुरे यादवनगरे द्वारकाख्ये नानाभोगानां चंदनकस्तुरिकाकुंकुमादीनां घनाभोगानां(ध॰) घनानां(ध॰) द्रव्याणामाभोगः परिपूर्णता येषु तेषां पदे स्थाने गानाद्गीतात्तसति विराजति अवसदुवास । इत्थंभूतलक्षणे नाके स्वर्गे । अगानां पर्वतानां द्वेष्टा शत्रुरिंद्र इव ॥ ७ ॥

देवनिकायानामभ्यर्थनया
यो ऽजनि स्वकाया(॰यो) नाम ।
गौः स्थिरकायानामपाप्यै
यस्यारुजो ऽधिकाया नाम ॥ ८ ॥

यो देवनिकायानां सुरनिकाराणां स्वकायः गौः अरिभ्यो ऽभय वै(!) इति वचनात् स्थिरकायानां दृढशरीराणामभ्यर्थनया प्रार्थनेनाजनि अवततार । नाम यस्य नामापि अधिकायाः महत्या अरुजो योगादितरस्याः सुखावस्थितेराप्यै प्राप्त्यै(? आ॰) स्यात् ॥ ८ ॥

It ends:

निजे इति । सुनंदनंदनंदकः सुनंदो नंदश्चैतौ द्वौ गोपौ तौ नंदयति सुखयतीति ० ॥ ७१ ॥

पारिजातहरणाख्यकाव्यराट्
पारिजातमवलंब्य नूतना ।
राजते विवरणाख्यसल्लता-
लालितासु पदपल्लवे श्रिया ॥ १ ॥

इति श्रीमत्कविकुलतिलकश्रीमत्सिविक्रमाचार्यसुतनारायणपंडितविरचितस्य पारिजातहरणाख्यकाव्यस्य विवरणे तृतीय आश्वासः ॥

शाके नगेषुशरचन्द्रमिते नभस्ये
मासे सिते दल उमेशतिथौ कुजाहे ।
चिंतामणिर्बुधवरो व्यलिखद्विधिज्ञः
श्रीपारिजातहरणाभिधकाव्यटीकाम् ॥

श्रीमद्गोविन्दज्योतिर्वित्तनुजस्य चिन्तामणेः पुस्तकमेतत् ॥ ग्रंथसंख्या ७०० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3860.

2229. Foll. 32 (of which fol. 31 is lost); size 9¼ in. by 5¼ in.; good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; nine lines in a page.

Gītagovinda, a lyric-dramatic poem, in 12 *sargas*, by *Jayadeva*, son of *Bhojadeva* and *Vāmadevī*.[1]

Published by Ch. Lassen (with Latin transl., Bonn, 1837), and frequently in India.

Translated into English (in part or whole) by Sir W. Jones, As. Res., iii., p. 8 seqq.; Sir E. Arnold, Col. Ouvry, etc.

Occasional glosses, mainly taken from *Nārāyaṇa Paṇḍita's* commentary, have been added in the margin.

[R. JOHNSON.]

3861.

2238d. Foll. 43 (of which fol. 40 is lost); size 5¼ in. by 4 in.; good, clear Devanāgarī writing (of the Jaina type) of about 1600 A.D.; nine lines in a page.

Gītagovinda. Cod. B in Lassen's Proleg. Gitagov., p. xii.

[GAIKAWAR.]

---

1 Thus also Calc. ed., whilst Haeberlin and Jībānanda make the name *Rāmādevī*.

3862.

2789. Foll. 51; size 9 in. by 11 in.; excellent, large Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gītagovinda.

The MS. was copied by *Lālā Mahtāb Rāy.* [Coll. of Fort William.]

3863.

2806. Foll. 27; 4to, size 9 in. by 7 in.; the same writing as last MS.; fifteen lines in a page.

The same work. [Sir Charles Wilkins.]

3864.

2933. Foll. 89; size 11¾ in. by 6 in.; large, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

The same work. The MS. was perhaps written in Kaśmīr. [?]

3865.

2314 c. Foll. 4; size 11¾ in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; eleven lines in a page.

Fragment of the *Gītagovinda*, terminating at *sarga* II., verse 11. [R. Johnson.]

3866.

994 a. Foll. 42; size 13¼ in. by 4½ in.; good Bengālī writing of 1720 A.D.; 7–13 lines in a page.

Gītagovinda, with a commentary called *Bālabodhinī*—ascribed (though not in this MS.) to *Caitanyadāsa*, or (? as he is also called) *Pūjāri Gosvāmin*—written round the text. [A.]

The commentary is described (from Sir W. Jones's MS.) by Lassen, Proleg. Gitag., p. xii. It has since been repeatedly printed in India.

It begins in this MS.:

श्रीलकृष्णकृपासीधुकणोन्मत्तेन[1] केनचित् ।
टीका संगृह्यते गीतगोविन्दस्य समासतः ॥
स्वयं बोद्धुमभिप्रायं जयदेवमहामतेः ।
क्रमेणोपक्रमादेषा ग्रथ्यते बालबोधिनी ॥

अत्र व्याकरणादीनां ग्रन्थबाहुल्यभीतितः ।
विवृतिर्न कृता सा तु ज्ञेया ग्रन्थान्तरे बुधैः ॥
वक्तव्यो[2] बालबोधिन्यां शब्दार्थः शब्दवेदिभिः ।
भावार्थदीपिकायां च भावो भावार्थलोलुपैः ॥

The author does not again mention the *Bhāvārthadīpikā*, composed by himself(?); nor does he seem to refer to any other authorities except *Viśva* (VII. 21; XI. 3, 25) and *Hārāvali* (XI. 20).

It ends:

यद्वत्स्वबालमुग्धोक्तौ पित्रा प्रीतिरवाप्यते ।
तद्वत् श्रीकृष्णचैतन्यः प्रीयतामत्र जल्पितैः[3] ॥

To which ed. Calc., 1873 (not 1881), adds the verse[4]:

गोविन्दपादसेवायाः प्रभावादुदिता स्वयं ।
चैतन्यदासतो बालबोधिनी स्यात्सतां मुदे ॥

In some editions, on the other hand, the work is ascribed to *Pūjāri Gosvāmin*; in the one consulted (Calc. 1881) this being, however, done only on the title-page, not in the colophons.

The copyist's name is *Siddheśvara Śarman.* [H. T. Colebrooke.]

---

[1] श्रीचैतन्य° B; eds. [2] बोद्धव्यो v. l. eds.
[3] °ते v. l. eds.
[4] The lithographed Agra edition of 1870 reads:
श्रीगोविंदपादसेवाप्रभावादुदितां स्वयं ।
चैतन्यदासेन बालबोधनी स्यात्सतां मुदे ॥

3867.

1184h. Foll. 35; size $13\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Bālabodhinī. A fragment reaching as far as *sarga* VII., verse 25.

Notes, in Bengālī and Devanāgarī writing on the fly-leaf, make it the work of *Pūjāri.*

[H. T. COLEBROOKE.]

3868.

2672. Foll. 100; size 11 in. by 5 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1771 A.D.; 8–13 lines in a page.

Gītagovinda, with a commentary, entitled *Rasamañjarī,* by *Śaṅkara Miśra,* son of *Dineśvara Miśra.*

The commentary was composed by order of *Śālinātha,* who stood in some relation or other (? as *Divan*) to *Hariśaṅkara* of Kāśivāra, a descendant of *Krishṇa Miśra,* author of the *Prabodhacandrodaya.*

The commentary begins:

पूर्वं प्रस्थितमुत्सुकेन मनसा तस्याः पदाम्भोरुहं
पश्चादेकमगान्निकुंजपदवीं शंकाशतैर्मत्परं ।
प्राप्ने चाथ तदीयकर्णविवरं कंसारिवंशो(°शे) रवे[:]
प्रस्यातु पथि राधिकाचरणयोर्जीयादहंपूर्विका ॥ १ ॥

जागर्ति स्मरवैरिपत्तनमधि क्षोणीशिरोभूषणं
देशः श्रीकशिवार इत्यभिहितः स्फीतो गुणैरुज्ज्वलैः ।
वंशस्तत्र चकास्ति गोतममुनेर्विख्यातकीर्तिप्रजो
यत्र ब्रह्मविदाविरास सुकृती श्रीकृष्णमिश्रः कृती ॥२॥

श्रीकृष्णमिश्रः कतमेन वर्ण्यतां
तपोभिराविष्कृतवान्य ईश्वरं ।
व्यनक्ति यच्छास्त्रकवित्वकौशलं
प्रबोधचंद्रोदयनाम नाटकं ॥ ३ ॥

तस्यैवाम कुले सतेजसुकृती संतोष्य ढिल्लीपतिं
यो दुष्टानयमार्ज्यराज्यमकृत श्रीकाशिवारे चिरं ।
येनोन्मार्गगतान्विनेतुममलब्रह्मण्यभाजो ऽप्यलं
क्षात्री वृत्तिरसिध्रि(?)भार्गवकृपद्रोणादिपृथ्वी ततः॥४॥

चक्रूरोद्धवदयितो दानवदमनप्रियो नित्यं ।
तस्मादपरः कमलापतिरिव कमलापतिर्जातः ॥ ५ ॥

जातः श्रीहरसिंहदेवसुकृती तस्यात्मजो यो यशः
कुन्देन्दुप्रतिमं ततान नपनः(?) शश्वत्प्रजापालनैः ।
ससामन्तगुणोपवर्णनविधौ (? सत्ता°) यत्पौरुषं सन्ततं
ढिल्लीशः स्वयमेव संसदि निजे सश्लाघ्यमाख्यातवान्
[(? सश्लाघ°) ॥ ६ ॥

तनूजस्तस्यासीज्जगति विदितश्लोतम इति
स्थिता ब्रह्मण्यानां सदसि पुरतो यस्य गणना ।
सदा सर्पिःपूरप्लपितमृदुमिष्टान्ननिचय-
प्रदानैर्विप्रेभ्यः सुकृतविनयं यः समचिनोत् ॥ ७ ॥

अमुष्य हरिशंकरो गुणकदंबरत्नाकरो
बभूव तनयः स्फुरद्धिततपुण्यकीर्तिव्रजः ।
किमस्य बहु वर्ण्यतां यदवनीसुराराधनाद्
उरुक्रमकृपाफलं जयति शालिनाथः सुतः ॥ ८ ॥

सो ऽयं सर्वमहीसुपर्वमुकुट[:] श्रीशालिनाथः सदा
जीयात्संस्पृहयन्ति यस्य चरितायोल्लासपूर्वं नृपाः ।
यस्मिन्दातरि कर्णशोकमजहाद्दर्वी(°गूर्वी)रणास्ताश्वति(?)
प्रामुच्चत्पृथुपार्थसार्थविहरत्क्लेशानशेषानपि(?) ॥ ९ ॥

औदार्यं यदि नैव सौर्यमुभयं(शौ°) तत्रैव गंभीरता
न(? नो) सत्त्वेन गुणज्ञता तदखिलेन प्रश्रयाद्या गुणाः ।
इत्येकत्र गुणानिमानकलयद्यस्योपमानाकुलं
चेतो ऽभूत्कथिताभृता सृयपति(!) श्रीशालिनाथः
[कृती ॥ १० ॥

तस्याज्ञया गुणज्ञस्य शंकरेण सुबोधिनी ।
गीतगोविन्दटीकेयं रच्यते रसमञ्जरी ॥ ११ ॥

शृंगारः श्रुतिनिस्पृहः किमधिकं तर्को ऽप्ययं कर्कशो
वेदान्तोशमशालिना समुचिता मीमांसया चात्र किं ।
आस्ते भावरसाश्रितः प्रतिपदं व्याख्याविशेषो ऽत्र चेत्
तेनैवानुमिनोतु सज्जनगणो विद्यासु मे कौशलं ॥१२॥

इह खलु निर्विघ्नप्रारिप्सितसमाप्त्यर्थमेतत्काव्यप्रतिपाद्यराधामाधवकेलिस्मरणरूपं मंगलमादावाचरति । मेघैरित्यादि । °

It ends:

एतत्काव्यविवेचनप्रणयिनां यत्संशयोन्मूलनात्
पुण्यं यच्च हरिस्मृतेः प्रतिपदव्याख्यासु मे संचितम् ।
तेन प्रीतमनास्तनोतु सततं श्रेयो मम श्रीपतिः
शश्वद्धिद्धदशोच्यताप्रतिभुवः श्रीशालिनाथस्य च ॥

सत्यमेव जयते

इति श्रीमहामहोपाध्यायदिनेश्वरमिश्रात्मजमहामहोपाध्यायशंकरमिश्रविरचितायां श्रीशालिनाथकारितायां गीतगोविंदटीकायां रसमंजरीनामधेयायां द्वादशसर्गव्याख्यानं समाप्तं ॥ ० संवत् १८२८ ॥

The commentary is given in the *Nirṇayasāgara* edition of the poem (Bombay 1899), with two different introductory verses. For another MS., without any such verses, see Bhandarkar, Lists of Sansk. MSS., 1893, pt. i., p. 134. [Sir Charles Wilkins.]

3869.

3158a. Foll. 23; folio, size 17 in. by 10½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; European paper; 21–23 lines in a page.

Gītagovinda, with *Śaṅkara Miśra's Rasamañjarī;* from the beginning to iv. 16 (foll. 1–45*a* of the preceding MS.).

This MS. omits the introductory verses. Two additional leaves at the end contain an index of the metres used in the poem.

[H. T. Colebrooke.]

3870.

2811. Foll. 65; size 11 in. by 6¼ in.; good, clear Devanāgarī writing of the latter part of the last, or the beginning of the present, century; 11–15 lines in a page.

Gītagovinda, with a commentary, entitled *Padabhāvārthacandrikā,* by *Miśra Śrīkānta bhaṭṭācārya.*

It begins:

समस्तगोपसुंदरीविलासरासमंडितः ।
वरोतु(करोतु) भावुकं मधौ मनोज्ञमानहा हरिः ॥ १ ॥
गीतगोविंदटीकेयं पदभावार्थचंद्रिका ।
महदाज्ञाकृतारंभसाहसेति वितन्यते ॥ २ ॥
नोदाहरंति विशदाः सुरतानीकसागरम् ।
इति श्रीपरमानंदरतिवर्णनमीर्यते ॥ ३ ॥

अथैतत्काव्यस्य द्वादशसर्गीयस्य निर्विघ्नसमाप्त्यर्थं परमाभीष्टदेवताराधामाधवस्मरणलक्षणं मंगलमादावाचरति । मेघैरित्यादिना । ०

As regards the commentary itself, it is practically identical with *Śaṅkara Miśra's Rasamañjarī,* the difference between them being such as commonly occurs between two MSS. of the same work rather than between two different works. Unless the authors' names are merely intended as variations of the same name, one of the two commentators has palmed off the other's work as his own.

It ends with the same verse as MS. 2672 (no. 3868), the last *pāda,* however, here running thus: शश्वन्मंगलमातनोत्वपि सतां संगायतां शृण्वतां ॥ followed by the colophon: इति श्रीमिश्रश्रीकान्तभट्टाचार्यविरचितायां श्रीगीतगोविन्दटीकायां पदभावार्थचन्द्रिकानामधेयायां पीतपीताचरी(प्रीतपीताम्बरो) नाम द्वादशः सर्गः ॥

The MS. was copied for one वाबूशीव स्वरशोंहजी (!) ॥

For another MS. of the commentary in this version, see Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 286.

[Sir Charles Wilkins.]

3871.

3054. Foll. 170; size 11¼ in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of the latter part of last century; 8–15 lines in a page.

Gītagovinda, with a copious commentary, called *Rasakadambakallolinī,* by *Bhagavaddāsa.*

It begins:

संभ्रांतो राधिकाया नयनविलसितैर्विभ्रमभूविलासैः
किंजल्कव्रातकांतेः कनकनिकषवत्पट्टमंजुच्छटाभः ।
बिभ्राणो मंजुकेलिर्मधुरमधुरया राधया कृष्णचंद्रः
कंदर्पाह्लादवल्लीजयति घनवने वृंदया लक्षिते सः ॥ १ ॥

इह खलु सकलनववल्लवीवृंदवदनेंदीवरशशधरमधुरमधुरमूर्तिश्रीमद्वृंदावनेश्वरीस्तनकुड्मलमकरीविरचनरचनाकलितकरकमलदलानंदकंदलितमकरध्वजादेशचलितयोः श्रीमत्कालिंदीतट-

संबंधीमाधवीप्रततविस्फुटत्कुसुमकदंबसौगंध्यलुभ्यसच्चंचरीकपटली-ध्वनिकलमाधुरीमुग्धसप्तस्वरगुणगणे विविधनिकुंजमंजुध्रुमघनवने ऽवलंबिनौ कंदर्पकोटिलीलारससजलधिनिमग्नहृदयश्रीवृंदावनकिशोरीकिशोरचक्रचूडामण्योः श्रीराधामोहनयोः समस्ततज्जनहृत्पंकेरुहानंदसंवर्धिनीं निरुविहारमाधुरीं(!) तत्कृपयैव वर्णयितुं श्रीमज्जयदेवनामा कविरिष्टदेवतास्मरणलक्षणं मंगलमाचरति । तत्रायोग्यो ऽप्ययं जनस्तदनुगतत्वेनैव व्याचष्टे । मेघैरित्यादि । ०

Besides its verbal explanations, principally founded on the *Amarakosha* and the *Viśvaprakāśa*, the commentary lays particular stress on the art of composition as developed in the poem, illustrating it by the rules laid down in rhetorical works and by specimens of poetical composition chosen from the *Bhāgavata* and other *Purāṇas*, as well as from the *Śriṅgāratilaka*, the *Krishṇakarṇāmrita*, and similar works.

As a specimen of this commentary may be extracted its remarks on I. 4,—Prof. Lassen, in his notes, having quoted the other comments on this verse:

इदानीं ग्रंथनिर्दोषित्वाय प्रामाण्यापादनाय च केनचिन्महाभागवतेन महाकविसभायां वर्णितं पद्यं संगृह्यते वाच इत्यादि उमापतिधरनामा कविः लक्ष्मणसेनामात्यो वाचः पल्लवयति विस्तारयति व्यंग्यार्थशून्यं शब्दार्थगुणशून्यं चास्य कवित्वमिति ध्वनितं शरणः शरणनामा कविः दुरूहस्य विषमार्थकाव्यस्य शीघ्ररचने श्लाघ्यः स्तुत्यः गूढार्थत्वादिदोषयुक्तं प्रसादादिगुणरहितं एतस्यापि काव्यं चेति ॥ तथा च ॥ शृंगाररस एवोत्तरः श्रेष्ठो यत्र शृंगारेण उत्तरं प्रधानं वा यत्सत्प्रमेयं तस्य रचनैः कवितायां ग्रथनैराचार्यगोवर्धनस्पर्धी गोवर्धनाचार्येण सह स्पर्धावान् कोपि न विश्रुतो न ख्यातः ॥ रसांतरप्रवेशेन माधुर्यादिगुणसंपन्नपदरचनायां सोप्यशक्त एवेति भावः । इति विधाध्यापनादिना (? इतरविद्याध्या०) न तु सत्कवितायामाचार्यत्वमिति सोपहासमुक्तमाचार्येति ॥ धोयी कविक्ष्मापतिः धोयीनामा कविराजः श्रुतिधरः श्रुतिः श्रवणं तन्मात्रादेव ग्रंथादिग्राही ननु तस्य कवितायां कौशलमिति भावः क्ष्मापतिपदेनाहंकारित्वं जाड्यं चेति ध्वनितं ॥ गिरां वचसां संदर्भशुद्धिगुणालंकारसंपन्नग्रथनाविशेषं जयदेव एव जानीते नान्यः ॥

It ends: श्रीमद्वृंदावनेश्वरीप्रियकृष्णचरणपंकेरुहमकरंदास्वादनपटुचंचरीकसंभावणमध्यानंदादोलचपलहृदयेन श्रीमद्भगवद्दासेन भगवज्जनपरितोषाय विरचितेयं रसकदंबकल्लोलिनी श्रीमद्रसवेदिभिर्भगवदीयैरानंदसंदोहसंदीपितपरमोज्ज्वलरसाव-गाहिमनसाहर्निशं विचारणीया । इति श्रीगीतगोविंदस्य रसकदंबकल्लोलिनी टीकेयं समाप्तिमगमत् ॥

[J. R. Ballantyne.]

3872.

2507. Foll. 45; size $11\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{7}{8}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1642 A.D.; thirteen lines in a page.

Gītagovinda, with a commentary (*ṭīkā*), by king *Mānāṅka*.

It begins:

चराणां स्थावराणां च येन सृष्टिः कृता पुरा ।
सर्वज्ञाय नमस्तस्मै ज्ञानदात्रे ऽच्युतात्मने ॥ १ ॥
कवीनां मतिमालोक्य सतां च सुखबुद्धये (वृद्धये R. M.) ।
कृता टिप्पणिका मुख्या मानांकेन महीभुजा ॥ २ ॥
प्रीतये वासुदेवस्य सद्यः पापविमुक्तये ।
गीतगोविंदकं काव्यं जयदेवश्चकार ह ॥ ३ ॥
यस्यायमाद्यः श्लोकः । ०

It ends:

यद्गांधर्वकलासु कौशलमनुध्यानं च यद्वैष्णवं
यच्छृंगारविवेकतत्त्वमखिलं काव्येषु लीलायितं ।
तत्सर्वं जयदेवपंडितकवेः कृष्णैकतानात्मनः
सानंदं परिशोधयंतु सुधियः श्रीगीतगोविंदतः ॥

इति श्रीगीतगोविंदटीकायां स्वाधीनभर्तृकावर्णने सुप्रीतपीतांबरो नाम द्वादशः सर्गः ॥ ० संवत् १६ आषाढादि ९९ वर्षे फाल्गुनशुदि ५ तिथौ सोमवारे लिखितं ॥

See Lassen, Prolegomena ad Gītag., p. xii.; Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 22.

[Gaikawar.]

3873.

1212. Foll. 60; size $11\frac{3}{4}$ in. by 5 in.; careless Devanāgarī writing of 1800 A.D.; 8–14 lines in a page.

Gītagovinda, with a commentary, entitled *Padadyotanikā,* by *Nārāyaṇa Paṇḍita.*

This commentary has been repeatedly printed in India. Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 221, 222.

The commentator's patron was *Bhīshadāsa* (here called *Bhisvidāsa,* ? i.e. *Bhīkhidāsa*), son of *Lakshmīdāsa.*

The copyist says at the end:

कपिलगोत्रसमुत्पन्नो गणेशकृष्णनंदनः ।
अलिखद्धरियत्नेन गीतगोविंदटिप्पणं ॥
अनया प्रीयतां देवः पीतः पीतांबरो हरिः ।
समे करोतु कल्याणमिह लोके परत्र च ॥

[H. T. Colebrooke.]

3874.

118. Foll. 76; size 10 in. by 3¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1642 A.D.; 9–11 lines in a page.

Padadyotanikā, without the text.

The author's patron is twice called in this MS. *Bhīshidāsa,* once *Bhīkhadeva.*

Copyist's signature: संवत् १६९९ समये आश्विनशुक्लपौर्णिमायां भौमवासरे श्रीमिश्रबालकृष्णात्मजश्रीमिश्रशिरोमणिनेदं पुस्तकमलेखि ॥ [H. T. Colebrooke.]

3875.

197. Foll. 144; size 10¾ in. by 4 in.; indifferent Bengālī handwriting of 1807 A.D.; 10–12 lines in a page.

Gītagovindavyākhyā, with the special title of *Gaṅgā,* by *Kṛishṇadatta* of Mithilā, son of *Bhaveśa* and *Bhagavatī,* and younger brother of *Purandara, Kulapati,* and *Śrīmālika.*

It was composed with the view of showing that *Jayadeva's* poem can be made to suit *Śaiva* doctrines as well as those of the *Vaishṇavas,* and consequently each verse is first applied to *Kṛishṇa* and *Rādhā,* and then to *Śiva* and *Pārvatī.*

It begins:

प्रीतिं वः परमेश्वरः परहितः प्रीतिप्रसन्नः पराम्
आधत्तां घनसारसुन्दरतरश्रीकस्य सा राधिका ।
गौरी भूषणभूषणीयपदतामन्योन्यशोभार्पणाद्
धैर्यैरप्रतिभासिताश्मजटिता प्राप्नोति यस्याङ्कगा ॥
तामम्बापतिदेवतां भगवतीदेवीं भवेशं गुरुं
भक्त्यानम्य पुरंदरं कुलपतिं श्रीमालिकं चाग्रजान् ।
गङ्गाख्यां जयदेवदिव्यकविताव्याख्यामिमां मैथिलो
वह्वर्थप्रतिपादनाय तनुते श्रीकृष्णदत्तः कविः ॥
घनसमयनिबन्धादाविलत्वे ऽपि पुण्यं
प्रथयति रसमच्छं भङ्गिभिर्विस्फुरन्ती ।
गमयति पदमेषा वैष्णवं शाम्भवं वा
जयति जगति गङ्गा गीतगोविन्दटीका ॥
शैवं नाद्रियते सुधीरपि मतं प्रायो ऽधुना वैष्णवः
शैवो नैव च वैष्णवं निजनिजासद्वासनावासितः ।
मत्वेत्थं मधुसूदनो ऽपि मुरजित्पक्षे महिम्नः स्तुतिं
व्याचख्यौ जयदेवसूक्तिमपि तां शैवे पथे योजये ॥

It ends:

माता पुण्ययशस्वती भगवतीदेवी भवेशः पिता
सन्तो यस्य पुरन्दरः कुलपतिः श्रीमालिकश्चाग्रजाः ।
तेने मैथिलकृष्णदत्तकविना तेनेह गङ्गाभिधा
टीकाया लहरी समाप्तिमगमत्तस्यामियं द्वादशी ॥

इति भगवतीभवेशसंभवश्रीकृष्णदत्तकृतायां श्रीगीतगोविन्दव्याख्यायां श्रीगङ्गाख्यायां द्वादशी लहरी ॰ ॥

[H. T. Colebrooke.]

3876.

1180. Foll. 85; size 13 in. by 4½ in.; indifferent, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kṛishṇabhāvanāmṛita, or simply *Bhāvanāmṛita,* a poem, in 20 *sargas,* on the incidents during *Kṛishṇa's* residence in Gokula and Vṛindāvana; composed in 1786 A.D.

The first leaf has been supplied by a different (good) hand, beginning:

श्रीकृष्णचैतन्यघनं प्रपद्ये सपद्यपध्वस्ततमःप्रपञ्चं ।
पद्मेषुकोट्यर्बुदकान्तिधारापरंपराप्यायितसर्वविश्वं ॥

सनातनं रूपमुदीयुषोः क्षितौ
हृदा दधानो व्रजकाननेशयोः ।
तत्केलिकल्याणमसंगतिल्लिताः(? ॰तेल्लेताः)
सदालिवीथ्योरनुरागिणीर्भजे ॥ ॰

As fol. 1 contains only 12 stanzas, and a few words, whilst the second leaf contains the last 6 stanzas (37–42) of the first canto, a considerable portion of the latter must be wanting.

For an analysis of the work see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 269.

It ends: इति श्रीकृष्णभावनामृते महाकाव्ये नक्तन्तन-लीलास्वादनो नाम विंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥

Then follow three more stanzas, beginning: वस्वाकाशविकारसंमितशके वारे गुरोः फाल्गुने ॰ – – तदेतद्-दगात् काव्यं भजत्पूर्णता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3877.

584 c. Foll. 27, the last but one of which is wanting; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; clear Devanāgarī writing of 1761 A.D.; eight lines in a page.

Vāsudevacarita-mahākāvya, or *Vāsudevakathā-kāvya*, by *Veṇīdatta*, son of *Jagajjīvana*; describing, in 7 *sargas*, the youthful sports of *Kṛishṇa-Vāsudeva* and his fights, in conjunction with *Rāma*, against *Kaṃsa* and other *Asuras*. The poem was composed at the instance of *Trilocana*, son of *Keśava tripāṭhin*, a Brāhman descended from a Gujarat family.

It begins:

विबुधगणसपर्यासुप्रसन्नो नितांतं
पदनतजनवृंदानंदसंदोहसद्मः ।
गिरिचरणनिवासो ऽप्यात्मसंस्थानसंस्थः
फलयतु कुशलं नः काशिकायां त्रिनेत्रः ॥ १ ॥

श्रीमद्गुर्जरमंडले समभवत्काशीत्रिपाठी द्विजो-
दीच्यज्ञातिसहस्रमंडनमणिर्वेदार्थशास्त्रार्थवित् ।
तत्सूनुः किल केशवः क्षितिसुरानंदैककंदः सदा
वांछापूरणतत्परः प्रकटितो[1] लक्ष्म्या सुपत्न्या स्वयं ॥२॥

वेदशास्त्रार्थसंपन्नस्त्रिपाठी केशवाभिधः ।
दाल्भ्यगोत्रः सन्मित्रः स समभूत्केशवो ऽपरः ॥ ३ ॥

केशवस्य सहधर्मचारिणी
गोमतीव शुभकर्मगोमती ।
ब्राह्मणस्य किल देहधारिणं
तं त्रिलोचनमजीजनत्सुतं ॥ ४ ॥

गूर्जरोदीच्यसाहस्रत्रिलोचनतपस्विना ।
आज्ञप्तः कुरुते काव्यं वासुदेवकथापरं ॥ ५ ॥

कवितावनकांतारे कूटपर्वतदुर्गमे ।
पदे पदे प्रस्खलतः संतः संत्ववलंबनं ॥ ६ ॥

यन्नामस्मरणं लोके पवित्रीकुरुते जगत् ।
पवित्रयिष्यति न किं मद्वाणीं सेविका च तत् ॥ ७ ॥

मुधा बुधा जन्म न यापयंतु
कदर्यकंदर्पसुखादिभावैः ।
भूभारनाशाय कृतावतारं
श्रीवासुदेवं सततं श्रयंतु ॥ ८ ॥

गीतं पुराणैः श्रुतिभिः प्रणीतं
नीतं हृदंतः कमलासनाद्यैः ।
वीतं श्रिया चित्कलया नितांतं
स्वांतेषु संतस्तमिहाश्रयंतु ॥ ९ ॥

गर्भेषु सप्तसु विनाशमुपागतेषु
श्रीदेवकीवरकृतस्तव तुष्टचेताः ।
आविर्बभूव भुवि बालकरूपधारी
श्रीदेवकीशमनसंनिधिमादिदेवः ॥ १० ॥

चित्रं विचित्रचरितं तमिहाकलय्य
बालं प्रवालललितामलपाणिपादं ।
कंदर्पकोटिकमनीयरुचा स्फुरंतं
दृष्ट्वा पतिं परमकारुणिकान्ववादीत् ॥ ११ ॥

एनं(!) नय व्रजभुवं भुवनस्य बीजं
नंदस्य यावदिह जाग्रति नो सुरेशः ।
तावत्समानय सुतां सुयशोदयाप्तां
कोलाहलो ऽत्र भवितासुतमेव भूरि ॥ १२ ॥

[1] ? प्रकटितो.

इत्थं तयानुगदितो वसुदेवदेवो
बालावलोकनगताखिलबंधनो ऽभूत् ।
चित्रं न तद्यदिह नाम जगत्सु गीतं
संसारबंधनमतिप्रसभं छिनत्ति ॥ १३ ॥
निधाय बालं हृदयारविंदे
निधानवद्विस्मितचित्तवृत्तिः ।
पाणिद्वयाभ्यामनुगृह्य तूर्णं
व्रजैव पूर्णं तदसौ चचाल ॥ १४ ॥ ०

I., 31 verses; II., 33 vv.; III., 35 vv.; IV., 32 vv.; V., 39 vv.; VI., 35 vv.; VII., 39 verses.

The missing leaf contained from the 30th to the 38th (or last but one) verse of the 7th *sarga*.

It ends:

इति कृतसुरकृत्यः संगतानेकभृत्यः
श्रुतिवचनविचिंत्यः स्फूर्जिताशेषसत्यः ।
मधुपुरि जयलक्ष्मीसेवितः केशवो ऽयं
जयति जयति नित्यं तत्परं ब्रह्म सत्यं ॥ ३९ ॥
वेणीदत्तेन रचिते जगज्जीवनसूनुना ।
वासुदेवकथाकाव्ये सर्गो ऽयं सप्तमो ऽभवत् ॥

इति श्रीवासुदेवचरिते महाकाव्ये कंसवधो नाम सप्तमः सर्गः॥० संवत् १८१८ समये आषाढशुक्लदशम्यां श्रीवाराणस्यामयं ग्रंथः समाप्तिमगमत् ॥

The same author's *Pañcatattvaprakāśa* was composed in 1644 A.D.

[H. T. COLEBROOKE.]

3878.

1171. Foll. 180; size 13 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Govindalīlāmṛita, a poem, in 23 *sargas,* on the sports and pastimes of *Krishṇacaitanya* at Vṛindāvana, by *Raghunātha Dāsa.*

It begins:

श्रीगोविन्दं व्रजानन्दसन्दोहानन्दमन्दिरं ।
वन्दे वृन्दावनाधीशं श्रीराधासङ्गनन्दितं ॥ १ ॥

यो ऽज्ञानमत्तं भुवनं कृपालुरुल्लाघयन्नप्यकरोत्प्रमत्तं ।
स्वप्रेमसंपत्सुधयाद्भुते ऽहं श्रीकृष्णचैतन्यममुं प्रपद्ये ॥ २ ॥

श्रीराधाप्राणबन्धोश्चरणकमलयोः केशशेषाद्यगम्या
या साध्या प्रेमसेवा व्रजचरितपरैर्गाढलौल्यैकलभ्या ।
सा स्यात्प्राप्या यया तां प्रथयितुमधुना मानसीमस्य सेवां
भाव्यां रागाध्वपान्थैर्व्रजमनु चरितं नैत्यिकं तस्य नौमि ॥ ३ ॥

कुञ्जाद्गोष्ठं निशान्ते प्रविशति कुरुते दोहनान्नाशनाद्यां
प्रातः सायं च लीलां विहरति सखिभिः संगवे चारयन् गाः ।
मध्याह्ने नक्तमप्युद्विलसति विपिने राधयोक्ता[1] पराह्णे
गोष्ठं याति प्रदोषे रमयति सुहृदो यः स कृष्णो ऽवतान्नः ॥ ४ ॥

यत्पीतं श्रुतिवाङ्मनोभिरनिशं तृष्णाप्रदं त्वद्भुतं
संसारामयहार्यपि प्रणयजोन्मादान्ध्यमोहादिकृत् ।
शश्वच्चर्वितमेव भूरिरसदं देहादिकृत् पुष्टिदं
तज्जीयादमृतस्पृहाहरमिदं गोविन्दलीलामृतं ॥ ५ ॥

The work consists of 2472 verses, treating of *Krishṇa's* sports according to the different parts of the day, viz.: 1. (116 verses) *kuñjaniśāntakeliracanam;* 2. (101 vv.) *kalyavilāsavarṇanam;* 3. (110 vv.) do.; 4. (78 vv.) *prātarbhojanakelivarṇanam;* 5. (81 vv.) *pūrvāhṇalīlā;* 6. (81 vv.) do.; 7. (132 vv.) do.; 8. (114 vv.) *madhyāhnalīlā;* 9. (106 vv.) do.; 10. (149 vv.) do.; 11. (145 vv.) *śrīrādhātanuvarṇanam;* 12. (105 vv.) *madhyāhnalīlā;* 13. (114 vv.) do.; 14. (111 vv.) do.; 15. (148 vv.) do.; 16. (107 vv.) do.; 17. (68 vv.) do.; 18. (99 vv.) do.; 19. (107 vv.) *aparāhṇakeliḥ;* 20. (76 vv.) *sāyaṃkeliḥ;* 21. (127 vv.) *pūrvaniśāvilāsaḥ;* 22. (101 vv.) *rāsavilāsavarṇanam;* 23. (96 vv.) *rajanīvilāsaḥ.*

It ends:

यैरेतत्परिपीयते कृदिलम(!) तृष्णातिरेकान्मुहुर्
ब्रह्माद्यैरपि दुर्गमं व्रजविधोर्लीलामृतं राधया ।
वृन्दारण्यविलासिनो कुमुदिनो वृन्दस्य बन्धुव्रजे
कारुण्यादचिरेण वाञ्छितमम[2] तेषां तनोतु स्वयं॥९६॥

---

[1] ? राधया वा. [2] ? वाञ्छिततमं.

Followed by the colophon-verse repeated, *mutatis mutandis*, after each canto:

श्रीचैतन्यपदारविन्दमधुपश्रीरूपसेवाफले
  दिष्टे श्रीरघुनाथदासकृतिना श्रीजीवसङ्गोद्गते ।
काव्ये श्रीरघुनाथभट्टवरजे गोविन्दलीलामृते
  सर्गो ऽयं रजनीविलासवलितः पूर्णस्तयोविंशकः॥२७॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3879.

2314 d. Fol. 1; size 11½ in. by 5¼ in.; modern Bengālī handwriting; twelve lines in a page.

A fragment of the *Govindalīlāmṛita*, consisting of verses 1–10 of the 11th *sarga*.

[R. JOHNSON.]

3880.

2538 e. Foll. 9; size 9¾ in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of 1642 A.D.; eight lines in a page.

Kṛishṇalīlā-kāvya, a poem, in 84 verses, on *Kṛishṇa's* separation from the Gopīs; composed, in Saṃvat 1680 (1623 A.D.), by *Madana*, son of a *Kṛishṇa* (versed in medical science).

The author is probably identical with that of the *Kalyāṇarājacaritra* (Cat. Bodl., no. 228).

Each verse consists of two pairs of rhymed lines, one of these *pādas* being always taken from the *Ghaṭakarpara* and appearing in the corresponding place of the verse in regular order, so that four consecutive verses of the *Kṛishṇalīlā* contain the text of an entire verse of that poem.

It begins:

निचितं खमुपेत्य नीरदैर् (*Gh.* 1*a*)
  वसुदेवे हरिवाहिनीरदैः ।
रचितं फणिभूभुजाननैर्
  उपरिच्छत्रमभासि काननैः ॥ १ ॥

शशिनः किरणैः सनीरदैः
  प्रियहीनाहृदयावनीरदैः (*Gh.* 1*b*) ।
उदितं बिभिदे सरिज्जलैः
  शयितं रक्षिजनैस्तदालयैः ॥ २ ॥

निजपुत्रममुत्र मुक्तवान्
  स यदा [तं] जगृहे ऽप्यनुक्तवान् ।
सलिलैर्निहितं रजः क्षितौ (*Gh.* 1*c*)
  जनताभिर्न च तौ समीक्षितौ ॥ ३ ॥

निजकार्यचिकीर्षयोद्यतं
  सुरसंघाः कुसुमैः प्रमुद्य तं ।
ववृषुः स्वभुवं तथा क्षितौ
  रविचंद्रावपि नोपलक्षितौ (*Gh.* 1*d*) ॥ ४ ॥

हंसा नदन्मेघभया[द्] द्रवंति (*Gh.* 2*a*)
  नेदुस्तथा तत्र च मंद्रवंति ।
वाद्यानि नंदो ऽपि ददौ बुधेभ्यः
  प्रीतो धनं मार्गणमागधेभ्यः ॥ ५ ॥

दधानि गोप्यो बहुसारवंति
  निशामुखान्यद्य न चंद्रवंति (*Gh.* 2*b*) ।
क्षिपं तु काश्चिच्च तदाचचक्षुः
  सिक्ताः पुनश्चापिदधुः स्वचक्षुः ॥ ६ ॥

सजे ऽवतीर्णे विभभावधीरे
  धरा च पूतं(?) पवनो ऽतिधीरे ।
नवांबुमत्ताः शिखिनो नदंति (*Gh.* 2*c*)
  प्रभं नभोरपि(? प्रभां नभो ऽपि) स्म घनानदंति ॥ ७ ॥

इतींदिरामंदिरमागतोषा
  न पूतनामाह विभौ सतोषाः (°षा) ।
न कोपिकोणे नु किमायदंति (? °नदंति)
  मेघागमे कुंदसमानदंति (*Gh.* 2*d*) ॥ ८ ॥

Of the 22 verses of which the printed text of the *Ghaṭakarpara* (Hæberlin, *Kāvyasangraha*, etc.) consists, the 21st (एतन्निशम्य°) is here omitted, whilst vv. 15 and 16 are interchanged.

It ends with the following additional verses:

आसीत् – – ◡ासधुक्षितिविदितयशा[1] विज्ञपाशाप्रभृतः
  श्रीकृष्णः कृष्णपादांबुजरचितमना वैद्यविद्यानिधानं ।
काव्यं तस्यात्मजेनेदमघटि मदनेनात्मनः पापनुत्त्यै
  सर्वेषां चोपकृत्यै हरिगुणगणनं कालिदासाश्रपद्यं ॥ ८५ ॥

---

[1] Torn, ? °सिंधु°.

दिवबसुरसभूमीवत्सरे माधवस्य
द्विपमुखदिनसोमे कृष्णलीलाभिधानं ।
मदनविविधमिथ्यापथ्यवाक्यप्रयोगो-
दितदुरितनिहत्यै काव्यमेतत्समाप्तं ॥ ८६ ॥

इति श्रीमदनकृतं कृष्णलीलानाम काव्यं समाप्तं॥ संवत् १६९९ वर्षे असाढशुद ६ गुरौ कृष्णलीलानाम काव्यं संपूर्णं ०॥ मेद-पाठज्ञातीयदीक्षितलक्ष्मीधरात्मजदीक्षितविश्वंभरकेन पुस्तकं परोपकाराय ॥ [GAIKAWAR.]

3881.

56b. Foll. 46; size 10 in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; eleven lines in a page.

Krishṇalīlātaraṅgiṇī, a lyric-dramatic poem, describing *Krishṇa's* sports at Vṛindāvana, by *Nārāyaṇa Tīrtha.*

It begins (slightly corrected):

हिमगिरितनयापत्यं हेमाचलचापसमुदितं तेजः ।
किमपि महस्तममद्य स्मर्तव्यं विघ्नतिमिरहरणाय ॥ १ ॥
गिरिराजसुतासूनुर्गजराजवराननः ।
परिपंथिगणध्वंसी सुरसेव्यो विराजते ॥ २ ॥

गीतमालवरागो ऽटं तालः ॥

मूषकवाहन मुनिगणवंद्य ।
दोषरहित दुरितासुरवृंद ।
शेषभूषण शैवयारिधिचंद्र ।
योषित्परिजन पुण्यैककंद ।
जय जय स्वामिन् जय जय ॥ १ ॥
जय जय जितवैरिवर्ग प्रचंड ।
जय जय जय गजमुख वक्रतुंड ।
जय जय स्वामिन् जय जय ॥ ध्रु॰ य॰ ॥
अद्रिसुतासुत अनवद्यचरित ।
भद्र भक्तभवभयहर मुदित ।
रुद्रोदित रुजुमस्तकसहित (? गज॰) ।
सद्रूप सरसिजसमुदित विनुत ॥ ज॰ ॥ ८(!) ॥
लंबोदर धीर लावण्यसार ।
कंबुसुधानिधि कर्पूरगौर ।
सांब सदाशिव सत्कृतिचतुर ।
सामवेदगीत सकलाधार ॥ ३ ॥ ०

After this song to *Gaṇeśa* and one to *Krishṇa-Vishṇu,* the author proceeds to give some indication regarding the plan of his composition, after which the different episodes of *Krishṇa's* career are treated in song:

आदौ कृष्णावतारस्तदनु नरहरेर्बाललीलाविलासो
वत्सानां पालनं तच्चरितमथ गवां पालनं प्रौढभावः ।
गोपीवस्त्रापहारस्तदनु गिरिवरोद्धारणे रासलीला
कंसादीनां निरासस्तदनु जलनिधौ द्वारकायां प्रवेशः ॥ १ ॥
रौहिणेयस्य कृष्णस्य विवाहस्तदनंतरं ।
रुक्मिण्याद्यष्टमहिषीसहितो गीयते ऽमरैः ॥ २ ॥
इत्येवं संग्रहेणोक्ता कृष्णलीलातरंगिणी ।
आद्यः कृष्णावतारो ऽयं संग्रहेणाभिधीयते ॥ ३ ॥
उग्रसेनस्ततः कंसो देवकी वसुदेवराट् ।
तयोः काराग्रहे (॰गृहे) वासः कंसेन विहितः किल ॥४॥ ॰६॥
गोकुले कृष्णगमनं दुर्गाया मथुरागमः ।
कथायाः संग्रहस्त्वेवं चरित्रे ऽस्मिन्निबध्यते ॥ ७ ॥
तत्रादावुग्रसेनागमनं । तालभेदः ॥ ०

The programme thus sketched out is not, however, exhausted in the form in which it is here presented; seeing that the eight *taraṅgas* into which it is divided only bring it down to the *Rāsalīlā.*

The MS., although written in one hand, begins a new pagination after every second *taraṅga,* counting 16 foll. for the first two, and 11, 7 and 12 foll. resp. for the three remaining pairs of *taraṅgas.* The musical modes and changes of rhythmic time are specified throughout; and explanatory *ślokas* are constantly inserted between the songs.

It ends: श्लोक ॥

उरसा मनसा दृष्ट्वा परिष्वज्य मुहुर्मुहुः ।
कृतकृत्यास्तदात्मानं कृष्णं मत्वा समागताः ॥ १ ॥
आत्मारामो ऽपि भगवानात्मानं दर्शयन् परं ।
ततः प्रभाते गोपीभिः सह गोकुलमागतः ॥ २ ॥

इति श्रीनारायणतीर्थविरचितायां श्रीकृष्णलीलातरंगिण्यां श्रीकृष्णरासक्रीडा महोत्सववर्णनं नाम अष्टमस्तरंगः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3882.

1177 e. Foll. 15; size 12¾ in. by 4¾ in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Camatkāracandrikā, a poem describing *Krishṇa's* love-intrigues with *Rādhā* and her companions; divided into four *kutūhalas* (of 37, 33, 101, 55 verses respectively).

The name of the author is not mentioned; but in a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 212, the poem is assigned to *Kavikarṇapūra Gosvāmin.*

I. यत्कारुण्यं शुचिरसचमत्कारधारा निधींस्तान्[1]
नृभ्यो राधागिरिवरधृतो:[2] स्पर्शयेन्नर्थयेन्न:[3] ।
अस्यैवैकं पृषतमचिराल्लभमाशाकृपाणौ:[4]
सो ऽव्यात्मन्तोर्देशनविततः कृष्णचैतन्यरूपः ॥ १ ॥

मात: भ्रात: किमिह कुरुषे नप्तते (द° R. M.) पेटिकेयं
यस्मादस्यां किमु विनिहितं किं तवानेन सूनो ।
ज्ञातव्येन प्रणयिशिशुभि:[5] खेलगेहाद्बहिस्त्वं
जिज्ञासा मे भवति महती ब्रूहि नो चेन्न यामि ॥ २ ॥

अस्यां (क° R. M.) चन्दनचन्द्रपङ्कजरज:कस्तूरिकाकुङ्कुमा-
द्यङ्गानामनुलेपनार्थमथ तत्रेपथ्यहेतोस्तथा[6] ।
काञ्चीकुण्डलकङ्कणाद्यनुपमं वैदूर्यमुक्ताहरिद्-
रत्नाद्यं परजातमप्यतिमहानर्घ्यं क्रमाद्गीतं ॥ ३ ॥

अत्रेदं निदधासि किं मम कृते रामस्य वा नन्दन
ब्रूमस्त्वामवधेहि या तु भवतो हेतोः कृता पेटिका ।
सान्यातो ऽपि बृहत्यनर्घ्यमणिभागेयं बलस्यापरा
तत्कस्मिंश्चन ते जनन्युरुरियान् स्नेहो यतो यास्यसि ॥ ४ ॥

अस्मत्पुण्यतपःफलेन विधिना दत्तो ऽसि मह्यं यथा
मत्प्राणावनहेतवे व्रजपुरालंकारसूनुस्तथा ।
कन्या काचिदिहास्ति मत्तनयो: कर्पूरवर्ति: पुरा
तस्या अम्बरमण्डनादिधृतये सेयं कृता पेटिका ॥ ५ ॥

कासौ कस्य कुतस्तरां जननि वा यस्यामतिस्निह्यति (°सि)
क्षास्ते तद्वद सर्वमेव शृणु भो या मे सखी कीर्तिदा ।
तस्याः कुक्षिमणेरनर्घ्यमतुलं माणिक्यमेतत्प्रभा-
वीचीभिर्वृषभानुरुज्जनयते मूर्तिं (मूर्तं) तदीयं तपः ॥ ६ ॥

सौन्दर्याणि सुशीतला गुरुकुले भक्तिस्त्रपाशालिता
सारल्यं विनयित्वमित्यधिधरं ये तीव्रसृष्टा गुणाः ।
ते यत्रैव महत्त्वमापुरथ मे स्नेहस्तु नैसर्गिक:
सा राधेत्यथ गात्रमुत्पुलकितं कृष्णोऽंशुकेनाप्यधात् ॥ ७ ॥

II. प्रातः पतङ्गतनयामनया पदव्या
स्नानाय याति किमियं वृषभानुपुत्री ।
इत्याकुलैव कुटिला व्रजराजवेश्म
कृष्णं विलोकितुमगान्मिषतो ऽतिमन्दा ॥

III. अथैकदा सा जटिला विविक्ते
चिन्तातुरा किंचिदुवाच पुत्रीं ।
न रक्षितुं हा प्रभवामि कृष्णाद्
वधूं ततः किं करवाण्युपायं ॥

IV. राधा कदाचिदतिमानवती बभूव
तां न प्रसादयितुमैष हरिः प्रयास्यन् ।
सामादिभिर्बहुविधैर्विततैरुपायैः
कौन्ध्या सहाय कमपि प्रततान मन्त्रं ॥

Other Gopīs mentioned in the course of the poem are *Goshṭharājñī*, *Vrajeśvarī* (? *Rādhā*), *Yaśodā*, *Gārgī*, *Tulasī*, *Paurṇamāsī*, *Kalāvali*, *Vidyāvali*, *Viśākhā.*

It ends:

इत्युक्तवत्यतिरुषेव निवेद्य कुन्द-
वल्ली बहिर्भवनमेव यदाध्यतिष्ठत् ।
तस्याः प्रसादनकृते निरगुश्च सख्यस्
तत्रैक एव कुसुमे सुरपाद्युवानौ ॥ ५४ ॥

सभ्रूविभङ्गकुटिलास्यसरोजसीधु-
माद्यन्मधुव्रतविलाससुसौरभाणि ।
संप्राप्य जालविवरेषु नुपूर्णुरेव
प्रेष्ठालय: प्रतिपदं प्रमदोर्मिपुञ्जैः ॥ ५५ ॥

इति श्रीचमत्कारचन्द्रिकायां चतुर्थकुतूहलं समाप्तं ॥

दयितोरसि सुखशयितां दयितामपि तापयाञ्चक्रे ।
दरफुल्लकमलसौरभभारमन्थर: पवन:(!) ॥
लिखन्नास्ते भूमिं° (*Amaruś.*, ed. Simon, 8) ॥
श्रीभैरवचन्द्रदेवशर्मणो लिपिरियं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

[1] निधिं स्तान् MS. [2] वाधा गिरिवरभृत: R. M.
[3] स्पर्शयन्नर्शयेन्न: MS. [4] ? तत्स्यैवैकं °माशाश्रिदानैः R. M.
[5] ? प्रणयसखिभि: R. M. [6] ते ने° R. M.

3883.

2539 a. Foll. 19, one of which (fol. 18) is wanting; size 8 in. by 6 in.; indifferent Devanāgarī writing of 1603 A.D.; twelve lines in a page.

Rādhāprasāda-yamaka, a poem, by *Ekanātha,* describing, in 46 alliterative and rhymed verses, *Kṛishṇa's* appearance at Vṛindāvana, and his reception by *Rādhā;* with a commentary by *Lakshmīdhara Sūri.*

The poem begins:

गोपालवेषो घनधामकांतः संरक्ष्य साक्षाद्वसुधामकांतः ।
लक्ष्मीपतिर्दुर्दमदानवापदापातखिन्नां प्रमदानवाप ॥ १ ॥
सौंदर्यसारोच्चयरोचितासु गोपीषु तत्प्रेमभरोचितासु ।
उद्वेलकेलिप्रसराधिकायां कृष्णः सरागोऽजनि राधिकायां॥२॥
यथाविरासीद्भुवने वसंतः प्रापुर्मुदं केलिवने वसंतः ।
मधुव्रताः पुष्पलतारसेन विलासिनश्चोल्लता रसेन ॥ ३ ॥

The commentary begins:

उपनिषदविदितपारं भक्तकृपारंभसिद्धकूपारं ।
विगलितविषयालंबे मनसि स्तंबेरमास्यमवलंबे ॥ १ ॥
सेते तं सिद्धानामुच्चाटनमुच्चकैश्च विघ्नानां ।
हर्षाणामाकर्षणमिभाननं दिशतु वस्तु वस्तुहिः ॥ २ ॥
दिशतु कुशलं महसे ० ॥ ३ ॥
कपटशबरीविलासा ० ॥ ४ ॥
कृत एकनाथकविना काव्ये राधाप्रसादने यमकैः ।
व्याख्या विषमपदानां लक्ष्मीधरसूरिणा क्रियते ॥ ५ ॥

इह तावत्कवेः श्रोतुश्च काव्यकरणे श्रवणे च फलमभिधानीयं। तत्र देवतास्तोत्रेणानर्थनिवारणं। ०॥ गोपाल ०॥ अवाप प्राप्तवान् ० साक्षाल्लक्ष्मीपतिः कृष्णः ० प्रमदान् आनंदान् ० संरक्ष्य वसुधां ० दुर्दमदानवापदापातखिन्नां दुर्दमाश्च दानवाश्च तेभ्य आपद् दुःखं तस्य आपातः आगमनं तेन खिन्नां। घनधामकांतः निबिडं तेजस्तेन कांतः। यद्वा मेघानां कांतिस्तद्वत्कांतः। ० अकांतः अकं दुःखं तस्यांतो यस्मात्। ०

The gap caused by the loss of the last leaf but one extends from the middle of the comment on v. 43 to near the end of the comment on v. 45. The last verse of the poem, with the comment and colophon, runs as follows:

भव्यभावरसविभ्रमकारि
प्रौढिभृद्यमककाव्यमकारि ।
एकनाथकविना कविराजन्(!)-
व्राततोषविधिना भुवि राजन् ॥ ४६ ॥

एकनाथकविना यमकैरुपलक्षितं काव्यं अकारि कृतं। किंविधं। भव्यभावरसविभ्रमकारि भव्यभावरसैः विभ्रमं विलासं करोतीति भव्यभावरसविभ्रमकारि। पुनः किंविशिष्टं। प्रौढिभृत् प्रौढिं बिभर्ति प्रौढिभृत्। किं कुर्वन् राजन्। केन कविराजव्राततोषविधिना कविराजानां व्रातः समूहः तस्य संतोषविधिं संतोषविधानं तेन भुवि पृथिव्यां राजत् शोभमानं॥

श्रीएकनाथविरचितं राधाप्रसादयमकं काव्यं समाप्तं॥ लक्ष्मीधरसूरिविरचि[ता] टीका समाप्ता॥ संवत् १६६० वर्षे आषाढवदिप्रतिपत्तिथौ उदयाकरेण काव्यमलेखि॥

The two outer pages are inscribed (not always very legibly), by the eldest son of one *Devakṛishṇa,* with apophthegms of proverbial wisdom, in 33 verses (only the first 26 of which are numbered), apparently part of a century of *ślokas,* called *Mūrkhaśataka,* exposing the frailties of human nature with some degree of wit. The first three couplets run as follows:

शृणु मूर्खशतं राजन् तं तं भावं विवर्जय ।
येन त्वं राजसे लोके दोषहीनो मणिर्यथा ॥ १ ॥
सामर्थ्ये विगते ऽधीशः स्वश्लाघी प्राज्ञपर्षदि ।
वेश्यावचनविश्वासी प्रत्ययी दंभडंबरे ॥ २ ॥
द्यूतादिवद्धवित्ताशः कृष्याद्यायेषु संशयी ।
निर्बुद्धिः प्रौढकार्यार्थी विविक्तरसिको वणिक् ॥ ३ ॥

Colophon: इति मूर्खशतकं समाप्तम्॥ सर्वेषां शिक्षायै लिखितं दैवकृष्णिना ज्येष्ठेन॥

[GAIKAWAR.]

3884.

146. Foll. 47; size 14 in. by $6\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1777 A.D.; 13–22 lines in a page.

Rādhāsudhānidhi, a poem, of 170 verses, in honour of *Rādhā,* by *Hita-Harivaṃśa,* son of

Vyāsa; with a commentary called *Cashaka*, composed, in Saṃvat 1830 (A.D. 1773), by *Gosvāmin Kripāla Narottama.*

The text begins:

यस्याः कदापि वसनाञ्चलखेलनोत्थ-
धन्यातिधन्यपवनेन कृतार्थमानी ।
योगींद्रदुर्गमगतिर्मधुसूदनो ऽपि
तस्या नमो ऽस्तु वृषभानुभुवो दिशे ऽपि ॥ १ ॥

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 239.

Colophon: इति श्रीवृंदावनेश्वरीचरणकृपाचलविजृंभित-श्रीहितहरिवंशविरचितं राधासुधानिधिस्तोत्रं समाप्तिमगमत् ॥

The commentary begins: श्रीप्रियादौ जयतात् ॥

चंद्रकोटिनिभं नित्यमुदितं यदहर्निशं ।
कृष्णपक्षोन्मुखं शश्वज्जयति श्रीप्रियामुखं ॥ १ ॥
यत्र प्रदर्शितं नाम श्रीमद्भागवते क्वचित् ।
श्रीवैय्यासकिरूपेण दर्शितं तत्सुधानिधौ ॥ २ ॥
तत्कृपापांगलेशेन प्रेरितो ऽहु(ऽहं) नरोत्तमः ।
टिप्पणं चषकं कुर्वे श्रीमद्राधासुधानिधेः ॥ ३ ॥
चंद्रो नश्यतु सूर्यो वा नश्येत् त्रिगुणवैभवं ।
दृढः श्रीहरिवंशस्य विहारो नान्यथा भवेत् ॥ ४ ॥

इह खलु सकलरसिकवंदितचरणः श्रीव्यासात्मजः सर्वेषां हितरूपेणावतीर्णः सखीरूपेण स्वात्मानं मन्यमानः स्वमनसि विविधभावान्भावयमानः श्रीमद्राधासुधानिधिनामग्रंथं रचितुकाम आदौ स्वेष्टप्रभावमनुवर्णयन् त्रिविधात्मकं मंगलमाचरति। यस्याः कदेति ॥

It ends:

बिंदुमात्रास्खलद्दोषा स्वीकार्यं भावुकैर्मुदा ।
श्रीमद्राधासुधापानं कथं स्याच्चषकं विना ॥ १ ॥
शुद्धाशुद्धविचारो हि चषकस्य कदापि न ।
स्यात्पानं रसिकानां हि तच्छालायां सुनिश्चितं ॥२॥ ०३॥
श्रीवैय्यासकिहार्दं यत्रत्राभुं कः क्षमो भवेत् ।
दत्तं यत्कृपया तेन बहुत्वात्संचितं मया ॥ ४ ॥
वियद्रामपुराणे ऽब्दे भाद्रे शुक्ले हरेस्तिथौ ।
शनौ नरोत्तमेनेदं चषकं पूरितं त्वभूत् ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्गोस्वामिकृपालविरचितं(!) श्रीमद्राधासुधानिधि-टिप्पनं चषकाख्यं समाप्तिमगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3885.

1398a. Foll. 9; size $11\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; clear Devanāgarī writing of 1742 A.D.; ten lines in a page.

Rādhāvinoda-vyākhyā, a commentary on the *Rādhāvinoda*—an alliterative rhymed poem, in 19 verses, on *Krishṇa's* amorous sports, by *Rāmacandra*, son of *Janārdana*, and grandson of *Purushottama*—composed, by *Bhaṭṭa Nārāyaṇa*, son of *Raṅganātha*, for the son of *Śukadeva Paṇḍita-śiromaṇi.*

It begins (cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 299):

पितृवचनमवश्यमेव पाल्यं जगति जनानिति शासितुं वनांतं ।
गतमतिकरुणारसार्द्रचित्तं रघुपतिमेकमुपास्महे सदारं ॥ १ ॥
रंगनाथांगजनुषा नारायणमनीषिणा ।
राधाविनोदकाव्यस्य व्याख्या विख्यापयिष्यते ॥ २ ॥

राधाविनोदाख्यं काव्यं चिकीर्षुर्निर्विघ्नं प्रारिप्सितसमाप्तिकामो रामचंद्रकविः परमेश्वरकर्तृकस्यसंरक्षणाशंसनरूपं मंगलमाचरति । मालीन इति ।

It ends:

शुकदेवसमाख्यस्य पंडितश्रीशिरोमणेः ।
तनयस्य निदेशेन भट्टनारायणो बुधः ॥
राधाविनोदकाव्यस्य व्याख्यानं स्वयमव्यधात्[1] ।
परोपकाररसिकाः शोधयंतु तदादरात् ॥

The commentary published (with the text) in the *Grantharatnamālā*, vol. iv. (Bombay 1890), professes to be *Rāmacandra's Prakāśa* in the introduction (कुशेशयदलाकार० ॥ १ ॥ राधाविनोदकाव्यस्य प्रकाशः परितन्यते । सुधिया रामचन्द्रेण भास्वतेव सरोरुहम् ॥ २ ॥), but from verse 2 to the end (incl. the final verses) it is identical with the present work. The commentary in *Haridās Harichand's* edition in the *Kāvyakalāpa* (Bomb. 1865), though beginning with the first introductory verse of this commentary, and probably throughout based on it, is not the same. Cp. also Weber, Berl. Cat., nos. 577, 578. [H. T. COLEBROOKE.]

[1] Thus also *Grantharatnam.*, ? r. स्वयमभ्यधात्.

3886, 3887.

1177 b & c. Foll. 8 & 16; size 13¼ in. by 4½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Vilāpakusumāñjali, a poem (by *Rūpa Gosvāmin*), in 3+101 stanzas, addressed partly to *Rūpamañjarī*, separated from her husband, partly to *Rādhā*, pining for the absent *Kṛishṇa*, and partly to *Kṛishṇa* himself; followed by a brief commentary thereon, or rather a paraphrase of it, by *Raghunāthadāsa Gosvāmin*.

The poem begins:

त्वं रूपमञ्जरि सखि प्रथिता पुरे ऽस्मिन्
पुंसः परस्य वदनं न हि पश्यसीति ।
बिम्बाधरे क्षतमनागतभर्तृकाया
यत्ते व्यधायि किमु तच्छुकपुङ्गवेन ॥ १ ॥
स्थलकमलिनियुक्तं(? °क्ता) गर्विता कानने ऽस्मिन्
प्रणयसि वरहास्यं पुष्पगुच्छच्छलेन ।
अपि निखिललतास्ताः सौरभाक्ताः स मुञ्चन्
मृगयति तव मार्गं कृष्णभृङ्गो यदद्य ॥ २ ॥
व्रजेन्द्रवसतिस्थले विविधवल्लवीसंकुले
त्वमेव रतिमञ्जरि प्रचुरपुण्यपुञ्जोदया ।
विलासभरविस्मृतप्रणयिमेखलामार्गणे
यदद्य निजनाथया व्रजसि नाथिता कन्दरं ॥ ३ ॥

श्रीराधामोहनचन्द्राय नमो ऽस्तु ॥

प्रभुरपि यदुनन्दनो य एषः
प्रिययदुनन्दन उन्नतप्रभावः ।
स्वयमतुलकृपामृताभिषेकं
मम कृतवांस्तमहं गुरुं प्रपद्ये ॥ १ ॥
यो मां दुस्तरगेहनिर्जलमहाकूपादपारक्लमात्
सद्यः सान्द्रदयाम्बुधिः प्रकृतितः स्वैरी कृपारज्जुभिः ।
उद्धृत्यात्मसरोजनिन्दिचरणप्रान्तं प्रपाद्य स्वयं
श्रीदामोदरसाच्चकार तमहं चैतन्यचन्द्रं भजे ॥ २ ॥
वैराग्ययुग्भक्तिरसं प्रयत्नैरपाययन्मामनभीप्सुमन्धं ।
कृपाम्बुधिर्यः परदुःखदुःखी सनातनं तं प्रभुमाश्रयामि ॥ ३ ॥
अत्युत्कटेन नितरां विरहानलेन
दन्दह्यमानहृदया किल कापि दासी ।
हा स्वामिनि क्षणमिह प्रणयेन गाढम्
आक्रन्दनेन विधुरा विलपामि पद्यैः ॥ ४ ॥
देवि दुःखकुलसागरोदरे दूयमानमतिदुर्गतं जनं ।
त्वं कृपाप्रबलनौकयाद्भुतं प्रापय स्वपदपङ्कजालयं ॥ ५ ॥
त्वदलोकनकालाहिदंशैरेव मृतं जनं ।
त्वत्पादाब्जमिलल्लाक्षाभेषजैर्देवि जीवय ॥ ६ ॥
देवि ते चरणपद्मदासिकां विप्रयोगभरदावपावकैः ।
दह्यमानतरकायवल्लरीं जीवय क्षणनिरीक्षणामृतैः ॥ ७ ॥

Between foll. 7 and 8 of the text there is a lacuna extending from within v. 73 to within v. 94 (? r. 93). This gap was apparently caused by the leaves of the text and commentary of the original MS. from which this was copied having become mixed up; the missing verses of the text now appearing in the commentary, immediately after the comment on v. 83, in the order vv. 84–92, 73–82.

The poem ends:

त्वं चेत्कृपां मयि कृपामयि दुःखितायां
नैव तनोषि नितरां किमिह प्रलापैः ।
त्वत्कुण्डमध्यमपि तद्बहुकालमेव
संसेव्यमानमपि किं न करिष्यतीह ॥ १०० ॥
अयि प्रणयशालिनि प्रणयपुष्टदास्याप्तये
प्रकाममतिरोदनैः प्रचुरदुःखदग्धात्मना ।
विलापकुसुमाञ्जलिर्हृदि निधाय पादाम्बुजे
मया तव समर्पितस्तव तनोतु तुष्टिं मनाक् ॥ १०१ ॥
इति श्रीविलापकुसुमाञ्जलिस्तवः समाप्तः ॥

For another MS. of the text of this poem, ascribed, in the colophon, to *Rūpa Gosvāmin*, see Rāj. Mitra, Notices, ix., p. 62.

The Commentary begins: हे रूपमञ्जरि सखि अस्मिन् पुरे त्वं प्रथिता ख्याता स्यात् किंख्याता परस्य पुंसो वदनं न हि पश्यसि इति ख्याता उत भो अनागतभर्तृकायाः ते तव बिम्बाधरे यत्क्षतं तत्किं शुकपुङ्गवेन व्यधायि किमकारि ॥ १ ॥ हे रूपमञ्जरि सखि अस्मिन्कानने स्थलकमलिनियुक्त(°क्ता) त्वं गर्विता गर्वयुक्ता सती पुष्पगुच्छच्छलेन वरहास्यं प्रणयसि विस्तारयसि यत्कारणात्स कृष्णभृङ्गः ताः सौरभाक्ताः निखिला लताः मुञ्चन् सन् अद्य तव मार्गं मृगयति ॥ २ ॥ हे रतिमञ्जरि व्रजेन्द्रवसतिस्थले विविधवल्लवीसंकुले समूहे मध्ये त्वमेव प्रचुर-पुण्यपुञ्जोदया भवसि यत्कारणात् विलासभरे विलासातिशये

सत्यमेव जयते

विस्मृत:(!) सन् स्मृतिविभ्रम: सन् प्रणयिमेखलामार्गणे प्रयुक्ता क्षुद्रघण्टिका अन्येसने(?°कान्वेषणे) नार्थिता याचिता सती निजनाथया राधिकया सह अद्य कन्दरं व्रजसि ॥ ३ ॥ य: यदुनन्दन: प्रभुरतुलकृपयामृतेन मां अभिषेकं कृतवान् तं गुरुमहं प्रपद्ये प्रपन्नो ऽस्मि । स यदुनन्दन: प्रभु: किंविशिष्ट: इष यदुनन्दन: श्रीकृष्णस्य प्रिय:। पुन: किंविशिष्ट: उन्नतप्रभाव: ॥१॥ यश्चैतन्यचन्द्र:° श्रीदामोदरसाक्षकार तं चैतन्यचन्द्रमहं प्रभजे ॥२॥ य: गोस्वामिप्रयत्नै: करणै: वैराग्ययुग्भक्तिरसं अनभीप्सुमन्दं मां अपाययत् तं सनातनं प्रभुं आश्रयामि° ॥ ३ ॥ हे स्वामिनि हे राधिके किल निश्चितं । हा खेदे । इह वृन्दावने° ॥ ४ ॥

It ends: हे कृपामयि हे राधिके मयि दु:खितायां विषये चेत् यदि त्वं कृपां नैव तनोषि तदा इह तथाग्रे मे मम नितरां तत्प्रलापै: किं त्वत्कुण्डमध्यमपि बहुकालवासं किं [सं]सेव्यमानमपि [॥ १०० ॥] रोदनै: प्रकर्षेण वाञ्छानुरूप अतिरोदनै: करणै: प्रचुरदु:खदग्धात्मना मया विलापकुसुमाञ्जलिर्हृदि निधाय निमित्ताय तव पादाम्बुजे समर्पित: सन्त: (सन्) मनागल्पं तुष्टिं तव तनोतु विस्तारयतु ॥ १०० (१०१) ॥ इति श्रीरघुनाथदासगोस्वामिना विरचिता श्रीविलापकुसुमाञ्जलेष्टीका समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

3888.

1177h. Foll. 6; size 13 in. by 4½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; 6 or 8 lines in a page.

Padāṅkadūta, or *Kṛishṇapadāṅkadūta,* a poem, by *Kṛishṇaśarman Sārvabhauma-bhaṭṭācārya,* in 45 verses, describing the grief of a *gopī* when reminded of the absent *Kṛishṇa* by his footmark traced in the *krīḍākānana.*

It begins:

गोपी भर्तुर्विरहविधुरा काचिदिन्दीवराक्षी
उन्मत्तेव स्खलितकबरी नि:श्वसन्ती विशालं ।
चञ्चैवास्ते मुररिपुरितिभ्रान्ति दूतीसहाया
त्यक्त्वा गेहं झटिति यमुनामञ्जुकुञ्जं जगाम ॥

The poem has been printed in Hæberlin's Sanscrit Anthology, and other collections, with an additional verse at the end, according to which it was composed, in Śaka 1645 (1723 A.D.), for *mahārājādhirāja Rāmajīvana.*

For another MS., the colophon of which locates the poet at Navadvīpa, see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 380. [H. T. Colebrooke.]

3889.

1177i. Foll. 16; size and writing as in last MS.; six lines in a page.

Padāṅkadūta-ṭīkā, a commentary on *Kṛishṇaśarman's* poem, by *Rāmahari.*

It begins:

नत्वा स्वेष्टपदारविन्दयुगलं स्वेष्टार्थदं वाञ्छितं
संसारार्णवतारणैकपरमं बीजं कृपासागरं ।
श्रीकृष्णस्य पदाङ्कदूतरचनाग्रन्थस्य टीकां मुदा
विप्र: संतनुते श्रिया हरिपरो राम: स्वयं यत्नत: ॥

It ends: इति श्रीकृष्णसार्वभौमभट्टाचार्यकृतपदाङ्कदूतटिप्पनी समाप्ता ॥

नवीनजलदद्युतिक्षिति ◡ – ◡ निस्तारिणी-
पदाम्बुजकृपावशात्परमदेवचित्तस्थिर: ।
कृती द्विजजनु:श्रिया वितनुते ऽत्र टीकां मुदा
परं तु मथुरापतेश्चरणचिह्नदूतस्य वै ॥

[H. T. Colebrooke.]

3890.

1384b. Foll. 15; size 14¼ in. by 5 in.; careless, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Pānthadūta-kāvya, a poem in 105 verses (in the *śārdūlavikrīḍita* metre), by *Bholānātha,* a Vaishṇava Brāhman of Ṭikurī.

The subject of the poem is a love-message sent by a *gopī* (perhaps *Rādhā*) to her lord through a pilgrim who passes by on his way to Mathurā.

It begins:

भक्तोद्धारणकारणादवतरिष्यन्त्या स्वशापच्छलात्
स्वच्छन्दं सवयस्यया सकृपया गोलोकतो गोकुले ।
ह्लादिन्या परकीययेव सहितो हृष्टो ऽवतारीह य:
श्रीकृष्णो ऽवततार य: सरसिक: स्वान्तं समुल्लासयेत् ॥१॥

भूमौ दैत्यभुवां भयं प्रभजता भूभारभूमीभुजां
निर्भाराय भुवो भवाम्बुधिभियामाभीरवामभ्रुवां ।
सौभाग्याय च शम्भुना विभवभूभाव्यो ऽभवो ऽप्युद्भवं
यो लेभे भवतां भवोद्भवभयाभावे स भूयाद्भृशं ॥ २ ॥
काचित्क्वापि दिने दिवाकरसुताकूले सखीभिः समं
प्रत्यूषे विरहग्रहग्रहणतो वैवश्यमासाद्य सा ।
कृष्णां तत्कलनीलपेशलतनुं स्मृत्वापतन्मूर्छिता
दूतीदत्तजनैर्विबुध्य मथुरापान्थं कमूचे(!) वचः ॥ ३ ॥
साधो स्वागतमास्यतामिह महातीर्थे कलिन्दात्मजा-
तीरे नीरजनिःसरन्मृदुमरुत्संचारतश्चारुणि ।
दुग्धारानिधनाय साधुविधिना गोधुग्वधूनां पुनस्
त्वत्सङ्गो विहितो हि साधु मिनन्[1] संतापसंतापनं ॥ ४ ॥
गन्तव्यं तव भव्य किं मधुपुरीत्याकर्ण्य कर्णप्रियं
भद्रं भद्रमनुष्ठ साह भवता कार्योऽस्ति मो मामकः ।
कर्तव्यो भवितव्यमेव भविता संपादिते प्रोच्यते
कांर्या(? कार्ये) सिद्धिरपि प्रभुत्वगुणाय(?) स्यान्ममापि
[ध्रुवं ॥ ५ ॥

It ends:

मालाकृतेव कुसुमोत्थमिवाश्रमेण
प्रेम्णा गुणेन च मया ग्रथितं हि हारं ।
राधोत्थितप्रमदसार[गुणं] पवित्रं
कुर्वन्ति के सहृदया हृदये न मोदात् ॥ १०३ ॥
कुर्यात्प्रादमहः प्रभोर्मुरमथस्तेतो [ऽ]वदातं तयोर्
निर्मन्थं मम तत्कलापपरिकृच्छ्रेशं(?) सुरैः कांक्ष्यते ।
हृत्स्थं भूरि यथेन्धनान्तरगतं ज्योतिर्विभाव्यं मुदा
दाम्नो व्याकुरुते निजे हि हृदये मोदान्विते यत्सदा ॥ १०४ ॥
श्रीसीतापतिसेवकेन ठिकुरीवासेन काव्यं मुदा
भोलानाथधरामरेण रचितं यत्पान्थदूताह्वयं ।
राधाकृष्णपदारविंदविगलन्मध्वादराः सादराः
सन्तस्तत्परिशीलयन्तु सततं संतोषसंप्राप्तये ॥ १०५ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3891.

1177 k. Foll. 14; size 13 in. by 4¾ in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Haṃsadūta, a poem, by *Rūpa* (or, as he is here called, *Rūpadeva*) *Gosvāmin*, in 142 stanzas, picturing *Rādhā* as sending a love-message to *Kṛishṇa*, who is absent at Madhupurī.

It begins: दुकूलं बिभ्राणो दलितहरितालद्युतिहरं °

Printed in Hæberlin's Sanscrit Anthology, pp. 374–400, and in other collections.

[H. T. COLEBROOKE.]

3892.

570 b. Foll. 32; size 12¾ in. by 5¾ in.; large, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Haṃsadūta, by *Rūpa Gosvāmin*.

On the margin are inscribed occasional notes of explanation.

[H. T. COLEBROOKE.]

3893.

570 a. Foll. 30; size and writing as in last MS.

Uddhavadūta, another poem, in 131 verses, composed (? by *Rūpa Gosvāmin*) in imitation of the *Meghadūta*. In this instance it is *Kṛishṇa* who sends his love-message to *Rādhā* through his friend and adviser *Uddhava*.

The poem has been printed, under the title of *Uddhavasandeśa*, in Hæberlin's Sanscrit Anthology (pp. 323–347); whilst a different *Uddhavadūta* (by *Mādhavakavīndra* of Tālitanagara) is given in the same Anthology (pp. 348–373), as also in the *Kāvyasaṃgraha* (1872, 1888) and *Kāvyakalāpa* (1864).

It begins with a verse not given in the edition:

विभ्रद्विद्युद्वसनममलं प्राणिनिस्तारहेतुः
संसाराग्नेः शमनसुपटुर्नीलकण्ठस्य बन्धुः ।

---

[1] ? मिनं orig. MS., corr. to मिलं.

रागाभुक्तघनपरिलसच्चातकाशा (? °शा) विधुन्वन्
  त्रातां चित्ते सरसहृदयः कृष्णमेघः सदा मे ॥ १ ॥
सान्द्रीभूतैर्नवविटपिनां पुष्पितानां वितानैः °

The MS. omits the last verse of the edition (श्रीदामाद्यैः °), ending with the verse गोष्ठक्रीडोल्लसितमनसो ° and the colophon: इति श्रीकृष्णचरितमुद्धवदूताख्यं खण्डकाव्यं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

3894.

823c. Foll. 17; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting (without diacritic *r*-point); eight lines in a page.

Uddhavacarita, a poem, composed by *Raghunandana Dāsa,* in 163 verses in the *mandākrāntā* metre; in which *Uddhava* appears in the character of a confidant of *Krishṇa,* bearing messages backward and forward between the god and his female companions, who are rendered desolate by his disappearance.

It begins:

श्रीशो भूत्वा मधुपुरजनानन्दसंदोहवर्धी
  ज्ञात्वा गोपीविरहविदशां जातकारुण्यभावः ।
आत्मीयत्वं मृदुमधुरताश्लेषि साकूतवाचा
  प्रोषीकुर्वन् (? प्रोक्षी°) रहसि विनयादुद्धवं व्याजहार [॥ १ ॥
यद्युक्तो ऽसि प्रकृतिशबलः कृत्यसंपादनात्मा
  रागौदार्यव्यवहृतिपदुर्गूढवाचां प्रगोप्ता ।
तस्मादस्मिन्न इति विधये (? विषये) त्वां नियोक्तुं मदीयं
  चेतो ऽत्यर्थं त्वरयति मुहुस्तत्तु संपादनीयं ॥ २ ॥
यो मामन्तःकरणकलितस्नेहभावानुरक्ता
  ध्यायन्तीमवहमपि तथा तत्र हार्दी भवामि ।
यद्विच्छेदाद् व्यसनविकला मद्गुणग्रामगीता
  मद्दैन्यार्ता व्रजयुवतयो मां खलूद्वेजयन्ति ॥ ३ ॥

It ends:

इत्थं श्रुत्वोद्धववदनतो माधवो व्याकुलात्मा
  संप्राप्योच्चैरमिति सकृपं साश्रुसंपूर्णनेत्रः ।
यद्विच्छेदव्यथितहृदयाः सन्ति ये ये व्रजस्था
  आनेतव्याः प्रियतम सखे मत्समीपं पुनस्ते ॥ १६२ ॥
सामुद्रान्तर्भुवि मम पुरी द्वारिकाख्या वदान्या
  भाव्या तस्यां मधुनगरतः संप्रयास्यामि तर्हि ।
श्रीनन्दाद्यं तदधिवसतिं सर्वमानीय तस्यां
  वासः कार्यैः सह सहचरैस्तैर्यदोर्वंशजेन ॥ १६३ ॥
इति श्रीरघुनन्दनदासविरचितं उद्धवचरितं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

3895.

12. Foll. 11; size 12 in. by 7 in.; large, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

Mukundamuktāvalī, a poem in honour of *Vishṇu,* ascribed to *Rūpa Gosvāmin.*

It begins:

नवजलधरवर्णं चंपकोद्भासिकर्णं
  विकसितनलिनास्यं विस्फुरन्मंदहास्यं ।
कनकरुचिदुकूलं चारुबर्हावचूलं
  कमपि निखिलसारं नौमि गोपीकुमारं ॥

The poem consists of 30 verses, two and two of which are in the same metre (or tune).

It ends:

पशुपयुवतिगोष्ठी चुंबितश्रीमदोष्ठी-
  स्मरतरलितदृष्टिर्निर्मितानंदवृष्टिः ।
नवजलधरधामा पातु वः कृष्णनामा
  भुवनमधुरवेषा मालिनीमूर्तिरेषा ॥ ३० ॥ मालिनी ॥
इति श्रीमुकुंदमुक्तावली संपूर्णा ॥

It was published (with a commentary of his own) by *Premacandra Tarkavāgīśa,* Calc. 1859; also in the *Kāvyamālā.*

The author's name is not mentioned in this MS. [? J. R. Ballantyne.]

3896.

1184g. Foll. 8; size 13 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Mukundamuktāvalī-ṭīkā, an anonymous commentary on *Rūpa Gosvāmin's* poem.

It begins :

ओं नमः श्रीगोविन्दाय ॥ नवजलधरेत्यादि ॥ अथ वृन्द- मुक्तावल्या मुकुन्दं स्तौति । नवेत्यादिभिः । °

It ends :

तस्यैव हरिधर्मस्य यदिक्षोक्तिः पुनः पुनः ।
तं गादरागाभावस्यमेतत्तत्रकलक्षणं ॥

इति श्रीलश्रीरूपगोस्वामिविरचितमुकुन्दमुक्तावलीस्तोत्रस्य टीका संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3897–3899.

1184 d, e, f. Foll. 26; size 13 in. by 4¾ in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Three poems in honour of *Vishṇu* and *Kṛishṇa* :—

I. *Mukundamuktāvalī*, in 30 verses, as above, foll. 1*b*–4*a*, without the author's name.

II. *Manodūtakāvya*, foll. 4*b*–14*a*, a poem in 101 *vasantatilaka* verses, in which the poet, who calls himself *Vishṇudāsa Kavīndra*, makes his own mind the messenger for conveying his feelings of devotion to *Vishṇu*.

It begins :

निर्वर्ण्य तानि रहसि स्वयमर्जितानि
भूयस्तराणि दुरितानि सुदुःसहानि ।
भुक्त्वा च कालविहितान्यवशेन्द्रियाणां
दुःखान्यचिन्तयत कश्चन विष्णुदासः ॥ १ ॥
इष्टो धनैः शमदमादिभिरेव योगः
स्नात्वा तपो बहुविधभ्रमतश्च तीर्थे ।
तत्किं करोमि विकलो ऽहमितः क्व यामी-
त्येवं विलप्य शरणं हरिमानृचोचे(?) ॥ २ ॥

It ends :

बन्धुस्त्वमेव हृदयार्पयपर्य(° स्यपय R.M.) प्रपन्नं
सत्यं रिपुर्विषयगामितया त्वमेव ।
तत्कातरे मयि विधेहि कृपां यदेतद्(यदे° R.M.)
उक्तं कुरुष्व मुरवैरिपदे(सु° R.M.) रमस्व ॥

इति श्रीविष्णुदासकवीन्द्रविरचितं मनोदूतकाव्यं समाप्तं ॥

For another MS. of this poem (wanting the first leaf) see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 56.

For a *Manodūtikā*, by an unknown poet, see Stein, Cat. of Jammu MSS., p. 287.

III. A poem in prose and verse, by *Gopālabhaṭṭa*, descriptive of *Kṛishṇa's* sports with *Rādhā* and the Gopīs, and perhaps forming part of a larger work (foll. 14*b*–26*b*).

It consists of four chapters, viz.: *vasanacauryakelivartanam* (ends fol. 17*b*), *bhārakhaṇḍa* (fol. 20*a*), *pārakhaṇḍakelivartanam* (fol. 24*a*), and *dānakhaṇḍa* (fol. 26*b*).

Chapter 1 begins :

यं ब्रह्मा वरुणेन्द्ररुद्रमरुतस्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैर्
वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ।
ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥ १ ॥
जयति जलनिवासो(!) देवकीजन्मवादो
यदुवरपरिषत्स्वैर्दोर्भिरस्यन्नधर्मं ।
स्थिरचरवृजिनघ्नः सुस्मितश्रीमुखेन
व्रजपुरवनितानां वर्धयन्कामदेवं ॥ २ ॥

Ch. 2 : ततो दिनान्तरे दधिविक्रयणार्थं मथुरां व्रजन्तीनां गृहीतधुरासामयत एवापरः(?° रतः) ॥

राधानुरोधवसतो(° वशतो) निजलीलया च
स्कन्धे निधाय दधिभारमपारमायः ।
कौतूहलेन कपटेन च मन्दमन्दं
कृष्णः कलिन्दतनयातटमाजगाम ॥ ३० ॥

Ch. 3 :

विक्रीय तक्रमचिरेण निवर्तमानां
राधां सुधाकरमुखीमभिवीक्ष्य दूरे ।
कूले निधाय तरणिं सहसा मुरारिर्
धूलीगृहीतरचिता(?धूलीं गृ°ता) पुलिने तनोति ॥

राधा सत्वरमागत्य कृष्णं प्रति ॥

त्यज धूलिक्रीडां परिहर समारोह तरणिं
मुरारे चञ्चत्पुञ्जरमणिगिरिचूडामणिरभूत् ।
पुरः प्राचीप्रान्ते बहुलजलसंभारभविता
स्फुरद्विद्युन्मालं किमु घनकुलं नाकलयसि ॥

Ch. 4: ततो दिनान्तरे व्रजाङ्गना भारमादाय गव्यं विक्रेतुं मथुरां व्रजन्तीरालोक्य कृष्णो जगदे ॥

अत्र क्षणं विरम सुन्दरि नीपमूले
कूले कलिन्ददुहितुः सह गोपिकाभिः ।
अद्य त्वया किमपि न श्रुतमस्ति भाषे
पारे कलिन्ददुहितुः करमाचकार ॥

It ends: ततो राधा ॥
अन्योन्यबाहुपरिशीलितकण्ठदेशं
शश्वन्मिथःस्मरकथास्मितसुन्दरास्यं ।
लीलाभ्रमन्मधुपगुञ्जितचम्पपुष्पं(?)
कुञ्जं जगाम तवया(? तरसा) हरिणायताक्षी ॥

ततस्तत्र गत्वा सखिभिः सुरतमनुभूय निजभवनं जगाम । राधापि सखीभिः सह मथुरां गतवती ॥ इति श्रीगोपालभट्टविरचितो दानखण्डः समाप्तः ॥ [H. T. Colebrooke.]

3900.

1605 c. Foll. 35; size 9½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; eight lines in a page.

Kṛishṇakarṇāmṛita-stotraratna, a poem, of three *śatakas,* in praise of the youthful *Kṛishṇa,* by (*Bilvamaṅgala,* also called) *Līlāśuka,* pupil of *Somagiri* (?). [A.]

The three *śatakas,* here consisting of 113, 111 and 108 verses respectively, begin thus:

I. चिंतामणिर्जयति सोमगिरिर्गुरुर्मे
शिक्षागुरुश्च भगवान् शिखिपिञ्छमौलिः ।
यत्पादकल्पतरुपल्लवशेखरेषु
लीलास्वयंवररसं लभते जयश्रीः ॥ १ ॥
अस्ति स्वस्तरुणीकराग्रविगलत्कल्पप्रसूनाप्लुतं
वस्तुप्रस्तुतवेणुनादलहरीनिर्वाणनिर्व्याकुलं ।
स्रस्तस्रस्तनिरुद्धनीविविलसद्गोपीसहस्रावृतं
हस्तन्यस्तनतापवर्गमखिलोदारं किशोराकृति ॥ २ ॥
चातुर्यैकनिधानसीमचपलापांगच्छटामंथरं(०मंथरं)
कारुण्यामृतवीचिलोलितदृशं लक्ष्मीकटाक्षादृतं ।
कालिंदीपुलिनांगणप्रणयिनं कामावतारांकुरं
बालं नीलममी वयं मधुरिमस्वाराज्यमाराध्नुमः ॥ ३ ॥

II. अभिनवनवनीतस्निग्धमापीतदुग्धं
दधिकणपरिदिग्धं मुग्धमंगं मुरारेः ।
दिशतु भुवनकृच्छ्रच्छेदिता पिञ्छगुच्छ-
च्छविनवशिखिपिञ्छालांछितं वांछितं वः ॥ १ ॥

III. अस्ति स्वय्ययनं समस्तजगतामभ्यस्तलक्ष्मीस्तनं
वस्तुध्वस्तरजस्तमोभिरनिशं न्यस्तं पुरस्तादिव ।
हस्तोदस्तगिरींद्रमस्तकतरुप्रस्तारविस्तारित-
स्रस्तस्वस्तरुसूनसंस्तरलसत्प्रस्तावि राधास्तुतं ॥ १ ॥

It ends: कोदंडमैक्षवमखंडमिषुं ० ॥ १०६ ॥
या प्रीतिर्विदुरार्पिते ० ॥ १०७ ॥
जयतु जयतु देवो देवकीनंदनोऽयं
जयतु जयतु कृष्णो वृष्णिवंशप्रदीपः ।
जयतु जयतु मेघः श्यामलः कोमलांगो
जयतु जयतु पृथ्वीभारनाशो मुकुंदः ॥ १०८ ॥

इति श्रीलीलाशुकविरचिते श्रीकृष्णकर्णामृतस्तोत्ररत्ने त्रिशतकं संपूर्णं ॥

The verse from the *Karṇāmṛita* quoted above, p. 813*b*, occurs as I. 55 of this MS.; but not those quoted from *Bilvamaṅgala* (for which see, however, the quotations in the *Sumaṅgalastotra,* below, p. 1474*b*). [H. T. Colebrooke.]

3901.

1994. Foll. 40; size 8¼ in. by 4 in.; clear, modern Devanāgarī writing (European paper); ten lines in a page.

The same work. [B.] The MS. is very far from correct.

I. consists of 105 verses; but in colophon: द्वादशस्तोत्रश्लोकोत्तरशतसंख्यातं ० प्रथमशतकं ।

II., 105 verses, but in colophon: द्वादशश्लोकोत्तरशतसंख्यातं ० द्वितीयशतकं ।

III., 89 verses, ends: कोदंड ० ॥ ८६ ॥ या प्रीति ० ॥ ८७ ॥ जयतु ० ॥ ८८ ॥

गोपाल मूले वदनानिलेन
किं पूरिते वास पयोधरार्थं ।
कुचौ मदीयौ पयसा विहीनौ(०नौ)
यताश्चकया(?) कुरु मे मुकुंद ॥ ८९ ॥

इति श्रीकृष्णलीलाशुकमुनिविरचितं श्रीकर्णामृतस्तोत्ररत्नाकरं(०रत्नं I., II.) तृतीयशतकं संपूर्णं ॥

[Dr. John Taylor.]

3902.

74. Foll. 16; size 10¾ in. by 3¾ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; ten lines in a page.

The same work, here called *Kṛishṇastotra,* and ascribed to *Bilvamaṅgalācārya.* [C.]

The three sections consist of 106, 109 and 67 verses respectively; but in the first century the above figure includes a number of verses supplied in the margin, whilst others (as *e.g.* 107–112) are marked as omitted in the margin. From the colophon it appears that the copyist on purpose omitted some verses.

The text ends as MS. A, after which the colophon: इति श्रीविल्वमंगलाचार्यैविरचितात्त्रिशतपद्यात्मककृष्णस्तोत्रात्कानिचिद्रम्यपदानि लिखितानि स्वार्थं परार्थं च ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3903.

1177f. Foll. 9; size 13½ in. by 4½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Līlāśuka's Kṛishṇakarṇāmṛita, śataka I., consisting of 112 verses. [D.]

[H. T. COLEBROOKE.]

3904.

1293. Foll. 108; size 12¾ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Karṇāmṛitavyākhyā, also called *Suvarṇacashaka,* a commentary on the *Kṛishṇakarṇāmṛita,* by *Pāpa Yallaya Sūri,* son of *Tirumalla Bhaṭṭopādhyāya* and *Koṇḍamāmbā;* with the text of *Līlāśuka's* poem between the commentary.

The three *śatakas,* consisting of 111, 110 and 106 stanzas resp., have separate paginations; mistakes occurring in *śat.* II., where no. 36 is passed over and the last leaf is misplaced at the end of the whole work; and in *śat.* III., where nos. 28–37 are passed over without any omission.

It begins:

श्रीरामं सीतया सार्कं मुकुंदं मौलिशेखरं ।
यज्वानं वाजपेयेन यज्ञेशं प्रणतो ऽस्म्यहं ॥ १ ॥
येषां संदर्शनेनैव षट्शास्त्रवशगो भवेत् ।
यतींद्रान्वासुदेवेन्द्रान्नमामो ऽभीष्टसिद्धये ॥ २ ॥
वसुमत्यन्वये जातपापयल्लयसूरिणा ।
कर्णामृतस्य व्याख्यानं क्रियते कृतिनां मुदे ॥ ३ ॥
मंत्रशास्त्रे महाभाष्ये मणिमीमांसयोः सदा ।
मतिर्यस्य भवेत्तेन मंतव्या कृतिरीदृशी ॥ ४ ॥ ० ५ ॥
पट्टिभट्टादिभिः प्राप्य यशसे प्रार्थनानि मे ।
किंतु कृष्णस्मृतिर्नित्यं भवत्विति मतिर्मम ॥ ६ ॥
अर्थांतरपरिस्फूर्तिर्येत्र क्वापि भवेद्यदि ।
भाट्टाप्रभाकरौ(!) दृष्ट्वा परितुष्यंतु ते जनाः ॥ ७ ॥
अज्ञानाद्यत्र कुत्रापि विपरीतार्थवर्णनं ।
कृतं चेत्क्षाम्यतां तत्सद्भिर्विगीतमत्सरैः ॥ ८ ॥ ०

अथ ग्रंथकर्ता ग्रंथं चिकीर्षुः आदौ गुरून् महीकरोति । चिंतामणिरिति । ० चिंतामणिर्नाम मंत्रविशेषो यच्चिंतनवशात्कृतार्थो ऽभूत्कविः । स जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तत इत्यर्थः । न तु गुरुं प्रकाशयेद्धीमान्न तु मंत्रं प्रकाशयेदित्यादिना मंत्रो न प्रकाश्यत इति चेन्न तच्चिंतामणिमंत्रचिंतनफल इत्यादिना श्रीहर्षेण प्रकाशितत्वात् । स्मृतिस्तु साध्यमंत्रविषया न तु सिद्धमंत्रविषयेति ज्ञेयं । यद्वा चिंतामणिरिति कश्चिद्योगी यत्संनिधाने कविना योगाभ्यासः कृतः । यद्वा चिंतामणिरिति सोमगिरेर्विशेषणं । तस्मिन्पक्षे चिंतामणिवदभीष्टप्रदाता सोमगिरिर्नाम काचिद्वारवनितेति वा । यद्वा । उक्तविशेषणविशिष्टः सोमगिरिर्नाम महावाक्योपदेष्टा गिरिसंप्रदायप्रवर्तकः । मे मम गुरुर्जयति । शिक्षागुरुरंतर्यामित्वेन शिक्षकः शिखिनः मयूरस्य पिच्छं बर्हं मौलौ शिरसि यस्य स तथोक्तः । भगवान् षड्गुणैश्वर्यसंपन्नः श्रीकृष्ण इत्यर्थः । सो ऽपि जयति । ०

It ends: या प्रीति० ॥१०६॥ इति श्रीपदवाक्यप्रमाणपारावारपारीणश्रीमहोपाध्यायतिरुमलभट्टपुत्रेण कोदंडमांबा (कोंतमांबा I.; कोंडमांबा II.) गर्भशुक्तिमुक्तामणिना पापयल्लयसूरिणा विरचितायां कर्णामृतव्याख्यायां सुवर्णचषकसमाख्यायां तृतीयो ऽध्यायः ॥

There is much uncertainty about the Sanskrit spelling of these apparently Tamil names; the father's name appearing in the colophons as तिरुमल, the mother's as कोंतमांबा, कोदंडमांबा and कोंडमांबा, and the author's name as पययल्लय, पापयल्लय and पायपल्लय.

[H. T. COLEBROOKE.]

3905.

2577. Foll. 46; 4to, size 10 in. by 8½ in.; modern Telugu writing; 31–33 lines in a page. Foll. 12*b* and 14*b* have been left blank.

Līlāśuka's Kṛishṇakarṇāmṛita, with *Pāpa Yallaya Sūri's* commentary. *Adhyāya* (or *śataka*) II. and III., of 110 and 106 stanzas resp.

The commentary begins:

लोकप्रसिद्धकोदंडबाणान् त्यक्त्वैक्षवं धनुः ।
पुष्पास्त्राण्यपि वेणवादीन्स्मो रामाय गृह्णते ॥

पूर्वशतकांते तु यद्वैभवमेव मदीयं ज्ञानकरणं गोचरयत्वित्युक्तं तद्वैभवं येन येन प्रकारेण प्रतीतं तेन तेन प्रकारेणाह । अभिनवेत्यादिना । °

Adhy. III. beg. fol. 24:

व्याख्यामुन्नलसत्त्वानि पंकजं पार्थसारथिं ।
भजे ऽहं परमानंदमनं(? °मेनं) पद्मालयापतिं ॥

(Text:) अस्ति स्वस्त्ययनं° ॥ १ ॥

It ends: इति श्रीपदवाक्यप्रमाणपारावारपारीणवसुमतीतिरुमलभट्टोपाध्यायपुत्रेण कोंडमांबागर्भशुक्तिमुक्तामणिना पापयल्लयसूरिणा विरचितायां [कर्णामृतव्याख्यायां *adhy.* II.] सुवर्णचषकसमाख्यायां तृतीयो ध्यायः ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

3906.

823 d. Foll. 38; size 12¾ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eleven lines in a page.

Sārañgarañgadā, a commentary, by *Kṛishṇadāsa,* pupil of *Rūpa Gosvāmin,* on the first *śataka* of the *Kṛishṇakarṇāmṛita.*

It begins:

कृपासुधासरिद्यस्य विश्वमाप्लावयन्त्यपि ।
नीचगैव(निचलैव N.) सदा भाति तं श्रीचैतन्यमाश्रये ॥१॥
वमन्ती कृष्णमाधुर्यकेलिसौन्दर्यसंपदं ।
कैश्चिन्न भावज्ञा सम्यग् ज्ञेया लीलाशुकस्य गीः ॥ २ ॥
मन्दो ऽपि कश्चित् श्रीकृष्णपादाम्भोजमधून्मदः ।
कृष्णकर्णामृतव्याख्यां विवृणोति यथामति ॥ ३ ॥
स्पष्टे वाच्यदशोऽस्त्यर्थे निर्बन्धं परिमुञ्चता ।
निगूढो ऽन्तर्दशोऽस्त्यर्थो व्याख्येयः साग्रहं(? सांप्रतं) मया ॥४॥
मदास्यमरु[त्]संचारखिन्नांगा गोकुलोन्मुखीं ।
सन्तः पुष्यन्तीमां स्निग्धां कर्णिकासारसंनिधौ ॥ ५ ॥
सद्भक्तभावगन्धर्वगान्धर्वभवलम्पटैः ।
सारङ्गैः शोध्यतामेषा टीका सारङ्गरङ्गदा ॥ ६ ॥

अथ दाक्षिणात्यः कृष्णवेणापश्चिमतीरवासी पण्डितकवीन्द्रः श्रीबिल्वमङ्गलनामा कश्चिद् ब्राह्मणः किलासीत् । स च पूर्वं दुर्वासनाप्रेरितस्तत्पूर्वतीरनिवासिन्यां कस्यांचिच्चिन्तामणिनाम्न्यां वेश्यायामतीवासक्तो बभूव । स कदाचित् प्रवृत्तमिश्रायां जीमूतमन्द्रगर्जितजातहृच्छयो ऽन्ध इवागणितप्रत्यूहचयः स्वगृहान्निर्गत्य तां नदीं हस्ताभ्यां सवालवनेनोत्तीर्य(*r.* शवा°) कीलितकवाटं तदावासद्वारमाससाद । तत्रापि तत्र वै(*r.* तत्राप्य॰) श्रुतफूत्कारशत इतस्ततो भ्रमन् भित्तिगर्तेऽर्धप्रविष्टकृष्णभुजङ्गपुच्छमालम्ब्य भित्तिमुल्लङ्घ्य प्रणालिकामध्ये निपतन्मूर्छितो बभूव । ° (cf. Oxf. MS., no. 231[1]) सार्वलौकिकी प्रसिद्धिरिति ॥ अथवा सर्वोऽप्यत्र: स्वालयात् श्रीवृन्दावनाय प्रस्थानं कुर्वन्नेव श्रीलीलाशुकः स्वगुरोः स्वगुरुत्वेनैव स्वेष्टदैवतस्य च संकीर्तनरूपं मङ्गलमाचरति स्म । ° गुर्विष्टदेवस्मरणं तद्यथा चिन्तामणिरित्यादि । सोमगिरिस्तन्नामा मे मम गुरुः जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । कीदृक् । चिन्तामणिः आश्रयमात्रेणाभीष्टपूर्वकत्वात् चिन्तामणित्वं सर्वसेविता चास्य । किं वा जयति तं प्रति प्रणतो ऽस्मीत्यर्थः । ° । तथा मे ममेष्टदैवतं भगवांश्च जयति । को ऽयं भगवानित्यत्राह । शिखिपिच्छमौलिः °

It ends:

जयतां सुरता पङ्गोर्मम मन्दमतेर्गती(!) ।
मत्सर्वस्वपदाम्भोजौ राधामदनमोहनौ ॥ १ ॥

---

[1] Of *variæ lectiones* of our MS. may be mentioned: श्रः सर्वे twice for स्वसर्वे; रासकुञ्जादिलीला° (!) for राजकुंजादि°; and कृष्णलीलादिवर्णनमयग्रन्थांश्चकार for श्रीकृष्णलीलादिवर्णनग्रंथांश्चकार ।

जयति मधुरराधाकृष्णलीला० २ ॥
असुखे पथि मे ऽन्धस्य स्खलत्पादगतेर्मुहुः ।
स्वकृपायष्टिदानेन सन्तः सन्त्ववलम्बनं ॥ ३ ॥
श्रीरूपचरणाम्भोजालिकृष्णदासेन निर्मिता ।
कृष्णकर्णामृतस्यैषा टीका सारङ्गरङ्गदा ॥ ४ ॥

Though the author's name is not mentioned in the Oxford MS., this is doubtless the commentary referred to by Wilson, Sel. Works, i., p. 168. Whether it extended beyond the first *śataka* seems doubtful, seeing that the other MSS. of which particulars are given correspond to ours. Cf. Notices, 2nd ser., i., p. 71 (beginning, like the Oxf. MS., with an additional verse: यद्भावभावितधियो ऽत्र वार्त्ता०).

[H. T. COLEBROOKE.]

3907.

564. Foll. 64 (the first of which was lost and replaced by two leaves); size 12½ in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing of about 1780 A.D.; 9–15 lines in a page.

Sumaṅgalastotra, by *Bilvamaṅgala;* with a (partial) commentary, called *Bhaktavallabhā*, by *Bhaṭṭa Vanamālin.*

The work is of essentially the same character as the same author's *Kṛishṇakarṇāmṛita*, with which it has indeed much of its matter in common, and with which it seems actually identified by the commentator. But, besides containing a good deal of new matter, it is arranged in a totally different way, so as virtually to constitute a different work.

The text begins:

चिंतामणिर्जयति सोमगिरिर्गुरुर्मे० ॥ १ ॥

मातर्नातः परमनुचितं यत्खलानां पुरस्ताद्
अस्ताशंकं जठरपिठरीपूर्तये नर्तितासि[1] ।
तत्संतव्यं सहजसरले वत्सले वाणि कुर्यां
प्रायश्चित्तं गुणगणनयोगोपवेषस्य विष्णोः ॥ २ ॥

यो लोकभारोद्धरणाय चक्री
चक्रे ऽवतारं वसुदेवगेहे ।
गोपीजनानंदकरो मुकुंदः
पायात्स वो यादवराजसिंहः ॥ ३ ॥

आबबंध मुकुटं कुटुंबिनी
तव मूर्धनि मुकुंदजन्मनि ।
यत्र रंगचितपुष्पपल्लवैर्
वल्लवीभिरपि पर्यधीयत ॥ ४ ॥

उपासतां ब्रह्मविदः पुराणाः
सनातनं ब्रह्म निरुद्धचित्ताः ।
वयं यशोदासुतबालकेलि-
कथासुधासिंधुषु मज्जयामः ॥ ५ ॥

विहाय पीयूषरसं मुनीश्वरा
ममांघ्रिराजीवरसं पिबंति किम् ।
इति स्वपादांबुजपानकौतुकी
स गोपबालः श्रियमातनोतु नः ॥ ६ ॥

The work, consisting of 383 stanzas, shows the following topics: *iti kaumāram* (after v. 69), *kaiśorakeliḥ* (v. 233), *tāruṇyam* (v. 240), *iti kaviprasādaḥ*, *samāptaṃ gokulacaritāmṛitam* (v. 271), *mathurācaritam* (v. 286), *dvārakācaritaṃ samāptaṃ krishṇacaritāmṛitam* (v. 306), *śrī-nārāyaṇastutiḥ* (v. 331), *śivastutiḥ* (v. 336), *hariharastutiḥ* (v. 338), *nṛisiṃhastutiḥ* (v. 342), *rāmacaritāmṛitam* (v. 355).

It ends:

यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदांतिनो
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः ।
अर्हन्नित्यथ जैनशासनरताः कर्मेति मीमांसकाः
सो ऽयं नो विदधातु वांछितफलं श्रीदेवकीनंदनः ॥ ३८० ॥
इति समाप्तं स्तोत्रम् ॥

अमीभिरष्टाभिरभिष्टुतः स्तवैः
शतेन देवः शतपत्रलोचनः ।
किशोरवेषे न कृपाम्बुदः स्वयं
विराजमानो हृदि मे विराजताम् ॥ ३८१ ॥

श्रीवासुदेवकृतभक्तिरतिप्रसिद्धो
योगीश्वरो विदिततत्त्वमतिः प्रशांतः ।
मुक्त्यै पदं भुवि चिकाय परं पवित्रं
द्वारावतीं ननु जगाम नमन् हरिं सः ॥ ३८२ ॥

[1] See the comment on p. 1475*a*.

हस्तौ सुयोज्य हरिभक्तिरतश्चकार
स्तोत्रं वरं हरिविलोकनकांक्षयासौ ।
श्रीबिल्वमंगल इदं पठतो जनस्य
प्रीतो हरिर्दिशति भक्तिमतिप्रगल्भाम् ॥ ३८३ ॥

इति श्रीबिल्वमंगलकृतं सुमंगलाख्यं स्तोत्रं समाप्तं ॥

The four verses quoted in the *Bhaktirasāmritasindhu*, above fol. 813*b*, as extracted from *Bilvamaṅgala* and *Bilvamaṅgalastotra* (and not found in the author's *Krishṇakarṇāmṛita*, cf. p. 1471*b*) occur here as vv. 305 (fol. 61*b*), 271 (fol. 60*a*), 189 (fol. 54*a*) and 245 (fol. 59*a*) resp.

Of the first 25 verses of this work the following occur also in the *Krishṇakarṇāmṛita*: 1 (=*K.* I. 1), 2 (II. 4), 5 (II. 55), 8 (III. 65), 13 (II. 54), 17 (II. 76), 21 (II. 69), 23 (II. 98), 24 (II. 82), 25 (II. 15); whilst of the last 25, not a single verse appears there; and of the last five verses commented upon, only the last two are found there (199 = III. 29, 200 = III. 80).

Bilvamaṅgala's Krishṇastotra (109 verses), printed at Calcutta (1817), represents a third work or version, which again has much in common with the present work, *e.g. S.* 2 (=*K.* 109), 5 (5), 11 (1), 12 (69), 13 (87), 14 (88), 201 (102).

The Commentary begins:

श्रीमद्गिरिवराधीशं वृंदारण्यपुरंदरं ।
कृष्णचंद्रं प्रपद्ये ऽहं भक्तानुग्रहकातरं ॥ १ ॥
नंदव्रजे यामरता नान्यत्रामरता समा ।
यत्र प्रातर्दिवा सायं नक्तं व्यक्तं परं महः ॥ २ ॥
कृष्णकर्णामृतस्यैषा टीका श्रीभक्तवल्लभा ।
भूनिर्ज्जरेण भट्टेन क्रियते वनमालिना ॥ ३ ॥

अथाखिलगोपनितंबिनीनिकरावलंबि रासविहारि श्रीकृष्णभावाविष्टः परमभागवतो लीलाशुकः श्रीकृष्णकर्णामृताख्यं स्तोत्ररत्नं चिकीर्षुः शिखिपिञ्छमौल्यं(°स्यलं)कृतश्रीकृष्णचंद्रेष्टदेवतानुस्मरणरूपं मंगलमाचरति चिंतामणिरिति॥ भगवान् जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते भगवान् श्रीकृष्ण एव।° कीदृशः। चिंतामणिः चिंतानां चिंत्यमानानां बाल्यादिकिशोरलीलानां भक्तेषु मणिरिव प्रकाशकः।° पुनः कीदृशः। सोमगिरिः सोमस्यामृत[स्य] गिरिः पर्वत इ[ति] बहुप्रकारास्वाद्यपरमानंदनिर्झररसमयः। अथवा। उमया सह सोमः श्रीमहेशस्तस्य गिरिः पूज्य इति°। पुनः कीदृशः। मे मम गुरुः।°॥ १॥ मातरिति°॥ हे मातर्वाग्देवि अतः परमन्यदनुचितं नास्ति।° खलानां श्रीकृष्णानुरागरहितानां पुरस्तादग्रे न्यस्ताशंकं। दूरीकृतये हि पारलौकिकभयं यथा तथा वृथा त्वं नर्तितासि। नर्तनं श्रीभगवदग्रे तद्भक्तानां वा समुचितमिति भावः।°॥ २॥

The commentary ends (fol. 56*b*) with the explanation of verse 200:

गोपीनामभिमतगीतहर्षवर्षाद्
आपीनस्तनभरनिर्भरोपगूहं(°गूढं) ।
केलीनामवतु रसैरुपास्य मानं
कालिंदीपुलिनचरं परं महो नः ॥ २०० ॥

गोपीनां सर्वतः पीनैः पुष्टैः स्तनभरैर्भारैर्निर्भरं गाढं उपगूढं आलिंगितं हेतुमाह। अभिमतः स्वस्याभीष्टो यो गीतवर्षः मधुरगानामृतवर्षस्य हर्षः आनंदस्तस्मात् तत्श्रवणादित्यर्थः ॥ २०० ॥

[H. T. Colebrooke.]

3908.

2420 b. Foll. 34; size 8½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1494 A.D.; eleven lines in a page; foll. 1–3, 6, 10–12 supplied by a more recent hand.

Vishṇubhaktikalpalatā, a poem in eight *stavakas*, consisting of meditations and devotional effusions on the names and qualities of *Vishṇu*; by *Purushottama*, son of *Vishṇu* and *Mānī*.

The poem has been published in the *Kāvyamālā* (no. 31, Bomb. 1892). It begins:

अतिसुदृढमगातां हर्षमंगैकभावाद्
अधिकतममुमेशौ यं तथात्मैकयोगात् ।
तदधिकमिव यातौ यं सुतं वीक्षमाणौ
सफलयतु स देवो वः क्रतुं वक्रतुंडः ॥ १ ॥
स्फटिकमणिमयाद्य° ॥ २ ॥
हृदयजलजजाग्रज्ज्योतिर्° ॥ ३ ॥
अधिजगति जनानामेक एवाश्वुपायो
विषमतमभवाब्धिं तूर्णमेव तरीतुं ।
श्रवणमननपूर्वं विष्णुपादारविंद-
स्मरणमिति तदेतद् प्रोच्यते भक्तिलोभात् ॥ ४ ॥

विमलयतु मनो मे दूषितं दोषसंघैर्
अहरहरिह रम्या रामचंद्रस्य भक्तिः ।
सगरतनयभूतिक्षेपितं भूमिभागं
सुरसरिदिव दोषप्रोषविख्यातशक्तिः ॥ ५ ॥

I. contains 39 verses; II., 51; III., 41; IV., 41; V., 38; VI., 39; VII., 36; VIII., 40.

It ends:

मच्चेतोवृत्तिलक्ष्मीरहसि विहसिते हृत्सरोजे सुजायद्-
विष्वक्सेनप्रसंगोत्सवमवगणितोपायसर्वांतरायां ।
संप्राप्य प्रेमपाथोनिधिलहरिपरिष्वाकुलाश्चिष्टवाढं
स्वामिव्यामिश्रभावं समलभत सुखे यत्र वाचां विरामः॥४०॥

इति श्रीविष्णुभक्तिप्रबंधे कल्पलताख्ये कविश्रीपुरुषोत्तम-कृतौ चित्तप्रबोधो नामाष्टमः स्तवकः॥ समाप्तोयं विष्णुभक्तिकल्प-लताख्यः । संवत् १५५१ वर्षे चैत्रे शुदि १० गुरौ दामोदरेण लिलिखे ॥

मानी माता पिता विष्णुर्यस्याख्या पुरुषोत्तमः ।
विष्णुभक्तिलतां चक्रे सतां चक्रे कृतांजलिः ॥

[GAIKAWAR.]

3909.

2468 a. Foll. 66; size 10 in. by 6½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1791 A.D.; fifteen lines in a page.

Vishṇubhaktikalpalatā, with a commentary (*vivaraṇa*), called *Kalpalatāprakāśa,* composed by *Mahīdhara* (or *Mahīdāsa,* as he is also called) in 1597 A.D. It begins:

नृहरिं गिरिजां गिरं गणेशं
गुरुपादाब्जयुगं शिवं प्रणम्य ।
हरिभक्तिलताभिधेयकाव्ये
विवृतिं वच्मि यथामतीशतुष्ट्यै ॥

तत्र स्वाभीष्टदेवतावर्णनरूपं विष्णुभक्तिकल्पलताख्यं काव्यं चिकीर्षुः प्रारिप्सितग्रंथनिर्विघ्नसमाप्त्यै सदाचारपरिपालनाय पुरुषोत्तमः कविराट् विघ्नेशस्मरणलक्षणमाशीरूपं काव्यमुखं वदति । आशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखमित्युक्तेः ॥

अतिसुदृढमगातां ० ॥ १ ॥

उमेशौ भवानीशंकरौ अंगैकभावाहेतैक्यादतिसुदृढं निबिडं हर्षं संतोषमगातां यं वीक्षमाणौ विलोकयंतौ तदधिकमिवात्मे-वात्यहर्षाधिक्यं(!) हर्षं यातौ प्राप्तौ स च[क्र]तुंडोऽयमिति। प्रापतुः। तथा आ[लि]ंगयोगादात्मनोरैक्यादधिकतममत्यधिकं हर्षमगातां । तथा यं सुतं गणेशं पुत्रं शो(स or श गणेशो) देवो वो युष्माकं क्रतुं संकल्पं सफलयतु सफलं करोतु मनोरथसिद्धिं करोत्वित्यर्थः। मालिनीवृत्तं ॥ १ ॥

It ends: इदानीं ग्रंथांते मातृपितृनामकथनपूर्वकं स्वनाम ।

माना (मानी) माता पिता विष्णुर्यस्याख्या पुरुषोत्तमः ।
विष्णुभक्तिलतां चक्रे सतां चक्रे कृतांजलिः ॥ ४१ ॥

निगमयति मातेति । यस्य माता मानीनाम्नी पिता विष्णु-नामा । यस्याख्या नाम पुरुषोत्तमः स इमां विष्णुभक्तिकल्पलतां चक्रे कृतवान् । कीदृशः । सतां साधूनां चक्रे समूहे कृतोंजलियेन साधु[न]मनकृदित्यर्थः ॥ ४१ ॥

इति श्रीविष्णुभक्तिकल्पलताविवरणे चित्तप्रबोधनामाष्टमः स्तवकः ॥ ० संवत् १८४८ वर्षे ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे १ प्रतिपदि गुरुवासरे लिखितं भट्टकाशीदासहरीहराणी लिखावीतं से-(? l. सौ)तावेणीरामसुतकुबेरजीदं पुस्तकं ॥

[GAIKAWAR.]

3910.

1500. Foll. 76; size 11¾ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 8–12 lines in a page.

The same works.

Colophon: इति श्रीविष्णुभक्तिकल्पलताविवरणे चित्त-प्रबोधो नामाष्टमः स्तवकः ॥ समाप्ता विवृतिः ॥

श्रुतिबाणरसेंदुमानवर्षे
नभसि स्कंदहिने सिते ऽर्कवारे ।
महिदा[स]बुधो गिरीशपुर्यां
कृतवान् कल्पलताप्रकाशमेतं ॥ ०

Cf. Weber, Berlin Cat., no. 542.

[H. T. COLEBROOKE.]

3911.

2079 d. Foll. 13; size 8¼ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; 9–12 lines in a page.

Vṛindāvanakāvya, a descriptive poem, composed—by *Māna* (*Mānāṅka*), son of *Ugrasena*—

in 52 (of which 1–48 *āryāgīti*) verses characterised by alliterative (or agnominative) rhyme, in form of a dialogue held between *Rāma* and *Krishṇa* in the Vṛindāvana wood; with a commentary by *Rāmarshi.*

The text and commentary begin:

वरदाय नमो हरये पतति जनो यं स्मरन्नपि न मोहरये।
बहुशश्चक्रंद हता मनसि दितिर्येन दैत्यचक्रं दहता ॥ १ ॥

तस्मै वरदाय हरये नमः। तस्मै कस्मै। यं हरिं स्मरन् चिंतयन्नपि जनो लोकः मोहरये न पतति। अज्ञानवेगे न भ्रस्यति। पुनस्तस्मै कस्मै। येन हरिणा दैत्यचक्रं राक्षसवृंदं दहता घ्नता बहुशोऽनेकवारं मनसि हता हृदि ताडिता दितिर्हिरण्यकशिपुमाता चक्रंद रुरोद ॥ १ ॥

स्वमिव भुजं गवि शेषं
व्युपधाय स्वपिति यो भुजंगविशेषं।
नवपल्लवसमकरया
श्रियोर्मिपंक्त्या च सेवितः समकरया ॥ २ ॥

पुनस्तस्मै। कस्मै। यो हरिः श्रीकृष्णः गवि जले समुद्रोदके स्वपिति शेते। किं कृत्वा। भुजंगविशेषं सर्पोत्कृष्टं शेषं शेषाकं नागं व्युपधाय उपधानीकृत्य। कमिव। स्वं निजं भुजं बाहुमिव। यथान्यः स्वं भुजमुपधानीकृत्य शेते इति निर्भयत्वे दृष्टांतः। किंभूतः नवपल्लवसमकरया। नूतनकिशलयतुल्यपाण्या श्रिया लक्ष्म्या सेवितः। पुनः किं। ऊर्मिपंक्त्या कल्लोलश्रेण्या च सेवितः। किंभूतया। समकरया। मकरैर्मीनैः सह वर्तमाना समकरा तया। बाणे चापि (? r. वाचि) पशौ भूमौ दिशि रश्मौ जले ऽक्षिणि। स्वर्गे मातरि वज्रे ऽग्नौ मुखे सत्त्वे च गोध्वनिरिति नानार्थे ॥ २ ॥

येन च बलिरसुरो[ऽ]धः
क्षितेरथ स्थापितः सुरैरसुरोधः।
पृथुकः सन्निभवदनम्
चिक्षेप यः सरोजसन्निभवदनः ॥ ३ ॥

पुनस्तस्मै। कस्मै। येन हरिणा बलिः असुरो दैत्यः क्षितेर्भूमेः अधस्तले स्थापितो रक्षितः। किंभूतः। सुरैर्देवैः असुरोधः सुखेन न रोद्धुं शक्यः। यो हरिः पृथुकः बालः सन् अनः शकटं चिक्षेप प्रेरयामास। किंवत्। इभवत् गजवत्। किंभूतः। सरोजसन्निभवदनः पद्मतुल्यमुखः। पृथुकः शावकः शिशुः। करोपहारयोः पुंसि बलिः प्राण्यंगजे स्त्रियां। बलिर्दानवपुंगवे। सर्वत्राप्यमरः। एवं श्लोकत्रयेण श्रीकृष्णं नत्वा श्रीबलभद्रं स्तौति ॥ ३ ॥ °

The author of the poem speaks of his father as a ruler of men in the regions of the Vindhya and Ṛikshavat (vv. 7, 8), and a poet in the same style of poetry (*varṇakavi*) as himself (vv. 9, 12):

यो भोक्तेव सुधाया वर्णकविः शासिता च वसुधायाः।
यस्य परामुदधीनां तटेषु कीर्तिं प्रचक्षते मुदधीनां ॥ ९ ॥

यः कः। य उग्रसेनः वसुधाया भूमेः शासिता च पालक इव। सुधाया अमृतस्य भोक्तेव देव इव। किंभूतः। वर्णकविः प्रत्यक्षरप्रकल्पितार्थपदकविः। यस्योग्रसेनस्योदधीनां समुद्राणां तटेषु तीरेषु पराम् उत्कृष्टां कीर्तिं प्रचक्षते कथयंति बुधाः। किंभूतां कीर्तिं। मुदधीनां मुदो हर्षस्याधीनामायातां। आनंदकारिणीमित्यर्थः। सुधास्वादे भुवि द्रव्ये सुधा विद्युत्सुधामृते। सुधा हि भोजने ज्ञेयं सुधा धात्री सुधा विषं ॥ ९ ॥ ° ११ ॥

यस्येयमकार्येभ्यश्
च्युतेन तनयेन रचितयमकार्येभ्यः।
दत्ता वाक् स्वा कृतिना
मानांकेन हरिसंश्रया स्वाकृतिना ॥ १२ ॥

यस्योग्रसेनस्य मानांकेन माननाम्ना तनयेन पुत्रेण स्वा वाक् काव्यरूपा वाक् आर्येभ्यो विद्वद्भ्यो दत्ता समर्पिता। किंभूतेन। स्वाकृतिना सुशोभना आकृतिराकारो देहो यस्य तेन। पुनः किं। कृतिना कुशलेन। किंभूता वाक्। हरिसंश्रया श्रीकृष्णकथाश्रिता। पुनः किं। रचितयमका गुंफितयमका। पुनरावर्तमानं पदं यमकं। पुनः किं। अकार्येभ्यः पापकर्मभ्यः च्युतेन निवृत्तेन। इयं वक्ष्यमाणेति योज्यं। कृती कुशल इत्यपि ॥ १२ ॥

The text of the poem (in 51 verses) is given in Hæberlin's Anthology, pp. 453–462. The additional verse contained in this MS. is:

दिगसावर्यमदयिता याम्या भुवमयमृतुश्च वर्यं मदयिता।
यदियमुग्रतमेषु प्राप्ता जलदेषु रविमुदग्रतमेषु ॥ ४३ ॥

The last four verses are composed in a longer *mātrāvṛitta* (22 × 4).

The commentary ends: दशनैर्दंतैः सह लाजानां धानानां छाया शोभां बिभ्रद्धारयन्। हसन्नित्यर्थः। ° लोचनं नयनं नेत्रं। लीला विलासक्रिययोः। सर्वत्राप्यमरः ॥

पदावबोधेन खिन्नानां विदां चेतःप्रसत्तये।
रामर्षिरकरोद् व्याख्यां यथामति कवेर्गिरां ॥

इति श्रीवृंदावनकाव्यस्य रामर्षिणा विरचिता टीका समाप्ता ॥

[GAIKAWAR.]

3912.

1819. Foll. 16; size 12½ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing on European paper (watermark 1808); 7–11 lines in a page.

Rāmakṛishṇakāvya, or *Rāmakṛishṇavilomakāvya,* an artificial poem, by the astronomer and poet *Sūrya Paṇḍita,* son of *Sugaṇaka Jñānādhirāja,* in 36 verses, praising in alternate half-verses *Rāma* and *Kṛishṇa,* and giving the same text whether read forward or backward;—with the author's own commentary.

The Text begins:

तं भूसुतामुक्तिमुदारहासं वंदे यतो भव्यभवं दयाश्रीः ।
श्रीयादवं भव्यभतोयदेवं संहारदामुक्तिमुतासुभूतं ॥ १ ॥

The Commentary begins:

श्रीमन्मंगलमूर्तिमार्तिशमनं नत्वा विदित्वा ततः
शब्दब्रह्म मनोमयं सुगणकज्ञानाधिराजात्मजः ।
यद्ग्रंथाध्ययनैर्विनेयनिवहो ऽप्याचार्यचर्यामगात्
सो ऽहं सूर्यकविर्विलोमरचनाकाव्यं करोमि स्फुटं ॥ १ ॥
छंदःपूरणमुत्क्रमविधौ साकांक्षता तत्पदैः
प्रारंभाच्चरितक्रमो ऽपि सुतरामेतत् चयं दुर्गमं ।
एवं सत्यपि मन्मतिः कियदपि प्रागल्भ्यमालंबते
तत्सर्वं गुणिनः क्षमंतु यदहो यूयं क्षमज्ञाः स्वयं ॥ २ ॥ ० ३ ॥
भागीरथी रामकथा मनोज्ञा कालिंदिका कृष्णकथातिरम्या ।
सरस्वती सूर्यकवेस्तृतीया जातु प्रयोगे ऽत्र मतिः कवीनां ॥ ४ ॥
समाक्षरार्था विषमाक्षरार्था द्वेधा भवेच्चित्रकवित्वसीमा ।
समानभिन्नार्थतया द्विधाद्या भिन्नाक्षरार्था च भवेद्द्वितीया ॥ ५ ॥

As in Hæberlin's Anthology, p. 468, the two final verses of the commentary are counted continuously with the text; the last being:

एवं विलोमाक्षरकाव्यकर्तुर्भूयासमायासमवेक्ष्य तज्ज्ञाः ।
जानंत्विमां चित्रकवित्वसीमां दैवज्ञसूर्याभिधसंप्रदिष्टां ॥ ३८ ॥

इति श्रीदैवज्ञकविसूर्यपंडितविरचिते रामकृष्णाख्यकाव्ये समाप्तिं गते शुभं स्यात् ॥

For text and commentary see now *Kāvyamālā* (1895); also Aufrecht, Cat. Bodl., no. 240; Raj. Mitra, Notices, i., p. 42.

[Dr. John Taylor.]

3913.

1185d. Foll. 22; size 13¼ in. by 5 in.; clear, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Saṃkashṭanāśanastotra, a poem in praise of *Rāma-Kṛishṇa,* in 141 verses, composed, in 1762 A.D., by *Gaṅgādhara Mahāḍakara,* son of *Sadāśiva,* and grandson of *Vīreśvara.*

The metre varies between *śārdūlavikrīḍita, vasantatilaka* and *mālinī.* The *stotra* is preceded by a brief prose introduction, beginning:

इह खलु श्रीमद्भगवन्नारायणत्रिगुणमायापरमशक्तिपरिकल्पितविचित्रलोकजालसारभूतायां हरिहरादिसुरमुनिमुमुक्षुपरमहंससमाश्रितायां – – श्रीविश्वनाथराजधान्यां – – श्रीमन्महाडकरोपनामकश्रोत्रियवीरेश्वराग्निहोत्रिसूनुसदाशिवसूरिसूनुसाधुजनकिंकरगंगाधरेश्वरपूजकगंगाधरो नाम कवीनानुचरो(!) – – चंपकवनमधितिष्ठामि । ० ॥

The *stotra* begins fol. 2*b*:

राम च्छिंद्धि कुकाममाशु भगवन् येनास्मि दुःखी सदा
नत्वा त्वां शरणं गतो ऽस्मि सततं भूरं दयालुं परं ।
सामर्थ्यं तव नास्ति चेत्यजचरं चापं च मौनं भज
दीनत्राणपरायणो ऽहमिति तं गर्वं वृथा मा कृथाः ॥ १ ॥

It ends:

अद्वैतसौख्यगुरुपूतपदारविंदं
चित्ते निधाय परमादरतो विमुक्त्यै ।
गंगाधरेण कविना कविदेवरामम्
एवं विनुत्य सुखतः कृतकृत्यतामा ॥ १४२ ॥
संकष्टनाशनमिदं स्तोत्रं नवरसान्वितं ।
कृत्वा गंगाधरः काश्यां भुक्तिमुक्तिप्रदायकं ॥ १४३ ॥
ग्रहभूवसुभूमाने वत्सरे विजयाभिधे ।
माघे शनौ पौर्णमास्यां रामांघ्रियुगले न्यधां ॥ १४४ ॥
तेन प्रीणातु भगवान् श्रीरामः परमेश्वरः ।
पठतां शृण्वतां चैतत्सर्वदुःखहरो ऽस्तु मे ॥ १४५ ॥

इति श्रीमन्महाडकरोपनामकवीरेश्वराग्निहोत्रिसूरिसूनुसदाशिवसूरिसूनुभगवद्भक्तकिंकरगंगाधरसूरिणा विरचितं संकष्टनाशनस्तोत्रं संपूर्णं ॥

[H. T. Colebrooke.]

3914.

1185 c. Foll. 2; the same size and writing.

Rāmāṅgasmṛitimālā, a poem of 13 *vasanta-tilaka* verses in praise of *Rāma,* composed, in 1763 A.D., by *Gaṅgādhara Mahāḍakara.*

It begins:

प्रातः स्मरामि रघुनाथपदारविंदं
विंदंति यत्क्रतुशतैरपि नो मुनींद्राः ।
तत्प्रेमगम्यमभयं भयहारि रम्यं
रम्यध्वजादिभयदं शिवदं नमामि ॥ १ ॥

It ends:

विश्वनाथपुरे रम्ये विश्वनाथगृहे शुभे ।
त्रयुग्मवसुभूमाने वत्सरे जयनामके ॥ १४ ॥
वैशाखकृष्णद्वादश्यां रवौ गंगाधरः कविः ।
रामांगस्मृतिमालां च प्रार्पयद्रामपादयोः ॥ १५ ॥

इति श्रीमन्महाडकरोपनामकभगवद्भक्तकिंकरगंगाधरविरचिता रामांगस्मृतिमाला समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3915.

1138. Foll. 106; size 8¾ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1625 A.D.; seven lines in a page.

Rāghavollāsa-kāvya, a poem—in 12 cantos, the first three of which are wanting—on the early life of *Rāma,* his winning of *Janaka's* daughter, and the recognition of his divine nature; composed, at Benares, for *Pratāpa-sāha-nṛipati,* by *Advaitārāma,* or *Advaita Yati,* pupil of *Rāmakṛishṇāśrama.* The poem is mainly composed in the *indravajrā* metre, occasionally varied by other metres.

The first leaf (IV., vv. 1–4) has been supplied (rather incorrectly) by a modern hand, and the pagination of the other leaves has been changed from 57–162 to 3–106.

Each canto begins with the verse:

नमंति रघुनाथस्य पदपंकजपांसवः ।
मूको ऽपि वाचदूको ऽयमद्वैतो यदुपाश्रयात् ॥ १ ॥

Canto IV. then proceeds:

पुत्रेण यज्ञप्यपि ते सुमित्रे
विधीयते रक्ष[ण]मुत्क्षणस्य (!) ।
तथापि चिंता हृदये त्वनंता
कांताननस्येति करोम्यहं किं ॥ २ ॥ ०

IV., 168 verses, ends fol. 19*b*; V., 98 vv., fol. 29*b*; VI., 49 vv., fol. 34*b*; VII., 82 vv., fol. 42*b*; VIII., 173 vv., fol. 61*b*; IX., 76 vv., fol. 69*a*; X., 49 vv., fol. 73*a*; XI., 113 vv., fol. 85*b*; XII., 172 verses.

The story of the poem comes to an end with XII., v. 98:

संचिंतयंती रघुनाथमेवमखंडमेषा रघुनाथमाता ।
जगत्समस्तं रघुनाथरूपमपश्यदत्रास्ति न चित्तलेशः ॥ ९८ ॥

after which the poet proceeds:

कलयति कुलमेतच्छंदसा नास्य भावं
भवजलनिधिनावं यत्पदं संवदंति ।
अगणितगुणपारा यस्य सारांतमेते
न हि विदुरपि देवा राममेवाश्रयामः ॥ ९९ ॥

प्रतापसाहार्पितगौरवेण येनाप्यमानि त्रिदिवश्रियाभः ।
मुरारिणा तेन समस्तमेतत्संन्यस्य काश्यामितमात्मरूपं ॥ १०० ॥

येनाकारि विचारिमानसमनोहारी कथासागरो
ग्रंथो ऽर्थथिमतः प्रतापनृपतेरादेशतः पूर्वतः ।
काव्यानामपि च त्रयं गुणमयं श्रीरामनामाश्रयं
काश्यामद्य जयत्य(? ०त्यु) यस्य निलयः सो ऽद्वैतनामा यतिः [॥ १ ॥
अश्रुत श्रूयमाणो(?) ऽपि कथासागरसंज्ञकः ।
कृतो ग्रंथस्तथानेन रचिता भक्तिचंद्रिका ॥ २ ॥

अद्वैत एवं गुरुणास्य नाम कृतं कृपातः करुणामयेन ।
यत्पादकासारजनिप्रसादसंज्ञातशक्तिः कुरुते स्म काव्यं ॥ ३ ॥
न द्वैतमद्वैतयतौ विभाति यच्चेतसा प्रेमरसाकुलो ऽसौ ।
सदा मुदा श्रीगुरुपादपद्मं सद्म श्रियो ध्यानपदं करोति ॥ ४ ॥

The remaining verses breathe a fervid devotion to *Rāma.* It ends:

अमरत्वं फलं दृष्टं दिष्ट्या रामस्मृतेस्तव ।
एतत्तु कुरुते काश्यां परं चिंताभरं मम ॥ ७१ ॥

वाराणस्यां शिवस्थाने मानसाख्ये सरोवरे ।
अद्वैतेन कृतं काव्यं सीताकांतनियोगतः ॥ ७२ ॥

इति श्रीराघवोल्लासे महाकाव्ये परमहंसपरिव्राजकाचार्यवर्यदिगंबरश्रीरामकृष्णाश्रमशिष्याद्वैत(° द्वैताराम other cols.)-विरचिते द्वादशः सर्गः समाप्तः ॥ संवत् १६८२ ॥ समये फाल्गुनवदी षष्टमीवारत्भृगदीने(!) ग्रंथसंख्या २२७५ लिखीतं मानसाहिकारस्य ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

3916.

2721a. Foll. 26; small 4to, size 6¼ in. by 8½ in.; thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Rāmagītagovinda, a weak imitation of *Jayadeva's Gītagovinda*, treating, in mixed metres and tunes, of the fortunes of *Rāma* and *Sītā*, and (wrongly) ascribed to the same author as the *Gītagovinda*.[1]

It begins:

श्यामं सहासवदनं सरसीरुहाक्षं
 केयूरकुण्डलकिरीटविराजमानं ।
कामाभिराममुरुमौक्तिकदामदीप्तं
 पीताम्बरं किमपि धाम विचिंतयामः ॥ १ ॥
संसारसागरतरीकृतनामधेयं
 ध्येयं समाधिरसिकैर्मुनिभिः सदैव ।
दैवं विनापि ददतां श्रियमानतेभ्यो
 वंदे विभुं रघुपतिं करुणैकसिंधुम् ॥ २ ॥
वाल्मीकिनाद्यकविना शतकोटिसंख्यं
 रामायणं विरचितं शशिमौलिना च ।
काकोनवायुतनयेन[2] तथापरेण
 किंचित्करोति जयदेवकविश्चरित्रं ॥ ३ ॥
छंदः प्रहर्षिणी(!) तृतीयम् । विकल्पालंकारश्च ।
 यदि रामपदाम्बुजे रतिर्
  यदि वा काव्यकलासु कौतुकम् ।
 पठनीयमिदं तदोजसा
  रुचिरं श्रीजयदेवनिर्मितं ॥ ४ ॥

मालवरागे रूपकताले ।
 स्मृतिवेदानुद्धारक जनतारकपे(?° कय or कए)
  शंखशमन सुरवंद्य जय जय राम हरे
 धुपदमन(? मधु°) मदाखण्डल शेखरधृतमण्डलय
  संततजगदाधार जय जय राम हरे ॥
 हेमनयनसंहारण खलदारणय
  भुवनानन्द मुकुन्द जय राम हरे
 कनककशिपुतनुधर्षण घनकर्षणय
  धृतजगतीधरभार जय जय राम हरे ॥
 चरणसलिलकृतपावन वदुवावनए(? यदुपा°)
  करकोदण्डकुटार जय जय राम हरे
 विहितसुजनसंभावन जितरावणय
  रघुकुलमलदिनेश जय जय राम हरे ॥
 मुरचारादूरविनाशक रिपुशारकए
  सिंधुनिकटसंचार जय जय राम हरे
 श्रीजयदेवविधायक युतुशायकशायकए(? युतसा°)
  कुरु कुशलं प्रणतेषु जय जय राम हरे ॥ १ ॥
श्लोक वसंततिलका ।
 भूभारभंजन भवाब्धिवरिष्ठपोत
  मां पाहि कातकरुणाकर दीनबंधोः ।
 श्रीरामचंद्र रघुपुंगव रावणारे
  राजाधिराज रघुनंदन राघवेश ॥ ५ ॥
श्लोको ऽनुष्टुप्छन्दः ।
 दानवाभिभवक्लान्ता देवा ब्रह्मपुरोगमाः ।
 गत्वा क्षीरनिधेस्तीरं तुष्टुवुः कमलापतिम् ॥ ६ ॥

It ends: वसंततिलका ।
 श्रीमद्विदेहनृपदेशकृताधिवासो
  निःशेषभूमिपतिमण्डलमाननीयः ।
 एतच्चकार वत वीररसप्रधानं
  काव्यं कविप्रकरमौलिविभूषणं सत् ॥ ४ ॥
श्लोको ऽनुष्टुप्छन्दः ।
 श्रीमद्रामायणक्षीरसागराम्भन्दरोपमः ।
 जयदेवो रामगीतगोविंदरत्नमाकरोत् ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्रामगीतगोविन्दे महाकाव्ये सकलकविकुलमुकुटमणिश्रीजयदेवकृतौ रामराज्याभिषेको नाम षष्ठः सर्गः ॥

The MS. bears traces of having been transcribed from another in the Telugu character. [MACKENZIE COLLECTION.]

[1] See Garcin de Tassy, Chrestomathie hindie et hindouie, p. 47, where, in the *Bhaktamāl*, the Rājā of Nīlācala is stated to have tried unsuccessfully to pass off a *Gītagovinda* of his own for that of *Jayadeva*. Cf. R. Pischel, die Hofdichter des Lakṣmaṇasena, p. 23.

[2] ? काकेन वायु°, or perhaps कापेय°, the *Hanumannāṭaka* being apparently alluded to.

3917.

978. Foll. 118 (numbered 117, no. 27 being double); size 14¾ in. by 5¾ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; thirteen lines in a page.

Rāmarahasya, or *Rāmacarita*, a poem in 16 chapters (*krīḍopakaraṇa*) on the story of the *Rāmāyaṇa*, by *Mohana-svāmin*.

It begins:

प्रणम्य देशिकं कृष्णं जगन्मोहनविग्रहं ।
पावनं रामचरितं कीर्तयामि यथामति ॥ १ ॥

वंदे श्रीरामचंद्रं रविकुलतिलकं सानुजं सीतया च
भ्राजंतं रत्नपीठे कनकमणिमये मंडपे देववृक्षे ।
दीव्यत्सुग्रीवसाध्यैर्नृपवरसचिवैः सेव्यमानं सुरेशैर्
वंद्यं राजीवनेत्रं कनकनिभपटं श्यामलं शार्ङ्गपाणिं ॥ २ ॥

यस्यांशेनावतीर्णा विधिभव ऋषयः सप्रजेशाः सुरेशा
यद्दृष्ट्या यंतसर्गाः स्थितिरपि जगतां नैकशः संभवंति ।
स्रष्टुः स्तुत्यर्थयुक्तः कपटनरवपुर्नैकधाकल्पसंस्थः
सो ऽयं श्रीरामचंद्रो जयति [दिश]तु नः श्रीयुतो वाग्वि-
[भूतिं ॥ ३ ॥

क्वार्कवंशचरितः पयोब्धिवान् यत्कणापतिसमंदमंदरः(!) ।
क्वातिमंदविषयातुरः पुमान् यः समुन्नयति वांछितुं क्षमः ॥ ४ ॥

यदुक्तं हृत्स्थितेनैतत्कीर्तयाम्यार्यदर्शनात् ।
षाट्पदीं वृत्तिमास्थाय सादिमध्यावसानतः ॥ ५ ॥

श्रीरामचरितं पुण्यं नैव साध्यं यतो लभेत् ।
मृडेन ह्यक्षरं प्राप्तं शतकोटिप्रविस्तरात् ॥ ६ ॥ °

I., *sūryavaṃśavarṇanam* (123 vv.); II., *purayajñāvirbhāvavarṇanam* (163 vv.); III., *rāmajanmavālacaritayajñarakshaṇam* (149 vv.); IV., *śrījānakīsvayaṃvaravarṇanam* (162 vv.); V., *bhārgavaparābhavapurapraveśa-sītārāmavilāsaḥ* (160 vv.); VI., *ayodhyākāṇḍaprastāve* (306 vv.); VII., do. (234 vv.); VIII., *āraṇyakāṇḍaprastāve* (348 vv.); IX., *kishkindhākāṇḍaprastāve* (363 vv.); X., *sundarakāṇḍaprastāve* (248 vv.); XI., *yuddhakāṇḍaprastāve* (334 vv.); XII., do. *kumbhakarṇendrajidvadhavarṇanam* (207 vv.); XIII., do. *rāvaṇavadhaḥ* (246 vv.); XIV., *rāmaprabhāvaayodhyāpraveśavarṇanam* (385 vv.); XV., *uttarakāṇḍaprastāve śrīrāghavarājyadharmakarmavarṇanam* (206 vv.); XVI., *rāmacandrasvapadārohaṇam.*

In the course of the poem some verses have been incorporated from other works, *e.g.* the *Brahmāṇḍa*, foll. 61*b*, 62*a*-*b*; *Bhāgavata*, fol. 65*a*; *Pādmya*, fol. 65*a*; and the *Nāṭaka*, foll. 56*a*, 61*b*, 62*a*, 69*a*, etc.—two of which verses have been identified in the *Mahānāṭaka* (Calc. 1840).

It ends:

तच्छ्रुत्वेति मनोः प्रसूतिरखिलं साद्यंतभक्तिप्रदं
तत्राप्यार्यवशाद्धृदेव गुरुणा यद्यत्समासादितं ।
एतद्रामरहस्यरामचरितं संक्षेपतः कीर्तितं
बाहुल्याद्धिसहस्रपूर्णरसनः शेषो ऽपि नैव क्षमः ॥ १९४ ॥

साष्टांगपातमभिवंद्य समस्तभावैः
सर्वान्सुरेंद्रनिकरानिदमेव याचे ।
मंदस्मितार्द्रमधुमोहनरामचंद्रे
इक्ष्वाकुपुण्यनिचये मम भक्तिरस्तु ॥ १९५ ॥

इति श्रीश्रीमद्रामरहस्ये महाकाव्ये श्रीमन्मोहनस्वामिविरचिते श्रीरामचरिते श्रीरामचंद्रस्वपदारोहणं नाम षोडशं क्रीडोपकरणं समाप्तं ॥ १६ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3918.

586 c. Foll. 40; size 10¾ in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 11–13 lines in a page.

Sītārāmavihāra, a poem on the marriage of *Rāma* and *Sītā*, in 12 *sargas*, by *Lakshmaṇa Somayājin* (*Organṭi Lakshmaṇādhvarin*), son of *Śaṅkara Somayājin*, and grandson of *Lakshmaṇa Somayājin*, of the *Organṭi* family.

It begins:

अस्ति प्रशस्ताखिललोकभूषाविभूषितद्वादशयोजनैषा ।
विशुद्धभावैर्विनिविष्टमध्या विराजमाना विबुधैरयोध्या ॥ १ ॥
भवत्ययोध्यारिजनैरयोध्या कल्याणराध्या कलुषैरबाध्या ।
पुरीसमानीयपुरंदरस्य भूमौ विधात्रा विनिवेशितेव ॥ २ ॥

मेधा मनुं संविनिवेश्य काव्ये बोधाय मेधारहितांतराणां ।
आदावयोध्यास्तुतिपूर्वमत्र श्रीरामचंद्रस्य विहारमीडे ॥ ३ ॥
अहं महासाहसिको ऽस्मि नूनं यतस्त्वयोध्यापुरवर्णनेच्छुः ।
कथं विना साहसमत्र लोके भद्राणि पश्यंत्यथवा कवींद्राः ॥४॥
व्यासो न वेदाश्च चतुर्मुखो ऽहं न वा गुरुर्नैव फणाभृदीशः ।
कथं त्वयोध्यापुरवर्णनाय दक्षो भविष्यामि हरं विनैव ॥ ५ ॥
तथापि लक्ष्मीशकृपाकटाक्षवीक्षानुलब्धां मतिमादधानः ।
विचित्रवृत्तस्य विचित्रवृत्तैः पुरस्य शोभामनुवर्णयिष्ये ॥ ६ ॥ °

I. (fol. 4*b*) *ayodhyāpuravarṇanam*, 60 vv.; II. (fol. 8*a*) *varshartuvarṇanam*, 65 vv.; III. (fol. 10*b*) *śaradvarṇanam*, 51 vv.; IV. (fol. 14*a*) *śāntakanyāvivāha*, 56 vv.; V. (fol. 17*b*) *vārāṇasīvarṇanam*, 69 vv.; VI. (fol. 20*b*) *vindumādhavasākshātkāra*, 53 vv.; VII. (fol. 24*a*) *rāmakṛitaviśvāmitrayāgoddharaṇam*, 69 vv.; VIII. (fol. 27*b*) *sītāvarṇanam*, 50 vv.; IX. (fol. 31*b*) *sītārāmavivāha*, 77 vv.; X. (fol. 34*a*) *sītārāmodyānavihāra*, 50 vv.; XI. (fol. 37*b*) (*manojapūjāyām*) *pushpāvacaya*, 67 vv.; XII. (fol. 40*b*) *yauvarājyābhisheka*, 52 vv. It ends:

तदा दशरथो विप्रान् वस्त्राभरणदक्षिणाः ।
संपूज्य तेभ्यो दत्त्वा च कृतार्थो ऽस्मीत्यमन्यत ॥ ४७ ॥
तत्रासौ यौवराज्यं दशरथनृपतिर्ज्येष्ठपुत्राय दत्त्वा
सीतारामाय मंत्रिद्विजवरधुरि तन्मस्तके न्यस्तभारः ।
पत्नीभिः सेव्यमानः स्वसुतपरिजनैः सर्वदाराध्यमानो
भुंजानो भोगवर्गान् सुरपतिरिव स स्वर्गसौख्यं प्रपेदे ॥ ४८ ॥
रघुपतिरधिगत्य यौवराज्यं दशरथराजसुखाय सार्वभौमः ।
स जनकतनयाप्तसर्वकामो जगदवनं विदधज्जगाम वृद्धिं ॥ ४९ ॥

खोगेंद्वान्वयसिंधुवर्धनविधुर्नित्यान्नदानव्रत-
ख्यातो लक्ष्मणसोमयाजिविबुधो ऽभूद्विश्रुतो भूतले ।
आसीच्छंकरसोमयाजिसुकृती तस्यात्मजस्तत्सुत-
श्रीमल्लक्ष्मणसोमयाजिकविना काव्यं त्विदं निर्मितं ॥ ५० ॥
स्वप्ने साक्षात्कृतो यः प्रथममुपदिशन् दक्षिणामूर्तिमंत्रं
पश्चादाज्ञापयच्च स्वमहिमकलितं पंजरं यः पठेति ।
तस्येशस्य प्रसादाद्विमलमतिरयं लक्ष्मणाध्वर्युदारं
सीतारामस्य हारं व्यरचयदतुलं काव्यमेतद्विहारं ॥ ५१ ॥
खोगेंटिवंशवर्धनलक्ष्मणयज्वप्रणीतकृतिवर्ये ।
सीतारामविहारे द्वादशवर्गो ऽगमन्महाकाव्ये ॥ ५२ ॥

इति श्रीखोगेंटिशंकरसोमयाजितनूजलक्ष्मणसोमयाजिकृतौ सीतारामविहारे महाकाव्ये यौवराज्याभिषेको नाम द्वादशः सर्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3919.

54 b. Foll. 156; size $10\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; fairly written, by the same hand as the preceding MSS.; 11–13 lines in a page.

Sītārāmavihāra; with a commentary, called *Candrikā*, by *Vaidyanātha Sūri*, son of *Rāmacandra* (*Rāmabhaṭṭa*, *Rāmabudha*), and grandson of *Viṭṭhala*, of the *Tatsat* family.

The commentary begins:

ईशविष्णुकमलासनमुख्यैर्दैवतैरपि समीहितसिद्धै ।
वंदितो गजमुखः सुखहेतुः संमुखो भवतु कार्यमुखे नः ॥ १ ॥
खोगेंटिवंशविख्यातलक्ष्मणाध्वरिनिर्मितं ।
सीतारामविहाराख्यं काव्यं व्याकरवाण्यहं ॥ २ ॥
तत्सद्विट्ठलसंभवोद्भटगुणश्रीरामचंद्रात्मजे-
नोन्नीतामिह वैद्यनाथकृतिना विद्वन्मनोरंजिका ।
सीतारामविहारभावकुमुदप्रोल्लासिका चंद्रिका
काव्यज्ञाः परिशीलयंतु सकलालंकारपारंगमाः ॥ ३ ॥

It ends: स्वप्न इति । ° पश्चादुपदेशानंतरं स्वमहिम्ना कलितं युक्तं पंजराख्यं स्तोत्रं पठेत्याज्ञापयच्च ° सीतायुतस्य रामस्य संबंधिनं अतुलं निरुपमं हारमिव हारं एतस्य रामस्य विहारः क्रीडा यत्र तन्नामकं काव्यं व्यरचयत् रचितवान् हारमिति रूपकालंकारेण श्रीरामचंद्रार्पणीकरणं सूच्यते ॥

खोगेंटिवंशवर्धन ° ॥ ५२ ॥ इति श्रीखोगेंटिशंकर ° ५२ ॥
श्रीमल्लक्ष्मणसोमयाजिकविना स्वच्छे निजे मानसे
सीतारामविहारकाव्यकुमुदं जातं यदाविष्कृतं ।
तत्सद्रामबुधात्मजेन कृतिना श्रीवैद्यनाथेन तत्-
प्रोल्लासाय विनिर्मिता सुखयतु स्वांतं सतां चंद्रिका ॥ १ ॥
भवेद्यदत्र स्खलितं पदार्थसमासवाक्यार्थविवेचनायां ।
संशोध्यमेतत्कृतिभिः प्रसिद्धं यन्नच्छतः संस्खलनं जनस्य ॥ २ ॥

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणाभिज्ञधर्मशास्त्रधुरीणतत्सद्रामभट्टात्मजवैद्यनाथसूरिविरचितायां श्रीसीतारामविहाराख्यकाव्यटीकायां चंद्रिकाख्यायां द्वादशसर्गविवरणः संपूर्णः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3920.

890a. Foll. 66 (and an additional leaf between 18 and 19); size 10 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; legibly written in Devanāgarī in 1755 A.D.; fifteen lines in a page.

Rāmaliṅgāmṛita, a poem in 18 *sargas,* composed, at Benares, in Śaka 1530 (1608 A.D.), by *Advaita,* son of *vaidika Bāyabhaṭṭa,* and grandson of *Kṛishṇa;* and completed (? by the writer of the MS.) in Śaka 1677 (A.D. 1755).

It gives the popular version of the story of *Rāma's* expedition to Laṅkā in form of a dialogue between two *gopikās* of Gokula, one of whom claims descent from *Raghu* himself, and therefore a certain traditional knowledge of *Rāma's* life and deeds.

I., *Upodghātavarṇanam* (64 vv.), begins:

आश्चर्यं श्रु ु (शृणु) सागरे जलचरो दृष्टो मया क्रीडता
तस्यांगे घननीलसुंदरतनुस्तस्योदरे पंकजं ।
तत्रैको भ्रमरश्चतुर्मुखभवैर्वेदैः क्रतूनां क्रियां
ब्रूते ब्रह्मपरं गुरुं प्रतिवदन् ढुंढीश्वरः पातु नः ॥ १ ॥

तत्स्वरूपं प्रकारांतरेण वर्णयति ।

हरिहरविधिरूपः सच्चिदानंदरूपो
हयगजनकुलाश्यो(°स्यो) विघ्ननाशो गणेशः ।
सुरससुगमकाव्ये रामलिंगाभिधाने
मम हृदयसरोजं सन्निकाशं करोतु ॥ २ ॥

तद्रूपेण सरस्वतीं स्तौति । ° – – ॥ ६ ॥

श्रोतॄन्प्रार्थयति ।

ब्रह्मानंदपयोनिधौ समभवच्छ्रीरामलिंगामृतं
तत्पानं क्रियतां यथारुचि बुधास्तत्तत्फलं दास्यति ।
मुक्तानां परमार्थतां विषयिणां चित्तस्य संजीवनं
कामींद्रस्य विरागतां जनयतीत्येवं विचित्रं महत् ॥ ७ ॥

इदममृतं सर्वैः सर्वदा पेयं न हेयं ।

श्रीरामलिंगामृतसिंधुसंभवं
श्रीरामरूपं विमलं मनोहरं ।
तत्पादनिष्ठैर्विमलेन चेतसा
पेयं न हेयं भवदुःखनाशनं ॥ ८ ॥

स्वाज्ञानं प्रकटयति ।

यो रामो हृदये स्थितो मम जडां वाचं समाप्रेरय[न्]
शुद्धाशुद्धविचारणेन रहितं भक्त्या मया कीर्त्यते ।
तद्भक्तैर्न तथा हि निंद्यविषये निंद्यं हि रामस्य यत्
श्रोतव्यं सकलं भवद्भिरधुना पुण्यं हरेः कीर्तनं ॥ ९ ॥

किमर्थं शुद्धं न कृतं ।

नो वैयाकरणं न शास्त्रपठनं वेदाः पुराणानि नो
सत्संगो ऽपि न सेवितश्च सकलं तीर्थाटनं नो कृतं ।
ग्राम्याणां च कथारसेन बहुशः कालक्षयो वै कृतस्
तत्सर्वं मम सह्यतां विधिवशात्काश्यां मया स्थीयते ॥ १० ॥

दुर्लभमिदं श्राव्यं ।

पुराणसारसत्काव्यं रामलिंगानुवर्णनं ।
सद्भिः कर्णपुटैः पेयं यदन्यैर्नैव वर्णितं ॥ ११ ॥

एतच्छ्रवणफलमाह ।

विभक्तिव्यत्ययादूहान् नानार्थप्रतिपादकात् ।
बुद्धिर्भवति मूढानां यद्ग्रंथस्यावलोकनात् ॥ १२ ॥

अपूर्ववर्णनमाह ।

काचिद्गोकुलगोपिका गृहगता तक्रार्थमुद्योगिनी
तां दृष्ट्वा गृहनायिका वदति भो मातः कुतस्ते गतिः ।
कार्यं कुत्र पुरं पिताथ जननी भ्राताग्रसंज्ञो जनः
कुत्रास्ते सखि वर्णयस्व सकलं प्रीत्या मया पृच्छ्यते ॥ १३ ॥

कां च ।

यावन्मे दधिमंथनं सखि भवेत्तावद्गृहादेहि वा
तिष्ठ त्वं गृहमागतासि सुभगे तक्रं मया दीयते ।
नानागोदधिमंथनेन करयोः क्लेशादिकं जायते
तच्छांत्यै वद सावधानमनसा त्वद्गेहवार्तादिकं ॥ १४ ॥

अर्थिन्याह ।

मातस्ते वचनं सुखस्य जनकं सम्यग् मया वै श्रुतं
नो गच्छामि गृहं तु मद्गृहपतिः प्रातर्महाभारतं ।
मध्ये भागवतं तथैव निशि वा श्रीरामजन्मादिकं
नित्यं संश्रवणं करोति सह वा कालो मया नीयते ॥ १५ ॥

यत्पृष्टं सखि तत्सर्वं वर्ण्यते स्वस्थचेतसा ।
मया त्वयापि तच्छ्राव्यं सर्वं स्वानंदलब्धये ॥ १६ ॥ ° २४ ॥

अथ कथारंभः ।

एकस्मिन्समये हरिः कमलया युक्तः शुभे मंचके
सुप्तस्तत्समये भृगुर्मुनिगणैस्साकं ययौ दर्शनं ।
कर्तुं द्वारि गतो जयश्च विजयस्ताभ्यां निषेधः कृतो
मायातेति मुनीश्वराः प्रति गृहं यांतु प्रभुर्निद्रितः ॥ २५ ॥

ते कोपादशपशुभौ ह भजतं योनिं महाराक्षसीं
ताभ्यां ते प्रणताः कृपार्द्रहृदया बुद्धा च तैस्तोषितौ ।
तच्छापाज्जलधौ त्रिकूटनगरे पौलस्त्यगेहोद्भवौ
जातौ देवगणान्जनान्विविधवशात्संपीडयंतौ स्थितौ॥२६॥०

ii., *Rāmabālalīlāvarṇanam* (70 vv.), begins:

तत्रार्थिनी संक्षेपेणाह ।
विष्णुः पङ्क्तिरथेन पुण्यनिचयैः संप्रार्थितो भूतले
कौशल्याजठरात्स्वकीयविभवैः प्रादुर्बभूवात्मजः ।
चिक्रीडे लघुचापबाणनिहतास्तेन प्रचंडा मृगास्
तत्पुत्रस्य विलोकनेन सफलं मेने स्वकीयं कुलं ॥१॥
तेन गोपी ।
कौशल्याजठराद्रामः कथं जातश्चिदात्मकः ।
कथं धृतानि नामानि तस्य राज्ञेति वर्णय ॥ २ ॥ ०

iii., *rāvaṇaparābhava* (64 vv.); iv., *sītāsvayamvaravarṇanam* (103 vv.); v., *ayodhyākāṇḍe rāmāraṇyagamanavarṇanam* (63 vv.); vi., do. (81 vv.); vii., *setukāṇḍe rāmavibhīshaṇadarśanavarṇanam* (63 vv.); viii., *yuddhakāṇḍe* (61 vv.); ix., *mahārāvaṇavadha* (45 vv.); x., *rāmarāvaṇayuddhe śivaliṅgavarṇanam* (83 vv.); xi., *sundarakāṇḍe rāvaṇavadhavarṇanam* (81 vv.); xii., *śrīrāmarājyābhishekavarṇanam* (75 vv.); xiii., *śrījānakīrāmakrīḍāhnikavarṇanam* (52 vv.); xiv., (*rāmasya vālmīkyāśramagamanam*, 38 vv.); xv., *kumbhagarbhavadhavarṇanam* (34 vv.); xvi., *śrīraṅgavarṇanam* (41 vv.); xvii., *śrīrāmasya svasvarūpavarṇanam* (80 vv.); xviii., *khilam* (90 vv.), begins:

गोपी ।
अयि जननि रमेशे निर्गते स्वस्वरूपं
सकलविबुधवंद्ये मर्त्यलोकात्प्रसिद्धं ।
इति सदसि मया यत्संश्रुतं त्वन्मुखाब्जाद्
वद रघुवरकीर्तिं यामि तद्रूपमूर्तिं॥

It ends: ग्रंथकर्तृनाम ० ।

मेनासंगमगौतमीशुभतटे माञ्जीरतीर्थे द्विजः
श्रीकृष्णात्मजयायभट्टतनुजो ह्यद्वैतसंज्ञो [ऽ]जडः ।
आस्ते तेन सुगंधितं हरिवलाश्रीरामलिंगामृतं
काश्यां मुक्तिदमंडपे हरितिथौ विद्वत्सभासंनिधौ॥७८॥
ग्रंथादुर्वरितं रघूत्तमपतेर्यत्कीर्तिचंद्रादिकं
तत्सर्वं लिखितं मया हरिवलाश्रीरामलिंगाभिधं ।
सर्गे ऽष्टादशसंज्ञिते मुनिगणैर्भक्त्या श्रुतं चेत्सदा
श्रीरामानुभवं करोति सहसा नो संशयो निश्चितं॥७९॥
अनेन प्रीयतां देवो हयग्रीवः श्रियः पतिः ।
वेदव्याख्याननिरतो मद्वंशप्रतिपालकः ॥ ८० ॥ ० ८६ ॥
अयं न दृष्टः कथितः श्रुतो वा ग्रंथो धरित्र्यां बहुशास्त्रविद्भिः।
तैर्न श्रुतं व्यासकृतं पुराणं रामायणं भारतमादिकाव्यं ॥ ८७ ॥
वृक्षरूपं वर्णयति ।
अद्वैतद्विजहृत्सरोजनिलये वागीशबीजोद्भवः
सर्गस्कंधपदप्रबंधरचनाशाखान्वितस्तापहा ।
भक्त्युद्रेकसुगंधपुष्पबहुलः श्रीरामलिंगामृतो
ब्रह्मानंदफलप्रदो विजयते काव्येषु कल्पद्रुमः ॥ ८८ ॥
शकमाह ।
शाके सप्तसु सप्तषोडशयुते शुक्ले च संवत्सरे
शुक्रे पुष्पयुते चतुर्दशतिथौ माघे च काशीस्थले ।
श्रीवागीशकृपावशाद्विरचितः श्रीरामलिंगामृतो
ग्रंथो ऽयं सकलो विवृद्धिमगमद्ब्रह्मस्वरूपप्रदः ॥ ८९ ॥
देशस्थमाह ।
शाके खानलपंचभूपरिमिते संवत्सरे कीलके
हेमंतोर्जुमरीचिवासरहविर्भुग्भूपूर्णातिथौ (!) ।
सारं भुक्तिविमुक्तिदं त्रिजगति श्रीरामलिंगामृतं
काश्यां वैदिकबायभट्टतनुजो ह्यद्वैतनामापिबत् ॥ ९० ॥
इति श्रीरामलिंगामृतकाव्ये खिले ऽष्टादशः सर्गः ॥

The MS. was probably copied from a Telugu one. [H. T. Colebrooke.]

3921.

1184 b. Foll. 53; size 13½ in. by 5¼ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Rāmacarita, a poem—by *Kāśīnātha Śarman*—in 13 *sargas*, composed in different metres, describing the life of *Rāma* from his birth to his elevation to heaven.

i., *rāmotpatti* (31 vv.), begins:

यज्ञाश्वदन्वयनयं नयनाभिरामं
श्यामं समानगुणया मिलदम्बुजास्या ।
तद्विश्वधाम करुणामयमादिधाम
श्रीरामरामरमणीयमुपाश्रयामि ॥ १ ॥

यद्रावणादिरजनीचरभारखिन्ना
तुष्टाव दैवतमिला सह पद्मजेन ।
तत्क्षीरसागरशयालुदयालुभक्ते
ऽयोध्यापुरे समुदितं सततं भजामि ॥ २ ॥

वैभाण्डकीयहवनोत्थचरो रणादिर्
आविर्बभूव भगवांश्चतुरंशगामी ।
मन्ये [ऽ]जनन्दनतपश्चयचक्रमूर्तिः
को ऽपि प्रभावचतुरः पुरुषार्थ एषः ॥ ३ ॥

रामासु तासु महितासु[1] हरिर्विरेजे
याभिर्नृपो दशरथः कृतपाणिपीडः ।
अंशेन कोशलसुतां प्रथमेन मध्यां
मध्येन भागयुगलेन चरन्सुमित्रां ॥ ४ ॥

मेषं गते दिनकरे ऽदितिगे निशेशे
सूच्चेषु(?) पञ्चसु खगेषु तिथौ नवम्यां ।
कौशल्ययाजनि विभावसुवंशदीपो
रामो भुवेव जगदर्थनिगूढरत्नं ॥ ५ ॥

II., *grihamaitrīkaraṇam* (36 vv.):

अथैकदा दैवविदा निवेदिते
सूर्यग्रहे भाविनि मेदिनीपतिः ।
शुद्धान्तपुत्रादिवृतः सुराङ्गना-
श्रितामचारीद् द्युनदीं विगाहितुं ॥

III., *pinākabhaṅga* (86 vv.):

अथ(? अथो) सभायां सरलक्रियावान्सुबाहुबाहुश्रितयज्ञचन्द्रः ।
रामागमाधीनविधिप्रसिद्ध्यै गाधेस्तनूजः क्षितिपं प्रपेदे ॥

IV., *sītāpariṇaya* (69 vv.):

सुलक्षणाक्रान्तमनाः स भूपतिर्
विदेहवंशाम्बुजपद्मिनीपतिः ।
आधेयनदष्टो(?) जलकोमौलि(? ° कोशमौलिः)
प्रतिसापयामास(? प्रस्था°) नृपाय सारं ॥

V., *rāmabalapraveśa* (73 vv.):

प्रादुरास महसामथ राशिः सैन्यवर्त्मनि पुरो [ऽ]नवगाह्यः ।
लोचनद्युतिहरः करजालैर्घस्रमध्यग इवोष्णमयूखः ॥

VI., *sītāharaṇam* (54 vv.):

अत्रिस्समागतमवेक्ष्य महेन्द्रकल्पं
रामं चकार कुशलप्रणयानुयोगं ।
रामो ऽपि तूर्णमपतच्चरणे मुनेस्तां
सीतानमत् सुकृतमूर्तिमिवानुसूयां ॥

VII., *sītānveshaṇam* (73 vv.):

दुर्निमित्तमथ वीक्ष्य राघवः काञ्चनैणमवहत्य लक्ष्मणं ।
सोऽनुवृत्य पुरतो गतक्षणं वर्त्मनि श्रितमुपास्त कुत्सयन् ॥

VIII., *rāvaṇavadha* (85 vv.):

अथ वानरसैन्येन महता कम्पयन्महीं ।
जगाम जलधेस्तीरं दक्षिणं रघुनन्दनः ॥

IX., *sītāsamuddharaṇam* (47 vv.):

अथ भूमितले रजःश्रितं पतितं वीक्ष्य पतिं मयात्मजा ।
विललाप चिरं कुचाम्बुजे अपयन्ती नयनाम्बुभिर्भृशं ॥

X., *rāmābhisheka* (58 vv.):

यानेन तेनाथ स पुष्पकेण
सपुष्पकेणाङ्कनभःस्थलेन ।
विलोकयन्नङ्कगतां मृगाक्षीं
समित्तुरं(?) वारिधिमुत्ततार ॥

XI., *rāmapramoda* (69 vv.):

अथ समस्तजगज्जनमोहनं नवघनाभतनुं रघुनन्दनं ।
धरणिजानुजमारुतिसेवितं समभजन्मुनयः प्रतिनन्दितं ॥

XII., *sītāntardhānam* (74 vv.):

अथ प्रियां दोहदमेदुरश्रियं
वीक्ष्य प्रभातक्षणदाकरश्रियं ।
कुचाग्रचुक्षिस्फुटकालिमद्युती
स्तनौ दधानां मुदमाप राघवः ॥

XIII., *svargārohaṇam* (46 vv.):

राघवो ऽथ हयमेधशतेन राजपेयमुखयज्ञशतेन ।
कोशलामधि वसिष्ठनिदिष्टो यज्ञपूरुषमयष्ट सुखेन ॥

It ends:

श्रोत्रवर्त्मभाजि रामनाम्नि पापिनामपि
श्रेयसे परं पदं भवेदिति ध्रुवं [स्मृतं] ।
पातभाजि(?) नाकिविग्रहं विनिन्द्य देवता
रामभक्तिमोहिरे मनुष्यविग्रहेश्वरं ॥ ४५ ॥

यो ऽयोध्यां सकलां कृपाकमलया वैकुण्ठमानीतवान्
यः सेतुं जलधौ यशोध्वजमिवातस्तार तीर्थध्वजं ।
यन्नाम्नः समुपैति भीरधिभयं प्रीतः प्रभुः सानुजः
श्रीरामः सह सीतया कमलया वैकुण्ठगः पातु वः ॥ ४६ ॥

श्रीरामचरिते महाकाव्ये रामस्वर्गारोहणो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥ इति श्रीकाशीनाथशर्मविनिर्मितं श्रीरामचरितं नाम महाकाव्यं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

[1] महिलासु पाठद्वयं marg. gloss.

3922.

54a. Foll. 84; size 10½ in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1669 A.D.; eight lines in a page.

Udārarāghava, a poem on the early history of *Rāma*, by *Kavimalla Mallācārya*, son of (*Śākalya*) *Mādhava Sudhī.* [A.]

The two MSS. contain nine *sargas*, treating of *Rāma's* youth, his marriage with *Sītā*, and his banishment and sojourn on mount Citrakūṭa.

It begins:

अस्ति प्रशस्तः प्रकृतेः परस्ताद्
आद्यः पुमान्केवलचित्स्वरूपः ।
स्वानंदपूर्णः सदसत्प्रपंच-
बाह्यांतरव्यापकबहुप्रकारः ॥ १ ॥
अनंतशक्तिं तमनंतकोटि-
ब्रह्मांडभांडावृतरोमरंध्रं ।
समाधियोगैरपरोक्षयंतो
भजंति नित्यं हृदि नित्ययुक्ताः ॥ २ ॥
स दृष्टिमात्रक्षुभितात्मनीत (°मीन B)-
मायागुणोत्थैर्महदादितत्त्वैः (°कल्पैः B) ।
प्रारभ्य मंडं समनुप्रविश्य
प्रवर्तयामास भवप्रपंचं ॥ ३ ॥
प्रागात्मसृष्टेः सलिले शयानो
नारायणाख्यः स हिरण्यगर्भः ।
अजस्य नाभावरविंदजन्मा
यस्य स्वयंभूरिति संबभूव ॥ ४ ॥
चतुर्मुखः पंकजविष्टरो ऽसौ
जगत्सिसृक्षुर्जनकोपदेशात् ।
प्रजापतीनां प्रथमं नवानां
मरीचिमादौ मनसा ससर्ज ॥ ५ ॥
मरीचितः कश्यपनामधेयो
महर्षिरासीन्महनीयकीर्तिः ।
त्रयोदशासावपि दक्षकन्या
विरिंचिनाम्ना विधिमोदवाक्षीत् ॥ ६ ॥
तत्रादितेः कश्यपतः पतंगो
जज्ञे विवस्वान् जगदेकदीपः ।
त्रिलोकवंद्यस्त्रिगुणात्मको ऽसौ
दिवःपृथिव्योस्तिमिरं विभिंत्ते ॥ ७ ॥
प्रकाशयन्नेव दिशो ऽवकाशान्
आकाशमाकाशयति स्वधाम्ना ।
लोकेशलक्ष्मीशमहेशमूर्तिर्
वेदैस्त्रिभिः संचरते विवस्वान् ॥ ८ ॥
वैवस्वतो नाम मनुस्ततो ऽभूद्
धर्मोपदेष्टा धरणीपतीनां ।
महत्ययोध्यानगरे सपुत्रम्
इक्ष्वाकुमुर्वीपतिमभ्यषिंचत् ॥ ९ ॥ °

I., 106 vv. (fol. 10b); II., 103 vv. (fol. 22a); III., 127 vv. (fol. 34b); IV., 122 vv. (fol. 46a); V., 120 vv. (fol. 57a); VI., 79 vv. (fol. 64b); VII., 63 vv. (fol. 70b); VIII., 60 vv. (fol. 75b); IX., 104 (108) vv.

The poem breaks off with the appearance of the *rākshasī Śūrpamukhā* on the scene; and, considering the extent of other MSS. hitherto known, it seems doubtful whether it ever was carried any further.

This MS. is very incorrect towards the end.

It ends:

श्रुत्वा तत्परिभवमूलं° अनल इवाज्यपूरसिक्तः ॥ १०४ ॥
इति श्रीमत्सुखसमाकलितरघुनाथदत्तवरप्रसादसहजसारस्वत-श्रीशाकल्यपदांकितमाधवसुधीतनयकविमल्लमल्लाचार्यविरचित उदाररराघवे महाकाव्ये नवमः सर्गः ॥ संवत् १७२६ ॥

In Bühler's Cat. of Sansk. MSS. of Gujarāt, etc., ii., p. 116, the author is called *Śākalamalla.* [H. T. COLEBROOKE.]

3923.

1598. Foll. 57 (five of which, 12–16, are wanting); size 10 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 9–11 lines in a page.

The same work, likewise in 9 cantos. [B.]

This MS. is, on the whole, more correct than MS. A. The lacuna, caused by the loss of five leaves, extends from II. 49 to III. 15.

[H. T. COLEBROOKE.]

3924.

107 c. Foll. 12+14; size 9¾ in. by 4 in.; large, stiff Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; seven lines in a page.

Rāmakautuka, a poem in four *sargas*, by *Kamalākara Bhaṭṭa*, son of *Rāmakrishṇa Bhaṭṭa* and *Umā*, and grandson of *Nārāyaṇa Bhaṭṭa*.

The subject of the poem is the praise of *Rāma's* mission generally, without more than passing allusions to his heroic achievements.

It begins:

शुंडानृत्यनिरस्तविघ्ननिवहो मूर्धानमांदोलयन्
सिंदूरारुणगंडमंडितशिरा दूर्वांकपद्मस्रजा ।
नृत्यत्पादविलग्ननूपुरमहा झंझारवैः पूरयन्
रोदस्योर्विवरं प्रसूतकरो विघ्नेश्वरः पातु वः ॥ १ ॥
रोचनातिलकोपेतं चलत्कुंडलमंडितं ।
कौशल्यालालितं वंदे श्रीरामाख्यं स्तनंधयं ॥ २ ॥
श्रीरामकृष्णं पितरं तथोमामंबां रघूत्तमपदं च नत्वा ।
तदात्मजः श्रीकमलाकराख्यः कुतूहलात्कौतुकमातनोति॥ [३ ॥
अष्टादशापि दश चाकरवं निबंधान्
नावाप्नमण्वपि मया जनुषः फलं तु ।
तेनाद्य दुःखनिचयाद्रिपवीन्मुनींद्रैर्
गीतान् रघूत्तमगुणान् कतिचित् प्रवक्ष्ये ॥ ४ ॥
दशास्यादिरक्षोगणात्त्रस्तदेवैस्
तथा ऋष्यशृंगादिभिः प्रार्थितो यः ।
दशस्यंदनस्योरुवंशे चतुर्धा
कृपाबद्धचित्तो हरिः प्रादुरासीत् ॥ ५ ॥
स्तनं धयन् कोशलराजपुत्र्या
रामो निरुंधन् स्वरुचा प्रदीपान् ।
गोरोचनालंकृतभालपट्टो
नीराज्यमानः प्रियकृत् तदासीत् ॥ ६ ॥
पुरोधसा चाप्यवलेहितश्च
तातेन मध्वाज्यहिरण्ययुक्तं ।
आस्वादयन् स्मेरमुखस्तदासीद्
विश्वस्य कर्ताखिलयज्ञभोक्ता ॥ ७ ॥
प्रासोष्ट केकयसुता भरतं सुमित्रा
श्रीलक्ष्मणं तदनु शत्रुहणं सुतौ द्वौ ।
एकः पुराणपुरुषो ह्यभवच्चतुर्धा
श्रीविष्णुबाहुसदृशाः खलु ते व्यराजन् ॥ ८ ॥ ०

With the third canto begins a new pagination; but the end of the third, and the first two verses of the fourth canto are wanting, between foll. 7 and 8 of this second portion.

The MS. is rather incorrect, especially in the latter part.

It ends: ०सदास्तु पुष्पोज्ज्ञहिमों(? पुष्पोदधिर्मे) कमलाकरस्य॥ इति श्रीमन्नारायणभट्टसूनुरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टकृते रामकौतुके महाकाव्ये चतुर्थः सर्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3925.

772. Foll. 231; size 10¼ in. by 4¼ in.; fairly written in Devanāgarī A.D. 1748; seven lines in a page. The last leaf has been supplied by a more modern hand.

Jānakyānanda-bodhana, or *Jānakībhāgīrathī-saṃvāda*, in 22 cantos (*taraṅga*), composed by *Yati Govinda*, or *Govinda Muni*.

Sītā, when rejected by *Rāma*, is visited, in her exile, by *Gaṅgā* in human form, who consoles her and teaches her to renounce earthly thoughts and pleasures, and to know *Rāma* as the divine spirit with whom she will ultimately become one again.

The work reads more like a Paurāṇik treatise than a poem.

It begins:

विश्वनाथं नमस्कृत्य विश्ववंद्यं जगद्गुरुं ।
जानक्यानंदसंबोधः क्रियते साधुसंमतः ॥ १ ॥
मनसा वचसा बुद्ध्या कायेनेंद्रियवृंदतः ।
यश्चेष्टते परं दृष्टं(r. दृष्टुं) स साधुः सद्भिरीरितः ॥ २ ॥
स्थिरः सिंधुसमाभासो ह्यंतर्लेख्यो(? ०लक्ष्यो) ऽतिनिर्वृतः ।
निर्निमेषो ऽतिगंभीरो गुरुः केनोपमीयते ॥ ३ ॥
निपीय कनकं सूतो निष्कंपो वर्तते यथा ।
तथा कनकमापीय वर्तते यः स्थिरे सुखे ॥ ४ ॥
बध्येत गगनं व्योम्ना शोष्येत मरुदात्मना ।
तदा स्तोतुं हि शक्येत गुरुः शिष्येण यत्नतः ॥ ५ ॥

भुक्तानुसारतस्तृप्त्या यथोद्गारः स्वयं मुखात् ।
जायत्येवं गुरोर्मूर्तेरनुवादो विधीयते ॥ ६ ॥
सिंधुं प्राप्य यथा सिंधुः स्वं रूपं नापि सैंधवं ।
विवेद तद्वच्छिष्यो ऽपि गुरोर्वेत्ति न वा स्वकं ॥ ७ ॥
अज्ञानतिमिरे मग्नो ज्ञानार्को ऽदर्शि येन मे ।
प्रकाशसिंधुतां नीतस्तत्प्रकाशं तथा वदे ॥ ८ ॥
अखंडमंडलं व्योम सावकाशं हि यन्नतौ ।
भासते तमहं वंदे गुरुं गगनतः परं ॥ ९ ॥
नासीन्नास्ति न वा भावि यत्रेदं वियदादिकं ।
चिदानंदसुधासिंधुं वंदे तं शिवविग्रहं ॥ १० ॥ ० २१ ॥
ईदृशीं गुरुतां लब्धो(लब्ध्वा) विष्णनाथाद्गुरोर्मुनिः ।
करोति मननं तस्या हृदि गोविंदनामकः ॥ २२ ॥
भागीरथीगुणैर्नुन्नो जानक्यानंदबोधने ।
तदुक्तिभिस्ततो ग्रंथात्तनोम्यलोक्यनिर्वृतेः ॥ २३ ॥ ० ६१ ॥
अपुनर्भवकालो यो विधात्रा निर्मितो भवेत् ।
तेनेदं पुस्तकं लभ्यं नेतरेण कदाचन ॥ ६२ ॥ ० ६८ ॥
जानक्यानंदसंबोधमालिकां चित्प्रकाशिकां ।
धारयिष्यंति ये कंठे [ऽ]शिवा एव न ते नराः॥६९॥०७०॥
मोक्षाकांक्षी नरो ह्येनं त्यक्त्वान्यत्पुस्तकं श्रयेत् ।
विहाय नवनीतं स पण्याकं(पि०) भक्षते मुधा ॥ ७१ ॥
सरागा ये नराः संति न ते पाठाधिकारिणः ।
ये हंसा मानसारामा विरामायात्र ते मताः ॥७२॥ ० ८५॥

इदानीं जानकीभागीरथ्योः संवादं वक्तुं जानकीरामवियोगेन वैराग्याय प्रस्तावकथया जानक्याः शोकवर्णनं क्रियते ॥

पुरा त्रेतायुगे न्यस्ता जानकी जह्नुजातटे ।
लोकापवादभीतेन रामेणामिततेजसा ॥ ८७(!) ॥
सा तदा शोकमोहार्ता चक्रंद कुररी यथा ।
तच्छ्रुत्वा दुःखभारार्ताः सर्वे तत्तीरजा भवन् ॥ ८८ ॥
गतवेगा तदा गंगा वितरंगा स्थिराभवत् ।
निश्चलैर्लोकयामास पंकजैर्लोचनैस्तदा ॥ ८९ ॥ ०

I., *bhāvinirdhāra* (267 vv.); II., *citprakāśaka-dhyānam* (207 vv.); III., *jātivarṇavimarsha* (63 vv.); IV., *gāṅgakojjvala* (147 vv.); V., *naiyāyika-prabodha* (153 vv.); VI., *pañcātītapadam* (215 vv.); VII., *kāraṇatvāvabodhanam* (chiefly prose); VIII., *jagajjanmeśitur nāma* (prose and verse); IX., *manolaya* (83 vv.); X., *bandhamokshakāraṇam* (73 vv.); XI., *ahaṃtotpattināśau* (110 vv.); XII., *rāmodaya* (120 vv.); XIII., *rāmalīlāvilāsa* (137 vv.); XIV., *jānakyai rāmabodhanam* (252 vv.); XV., do. (218 vv.); XVI., do. (112 vv.); XVII., *rāmasya advaitasiddhatā* (85 vv.); XVIII., *daśendriyapadam* (93 vv.); XIX., *svātmapadam* (57 vv.); XX., *shaḍviṃśatipadam* (43 vv.); XXI., *nijānandabodha* (101 vv.); XXII., *layayoga* (74 vv.).

It ends:

एवं ते कथितः सो ऽ(?) समनस्को लयो मया ।
आस्तिके सिद्धिदः सीते नास्तिके निष्प्रयोजनः ॥ ६८ ॥
वारंवारविमर्शो ऽयं दृढबोधाय कल्पते ।
अतो विमर्शयस्वैवं रामता ते ततो भवेत् ॥ ६९ ॥
इत्थं भागीरथी तत्र जानक्यै प्रतिबोध्य च ।
अंतर्हिता प्रवाहे स्वे विशोकाजनि जानकी ॥ ७० ॥
नमस्कृत्य सुराः सीतां ये च तत्र समागताः ।
भवनानि मुख्या जग्मुर्जानकीं कवये ऽर्पयन् (!) ॥ ७१ ॥
यथा शास्त्रं मया चिक्ते जानक्यै जगदीशितुः ।
कृतं तेन सदा रामः प्रसन्नो ऽस्तु गुरुर्मम ॥ ७२ ॥
यदस्मिन्सौष्ठवं भाति तद्गुरोरेव मे न वा ।
यच्च निंद्यं भवेदत्र तन्ममैव गुरोर्न हि ॥ ७३ ॥
इति गोविंदसंगीते जानक्यानंदबोधने ।
लयाख्यो द्वाविंशतिमस्तरंगो रंगदायकः ॥

इति श्रीपतिगोविंदविरचिते जानक्यानंदबोधने जानकी-भागीरथीसंवादे गोविंदगीते द्वाविंशति[तम]स्तरंगः । ० संवत् १८०५ वर्षे माघसुदी १३ भौमवासरे ०

For an incomplete MS. of this work see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 193 (where the author is called *Śrīpatigovinda*).

[H. T. COLEBROOKE.]

3926.

1925. Foll. 26; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1770 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Durghaṭakāvya, a highly artificial poem, of 86 verses, in praise of various deities, especially *Vishṇu*, with a commentary; by unknown authors.

It begins:

लक्ष्मीवन् कृतकूरसू रणदहिन् दुर्धक् क्षम: पापडी-
लाइूढो ऽकलघी वडांछन वडी खाजांबुदालि(°ली)रुचि:।
मंडाशाकरखंडनो विविभुना क्षीरावसातुल्य मां
सासुं हालितडिन्निभांगवसनो ऽव्या: सेवकं सारवान् ॥ १ ॥

व्याख्या ॥ हे लक्ष्मीवन् त्वं मां सेवकं अव्या: रक्ष । कथंभूतस्त्वं । कृतकू: । कृतं को: पृथिव्या: अवनं रक्षणं येनासौ कृतकू: । पुन: कथंभूतस्त्वं । असू: । सूयते उत्पाद्यते ऽसौ सू: । न सू: असू: । पुन: क° त्वं । रणदहिन् । रणं संग्रामं ददति ते रणदा: शत्रवस्तान् हिनस्ति असौ रणदहिन् शत्रुहा इत्यर्थ: । पुन: क° त्वं । दुर्धक् । दु:खं पापं दहतीति दुर्धक् । पुन: क° त्वं । क्षम: । पिमा(?) क्षमास्यास्तीति क्षम: । ° । पुन: क° त्वं । पापडी । ° लुन् छेदने । पापं लुनातीति पापली । पुन: क° त्वं । इलाट् । इलां पृथिवीं अटति प्राप्नोति स: इलाट् । पुरा तामनादिरूपेण वले: सकाशात्प्राप्त: ।° किंभूतस्त्वं । *विविभुना ऊढ: । वीनां पक्षिणां विभु: गरुडस्तेनोढ: । पुन: क° त्वं । अकलघी । अकं दु:खं लघयतीति अकलघी । कथंभूतस्त्वं । अवलांछन: । अवगतं प्राप्तं लांछनं यस्य स: अवलांछनस्तस्य संबोधने हे अवलांछन ।° पुन: क° त्वं । वडी । बलस्यास्तीति बली । पुन: कथंभूतस्त्वं । खाजांबुदालिरुचि: । खे आकाशे अजंतीति खाजा: गगनचरा: । ते च ते अंबुदाश्च । तेषामालि:(°ली) पंक्तिस्तस्या रुचिर्यस्यासौ । ° पुन: क° त्वं । मंडाशाकरखंडन:(मड्डा° *Kāvyak.*) । मल्लाश्चाणूरादयस्तेषां आशा इच्छा तस्या आकरस्तं खंडयतीति मंडाशाकरखंडन: मल्लेच्छासमूहनाशक इति भाव: । क्षीरावस । क्षीरे क्षीरसागरे आसमंताद्भावेन वसतीति तस्य संबुद्धौ हे क्षीरावस । हे अतुल्य । नास्ति तुल्यो येन तस्य संबोधने हे अतुल्य । क° मां । सासुं । असव: प्राणास्तै: सह वर्तमानं । पुन: क° त्वं । अलितडिन्निभांगवसन: । अंगं च वसनं च अंगवसने । अलिश्च तडिच्च अलितडितौ तयोर्निभेव निभा ययोस्ते अलितडिन्निभे अंगवसने यस्यासौ ° । पुन: क° त्वं । सारवान् । सारो बलमस्यास्तीति सारवान् पालनसमर्थ: ॥ १ ॥

खाटीच्छाशिपलेह पापड वडीर्ष्यारोडभाजी गणो
यद्भक्तो ऽनिमिषी च वाकुलचणा ध्यायंति यां योगिन: ।
काला भीलकरालभूखलमहादैत्येंद्रमंथार्थिनी
सा सामूयरसा तवाघहतये स्तात् कर्णमोटी चिरं ॥ २ ॥

व्याख्या । अयमर्थ: । सा कर्णमोटी चामुंडा तवाघहतये । ° खे वियत्यटती खाटी इच्छया अश्नातीति इच्छाशी । पले आमिषे ईहा स्पृहा यस्येति पलेह: । ° पापं लुनाति छिनत्ति । अन्येभ्यो दृश्यत इति ड: । ° बलमस्यास्तीति बली । तथा ईर्ष्यया रोलं लोलं भजते । °

Verse 6 (see below) runs thus:

यो व्योमाडिनगो ऽहरीडुडुपगोयुग्म: क्षगधो ऽघभीर्
भीमस्वर्यसुकी रमारतरसो नाभ्यब्जुडासीनक: ।
क्षोपचम्ववनम्य यत्सलिलजो वार्धिध्यपो ऽशार्धदोर्
आद्यो गद्यसिवाड् अघादमृतद: पायात्स व: कंदभा: ॥ ६ ॥

The last verse, with its commentary, runs thus:

यावत्तोयधरा धराधरधराधारा धरा भूधरा:
यावच्चारु सुचारुचारु च मरं(परं) चामीकरं चामरं ।
यावद्रावणरामरामरमणं रामायणं श्रूयते
तावद्भोगविभोग भोगभवनं भोगाय ते नित्यश: ॥ ८६ ॥

अस्यार्थ: । भोगेन धनेन विशिष्टो भोग: सुखं यस्य स भोगविभोग: । तस्य संबोधनं । ° भोगभवनं शरीरं । ° यावत्तोयधरा समुद्रास्तिष्ठंति । ° यावद्धराधरधराधारा[स्] तिष्ठंति । धराया: अधरं अधोभागस्तं धरंतीति धराधरधरा: शेषादयस्तेषां धारा शेषकूर्मादिपंक्तिरिति वा । यद्वा धराधरधरा ये आधारा: अधिकरणभूता: शेषादय इत्यर्थ: । तथा । यावद्धरा पृथिवी तिष्ठति । यावद्भूधरा: पर्वतास्तिष्ठंति च । अपरं आमरं अमरसंबंधि चामीकरं सौवर्णं चामरं तिष्ठति । ° माहेंद्रराज्योपलक्षणमेतत । यावन्मा°ेंद्रराज्यं । ° किंविशिष्टं च । सुचारु रमणीयेष्वपि रमणीयं । ° प्रथमं चार्विति विशेषणं भवनेन संबध्यते । ° रामो ऽभिरामो मनोहरश्चासौ रामश्च रामराम: । रावणश्च रामरामश्च° ताभ्यां रमणं मनोहरं । ° किं च रामणरामरामरमणमिति पाठ रामणी रामा जानकी यस्यासौ रामणराम: स चासौ रामश्च रामणरामरामस्तेन रमणमित्यर्थ इति वा ॥

इति श्रीदुर्घटाख्यं काव्यं संपूर्णं ॥ संवत् १८२७ वर्षे आषाढवदि ५ बुधवासरे ॥ इति तत्वं आष्टानगरे ॥

Remarks as to various readings, such as the one above (रावण or रामण), would seem to show that text and commentary were composed by different writers.

A *Durghaṭakāvya*, ascribed to *mahākavi Kālidāsa*, and consisting of six verses—only three of which (3, 4 and 5) occur in the present poem (viz. as vv. 6, 2 and 1 resp.)—has been printed in the *Kāvyakalāpa*, i. (Bombay, 1864), pp. 136-7.

[Dr. John Taylor.]

3927.

2580 b. Foll. 11 (paged 1–21); size 10½ in. by 8¾ in.; modern Telugu writing; 23–25 lines in a page.

Hariharatāratamya(-śatakam), a poem on the comparative claim of *Vishṇu* and *Śiva* to represent the Supreme Spirit, by *Rāmeśvara Adhvarasudhāmaṇi,* son of *Śrīkānta;* with a verbal commentary, apparently by the same author. It begins:

अनादिमलसंसाररोगवैद्याय शंभवे ।
नमः शिवाय शांताय ब्रह्मणे लिंगमूर्तये ॥ १ ॥
प्रलयार्णवसंस्थाय प्रलयोत्पत्तिहेतवे ।
नमः शिवाय शांताय ब्रह्मणे लिंगमूर्तये ॥ २ ॥

श्रीगुरुशांताय नमः । इंद्रनीलवृत्तं ॥

वृद्धान् श्रुतिस्मृतिपुराणविशेषभाषान्
निःशंकबुद्धिकुशलान् प्रणिपत्य नित्यं ।
अद्वैतमेकमभजं श्रितभेदबुद्धिं
पृच्छाम्यहं हरिहरस्थिततारतम्यं ॥ १ ॥

श्रिता प्राप्ता । भेदा भिन्ना । बुद्धिः धीमान् । अष्टादश-पुराणानां विशेषान् । युक्तायुक्ता विचारवर्धमानान् । भाषान् वक्तृन् । निःशंकबुद्धिकुशलान् । निःशंका शंकारहिता बुद्धिः । प्रज्ञासु कुशलान् प्रौढान् । वृद्धान् पंडितान् । नित्यं सदा । प्रणिपत्य नमस्कारं कृत्वा । हरिहरस्थिततारतम्यं । हरिहरः शंकरनारायणयोः । स्थितं वर्तमानं । तारतम्यं न्यूनाधिकत्वं । पृच्छामि शृणोमि । एकं मुख्यं । अद्वैतं अभेदज्ञानं । अभजं प्राप्तो ऽस्मि ॥ १ ॥

एकः समुद्रसलिले वटपत्रशायी
त्वन्यः समुद्रशरधिस्त्रिपुरप्रभेदे ।
को वानयोरधिक इत्यनुचिंत्य वृद्धाः
सत्यं वदंतु तमिमं वयमाश्रयामः ॥ २ ॥

एकः विष्णुः । समुद्रसलिले अब्धितोये । वटपत्रशायी न्यग्रोधपत्रे शायी सुप्तवान् । अन्यः शंकरः । त्रिपुरप्रभेदे त्रिपुरसंहारे । समुद्रशरधिः पारावारतूणीरः । अनयोः एनयोः शंकरनारायणयोः । को वा अधिकः को वा शिष्टः । इति इत्थं । वृद्धाः पंडिताः । अनुचिंत्य आलोचयित्वा(!) । सत्यं यथार्थं । वदंतु ब्रुवंतु । तमिमं अमुं वक्ष्यमाणभावार्थं । वयं आश्रयामः प्राप्नास्मः । समुद्रस्य सलिलं समुद्रसलिलं । कस्मिन्समुद्रसलिले । वटस्य पत्र वटपत्रं ॥ २ ॥

The work consists of 114 verses, the last two of which run thus:

अद्वैतमेव भजनीयमतो ऽप्रमेयं
नित्यं निरंजनमनाकृतिनिर्विकल्पं ।
सत्यं परात्परमखंडचिदात्मभावम्
आनंदमच्युतमजं तमिहाश्रयामः ॥ ११३ ॥

वयं अद्वैतमेव द्वैतरहितमेव । ° इह अस्मिन् । आश्रयामः प्राप्नुयाम ॥ ११३ ॥

श्रीकांतनामविबुधेंद्रतनूभवेन
रामेश्वराध्वरसुधामणिना प्रणीतं ।
लोके त्विदं हरिहरस्थिततारतम्यं
युक्तान्वितं हि शतकं सुधियः पठंतु ॥ ११४ ॥

इति श्रीहरिहरतारतम्यशतकं संपूर्णं । सांबशिवार्पणमस्तु ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

3928.

2543 e. Foll. 30; size 10¼ in. by 4¼ in.; unequal Devanāgarī writing of A.D. 1536; ten lines in a page.

Darpadalana, a didactic poem, by *Kshemendra,* otherwise called *Vyāsadāsa.*

The work is a diatribe against human pride, which the poet describes as springing from seven principal sources—birth, wealth, learning, beauty, valour, charity, and religious austerity—and which he treats separately in as many chapters, illustrating each with appropriate examples and stories of his own invention.

It begins:

प्रशांताशेषविघ्नाय दर्पसर्पापसर्पणात् ।
नमः शमनिधानाय स्वप्रकाशविकाशिने ॥ १ ॥
संसारव्यतिरेकाय हृतोत्सेकाय चेतसः ।
प्रशमामृतसेकाय विवेकाय नमो नमः ॥ २ ॥
क्षेमेंद्रः सुहृदां प्रीत्या दर्पदोषचिकित्सकः ।
स्वास्थ्याय कुरुते यत्नं मधुरैः सूक्तभेषजैः ॥ ३ ॥
कुलं वित्तं श्रुतं रूपं शौर्यं दानं तपस्तथा ।
प्राधान्येन मनुष्याणां सप्तैते मदहेतवः ॥ ४ ॥

अहंकाराभिभूतानां भूतानामिव देहिनां ।
हिताय दर्पदलनं क्रियते मोहशांतये ॥ ५ ॥

The poem has been published in the *Kāvyamālā*, Bombay 1890.

It ends:

प्रशांतांतस्तृष्णाविषमपरितापः शमजलैर्
अशेषः संतोषादमृतवरपानेन वपुषा[1] ।
असंगः संभोगैः(०गः *K.*) कमलदलकीलालतुलया
प्रबुद्धे अंतश्चित्ते सपदि सुलभं शंकरपदं[2] ॥ ७३ ॥

इति व्यासदासापराख्यक्षेमेंद्रविरचिते दर्पदलने तपोदलनविचारः समाप्तः । समाप्तं चेदं दर्पदलनं ॥ संवत् १५०३ वर्षे ज्येष्ठ सुदि १ गुरुदिने वैद्यवरश्रीभाभाजीसूनुना गदाधरेण वृद्धभ्रातुर्वेलिराजस्य तथा पुत्रपौत्रादीनां विलोकनाय लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

3929.

2079c. Foll. 9; size 9½ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1651 A.D.; nine lines in a page.

Ratnakalācaritra, a dramatic poem of 84 verses (mainly Prākṛit), by *Lolimmarāja*.

It begins:

सुरसवचनगुंफोदाहृताकल्पवृक्षो
विजितकविकदंबो डाकिनीभीतिभेत्ता ।
त्रिदशसदसि वाच्यो दोषिणां दोषहंता
जयति धरणिपीठे लाललोलिम्मराजः ॥ १ ॥

श्रीरत्नकलोवाच ।

यडि घडि मुजपासेंगोष्ठिया (?) चोकरावों
सकलभुवनभिन्नोतो विचित्रिं लिहावो(?) ।
बहु बहु उत कंठाजीउ भाइ लिजाणा
खण भरि तुम्हि आणा लाललोलिम्मराजः ॥ २ ॥

The interlocutors are *Lolimmarāja*, *Ratnakalā*, a *sakhī*, a *budhī*(?), *Daulata* and *Ātmārāma*.

It ends:

लोलिम्मराजरचितैर्विविधैर्विचित्रैर्
वैदग्ध्यवद्भिरिह रत्नकलाचरित्रैः ।
तेषां भवे सुकृतिनामधिकारसंपत्
तेषां सहस्रभगदर्शनतो ऽस्ति मुक्तिः ॥ ८३ ॥
अतिरत्नकलाचरित्रजाले
सकलां हि कविं चामनासिखाले(?) ।
अमृताद्भुतगोडजाले
पठतां वेपुठिलांसि(!) भक्तिभावैः ॥ ८४ ॥

इति श्रीलोलिम्मराजविरचिते(!) रत्नकलाचरित्रं समाप्तं ॥ ० संवत् १७०८ वर्षे श्रावणमासे कृष्णपक्षे द्वादसी भृगुवासरे लषीतं उदीच्यज्ञातीयवृद्धशाखायां राउलकृष्णजीसुतभूधरजीलषीतं स्वयंपठनार्थं परोपकाराय ॥

On the first page of fol. 1 it is called *Lolimmarājakāvyam*. Bühler, Sansk. MSS. in Gujarāt etc., iv., p. 234, makes it a medical work. [GAIKAWAR.]

3930.

114a. Foll. 37; size 10 in. by 4¼ in.; excellent, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Kalāvilāsa, a poem in nine cantos, on the arts of roguery, by the Kaśmirian writer *Kshemendra*, surnamed *Vyāsadāsa*, son of *Prakāśendra*, grandson of *Sindhu*, and a pupil of the Śaiva philosopher *Abhinavagupta*.

The author flourished in the second and third quarters of the 11th century; his best-known work being the *Bṛihatkathāmañjarī*.

It begins:

अस्ति विशालं कमलालल्लितपरिष्वंगमंगलायतनम् ।
श्रीपतिवक्षःस्थलमिव रत्नोज्ज्वलमुज्ज्वलं नगरम् ॥ १ ॥
मणिभूर्विंबितमुक्ताप्रलंबनियहेन यत्र शेषाहिः ।
भुवनानि बिभर्ति सदा बहुधात्मानं विभज्यैकः[3] ॥ २ ॥
विप्रोऽभिसारिकाणां भवनगतः[4] स्फाटिकप्रभानिकरः ।
यत्र विराजति रजनीतिमिरपटप्रकटलुंठाकः ॥ ३ ॥

[1] संतोषामृतविसरपानेन वपुषः *K.*

[2] भवारण्ये पुंसां परहितमुदारं खलु तपः ॥ *K.*

[3] विभज्येव ed.

[4] भवनगणा ed.

यत्र त्रिनयननयनज्वलनज्वालावलीशलभवृत्तिः ।
जीवति मानसजन्मा शशिवदनाकान्तिपीयूषैः ॥ ८ ॥
रतिलुलितललितनयनात्कमलजलववाहिनो[1] मुहुर्यत्र ।
स्तपकेशकुसुमपरिमलवासितदेहा वहन्त्यनिलाः ॥ ५ ॥ ० ८ ॥
तत्राभूदभिभूतप्रभूतमायानिकायशतधूर्तः ।
सकलकलानिलयानां धुर्यः श्रीमूलदेवाख्यः ॥ ९ ॥
नानादिग्देशागतधूर्तैरुपजीव्यमानमतिविभवः ।
स प्राप विपुलसंपदमात्मगुणैश्चक्रवर्तीव ॥ १० ॥
भुक्तोत्तरं सहृदयैरास्थानीसंस्थितं कदाचिच्च[2] ।
अभ्येत्य सार्थवाहो दत्तमहार्होपहारमणिचषकः[3] ॥ ११ ॥
प्रणतो हिरण्यगुप्तः सहितः पुत्रेण चंद्रगुप्तेन ।
प्राप्तासनसत्कारः प्रोवाच मुहूर्तविश्रान्तः ॥ १२ ॥
त्वयि परिचयसत्प्रतिभा[4] तव पुरतो मादृशामियं वाणी ।
ग्राम्याङ्गनेव नगरे न तथा प्रागल्भ्यमायाति ॥ १३ ॥
पिहितबृहस्पतिधिषणो रुचिरः प्रज्ञामरीचिनिचयस्ते ।
तिग्मांशोरिव[5] सहजः प्रोषिततिमिराः करोत्याशाः ॥ १४ ॥
आजन्मार्जितबहुविधमणिमौक्तिककनकपूर्णकोषस्य ।
एको ममैव सूनुः संजातः पश्चिमे वयसि ॥ १५ ॥
मोहस्थानं बाल्यं यौवनमपि मदनमानसोन्मादम् ।
अनिलाचलोलनलिनीदलजलचपलाश्च विभवाः ॥ १६ ॥
हारिण्यो हरिणदृशः सततं भोगाब्जमधुकरा धूर्ताः ।
पतिता परंपरैषा दोषाणां मम सुतस्यास्य ॥ १७ ॥ ० २० ॥
इति विनयनम्रशिरसा तेन वचो युक्तमुक्तमवधार्य ।
तमुवाच मूलदेवः प्रीतिप्रसरप्रसारितौष्ठाग्रः[6] ॥ २१ ॥
आस्तामेष सुतस्ते मम भुवने(भ०) निज इव प्रयत्नपरः ।
शास्यति[7] मयोपदिष्टं शनकैः सकलं कलाहृदयम् ॥ २२ ॥
इति तस्य शासने स स्वसुतं निक्षिप्य तद्गृहे मतिमान् ।
नत्वा तं सार्थपतिः[8] प्रययौ निजमंदिरं मुदितः ॥ २३ ॥

At night *Mūladeva*, by means of amusing stories, instructs his disciples (*Kandali-mukhyān*) in the tricks practised by rogues, harlots, etc.; viz. in canto I., on *dambha* (दंभवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः); II., on *lobha;* III., on *kāma;* IV., on *veśyāḥ;* V., on *moha;* VI., on *mada;* VII., on *artha;* VIII., on *hemaharaṇa ;* IX., various.

It ends :

एता वंचकमाया विज्ञेया न तु पुनः स्वयं सेव्याः ।
धर्मः कलाकलापे[9] विदुषामयमीप्सितो भूत्यै ॥ ७४ ॥
उक्त्वेति मूलदेवो विसृज्य शिष्यान् कृतोचिताचारः ।
किरणकलिकाकलापैर्निनाय[10] निजमंदिरे रजनीम् ॥ ७५ ॥

इत्याचार्यक्षेमेंद्रविरचिते कलाविलासकाव्ये नवमः सर्गः[11] ९ ॥ समाप्तं चेदं काव्यम् । संवत् १७२५—either Śaka (A.D. 1803) or of a former MS.—वर्षे आषाढप्रथमकृष्णपक्षत्रयोदश्यां १३ गुरुवारे लिखितं परमेश्वरीदासमिश्रेण ॥

The text, as published in the *Kāvyamālā* (Bombay 1886), adds a 10th *sarga*, of which the two concluding verses of our MS. form vv. 1 and 41 (the latter being followed by two more verses).

For another MS. see Rāj. Mitra, Notices, i., p. 44, where the author is by mistake called *Kshirendra,* but the colophon runs : इत्याचार्यव्यासदासापरनामधेयक्षेमेन्द्रकृते कलाविलासकाव्ये दशमः(!) सर्गः ॥

Regarding the author see Bühler, Detailed Report, p. 46. [H. T. COLEBROOKE.]

3931.

1184 i. Foll. 40; size 13 in. by 4¾ in.; modern Bengālī handwriting (foll. 1–3*a* by a different hand from the rest); eight lines in a page.

Kīcakavadhakāvya-Tattvaprakāśikā, a commentary, by *Janārdana Sena,* on *Nītivarman's Kīcakavadha,* a short poem, in five *sargas,* founded on the well-known episode of the *Mahābhārata* (IV. 373–860).

1 °ललितललनाक्रमजललववाहिनो ed.

2 कदाचित्से ed.

3 °मणिकनकः ed.

4 अतिपरिचयसप्रतिभा ed.

5 तीक्ष्णां° ed.

6 प्रीतिप्रसरैः प्र° ed.

7 ज्ञास्यति ed.

8 नत्वाथ सार्थवाहः ed.

9 धर्म्यः कलाकलापो ed.

10 किरणकलिकाविकासो निनाय ed.

11 Every second *akshara* of this colophon (as of those of the five preceding cantos) is omitted.

The text of the poem, as here commented upon, seems to begin (cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 57):

> जितः सुचरितोच्छेदी स्मरो ऽयं दुःसहो मया ।
> इतीव देहमकरोदभिन्नं यः सहोमया ॥
> बिभर्ति हारमनघं यो भस्मभिरहिं सितं ।
> तेजश्च मन्मथशरैरिन्द्रियार्थैरहिंसितं ॥
> या त्रिलोकतना मूर्तिरुपायेन जुगोप तां ।
> यो ऽवहत् कंसनिधनप्रयुक्तामृजुगोपतां ॥

The Commentary begins:

> वन्दामि वृन्दारकवृन्दवन्दिताम्
> आनन्दसन्दोहनिदानमेवितां ।
> सदासदानन्दविदं चिदक्षरे
> विराजमानाममलां सदाशिवां ॥
> श्रीजनार्दनसेनेन विदुषां तोषकाशिका ।
> क्रियते कीचकवधकाव्यतत्त्वप्रकाशिका ॥

तत्र तावत् कविकुलकुवलयबन्धुसिन्धुसंतोषेन्दुप्रकृतिसुन्दरबोधधर्मो नीतिवर्मा प्रारिप्सितप्रतिबन्दकप्रत्यूहव्यूहविघाताय शिष्टाचारानुमितवेदबोधितदेवतानामकीर्तनरूपं मङ्गलमाचरन् शिष्यशिक्षार्थं ग्रन्थादौ निबध्नन्नाह । जितेति । मया दुःसहो ऽयं स्मरः कामः दुःखेन सह्यते नियम्यत इति एतेनास्य प्रबलता ध्वनिता । एवंभूतो ऽपि जितः पराभवं प्रापितः ॥ ननु तस्यानिष्टकारित्वाभावात् कथं निग्रह इत्यत आह सुचरितेति । शोभनं यच्चरितं शीलं शुभादृष्टं(!) वा तस्योच्छेदी उन्मूलयिता । तथा च ईदृशो दमनमेवोचितमिति भावः । इतीव इत्यस्मादेव कारणात् । इव उत्प्रेक्षायां । उमया पार्वत्या सह देहं अभिन्नं एकं अर्धनारीश्वरात्मक अकरोत् । ° ॥ १ ॥ ° यो भस्मभिर्विभूतिभिः सितं शुक्लं अहिं फणिनं हारं बिभर्ति । कीदृशं । अनघं हृद्यं । ° इन्द्रियार्थैर्विषयरूपैः । ° ॥ या त्रिलोकतना स्वर्गमर्त्यपातालरूपा मूर्तिः । तां उपायेन दुष्टदैत्यादिवधादिरूपेण जुगोप रक्षितवान् । °॥

Sarga I. from v. 5 onwards is a panegyric of the king (whose name is not mentioned, but who is said to have ruled as far as Kaliṅga) for whose delectation the poet composed his poem, as is stated in the comment on the last verse (fol. 6*b*): तस्य राज्ञो विनोदाय विलासाय नीतिवर्मणो नीतिवर्मनाम्नः कवेरिदं काव्यं प्रवृत्तं । तस्य विनोदार्थमिदं काव्यं नीतिवर्मकविना विधीयत इत्यर्थः ।

The poem seems to end thus (cf. R. M.):

> इति भवतु दशा तवाहितानां
> सकलमहीजयभूत वाहितानां ।
> वस सुखमुदयादहीयमानः
> सकलधराधरणादहीयमानः ॥

On which the commentator remarks: इदानीमभिज्ञातग्रन्थावसाने नीतिवर्मा कविर्निजं राजानमाशास्ते । हे सकलमहीजयभूत समस्तपृथ्वीविजयस्वरूप वाहितानां बाधितानां देशान्तरं प्रापितानां वा । तव अहितानां शत्रूणां इति दशा कुत्सिता दियावस्था(!) भवतु त्वं उदयां च (*r.* उदयाद्) अहीयमान उदयेनाहीनः सन् सुखं यथा स्यात्तथा वस सुखेन तिष्ठेत्यर्थः । किंभूतस्त्वं । सकलधराधरणात् अहीयमानः । योग्यतयाऽहिर्वासुकिः स इवाचरतीत्याथिः(?) वासुकिसदृश इत्यर्थः । तेनापि समस्ता मही ध्रियत इति ॥

इति श्रीजनार्दनसेनकृतायां कीचकवधटीकायां तत्त्वप्रकाशिकाख्यायां पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3932.

2238 a. Foll. 11 (the first of which is wanting); size $7\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; legibly written in Devanāgarī about 1650 A.D.; 6–14 lines in a page.

Rākshasakāvya, in 20 verses, with *ṭīkā*.

The MS. begins with v. 2, and does not mention the author's name at the end. Text and commentary are, however, identical with those printed in Hœfer's Sanskrit-Lesebuch from the Berlin MS. no. 580, where the author is called *Ravideva* of Malayadeśa. The text (beginning: कश्चिद्वनं बहुवनं विचरन् वयस्यो°), without the author's name, is also given in *Jīvananda Vidyāsāgara's Kāvyasangraha*, p. 572 (21 *ślokas*, the 6th of which is wanting in this MS.).

The text ends:

> एतावदुक्तवचनं सुमनाः स उक्त्वा
> रंत्वा दिनं सह तया प्रियया स्वटीनः ।
> युक्तं चतुर्भिरनडुद्भिरदीनवाद्भिर्
> आरुह्य यानमथ संप्रययौ स्वगेहं ॥ २० ॥

The comment ends: तैर्यानमारुह्य अथानंतरं पुरुषः स्वगेहं गृहं संप्रययौ संप्रयातवानित्यर्थः । २० ॥

इति श्रीराक्षसकाव्यटीका समाप्ता ॥

On this poem see also Weber's remarks, Journ. Germ. Or. Soc., vi., 399; Ind. Stud., ii., 154. [GAIKAWAR.]

3933.

1964. Foll. 6; size 6 in. by 4 in.; large, clear Devanāgarī writing of 1795 A.D.; eight lines in a page.

Aparādhastotra, a hymn of fourteen stanzas addressed to *Śiva*; attributed to *Śaṅkarācārya*. Not very correct.

It begins:

आदौ कर्मप्रसंगात्कलयति कलुषं मातृकुक्षौ स्थितं मां
विण्मूत्रामेध्यमध्ये कथयति नितरां जाठरो जातवेदाः ।
यद्यद्वा तत्र दुःखं व्यथयति नितरां शक्यते केन वक्तुं
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव शिव भो श्रीमहादेव शंभो ॥१॥

Printed (with three additional verses) in Hæberlin's Anthology, p. 496, under the title of *Aparādhabhañjanastotra*, beginning with the verse: शान्तं पद्मासनस्थं शशधरमुकुटं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रं°

The verses common to both are here given in the following order: H. 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 7, 12, 10, 14, 15, 13, 16.

The copy is dated: स्वस्ति श्रीनृपशालिवाहनशके अद्रिभूसप्तभूमिते राक्षसो वत्सरे चैव समाभौमेन संयुते नभमासि असितपक्षे रामातिथौ कन्यासूर्ये दक्षिणायने वर्षा ऋतौ सप्तम-नक्षत्रे विंशतियोगे इदं पुस्तकं रामचंद्रेण लेखनीयं जोशीत्युप-नामकः पावसग्रामवासिनं विश्वेश्वरसंनिधानं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

3934.

1846a. Foll. 5; size $11\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; European paper; 12–14 lines in a page.

Bhavānīsahasranāmastotra.

This hymn occurs in the *Rudrayāmala-tantra*. Cf. Th. Aufrecht, Florentine MSS., no. 363.

It begins:

कैलासशिखरे रम्ये देवदेवं जगद्गुरुं ।
ध्यानोपरतमासीनं प्रसन्नमुखपंकजं ॥ १ ॥

सुरासुरशिरोरत्नरंजिताङ्घ्रियुगं प्रभुं ।
प्रणम्य नंदिको देवो बद्धांजलिरभाषत ॥ २ ॥

नंदिकेश्वर उवाच ॥

देवदेव जगन्नाथ संशयो ऽस्ति महान्मम ।
किंचिदिच्छामि प्रष्टुं त्वां भक्तिवत्सल(!) ॥ ३ ॥

देवतायास्त्वया कस्याः स्तोत्रमेतद्दिवानिशं ।
पठ्यते ऽविरतं नाथ त्वत्तः किमपरः परं(!) ॥ ४ ॥

इति पृष्टस्तदा शंभुर्नंदिकेन जगद्गुरुः ।
प्रोवाच भगवानेको विकसन्नेत्रपंकजः ॥ ५ ॥

ईश्वर उवाच ॥

साधु साधु गणश्रेष्ठ पृष्टवानसि मां च यत् ।
स्कंदस्यापि[च] यद्गोप्यं रहस्यं कथयामि तत् ॥ ६ ॥

पुरा कल्पक्षये लोकान् सिसृक्षुर्मूढचेतना ।
गुणत्रयमयी शक्तिर्मूलप्रकृतिसंज्ञिता ॥ ७ ॥

तस्यामहं समुत्पन्नस्तत्त्वैस्तैर्महदादिभिः ।
चेतनेति ततः शक्तिर्मां काप्यालिंग्य तस्थुषी ॥ ८ ॥

हेतुः संकल्पजालस्य मनोऽधिष्ठायिनी शुभा ।
इच्छेति परमा शक्तिरुन्मीलन्नतः परः(?) ॥ ९ ॥

ततो वागिति विख्याता शक्तिः शब्दमयी शुभा ।
प्रादुरासीज्जगन्माता वेदमाता सरस्वती ॥ १० ॥ ° २३ ॥

ओं अस्य श्रीभवानीसहस्रनामस्तोत्रमंत्रस्य श्रीभगवान्महादेव ऋषिरानुष्टुप् शक्तिर्भगवती देवता अनुष्टुप्छंदः । ओं ह्रीं बीजं क्लीं कीलकं श्रीभवानीप्रीत्यर्थे धर्मार्थकाममोक्षार्थे जपे विनियोगः । अथ ध्यानं ।

अर्धेंदुमौलिममलाममराभिवंद्याम्
अंभोजपाशसृकपूर्णकपालहस्तां ।
रक्तांगरागरसनाभरणां त्रिनेत्रां
ध्याये शिवस्य वनितां मदविह्वलांगीं ॥ १ ॥ °

It ends:

यो नरो भूतदिवसे अर्कमूलसमाश्रितः ।
जपेदनन्यया बुद्ध्या साधको निर्भयाशयः ॥

तस्य शत्रुगणाः सर्वे गच्छंति यममंदिरं ।
एकरात्रप्रयोगेण सत्याहाद्रिपुनाशनं ॥

इति श्रीभवानीसहस्रनामस्तोत्रं शुभं भूयात् ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

3935.

2930. Foll. 8; size 11¾ in. by 6 in.; large, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

[*Rādhākrishṇastotra*], a rhymed hymn of two *ashṭakas* (each followed by an additional verse), in honour of *Krishṇa* and *Rādhikā* resp.

It begins:

संबुदांजनेंद्रनीलनिंदिकांतिडंबरः
कुंकुमोद्यदर्कविद्युदंशुदीप्यदंबरः ।
श्रीमदंगचर्चितेंदुपीतनाक्तचंदनः
स्वांघ्रिदास्यदो ऽस्तु मे स वल्लवेशनंदनः ॥ १ ॥

गंडताडवातिपंडिताडजेशकुंडलम्
चंद्रपद्मषंडगर्वखंडनास्यमंडलः ।
वल्लवीषु वर्धितात्मगूढभावबंधनः
स्वांघ्रिदास्यदो ऽस्तु मे स वल्लवेशनंदनः ॥ २ ॥ ०७ ॥

पुष्पचापिराधिकाभिमर्शलब्धितर्पितः
प्रेमवाम्यरम्यराधिकास्यदृष्टिहर्षितः ।
राधिकोरसीह लेप एष हारिचंदनः
स्वांघ्रिदास्यदो ऽस्तु मे स वल्लवेशनंदनः ॥ ८ ॥

अष्टकेन यस्त्वनेन राधिकासुवल्लभं
संस्तवीति दर्शने ऽपि सिंधुजादिदुर्लभं ।
तं युनक्ति तुष्टचित्त एष घोषकानने
राधिकांगसंगनंदितात्मपादसेवने ॥ ९ ॥

कुंकुमाक्तकांचनाब्जगर्वहारिगौरभा
पीतनांचिताब्जगंधकीर्तिनिंदिसौरभा ।
वल्लवेशसूनुसर्ववांछितार्थसाधिका
मह्यमात्मपादपद्मदास्यदास्तु राधिका ॥ १० ॥ ०

It ends:

स्वेदकंपकंटकाश्रुगद्गदादिसंचिता
मर्षहर्षवामतादिभावभूषणांचिता ।
कृष्णनेत्रतोषिरत्नमंडनालिदाधिका
मह्यमात्मपादपद्मदास्यदास्तु राधिका ॥ १६ ॥

या क्षणार्धकृष्णविप्रयोगसंततोदिता
नेकदन्यचापलादिभाववृंदमोहिता (?) ।
यत्नलब्धकृष्णसंगनिर्गताखिलाधिका
मह्यमात्मपादपद्मदास्यदास्तु राधिका ॥ १७ ॥

अष्टकेन यस्त्वनेन नौति कृष्णवल्लभां
दर्शने ऽपि शैलजादियोषिदालिदुर्लभां ।
कृष्णसंगनंदितात्मदास्यसीधुभाजनं
तं करोति नंदितालिसंचयाशु सा जनम् ॥ १८ ॥

[? J. R. Ballantyne.]

3936.

1846 b. Foll. 4; size 11⅞ in. by 3¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; European paper; 11–14 lines in a page.

Rāmāryā(-śataka), a poem of 108 *āryā* verses in praise of *Rāma*, by *Mudgala*.

It begins (cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 12):

त्वयि विमुखे मत्प्रमुख्ये सख्ये नान्यस्य जीवामि ।
जीवामित्रभवदर्पितवसनाशनमात्रजीवनाः सर्वे[1] ॥ १ ॥

परितः पश्यसि परितः शृणोषि परितो जगद्विजानासि ।
मां राम किं तदंतर्न शृणोषि न वीक्षसे न वा वेत्सि ॥ २ ॥

जानाति भूपमल्पो नाल्पं जानाति भूप इत्येतत् ।
उचितं सर्वमविज्ञे सर्वज्ञे त्वय्यदः कथं श्लाघ्यं ॥ ३ ॥

अर्थिनि विलसति लिप्सा दातरि दित्सा च दूरतो ऽपास्ता ।
आस्तां कृपणकथेयं रमापते राम नोचिता भवति ॥ ४ ॥

अपि रंकमंकनिष्ठः प्रार्थयमानो ऽर्भको लभेतेष्टं ।
कष्टं बत जगदुद्भव भवदंकगतो (ऽपि) लभे न तद्भवतः ॥ ५ ॥

आशापाशनिबद्धं कारागारे कलेवरे निहितं ।
यदि मोचयसि न मां त्वं कुरु तर्हि स्वात्मनैव मे वृत्तिं ॥६॥०८॥

यदि पुनरपराधानां कोटिभिरंतर्विषादमायामि ।
पत्ताडितापि बाले रुष्यति[2] किमितीह मानुषी जननी ॥ ९ ॥

अयि वद राघव तथ्यं कोपो ऽयं केन मदपराधेन ।
शपथस्ते दाशरथे दशरथपदयोर्यदन्यथा[3] ब्रूषे ॥ १० ॥

It ends:

आकर्णाकृष्टचापं वर्षंतं बाणवृष्टिमुत्तापं ।
वंदे योगिदुरापं कंचन हुंकारसुंदरं कोपं ॥ १०६ ॥

खंडितहरकोदंडा ब्रह्मांडकरंडमंडनीभूता ।
वैदेहीगलमाला विलसति लीलाविलासवती ॥ १०७ ॥

---

[1] ०सख्येनान्यस्य कस्य जीवामि। जीवामि न भव० Rāj. M.

[2] तत्ताडितापि बालैस्तुष्यति next MS.

[3] दाशरथेरथ रथपदयोर्यदन्यथा next MS.

धनुषा रिपुजयतनुषा[1] रुचिरतराकारनिर्जिताबुधरा ।
तरुणारुणनिभचरणा काचन करुणा रुणद्धि मे हृदयं [॥ १०८ ॥
इत्यार्याः समाप्ताः ॥

महामुद्गलभक्तेन रचितार्यानिबंधनं ।
भक्तिप्रेरितचित्तेन विवृतं बुद्धिशुद्धये ॥ १ ॥
भक्तवाग्जातिसुमनान्यादाय कुशलानि मे ।
चिदानंदेन तान्यर्थैरर्पितानि रघूत्तमे ॥ २ ॥
यः पूज्यः सकलामरैः सविधिभिर्ध्यायंति यं योगिनो
येनेदं परिपालितं जगदिदं यस्मै हविर्दीयते ।
यस्मात्त्थाणु चरिष्णु विश्वमभवद्यस्य प्रमातांशको(प्रभा°)
यस्मिन्सर्वमिदं प्रयाति विलयं तं रामचंद्रं भजे ॥ ३ ॥

The leaves are marked रामार्या °.

[Dr. John Taylor.]

3937.

2538 b. Foll. 16; size 9½ in. by 4½ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1619 A.D.; nine lines in a page.

Āryāvijñapti, a hymn to *Rāma* in 209 verses in the *āryā* metre, by *Rāmacandra,* son of *Viśvanātha Sūri.*

It begins, as above: त्वयि विमुखे°; the first 61 verses being the same, after which it is entirely different.

It ends:

आर्याशतद्वयीयं भक्तिविरक्तिप्रबोधमयी ।
विषयासक्तिविमुक्तैः शक्ता मुक्तं जगत्कर्तुं ॥ २०७ ॥
आर्या[: श्री]विश्वनाथस्य नंदनो रघुनंदने ।
रामचंद्रो दधत्प्रेम सार्द्रं निर्मितवानिमाः ॥ २०८ ॥
चैत्रे मासे रघुवरपरो रामचंद्रे हि भक्तिं
प्रेमावासो दधदपि मतिं साधुभक्त्यातिशुद्ध्या ।
कष्टेनैवं त्वकृपत इदं काव्यमार्यायुतं हि
भुग्नग्रीवाकटितटभुव(°वं) वैश्वनाथं न चित्रं ॥ २०९ ॥

इति श्रीविश्वनाथसूरिवरतनयेन रामचंद्रेण विरचितेयमार्याविज्ञप्तिः ॥ संवत् १६७६ वर्षे वैशाषवदि ८ सोमे लिषिकपाठयो ॥

Burnell, Tanjore MSS., p. 163*b*, ascribes the poem to *Viśvanāthasūri.* [Gaikawar.]

[1] Thus both MSS.; °जनुषा Rāj. M.

3938.

2346 a. Foll. 15; size 6¼ in. by 9½ in.; modern Devanāgarī writing; twenty lines in a page.

Sūryaśataka, a hymn to the Sun, by *Mayūra Bhaṭṭa.*

Printed in Hæberlin's Anthology, pp. 197–216; *Jīvānanda's Kāvyasaṃgraha,* the *Kāvyamālā* (1889), etc. Cf. Cat. Bodl., no. 819.

[Gaikawar.]

3939.

281 c. Foll. 11; size 10¼ in. by 2¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8–10 lines in a page.

The same work. [H. T. Colebrooke.]

3940.

1120 d. Foll. 9; size 12 in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Sūryaśataka. Not very correct.

[H. T. Colebrooke.]

3941.

2095. Foll. 30 (numbered 28; nos. 2 and 7 being double); European fashion; size 5¼ in. by 9¾ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1681 A.D.; 21 lines in a page.

Sūryastuti, or *Sūryastotra,* by *Sāmba* (generally spelled *Śāmba*); with a commentary, composed by the same author.

It begins: यस्मात्सर्वः प्रसरतितरां ज्ञातृकर्तृस्वभावो° cf. Cat. Bodl., no. 248.

Colophon: संवत् १७३८ फाल्गुनसुदि ८ रवौ अद्येह राजनगरवास्तव्य-आभ्यंतरनागरज्ञातीय-पंचोलीत्यात्याभाइसुत-नरसिंहेन श्रीशांबकृता सभाष्या स्तुतिर्लिखिता ॥

[Gaikawar.]

3942.

2538c. Foll. 6; size 10¼ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1781 A.D.; ten lines in a page.

Mṛigāṅkaśata, a hymn to the Moon, in 100 verses, by *Kavikaṅkaṇa.*

It begins:

जेतुं त्रिभुवनमखिलं स्फटिकगणेशं तु शारकारचितं(? सा०)।
चित्वदलैरर्चितवांस्तदिह कलंकं विशंकंते ॥ १ ॥
शशिनि सुधामयसिंधौ स्वपिति हरिः किल कलंककपटेन।
अविरतमेव यदेतत्तनयो मदनः पुरः सरति ॥ २ ॥
रजनीशरजतभाजनमरकतमृत्युंजयः कलंकमिषात् ।
नभसि नवांभसि निहितः किमु जीवयितुं पतिरत्या(? परि-
[गच्छति) ॥ ३ ॥

It ends:

विधुदधितंडुलपिंडं लांछनचदरीदलं विधिर्वहति ।
अहह चिरादिह सूते कमपि कुमारं स्मरं रजनी ॥ १०० ॥
इति कविकंकणभणितं शतकं तनुतां मृगांकस्य ।
विदुषो रुचिमचिरादिव ककुभामुदयो मृगांकस्य ॥ १०१ ॥
इति कविकंकणभणितं मृगांकशतं समाप्तं ॥ ० पंत्रामजीश्री ५ दामोदरजीवत्सुतदुर्लभरामजीपठनार्थं लि० मथुरानाथसंवत् १८३८॥

[GAIKAWAR.]

3943.

586d. Foll. 70 (two of which, 12 and 39, are wanting) and a second fol. 20; size 11 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of 1645 A.D.; ten lines in a page.

Stavamālā, a collection of *Vaishṇava* songs and poems in honour of *Kṛishṇa-Caitanya* and *Rādhā;* composed by *Rūpa Gosvāmin,* and collected by *Jīva.*

It begins:

श्रीमदीश्वररूपेण रसामृतकृता कृता ।
स्तवमालानुजीवेन जीवेन समगृह्यत ॥
पूर्वं चैतन्यदेवस्य कृष्णदेवस्य तत्परं ।
श्रीराधायास्ततः कृष्णराधयोर्लिख्यते स्तवः ॥
विरुदाली ततो नानाछंदोभिः केलिसंहतिः ।
ततश्चित्रकवित्वानि ततो गीतावली ततः ॥
ललितायमुनावृष्णिपुरीश्रीहरिभूभृतां ।
वृंदाटवीकृष्णनाम्नोः क्रमेण स्तवपद्धतिः ॥

तत्र श्रीचैतन्यदेवस्य ॥

सदोपास्यः श्रीमान् धृतमनुजकायैः प्रणयितां
वहद्भिर्गीर्वाणैर्गिरिशपरमेष्ठिप्रभृतिभिः ।
स्वभक्तेभ्यः शुद्धां निजभजनमुद्रामुपदिशन्
स चैतन्यः किं मे पुनरपि दृशोर्यास्यति पदं ॥ १ ॥
सुरेशानां दुर्गं गतिरतिशयेनोपनिषदां
मुनीनां सर्वस्वं प्रणतपटलीनां मधुरिमा ।
विनिर्यासः प्रेम्णो निखिलपशुपालांबुजदृशां
स चैतन्यः किं मे० ॥ २ ॥
स्वरूपं बिभ्राणो जगदतुलमद्वैतदयितः
प्रपन्नश्रीवासो जनितपरमानंदगरिमा ।
हरिर्दीनोद्धारी गजपतिकृपोत्सेकतरलः
स चैतन्यः किं मे० ॥ ३ ॥

iti śrī-caitanyadevastotrāṇi, fol. 3*a*; *śrīmahānandākhyam stotram,* fol. 3*b*; *līlāmṛitaṃ nāma kṛishṇasya nāmadaśakam,* fol. 4*a*; *śrīpremendusāgarākhya-śrīkṛishṇa-nāmāshṭottaraśatam,* fol. 6*a*; *śrīkeśavāshṭakam,* fol. 6*b*; *kuñjavihāryashṭakam,* fol. 7*a*; *śrīmukundāshṭakam,* fol. 7*b*; *kuñjavihāryashṭakam,* fol. 8*a*; *vrajanavayuvarājāshṭakam,* fol. 9*a*; *praṇāmapraṇayanastavaḥ,* fol. 9*b*; *harikusumastavaka,* fol. 10*a*; *iti mukundamuktāvalī,* fol. 12*a*; *premasudhāsatrākhyaṃ śrīvṛindāvaneśvarīnāmāshṭottaraśatam,* fol. 15*a*; *śrīrādhāshṭakam,* fol. 15*b*; *prārthanāpaddhati,* fol. 16*a*; *cāṭupushpāñjali,* fol. 17*a*; *śrīgāndharvāsamprārthanāshṭakam,* fol. 18*b*; *vrajanavīnadvandvāshṭakam,* fol. 19*b*; *śrīkārpaṇyapañjikā,* fol. 20*b*; *ity utkalikāvallarī,* with the date Śaka 1471 (A.D. 1549):

चंद्राश्वभुवने शाके पौषे गोकुलवासिना ।
इयमुत्कलिका पूर्वा वल्लरी निर्मिता मया ॥

govindavirudāvalī, foll. 27*a*–38*b*; *atha yamalārjunabhañjanam,* fol. 39*a*; *vrindāvane vatsacāraṇādi,* fol. 40*b*; *vatsaharaṇādicaritam,* fol. 41*a*;

tālavanacaritam, fol. 42*a*; *kāliyadamanam,* fol. 42*b*; *bhāṇḍīrakrīḍanādi,* fol. 43*b*; *varshāśaradvihāracaritam,* fol. 44*a*; *vastraharaṇam,* fol. 44*b*; *yajñapatnīprasāda,* fol. 45*b*; *govardhanadharaṇam,* fol. 46*a*; *nandāharaṇam,* fol. 47*a*; *rāsakrīḍā,* fol. 47*b*; *sudarśanādimocanam,* fol. 49*a*; *gopikāgītam,* ib.; *arishṭavadhādikam,* fol. 49*b*; *raṅgasthalakrīḍā,* fol. 50*b*; *iti kaṃsavadhāntā śrīkṛishṇalīlā,* fol. 51*b*; *iti govardhanoddharaṇam,* fol. 53*b*; *rāsakrīḍā,* fol. 55*b*; *iti vilāsamañjarī,* fol. 57*a*; *iti gītāvalī,* fol. 66*a*; *śrīyamunāshṭakam,* fol. 66*b*; *mattamayūrākhyam śrīgovardhanastotram,* fol. 67*b*; *girīndravāsanandanandanāma śrīgovardhanāshṭakam,* fol. 68*b*; *śrīvṛindāvanāshṭakam,* fol. 69*a*; *śrīkṛishṇanāmastotram,* fol. 70*a*.

It ends: इति ललिताष्टकं ॥ संवत् १७०२ चैत्रकृष्णपंचम्यां शुभदिने ऽलेषि। श्रीवृंदावने श्रीश्रीगोविंददेवकेखराखे खागे लिखि पूर्णकीयो ॥ ० इह पोथि श्रीरसिकानंद गोसाईजूकी ॥ लेखक सेवक जगजीवनदास ॥

[H. T. Colebrooke.]

3944.

1384 c. Foll. 78; size 13¾ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Stavamālā.

At the end, the collection here is somewhat shorter, ending as it does (on fol. 77*a*) with the *mattamayūrākhya-śrīgovardhana(-stotram),* after which the colophon: इति श्रीमद्रूपगोस्वामिकृता स्तवमाला संपूर्णा ॥

Then follow six stilted verses (श्रीमच्चिन्तामणिमणिगणश्रेष ०), in which a scribe (*Ayodhyārāma*) states that he copied the work for king *Kīrtipūrṇa* in Śaka 1662 (*netra-shaṭ-shoḍaśair gaṇite śāke*). This date (1740 A.D.) must, however, belong to a former MS., the present one having been written some 50 years later.

[H. T. Colebrooke.]

3945.

2929. Foll. 4; size 12 in. by 6 in.; large, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

Yamunāshṭaka, a rhymed hymn to the *Yamunā,* in eight stanzas, extracted from the preceding collection (fol. 66*b*).

It begins: श्रीयमुनायै नमः ॥

भ्रातुरंतकश्य(० स्य) पत्तने विपत्तिहारिणी
प्रेक्षयातिपापिनो ऽपि पापसिंधुतारिणी ।
नीरमाधुरीभिरप्यशेषचित्तबंधिनी
मां पुनातु सर्वदारविंदबंधुनंदिनी ॥ १ ॥
हारिवारिधारयाभिमंडितोरुखांडवा
पुंडरीकमंडलोद्यदंडजालितांडवा ।
स्नानकामपामरोग्रपापसंपदंधिनी (*r.* ० संप्रदग्धिनी)
मां पुनातु सर्वदारविंदबंधुनंदिनी (A, B) ॥ २ ॥

It ends:

चिद्विलासवारिपूरभूर्भुवस्स्वरापिनी
कीर्तितापदुर्मदोरुपापमर्मतापिनी ।
बल्लवेंद्रनंदनांगरागभंगगंधिनी
मां पुनातु सर्वदारविंदबंधुनंदिनी ॥ ८ ॥
तुष्टबुद्धिरष्टकेन निर्मलोर्मिचेष्टितां
त्वामनेन भानुपुत्रि सर्वदेववेष्टितां ।
यः स्तवीति वर्धयस्व सर्वपापमोचने
भक्तिपूरमस्य देवि पुंडरीकलोचने ॥ ९ ॥

इति श्रीयमुनाष्टकम् ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ix., p. 60, where the hymn is assigned to *Rūpa* in the colophon.

[? J. R. Ballantyne.]

3946.

2663 c. Foll. 2; size 9 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Abhimanyuvākya, consisting of 23 verses, apparently a fragment of some poem.

It begins:

अस्मि वीरतनया वरवीरप्रेयसी च कुरुवीरसवित्री ।
विक्रमं युधि तथा विदधीया नो यथा भवति तात विकल्पः* ॥१॥

* This stanza has been identified by Prof. Aufrecht with *Bālabhārata, Bhīshmaparvan* I., vv. 17, 18 (Paṇḍit, v., p. 198).

सूते दीनं ब्राह्मणी याचितारं गौर्वोढारं धावमानं तुरंगी ।
शूद्री दासं पाशुपालं च वैश्या वीरं सूते मद्विधा राजपुत्री ॥२॥
तन्निशम्य वचनं तनयः स्वां मातरं खलु जगाद स वीरः ।
अंब मातिविधुरं विदधीथा मामकं युधि विलोकय शौर्यं ॥ ३ ॥
अंब तीक्ष्णशरनुन्नविपक्षप्रेयसीनयनजाश्रुनदीस्ताः ।
सार्थकं च तव वीरसवित्रीशब्दमद्य भुवनेषु विधास्ये ॥ ४ ॥
उक्त्वा चैवं मातरं तां प्रणम्य प्रष्टुं प्रायो सुन्दरामार्जुनीयः ।
दृष्ट्वा तस्या रूपलावण्यशोभां चित्रन्यस्तो ऽभूत्तदा सो ऽभिमन्युः॥५॥
अनंगकांतासदृशं तदीयं रूपं निरीक्ष्याथ बभाण बाला ।
कृष्णेन दुष्टेन तवांगदोषो महात्ममाग्रे कथितो सलीकः ॥ ६ ॥०

It ends :

नार्यो नरेंद्रतनयस्य विलोकनार्थं
कुर्वंत्यनीहगमने ऽपि विलासलीलां ।
काचित्करेण दधती परिधानवस्त्रं
काचित्करादपि न मुंचति कंचुकं च ॥ २२ ॥
योषिन्निजोष्ठनखचुंबनदर्शनाय
आदर्शमेव दधती स्वकरेण चान्या ।
काम्यंगनार्धग्रथितां कबरीं करेण
पीनोन्नतस्तनतटांतरितां दधंती ॥ २३ ॥

इति श्रीअभिमन्युवाक्यं संपूर्णं ॥ ० इदं पुस्तकं नृसिंहभट्टस्य लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

3947.

2593. Foll. 21; size 11½ in. by 5 in.; fairly written in Devanāgarī, fol. 1 about A.D. 1650, the remainder about A.D. 1750; twelve lines in a page.

Kavīndra-Kalpadruma, a collection of *stotras* intended to serve as models of literary composition, by *Kavīndrācārya Sarasvatī.*

It begins :

गुरुं गंगां गणेशं च शिवौ विष्णुदिनेश्वरौ ।
प्रणम्य रम्यतासिंधुर्निबंधो ऽयं निबध्यते ॥ १ ॥
काशीवासी प्रकाशीकृतगुणनिचयः सर्वविद्याविलासी
दासीभूतः स्मरारेर्विषयसुखगुणे भूयुदासीनचेताः ।
गोदातीरे प्रमोदावलिवलिततमे जन्मभाक्पुण्यभूमाव्
ऋग्वेदी वेदवेदी जगति विजयते श्रीकवींद्रो द्विजेंद्रः[1] ॥२॥
अधीत्य वेदवेदांगकाव्यशास्त्राणि सर्वशः ।
ततः स्वीकृत्य सन्न्यासं ब्रह्माभ्यासं समाश्रितः ॥ ३ ॥
कराम्मोचितौ येन काशीप्रयागौ
महींद्रस्य स श्रीकवींद्रस्तनोति ।
जगत्यत्र कल्पद्रुमं भूसुराणाम्
अभीष्टार्थलाभाय सौभाग्यभाजां ॥ ४ ॥
तत्रादौ गणेशस्तोत्रं ॥
स्वचित्ते ऽपि धत्ते यदीयस्मृतिर्यस्(०स्मृतिं यस्)
तदैवातिविघ्नेशता तस्य पुंसः ।
प्रकामं प्रकामं द्रुतं या विधत्ते
प्रमत्तेभतुंडं समिद्धं(समीड्यं) तमीडे ॥ ५ ॥ ० ८ ॥

इति श्रीसर्वविद्यानिधानकवींद्राचार्यसरस्वतीविरचिते कवींद्रकल्पद्रुमे गणेशस्तोत्रं ॥ अथ गंगास्तोत्रं ॥ ० (66 stanzas), ends fol. 5*a*; यमुनास्तुतिः (1 st.), ib.; वितस्तास्तुतिः (1 st.), ib.; सूर्यस्तोत्रं (6 st.), fol. 5*b*; शिवस्तोत्रं (45 st.), fol. 8*a*; भवानीस्तवः (77 st.), fol. 12*a*; नृसिंहवर्णनं (1 st.), ib.; कृष्णवर्णनं (58 st.), fol. 14*b*; रामचंद्रवर्णनं (11 st.), fol. 15*a*; हनुमत्स्तोत्रं (7 st.), fol. 15*b*; प्रास्ताविकश्लोकदंडकप्रशस्त्यादि (9 st.), fol. 16*a*; शिवरामवर्णनं (2 st.), ib.; ब्रह्मेंद्रवर्णनं (5 st.), fol. 16*b*; then follow miscellaneous stanzas.

The MS. breaks off abruptly shortly after the commencement of the stanza रुचिरतरवचनरचनसमुच्चरण-

For the same work see Notices, x., p. 162.

[MACKENZIE COLLECTION.]

3948–3950.

2164–2166. Foll. 1168; size 12 in. by 8 in.; fair Devanāgarī writing of 1789 A.D.; ten lines in a page.

Kathāsaritsāgara, a collection of poetic tales in 18 *lambakas,* or 124 *taraṅgas,* composed by *Somadeva,* son of *Rāma*—between 1063 and 1082 A.D., according to Bühler, Ueber das Zeitalter des Kaśmīrischen Dichters Somadeva, p. 16—for the amusement of *Sūryavatī,* the wife of *Ananta,* and grandmother of king *Harshadeva* of Kaśmīr.

[1] यतीन्द्रः Notices.

The collection (like *Kshemendra's Bṛihatkathāmañjarī*) is based on an older work, written in a popular dialect, the *Bṛihatkathā* of *Guṇāḍhya*.

Editions of the work have been published by H. Brockhaus (books 1–5, in Devanāgarī, with a German translation, chiefly based on the present MS., Leipzig 1839; books 6–18, only in the Roman character, 1862–66); at Calcutta 1883, and Bombay (by *Durgāprasāda* and *Paraba*) 1889. An excellent English translation has been published by C. H. Tawney (Bibl. Ind., 1880–84).

The three volumes are paged continuously (foll. 1–392, 393–792, 793–1168 resp.); the leaves wanting after fol. 60 having been inserted by mistake between foll. 90 and 91.

The colophons of the 18 *lambakas* occur in the following places: I., fol. 45*a*; II., fol. 88*a*; III., fol. 147*b*; IV., fol. 174*a*; V., fol. 216*b*; VI., fol. 295*b*; VII., fol. 383*b*; VIII., fol. 474*b*; IX., fol. 579*a*; X., fol. 709*b*; XI., fol. 717*a*; XII., fol. 1005*b*; XIII., fol. 1018*b*; XIV., fol. 1055*a*; XV., fol. 1073*a*; XVI., fol. 1095*a*; XVII., fol. 1152*a*; XVIII., fol. 1168*b*.

The MS. ends with the first verse (see next MS.) of the genealogical account of the royal house, followed by the date: संवत् १८४६ ॥ विक्रमादित्यराजा ॥ माघकृष्णात्रयोदश्यां इदं पुस्तकं ज्यानसन् (*i.e.* Johnson) साहिबार्थे लिखितम् ॥

[R. JOHNSON.]

3951–3953.

3001–3003. Foll. 681; size 14¼ in. by 6½ in.; fair Devanāgarī writing of 1762 A.D.; nine lines in a page.

The same work.

Vols. I. and II. have a combined pagination of 408 leaves; whilst vol. III. counts 271 leaves. Fol. 252 of vol. II. and fol. 122 of vol. III. being double, make the sum total 681.

The distribution over the three volumes is as follows:—

Vol. I. contains *lamb.* I. (fol. 30*a*), II. (fol. 59*b*), III. (fol. 103*a*), dated saṃvat 1819, IV. (fol. 124*a*), V. (fol. 155*a*).

Vol. II. contains *lamb.* VI. (fol. 207*a*), VII. (fol. 273*a*), VIII. (fol. 335*a*), IX. (fol. 408*b*).

Vol. III. begins with *taraṅga* 8 of *lamb.* XII., and completes this section on fol. 124*b*. The other *lambakas* end at the following places: XIII., fol. 133*a*; XIV., fol. 158*a*; XV., fol. 170*a*; XVI., fol. 184*b*; XVII., fol. 223*b*; XVIII., fol. 271*a*.

Thus the MS. wants *lambakas* X. and XI., and *tar.* 1–7 of *lamb.* XII.

This MS. has at the end the complete genealogical account of 13 verses: श्रीसातवाहनकुलाम्बुधिपारिजातः संग्रामराज इति भूमिपतिर्बभूव । °

[DR. JOHN TAYLOR.]

3954, 3955.

419, 1102. Foll. 325 & 269; size 12¼ in. by 4½ in.; modern Devanāgarī writing; 10 and 11 lines in a page.

Kathāsaritsāgara; carelessly written, and bound up out of order.

Lambaka I. and the *Vetālapañcaviṃśati* (XII., 8–32) are left out. The rest is distributed in the following order:

Vol. I. contains *lamb.* II. and III. in 73 foll.; IV., 17 foll.; IX., 76 foll.; XIII.–XVIII., in 109 leaves, ending respectively on foll. 7*b*, 25*b*, 34*b*, 47*a*, 75*b*, 109*b*; X., in 50 foll.

Vol. II. contains *lamb.* V. in 27 foll.; VI., 50 foll.; VIII., in 26 and 24 foll., paged separately; VII., 61 foll.; XI., 5 foll.; XII., in 47 and 29 foll., paged separately.

In this MS. also *lambaka* XVIII. ends with the genealogical epilogue.

[H. T. COLEBROOKE.]

3956–3958.

1880–1882. Foll. 272, 267, & 258; size 12 in. by 8 in.; good, modern Devanāgarī writing; 13–16 lines in a page.

The same work.

Vol. I. contains *lambakas* I.–VI.; vol. II. continues the text as far as XII. 6; and vol. III. completes it. The pagination is irregular, owing to the MS. being written by different hands, and each having numbered the leaves independently of the others.

This MS. ends likewise with the genealogical account, here beginning: **संग्रामलब्धशशिशुभ्रयशोवितानः संग्रामराज इति °**. The second half of v. 8, which, in the other two MSS. giving the epilogue, shows the same two lacunae* as the Bombay edition, is here altogether omitted.

[DR. JOHN TAYLOR.]

3959.

2552. Foll. 121; size 14 in. by 8 in.; modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

A fragment of *Somadeva's Kathāsaritsāgara*, breaking off after *lamb.* VI. 4.

[MACKENZIE COLLECTION.]

---

* The edition makes the second *ardharca* of verse 8 to read thus:

विश्वंभरा .... न च नापि भृ ....

विश्वं सदा भगवती किल या बिभर्ति ॥

Our two MSS. (3003 and 419) read the portion between the two lacunae thus: रचनापितृ, marking 2 *aksharas* as omitted in the first, and 3 *aksharas* in the second lacuna. This cannot be right, since the metre requires that the number of *aksharas* omitted must be either 1 (◡) and 4 (–◡–◡), or 4 (◡◡◡–) and 1 (◡) respectively. In the former case the last syllable between the two lacunae (भृ or तृ) must be metrically short, in the latter long. In other respects MS. 419 usually has the readings of the edition, whilst the other MSS. have numerous various readings.

3960.

1957. Foll. 77; size 9¾ in. by 5½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 11–13 lines in a page.

Vikramodaya, a series of tales regarding *Vikramāditya,* incomplete at the beginning and end. The MS. begins with the 7th *sarga,* and ends in the 28th *sarga,* which treats of the legendary birth and life of *Śālivāhana.*

The MS., which is rather incorrect, begins:

रहसि प्रणतां वेश्यां शुकः संबोध्य नामतः ।
अयि वेश्येऽतितुष्टास्मि(!) तवोपरि न संशयः ॥ १ ॥
वरमतो वृणीष्व त्वमित्युक्ता साब्रवीद्वचः ।
धनं सुविपुलं देहि जरामपनयस्व मे ॥ २ ॥ ° १६ ॥

इति विक्रमोदये शुकचरित्रे वेश्याप्रक्रियाकथनो नाम सप्तमसर्गः ॥

The 8th *sarga* begins (fol. 2*b*):

विक्रमस्य तु सखा(!) वंदी[1] सोमदत्त इति श्रुतः ।
अन्वेषयान्स राजानं देशाद्देशांतरं गतः ॥ १ ॥
शुकरूपधरो राजा यत्र वृक्षे निषण्णवान् ।
तद्वृक्षस्य तले वंदी सो ऽपि दैवान्निषेदिवान् ॥ २ ॥
श्रांतस्तस्मिन्विशश्राम पीत्वा तोयं सुशीतलं ।
अयि क्वासि नृपेंद्र त्वं विक्रमारिक्रमाक्रम ॥ ३ ॥
सीदंति सर्वदा राजन् त्वां विना निखिला प्रजाः ।
वंचितः कुब्जकेनासि दुर्मित्रेणातिपापिना ॥ ४ ॥
कदा जीवयसि प्रीत्या त्वदालोकसमुत्सुकाः ।
अहं तु त्वामचक्षाणो न यास्यामि गृहं निजं ॥ ५ ॥
सहिष्ये शीतवातादि गमिष्याम्यथवा वनं ।
एवं लालप्यमानं तं शुको वीक्ष्य दयान्वितः ॥ ६ ॥
आगत्य वंदिनो हस्ते निषसादाविशंकितः ।
वत्स श्रांतो ऽसि नितरां सोमदत्त तवाधुना(!) ॥ ७ ॥
वंचितः कुब्जकेनाहं नातितेनातिपापिना(!) ।
तदारभ्य प्रविष्टो ऽस्मि शुकदेहे चरन्वने ॥ ८ ॥
इत्यादि सर्वमाख्याय पृष्टवांस्तं किमद्भुतं ।
भुवां पर्यटता दृष्टं तन्ममाचक्ष्व सौहृदात् ॥ ९ ॥

---

[1] The MS. spells the word throughout with ब.

ततो दृष्टेनादृष्टः स विक्रमस्तेन वंदिना ।
पाणिना शुकमामृज्य प्राह दृष्टं यदद्भुतं ॥ १० ॥
कस्मिंश्चिन्नगरे दृष्टं तपस्यना(? तपस्यन्न)द्भुतं तपः ।
योषिद्रत्नस्य लाभार्थं धूम्रपानं करोति सः ॥ ११ ॥
अत्यद्भुतमिति प्राहुर्लोका रत्नं हि योषितां ।
बिले तिष्ठति सा नारी नारीणामपि मोहिनी ॥ १२ ॥
तद्रूपरचनां दृष्ट्वा सुरूपा अपु(!) योषितः ।
तद्भावं मनसा प्राप्य नरा मुह्यंति किंवद(!) ॥ १३ ॥
इति वंदिवचः श्रुत्वा तत्स्थानं मम दर्शय ।
इत्युक्तः स शुकेनाथ वंदी गंतुं प्रचक्रमे ॥ १४ ॥
वंदिनः शिरसि स्थित्वा शुको मार्गमचिक्रमत् ।
देशाद्देशांतरं गच्छन्बिलद्वारमवाप्तवान् ॥ १५ ॥
तत्र गत्वा सोमदत्तं राजाह शुकरूपधृक् ।
कन्याया वरणे कीरदेहो नैवोपयुज्यते ॥ १६ ॥
अतस्त्वदीयं देहि मे दत्त्वा शुकवपुर्विश ।
ततः शंकितचित्तस्तं वंदी नेत्यवदच्छुकं ॥ १७ ॥
शुकस्तं बहुसांत्वेन वाचा सूनृतयाभ्यधात् ।
ततः सांत्वेन राज्ञः स वंदी सुष्टुमना अभूत् ॥ १८ ॥
तथेत्युक्तो ऽथ तेनासौ शुकस्तं सोमदत्तकं ।
परकायप्रवेशस्य विद्यामुपदिदेश ह ॥ १९ ॥
ततो वंदिशरीरे स प्राविशद्विक्रमो नृपः ।
शुकदेहे तथा वंदी विवेशाथ बिलं नृपः(? ततः) ॥ २० ॥
बिले प्रविष्टमात्रं तं दृष्ट्वा दास्यो ऽतिभूषिताः ।
प्राहुस्तप्तकटाहे ऽस्मिन्प्रविश्य बहिराव्रजेत् ॥ २१ ॥
भाषयेच्च चतुर्वारमिमां योषिद्वरां तु यः ।
तमेवैषा हि वृणुयादन्यथैषा न लभ्यते ॥ २२ ॥
ततो राजास्मरच्छीघ्रं वेतालं तं च दृष्टवान् ।
तदाज्ञयाविशत्तप्तं कटाहं तैलपूरितं ॥ २३ ॥
वेतालस्य प्रसादेन तत्तैलं शैत्यमापतत् ।
राजाविशत्कटाहं तं सुसंस्थो बहिरागमत् ॥ २४ ॥
तदद्भुतमवेक्ष्याथ विदित्वा तं नरोत्तमं ।
आतिथ्येनार्हयामासुः शयनं स समाविशत् ॥ २५ ॥

प्रदीपदीपावलिराजिराजिते
प्रपुष्पपुष्पावलिलंबिदामके ।
सुधूपधूपावलिकर्बुरे वरे
सुधासु[धा]म्नि प्ररुरोह विक्रमः ॥

इति श्रीविक्रमोदये बिलप्रवेशो नामाष्टमसर्गः ॥

9. *sārikoktakathāvarṇanam*, fol. 5*a*; 10. *śukokta-śivadāsaharidāsakathanam*, fol. 13*a*; 11. *sumantumālatīkathā*, fol. 16*a*; 12. *cārucārvaṅgīkathā*, fol. 22*a*; 13. *gopīcandaśukamelanam*, fol. 24*b*; 14. *sapatnīvivādakhaṇḍanam*, fol. 25*b*; 15. *śrīkanyāvadhanyāyakhaṇḍanam*, fol. 27*b*; 16. *ratnanyāyaviveka*, fol. 29*a*; 17. *mādhavāpamānakaraṇam*, fol. 31*a*; 18. *śrīmaheśadambhākhyānam*, fol. 32*b*; 19. *śivaśaṅkarayoḥ sanmārgasthāpanam*, fol. 35*a*; 20. *buddhyādipratipādaketihāsakathanam*, fol. 42*b*; 21. *damanākhyānam*, fol. 47*b*; 22. (?); 23. *gaurījitisamāgama*, fol. 60*a*; 24. *sukathākhyānam*, fol. 64*a*; 25. *mokshopāyakathanam*, fol. 68*a*; 26. *prakīrṇanirūpa*, fol. 70*b*; 27. *Vikramodaye Vikramacaritravarṇanam*, fol. 73*a*; 28 begins:

प्रतिष्ठाने ऽभवत्कश्चिद्ब्राह्मणस्तस्य कन्यका ।
गंगायां नागतीर्थे ऽगात्स्नातुं तावत्तु कन्यकां ॥
तीरस्थामहरन्नागः स्वबिलं तामुपानयत् ।
त्रिदिनं स्थापयित्वात्र तया सुरतमाचरन् ॥ ०

It terminates abruptly at the point when *Śālivāhana*, having made himself an army of clay soldiers and breathed life into them, scours the country:

सप्ताभ्यक्षादिनं बाणैर्विक्षतांगं तु विक्रमं ।
यावन्नर्मदयाधावच्छालिवाहो महाबलः ॥ प्रविष्ट ॥

There are blank spaces here and there.

[Dr. John Taylor.]

3961.

2799 c. Foll. 110; size 9½ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of the latter part of the 17th century (foll. 8 and 9 by a different hand from the rest); 11-14 lines in a page.

Vīracarita, an heroic poem in 30 *adhyāyas*, composed, in *anushṭubh ślokas* interspersed with other metres, by *Ananta*.

The poem narrates the events which are supposed to have taken place at Pratishṭhāna-

pura (Paithan) on the Godāvarī, in connection with *Śālivāhana* (*Śālavāhana*), the conqueror of *Vikramāditya* of Ujjayinī, and his son *Śakti-kumāra*; the leading features of the narrative being the heroic achievements of *Śūdrika* (*Śūdraka*), the friend and afterwards co-regent of *Śālivāhana*, and subsequently of his son who, however, becomes jealous of him and tries to disembarrass himself of his influence, but is apparently in the end himself overthrown and dethroned by him; the MS. terminating abruptly (at *adhy.* 30, v. 127) shortly before the final contest between the two armies.

An elaborate German analysis of the work, of which no other MS. is hitherto known, has been published by Dr. H. Jacobi, in Weber's Indische Studien, vol. xiv., pp. 97–160.

The first leaf is badly injured, whilst the second is half torn away.

It begins:

ऋषयो नैमिषारण्ये दीर्घसत्त्रेण द[ीक्षिताः ।
पप्रच्छुः] सूतमासीनं सत्कृतं विनयानताः ॥
त्वत्तः सूत श्रुतं सर्वं कलेर्वृत्तमतः परं ।
भविष्यद्भूपच[रितमुत्कृष्टं] नः प्रकीर्तय ॥ °

Dr. Jacobi's analysis also includes the text of the 8th *adhyāya*.

The last two leaves have been wrongly inserted between foll. 3 and 4.

[Coll. of Fort William.]

3962.

1744. Foll. 44; size 7¼ in. by 4¾ in.; good, though somewhat quaint Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; fifteen lines in a page.

Bhāratīcamatkāra (*Prākritasaṃskritakāvyam*), a series of 18 acrostic poems, by *Ghanaśyāma*, surnamed *Vaśyavacas Sarvajña Sarasvatī.*

I. begins:

हेरंबो मे वितरतु ज्ञानलक्ष्मीकुलोन्नतिं ।
कर्णतालानिला यस्य विघ्नतूलापलीहराः ॥ १ ॥
वाणी नृत्यतु डिंभस्य मुखनाट्यगृहे मम ।
विद्यानटाकलीलायां वीणा यस्याः प्रवायते ॥ २ ॥
सुखं कृतार्थयति भूलोकं काशीति कापि पूः ।
अविमुक्ताभिधां प्राप्ता त्रयीव परमार्थतां ॥ ३ ॥
देहिनो यत्र तिष्ठंतो भक्तिभिर्लक्षयंति नो ।
अधरां भोगिनगरीमुद्वृत्तामपरावतीं ॥ ४ ॥
वरायाश्चिंतने यस्याः स्वयं भवति चिंतनं ।
रामेश्वरस्यापि सदा साधुचिंता हि वृद्धिदा ॥ ५ ॥
महातिशयिना यस्याः पारम्येण विलज्जिता ।
पुरी कृष्णस्य संतत्या किं निमग्नाधिसागरं ॥ ६ ॥
हिरण्यगर्भं निंदंती यस्याः सौंदर्यकल्पकं ।
विरक्ता विजनानाम श्रितायोध्या तपस्विनी ॥ ७ ॥
तारवेदध्वनिर्लंका(?°वेध°) विभीषणतपोऽर्चिता ।
याति यस्या न सामीप्यं कुत्र कामोचितं फलं ॥ ८ ॥
रजः सरस्वती सत्त्वं जह्नुजा यमुना तमः ।
हरीशयोर्यत्र पादावर्धनारीशभूयदौ(!) ॥ ९ ॥
माया नानार्थविस्तारवासनाबलमेदुरा ।
यस्याः सीमप्रपन्नानां पुरीरूपं प्रपद्यते ॥ १० ॥
विशालाक्षीसखकृपाकांक्षी यस्यां यमः स्वयं ।
कुशलं जन्मिसामान्यं नित्यं साधुर्व(?विं)पृच्छति ॥ ११ ॥
तरुकीटद्विजातीनामत्रसानेषु तारकं ।
समो विषमनेत्रो ऽपि यत्रोपदिशति प्रभुः ॥ १२ ॥
रणभूस्पर्शविरहौ(?) मूलं यस्या विवेचने ।
देवानां भूमिदेवानां मिलितानां च कोटिशः ॥ १३ ॥
मेधावी नतमेतस्मिन् क्षेत्रे निधनमस्तु ते ।
इति यत्राशिषं शंभुर्दुर्लभां(?शंभुर्दु°) वक्ति शोभने ॥ १४ ॥
विलासिनीव या भाति कैलासाद्रिपतिस्तनी ।
रवींद्रनयना सिंधुकेशी शिवमनोहरा ॥ १५ ॥
भोगिनीवोल्लसति या वेदाग्निः शास्त्रवाग्लधिः ।
चतुर्वर्गस्तनी सत्यज्ञानभृंगा मखानना ॥ १६ ॥ ° ३२ ॥

The initial syllables of the *ślokas* of this poem make up the verse:

हे वासुदेव महिता रमा वितर मे विभ ।
विहारपरमोदार गोप चारुदरीपते ॥

The colophon of this poem runs thus: इति महाराजपदमहनीयतुक्कोजिराजाधिष्ठितचोलभूसाम्राज्यसर्वाधिकारधुरंधरमहामात्यशिखामणिना वैदिकलौकिकग्रंथपथगहनमहासिंहेन मौनभार्गवकुलजलधिचंद्रचौंडोबालाजिपौत्रेण चिदंबरब्रह्मयोगिपूर्वाश्रमानुजेन काशीमहादेवतनयेन शार्कंभरीभ्रातृकेण सुन्दरीकमलापतिना सर्वभाषाकविना निखिललिपिलेखनवाचनादिकलाकुशलेन देवीताटंकलिपिकल्पकेन अष्टादशप्रबंधीकरेण षड्यवचःसर्वज्ञसरस्वतीनामत्रयभूषितेन एकाधिकद्वाविंशवयसा महाराष्ट्रमहत्तरेण घनश्यामेन योजनार्धगम्यमार्गलीलया विरचिते सत्यम(!)भूतवर्तिभाविसादृश्ये महज्जभव्य प्राकृतसंस्कृतकाव्ये प्रतिपद्यपूर्वपूर्वाक्षरपरिणतपद्यभारतीचमत्कारो नाम प्रथमो विशेषः ॥

II. begins:

गंगा नदीरूपधरापि तस्या
  मध्ये ऽस्ति मुक्तारशनायमाना ।
पुनाति या पुण्यजला त्रिलोकीम्
  आम्नायमातेव पदार्थजातिं ॥ १ ॥

धरंतीव क्रीडां रतिसमुचितां या विजयते
  स्फुटच्यालीवेणी धृतकचसुमा फेनहसिता ।
क्षिपंती वीचीदोर्भिरितघनपुष्पं तटविटे
  विमुंचंती पार्श्वं घनरसभरा भोगरुचिरा ॥ २ ॥ ° २३ ॥

इति ° प्रतिपद्यप्रथमद्वितीयाक्षरपरिणतपद्यभारतीचमत्कारो नाम द्वितीयो विशेषः ॥

Some of the devices adopted are rather complicated, and in some sections the rhyme is likewise employed, as in the 7th canto, where it is combined with the alphabetical (or 'abecedarian') method; whilst in others, again, different modes are employed in the same poem. In comparatively few places Prākrit is used.

The last poem, descriptive of love-scenes in *Indra's* heaven, ends:

प्रातः स्वागतसौरसैंधवजलस्नायी विभूषोज्ज्वलो
  वश्यायाभदुकूलकस्तिलवरारंभाकरालंबकः ।
देवौघे जयवाक्यपाठिनि वलारातिर्वले पार्श्वगे
  चंडाडंबरमारुरोह शिखरं सिंहो व(?न) सिंहासनं ॥२७॥

समाशेशत्रिमूर्तिप्रमुखनुतगुणालंकृतः पूर्णसंधा-
  कामः सस्त्रीसुतादिः परशिवनिरतो जीवधर्मत्रिस्थभारः ।
स्वभ्रातृभ्यो मृकंडुप्रभवगुहगणाधीशशाकंभरीष्टस्
  तुष्टो नित्यं मखेंद्रः सुखमनुभवति प्रौढसाम्राज्यलक्ष्मीं॥२८॥

इति महाराजपद° काव्ये प्रतिपद्यद्वितीयचरणद्वितीयाक्षरपरिणतार्थद्वयचतुरपद्यभारतीचमत्कारो नाम अष्टादशो विशेषः॥° संपूर्णमिदं प्राकृतसंस्कृतकाव्यं सं° १५०० ॥

From the author's reference to Tukkojī (cf. Mill, iii., 62) he would seem to have lived in the first half of the last century, and the MS. may possibly be in his own handwriting.

[H. T. Colebrooke.]

3963.

1183 a. Foll. 30; size 13 in. by 6 in.; fair, modern Bengālī handwriting; 8-20 lines in a page.

Caitanyacandrāmṛitam, a poem in praise of *Caitanya,* in 12 *vibhāgas* of together 134 verses, by *Sarasvatī Gosvāmin;* with a commentary (? by *Ānandin*), called *Rasikāsvādinī.*

The poem begins (fol. 5a): श्रीकृष्णचैतन्यचन्द्राय नमः ॥

स्तुमस्तं चैतन्याकृतिमतिविमर्यादपरमा-
  द्भुतौदार्यं वर्यं व्रजपतिकुमारं रसयितुं ।
विशुद्धस्वप्रेमोन्मदमधुरपीयूषलहरीं
  प्रदातुं चान्येभ्यः परपदनवद्वीपप्रकटं ॥ १ ॥

धर्मास्पृष्टः सततपरमाविष्ट एव त्वधर्मे
  दृष्टिं प्राप्तो न हि खलु सतां दृष्टिषु क्वापि नो मन ।
यद्दत्तश्रीहरिरससुधास्वादमत्तः प्रनृत्य-
  त्युच्चैर्गायत्यथ विलुठति स्तौमि तं किंचिदीशं ॥ २ ॥

यन्नाप्तं कर्मनिष्ठैर्न च समधिगतं यत्तपोध्यानयोगैर्
  वैराग्यत्यागतत्त्वस्तुतिभिरपि न यत्तर्कितं चापि कैश्चित् ।
गोविन्दप्रेमभाजामपि न च कलितं यद्रहस्यं स्वयं त-
  न्नाम्नैव प्रादुरासीदवतरति परे यत्र तन्नौमि गौरं॥ ३ ॥

दृष्टः स्पृष्टः कीर्तितः संस्मृतो वाहूतो वा दूरस्थितैरानतो वा ।
प्रेम्णः सारं दातुमीशो य एकः श्रीचैतन्यं नौमि देवं दयालुं॥४॥

कैवल्यं नरकायते त्रिदशपूराकाशपुष्पायते
  दुर्दान्तेन्द्रियकालसर्पपटली प्रोत्खातदंष्ट्रायते ।
विश्वं पूर्णसुखायते विधिमहेन्द्रादिश्च कीटायते
  यत्कारुण्यकटाक्षवैभववतां तं गौरमेव स्तुमः ॥ ५ ॥

The commentary begins (fol. *1b*): श्रीकृष्णचैतन्यनित्यानन्दाद्वैतेभ्यो नमः। श्रीराधाकृष्णाभ्यां नमः। श्रीगुरवे नमः। सर्वेषां वैष्णवचरणेभ्यो नमः। श्रीगौराङ्गभक्तवृन्देभ्यो नमः। श्रीराधिकायै नमः॥

कृत्वा मूर्ध्ना प्रणामं स्वगुरुवरमहाश्रीनृसिंहाङ्घ्रिपद्मे
केनाप्यानन्दिनाम्ना प्रकरणघटिका रच्यते स्वल्पबुद्ध्या।
टीका चैतन्यचन्द्रामृतरसरसिकास्वादिनी वैष्णवानां
देवा लीलामिषात्मत्कुलदनुजमुदामोहनीवद्धरायां(?) ॥ १ ॥

श्रीपादपरिव्राजरत्नोवेदान्तादिसांख्यवैशेषिकपातञ्जलमीमांसागममहापुराणेतिहासपञ्चरात्रालंकारकाव्यनाटकादिरहस्यसिद्धान्तानर्गलचक्रु(?क्रू)त्वोज्ज्वलीकृतासंख्यकाशीवास्यन्तेवासिकान्तःकरणकसर्वावतारिणस्स्वयंभगवतोऽङ्गीकृताह्लादिनी शक्तिसारभूतश्रीराधिकाभावरूपस्य श्रीश्रीकृष्णचैतन्यमहाप्रभोःकृपादृष्टिपातेन स्फुरितयथार्थसिद्धान्तप्रबोधानन्दसरस्वतीपरममहानुभावस्तस्यैवोपास्यत्वं निर्णयन् तद्गुणवर्णनप्रधानचैतन्यचन्द्रामृताभिधानमङ्गलस्वरूपमारभते। तत्रादौ स्तौति समस्तोक्त्या। °

Rūpa's Lalitamādhava and *Raghunāthadāsa's Caitanyāshṭaka* are quoted on fol. *2b*; as are also *Sanātana-gosvāmin*, fol. *3b*; *Jīva-gosvāmin* and *Rūpa-gosvāmin*, fol. *4a*.

The commentary is discontinued after v. 102 (fol. *25b*), the colophons running thus: इति श्रीचैतन्यचन्द्रामृते रसिकास्वादिन्यां टीकायां° विभागः॥

The text ends:

यदि निगदितमानाद्यं शरत्तीरचन्द्रो
न तदपि स हि कश्चिच्छक्तिलीलाविकाशः।
अतुलसकलशक्त्याश्चर्यलीलाप्रकाशैर्
अनधिगतमहस्त्वः पूर्ण एवावतीर्णः॥ १४१ ॥

ब्रह्मेशादिमहाश्चर्यमहिमापि महाप्रभुः।
मुग्धबालोदितं श्रुत्वा स्निग्धोऽवश्यं भविष्यति ॥ १४२ ॥

दृष्टं न शास्त्रं गुरवो न दृष्टा
विवेचितं नापि बुधैः सबुद्ध्या(स्व°)।
यथा यथा जल्पति बालभावात्
तथैव मे गौरहरिः प्रसीद(°दतु) ॥ १४३ ॥

इति श्रीचैतन्यचन्द्रामृते शोषकवर्णनं नाम द्वादशविभागः॥ इतिश्रीसरस्वतिगोस्वामिना विरचितं चैतन्यचन्द्रामृतग्रन्थं संपूर्णं॥ ब्लोरस्तु मे लेखके॥

[H. T. Colebrooke.]

3964.

1592. Foll. 93 (the first 10 of which have been replaced by 11 leaves); size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; clear Devanāgarī writing of 1642 A.D.; nine lines in a page.

Guruśataka, or *Gurustotra*, a *Śaiva* poem of 125 *ślokas* in praise of the principal spiritual heads of the sect, by *Saccidānanda Bhāratī*; with a commentary (*ṭippaṇa*) by *Lakshmaṇa Śarman*, son of *Rāmakṛishṇa*, son of *Nārāyaṇa Bhaṭṭa Sūri*, son of *Rāmeśvara Bhaṭṭa*.

The text begins (fol. *2b*):

विनायकमहं वंदे विविधार्थविधायकं।
विद्वज्जनलसच्चेतोविषयं विश्वरूपिणं ॥ १ ॥
अनुग्रहाय भक्तानां प्रणमामि गुरूनहं।
श्लोकैः शतमितैः साधुपदैरर्थाभिधायिभिः ॥ २ ॥
अखंडसच्चिदानंदरूपाय ब्रह्मरूपिणे।
प्रचंडकरवर्णाय परिपूर्णाय नित्यशः ॥ ३ ॥
ओंकाराय नमस्तुभ्यं मंगलाय महात्मने।
वेदमूलाय नित्याय ज्योतिषे विमलाय च ॥ ४ ॥
नमः सदाशिवायाथ कोटिसूर्योपमाय च।
नमः सहस्रशीर्षाय तावदक्षपादबाहवे ॥ ५ ॥
नमः प्रकृतये तस्यै त्रिगुणाकृतये ऽनिशं।
यया विमोहिता रुद्रब्रह्मविष्णुपुरोगमाः ॥ ६ ॥
नमः शिवाय रुद्राय पार्वतीरमणाय च।
नीलकंठाय नित्याय निरवद्याय शूलिने ॥ ७ ॥

Having dealt at some length with *Śiva-Rudra*, as the supreme deity and first revealer of the *Vedānta*, the poet passes in review the following succession of teachers (cf. Wilson, Works, i., pp. 201-2): *Gauḍapāda* (verse 32), *Govindapādācārya* (33), *Śaṅkarācārya* (34-52), and his four disciples *Sureśvarācārya*, *Padmapāda-Keśava*, *Troṭakācārya*, and *Amalakācārya* (53-56); *Viśvarūpācārya* (57), *Bodhaghanācārya* (58), *Jñānaghanācārya* (59), *Prajñānagiri* (61), *Siddhagirīśa* (62), *Īśvaratīrtha* (63), *Nṛisiṁhatīrtha* (64), *Ādyavidyātīrtha* (65), *Bhāratīkṛishṇa-*

tīrtha (71), *Vidyāraṇya Munīśa* (72), *Candraśekharāraṇya* and *Nṛisiṃha Bhāratī* (81, 84, 87, 93), *Purushottama Bhāratī* (82, 85), *Rāmacandra Yatīndra* (86), *Vidyāśaṅkara* (88), and possibly some others disguised under hyperbolical epithets which may, however, refer to *Nṛisiṃha Bhāratīśa,* apparently alluded to allegorically (in v. 94) as the author's guru.

It ends:

मनुजा भक्तिसंयुक्ता ये पठंति गुरुस्तुतिं ।
ते श्रिया विद्यया लोके युक्ता वृक्तिमवाप्नुयुः ॥ १२३ ॥
श्रीकृष्णपादस्मृतिधूतपापः
श्रीसच्चिदानंदयतींद्रवर्यः ।
श्रीशंकराचार्यसुसंप्रदायः
श्रीमद्गुरुस्तोत्रमिदं व्यतानीत् ॥ १२४ ॥
नमस्कृतिलसद्वाग्भिः शुभैषा गुरुसंततिः ।
पुनाति सकलान् लोकान् जाह्नवीव प्रकीर्तिता ॥१२५॥

The commentary begins:

गुणवृद्धिगरिष्ठशास्त्रनेतृप्रसरद्वाक्सरणिप्रमेयमेकं ।
गुरुवृन्दविचेयपादयुग्मं सहसीतं रघुनंदनं प्रपद्ये ॥ १ ॥
गुरुशतमतिगूढं सारवच्छ्लोकरूढं
प्रविततविविधार्थप्रौढमस्तप्रमूढं ।
कतिपयबहुधार्थव्याकरोत्यार्यपाद-
प्रणतिपरमनस्को लक्ष्मणस्तर्कगर्भैः ॥ २ ॥

तत्रादोषौ सगुणौ सालंकारौ शब्दार्थौ काव्यं । तच्च द्विविधं महाकाव्यमुपकाव्यं च । सर्गबद्धं महाकाव्यं । असर्गबद्धमुपकाव्यं । उभयं त्रिविधं गद्यमयं पद्यमयमुभयमयं चेति । ॰ – – ॥ तत्र समवृत्तमुपकाव्यरूपं गुरुशतकमारिप्सुस्तद्गुणाभिव्यंजनया तद्गात्रं प्रतिपिपादयिषवस्तत्स्तुत्या पुरुषार्थं चतुष्टयमधिजिगमिषवो गुरूपासनेन ब्रह्मतत्त्वं बुभुत्सवः श्रीमत्सच्चिदानंदभारत्यः कर्तव्यस्य विघ्नाभावसमाप्तिप्रचयगमनान्यतरलिप्सया वाङ्मनसाभ्यां मंगलमातन्वंति । विनायकमहं वंदे ॰ ॥

The first 11 leaves seem to have belonged to a different MS.; the two portions overlapping each other, so that the text of verse 3 occurs both on the last line of fol. 11*b* of the former, and on fol. 12*b*, l. 4 of the latter portion. Moreover, the portion common to both shows considerable divergencies; and if the 10 missing leaves of the second MS. were written in the same style as the bulk of the latter, they should have contained a good deal more matter than is contained on the supplied leaves. Fol. 46 has also been supplied by another hand.

It ends:

क्लेशेन चातिमहता प्रतिपादितं यत्
तत्रोक्तयुक्तिभिरतीव विभूषितं च ।
साफल्यमस्तु सकलस्य सदैव तस्य
श्रीरामकृष्णचरणाब्जसमर्पणेन ॥ १ ॥
निगदितमिह साध्वसाधु वा यद्
कृतमतिना प्रविचार्य लक्ष्मणेन ।
तदखिलमपहाय दोषदृष्टिं
स्थिरमवलोक्य विशोधयंतु संतः ॥ २ ॥

इति श्रीमन्नारायणभट्टसूरिसूनुश्रीमद्रामकृष्णतनूजन्मश्रीमल्लक्ष्मणशर्मणा कृतं गुरुशतकटिप्पणं समाप्तिमयासीत् ॥ ॰ संवत् १८९९ समये पौषशुद्धि पौर्णिमास्यां ॥

[H. T. COLEBBOOKE.]

3965.

1443. Foll. 136; 4to, size 12 in. by $8\frac{3}{4}$ in.; fairly written in Devanāgarī; 25 lines in a page. Modern.

Nānakacandrodaya, a poetical account of the religious work of *Nānak Shāh,* the founder of the Sikh religion; in 19 cantos.

It begins:

यस्याज्ञानवशादसावनवधिर्दुर्वारदैन्यास्पदं
संसारः सुखदुःखमोहगहनः प्राचीन उज्जृंभते ।
दृष्टे यत्र विवस्वतीव तिमिरं तूर्णं तिरोधीयते
सत्यं ज्ञानमनंतमेकममलं तद्भासतां वो महः ॥ १ ॥
सौहार्दार्जवकीर्तनीयकरुणः शौर्यादिलक्ष्मीगुणः
शास्त्रार्थव्यवसायिसंगनिपुणः श्रीभागमल्लाभिधः ।
शश्वत्स्वीयसमर्हणीयचरणध्यानानुरक्तः कृती
राजासीन्निजधर्मकर्मसु दृढः प्रख्यातकीर्तिः सुधीः ॥ २ ॥

प्रख्यातातत्तिमिरतरणिः पूर्णविद्याविलास-
  प्रेमासक्तः सरसजनतासंस्तुतो ब्रह्मनिष्ठः ।
सांगोपांगश्रुतिकृतिपटुः स्वीयवात्सल्ययुक्तः
  शांतो दांतः प्रभवति गुरुर्धर्मदासाभिधानः ॥ ३ ॥
सकलकर्मसु धर्मसु निश्चितो
  विशदबुद्धिविलासविचेष्टितः ।
सुरतरामसमाख्य उदारधीर्
  जयति संततमात्ममुदान्वितः ॥ ४ ॥
ज्ञानं गुह्यतमं मतित्वममलं ध्यानं तथाध्यापनं
  मानंदाध्ययनं सुयोगमयनं सहृदसंमाननम् ।
संभाव्यात्मगतौ रतः समभवद्ब्रह्मावृतांगः सदा
  सिद्धश्रीहरिदासयोग्यतुलधीर्दैगंबरीवृत्तिकृत ॥ ५ ॥
श्रीमद्बुद्धिसुधाकरः पटुतरः सर्वागमज्ञानभृद्
  वेदांतैकविचारचारुचतुरश्चैतन्यचिंतामणिः ।
सद्वर्णाश्रमसिद्धशुद्धविलसत्साम्राज्यतस्योत्सुकः
  सर्वैश्वर्यसमन्वितो विजयते श्रीनानकाख्यः सुधीः ॥ ६ ॥
श्रीचंदः प्रभवत्यनेकगुणवद्वृंदस्तुतः संमतः
  सद्विद्याभ्यसने सदैव जनताकारुण्यकल्पद्रुमः ।
धैर्यस्थैर्यतर्पेप्सितस्थितिरतिस्वच्छस्वभावोर्जितः
  श्रीमद्बुद्धिसमीहितेष्टविमलज्ञानप्रधानप्रधीः ॥ ७ ॥
बालाख्येन पुरांगदं प्रति कथा प्रोक्ता निजप्राकृत-
  ब्राह्म्या नानकसंगतात्मविशदज्ञानांबुधिः श्रीगुरोः ।
गंगाराममुदाह्य सैव भवता गीर्वाणवाणीवृता
  श्राव्या मे कृपयेत्युवाच नृपतिः श्रीभागमल्लाभिधः ॥ ८ ॥°

इति श्रीजगद्गुरुनानककथायां नानकचंद्रोदयसमाख्यायामंगदबालसिंधुसमागमो नाम प्रथमः प्रस्तावः (114 stanzas), fol. 6*b*; इति° राजबहुमानो नाम द्वितीयः प्रस्तावः (121 stanzas), fol. 12; इति अधिकारग्रहणं नाम तृतीयः प्रस्तावः (123 stanzas), fol. 16*b*; इति° नृपप्रसादो नाम चतुर्थः प्रस्तावः (111 stanzas), fol. 21*b*; इति° परिणयो नाम पंचमः प्रस्तावः (172 stanzas), fol. 28; इति° वनगमनं नाम षष्ठः प्रस्तावः (146 stanzas), fol. 34; इति° सिद्धविमोचनं नाम सप्तमः प्रस्तावः (154 stanzas), fol. 41; इति° सालसरायविमुक्तिर्नामाष्टमः प्रस्तावः (168 stanzas), fol. 48; इति° सुवर्णपुरगमनं नाम नवमः प्रस्तावः (149 stanzas), fol. 55; इति° सुमेरुयात्रा नाम दशमः प्रस्तावः (126 stanzas), fol. 60*b*; इति° भर्तृहर्यादिजयो नामैकादशः प्रस्तावः (139 stanzas), fol. 67; इति° सिद्धसंवादो नाम द्वादशः प्रस्तावः (213 stanzas), fol. 76*b*; इति° भगवत्स्तुतिर्नाम त्रयोदशः प्रस्तावः (155 stanzas), fol. 84; इति° भूगोलादिवर्णनं नाम चतुर्दशः प्रस्तावः (340 stanzas), fol. 97; इति° श्रीरामचरितं नाम पंचदशः प्रस्तावः (168 stanzas), fol. 105; इति° गांधारगमनं नाम षोडशः प्रस्तावः (154 stanzas), fol. 111; इति° कुरुक्षेत्रयात्रा नाम सप्तदशः प्रस्तावः (159 stanzas), fol. 117*b*; इति° अजितापुद्धारो नामाष्टदशः प्रस्तावः (176 stanzas), fol. 125*b*.

The last canto ends:

वंशो बभूव विततो महनीयकीर्तेर्
  एवं प्रभूतमहिमा भुवि नानकस्य ।
अस्मिन् जितेंद्रि[यन]याः परमार्थनिष्ठा
  देवद्विजश्रुतपराः पुरुषा बभूवुः ॥ १८९ ॥
तापत्रयस्य विगमो नानकचंद्रोदयाद्भविता ।
तदिमं श्रयंतु सुजना वांछंतो नित्यकल्याणं ॥ १९० ॥

इति श्रीजगद्गुरुनानककथायां नानकचंद्रोदयसमाख्यायां विश्वविजयो नामैकोनविंशः प्रस्तावः ॥

[H. T. Colebrooke.]

3966.

2683. Foll. 89; 4to, size $9\frac{3}{4}$ in. by $7\frac{1}{4}$ in.; Telugu character; 20–30 lines in a page; recent.

Camatkāracandrikā (*Siṃhabhūpālakīrtisudhāsāraśītalā*), a panegyrical poem celebrating (*Sarvajña-*)*Siṃha Bhūpāla,* a petty ruler of the zemindari of Pithapur, in the Rājamahendri district (Wilson)—composed, with a view to illustrating the principles of rhetoric, by *Viśveśvara Kavicandra.* Eight cantos.

It begins:

वाग्देवी वदने मम स्फुरतु या ध्वन्यात्मनोल्लासिनी
  वर्णव्यक्तिमुपागता च तदनुस्थानप्रयत्नादिभिः ।
भावानां पदसंज्ञया विदधती त्रेधातुमुल्लेखना-
  न्यानंदाननुसंदधाति विदुषां प्राप्ता महावाक्यता ॥
रम्योक्त्यर्थतनूज्ज्वला रसमयप्राणा गुणोल्लासिनी
  चेतोरंजकरीतिवृत्तिकवितापाकं वयो बिभ्रती ।
नानालंकरणोज्ज्वलादवसती(!) सर्वत्र निर्दोषतां
  शय्यामंचति कामिनीव कविता कस्यापि पुण्यात्मनः ॥

कृतिरभिमतकृतिश्चतुरा यदि चतुरोदात्तनयगुणोदारा ।
इति लक्षणकृतिरत्नं रचये सिंगनृपगुणोदाहरणं ॥
लोके राघवपाण्डवाद्भुतकथाग्रंथानुसंधायिनौ (°ग्रंथानु°)
तौ ग्रंथाविव तन्मुनिप्रणिहितौ श्रीसिंगभूपाश्रय: ।
यायादादरणीयतां कृतधियां ग्रंथो ऽयमस्मत्कृतो
नाहं यद्यपि तादृशो ऽस्म्ययमसौ राजा हि तादृग्गुण: ॥
नृणां विधौ च नाथे च शिक्षा काव्यप्रयोजनं ।
शिक्षा च न चमत्कारं चादिता स्थिरतां भवेत (!) ॥
चमत्कारस्तु विदुषामानंदपरिवाहकृत् ।
गुणं रीतिं रसं वृत्तिं पाक(पाकं) शय्यामलंकृतिं ॥
सप्तैतानि चमत्कारकारणं ब्रुवते बुधा: ।
गुणादीनां वाक्यशोभा कृतौ साधर्म्ययोगत: ॥

I., *varṇapadaviveka*, fol. 9; II., fol. 15; III., *arthaguṇadoshaprabandhaviśeshaviveka*, fol. 28; IV., *guṇaviveka*, fol. 36*b*; V., *alaṃkṛitau rasaviveka*, fol. 48; VI., *śabdālaṃkāraviveka*, fol. 54; VII., *arthālaṃkāraviveka*, fol. 71; VIII.: इति सरससाहित्यचातुरीधुरीणविश्वेश्वरकविचंद्रप्रणीतायां श्रीसिंगभूपालकीर्त्तिसुधासारशीतलायां चमत्कारचंद्रिकायां अष्टमो विलास: ॥

For other works of the same title see Aufrecht, Cat. Catt., *s.v.*

[MACKENZIE COLLECTION.]

3967.

3017. Foll. 718; size 10 in. by 6½ in. (bound in Persian fashion); indifferent, modern Devanāgarī writing; mostly 16 lines in a page.

Rājataraṅgiṇī, a poetical history of Kaśmīr, composed, in the 12th century, by *Kalhaṇa*, son of *Campaka*. Complete in 8 *taraṅgas*.

The work has been published (with the supplements) by the Paṇḍits of the As. Soc. of Bengal (Calc. 1835); and of *taraṅgas* 1–6, with a French translation of the complete work, by A. Troyer (Paris 1840–52); and a new critical edition, with English translation, by Dr. M. A. Stein. Cf. also G. Bühler, Detailed Rep. of a Tour . . . in Kaśmīr, etc., p. 52 seqq.

[LORD ELPHINSTONE.]

3968.

3019. Foll. 43; size 7½ in. by 5½ in. (bound in the Persian fashion); legible, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Rājataraṅgiṇī-saṃgraha, a continuation of the preceding work (by *Sāhebrām*).

The companion volume to the preceding work.

[LORD ELPHINSTONE.]

3969, 3970.

664 a, b. Foll. 90+58; size 11½ in. by 9 in.; good Devanāgarī writing (of 1807 A.D.); about twenty lines in a page.

Rājataraṅgiṇī, *taraṅgas* 1–6; preceded by an index to the same portion of the work, compiled by *Bāla Govinda*.

The index ends:

४ ६ ८ १
बालगोविन्दमिश्रेण वेदतर्काष्टभूयुते ।
वर्षे राजतरङ्गिण्या: सूचीपत्रं विनिर्मितम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3971–3974.

2769 b-e. Foll. 149; size 12¼ in. by 8¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1821 A.D.; 21 lines in a page.

Four sections of the history of Kaśmīr, viz.:

b. (foll. 16). *Taraṅgas* I. and II. of *Kalhaṇa's* work.

c. (foll. 62). *Śrīvara's* (*Jainarāja-*)*Taraṅgiṇī*.

d. (foll. 43). *Taraṅgas* IV.–VIII. of *Kalhaṇa's* work.

e. (foll. 28). The 4th *Taraṅgiṇī*.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

3975–3979.

1146 a-e. Foll. 369; size 9 in. by 5 in.; legible, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Different sections of the history of Kaśmīr, viz.:—

a. (foll. 157). *Taraṅgas* I.–VI. of *Kalhaṇa's* work. Each *taraṅga* is paged separately (fol. 2 of the first of which is missing).

b. (foll. 141). *Śrīvara's* (*Jainarāja-*) *Taraṅgiṇī.*

c. (foll. 33). The first part of the 4th *Taraṅgiṇī*, to the end of the *Tāhirājavaṃśavarṇanam* (*śl.* 1–498).

d. (foll. 8). *Taraṅga* VII. 1–118 of *Kalhaṇa's* work.

e. (foll. 30). The second portion of the 4th *Taraṅgiṇī* (*śl.* 499 to the end).

[H. T. COLEBROOKE.]

3980.

2848. Foll. 166; size 16½ in. by 5½ in.; clear Devanāgarī writing (European paper, watermark 1806); eight lines in a page.

Two sections of the history of Kaśmīr, viz.:

a. (foll. 76). *Taraṅgas* I.–VI. of *Kalhaṇa's* work.

b. (foll. 90). *Paṇḍita Śrīvara's Jainarājataraṅgiṇī,* in four *taraṅgas.*

[DR. LEYDEN.]

3981.

837. Foll. 258; size 12½ in. by 5¼ in.; good, large, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page. The MS. has suffered from damp in some places.

The three supplements to *Kalhaṇa's* work, viz.:—

1. *Jonarāja's* (2nd) *Taraṅgiṇī*, ends fol. 75*b*.
2. *Paṇḍita Śrīvara's* (3rd, or *Jainarāja-*) *Taraṅgiṇī,* ends fol. 202*b*.
3. The 4th *Taraṅgiṇī*, here likewise ascribed to *Śrīvara Bhaṭṭa*, ends fol. 258*a*:

पुराणनगरीदाहे सा बभौ नगरी नवा ।
सपत्नीविरहे जाते नूतनोढेव वल्लभा ॥
कृता श्रीवरभट्टेन पंडितेन महात्मना ।
ज्यलालदीनपर्यंतं राज्ञां राजतरंगिणी ॥

श्रीमद्राजतरंगिणी संपूर्णा ॥ सं ६१ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

3982.

2414. Foll. 109; size 9 in. by 3½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Śrīvara's Jainarājataraṅgiṇī.

[?]

3983.

2901. Foll. 134; size 8½ in. by 7 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; sixteen lines in a page.

The same supplement to *Kalhaṇa's* work.

[DR. LEYDEN.]

3984.

1581. Foll. 144 [numbered 146; five leaves (63, 110–112, 129) being wanting; while no. 54 occurs twice, and 127 thrice; and fol. 5 has been wrongly inserted between 64 and 65]; size 18½ in. by 3¼ in.; modern Bengālī handwriting; 5 or 6 lines in a page.

Nānākula-vaṃśāvalī, genealogies of some septs of the Kulīna Brāhmans of Bengal (by *Miśra Dhruvānandaka* ?).

It begins :

वन्द्यो मुखैटी कांञ्जिश्च घोषालश्च तथा परे ।
चट्टः पूतिश्च गाङ्गोली कुन्दग्रामी(?) क्रमादमी ॥
आयितो बहुरूपाख्यः शिवो गोवर्धनः सुधीः ।
गा'शिवो(!) मकरन्दश्च जाङ्गलाख्यसमा इमे ॥

वं उत्साहसुतः ॥

आयितस्य परीवर्तमार्त्यो देवलके पुरा ।
चट्टेन बहुरूपेण मकरन्देन चोषितः ॥
जाग्रलेन(?) समानो ऽसौ पूतिगोवर्धनेन च ।
उषितेन खादुकेन देवलेन समः पुनः ॥
महिन्त्या माधवक्षेम्यो गुडिः शरणिकस्तथा ।
उभोक्तो लौलकश्चैव पुत्रौ द्वौ ख्यातपौरुषौ ॥ ३

Fol. 2*b*: इदानीं लक्ष्मणसेनस्य सभाश्रिताः [१४] कुलीना निगद्यन्ते ॥

सरविश्यो हलो नामा(?) शुचो वाङ्गालदेवलौ ।
महेश्वरस्तथेशानो वोशोवादलिवामनाः(?) ॥
पण्डितो माधवाख्यश्च कृष्णः कुतूहलस्तथा ।
समानाः कथिता एते लक्ष्मणेन प्रपूजिताः ॥ १४ ॥

यं लौलिकसुतः ।

शार्ङ्गिः कृतासीन्मकरन्दवन्द्ये
श्रीलारविन्देन विनायकाख्यः ।
क्षेम्यः सुवन्द्योपरराजगाम्री
गंभेश्वरक्षेम्यतयाथ पश्चात् ॥
बभूव तस्मात्सुत आयितो ऽसौ
श्रीचट्टवंशाम्बुजभानुरेकः । ०

Numerous marginal and interlinear glosses have been added over the greater part of the volume. The top margin of fol. 1*b* has the following stanza, which perhaps belongs to the work itself:

नत्वा तां कुलदेवतां खलु सदा सन्मानसे हंसतां
यातां भक्तिविशेषतः कुलसभामध्ये सदा मोदितां ।
श्रीमद्वन्द्यघटीयकादिकमहावंशावलिं पश्यतो
वक्ष्ये तत्परिवर्तवर्तनविधिं मिश्रो ध्रुवानन्दकः ॥

Cf. Rājendralāla Mitra, Notices of S. MSS., ., nos. 400 and 402 (the final stanza of these MSS. has not been found in the present MS.).

Fol. 1*a* also is written over with stanzas, the first of which is :

पायम्पायमपाम्पते जलधरा वर्षन्ति पुष्पत्पयो
देवाधीशरणे भयाज्जिरिपरित्राणे गरीयानसि ।
अन्यत् किं जनको ऽमृतेन्दुकमला देवद्रुमाणामहो
गर्वः सर्वत एव ते समुचितो नागक्षयपामे पुनः ॥

On fol. 125*b* we read :

कालिदासकुलं वक्ष्ये यस्य काशी स्ववन्द्यजे ।
शार्ङ्गिन्नूनोषितो गेहे योगानन्दश्च गाङ्गुली ।
गोविन्दश्चकडी पुत्रौ कालिदासमहामतेः ॥

The MS. ends :

श्रीपतिः केशवश्चैव तथा श्रीयदुनन्दनः ।
समानाः कथिता एते गाङ्गवंशप्रतिष्ठिताः ॥
देवीदासो महेशश्च गोपालो वंशिचट्टजः ।
वंशी गाङ्गस्तथा ख्यातः पद्मगर्भसमा इमे ॥
समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥

[?]

3985.

2351. Foll. 42; size $10\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1809 A.D.; nine lines in a page.

Jāmavijaya-kāvya, a poem on the history of the *Jāma* dynasty of *Kaccha* and *Navanagara* (esp. of *Śatruśalya Nṛipa*), claiming descent from *Yadu* and *Krishṇa;* in seven cantos, composed (? towards the end of the 16th century) by *Vāṇīnātha.*

It begins :

करकिशलयकंपादोलि भंगल्यभाल्यं
दधदुरसि नतीर्स्यं(? नवीयः) सीतयासज्यमानं ।
गुरुजनचलदक्षिप्रांतमाव्रीडमानो(? ०मानो)
हृदयनिहितभावो राघवो वः पुनातु ॥ १ ॥
एकाखिलजगतां नाथः करुणावरुणालयः ।
वासुदेव इति श्रीमानात्मारामोऽवतीर्णवान् ॥ २ ॥
संभवंति विलीयंते यस्मिन्नेषा जगंत्यपि ।
भुवो भारावताराय सो ऽजायत यदोः कुले ॥ ३ ॥

केवलं चित्स्वरूपो यो [न] वाङ्मनसगोचरः ।
त्रिजगत्संततेस्तस्य तत्र संततयोऽभवन् ॥ ४ ॥

अनूनशौर्यसौंदर्यधैर्यगांभीर्यवानभूत् ।
तत्रैकस्तनयो नाम शांबो जांबवतीसुतः ॥ ५ ॥

कासारे सारसानीव रत्नानीव महार्णवे ।
वसंते कुसुमानीव मणीनिव वराकरे ॥ ६ ॥

विस्मयास्पदवीर्याणि यशोजितजगंत्यपि ।
दैवतान्यवतीर्णानि क्षिताविव यदृच्छया ॥ ७ ॥

नरदेवप्रधानानि संभूतानि तदन्वये ।
वर्णयामि गुणोत्कर्षाण्याकर्षंति सतां मनः ॥ ८ ॥

ज्वल्यंते रिपवो शेषास्तेजोभिर्भुजसंभवैः ।
तेन ते जाम इत्येव दधते नाम सान्वयं ॥ ९ ॥

अगणेन(अगण्येन) गुणग्राम[:] संग्रामरसकर्कशः ।
आसीत्तममसो नाम राजा जगति विश्रुतः ॥ १० ॥

समो रूपेण कामस्य तेजसा च बिडोजसः ।
यशसा शीतमहसस्तेन नाम समो ऽभवत् ॥ ११ ॥

सर्वेषां चैव लोकानामेकः स हृदयंगमः ।
शीलेनोल्लसयन् चेतो निदाघ इव चंद्रमाः ॥ १२ ॥

यस्मिन्राजति निःशेषं जगत्यस्तं ययुर्द्विषः ।
उदयत्यंबरमणावंधकारा इवांबरे ॥ १३ ॥

एकः प्रकाशको नृणां दारिद्रमुद्रितात्मनां ।
तिमिराबद्धकोशानां पद्मानामिव भानुमान् ॥ १४ ॥

करप्रतापसंक्रांतान् दिगंतानखिलानपि ।
मृष्टवानेक एवायमुदयन्भानुमानिव ॥ १५ ॥

अपनेता द्विषां नेता नाम नेताखिलक्षितेः ।
सिंधाविव रवेर्बिंबो वंशे तस्मादजायत ॥ १६ ॥

जनकादपि सो व्यंतमुच्चैःपदमवाप्नवान् ।
नयनानंदनो नृणां विधू रत्नाकरादिव ॥ १७ ॥

कष्टावलिं स निर्दह्य यत्प्रतापाग्निरुद्ययौ ।
यद्धूमलहरीश्यामो धाम(?°मोद्दाम) व्योमाखिलं बभौ
[॥ १८ ॥

अलंचक्रे कुलं कीर्त्या कांत्या चंद्र इवांबरं ।
नोतियार इति श्रीमान् नेतुः सूनुरजायत ॥ १९ ॥

किं ब्रूमस्तस्य भूभर्तुः स्तोत्रं श्रोत्रसुखावहं ।
यत्संग्रामकथां श्रुत्वा रोमांचंति तनूरुहः ॥ २० ॥

शेषशंकरकैलाशहिमवत्सुरनिम्नगा[:] ।
धवलीचक्रिरे येन स्वकीर्त्यात्यंतशोभया ॥ २१ ॥

गाढापोढारिवारीणां विश्वख्यातयशा अभूत् ।
अवडो नाम गूढौजा दृढाहंकारसंगरः ॥ २२ ॥

धनुरादाय यः सज्जमेकः सन् दृढविक्रमः ।
उर्वीमकार्षीन्निर्वीरां जामदग्न्य इवापरः ॥ २३ ॥

चंडप्रतापदुर्धर्षो ऽप्याहृता द्विषतां श्रियां ।
समुद्यत्तपनो ग्रीष्मे कासाराणामपामिव ॥ २४ ॥

विप्रान्प्रीणयतो नित्यं वसुभिर्वसुतेजसः ।
अभवत्तनयस्तस्य जरादीन इति श्रुतः ॥ २५ ॥

जराद्यपि च यो जित्वा स्वीयपुण्यप्रभावतः ।
पालयामास गां तस्माज्जरादीन इति श्रुतिः ॥२६॥ °२७॥

कवयो यं महाबाहुं राहुमाहुर्द्विषद्विधोः ।
स राहुरिति नाम्नाभूत्तस्य पुत्रो महीपतेः ॥ २८ ॥ °२९ ॥

यो ऽजयत्करबालेन करालेन महीमिमां ।
अढाल इति नाम्नास्य राहोः सूनुरजायत ॥ ३० ॥ °३६ ॥

लक्ष्यावधि समुत्तीर्णै यद्दानविशिखैर्गतं ।
साक्षाद्भीष्म इवास्यासील्लाख्यारिदिति वीर्यवान् ॥ ३७ ॥

उदयाय प्रतापाग्निर्ववृधे शत्रुभीजलं ।
बभ्रामास्य यशोहंसः शत्रवो मानसं जहुः ॥ ३८ ॥ °३९ ॥

उदंचितयशःशाखिशाखाशतदिगावलः ।
मरुत्सखोपमस्तस्य लख्मो* नाम सुतो ऽभवत् ॥४०॥ °४१॥

अशेषभूमिभृन्मूर्धवर्तिताज्ञस्य(°वर्तिनस्तस्य) भूपतेः ।
उन्नडो नाम पुत्रो ऽभूत् काले चारुकलेवरः ॥४२॥ °४४॥

यशसोत्पादितः सोमः सोमो येनार्चितः सदा ।
नृसोमस्तनयस्तस्य श्यामो नाम व्यजायत ॥ ४५ ॥ °४६ ॥

मनोभवमनोहारिविग्रहो ऽस्य सुतो ऽभवत् ।
काकुत्स्थपौरुषो नाम्ना काकुराकुलिताहितः ॥४७॥ °४८॥

प्रसह्य यो धनोपात्तविद्वेषिनिधनोद्यमः ।
तस्य रायधनो नाम पुत्रो ऽभूद्धनदोपमः ॥ ४९ ॥ °५१ ॥

अदानवत्तीमब्रुवतो ऽप्यनाकर्णयतो ऽनृतं(!) ।
बलीयान् रूपशाली च बलीति तनयो ऽभवत् ॥५२॥°५३॥

पंडीकृतारिस्तेजोभिर्मंडितान्वयको गुणैः ।
पांडरीकृतदिक्कीर्त्या समोऽयमिति(!†) तत्सुतः ॥५४॥°५५॥

* Dr. Burgess, Rep. of Archæol. S. of N. W. I., ii., p. 201 seq., takes this king to have flourished at Nagar Ṭhāṭā in Sindh, about 1250 A.D.

† Dr. Burgess calls him *Jām Sāndha*, and his (2nd) son *Virji*.

विरोचन इवाशासु व्यरोचत वपुःश्रिया ।
यः सरोरुहनेत्रो ऽभूद् वैरिहा नाम तत्सुतः ॥ ५६ ॥ ° ५८ ॥

मुखोपमितपूर्णेंदुर्विशिखोच्छिन्नशात्रवः ।
श्रीजितोग्रमखो ऽप्यासील्लक्षो नाम सुलक्षणः ॥ ५९ ॥ ° ६१ ॥

अमंदानंदसंदोहे दुंदुभिध्वनिबंधुरे ।
अभूद् रायधनो नाम पुत्रो ऽस्य चिरतेजसः ॥ ६२ ॥ ° ६३ ॥

दानैर्बहुविधैर्यज्ञैः सुप्रीता देवता द्विजाः ।
ततो ऽस्य पुत्रो ऽभून्नाम्ना गंजनं(?°नः) शत्रुगंजनः ॥ ६४ ॥

शल्याहतारती(°ति)मल्लः प्रोल्लसत्कीर्तिमंडलः । [° ६५ ॥
वेस्रहाहरभून्नाम्ना हल्ल[ः] फुल्लांबुजेक्षणः ॥ ६६ ॥ ° ६८ ॥

निदानं(? निधानं) यं सुदामाहुः संनिधानं विडोजसः ।
तस्य रायधनो नाम प्रधानं भूभुजामभूत् ॥ ६९ ॥ ° ७० ॥

श्रेयान्कुबेरकल्पो ऽस्य कुबेरसखसेवकः ।
कुबेर इति नाम्नाभूद्वे[र]परविंबवत् ॥ ७१ ॥ ° ७२ ॥

व्यधाद्वृंदावनं भद्रं गोपालैरनुजीविभिः ।
विलसत्कृष्णवर्त्माना नाम्ना हलधरो ऽभवत् ॥ ७३ ॥ ° ७४ ॥

साक्षात्कालो ऽरिवर्गाणां विशालो यशसां भरैः ।
हरिपाल इति श्रीमान् नृपालो ऽजनि तत्सुतः ॥ ७५ ॥ ° ७६ ॥

शुद्ध कुले ऽस्य नाम्नाभूदुन्नतः संपदुन्नतः ।
अनूनगुणसौंदर्यो मुकुरे प्रतिबिंबवत् ॥ ७७ ॥ ° ७८ ॥

साक्षादिव प्रतीचीशो नीचीकृतरिपूच्चयः ।
तमाची नाम तत्पुत्रः समीचीनगुणो ऽभवत् ॥ ७९ ॥

दुर्योधनकुलं हंता यंता दुःशासनस्य च ।
हरिभीम इति श्रीमान् साक्षाद्भीम इवाभवत् ॥ ८० ॥ ° ८१ ॥

राज्ञो हलधरो नाम पुत्रो हलधरोपमः ।
विख्यातकीर्तिः शत्रुणामासीदाशीविषोपमः ॥ ८२ ॥

सचेतःकुमुदामोदी लाख्यो नाम तदात्मनः ।
आसीज्जामकुलांभोधिचंद्रमा नृपचंद्रमाः ॥ ८३ ॥ ° ८५ ॥

यस्मिन् पालयति क्षोणीमासीच्चौरपदं परं ।
कामिनीनां मनश्चौरे रूपे भूपस्य केवलं ॥ ८६ ॥

तेजोनिर्धूतसर्वारौ यस्मिन राजनि राजति ।
विश्रांताभूद्युद्धकथा यूनां सुरतसंगरे ॥ ८७ ॥ ° ९२ ॥

क्षीणः सन् द्विजराजो ऽर्कं प्राप्यैकः पुष्टिमश्नुते ।
वृद्धिमीयुर्द्विजातीनां लाखभूपं तु लक्षशः ॥ ९३ ॥ ° ९७ ॥

चिराय कच्छदेशं स स्वच्छंदं स्वच्छमानसः ।
अपालयत्स्वर्गमिव वासवो भूमिवासवः ॥ ९८ ॥

इति प्रवर्धमानस्यानन्यसाधारणश्रियः ।
अथ दिग्विजयाकांक्षा कौतुकाद्भूपतेरभूत् ॥ ९९ ॥ ° १०३ ॥

Canto II., describing the successful invasion and conquest of Saurāshṭra, begins:

अथावनीभर्तुरुदग्रतेजसो
  नियोगमाज्ञाय युयुत्सयोत्सुकाः ।
भटाः करास्फालनमेव चक्रिरे
  तथा नु मन्ये द्विषतो जितानिव ॥ १ ॥

Canto III. describes how, on the death of *Lāksha*, his successor, *Rāyula* (or *Rāvala*, as he is also called), subdues some rebellious chiefs, and, as a devout worshipper of *Vishṇu*, resolves to reside in Saurāshṭra, 'in order to be nearer to *Dvārāvatī*'; whereupon the king of Saurāshṭra calls out his tributary chiefs, and enters into an alliance with the ruler of the Dekhan, but is finally defeated; *Rāyula* then builds himself a new capital, Navanagara (in 1539 A.D., acc. to Dr. Burgess), where he subsequently dies and is succeeded by his son *Vīrabhadra*.

This canto begins:

ततः सदानंदसमुत्थिताभिर्
  आशोभमानं परितः प्रजाभिः ।
स पालयामास चिराय कच्छं
  राज्यं नृपः स्वच्छमना मनीषी ॥ १ ॥ ° ४ ॥

तस्मिन् दिवं गतवति(? दिवंग) प्रभुवंशवीरे
  श्रीरायुले राज्यपदाभिषिक्ते ।
क्षणाद्विपक्षा उदिताश्च लीनाश्
  चान्वयुयौ दीनकृताभिलापात् ॥ ५ ॥ ° ३३ ॥

नवविभवविलासादेशविन्यासहेतोर्
  नवभवनतडागारामशोभाभिरामात् ।
अभिनववयसाढ्यो रावलक्षोणिपालो
  नवनगरमितीदं नामतो नाम चक्रे ॥ ३४ ॥ ° ४६ ॥

स पालयित्वाद्भुतसर्वसंपत्
  क्षितिं क्षितींद्रो विधिवच्चिराय ।
विन्यस्य पुत्रे श्रियमेव काले
  दिदृक्षयेव त्रिदिवं जगाम ॥ ४७ ॥

सत्यमेव जयते

श्रिया तनोर्निर्जितकामदेवः
    श्रीकृष्णपादाब्जनिरूढसेवः ।
श्रियोर्जितः पूजितभूमिदेवः
    श्रीवीरभद्रः समभून्नृदेवः ॥ ४८ ॥

Cantos IV.–VII. deal with *Vīrabhadra's* son and successor, *Śatruśalya.*

C. IV. treats of the king's youthful pleasures, esp. those of the harem :

दिने दिनेशप्रतिमप्रतापः
    सन्मंगले मंगलराशिरेषः ।
अरातिचिंताहितगाढशल्यो
    राज्ये ऽभिषिक्तः खलु शत्रुशल्यः ॥ १ ॥ ० २८ ॥

C. V., on the same subject :

प्रबोधितो दुंदुभिनिःस्वनेन
    प्रातः समुत्थाय स मानितार्थी ।
शुश्राव गीतान्यथ वंदवृंदैर्
    उद्गीयमानान्यथ मंगलानि ॥ १ ॥ ० ७१ ॥

C. VI. The king starts on a course of *digvijaya* (no particular countries being mentioned), and, implored by his wives, returns victorious :

अपांबुवाहारियतांबुगर्भा(?)
    नभस्युदासीनतया विरेजुः ।
तथा हि पूर्णाः खलु मानुषाणां
    भवंति नेत्रातिथयो विशेषात् ॥ १ ॥ ० ७७ ॥

C. VII., describing the daily life of the king, and esp. the enjoyments of the harem, also relates how a Muhammadan ruler (*sa pārasīkaḥ kshitipaḥ*) came to meet the *Jāma* in a friendly way (*prītiṃ cikīrshuḥ*); and having noticed among the tributary chiefs of the king of Navanagara one *Candrasena,* who had formerly given him trouble, he had him seized and fettered ; on hearing which *Śatruśalya,* enraged, pursued him and made him give up his vassal.

It begins :

ततः स्ववीर्येण विजित्य जेता
    युद्धे विरुद्धान्वसुधाधिपालान् ।
पुरं प्रगच्छन्पुरुहूततेजाः
    परं प्रजानंदततिं ततान ॥ १ ॥

It ends :

उद्यत्प्रतापतपनो ऽखिललोकमुच्चैर्
    आनंदयन् जगति विस्तृतकीर्तिचंद्रः ।
नक्तं दिवं जयति निर्जितशत्रुमल्लः
    श्रीजामवंशतिलकः किल शत्रुशल्यः ॥ १०६ ॥

आस्ते यस्य समीप एव नगरी द्वारावती श्रीपतेर्
    देवो नागविभूषणो ऽस्य नगरोपांते ऽस्ति नागेश्वरः ।
नानाशास्त्रविचारचारुचतुरः श्रीकंठनामा द्विजो
    यस्यास्ते स चिरायुरस्तु जगति श्रीशत्रुशल्यो नृपः ॥ १०७ ॥

जीयाः श्रीयुतशत्रुशल्य भवतो भूयाद्भवो भूतये
    धेयाः सर्वविपक्षमूर्धसु पदं सद्यो विहेयास्तमः ।
मित्रेच्छाः परिपूरयः प्रशमयेदारिद्र्यदावानलं
    श्रीरामं परिचिंतयेर्वसुमतीमाकल्पमापालयेः ॥ १०८ ॥

श्रीजामविजयं नाम काव्यं काव्यविदो मम ।
कृपया शोधयंत्वेतत्सुधियो हि दयालवः ॥ १०९ ॥

दोर्दंडप्रबलप्रतापतपनप्यापन्नसर्वाहितः
    श्रीमज्जामकुलप्रदीप उदितः श्रीशत्रुशल्यो नृपः ।
वाणीनाथकृते ऽस्य जामविजये तद्गुणालंकृते
    काव्ये दानविधानवर्णनविधौ सर्गो ऽगमत्सप्तमः ॥ ७ ॥

समाप्तो ऽयं(!) जामविजयकाव्यमिति ॥ संवत् १८६६ नावर्षे भाद्रपदमासे कृष्णपक्षे दशमी १० बुधवासरे नौतनपुरवरे पुष्करज्ञाती जोसी भगवानजीलालजी लिखितमिदं ॥

[GAIKAWAR.]

3986.

1499. Foll. 57 (with *śuddhapattras* to foll. 13, 35–9, 48–50); size 12 in. by 3¾ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; nine lines in a page.

Nṛipatinītigarbhitavṛitta, a versified account, by *Lakshmīpati,* of the historical events which occurred after the death of the emperor *Aurangzeb,* or rather of his son and successor (*Muazzam*) *Bahādur Shāh.*

When *Aurangzeb* died in 1707, the second of his three surviving sons, *Azam,* proclaimed himself emperor, but fell, with two of his sons, in battle with his elder brother *Muazzam,* who

thereupon was proclaimed emperor under the name of *Bahādur Shāh*. On his death, in 1712, his second son, *Azīm-ush-Shān*, proclaimed himself emperor, but perished in a sally from his camp while invested by his elder brother *Muizz-ud-dīn*, who then ascended the throne under the title of *Jahāndār Shāh*. The cause of *Azīm-ush-Shān's* son *Farrukh Siyar* was, however, espoused by *Saiyid Husain Alī* and his brother *Saiyid Abdullah*. It is at this point that the story commences, which is intended, at the same time, to serve the purpose of a frame for a course of instruction in political ethics and diplomacy :—

पृथ्वीं शासति कूर्माद्रौ श्रीजगच्चंद्रराजनि ।
पृथिवीनाथनिखिललक्षणैश्च सुलक्षिते ॥
लक्ष्मीपतिद्विजाग्र्येण वृत्तांतं मंत्रिभूपयोः ।
लिख्यते निजशमुख्या (°मुष्या) शक्रप्रस्थसमुद्भवं ॥
सर्वेषां भूमिपालानामुपदेशाय शोभनं ।
अनयध्वंसकं नीतिगर्भितं बुद्धिवर्धकं ॥
औरंगजेबभूमींद्रतनयस्य तु नंदने ।
मौजदीनाभिधे भूपे शक्रप्रस्थे स्थिते सति ॥
नीतिज्ञे युद्धकुशले दुष्टामात्यविमर्दके ।
भयभीतैस्तु शयदैर्गतं (? शबरै°) पाटलिपुत्रकं ॥
द्रुतं भूमींद्रभ्रातृव्यं द्रष्टुमात्महिताय तु ।
अजमहीनतनयः फर्कसाहाभिधस्तु तैः ॥
संदृष्टस्तत्र भूमीशलक्षणैस्तु सुलक्षितः ।
अभिवाद्य तु तं तत्र स्थितं भयविवर्जितैः ॥
अब्दुल्लाभिधस्तेषां मुख्यभूतस्तु यः स्थितः ।
तेनोक्तं तस्य निकटे तत्कालसदृशं वचः ॥
समर्थो नाजमो यस्तु पितृव्यापादकं न हि ।
व्यापादयति तस्याशु धर्मः कीर्तिसमन्वितः ॥
क्षयं याति यतस्तस्मात्समर्थेनात्मजेन तु ।
तातव्यापादकः कामं व्यापाद्यः सर्वभारत ॥
तातव्यापादकं हंतुं यो न कुर्वति (!) यत्नकं ।
स जीवन्नेव मृतको देहांते जायते खरः ॥
तातव्यापादकं हंतुं जायते यस्य वै घृणा ।
असंशयं स विज्ञेयो ज्ञातव्यो जारजातकः ॥
समर्थो यस्तु तातस्य हंतारं हंति वै न हि ।
हंतुमिच्छति तं व्रजपाणिर्गीर्वाणवंदितः ॥
अश्वत्थामा स्वयं पूर्वं तातहंता न किं हतः ।
धृष्टद्युम्नः पुरा रात्रौ पशुमारतया द्रुतं ॥
पराशरेण किं पूर्वं स्वतातानिष्टकारकाः ।
न हता राक्षसाः क्रूराः स्वस्य चानृण्यहेतवे ॥
हिंदूकानां यथा श्राद्धात्पितृतृप्तिः प्रजायते ।
यवनानां तथा तातहंतुर्व्यापादनेन तु ॥
मौजदीनो न यावत्तु त्वया संहन्यते प्रभो ।
पितृणां तव निर्मुक्तिस्तावन्नैव प्रजायते ॥
इत्याकर्ण्य वचस्तस्य फर्कसाहेन तं प्रति ।
कथितं वचनं चेदं तत्कालसदृशं स्वयं ॥
मौजदीनोऽस्ति भूमींद्रो बलवान् राजवंदितः ।
अहं तस्यास्मि भ्रातृव्यो बलहीनो निरंतरं ॥
यावत्तेन ममोपेक्षा विहितास्ति कृपाधिया ।
जीवनं जायते तावन्मम तेन यदा स्वयं ॥ °

The story is continued, in a rambling way, to the end of the power of the Syeds, when (in 1722), as a final, futile move, after the murder of his brother, *Syed Abdullah* set up *Rafy-ul-Kadr* (रफोलकदर), son of *Bahādur Shāh's* son of the same name, as counter-emperor.

The verses contain numerous modern dialectic and Persian words, usually explained in the margin, such as नाजमो in v. 9 above, explained by पुत्रे, अमंद (by स्यादमंस्तु मंत्रिणि, fol. 2*b*), करिम (by रिपौ तु करिमो भवेत् ib.), जारकाच (by जारकाचस्तु जनके), पारवादी (= चन्द्र), मज्जन (= सरित्पति), चार (= व्याघ्र), सरोज (= पण्डित), साहिब (= प्रभु), etc.

It ends :

फर्कसाहस्तु जल्लालदीनस्यांशो न वै यदि ।
असामाधीश्वरस्यांशो यदि नो ऽजीतसिंहकः ॥
सचिवांशौ न चेत्तौ स्तस्तर्हि तस्य तयोश्च वै ।
दूषणं चास्ति सुमहत्तेभ्यो दूषणवर्जितः ॥
ईश्वरः सर्वभावज्ञो दंडं दास्यति चोत्कटं ।
असारे सारसे (= संसारे) किंचित्कालं मे यशसः स्थितिः ॥
जायतामिति संचित्य यथा सर्वैस्तु कार्यकं ।
क्रियते तु तथा चात्र मयापि निजभाषया ॥

लिखितं चास्ति यत्किंचित् तदिदं सर्वपार्थिवैः ।
दृष्टव्यं न मयि द्वेषः कर्तव्यः सर्वभावतः ॥

इति श्रीलक्ष्मीपतिलिखितं नृपतिनीतिगर्भितं वृत्तं ॥

On fol. 1*a* Colebrooke's Paṇḍit calls the work नृपनीतिगर्भितनीतिशास्त्रं.

[H. T. COLEBROOKE.]

3987.

2320 c. Foll. 8; size 12¾ in. by 4½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Ratnasenakulavaṃśamuktāvalī, by *Bhavadatta Paṇḍita*; a genealogical account of a family of Rājas of the common appellation of *Sena*, beginning with *Ratnasena*, and ending with *Raṇavīrasena*, by order of whose father, *Raṇa Bāhadur* (*Bahādur*) *Sena*, the pedigree was composed, in 1802 A.D.

It begins:

सरस्वती व्यक्तिसुभक्तिशक्तिभिर्
निजार्थसार्थे ऽनुगतागतामतः(°श्रितः) ।
बुधैस्तु योग्या समुपासिता सती
रसानुकूला जयतीति मे मतिः ॥ १ ॥

आचार्यश्रीवराहार्यनिर्दिष्टेनामुनाध्वना ।
चरिष्णोरस्तु मे पक्षः क्षमासौकर्यभृद्बुधः ॥ २ ॥

शक्तिर्न नैपुण्यमथो न पुण्यं
शिक्षा कवीनां प्रतिभा न मे ऽस्ति ।
किं त्वेकमात्रं कविताविधौ मां
श्रीमद्गुरूणां हि कृपा नियुङ्क्ते ॥ ३ ॥

काव्यं नव्यं सौष्ठवं चेद्भजेत
जानीयाच्चद्गौरवं विज्ञ एव ।
आहो हंहो सौष्ठवं चेद्भजेत
तन्मे लोके लाघवं शालिनीदम् ॥ ४ ॥

रणबाहदूरमुखसेनमुखाद्
अधिगत्य शासनमधीतरसः ।
भवदत्तपण्डित इमां कुरुते
प्रमिताक्षरां नृपकुलावलिकाम् ॥ ५ ॥

स्वस्ति श्रीरत्नसेनो ऽभवदतिदसितास्खर्वगर्वारिवर्ग-
ग्राहव्यूहाश्वनक्रद्विपकमठघटावैजयन्तीविसारात् ।
कोदण्डामन्थदण्डात् स तरलतरवार्याहवक्षीरधेर्यं
भेजाते चन्द्रलक्ष्म्यौ निरवधिजलधिस्रग्धरायां धरायाम् ॥ ६ ॥ °

Ayodhyānagariśālikā, Citaura, Vināyakapuram, Pālyāpurī, and Makavānanāmakam puram are referred to as places where different members of this family were domiciliated.

It ends:

श्रीमन्महादत्तनृपाद्बभूवुर्भूयिष्ठभूपालगुणाभिभाजः ।
शशित्रयोदग्रफलीभवन्तः पुत्रास्त्रयस्त्वारुमहा महान्तः ॥ ४३ ॥
श्रीमत्पृथ्वीपालसेनो महौजा
राजा यस्यां सा च राजन्वती भूः ।
इत्थं पूर्वं चिंतयित्वैव विज्ञैर्
अन्वर्थाख्या चास्य तावत्कृताभूत ॥ ४४ ॥ ° ४८ ॥
रणबाहदूरयुतसेन एकिका
रसना कुहूनिनदमञ्जुभाषिणी ।
किल यस्य वीरकमलालयः शयः
शयनं जयश्रिय उरो ऽपि संहतम् ॥ ४९ ॥ ° ५० ॥
वसुधातलं समरबाहदूरः प्रभुः
स्वयशःसुधातिधवलीकरोतीति किम् ।
स्वविभावलोकसमवेतचित्रदैर्
गुणविक्रमान्विलिखितुं तदीयानुजः ॥ ५१ ॥ ° ५२ ॥
राजन्यप्रमुखतया तु रत्नसेनो
ऽन्वर्थाख्यो ऽजनि तत एव राजराजात् ।
चित्रं किं न बहुतुलां प्रहर्षिणीं ताम्
आरूढो ऽपि च सतुलां कदापि नैकाम् ॥ ५३ ॥
कौमारे वयसि कुमारविक्रमो ऽयं
सौन्दर्ये रतिपतिरेव कुत्सितो ऽतः ।
मातृभिर्विबुधजनैः कुमार इत्या-
ख्यातो ऽसौ नरपतिपुत्ररत्नसेनः ॥ ५४ ॥
श्रीचत्वरेशो रणबाहदूरसेनस्तु लब्ध्वा रणवीरसेनम ।
प्राधान्यतो ऽर्थो व्यपदेशमर्हत्यन्वर्थसंज्ञं तनयं प्रमोदत ॥ ५५ ॥
शाके चतुर्भुजधराधरभूमियुक्त
रात्रिं दिवं वृषबलादुपचीयमानाम् ।
श्रीरत्नसेनकुलजातनिजातिवंश-
मुक्तावलीं ग्रथितवान् भवदत्तधीमान् ॥ ५६ ॥

[DR. F. BUCHANAN.]

सत्यमेव जयते

3988.

2364. Foll. 32; size 10 in. by 4 in.; careless Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; six lines in a page.

Vaṃśalatā, a compilation of genealogies of kings, by *Udayanācārya*.

It begins:

तीक्ष्णैः कोटिनखाग्रकैश्च दिविजैस्साकं महीमण्डले ।
स्तम्भोत्पाटननर्दितर्दितपरं कम्पयन्यस्त्रिलोकम् ।
भित्त्वा राक्षसगूढपाटलपटुं वक्षःस्थलं क्षेत्रकं
प्रह्लादाय वराह्वरं च निनदौ(°दे) तं तारसिंहं भजे॥१॥
वाग्देवी यस्य जिह्वाग्रे नरीनर्त्ति सदा मुदा ।
तं गुरुं परमानंदं नौमि नित्यमखण्डितम् ॥ २ ॥
वरीवर्त्तु सदास्माकं नृसिंहो हृदये प्रभुः ।
यस्य स्मरणमात्रेण क्षीयन्ते सर्वसंशयाः ॥ ३ ॥
स्मृत्वा स्मृत्वा गुरोः पादं नत्वा गुरुपरंपराम् ।
उदयनाचार्यो ऽहं वै वक्ष्ये वंशलतां शुभाम् ॥ ४ ॥
वंशाब्धेः ख्यातिगाम्भीर्यं क्वाहं चाल्पमतिस्तथा ।
तथापि वक्ष्ये कृपया हरेर्वंशलतां तथा ॥ ५ ॥
वंशानामेव ह्यानन्त्यात्पारं नैव च विद्यते ।
शास्त्रसिद्धान्ततश्चैव संक्षेपेणेह कथ्यते ॥ ६ ॥ °

Sūryavaṃśa, foll. 3*a*–11*a*; *Nabhagavaṃśa*, fol. 5*a*; *Ikshvākutanayam*, fol. 5*b*; *Rāmacandrasya vaṃśavarṇanam*, fol. 9*a*.

Somavaṃśa, foll. 12*b*–32*a*; *Jayāter vaṃśaḥ*, fol. 14*b*; *Gautamavaṃśa*, fol. 16*b*; *Māgadharājānaḥ*, fol. 19*a*; *Yador vaṃśaḥ*, fol. 20*b*; *Kaler ārambhe rājavaṃśavarṇanam*, fol. 29*a*.

It ends:

उदरं भरतस्यार्थः सत्यत्वे धार्ष्ट्यमेव हि ।
ब्रह्मविट्क्षत्रशूद्राणां यो बली भविता नृपः ॥
एवं वंश्याः समाख्याता विस्तरेणाल्पशस्तथा ।
तेन तेनैव बोद्धव्या देशे देशे नृपास्तथा ॥

इति श्रीमदुदयनाचार्यकृतो वंशलतात्मकः समाप्तः॥ सम्वत् ८ शुभं॥

[DR. F. BUCHANAN.]

2. ORIGINAL COLLECTIONS OF MISCELLANEOUS VERSES, AND ANTHOLOGIES.

3989.

2411. Foll. 9; size 8⅜ in. by 3¾ in.; legibly written in Devanāgarī; 8 or 9 lines in a page.

Cāṇakya's collections of sententious couplets, entitled *Rājanīti(-samuccaya)*.

The MS. contains first the shorter collection, or *Laghu-Cāṇakya* (A), consisting of a hundred couplets, arranged in eight *adhyāyas* (the last two of which are wrongly numbered 6 and 7). This version differs considerably from those hitherto published.

Then follows the first, and part of the second, *adhyāya* of the larger collection, or *Vriddha-Cāṇakya* (B).

A., *adhy.* I. begins:

प्रणम्य शंकरं देवं ब्रह्माणं च जगद्गुरुं ।
विष्णुं प्रणम्य शिरसा वक्ष्ये शास्त्रमनुत्तमं ॥ १ ॥
चाणिक्येन(!) स्वयं प्रोक्तं(प्रोक्तो) राजनीतिसमुच्चयः ।
तमहं संप्रवक्ष्यामि नराणां बुद्धिवर्धनं ॥ २ ॥
अतोर्थं पठ्यते शास्त्रं कीर्तिर्लोकेषु जायते ।
कीर्तिमान्पूज्यते लोके परत्रेह च मानवः ॥ ३ ॥
बली पलितकायेन कर्तव्यः श्रुतसंग्रहः ।
न तत्र धनिनो यांति यत्र यांति बहुश्रुताः ॥ ४ ॥
श्रुत्वा धर्मं विजानाति श्रुत्वा त्यजति दुर्मतिं ।
श्रुत्वा ज्ञानमवाप्नोति श्रुत्वा मोक्षं च गच्छति ॥ ५ ॥
श्रुतं यत्नविरागाय न धर्माय न शांतये ।
किं तेन पठितेनापि काकभाषतमेव(°भाषित°) तत् ॥६॥
खंडखंडेषु पांडित्यं क्रयक्रीतं च मैथुनं ।
भोजनं च पराधीनं तिस्रः पुंसां विडंबनाः ॥ ७ ॥
पदं पदार्थं पादं वा व्याहरेद्यः सुभाषितं ।
मूर्खो ऽपि [प्रा]ज्ञतां याति नदीभिः सागरो यथा ॥ ८ ॥
नदीतीरेषु ये वृक्षा या च नारी निरंकुशा ।
मंत्रिहीनश्च यो राजा तस्य राज्यं विनश्यति ॥ ९ ॥

सेवितव्यो महावृक्षा(°क्षण्) छाया भवति शीतला ।
यदि दैवात्फलं नास्ति छाया केन निवारित:(°ता)॥१०॥
इति श्रीलघुचाणिक्ये राजनीतिशास्त्रे प्रथमो ऽध्याय: ॥

II. अतिदानाद्वलिर्बद्धो नष्टो मानात्सुयोधन: ।
विनष्टो रावणो लौल्यादति सर्वत्र वर्जयेत् ॥ १ ॥ ° ११ ॥

III. अन्यथा वेदशास्त्राणि ज्ञानपांडित्यमन्यथा ।
अन्यथा तत्पदं शांतं लोका: क्लिश्यंति चान्यथा ॥१॥°१०॥

IV. शुचिर्भूमिगतं तोयं यत्र लेपो न विद्यते ।
लेपस्थानं परित्यज्य अन्यत्स्थानं भवेच्छुचि ॥ १ ॥ ° १३ ॥

V. का प्रीति: सह मार्जारै: का प्रीतिरवनीपतौ ।
गणिकाभिश्च का प्रीति: का प्रीतिर्भिक्षुकै: सह ॥१॥°९॥

VI. सिंहरूपेण राजानो व्याघ्ररूपेण मंत्रिण: ।
भृत्याश्च गृध्ररूपेण क्षयं यास्यंति वै प्रजा: ॥ १ ॥ ° १२ ॥

VII. किं कुलेन विशालेन विद्याहीनस्य देहिन: ।
अकुलीनो ऽपि विद्वान्यो दैवतै: सह पूज्यते ॥१॥ ° ७ ॥

VIII. धनवानकुलीनो ऽपि कुलीनो धनवर्जित: ।
सुविद्वान् जातवंशो ऽपि निर्धन: परिभूयते ॥ १ ॥ ° ११ ॥

B. begins :

प्रणम्य शिरसा विष्णुं त्रैलोक्याधिपतिं विभुं ।
नानाशास्त्रोद्धृतं वक्ष्ये राजनीतिसमुच्चयं ॥ १ ॥
अधीत्येदं तथा शास्त्रं नरो ज्ञास्यति तत्त्वत: ।
धर्मोपदेशविज्ञानकार्याकार्यं शुभाशुभं ॥ २ ॥

तदहं संप्रवक्ष्यामि° ॥ ३ ॥ मूर्खो शिष्योपदेशेन° ४ ॥ दुष्टा भार्या शठं मित्रं° ५ ॥ आपदर्थे धनं रक्षेद्° ६ ॥ त्यजेदेकं कुलस्यार्थे° ७ ॥ चलत्येकेन पादेन° ८ ॥ यस्मिन्देशे न सन्मानो° ९ ॥ पंच यत्र न विद्यंते° १० ॥ धनिक: श्रोत्रियो राजा° ११ ॥ ज्ञातव्या: प्रेषणे भृत्या° १२ ॥ आतुरे व्यसने प्राप्ते° १४(!) ॥ वरयेत् कुलजां प्राज्ञो° १५ ॥ नदीनां च नखिनां च° १६ ॥ विषादप्यमृतं ग्राह्यं° १७ ॥ स्त्रीणां द्विगुण आहारो° १८ ॥

इति श्रीवृद्धचाणिक्ये राजनीतिशास्त्रे प्रथमो ऽध्याय: ॥

अनृतं साहसं माया° १ ॥ भोज्यं भोजनशक्तिश्च° २ ॥ यस्य पुत्रा वशे भृत्या° ३ ॥ ते पुत्रा ये पितुर्भक्ता:° ४ ॥ परोक्षे कार्यहंतारं° ५ ॥

Of editions may be mentioned the *Cāṇakya-śatakam* (110 verses) in Hæberlin's Anthology (pp. 312–22); another (109 vv.) ed. A. Weber (Monatsber. of Roy. Ac., Berlin, 1864); a series of 91 verses peculiar to Nepal MSS., ed. by J. Klatt (Halle, s.d.,? 1873); *Laghucāṇakyam*, with Italian transl., by E. Teza, Pisa 1878; *Vriddha-Cāṇakya*, Bombay, 1858. Cp. E. Monseur, *Cāṇakya*; récension de cinq recueils de stances morales (Par. 1887). Most of the verses are included in Böhtlingk's Indische Sprüche.

[?]

3990.

1518a. Foll. 19; size 9½ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Cāṇakya's Rājanīti. The larger collection, consisting of 352 *ślokas*. Rather incorrect.

It begins :

प्रणम्य शिरसा विष्णुं त्रैलोक्याधिपतिं प्रभुम् ।
नानाशास्त्रोद्धृतं वक्ष्ये राजनीतिसमुच्चयम् ॥ १ ॥

मूलसूत्रं प्रवक्ष्यामि° २ ॥ पठनादस्य शास्त्रस्य° ३ ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि° ४ ॥ रूपयौवनसंपन्ना° ५ ॥ °

It ends :

आचार(°रो) विनयो विद्या प्रतिष्ठा तीर्थदर्शनम् ।
निष्ठा वृत्तिस्तपो दानं नवधा कुललक्षणम् ॥ ३५१ ॥
बालो ऽपि चोर: स्थविरो ऽपि चोरो
वृद्धो युवा दंडधरो ऽपि चोर: ।
[राजापि चोर:] सचिवो ऽपि चोरा
चोरं विना न प्रसवंति नार्य: ॥ ३५२ ॥
इति श्रीनीतिशास्त्रे चाणक्यं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

3991.

1121b. Foll. 29; size 12 in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing of 1786 A.D.; 8–10 lines in a page.

Rājanīti, in 16 *adhyāyas*, in mixed Hindī and Sanskrit. *Adhy.* 1–8 are ascribed to *Laghu-Cāṇakya*, 9–16 to *Vriddha-Cāṇakya*.

It begins : अथ राजनीति लिष्यते ॥ दोहरा । विघनविनासनभयहरनकरनबुधिपरगासु । °१ ॥ श्रुतिपुराणीति° २ ॥ श्लोक ॥

सत्यमेव जयते

प्रणम्य शंकरं देवं ब्रह्माणं च जगद्गुरुं ।
विष्णुं प्रणम्य शिरसा वक्ष्ये ऽहं शास्त्रमुत्तमं ॥ ३ ॥
दोहरा । शिवकौसीसुनवाइकै ° ४ ॥ श्लोक । चाणिक्येन स्वयं प्रोक्तं ° ५ ॥ °

Adhy. 8 begins fol. 12*b*: अथ वृद्धचानिक्ये ॥ श्लोक ।
प्रणम्य शिरसा विष्णुं ° as in MS. 1518*a*.

It concludes with three Hindī verses.

[H. T. COLEBROOKE.]

3992.

3024. Foll. 184; size $13\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8–11 (on foll. 65–80, 2 or 3) lines in a page.

Kāmandakīya-Nītisāra, with a commentary, entitled *Upādhyāyanirapekshā*.

The text has been published, with extracts from the commentary, in the Bibliotheca Indica, by *Rājendralāla Mitra* and *Jaganmohan Tarkālaṅkāra*.

The Commentary begins:

चतुर्मुखमुखांभोजवनहंसवधूर्मम ।
मानसे रमतां नित्यं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ १ ॥
अभिप्रेतार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरैरपि ।
सर्वविघ्नच्छिदे तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ २ ॥
चेतश्चक्रे ऽखिलाज्ञानध्वान्तिसामर्थ्यधारिणा ।
नमो विनिर्मितानंतभवध्वंसाय शंभवे ॥ ३ ॥
व्याख्या सुखावबोधार्था स्पष्टा सूक्ता सुसंगता ।
कामंदकिप्रणीतस्य नीतिशास्त्रस्य लिख्यते ॥ ४ ॥

शास्त्रकारः स्वशास्त्रादौ नमस्यति नमस्कारं करोति । किमर्थमिति चेन्नमस्यनमस्कारात्पुण्यमुत्पद्यते । तदुत्पद्यमानं विरोधादपुण्यं निवर्तयति । तन्निवृत्तौ तु कार्याणां विघ्नादीनामभावं मन्यमानः सकलार्थशास्त्रपारावारदृश्वा कामंदकिराह । यस्य प्रभावाद् ° ।

[J. R. BALLANTYNE.]

3993.

1025. Foll. 192; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing, by three or four different hands; nine lines in a page.

The same work, and commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

3994.

2769a. Foll. 112; 4to, size 12 in. by 9 in.; clear, modern Devanāgarī writing; 21 lines in a page.

Nītisāra, with commentary.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

3995.

2539e. Foll. 22; size $10\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of 1547 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Bhartṛihari's Śatakas, viz.: *Vairāgyaśataka* (123 vv.), *Nītiśataka* (106 vv.), and *Śriṅgāraśataka* (111 vv.).

Bohlen's edition (Berlin, 1833) of *Bhartṛihari's* centuries being based exclusively on four of the MSS. of the India House, it will suffice to refer to his preface, pp. x. and xi., for a description of them. The present is his MS. B (old number 1987).

Dated: संवत् १६०४ वर्षे राक्षसनामसंवत्सरे चैत्रशुद्ध ११ एकादशी गुरौ स्वपरोपकारार्थं गणेशपंडितेन लिखितमिदं पुस्तकम् ॥

In K. K. Telang's edition of the first two *śatakas* (Bombay, 1874) a useful comparative conspectus is given of the verses in the different editions and MSS. used by him. Numerous other editions of the work have been published in India, both with and without commentaries and vernacular translations. Also an English translation, by B. H. Wortham, in Trübner's Or. Ser., 1886.

[GAIKAWAR.]

3996.

1151b. Foll. 18; size 9 in. by 5 in.; Bengālī character; eight lines in a page; European paper.

Bhartṛihari's Vairāgyaśataka (104 vv.). This MS. was not known to Bohlen.

[H. T. COLEBROOKE.]

3997.

2150. Foll. 33, 32, 32 resp.; size 11 in. by 6¼ in.; no date; number of lines varying.

Bhartrihari's three *śatakas*, with a commentary.

The commentator's name is not mentioned in this MS., but the commentary on the *Nītiśataka* appears to be identical with that assigned to *Maheśvara*, in a MS. described in Rāj. Mitra's Notices, ix., p. 47.

The comment on the three centuries begins as follows:

I. *Vairāgyaśataka* (86 vv.): चूडोत्तंसित चारुचंद्र॰ ॥ १ ॥ योगिनां चेतःसद्मनि चेतः मन एव सद्मनि गृहे ज्ञानमेव प्रकर्षेण दीपो यस्य एवंभूतो हरः शंकरः विजयते सर्वोत्कर्षेण वर्तते। किं कुर्वन् सन्। अंतः अंतरे स्फूर्जत् प्रस्फुरत्। ॰ अपारमोहतिमिरस्य प्राग्भारमज्ञानलक्षमुच्चाटयन् दूरीकुर्वन्। पुनः किं कुर्वन्। श्रेयोदशाग्रे श्रेयसां पुण्यानां दशा तस्या अग्रे स्फुरन् प्रकटयन्।

II. *Nītiśataka* (110 vv.): दिक्कालाद्य॰ ॥ १ ॥

विघ्नेशं विघ्नहर्तारं गणराजं नमाम्यहं।
शारदां वरदां नौमि जाड्यापनुत्तये तथा ॥ १ ॥
श्रीगोपालं नमस्कृत्य नत्वा गुरुपरंपराम्।
भर्तृहरिकृतो ग्रंथस्तस्य व्याख्यां करोम्यहम् ॥ २ ॥

दिगिति दशदिशासु तथा भूतभविष्यवर्तमानत्रिकालेषु अनवच्छिन्नाः। अत एव अनंतः अंतो नास्ति। चिन्मात्रमेव ज्ञानमूर्तिः स्वरूपं यस्य॰

It ends: अतस्तेजस्विनः सुखमसून् प्राणानपि त्यजंति॥११०॥ इति श्रीभर्तृहरिणा विरचितं टीकायां नीतिशतकं समाप्तम् ॥ [इति महेश्वरकृता नीतिशतकटीका समाप्ता ॥ R. M.].

III. *Śriṅgāraśataka* (100 vv.): शंभुस्वयंभुहरयो॰ ॥ १ ॥ परं तु नाम्ना सम्यग्विचारितं चेत्परिणामे वैराग्यमेवास्ति। निंदास्तुतिः स्तुतिनिंदा वा द्विप्रकारो ऽस्ति। अत्र तावत्स्तुतिनिंदाप्रकारः। ॰

Cf. R. Garbe, Tübingen MSS. (2nd coll.), no. 62.

This is MS. A of Bohlen's edition (praef., p. x.), old number 1791. [GAIKAWAR.]

3998.

1419b. Foll. 15; size 11¾ in. by 4¼ in.; indifferent, modern Bengālī handwriting; 11 or 12 lines in a page.

Bhartrihari's Śriṅgāraśataka (100 vv.), with the same commentary.

The latter commences: अथ शृङ्गारशतं नाम्ना परं तु सम्यग्विचारितं चेत्परिणामे॰

This is MS. C of Bohlen, old number 1549. [H. T. COLEBROOKE.]

3999.

1203a. Foll. 20; size 12 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1798 A.D.; 7–10 lines in a page.

Bhartrihari's Śriṅgāraśataka (101 vv.), with the same commentary, commencing as in the preceding MS.

This is MS. D of Bohlen, old number 1378. [H. T COLEBROOKE.]

4000.

1854. Foll. 25, 19 & 24; size 11 in. by 5¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 7–11 lines in a page.

Bhartrihari's three *Śatakas*, with a rhymed paraphrase (*ṭīkā*) in Marāṭhī.

Noticed by Bohlen under the old number 140.

I. *Nītiśataka* (99 vv.): यां चिंतयामि॰ ॥ १ ॥ मी जीस चिंतित असे नरूचे तिला मी। माने तिला अपर तो पर अन्यगामी। संतुष्ट मंद्विषइं आनवधुच पाहीं। धिक तीस त्यास मदनास इला मला हीं ॥ १ ॥

II. *Śriṅgāraśataka* (100 vv.): चूडोत्तंसित॰ ॥ १ ॥ मौलि स्यान मनोज्ञ चंद्रकलिका॰

III. *Vairāgyaśataka* (116 vv.): [चूडोत्तंसित॰ ॥ १ ॥] अथ तृष्णापद्धतिप्रारंभः ॥ भ्रांतं देशमनेकदुर्गविषमं॰ २ ॥ ॥ शिणो निर्फिरलों महाविषमदुर्गदेशांतरां। ॰

[DR. JOHN TAYLOR.]

4001.

2555. Foll. 15; size 13½ in. by 5¾ in.; good Devanāgarī writing of 1775 A.D.; 12-14 lines in a page.

Bhartrihari's Vairāgyaśataka; with a commentary by *Dhanasāra,* pupil of *Siddhasūri* of the *Ūkeśagaccha.*

It begins: दिक्कालाद्य° ॥१॥ तस्मै शांताय तेजसे परब्रह्मणे नमः। किंविशिष्टाय शांताय तेजसे स्वानुभूत्येकमानाय स्वकीयायाः अनुभूतेः अनुभवात् एकमानं यस्य स स्वानुभूत्येकमानस्तस्मै। पुनः किं°। शांताय तेजसे दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानंतचिद्ज्ञानमूर्तये। दिक् च कालश्च दिक्कालौ। दिक्कालाभ्यां अनवच्छिन्ना अज्ञाता(!) अनंता चिदानंदस्य मूर्तिर्यस्य स दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानंतचिज्ज्ञानमूर्तिस्तस्मै ॥ १ ॥ अथ गुणहीनतास्वरूपमाह। बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः° ॥ बोद्धारो ज्ञातारो मत्सरग्रस्ताः विरोधव्याप्ताः प्रभवो नृपाः स्मयदूषिताः गर्वकलंकिताः चान्ये जनाः अज्ञानोपहताः अंगे शरीरे सुभाषितं जीर्णं स्मृतिहीनं एते प्रकाराः महिमानं न प्राप्नुवंति ॥ २ ॥ °

Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 186. This MS. was apparently unknown to Bohlen.

It ends:

ऊकेशगच्छगगनांगणदीप्रभानोः
श्रीसिद्धसूरिसुगुरोर्महिमाधिकस्य।
शिष्येण तस्य धनसारवरेण रम्या
टीकेयमद्य ननु भर्तृहरौ विधायि(°रेर्व्यधायि) ॥

इति श्रीभर्तृहरस्य(!) तृतीयस्य खंडस्य टीकेयं समाप्ता ॥ लिख्यतं श्रीमत्संप्रदायांदादूपंथिषु मध्ये श्रीमदाचार्यश्रीसंपतरामजीतत्पादपूज्यशिष्यश्रीमन्मनोहरदासजी तद्भृत्य अखै(? *i.e.* अक्षय)रामेण जयपुरनाम्नीनगर्यां श्रावणमासे शुक्लपक्षे तिथौ चतुर्दश्यां संवत् १८३२ ॥ [MACKENZIE COLLECTION.]

4002.

1503 d. Foll. 9; size 11¾ in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Amaruśataka, a century of erotic stanzas, ascribed to a poet (or a king) *Amaru* (also called *Amaruka* and *Amarū*).

A very incorrect MS., counting 102 verses.

The work has been repeatedly printed in India. It has also been published, with a French translation, by A. L. Apudy (*i.e.* A. L. de Chézy), Paris 1831. There is, moreover, a critical edition, with extracts from the commentaries,[1] and an exhaustive discussion of the different recensions of the work, by R. Simon (Kiel 1893). [H. T. COLEBROOKE.]

4003, 4004.

1392 a & b. Foll. 12+35; size 13½ in. by 3¼ in.; careless, modern Bengālī handwriting; 6 and 8 lines in a page.

Amaruśataka; followed by a commentary (*ṭīkā — Kāmadā*), by *Jñānānanda Kalādhara Ravicandra,* in which the text is explained in a double sense (viz. that of sensuous love and dispassion).

The MS. of the text, which is pretty correct, contains only 98 verses, terminating abruptly without colophon.

The commentary, which has been printed at Calcutta (1808), begins in this MS. and the next:

विद्या वितरति मुक्तिं भुक्तिमविद्याया भुजिष्यामः(भ°)।
या चरमाचरमा या शक्तिः सा नः शिवं विशतु(*r.* दि°)॥
तमुभयरसपरिपाठीपरिहरणवाटीमिमां(*r.* तदु°) रम्यां।
कुरुते ऽमरुशतटीकां [ज्ञानानन्दः कलाधरः श्रीमान्] ॥
यो ऽसौ भाग्यवता विभक्तचलितज्ञानामृतानन्दधुर्
यो वात्स्यायनकामतन्त्रविलसत्केलिक्रियाकौशलः।
व्याचष्टे ऽत्र रसद्वयं कविकुलालङ्कारचूडामणिः
श्रीलश्रीरविचन्द्र एष पिशुनो मात्सर्यतामुत्सृजन् ॥
यदि स्यात्परमानन्दे कामानन्दे च वासना।
तदा संसेव्यतां धीराष्टीकेयं कामदा सदा ॥

Colophon: इत्यमरुशतकटीका समाप्ता ॥

This MS. of the commentary is rather incorrect. [H. T. COLEBROOKE.]

[1] The extracts from commentaries given under the following numbers were made before the appearance of this edition, and are here retained for comparison.

4005.

711b. Foll. 27; size 16 in. by $5\frac{1}{4}$ in.; good, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

Amaruśatakaṭīkā (*Kāmadā*), the same commentary (without the text), but here (wrongly) ascribed to *Vidyāvinoda Sukṛitin* (*Ravicandra*); and counting 95 verses of the text. A more correct MS.

In the second line of the 2nd introductory verse, where the MS. reads: कुरुते ऽमरुशतटीकां विद्याविनोदः सुकृती श्रीमान् । the two words underlined, giving the author's name, have been subsequently written in (in somewhat paler ink), though perhaps by the same hand. Most likely the MS. was copied from the same original as the preceding one, which omits the author's surname in the 2nd verse, and the scribe filled up the lacuna with a name of his own invention, but unfortunately not according with the metre. Whether this is also the case as regards the colophon is not quite clear. It runs thus: पूर्वग्रामिकुलकलानिधिश्रीविद्याविनोदाचार्यभट्टाचार्यकृतामरुशतकटीका समाप्ता ॥

Then follows an imperfect list of the authorities used by the commentator, for which, as completed, see Simon, p. 24.

[H. T. Colebrooke.]

4006.

711a. Foll. 66; size 16 in. by $5\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Bengālī handwriting (apparently different from that of the preceding MS.); nine lines in a page.

Amaruśatakaṭīkā(*-traya*), three commentaries on the *Amaruśataka*, written one after the other for each verse, viz.:—

I. An anonymous commentary (on 106 vv. of the text).

It begins: काश्मीरदेशनिवासिनः शतसीमन्तिनीललितगतिविलासवल्गुस्मितापाङ्गावलोकनक्रभङ्ग्यादिभिरपहृतहृदयस्य इन्द्रियैरविद्यारचितविषयविषयान्धकूपनिवेशितस्य अमरुनामधेयधरणीपतेर्ज्ञानोपदेशार्थं परमकारुणिको भगवान् शङ्कराचार्यः कदाचिद् दिग्विजयव्याजेन तत्समितिमुपगतो यथावदुपकल्पितोपचितिरुपविष्टः सभ्यैः शृङ्गाररसवर्णनार्थमभ्यर्थितस्तथा कृतवान् । तत्र कुमारव्रतचारिणः शृङ्गाररसवर्णनमिति तेषामुपहासमसहमानः स्वकृतग्रन्थमयथार्थाभिशंसनाय परसंहननप्रवेशविद्ययावनीपतेरस्यैव वपुराविवेश। अनन्तरमपि राजा स्ववदननिर्गततदमलनिगूढार्थमभिशृण्वन्नेव परिवन्दिताशेषकषायाखिलजगद्बन्धविध्वंसनपरायणानां विद्यामधिगत एवाविद्याविस्मृतपरमतत्त्वसंसृतेर्विरामतदाकर्णनजनितवैराग्येण तत्समितिसेविनो ऽपि परमशान्तिमवापुरिति शान्तरसमत्र व्याख्यास्यामः । °

It ends: उरुद्वयमिति श्लोकेन सामान्यसृष्टेरनन्तरं विशेषसृष्टौ कन्दर्पमाययोः प्राधान्येनोपयोगित्वात् तदुभयस्मरणं सामान्यसृष्टिः स्वर्गपातालसृष्टिमात्रं विशेषसृष्टिः । तथा च । विश्वसर्गो विसर्ग इति श्रीभागवतम् ॥ १०६ ॥

II. A commentary, the author of which is not mentioned, but which (as Simon points out) seems to be identical with that of *Rāmarudra Nyāyavāgīśa Bhaṭṭācārya*, described in the Notices, vii., p. 135.

It begins: अथ ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय ग्रन्थकृद्भगवतीस्मरणलक्षणमङ्गलमाचरन् राजानमाशीर्वादेन योजयति ज्याकृष्टीति । °

It ends: ॥ १०५ ॥ ऊढयौवनात् कामदेवभूपतेरभिषेकसामग्रीत्वेन वर्णयति । उरु इयमिति मनोजनृपतेरभिषेचनाय अभिषेकाय मृगदृशो मृगलोचनाया उरुद्वयं कदलस्य काण्डौ मध्यं अतुलं वेदिरस्याः(!) स्तनयुगं लावण्य°कुम्भौ अभिषेके च कदलीकाण्डरोपणवेदिनिर्माणयोग्य इत्यर्थः ॥ इत्यमरुशतकटीका समाप्ता ॥

III. The commentary of *Jnānānanda Kalādhara Ravicandra* (called, however, *Kavicandra* in the MS.); here adapted to a different recension from that followed by the above two MSS.

It begins :

विद्या वितरति मुक्तिं भुक्तिमविद्या तु या(!) भुजिष्यामः ।
चरमाचरमार्था शक्तिः सारः(सा वः) शिवं दिशतु ॥
तदुभयरसपरिपाटीकामिका रम्यां(!) ।
अमरुशतकस्य टीकां ज्ञानानन्दः कलाधरः कुरुते ॥

यः श्रीभागवताविभक्तिवलितज्ञानामृतानन्दधुर्यो° श्रील-श्रीकविचन्द्र एष पिशुनामात्सर्यमुत्सार्यतां ॥ °

It is only carried on as far as verse 90 (आयाते दयिते°) of this recension.

[H. T. COLEBROOKE.]

4007.

2580a. Foll. 29; folio, size $11\frac{3}{4}$ in. by $8\frac{1}{4}$ in.; modern Telugu handwriting; 32–36 lines in a page.

Amarūśataka (or *Amarūkam*, as it is called on the fly-leaf); with a commentary, called *Śriṅgāra(rasa)dīpikā*, by *Vemabhūpa*, son of *Komaṭīndra*.

The commentary begins with 11 *ślokas*, which, owing to their being preceded by the first verse of the text, are numbered 2–12 :

गणपतिमतिविघ्नं(°विघ्नं) भक्तसंघातविघ्नं
भजत भुजगशेषव्याप्ततेजोविशेषं ।
अहितकलितचंडं तं प्रतापप्रचंडं
सुरगणनुतपादं शीर्षपीयूषपादं ॥ १ ॥[1]

अन्योन्यमेलनवशात्प्रथमं प्रवृद्धं
मध्ये मनाग्व्यवहितं च कुतो न(ऽपि ed.) हेतोः ।
प्राप्तं दशामथ मनोरथबोध(लोभ ed.)योग्यां
पायाच्चिरं रतिमनोभवयोः सुखं नः ॥ २ ॥

आसीच्चतुर्थान्वयचक्रवर्ती
वेमक्षितीशो जन[ल]श्चगंडः ।
एकादशेति प्रतिभाति शंका
येनावताराः परमस्य पुंसः ॥ ३ ॥ (om. ed.)

राज्यं वेमः सुचिरमकरोत्प्राच्यहेमाद्रिदानो(!)[2]
भूमीदेवैर्भुवमुरुभुजो भुक्तशेषामभुंक्त ।
श्रीशैलाग्रात्प्रभवति पथि प्राप्तपातालगंगा-
सोपानानि प्रथमपदवीमारुरुक्षुश्चकार ॥ ४ ॥

[1] Different in ed. [2] °प्राज्य°दानो ed.

माचक्षोणिपतिर्महेंद्रमहिमा वेमक्षितीशाग्रणी[1]
रामाद्यैः[2] सदृशो बभूव सुगुणैस्तस्य त्रयो नंदनाः ।
कीर्त्या जाग्रति रेड्डिपोतनृपतिः[3] श्रीकोमटींद्रस्ततो
नागक्ष्मापतिरित्युदात्तवपुषो[4] धर्मार्थकामा इति(इव)॥५॥

वेमाधिपो माचविभुश्च नंदनौ
श्रीकोमटींद्रस्य गुणैकसंश्रयौ ।
भूलोकमेकोदरजन्मवांछया
भूयो ऽवतीर्णाविव रामलक्ष्मणौ ॥ ६ ॥

स वेमभूपः सकलासु विद्या-
स्वतिप्रगल्भो जगझ्झगंडः ।
कदाचिदास्थानगतः कवीनां
काव्यामृतास्वादपरः प्रसंगात्[5] ॥ ७ ॥

अमरूकविना[6] रचितां शृंगाररसात्मिकां शतश्लोकीं ।
श्रुत्वा विकसितचेतास्तदभिप्रायं प्रकाशतां नेतुं ॥ ८ ॥

मूलश्लोकान् समाहृत्य प्रक्षिप्तान् परिहृत्य च ।
विधत्ते विदुषामिष्टां टीकां शृंगारकात्मिकां[7] ॥ ९ ॥

अवतारो ऽर्थसंबंधो[8] ऽभिप्रायो भावलक्षणं ।
नायुक्तास्तदवस्थाश्च[9] नायकश्च ततो रसः ॥ १० ॥

अंगानि कैशिकीवृत्ता(r. वृत्ते)रलंकारास्ततः क्रमात् ।
इत्येतानि प्रवक्ष्यंते यथासंभवमंजसा ॥ ११ ॥

अत्रादौ कविस्तावदविघ्नपरिसमाप्त्यर्थमिष्टदेवतास्मरणद्वारेणाशिषं प्रयुंक्ते ।

ज्याकृष्टिवद्धकटकामुखपाणिपृष्ठ-
प्रेंखन्नखांशुचयसंवलितो मृडान्याः ।
त्वां पातु मंजरितपल्लवकर्णपूर-
लोभभ्रमद्भ्रमरविभ्रमभृत्कटाक्षः ॥ १ ॥

मृडान्याः दुर्गायाः कटाक्षो ऽपांगदर्शनं त्वां पात्विति क्रियासंबंधः । कीदृशः कटाक्षः । ज्या° संवलितः । ज्याकृष्टये बद्धः कटकामुखपाणिः कटकामुखो नाम धनुराकर्षणहस्तविशेषः । तर्जनीमध्यमामध्ये प्रेंखांगुष्ठे[10] न विद्यते यस्मिन्ननामिकायोगात् स हस्त[ः] कटकामुखः तस्य पृष्ठे पश्चाद्भागे प्रेंखंतश्चलंतः नखानामंशवः तेषां चयः समूहस्तेन संवलितः मिश्रः । °

[1] °ग्रजो ed. [2] हेमाद्रेः ed. [3] रेड्डिपोत° ed.
[4] °त्युपात्तवपुषो ed. [5] °स्वादनतत्परो ऽभूत् ed.
[6] अमरूककविना ed. [7] °दीपिकां ed. [8] ऽथ संबंधो ed.
[9] नायिका तदवस्थाश्च. [10] पुंखांगुष्ठे ed.

This MS. has 100 verses, the order of which varies somewhat from the printed texts: thus Hæb. 32 being inserted here between vv. 3 and 4; and Hæb. 80 between 4 and 5; whilst some differ entirely. The last 10 begin as follows: 91. अदृष्टिप्रसरात्प्रियस्य पदवीमुद्वीक्ष्य° (Hæb. 74); 92. देशैरन्तरिता शतैश्च सरितामुर्वीभृता° (Hæb. 93); 93. स्विन्नं केन मुखं दिवाकरकरैः°; 94. कठिनहृदये मुंच भ्रांति° (H. 47); 95. भ्रूभेदो गुणितश्चिरं नयनयोर° (H. 92); 96. चरणपतनं सामालापा मनोहरचाटवः°; 97. कांते तल्पमुपागते°; 98. निःश्वासा वदनं दहंति हृदयं निर्मूलमुन्मूल्यते°; 99. नीतःप्रवेशमरुणाक्षिमुखी न चासीत°;

प्रियकृतपटस्तेयक्रीडाविलोभन(*r.* विलंबन)विह्वलां
किमपि करुणालापां तन्वीमुदीक्ष्य ससंभ्रमं ।
अपि विगलिते स्कंधावारे गते सुरताहवे
त्रिभुवनमहाधन्वी स्थाने न्यवर्तत(व्य° ed.) मन्मथः ॥१००॥

The commentary ends without colophon: तत्र पटस्तेयक्रीडासंभोगावसाने कृते निवेदितव्यागते सुरताहव इत्युक्तत्वात् । सुरतस्य आहवत्वनिरूपः ॥

The fly-leaf has the following title: "*Amarūkam*, a rhetorical book, composed by *Śaṅkarācārya* after he had transmigrated himself into the body of the king of Amarooga." Cf. Burnell, Tanjore MSS., 163*b*, where the commentator is called *Vimabhūpāla;* and Taylor, Cat. Rais., pp. 86, 89, where he is called *Diva Bhūpalan,* and *Deva Bhupāla.* This commentary was printed at Madras in 1871.

[Mackenzie Collection.]

4008.

175b. Foll. 18; size 12 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good Devanāgarī writing of 1798 A.D.; 5–10 lines in a page.

Caurapañcāśikā, a series of 50 erotic verses, generally ascribed to the Kaśmīr poet *Bilhaṇa;* with a commentary, by *Gaṇapati,* son of *Rāmopādhyāya.*

Text and commentary were published, by P. v. Bohlen—in his edition of *Bhartṛihari* (Berlin, 1833)—from a transcript made (by Lassen) from this MS. An edition of the Kaśmīr recension (discovered by Bühler) has been published by Dr. W. Solf (1886).

This commentator assigns the poem to a poet *Caura.* On the (doubtless fictitious) circumstances which are said to have occasioned the composition of these verses, see Colebrooke, M. E., ii., p. 95 (2nd ed., p. 86); Bohlen's Introd., p. xxvi.; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 245; Bühler, Det. Rep., p. 48; *Vikramāṅkacarita,* Introd., p. 6; and this Cat., no. 4011.

The commentary begins:

विघ्नेश्वरं नमस्कृत्य रामोपाध्यायनंदनः ।
गणपतिस्तनुते(गणपस्त° Bo) टीकां खंडकाव्यस्य वै स्फुटां ॥

Colophon of text: इति श्रीचौरमहाकविना रचिता श्लोकपंचाशिका समाप्ता ॥ [H. T. Colebrooke.]

4009.

1577E. Foll. 23; size 9 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; modern Devanāgarī writing; 7–11 lines in a page.

Caurapañcāśikā, with *Gaṇapati's* commentary. [B. H. Hodgson.]

4010.

3240. Foll. 4; size $14\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; modern Bengālī handwriting; 8 or 9 lines in a page.

Caurapañcāśikā, without commentary.

This version of the text differs considerably from that adopted by *Gaṇapati,* both in the general arrangement and in the readings of particular verses. As far as the arrangement goes, *Gaṇapati's* verses will be found in the following order in this text: 1–6, 10–12, 7–9, 13, 14, 16, 15, 17, 19, 18, 20–31, 34, 32, 33, 35–50. [?]

4011.

1184a. Foll. 55; size $13\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; excellent Bengālī handwriting of 1806 A.D.; eight lines in a page.

Caurapañcāśikā, in a somewhat different recension; with a commentary, called *Kāvya-saṃdīpa* (*kālikāpakshavyākhyāna*), composed, in 1798 A.D., by *Rāma Tarkavāgīśa Bhaṭṭācārya,* son of *Nandarāma,* and grandson of *Janārdana,* a Brāhman of the neighbourhood of (the tīrtha) Siddheśvarī. [A.]

According to the commentator's view, as set forth in the introduction and epilogue, the verses were uttered, as an invocation to the goddess *Kālī,* by prince *Sundara,* son of *Guṇa-sāgara* (of Caurapallī in Rāḍhā), when standing on his trial before king *Vīrasiṃha,* and awaiting his sentence of death, for having entered into a clandestine union with the king's daughter *Vidyā;* whereupon the king is inclined by the goddess to mercy, and gives the prince his daughter in marriage. Cf. above, no. 4008.

Some of the original stanzas being quoted in *Bhāratacandra's* Bengālī poem *Vidyāsundara,* this fact is supposed to have given rise to the ascription of the 50 stanzas to a poet *Sundara.* Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 250.

The commentary begins (with the figures supplied):

विद्याविद्यातमिश्रप्रतिहतचितदृक्कारका तारकृपा
 तारासाराहिहारा हरिहरविधिसज्ञानधारानगम्या ।
श्यामा काम्या सुरम्यासुरमुरसकलानन्दकन्दा सुनन्दा
 साद्या काद्याभिशाद्या वरददरहरा सा तु पायाच्चिरं नः ॥ १ ॥
कौमारोपमभूरिभूसुरवरा कौमारहट्टस्थली
 भव्या भव्यकवीन्द्रकाव्यलहरीहृल्लासपूर्णाङ्करी ।
सङ्गासमवावरी(?) दरदरा यत्रास्ति सिद्धेश्वरी[1]
 तत्र श्रीलजनार्दनो द्विजवरो ऽप्यासीच्च तस्यात्मजः ॥ २ ॥
श्रीलश्रीनन्दरामः प्रथितपृथुयशाः काञ्चिवंशाब्जहंसस्[1]
 तत्पुत्रो रामनामा रचयति रुचिरं सौन्दरश्लोकतत्त्वं ।
सन्तः संतोषवन्तो निदधति नितरां शोधयन्तो हि नव्यं
 श्रीमच्छिष्यप्रमोदं विपठिषुसुषमं काव्यसंदीपसंज्ञं ॥ ३ ॥
ख्यातश्रीगुणसागराख्यनृपतेः पुत्रप्रतिष्ठो[2] ऽभवन्
 नाम्ना श्रीयुतसुन्दरो नरवरो वीर्यातिधैर्यान्वितः ।
श्रीकालीपदपूजकः क्षितितले ख्यातः क्षमापालकः
 कान्त्या कामजितो जितारिनिकरो विद्यापतिः श्रीपतिः ॥ ४ ॥
गाम्भीर्यस्थैर्यधैर्यं चटुतरचरितं रूपलावण्यविद्या
 विद्याया वेददाक्ष्यं त्वभिनववयसो [ऽ]दूरवस्था विदग्ध्यं(!) ।
श्रुत्वा सद्भक्तवक्त्रादिति(संवक्त्र° B) नृपतिसुतः सुस्थ एवाप्यसुस्थो
 मुग्धो [ऽ]मुग्धो [ऽ]प्यजग्धः शरशयितमुहुश्चौर्यचिन्तापरो
  [ऽभूत् ॥ ५ ॥
विद्यानवद्या नृपवीरसिंहकन्या वदान्या बुधमान्यधन्या ।
सा संहृता भूपजसुन्दरेण चौरेण गेहे पितुरप्यनूढा ॥ ६ ॥
विद्यागर्भे प्रभूते रहसि सखिजनो लज्जया दष्टजिह्वो
 धिक् धिक् त्वां हीति चित्रं किमिति हिमवलो(?°तो) कुम्भमा-
इत्याभाष्यानुपूर्वं तव दुहितुरिदं श्रावयामास भूपं [लभ्य कराढ ।
 श्रुत्वा खर्वातिगर्वः[3] स तु भटमदिशच्चौरमानेतुमाशैः ॥ ७ ॥
दूतैरानीतमाशु क्षितिपतिसविधे सुन्दरं सुन्दराङ्गं
 पश्यन् भूपः सकोपस्त्वरुणितनयनो ऽपत्रपानम्रवक्त्रः ।
दूतान् प्राहेति सो ऽयं विलुलितवदनो बध्यतां छिद्यतां रे
 श्रुत्वैवं राजपुत्रः विहितपदगिरा प्रास्तवीत्स्वेष्टदेवीं ॥ ८ ॥

यद्यप्यखिलशास्त्रसंकुलपारावारसमुत्थिततत्त्वपीयूषनिपीत - मण्डितमण्डलकृतकाव्यतत्त्वमस्ति तथाप्यभिनवमिति मत्वा दयावन्तः सन्तः संशोधयन्तो गृह्णन्त्वीत्यभिगम्य मया व्याख्यायते ॥ अद्यापीति ॥ अपीति स्मरणे । तत् किं । श्रीमत्कालीपदपूजकः सो ऽहं । मम कुतो भयं सैव मामवतीत्याहोपुरुषिकां कृत्वा राजकुमारः कृतान्ततुल्यदुर्दान्तराजकिंकरसंकुलानीतो ऽपि निरातङ्काशङ्कः श्लिष्टवचसा राजानं तुदन् परदेवतां चिन्तयन् स्तवीति अप्यापीत्यादिपञ्चाशच्छ्लोकेन । तस्यायमाद्यश्लोकः । °

The text here commented upon offers differences in reading as well as in arrangement from the preceding two versions, coinciding sometimes with the one and sometimes with

[1] B omits this *pāda.*

[1] ° वंशाद्जहंसस् B; ? read काञ्चि°.

[2] ख्यातः श्री° B; पुत्रः प्रतिष्ठो A, B.

[3] खर्वातिखर्वः B.

the other. Three of the verses in this recension (vv. 30, 39, 41) are quite different from the corresponding verses (vv. 30, 40, 43) of the other versions, and v. 48 may be considered as a set-off for v. 6 of the other versions not found in this. It ends:

पञ्चाशत्संख्यकैः पद्यैश्चौरराजकृतैश्च सा ।
तुष्टा त्रिभुवनेशानी राज्ञो जिह्वां समाविशत् ॥
दीनानुकम्पिनी दुर्गा दुर्गसागरतारिणी ।
भक्तानुकम्पिनी माता उवाच वचनं सती ॥
राजजिह्वां समास्थाय वाणीरूपाभवत्स्वयं ।
उवाच नृपतिर्भूयो विद्यापतिरयं त्वपि ॥
तच्छ्रुत्वा सुन्दरो राजा बाहुमुत्तोल्य चाम्बरे ।
धूलिगुण्ठितसर्वाङ्गो गलत्केशो महामनाः ॥
राजन् धर्मस्वरूपो ऽसि सत्यवादी जितेन्द्रियः ।
उक्तेनानेन वाक्येन धर्मभाग्भव भूमिप ॥
पुरा(पुना) राजा चौरवाक्यं श्रुत्वा किं किं हि भण्यतां[1] ।
ततश्चौरश्च[2] विद्यायाः पतिर्भूपतिरित्यपि ॥

यदुक्तं॥ उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग्विभागे
प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः ।
विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे वने वा[3]
न चलति खलु वाक्यं सज्जनानां कदाचित् ॥
ज्ञात्वा चौरस्य वाक्यं विकसितवदनो ऽभूत्तदासौ नरेन्द्रो
नानाविद्यातितुष्टः सदसि स रिपुजिच्चौरमङ्के निधाय ।
उक्तः कस्त्वं नृपेण प्रकथय मतिमन् कस्य पुत्रो ऽसि वत्स
को वा देशः कुलं च मम पुरगमनं क्षम्यतां ताडनं यत्[4] ॥
श्रुत्वा चौरः कथयति ॥
गुणसागरस्य पुत्रो ऽहं राज्ञो राजन् कृपानिधे ।
देशश्च चौरपल्ली मे[5] राढायां पूजितो(°ते B) नृपैः ॥
देवतागुरुविप्राणां प्रसादात्ते ऽगमं पुरं ।
तव प्रसादान्मुक्तो ऽहं बन्धनाद्वो महानृप ॥
राजा प्रज्ञाय सर्वं शुभदिनमकरोच्चौरराजाय विद्यां
कन्यां पद्मायताक्षीं शशधरवदनां संप्रदाय प्रभुः सः ।
हस्ते राजा च चौरो जलजनिनयनाभूद्धि[6] विद्या सुमध्या
सर्वं कालीप्रसादान्निजपुरगमनं चौरराजस्य तस्याः ॥

---

[1] हिरण्यतां B. [2] चौराच्च B.
[3] विकसित(°तं) यदि पद्मं पर्वतानां शिखाग्रे B.
[4] ताडयनयत् B. [5] चौरपल्लीये B. [6] भूद्धि B; °नाभूद्धि A.

इति श्रीचौरसुन्दरकृतपञ्चाशच्छ्लोकस्य कालिकापक्षव्याख्यानं संपूर्णं ॥

भव्ये सभ्ये प्रपञ्चे स्मरहरमहिलास्तोत्रपक्षे सुकाव्ये
सौन्दर्ये धैर्यवर्या यदि यदसदृशं प्रोक्तमत्र प्रमादात् ।
क्षन्त्वा तत्क्षान्तिमद्भिर्धरणिधरधरैर्नैतरादश्चिन्नैर्[1]
बुद्ध्वा[2] संशोधनीयं ननु खलु सहसा प्राञ्जलिप्रार्थनीयं ॥
अनन्तनेत्राम्बुजराजपूर्णे शाके स्मराहे सितपक्ष ऊर्जे ।
निधाय चित्तं द्विजरामनामा चकार सौन्दर्यसुकाव्यतत्त्वं ॥

तस्यार्थः । ° श्रीरामनामा द्विजः सौन्दर्यसुकाव्यतत्त्वं सुन्दररचितसुकाव्यस्य तत्त्वं याथार्थ्यं चकार ° । अनन्तं गगणं शून्यमिति यावत् । नेत्रं द्वयं । अम्बुजं सप्त । राजा एकः । एतैन पूर्णो यः स तथा तस्मिन् । स्मराहे त्रयोदश्यां ऊर्जे सितपक्षे । तत्र प्रमाणं । पक्षः सहाये मासार्धे पार्श्वे साध्यकिरीटयोः । वले पतत्रे केशादेः परतो निकरार्थके इति भूरिप्रयोगः । कार्त्तिकस्य शुक्लपक्षे । ऊर्जस्यायं ऊर्जे इति पक्षविशेषणं । [१७२० B] ॥ श्रीकालीकल्पवल्ली° ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः १७२८ ॥ इति श्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचिता चौरपञ्चाशत्टीका समाप्ता ॥

शाके कीदृशि । अनन्तने [H. T. Colebrooke.]

4012.

2881. Foll. 30; folio, size 11¾ in. by 8¼ in.; modern Bengālī handwriting; 24–27 lines in a page.

Caurapañcāśikā, with the same commentary. [B.] [Dr. Leyden.]

4013.

2118 a. Foll. 22 (and an additional leaf between 9 and 10); size 8½ in. by 3⅜ in.; good, small Devanāgarī writing of 1681 A.D.; seven lines in a page.

Bhāminīvilāsa, 'the dalliance of a fair woman,' a series of verses in 4 cantos (*vilāsa*), by *Jagannātha Paṇḍitarāja*, of the *Akhilāndhra-Veṅgināṭikula*.

---

[1] Marg. note: धरो धारणधैर्ययोरिति व्याडिः । A.
[2] बुद्ध्वा B.

I., 101 vv.; II., 101 vv.; III., 19 vv.; IV., 31 vv. The inserted leaf contains I., 92–101; II., 1–5, omitted on fol. 9*b*.

Variously printed in India. Also the text, with a French translation, by A. Bergaigne (Paris 1872); and, with an English translation, by *Sheshādri Iyar* (Bombay 1894).

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 236; Cat. Catt., sub *Jagannātha*.

Dated: संवत् १७३८ वर्षे आश्विनकृष्ण ५ तिथौ लिखितमिदं पंचनदान्वयदामोदरभट्टात्मजहरिशंकरेण ॥

[GAIKAWAR.]

4014.

1811. Foll. 14; size 12¼ in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1770 A.D.; 11–13 lines in a page.

Bhāminīvilāsa.

This MS. begins:

माधुर्यपरमसीमां सारस्वतजलधिसंभूतां ।
पिनतानन्यसुखदां वसुधायां मम सुधा कवितां ॥ १ ॥
दिगंते ०

I., 128 vv.; II., 181 vv.; III., 19 vv.; IV., 32 vv.

Colophon: इति श्रीमदखिलाश्रवेंगिनारिकुलावतंसपंडितराजजगन्नाथनिर्मिते भामिनीविलासे शांतश्चतुर्थो विलासः समाप्तः ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

4015.

2883a. Foll. 18; size 9½ in. by 5 in.; European paper; Telugu character; fifteen lines in a page.

Bhāminīvilāsa.

I., 102 vv.; II., 184 vv.; III., 19 vv.; IV., 46 vv.

[MACKENZIE COLLECTION.]

4016.

1396. Foll. 163 (the first 12 of which are wanting); size 13½ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8–14 lines in a page.

Jagannātha's Bhāminīvilāsa; with a commentary, called *Vilāsapradīpa* (of four *prakāśas*), composed, in 1802 A.D., by *Maṇirāma-śarman*, son of *Rāmacandra*, grandson of *Jayarāma-sūri*, great-grandson of *Bhaṭṭa Gaṅgārāma*, and elder brother of *Hari*.

Text and commentary begin with I., v. 22 (अपनीतपरिमलांतरकथे ०).

I., *prāstāvikavilāsa*, 126 vv.; II., *śriṅgāravarṇanavilāsa*, 182 vv.; III., *karuṇāvilāsa*, 19 vv.; IV., *śāntavilāsa*, 46 vv.

For cantos I. and II. of the text with the same commentary, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 236. The reference to the same commentator's(?) *Muktāvalīprakāśa* in the comment on I. 35 is as follows: दर्शिता चेयं रीतिर्विघ्नविघातायेत्येतद्व्याख्यानावसरे मुक्तावलीप्रकाशे ।

The commentary concludes with the following verses (the 1st of which also occurs, with some variations, at the end of canto I.):

तातः श्रीरामचन्द्रः सकलबुधवरश्रेणिसंगीतकीर्तिर्
माता ऽऽनन्दीति याता व्यवहृतिमनुजो यस्य सुज्ञो हरिः सः ।
तेन प्रोद्दर्शिते ऽस्मिन्गुणिमणिमणिरामाभिधेन प्रकाशः
पूर्णो लासप्रदीपे सुखयतु विबुधानेष तुर्यश्च धुर्यः ॥ १ ॥
सद्वर्षे ऽष्टशराष्टचन्द्रकलिते चैत्रे पवित्रे पुनर्
मासे चाथ वलक्षपक्षललिते सौम्ये दशम्यामयं ।
पूर्णः प्रादुरभूद्गिरीन्द्रतनयावक्षोजनिर्यत्सुधा-
स्वादप्रोद्भवदच्छबुद्धिरचितो लासप्रदीपाभिधः ॥ २ ॥
क्वाहं मन्दमतिः क्व चार्थगहनाः सत्सूक्तयो ऽस्याखिलाः
श्रीमत्पण्डितराजराजिमुकुटालंकारचूडामणेः ।
एवं सत्यपि यन्ममार्थरचनाचातुर्यमत्राद्भुतं
तज्जाने जननि त्वदीयकरुणावीरुत्फलं पेशलम् ॥३॥०४॥
यदिह किमपि मे स्याच्चापलं भाषितेषु
प्रविदितरसशास्त्रास्तत्क्षमध्वं सुधीन्द्राः ।
अपटुवटुकृतानां चेष्टितानां प्रकाशो
न भवति किमु लोके यद्गुरूणां क्षमार्हः ॥ ५ ॥

A leaf is wanting at the end containing the last three syllables of the next verse (and any more verses there may have been) as well as the colophon, which in the other cantos runs thus: इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपारावारपारीणधुरीणकविताकान्तारकण्ठीरवतारोपाह्वभट्टगङ्गारामशर्माङ्गजजयरामशर्मसूरिसूनुरामचन्द्रविबुध(or शर्म)सुतविद्वन्मणिरामशर्मरचितायां भामिनीविलासव्याख्यायां विलासप्रदीपाख्यायां ° प्रकाशः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4017.

2425. Foll. 70; size 9 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8 or 9 lines in a page.

Āryāsaptaśatī, a collection of miscellaneous poetry, by *Govardhanācārya.*

See Colebrooke, Misc. Ess., ii., 74; Wilson, Pref. to 1st ed. of Sansk. Dict., p. xxxi. It has been repeatedly published in India.

Between foll. 43 and 44 there is a leaf from an astronomical work, called *Dyucārodaya,* by *Śripa* (*Śrīpati* or *Śrīla*) *Bhatta Tulasi.* It contains the last two verses of the *madhyamādhikāra,* and vv. 1–11 of the *sprishṭādhikāra;* the latter beginning: गजाद्रयो९८कें मृदुतुंगमुक्तं °

[GAIKAWAR.]

4018.

959. Foll. 256; size 10½ in. by 4¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 6–11 lines in a page.

Āryāsaptaśatī, with a commentary, called *Vyaṅgyārthadīpana,* composed, in Saṃvat 1702 (A.D. 1645), by *Ananta Paṇḍita*—son of *Timājī* (*Tryambaka*) *Paṇḍita,* grandson of *Bālo Paṇḍita,* and great-grandson of *Nīlakaṇṭha Paṇḍita* —a native of Puṇyastambha on the banks of the Godāvarī; but residing, at the time, at Benares.

The commentary begins: सर्वे साधुजनाः सदायतहृदा सत्संप्रदायादलं °

Text and commentary were published at Benares in 1867; and in the *Kāvyamālā,* i. (Bombay 1886). [H. T. COLEBROOKE.]

4019.

2220. Foll. 149; size 8½ in. by 3 in.; legibly written in Devanāgarī, in 1685 A.D.; ten lines in a page.

Rasikacandrikā, a commentary on *Govardhana's Āryāsaptaśatī,* by *Gokulacandra,* eldest son of *Bālakrishṇa Bhaṭṭa,* and grandson of *Mahādeva Bhaṭṭa.*

It begins:

कलयाम्यनेकदंतं विदंतमंतःस्फुटैकदंतमपि ।
विभुजं चतुर्भुजं यं जगंति गायंति मोदकैकभुजं ॥ १ ॥

श्रीमत्पितृचरणानामिदं पद्यं ॥

पीत्वा कर्णपुटेन यत्कलरवानाभीरवामभ्रुवः
कांतोपांतनितांतनिर्गमधिया प्रौढा नवोढायिताः ।
मुग्धानामपि सांप्रतं वितनुते दूतीव दूतिं(? दूत्यं) मुदा
श्रेयःसंततिमातनोतु मुरली सेयं मुरारेर्मुहुः ॥ २ ॥

सामान्यसुरतकथनं रसिकमनःप्रीतये भवति ।
राधाकृष्णविलसितं कविवरकथितं पुनः किमु नः ॥ ३ ॥

सामान्ययोः कयोरपि यूनोः सुरतकथनं । अथवा सामान्येन केनचित्कविना यत्सुरतकथनं रसिकानां मनःप्रीतये भवत्येव । इदं काव्यं तु शृंगाररसात्मकं । यत्र यत्रासाधारणः शृंगारस्तत्र तत्र राधाकृष्णात्मक एवेति राधाकृष्णविलसितमिदं कविवरो गोवर्धनाचार्यैः यतः शृंगारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्यगोवर्धनस्पर्धी कोऽपि न विश्रुत इति जयदेवोक्तः(°क्तं)। तेन कथितं पुनः किमुतेत्यर्थः। सकलशृंगाररसानुभवैकवेदिनो गोवर्धनाचार्यस्येमामार्यासप्तशतीं कथमहं तैलंगत्वादेकवनितारसैकदेशवेदी व्याख्यास्यामीति चिंतयाप्यलं। क्वचिन्नीलद्युतिदेवताप्रसादेन क्वचिद्गुरूपदेशेन क्वचित्पितृचरणकृपया क्वचिन्नानाविधकाव्यावलोकनानुसारेण क्वचिल्लौकिकचातुर्येण क्वचित् शृंगाररसानुभवेनापि वक्तुं शक्यत एव श्रीमदात्रेयवंशावतंसश्रीमहादेवभट्टात्मजसमस्तविद्यानिधानश्रीबालकृष्णभट्टज्येष्ठपुत्रेण कविकेसरीतिप्राप्तपदवीकेन ॥

शृंगाररससारज्ञगोवर्धनकृतेरियं ।
कृता गोकुलचंद्रेण टीका रसिकचंद्रिका ॥ १ ॥

अबुधा बहुधा विदूषणां गणयंतु प्रसभं न मे भयं ।
सुधियः शुचिभावभाविताः कविताः शोभयितार एव
समयं गमयंति चक्रवाका [यत् ॥ २ ॥
हृदि राकारजनीशमाश्रियंतः ।
कुमुदानि मुदा स्तुवंति यत्नं
न हि कांते ऽपि समस्तपक्षपातः ॥ ३ ॥
कवितावनितासमानतामिह तात्पर्यविदो वदंति न ।
वनिता युवचित्तहारिणी कविता सर्वमनोविनोदिनी॥४॥

मदनमथनस्यापि चंद्रशेखरस्य शृंगारेण कामाधीनत्वात् प्रथमं तावत्पार्वतीपाणिग्रहणरूपं मंगलमारभते । पाणिग्रह इति ॥

It ends:

नैव व्याकृतिरुत्तमा न बहुशः कोपो न वालं कृपा
रुद्रस्येव ममाधिचंद्रुरुचिराभिख्यातिविख्यातिनः ।
आर्येयं स्फुरिता नितांतसरसा प्राग्जन्मसंस्कारतो
व्याख्याता जगतां तनोतु नितरामंतःसतां मंगलं ॥ १ ॥

इति श्रीमदात्रेयवंशावतंसश्रीबालकृष्णभट्टतनूजगोकुलचंद्रविरचिता रसिकचंद्रिकाभिधाना गोवर्धनसप्तशतीटीका समाप्ता॥ संवत् १७४२ वर्षे पौषमासे कृष्णपक्षे १ गुरौ लिखितमिदं पुस्तकम् ॥

[GAIKAWAR.]

4020.

907. Foll. 91; size $15\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

Satpadyaratnākara, a collection of miscellaneous verses, by *Govindadāsa*.

It begins (with the numbers added):

प्रणम्य गोविन्दपदारविन्दं गोविन्ददासो विदुषां नियोगात् ।
नानाकवीनामनवद्यपद्यैः सत्पद्यरत्नाकरमातनोति ॥ १ ॥
यं सांख्याः प्रकृतिं जगुर्यमपरे पातञ्जलाः पूरुषं
काणादाश्च यमीशमाक्षचरणा यं कर्म मीमांसकाः ।
यं ब्रह्माद्वयमेकमागमविदः शैवाः शिवं वैष्णवा
यं कृष्णं भगवन्तमत्र विमला(निगमा)स्तस्मै परस्मै नमः॥२॥
यस्यालीयत गन्धसीम्नि जलधिः पृष्ठे जगन्मण्डलं
दंष्ट्रायां धरणी नखे दितिसुताधीशः पदे रोदसी ।
क्रोधे क्षत्रगणः शरे दशमुखः पाणौ प्रलम्बासुरो
ध्याने विश्वमभावधार्मिककलं(?) कस्मैचिदस्मै नमः ॥ ३ ॥
वेदानुद्धरते जगन्ति वहते ० ॥ ४ ॥
पायाद्विश्रममन्दमन्दरगिरिप्रक्षुब्धदुग्धोदधि ० ॥ ५ ॥
यस्य श्रीः परिचारिका चरणयोः ० ॥ ६ ॥
सेयं द्यौस्तदिदं शशाङ्कदिनकृच्चिह्नं ० ॥ ७ ॥

अथ मत्स्यावतारस्य ।

पातु त्रीणि जगन्ति पार्श्वकषणप्रक्षुब्धदिङ्मण्डलो
नैकाब्धिस्तिमितोदरः स भगवान् क्रीडाझषः केशवः ।
त्वङ्निष्ठुररोमराजिखचितब्रह्माण्डभाण्डावधेर्
यस्मात्पालकुतूहलेन कथमप्यङ्गेषु जीर्णायितं ॥

अथ कूर्मावतारस्य ।० अथ वराहावतारस्य ।० etc., अथ श्रीरामस्य । ० अथ विश्वामित्रेणानीतं रामं दृष्ट्वा जनकः ।

योग्यो ऽयं दुहितुर्वरः किल कुले वैवस्वतीये महान्
श्लाघ्यः साधुसमादरो यदि भवेद्रामो धनुर्भञ्जकः ।
पूर्वं भग्नमहोद्यमाः कति कति क्षोणीभुजो लज्जिता
नो जाने किमु दुःखदः किमथवा हर्षाय रामागमः ॥०

Fol. 3*b*: आरम्भि नारम्भि किमेतदेवं ० ॥ प्रतिप्रतीकं जनकात्मजाया ० ॥ अदत्त साम तु चकोरनेत्रा ० ॥ पद्यत्रयं कविजगदीशस्य ॥ The same poet is referred to on fol. 5*b*; but no other name has been met with on foll. 1–40.

It ends:

धेनुः सूते ऽपत्यमेकं लोकस्योपकृतौ क्षितौ ।
शूकरी बह्वपत्यानि तानि दुःखाय केवलं ॥
भावं सितानां रसपूरितानां
वहन्ति नित्यं जगतीह गावः ।
रसं न जानन्ति तथापि तासां
चित्रं चरित्रं किमिदं विधातुः ॥

इति श्रीगोविन्ददासविरचितः सत्पद्यरत्नाकरः समाप्तः ॥

See Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 147 (ending differently). [H. T. COLEBROOKE.]

4021.

2458b. Foll. 36; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good Devanāgarī writing of ab. 1600 A.D.; 9–11 lines in a page; fol. 21*a* left blank; foll. 12 and 18 somewhat damaged and pasted over with transparent paper.

Sārasaṃgraha, a collection of descriptive poetry, compiled by *Śambhudāsa Paṇḍita*.

It begins (cf. *Mālatīm.*, v. 1; *Amaruś.* 2):

सानंदं नंदिहस्ताहतमुरजरवाहूतकौमारबर्हि-
त्रासान्नासाग्ररंध्रं विशति फणिपतौ भोगसंकोचभाजि ।
गंडोड्डीनालिमालामुखरितककुभस्तांडवे शूलपाणेर्
वैनायक्यश्चिरं वो वदनविधुतयः पांतु चीत्कारवंत्यः॥१॥

क्षिप्तो हस्तावलग्नः प्रसभमभिहतो व्याददानोंशुकांतं
गृह्णन्केशेष्वपास्तश्चरणनिपतितो नेक्षितः संभ्रमेण ।
आलिंगन्यो ऽवधूतस्त्रिपुरयुवतिभिः साश्रुनेत्रोत्पलाभिः
कामीवार्धापराधः(?) स दहतु दुरितं शांभवो वः
[शराग्निः ॥ २ ॥

तपस्वी कां गतो ऽवस्थामिति स्मेराननोत्सुकौ ।
गिरिजायाः कुचौ वंदे भवभूतिसिताननौ ॥ ३ ॥

उन्निद्रंत्या रतांते भरमुरगपतौ पाणिनैकेन कृत्वा
धृत्वा चान्येन वासो विलुलितकबराभारमंसे वहंत्या[ः]।
भूयस्तत्कालकांतिद्विगुणितसुरतप्रीतिना शौरिणा वः
शय्यामालिंग्य नीतं वपुरलसलसद्बाहु लक्ष्म्याः पुनातु॥४॥

इति मंगलाचरणं ॥ अथ नायिकावर्णनं ॥

अनुच्छिष्टो देवैरपरिदलितो राहुदशनैः
कलंकेनास्पृष्टो न खलु परिभूतो दिनकृता ।
कुहूभिर्नो लुप्तो न च युवतिवक्त्रेण विजितः
कलानाथः सो ऽयं कनकलतिकायामुदयते ॥ ५ ॥

किमिंदुः किं पद्मं किमु मुकुरबिंबं किमु मुखं
किमब्जे किं मीनौ किमु मदनबाणौ किमु दृशौ ।
खगौ वा गुच्छौ वा कनककलशौ वा किमु कुचौ
तडिद्वा तारा वा कनकलतिका वा किमबला ॥ ६ ॥

इति नायिकावर्णनं ॥ अथ हारवर्णनं ॥ °

ग्रामं गुणिगणसहितं काश्यप्याः पश्चिमे तटे प्रथितं ।
परमानपुरे नाम्ना तस्मिन्वासी विप्रस्ते(?°स्तस्य) च॥१॥
उदिच्येषु(औदी°) च श्रेष्ठो हरि(वल्लभाया)दासत्वेन
[प्रथितोऽसौ ।
तस्य [च] सुतस्य सुतेन लिखितोऽयं सारसंग्रहः शुद्धः॥२॥
चैत्रे मासे सिते पक्षे दशम्यां भौमवासरे ।
वर्षे च शचपष्टाख्ये लिखितो ऽयं द्विजेन तु ॥ ३ ॥

Iti romāvalīvarṇanam jṛimbhā veṇī, fol. 2*b*; *vayaḥsandhiḥ*, fol. 3; *kaver uktiḥ*, fol. 5*b*; *nāyikām prati nāyakavākyam*, fol. 7; (*viparīta*) *suratavarṇanam*, fol. 7*b*; *abhisārikāv.*, fol. 8*b*; *nāyakacintanam, nāyakavākyam sakhāyam prati, nāyakam prati mitravākyam*, fol. 9*b*; *nāyikāvākyam nāyakam prati, nāyikāvākyam sapatnīḥ prati*, fol. 10; *nāyaka-videśagamanasamaye nāyikāyā avasthā*, fol. 10*b*; *dampatyoḥ parasparam pattralekhanam, virahiṇyavasthā*, fol. 11; °इति° शृंगारवर्णनं, fol. 13 (up to here, 157 vv.).

Apahnuti, ib.; *vāyuvarṇanam*, fol. 13*b*; *praśnottaram sūryāstasamayaḥ, ṛituvarṇanam*, fol. 14*b*; *candrodaya*, fol. 15*b*; *rājavarṇanam*, fol. 25*b* (up to here 103 *ślokas*).

Nītivarṇanam anyoktayaś ca (192 *ślokas*).

It ends (cf. final *śl.* of *Mālatīm.*):

संतः संतु निरंतरं सुकृतिनो विध्वस्तपापोदया
राजानः परिपालयंतु वसुधां धर्मे स्थिताः सर्वदा ।
काले संततवर्षिणो जलधराः संतु प्रसादात्प्रभोः
मोदंतां पुनरेव बांधवसुहृत्कोशप्रमोदाश्चिरं(!) ॥ १९२ ॥

इति श्रीशंभुदासपंडितविरचिते सारसंग्रहे नीतिवर्णनमन्योक्तयश्च समाप्ताः ॥ [?]

4022.

1649. Foll. 81; size 9¼ in. by 4¼ in.; legibly written, in Devanāgarī, by different hands, about the middle of last century; 11–13 lines in a page.

Nītimañjarī, a collection of ethical maxims, in verse, based on passages collected from, or incidents alluded to, in the *Ṛigveda-saṃhitā*; composed by *Dyā dviveda* of Ānanda, son of *Lakshmīdhara*, grandson of *Atri*, and great-grandson of *Mukunda dviveda*; with a commentary by the same author.

The first four *Ashṭakas*.

It begins:

श्रीमुकुंदद्विवेदस्य नप्ता ऽऽनम्यात्रिमोचितम् ।
सूर्यं विचार्य वेदार्थान् वक्ति द्या नीतिमंजरीम् ॥ १ ॥

द्वौ वेदौ यस्यासौ द्विवेदः श्रिया युक्तो मुकुंदः श्रीमुकुंदः स चासौ द्विवेदश्च स तथा । तस्य नप्ता प्रपौत्रः । द्यानामा चतुर्थं (?°र्थीं) नीतिमंजरीं वक्ति ब्रवीति । नपाच्छब्दो नप्तृपर्यायो यास्केन चतुर्थो व्याख्यातः । नपादित्यननंतरायाः प्रजाया नामेति (8, 5) ।

गौरत्र तनूस्तस्याः पयः पयस आज्यं आज्यादग्निश्चतुर्थो यथा। एवं ह्याद्वयो मुकुंदद्विवेदाच्चतुर्थो भवति। कुतः।

श्रीमुकुंदाद्द्विजातो [ऽ]त्रिरत्नेलक्ष्मीधरो महान्।
तस्य लक्ष्मीर्महादेवी ह्याद्विवेदमजीजनत्॥

इति नमृत्वं। किं कृत्वा। वेदार्थान् विचार्य इति सर्वसंहितान् ऋगर्थान् सम्यान ब्राह्मणमृचगतार्थान् विचार्य नीतिमंजरीं वक्ति। एवं कर्तव्यमेवं न कर्तव्यमित्यात्मको यो धर्मः सा नीतिः तस्याः मंजरी। नीतिमंजरी। इमां ज्ञात्वा धर्मे रतिरधर्मे विरतिर्भवति। ऋगर्थं च सुखेनावगच्छति। एतदर्थं वक्ति। पुनः किं कृत्वा। सूर्यं सर्वप्रेरकमानम्य। ० । कीदृशं सूर्यं अत्रिमोचितं। सूर्यः पूर्वं स्वर्भानुना असुरेण ग्रस्त आसीत्। तमन्य ऋषयो मोचयितुमशक्ताः। ततो ऽत्रिभिर्मोचितः। तथा ब्राह्मणे। स्वर्भानुर्हासुर आदित्यं तमसाविध्यत्तस्यात्रयः तमो ऽपजिघांसत इति। अस्मिन्नर्थे ऋक्। यं वै सूर्यं स्वर्भानुस्तमसा ऽविध्यदासुरः। अत्रयस्तमन्वविंदन्न ह्यन्ये ऽशक्नुवन्। ० एवं सूर्यमत्रिभिर्मोचितमिति सिद्धं॥

मम त्वं कवचस्येव प्रसन्ना भव शारदे।
बिभयामि द्विजक्रोधाद्भीता देवव्यथेरिव(!) ॥ २ ॥

ग्रंथकृत्प्रथमश्लोकेनेष्टं सूर्यं नमस्कृत्य द्वितीयेनैकाभीष्टां सरस्वतीं ययाचे। ०

Ashṭaka I. ends (fol. 38): द्विवेदं श्रीलक्ष्मीध[र]सूनुना सत्रयज्वना ह्याद्विवेदेन विरचिते नीतिमंजरीभाष्ये प्रथमाष्टके नीतिवाक्यानि समाप्तानि॥

Ashṭaka II. begins:

सरस्वतीमहं वंदे सभाष्या नीतिमंजरी।
ह्याद्विवेदस्य चाज्ञस्य सुख(मुखे) स्थित्वा कृता मया॥१॥
प्रथमे सेतिहासान्यो दर्शयित्वा सुभाषितान्।
द्वितीये ऽष्टक आहाथ तत्त्वविद् ह्याद्वय ऋचां ॥ २ ॥

स्त्रीषु विश्वासो न कार्य इत्याह॥

विश्वासो नैव कर्तव्यो वल्लभाया अपि स्त्रियाः।
महिष्याः प्राप विश्वासाद्धासीपुत्रं कलिंगतः ॥ ३ ॥

Ashṭaka III. begins (fol. 52):

द्वितीये नीतिवाक्यानि ऋग्दृष्टांतान् प्रदर्श्य च।
तृतीये ऽष्टक आहाथ द्विवेदी ह्याद्वयो महान्॥ १ ॥

उत्तमाधमयोः कार्ययोरुत्तमाधमौ दूताविलर्थे आह।

उत्तमे चाधमे कार्ये दूतः स्यादुत्तमोऽधमः।
देवदत्तो बभ्रुराग्निर्दूतोह सरमा पणीन्॥ २ ॥ ०

Ashṭaka IV. begins (fol. 64):

सरस्वतीमहं वंदे सभाष्या नीतिमंजरी।
ह्याद्विवेदस्य चाज्ञस्य मुखे स्थित्वा कृता यथा ॥ १ ॥
आख्यानपूर्विकान्धर्मान् व्याख्याय व्याकृतिक्षमः।
तृतीये ऽथ चतुर्थे ह्या महोडकुलजो ऽवदत्॥ २ ॥

It ends: इति ह्याद्विवेदविरचिते नीतिमंजरीभाष्ये वेदार्थप्रकाशे चतुर्थाष्टके नीतिवाक्यानि व्याख्यातानि॥

According to a statement contained in some MSS., the author was a native of Ânanda (? in Gujarāt), and completed his work on the first day of the bright half of the month Māgha in Saṃvat 1550 = A.D. 1494. Cp. *Haraprasād*, Notices, x., p. 283; Peterson, Ulwar Cat., Extr., no. 6; also Prof. Kielhorn's account of the work, Ind. Ant., v., p. 116; and that of A. B. Keith, Journ. R. As. S., 1900, pp. 127 ff.

[H. T. COLEBROOKE.]

4023.

966 a, b. Foll. 34 & 40 resp.; size 8⅝ in. by 4 in. and 8 in. by 3¼ in. resp.; indifferent Devanāgarī writing of the middle of the 17th century; 9–15 lines in a page; different hands.

a. The third, fourth and fifth *Ashṭakas* of the same work. The third *Ashṭaka* (8 leaves) by a different hand from the two others, and with a separate paging.

b. The second, fifth, sixth and seventh *Ashṭakas*, each paged separately.

Ashṭaka II. ends (fol. 11*b*): इति श्रीमद्द्याद्विवेदिकृते नीतिमंजर्याख्ये भाष्ये प्रथमाष्टकः (द्वितीय written underneath by Colebrooke) समाप्तः॥

Ashṭaka V. begins:

तुरीये सेतिहासान्यो दर्शयित्वा सुभाषितान्।
महोडदर्भकुलज आहाथ ह्याद्विवेदिकः ॥ १ ॥

गुरुं संतोषयेदित्यर्थे आह।

गुरुं संतोषयेद्भक्त्या विद्याविनयतत्परं।
प्रस्तोकाय ददौ पायुः स्तुत्वा तुष्टो ऽस्त्रमंडलं ॥ २ ॥

It ends: **इति श्रीमत्ध्याह्विवेदिकृते नीतिमंजर्याख्ये भाष्ये द्वितीयाष्टकः** (with **पञ्चम** written underneath by Colebrooke) **समाप्तः।**

Ashṭaka VI. begins:

> **व्याख्याय पंचमे श्लोकान्नितिहासपुरःसरान्।**
> **मुकुंदकुलजो द्याह्वः षष्ठे ऽथ व्याचिकीर्षति॥**

अधर्मे मतिं न कुर्यादित्यर्थमाह॥

> **तृणं वज्रायते ऽधर्मे यदा मतिर्भवेन्नृणां।**
> **फेनेनापि दृढं शक्रश्चिच्छेद नमुचेः शिरः॥**

Ashṭaka VII. begins:

> **द्याह्वयः श्रुतितत्त्वज्ञः षष्ठे ऽष्टके वृहन्मतिः।**
> **दर्शयित्वेतिहासान्यः सप्तमे ऽदर्शयद्यथा॥**

पैशुन्यं न कुर्यादित्याह॥

> **परेषां क्लेशदं कुर्यान्न पैशुन्यं सुहृत्प्रियं।**
> **त्रिशिरसं जघानेंद्रः पैशुन्यान्मातुलप्रियात्॥**

[H. T. COLEBROOKE.]

4024.

876. Foll. 229; size 10½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of the earlier part of the 17th century; eleven lines in a page.

Śārṅgadharapaddhati, a poetical anthology, by *Śārṅgadhara,* son of *Dāmodara,* grandson of *Rāghavadeva;* brother of *Lakshmīdhara* and *Kṛishṇa,* and nephew of *Gopāla* and *Devadāsa.* Complete in 163 sections.

Colophon: **इति शार्ङ्गधरविरचितायां पद्धत्यां शांतरसे विदेहमुक्तिकथनकालवंचनादिपरिच्छेदः॥**

The work has been published by P. Peterson (Bombay 1888). Cf. also Aufrecht's extracts from the work in the Journal of the Germ. Or. Society, vol. xxvii., pp. 1–120; and Cat. Bodl., nos. 215, 216. [H. T. COLEBROOKE.]

4025.

2023. Foll. 147; size 9½ in. by 6 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 15–21 lines in a page.

The same work.

Colophon: **इति॰ पद्धत्यां शांतिरसालंकारमुक्तिसोपानकथनपरिच्छेदः।**

This section is preceded by the *Videhamukti-kathanam.*

[DR. JOHN TAYLOR.]

4026.

2048. Foll. 92, of which one (fol. 72) is missing; size 11½ in. by 5 in.; good Devanāgarī writing of about 1600 A.D.; nine lines in a page.

The same work. Incomplete.

The MS. breaks off abruptly in *śl.* 4 of the 63rd section (*ratnānyoktayaḥ*).

[GAIKAWAR.]

4027.

125. Foll. 473, of which are missing foll. 1–10 (supplied on four leaves by a more modern hand), 52, 61, 76, 84, 176, 181, 193, 209, 216, 249, 256, 277, 280–327, 332, 380, 388, 404, 440, 449, 456, 457, 464, 468; the last leaf having also been supplied by a more modern hand; 8vo, size 9¼ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of last century.

Śārṅgadharapaddhati; omitting the introduction, and breaking off at the end of the 160th section (*yogimahimā*).

[H. T. COLEBROOKE.]

4028.

1784. Foll. 24; folio, size 12½ in. by 7½ in.; fair Devanāgarī writing of Saṃvat 1909 (A.D. 1852); 24 lines in a page.

Sections 40 (*sūryānyokti*) to 71 (*saṃkīrṇānyoktipariccheda*) of the same work.

[J. R. BALLANTYNE.]

4029.

1384a. Foll. 55; size 14¾ in. by 5 in.; excellent, modern Bengālī handwriting; 7-9 lines in a page.

The same work; from the beginning to the end of the 8th verse of the 44th section (*haṃsānyoktayaḥ*).

[H. T. Colebrooke.]

4030.

1667a. Foll. 10; size 9 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of about 1780 A.D.; twelve lines in a page.

A fragment of the *Śārṅgadharapaddhati*; viz. the 80th section, called *Vīracintāmaṇi*, or *Dhanurveda* (Pet.'s ed., pp. 263 seqq.), and treating of the science of war.

It begins: ईश्वरोक्ताद्धनुर्वेदाद् व्यासस्यापि सुभाषितात् ।° Ś., vv. 1714-1941.

Colophon: समाप्तो ऽयं धनुर्वेदस्य परिच्छेदो वीरचिंतामणिर्नाम ॥ लिखापितं श्रीघनस्य(!) ममि॰ ॥ लि॰ कायस्थमाथुरमेवरिया भगवतीदास ॥

The leaves are marked धनुर्वेद.

[H. T. Colebrooke.]

4031.

2098c. Foll. 13; size 10 in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī about 1700 A.D.; nine lines in a page.

The same section of the *Śārṅgadharapaddhati*.

Colophon: इति वीरचिंतामणौ धनुर्वेदपरिच्छेदः श्रीगौडविष्णुदाशः कविवरशदृशः तस्य पुत्रो मुरारि तस्या सुनु(!) द्विजेन कृतलिपनमिदं स्वार्थं मुदा पुस्तकं ॥ १ ॥ लिखितं देवस्वरेणैव मंत्रबाणावलीं तथा । ज्ञातव्या सर्वसिद्धीश्च भवत्येव न संशयः ॥

[Gaikawar.]

4032.

1203b. Foll. 61; size 12¼ in. by 4½ in.; careless, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Sūktiratnāvalī, an anthology, compiled by *Vaidyanātha*, of the *Tatsat* family, son of *Rāmabhaṭṭa Sūri*.

It consists of two parts, the first and larger of which follows very much the same plan as the *Śārṅgadharapaddhati*, to which it seems indeed largely indebted for its materials. The MS. is, however, extremely incorrect, so as to be of little use; especially as no authors' names are given with the verses.

It begins (somewhat corrected):

गंगोद्भासितमौलिश्चंद्रकलाकलितशेखरः सततं ।
अंगीकृतगलगरलो जयति जयंतीपतिर्जगति ॥
तत्सद्वंशकरीरेण रामचंद्रात्मजन्मना ।
तन्यते वैद्यनाथेन सूक्तिरत्नावली शुभा ॥
शाकाः(? शलाकाः) सूक्तिरत्नानां क्रशाशाद्वंशान्यया [(? यक्र°दाः) ।
ततः सयुक्ता(संयुज्यते) सेयं सूक्तिरत्नावली मया ॥

अथ नमस्कृतयः ॥ १ ॥ चलत्कर्णानिलोद्धूत° (Ś. 57) ॥ २ ॥ नियतिकृतनियमरहितां ह्लादैकमयीमनन्यपरतंत्रां । नवरसरुचिरां निर्मितिमाधती(?) भारती कवर्जयति(?) ॥ ३ ॥ अथ शिवः ॥ वंदे देवं तलधिशरधिं दैत्यतापभौमं(?)° ॥ ४ ॥ वामांगीकृत° (Ś. 62) ॥ ५ ॥ पिनाकफणि° (Ś. 63) ॥ ६ ॥ ° ८ ॥ इति गौरी ॥ ° १० ॥ इति कृष्णः ॥ ° – – – (fol. 6b) अथ विशिष्टकविप्रशंसा ॥ व्यासगिरां निर्यासं सारं विश्वस्य भारतं वंदे ° (*Āryās.* 31) ॥ ६७ ॥ कवींद्रं नौमि ° (Ś. 172) ॥ ६८ ॥ ° ८१ ॥ अथ कुकविनिंदा ॥ अप्रगल्भाः ° (Ś. 191) ॥ ८२ ॥ ° ८५ ॥ अथ पंडितप्रशंसा ॥ अधिगत ° (Ś. 197) । °

Part I. ends with the *nīti*, verses 904-993, the last of which is मित्रं स्वच्छतया ° (Ś. 1554), followed by the colophon (fol. 55b): इति श्रीमद्रामभट्टसूरिवरात्मजतत्सद्वैद्यनाथगुंफितायां सूक्तिरत्नावल्यां पूर्वार्धं समाप्तम् ॥

Part II. begins: मंदष्टाधरपल्लवं सचकितं° (Ś. 3668) ॥ संपदो जलतरंगविलोला ° (*Subhāsh.*, ed. Pet., 3316) ॥

अतिदुर्मतौ सकलकर्मणा वर्जिते
  कुटिलालये कपटपूरिते मयि ।
करुणानिधे पतितपावनं त्वया
  करणीयमात्मसदृशं न मत्समं ॥
अंकतो ऽपि शय[नादपि] गेहाद्
  ग्रामतो ऽपि नयनादपि दूरं ।
एष गच्छति हरिर्मधुपुर्यां
  पामरेण विधिना किमकारि ॥
सुस्वादुयुक्तानि सुकोमलानि
  पत्नीकराग्रांगुलिपीडितानि ।
किं किं ददामीति सुभाषितानि
  स्मरामि राजन् गृहभोजनानि ॥
अशनावसरे कलिप्रिया
  कुरुते रोगकथा रतांतरे ।
विधिना सुखवृक्षच्छेदिनी
  प्रमदा नाम कुठारिका कृता ॥ ०

Seven more verses are followed by an extract (of 108 verses) from the *Mahābhārata*, viz. v. 981 seqq., where *Vidura* discourses before *Dhṛitarāshṭra* on moral conduct and future happiness; after which the (apparently incomplete) MS. ends with three verses:

कामिनीनयनकज्जलपंकादुत्थितो मदनमत्तवराहः ।
कामिमानसवनांतरचारी मूलमुत्खनति मानलतायाः ॥
वांछा सज्जनसंगमे ० (*Subh.* 2094) ॥
यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदांतिनो
  बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः ।
अर्हन्नित्यथ जैन्यशासनपराः[1] कर्मेति मीमांसकाः
  सो ऽयं वो विदधातु वांछितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥

The last verse is given as the 3rd introductory stanza of *Dāmodara's* version of the *Mahānāṭaka* (Cat. Bodl., no. 291); but not in that of *Madhusūdana*. It also occurs as v. 80 of the *Durghaṭakāvya* (cf. no. 3926), and at the end of *Bilvamaṅgala's Sumaṅgalastotra* (cf. no. 3907).

The MS. then concludes with the colophon, written by another hand. [H. T. COLEBROOKE.]

[1] जैन° *Aufr., Durgh.*

4033.

1518b. Foll. 23; size 11 in. by 4½ in.; large, clear Devanāgarī writing; 7 or 8 lines in a page.

Subhāshitāvalī, a collection of 222 sententious couplets, compiled by *Sumati* (?).

This is a different work from the anthology of the same title by *Vallabhadeva*.

It begins: विद्वान् ॥

विद्वत्त्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा गुणी(!) सर्वत्र पूज्यते ॥ १ ॥
[Vall. 3426, Bö. 6109.

यद्यपि भवति विरूपो वस्त्रालंकारवेषपरिहीनः ।
सज्जनसभाप्रविष्टो विभाति विद्याधिको मनुजः ॥ २ ॥
अपूर्वः शब्दकोशो ऽयं विद्यते तव भारति ।
व्ययतो वृद्धिमाप्नोति क्षयमाप्नोति संवृतः ॥ ३ ॥
गुरुः ॥ क्रुद्धो गुरुर्वदति यानि वचांसि शिष्ये
  मध्याह्नसूर्य इव तानि दहंति तस्य ।
तान्येव कालपरिणामसुखावहानि
  पश्चाद्भवंति कुसुमाकरशीतलानि ॥ ४ ॥
अन्यानि शास्त्राणि विनोदमात्रं
  प्राप्तेषु कालेषु न तैश्च किंचित् ।
चिकित्सितं ज्योतिषमंत्रवादं
  पदे पदे प्रत्ययमावहंति ॥ ५ ॥
विद्याप्राप्तिः ॥
अलसो मंदबुद्धिश्च सुखितो व्याधिपीडितः ।
निद्रालुः कामुकश्चैव षडेते शास्त्रघातकाः॥६॥ B. 642.
वेश्यानामिव विद्यानां बहवो मुखचुंबिनः ।
हृदयग्राहिणस्तासां भवंति विरला जनाः ॥ ७ ॥
नालस्योपहतेन नान्यमनसा नाचार्यविद्वेषिणा
  न भ्रूभंगकटाक्षविस्मयकरीं सीमंतिनीं ध्यायता ।
नानुद्योगवता न च प्रवसता मानं च नोत्कर्षता
  लोके ख्यातिकरः सतामविकलो विद्यागुणः प्राप्यते॥८॥
मूर्खद्वारं ।
मूर्खत्वं हि सखे ममापि रुचितं यस्मिंस्तदष्टौ गुणा
  निश्चिंतो बहुभोजनेष्वनुरतो रात्रौ दिवा सुप्यते ।
कार्याकार्यविचारणांधबधिरो मानापमानौ समौ
  कृत्वा सर्वजनस्य मूर्ध्नि पदं मूर्खः सुखं जीवति ॥ ९ ॥
cf. Bö. 4910.

वरं पर्वतदुर्गेषु ०। न मूर्खजनसंसर्गः ०॥ १०॥ Bö. 5975.

उपदेशो हि मूर्खाणां ० ॥ ११ ॥ ib. 1287.

वरं गर्भस्रावो वरं मृतुर्नैवाभिगमनं ०

द्रविणबलयुक्तो ऽपि तनयः ॥ १२ ॥ ib. 5960.

पण्डितनिन्दा ॥

प्रस्तावे यः सभामध्ये भाषते न सुभाषितं ।

विदुषस्तस्य विद्वत्त्वं पलालफलसंनिभं ॥ १३ ॥

पापठीति सकलं[सु marg.]वाङ्मयं ०

न च बोबुधीति सः ॥ १४ ॥ ib. 4053.

किं कवेस्तेन काव्येन किं क्रोडेन(!) धनुष्मतां ।

परस्य हृदयं(!) लग्नं न घूर्णयति यच्छिरः ॥ १५ ॥

बुभुक्षितैर्व्याकरणं ० । [ib. 1732.

न च्छंदसा केन समुद्धृतं ० ॥ १६ ॥ ib. 4484.

वचनद्वारं ॥

हे जिह्वे ० लोके हि मधुरं प्रियं ॥ १७ ॥ ib. 7412.

प्रियवाक्यप्रदानेन ० ib. 4352.

हेतुयुक्तं च तथ्यं च सत्यं साधु जनप्रियं ।

या हि वक्तुं न जानाति तां जिह्वां किं न रक्षति ॥ १८ ॥

वचस्तस्य प्रयोक्तव्यं प्रयोक्ते(यत्प्रोक्ते) लभ्यते फलं ।

स्यादभवति चात्यन्तं रागः शुक्लपटे यथा ॥ २० ॥ ib. 5905.

बुद्धिः॥ उदीरितो ऽर्थः० वहंति ताडिताः । ० ॥ २१ ॥ ib. 1236.

सन्तः॥ क्षारो वारिनिधिः कलंककलुषश्चंद्रो रविस्तीक्ष्णगुरु

जीमूतश्चपलाश्रयो ऽभिपटलादृश्यश्च स्वर्णाचलः ।

शून्यं व्योम सुधा[1] द्विजिह्वविधुरास्ते कामधेनुः पशुः

काष्ठं कल्पतरुर्दृषत्सुरमणिस्तत्केन साम्यं सतां ॥ २२ ॥

Here another hand has added in the margin the stanza: निंदंतु नीतिनिपुणा ० ib. 3723.

It ends: संतोषः ॥

सर्पाः पिबंति पवनं ०॥ २०॥ Bö. 6903, Vall. 318.

नानाप्रस्तावसंयुक्ता नानाशास्त्रसमुद्धृता ।

सुपूर्विका सुमतिना लिखिता भाषितावली ॥ २१ ॥

इति श्रीसुभाषितावली समाप्ता संवत् १७०७ शाके १५७२ समये पौषवदिसप्तम्यां लिखितं काश्यां विश्वनाथसमीपे सुंदरमिश्र । संधिं च विग्रहं चैव यानमासनमेव च । द्वैधीभावं संश्रयं च षाड्गुण्यं चिंतये सदा ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

[1] ? स्वधा MS.

4034.

823 a. Foll. 38; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Padyāvalī, an anthology of 389 (387) verses in praise of *Krishṇa,* and of persons, places and objects connected with his life at Mathurā and Gokula; compiled (by *Rūpa Gosvāmin*) from various authors.

It is quoted in *Rūpa Gosvāmin's Bhaktirasāmritasindhu* (1541 A.D.), cf. p. 813*b*.

For a commentary on the work, ascribing it to *Rūpa,* see Notices, x., p. 25. Cf. also s.v. *śrī-Rūpadeva* in the subjoined list of authorities.

It begins:

पद्यावली विरचिता रसिकैर्मुकुन्द-

संबन्धबन्धुरपदा प्रमदोर्मिसिन्धुः ।

रम्या समस्ततमसां दमनी क्रमेण

संगृह्यते कृतिकदम्बककौतुकाय ॥ १ ॥

प्रारम्भमङ्गलाचरणानि(०णं T., ०णमाह Not.) ।

नमो नलिननेत्राय वेणुवाद्यविनोदिने ।

राधाधरसुधापानशालिने वनमालिने ॥ १[2] ॥ कस्यचित् ॥

भुक्तिभ्रङ्गविलोकनप्रणयिणी नीलोत्पलस्पर्धिनी

ध्यानालम्बनतां समाधिनिरतैर्नीते हितप्राप्तये ।

लावण्यैकमहा(सुधाT.)निधी रसिकतां राधा दृशोस्तन्वती

युष्माकं कुरुतां भवार्तिशमनं नेत्रे तनुर्वा हरेः ॥ २ ॥

[शारङ्गस्य ।

ये गोवर्धनमूलकर्दमवसव्याप्त(०त्त)ष्टवर्हाङ्कदा

ये वृन्दावनकुञ्जिषु व्रजवधूलोलोपधानानि च ।

ये चाभ्यङ्गसुगन्धयः कुवलयापीडस्य दानाम्भसा

ते वो मङ्गलमादिशन्तु सततं कंसद्विषो बाहवः ॥ ३ ॥

[शुभाङ्कस्य ॥

सायं व्यावर्तमानाखिलसुरभिकुलाह्वानसंकेतनामा-

न्याभीरीवृन्दचेतोहठहरणकलासिद्धमन्त्राक्षराणि ।

[2] Our MS. counts from here vv. 2–6, when the mistake is rectified by that number being repeated after the next verse.

सौभाग्यं वः समन्ताद्दधतु मधुभिदः केलिगोपालमूर्तेः
सानन्दाकृष्टवृन्दावनरसिकमृगश्रेणयो वेणुनादाः ॥ ४ ॥
[हरस्य ॥

अथ श्रीकृष्णमहिमा ॥

अम्भोधिः स्थलतां स्थलं जलधितां धूलीलवः शैलतां
शैलो मृत्कणतां तृणं कुलिशतां वज्रं तृणक्षीणतां ।
वह्निः शीतलतां हिमं दहनतामायाति यस्येच्छया
लीलादुर्ललिताद्भुतव्यसनिने कृष्णाय तस्मै (तुभ्यं T.)
[नमः ॥ ५ ॥ कस्यचित् ॥

वात्सल्यादभयप्रदानसमयादार्तार्तिनिर्वापणाद्
औदार्यादघशोषणादगणितश्रेयःप्रदप्रापणात् ।
सेव्यः श्रीपतिरेव सर्वजगतामेते यतः साक्षिणः
प्रह्लादश्च विभीषणश्च करिराट् पाञ्चाल्यहल्या ध्रुवः॥६॥
[कस्यचित् ॥

अथ भजनमाहात्म्यं ॥

व्याधस्याचरणं ध्रुवस्य च वयो विद्या गजेन्द्रस्य का
कुब्जायाः किमु नाम रूपमधिकं किं वा[1] सुदाम्नो धनं ।
को वंशो विदुरस्य यादवपतेरुग्रस्य किं पौरुषं
भक्त्या तुष्यति केवलं न तु गुणैर्भक्तिप्रियो माधवः ॥ ७ ॥
[कस्यचिद्दाक्षिणात्यस्य (दाक्षिणात्यस्य T.) ॥

अनुचितमुचितं वा कर्म को ऽयं विभागो
भगवति परमास्तां भक्तियोगो द्रढीयान् ।
किरति विषमहीन्द्रः सान्द्रपीयूषमिन्दुर्
द्वयमपि स महेशो निर्विशेषं बिभर्ति ॥ ८ ॥ विष्णुपुरी-
[श्रीपादानां ॥

यदि मधुमथन त्वदङ्घ्रिसेवां
हृदि विदधाति जहाति वा विवेकी ।
तदखिलमपि दुष्कृतं त्रिलोके
कृतमकृतं न कृतं कृतं च सर्वं ॥ ९ ॥ तेषामेव ॥

We subjoin a list of the authorities quoted —also given, with some variations, in R. Roth's Cat. of Tübingen MSS. (R.), pp. 12, 13; but here completed, and corrected after collation of the two MSS. (A = I.O.; T. = Tüb.)—with references to the verses as numbered in the present MS., the compiler's own verses being given under the signature '*Samāhartṛi*':—

Aṅgada, 225; *Aparājita*, 375; *Abhinanda*, 147; *Amaru*, 220, 226, 228, 234, 315; *Avilamba-sarasvatī*, 387; *Āgama*, 114 (T.; *keshāṃcit* A), 132; *Ānanda*, 361, (*-ācārya*) 20; *Īśvarapurī-śrīpādānām*, 62, 75, (*śrīmad-Īśvara-padapurīpādānām*) 17; *Umāpati-dhara*, 146, 374, 375, (*-vadha*) 257; *Autkalya* (*Autkala* T.), 54, 63 (A; *kasyacit* T.), 213 (T.; not assigned to any author in A), 216 (T.; not assigned in A); *Kaṅka*, 211 (T.; not assigned in A), 212 (T.; *kasyacit*, A); *Karācārya*, s. *Śrīkara*; *Karṇapūra* (A, R.; *Karṇapūrṇa* T.), 303; *Kavicandra*, 160 (*Kaviratna* T.), 163 (*Kaviratna* T.), 186; *Kaviratna*, 39, 40, 76, 77; *Kavirājamiśra*, 84, 196; *Kaviśekhara*, 119 (T.; *Bhuvana* A), cf. *Sañjaya*; *Kavi-sārvabhauma*, 130; *Kumāra*, 320; *śrī-Keśava* (*śrī-Keśavachattrin* T.), 151; *Keśavabhaṭṭa* (*-ācārya* T.), 344; *Kshemendra*, 357; *Gajapati-Purushottamadeva*, s. *Purushottamadeva*; *śrī-Garbhakavīndrāṇām*, 83; *śrī-Gopālabhaṭṭa*, 37 (T.; *samāhartuḥ* A); *śrī-Govardhanamiśrāṇām*, 251 (A; *Govindamiśrāṇām* T.), 253; *Govardhanācārya*, 187, 239, 301, 376; *Govinda* (A, T.), 87; *Govindabhaṭṭa*, 181, 302; *Govindamiśrāṇām*, 123; *Gauḍīya*, 94 (T.; *kasyacit* A); *Cakrapāṇi*, 280; *Ciramjīva*, 155; *Jagadānandarāya*, 269; *Jagannātha-sena*, 64 (T.; *Dhanañjayasena* A), 65 (A; *kasyacit* T.), 368; *Jayanta*, 161; *Jīvadāsa-vāhinīpati* (*-vānīpati* A; cf. *Vāhinīpati*), 287; *Tairabhukta*, 317, 340; *Tairabhuktakavi*, 304, 331, 341 (T.; not assigned in A); *Trivikrama*, 356; *Daśaratha*, 345; *Dākshiṇātya*, 7 (A; *D. kaścit* A), 49, 50 (A; om. by T.), 70, 113 (T.; *keshāṃcit* A), 298; *Dākshiṇātya-śrī-Vaishṇavasya*, 52 (A; *Dākshiṇātyasya* T.); *Dāmodara*, 300; *Divākara*, 130; *Dīpaka*, 128 (A; *Maṅgala* T.), 137; *Daityāri-paṇḍita*, 189, 250; *Dhanañjayasena*, 64 (A; *Jagannāthasena* T.), 66 (T.; *kasyacit* A); *Dhanya*, 324; *Nāthoka*, 259; *bhaṭṭa-Nārāyaṇa*, 292; *Nīla* (? *Līla* A), 377; *Pañcatantrakṛit* (कालिन्द्याः पुलिने प्रदोषमरुतो रम्याः शशाङ्कांशवः॰), 378; *Purushottamadeva*, 47, 217, 218, 221, 154 (T.; *Gajapati-*

[1] तत्किं T.

Purushottamadevasya A), 159 (T.; *Jagapati-Purushottamadevasya* A); *Pushkarākhya* (A; *Pushkarāksha*, T.), 174; *śrīmat-Prabhūnām*, 230; *Bāṇa*, s. *Vāṇa*; *śrī(-śrī)-Bhagavat*, 21, 30, 31, 71, 74 (A; *kasyacit* T.), 92 (T.; not assigned in A), 93, 326, 339; *Bhavabhūti*, 327 (orig. *Bhūpati* T.), 328; *Bhavānanda*, 29 (T.; *kasyacit* A), 88; *Bhīmabhaṭṭa*, 358; *Bhuvana*, 119 (A; *Kaviśekhara* T.); *Bhūpati*, s. *Bhavabhūti*; *Maṅgala*, 128 (T.; *Dīpaka* A); *Manohara*, 272, 273; *Mayūra*, 144; *Mādhava*, 80 (T.; *kasyacit* A); *Mādhava-cakravartin*, 285; *śrī-Mādhava Sarasvatī-śrīpādānām*, 57; *śrī-Mādhavapurī-śrīpādānām*, 78, 95; (*śrī-*)*Mādhavendrapurī-śrīpādānām*, 284, 332; *śrī-Māradākāra* (R.), s. *Śāradākāra*; *Mukundabhaṭṭācārya*, 134, 167, 274; *Moṭaka* (T.) or *Moḍhaka* (A), 347; *Yādavendrapurī-śrīpādānām*, 41, 75[2]; *Yogeśvara*, 150, 388; *śrī-Raghunātha*, 209, 334; *śrī-Raghunāthadāsa*, 129; (*śrī-*)*Raghupatyupādhyāya*, 299 (*śrī-Raghūpādhyāya* A), 81, 86, 97 (*śrī-Raghūpādhyāya* A), 124; *Rāmacandradāsa*, 295, 349, 353 (T.; not assigned in A); *śrī-Rāmānandarāya*, 12; *Rāmānuja*, 115 (T.; *kasyacit* A); *Rudra*, 214, 215 (T.; not assigned in A), 240, 311(?), 321, 329, 336, 367; *śrī-Rūpadeva* (A; *samāhartuḥ* T.), 198; *śrī-Lakshmaṇasenadeva*, 199, 203 (*Lakshmaṇasena* A), 258; (*śrī-*)*Lakshmīdharāṇām*, 15, 28, 32, 33; *Vanamālin*, 135; *Vasudeva* (? *Sudeva* T.), 145 [धीरा धरित्त्रिभवभारम-वेहि०]; *Vāṅga*, 136 (T.; *kasyacit* A), 178, 179, 190, 223, 224; *Vāṇa* (T.; *Vāraṇa* A), 365 [षित्राय त्वयि चिन्तिते तनुभुवा चक्रे०]; *Vāṇīvilāsa*, 316; *Vāraṇa*, s. *Vāṇa*; *Vāsava* (thus A, R.; *Vāsara* T.), 245; *Vāhinīpati*, 318 (cf. *Jīvadāsa-V.*); *Viśvanātha*, 216; *Vishṇupurī-śrīpādānām*, 8, 9; *Vīrasarasvatī* (T.; not assigned in A), 371; *śrī-Vaishṇava*, 35, 36 (cf. *Dākshiṇātya-ś.*); *śrī-bhagavad-Vyāsapādānām*, 23, 24, 38 (*śrīmad-Vy.* A; *śrī-Vy.* T.), 51; *Śaṅkara*, 44 (T.; not assigned in A), 68, 322, 359; *Śacīpati*, 364; *Śambhu*, 363; *Śaraṇa*, 166, 232, 260, 263, 312, 313; *Śāntika*, 160; *Śāraṅga*, 3 (*Sāraṅga* A; not assigned in T.), 335; *Śāradākāra* (*Sāradākāra* A, T.; *Māradākāra* R.), 45; *Śivamauninām* (? *Śiromaulīnām*, orig. *Śiram.* or *Śivam.*, T.), 109; *Śubha*, 382; *Śubhāṅka*, 4 (*Śubhāṅkura* A), 249 (do., corr. *Śubhāṅkarasya* A), 265 [T. has another verse (148) by *Śubhāṅka* after 145: एते लक्ष्मण जानकीविरहितं मां०]; *Śrīkarācāryāṇām*, 85; *Śrīdharasvāmi-pādānām*, 20, 27, 42; *Śrīmat* (! A, T.), 14; *Shashṭhīdāsa*, 323, 350, 370; *Shāṇmāsika*, 338 (?-*māshika* A), 191; *Sañjaya-kaviśekhara*, 165, 168, 266, 325; *Samāhartṛi*, 37 (A; *śrī-Gopālabhaṭṭānām* T.), 59 (T.; *kasyacit* A), 60 (not assigned in A), 61, 104, 105, 117, 121, 122, 125, 126, 142, 195 (T.; *kasyacit* A), 198 (T.; *śrī-Rūpadeva* A), 205, 206, 219, 222, 227, 233, 236 (T.; not assigned in A), 261 (T.; not assigned in A), 267, 268, 276, 277, 278, 284, 288, 289, 290, 293, 305, 307–310 (311[2]–313[2] om. T.), 385; *Sarvajña*, 11, 56; *Sarvabhaṭṭa*, 108; *Sarvavidyāvinoda* (-*bhaṭṭācārya*), 102, 152, 157, 170, 171, 182, 192, 244; [*Sarvāṅka* R.; his mistake for *Sarvajña*]; *Sarvānanda*, 55, 149, 346; *Sāradākāra*, s. *Ś.*); *śrī-Sārvabhaumabhaṭṭācārya*, 72, 73, 89, 90, 98, 99, 131 (cf. *Kavi-sārvabhauma*); *Sāhnika*, s. *Sāhnoka*; *Sudeva*, s. *Vasudeva*; *Subandhu* (T.; *Suśaṅku* A), 264; *Surottamācārya*, 82; *Sūrya-dāsa*, 270; *Sauhnoka* (? *Sāhnoka* T.; *Sāhnika* R.), 262; *śrī-Hanumat*, 110; *Hara*, 5, 238, 381 (*Raha* or *Vaha*, A), 202; *Hari*, 333, 379; *Haridāsa*, 101; *Haribhaṭṭa*, 330, 337; *Harihara*, 184, 282. The remaining verses are ascribed to anonymous writers, either under *kasyacit*, or under *keshāṃcit*. Not assigned to any author in either MS. are: 96 (श्रुतयः पलालकल्याः किमिह वयं सांप्रतं चिनुमः। ०), 193 (चित्रोत्कीर्णादपि विषधराद्भीतिभाजो रजन्यां ०), 248 (मकरीविरचनभङ्ग्या राधाकुच-

कलसमर्दनव्यसनी । ०), 348[2] (वियोगिनीनामपि पद्धतिं वो न योगिनो गन्तुमपि क्षमन्ते । ०).

The MS. counts 389 quoted verses; but several mistakes occur in the numeration, viz.: nos. 252, 314, 319, 354, 355 are omitted; and nos. 75, 124, 267, 311, 348, 375 are double (or two verses being given under one number), the actual number of verses thus being 390; whilst the Tübingen MS. (which is, on the whole, more correct) counts 382 verses, though here, too, five numbers are double, and one is omitted, thus making actually 386 verses.

It ends:

यदुवंशावतंसाय वृन्दावनविहारिणे ।
संसारसागरोत्तारतरणे हरये नमः ॥ ३८७ ॥ अविलम्ब-
[सरस्वत्याः ॥

भ्राम्यद्भासुरमन्दराद्रिशिखरव्याघट्टनाद्विस्फुरत्-
केयूराः पुरुहूतकुञ्जरकरप्राग्भावसंवर्धिनः ।
दैत्येन्द्रप्रमदाकपोलविलसत्पुत्राङ्कुरच्छेदिनो
दोर्दण्डाः कलिकालकल्मषमुषः कंसद्विषः पान्तु वः ॥
[३८८ ॥ योगेश्वरस्य ॥

जयदेवबिल्वमङ्गलमुखैः कृता येऽत्र सन्ति संदर्भाः ।
तेषां पद्यानि विना समाहृतानीतराण्यत्र ॥ ३८९ ॥

लसदुज्ज्वलरससुमना गोकुलकुलपालिनीवलितः ।
मदभीप्सितमभिदद्यात्तरुणतमालकल्पपादपः (! A., T.)
[को ऽपि ॥ *

समाप्ता चेयं पद्यावली । रामनाथविदुषो श्रीहरिः ॥
कालाम्भोनिधिकालचन्द्रगणिते शाके च सिंहे रवौ
पञ्चम्यां शशिजे शुभे ऽह्नि समये पक्षे सिते स्वातिषु ।
नत्वा श्रीगुरुपादपद्मयुगलं व्यालेखि पद्यावली
श्रीलश्रीयुतश्यामसुन्दरप्रभोर्गोस्वामिनः पुस्तिका ॥ १६ ॥ १६ ॥

The date (Śaka 1646, A.D. 1724) must have belonged to a former MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

* Instead of this *śloka*, the Notices read:

श्रीमन्मदनगोपालचरणद्वंद्वसंनिधौ ।
पद्यावली विरचिता केनचिद् द्विजबन्धुना ॥

3. ROMANCES, POPULAR TALES AND OTHER COMPOSITIONS, IN PROSE AND VERSE.

4035.

1740 a. Foll. 155; size 9¼ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1790 A.D.; ten lines in a page.

Aniruddhacarita-campū, a romance, in nine chapters (*ucchvāsa*), on the marriage of *Aniruddha* and *Usha*; by *Devarāja*, son of *Raghapati*, and grandson of *Gaurīkānta Godāvarīpati*.

It begins:

शार्ङ्गज्याकिणरुचिरश्रियो महांतस
ते ऽव्यासुर्मुरमथनस्य बाहवो वः ।
पंचानामपि सुरभूरुहामसाध्यं
चत्वारो विदधति ये जनस्य कृत्यम् ॥ १ ॥
जयंत्यजस्रं श्रुतिवामलोचना-
शिरस्सुमुक्तावलिविभ्रमावहाः ।
अनारतं नारदवल्लकीगुणैर्
उपासिताः कैटभवैरिकीर्तयः ॥ २ ॥ ०
ब्राह्मं तेजः स्वीकृताकारसंपद्
वाचो देव्याः स्वैरसंवासभूमिः ।
आसीत्तेषु (शाण्डिल्यकुले adds MS.) ज्ञानगांभीर्यसीमा
गौरीकांतो विश्वविश्रांतकीर्तिः ॥ १० ॥

गोदावरीपतिरुदारगुणौघरत्नम्
तस्मादभूद् रघुपतिः श्रुतशीलसिंधुः ।
अंकं जहज्जगति यस्य यशःशशांकम्
त्रैविक्रमं क्रमणकौतुकमातनोति ॥ ११ ॥
ततः सुतो ऽजायत देवराजः
समाश्रितः श्रीशिवलालपादान् ।
नानारसोद्गारगरीयसीयं
तेनानिरुद्धस्य कथा निबद्धा ॥ १२ ॥
विष्णुङ्घ्रिभूसा सुभगं करिष्णुर्
वहंति कीर्तीः किल केशवस्य ।
तस्यार्यगृह्यस्य कवेर्वचांसि
संतः समाकर्ण्य कृतार्थयंतु ॥ १३ ॥

अस्ति खलु जलधिनिकषोपलोल्लिखितविश्वकर्मनिर्माणनैपुणस्वर्णरेखेव शोभमानाभिनवनीरदकुहरदृश्यमानचंचला(°ल)चारुकांतिर्वसुंधराविलासिनीवालया(?°वलय or देवालय)श्यामायमाना नभोविभागभासुरहिरण्मयमरालमालानुकारिणी मुकुंदोत्संसंगिश्रीसनाभिशोभा शातकुंभमयी द्वारवती नाम नगरी।°

I. *pradyumnapariṇaya*, ends fol. 13*b*; II. *svapnadarśana*, fol. 27*b*; III. *mṛigayāvinoda*, fol. 42*b*; IV. *aniruddhaharaṇa*, fol. 65*b*; V. *śarabandha*, fol. 90*b*; VI. *nāradasaṃlāpa*, fol. 108*b*; VII. *śoṇitapuraprayāṇa*, fol. 122*b*; VIII. *govindavijaya*, fol. 146; IX. *aniruddhapariṇaya*.

It ends:

कविमौलिमणेर्जयंति वाचो
मुनिवर्यस्य पराशरप्रसूतेः ।
अनुगामितया चिराय यासां
भुवि धास्यंति मदुक्तयः प्रतिष्ठाम् ॥ १२९ ॥

°संवत् १८४७ मितिश्रावणमासे कृष्णपक्षे द्वितीयायां २ चंद्रवासरे ॥

For another MS. of this work see Rāj. Mitra, Notices, i., p. 39. [H. T. COLEBROOKE.]

4036.

290 d. Foll. 64 (the first of which is wanting); size 10 in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of 1613 A.D.; eleven lines in a page.

Ānandakanda-campū (?), or *Campūkāvya*, as it is simply called in the colophons; a composition, in eight chapters (*āśvāsa*), by *Samarapuṅgava Dīkshita.*

The former title, which does not occur in the colophons, but is assigned to the work by another hand, may have been taken from the introduction now lost in this MS.

The first complete *śloka* (11) runs as follows:

महाकविसरस्वतीमधुरकाव्यनिर्वर्तने
प्रसन्नपदलिप्सया परमुखानि नावेक्षते ।
अलंकृतिविधौ मणेरधिगमाय किं गाहते
भुवं त्रिदशधाम वा भुजगराजसीमन्तिनी ॥ ११ ॥

The work treats of legends of *Śaiva* ascetics, male and female, practising austerities, and obtaining their reward in the manifestation of the deity and the bestowal of favours upon the votaries. But, as in most *kāvyas* of this order, the accessories of laboured composition have entirely overgrown the little incident there is in it, and make it difficult to follow any development in the narrative part of it.

I., fol. 9*a*; II., fol. 15*b*; III., fol. 22*a*; IV., fol. 29*a*; V., fol. 37*b*; VI., fol. 46*a*; VII., fol. 53*a*; VIII., fol. 64 (fol. 57 misplaced after 61).

It ends:

आर्यैश्चक्रसरोवगाहनियमैरश्रांतयात्राक्रमैर्
अस्तोकद्विजसौहितीविरचनैरावश्यकैरध्वरैः ।
विद्याव्याकरणैश्च शिष्यसदसे विश्वेशमाराधयन्
काश्यामास्त कलत्रसूनुसुखिनः कल्याणवृद्धये ॥
इति श्रीसमरपुंगवदीक्षितकृतौ चंपुकाव्ये ऽष्टम आश्वासः ॥
संवत् १६७० समये अग्रहनसुदी ऐगादशीवारसनीवासरे(!) ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

4037.

492. Foll. 269 (of which fol. 110 is double, and fol. 98 is wrongly bound between foll. 87 and 88); size 13 in. by 6 in.; excellent Bengālī handwriting of 1805 A.D.; 8–10 lines in a page.

Ānandavṛindāvana-campūkāvya, a romance in verse and prose, in 22 *stavaka*, on the early childhood and youth of *Kṛishṇa*, by *Kavi-Karṇapūra* (son of *Śivānanda Sena*). It begins:

वन्दे कृष्णपदारविन्दयुगलं यस्मिन् कुरङ्गीदृशां
वक्षोजप्रणयीकृते विलसति स्निग्धो ऽङ्गरागः स्वतः ।
काश्मीरं तलशोणिमोपरितनः कस्तूरिका नीलिमा
श्रीखण्डं नखचन्द्रकान्तिलहरीनिर्व्याजमातन्वते ॥१॥ °४॥
गुरुं नः श्रीनाथाभिधमवनिदेवान्वयविधुं
नुमो भूचारान्तं भुव इव विभोरस्य दयितं ।
यदास्यादुन्मीलन्निरवकरवृन्दावनरहः-
कथास्वादं लब्ध्वा जगति न जनः क्वापि रमते ॥५॥ °७॥

मातर्वीणितवानिशं करुणया लब्धप्रमोदा वयं० ॥ ८ ॥ ० १४ ॥
आनन्दवृन्दावननामधेयां चम्पूमिमां कृष्णचरित्रचित्रां ।
मनोविनोदये रसग्रहाणां चक्रे स्वमोदाय च कर्णपूरः ॥ १५ ॥

Cf. Notices, x., p. 76; new ser., i., p. 29.

Stavaka I. is devoted to the description of *Vṛindāvana*, and called *bhagavatsthānatattvavallīvistāra;* II.–VII. are comprised under the general appellation *bālya*(or *kaumāra-*)*līlālatāvistāra;* VIII.–XXII. called *kaiśoralīlālatāvistāra.*

It ends:

चैतन्यकृष्णकरुणोदितवाग्विभूतिस्
तन्मात्रजीवनधनस्य जनस्य पुत्रः ।
श्रीनाथपादकमलस्मृतिशुद्धबुद्धिश्
चम्पूमिमां रचितवान् कविकर्णपूरः ॥

इत्यानन्दवृन्दावने कैशोरलीलालताविस्तारे दोलोत्सवो नाम द्वाविंशः स्तवकः ॥

The MS. is in the handwriting of *Rāmahari Rudradāsa.* [H. T. COLEBROOKE.]

4038.

645. Foll. 282; Bengālī character; size and writing as in last MS.; twelve lines in a page.

Ānandavṛindāvanaṭīkā, also called *Sukhavartinī,* a commentary on the preceding work, composed by *Vṛindāvana Cakravartin*(?), whilst residing on the banks of the Rādhāsaras.

It begins:

वत्सास्वाद्य मुहुः स्वया रसनया प्राप्य सत्काव्यतां
देयं भक्तजनेषु भाविषु सुरैर्दुष्प्राप्यमेतत्त्वया ।
इत्याज्ञापयतेव येन निदधे श्रीकर्णपूरानने
बाल्ये स्वाङ्घ्रिदलामृतं गतिरसौ चैतन्यचन्द्रो ऽस्तु नः ॥
[१ ॥ ० २ ॥

नन्दोत्सवादिरासान्तां होलीदोलादिकाधिकां ।
श्रीकृष्णलीलां जग्रन्थ कर्णपूरो महाकविः ॥ ३ ॥

Cf. Notices, x., p. 78.

It ends: तन्मात्रजीवनधनस्य श्रीशिवानन्दसेनस्य ॥ इत्यानन्दवृन्दावनटीकायां सुखवर्तिन्यां द्वाविंशतिस्तवकसंगमनं ॥ ०

राधासरस्तीरकुटीरवर्तिनः
प्राप्तव्यवृन्दावनचक्रवर्तिनः ।
आनन्दचम्पूविवृतिप्रवर्तिनः
सन्तो गतिर्मे सुमहानिवर्तिनः ॥

Rāmahari Rudradāsa likewise wrote this MS. in 1805 A.D. [H. T. COLEBROOKE.]

4039.

2624. Foll. 62; folio, size 12 in. by $7\frac{1}{2}$ in.; modern, cursive Telugu writing, by different hands; 20–44 lines in a page.

Kākutsthavijaya-campū, the story of the exploits of *Rāma,* the descendant of *Kakutstha,* in eight cantos, in prose and verse, by *Vallīsahāya Kavi,* pupil of *Nārāyaṇācārya*(?).

It begins (with the numbers added): रघुनीरविजयं (? रघुनीरो विजयतु) ॥ श्रीदक्षिणामूर्तये नमः ॥ श्रीनारायणार्यपदपंकजयोरयमंजलिः ॥

भव्यतरदानसंपत्संपद्दानैकधूर्वहकापेक्षं ।
गलयतु स प्रमूहानागलदंतावलं महा[न्] किमपि ॥ १ ॥
वस्त्वस्तु तद्विटद्रुमशाखाशतमूलशिखरचरमेकं ।
निद्रागुणविद्रावणमुद्राकरमस्मदंतरे किमपि ॥ २ ॥ ० ४ ॥
तमःपटललुंटाक[र]जःपुंजसमुज्ज्वलं ।
नारायणार्यरत्नं तच्छ्रेयसे भूयसे ऽस्तु नः ॥ ५ ॥
रघुवीरगुणश्लाघारसकौतुकिनामियं ।
काकुत्स्थविजयाभिख्या कृतिरेषा वितन्यते ॥ ६ ॥ ०

The sixth canto is wanting between foll. 48 and 49.

It ends:

काकुत्स्थविजयसंज्ञं काव्यं वल्लीसहायकविरचितं ।
पर्याप्तमतुलभाग्याद्दुल्लासेनाष्टमेन च सहैव ॥
वामभागप्रभापूरधृतशंपाशतद्युतेः ।
कालदर्पभिदः प्रीत्यै कल्यचित् (?कस्य०) स्यादियं कृतिः ॥

इति श्रीमद्वाधूलवंशपारावारपारिजातेन कवितारसधाराविसावणद्रोणीभवच्चरणनारायणविपश्चिद्ध(०च्च)रणसेवकच्छात्रशतानूतमेन(?०वृतेन) वल्लीसहायकविना विरचितः काकुत्स्थविजयाख्यश्चंपूप्रबंधः पर्याप्तः ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

4040.

408. Foll. 82; size 12½ in. by 4 in.; fairly written in the Bengālī character; seven lines in a page; modern.

Kumārabhārgavīya, the story of *Kumāra*, the god of war, told in ornate prose and verse, in twelve chapters, by *Bhānudatta*, son of *Gaṇapati*.

The introduction gives the following pedigree (son of son): *Ratneśvara* — *Sureśvara* (disciple of *Śaṅkarācārya*) author of *Śārīrakamīmāṃsābhāshyavārttika* — *Viśvanātha* — *Ravinātha* — *Bhavanātha* — *Mahādeva* — *Gaṇapati* — *Bhānudatta*.

It begins (with the numbers supplied):

भूयादेष सतां हिताय भगवान् कोलावतारो हरिः
  सिन्धोः क्लेशमपास्य यस्य दशनप्रान्ते नटन्त्या भुवः ।
ताराहारति वारिदस्तिलकति स्वर्वाहिनी मास्यति
  क्रोडादर्पणति क्षपापतिरहर्देवश्च ताटंकति ॥ १ ॥

विम्बं चण्डरुचो विधाय परशुं दण्डीकृताहीश्वरं
  रामे खेलति खेटकाय कनकक्षौणीधरं पश्यति ।
दीर्घश्वासयुषा(°जुषा) विशाखवपुषा विघ्नानवक्रद्विषा
  बाष्पक्षालितचक्षुषा दिविषदां सेवाञ्जलिः पातु नः ॥ २ ॥

भूतेशस्य कुमुद्वतीपतिकलां कोदण्डमासादयन्
  शिञ्जां सञ्जनयन् भुजङ्गमपतिं शूलं शरं योजयन् ।
कैलासे दरहासमद्रिसुतया व्यालोलमालोकितः
  पायादायतपुण्डरीकनयनो बालः कुठारायुधः ॥ ३ ॥ °१३॥

पूर्वकवेरपि कवितां शृण्वानो मम गिरं शृणुयात् ।
द्राक्षामपि भुञ्जानो जगति जनो वागमृतं पिबति(पिपासति)
शरजन्मकर्मसुकं(!) गौरीहितकारि चेष्टितं यस्य । ॥ १४ ॥
भवसूनोस्तु कथां भानुसत्कविः कुरुते(!) ॥ १५ ॥

गुरुप्रकाशो जगदम्बिकाया रत्नेश्वरो रत्नमिवाविरासीत् ।
परिस्फुरन्यः क्षितिमण्डलानामन्तस्तमस्तोमपाचकार ॥ १६ ॥

षड्जातिविचित्रवीतिबहुलस्फीतिक्कणत्कङ्कणां
  नृत्यन्तीं वसनाङ्गने भगवतीमालोकितुं भारतीं ।
नाभौ पद्मसमुद्भवो हृदि हरिर्नीले(?) भवानीपतिश्
  चक्रे यस्य चिराय दर्शितसमुल्लासानिवासोद्भवं ॥ १७ ॥

सुरेश्वरः सुराचार्य इव तस्यात्मजो ऽभवत् ।
यः पोतं वार्त्तिकं चक्रे वेदान्तक्षीरनीरधौ ॥ १८ ॥

बाल्य एवाभवद्यस्य विश्वख्यातो गुणोदयः ।
पञ्चमः कोकिलस्येव मदनस्येव सौरभं ॥ १९ ॥

पुत्रस्तस्य प्रथितचरितः श्रीत्रपाविश्वसिन्धुर्(श्रीत°)
  दुःखार्तानां सदयहृदयो विश्वनाथो ऽवतीर्णः ।
वाचां देव्याः सुरतगणितं मौलिरत्नं प्रदीपो
  यस्यागारे समजनि तमःक्षालितासु क्षपासु ॥ २० ॥ °२१ ॥

अजनि दलितदोषः क्ष्माभृचक्रतोषो
  रविरिव [र]विनाथस्तस्य पुत्रः पवित्रः ।
विकचकमलकान्तैर्भारती लोचनान्तैर्
  यदुपरि परितुष्टा पुष्पवृष्टिं चकार ॥ २२ ॥ ° २३ ॥

बहुविधगुणधामा श्रीत्रसौजन्यसीमा
  समजनि भवनाथो भूषणं भूतधात्र्याः ।
प्रसरति बहिरन्तः पूरयित्वा मुरारेः
  स्मितचयवचनापच्छद्मना यस्य कीर्तिः ॥ २४ ॥

स्वामी त्रिभुवनवन्द्यः श्रीवत्सं लाञ्छनं कृतवान् ।
इति किं पतिव्रतासौ भवनाथलक्ष्म[तु] मेदिनी विदधे ॥ २५ ॥

वेलङ्घदयिधिर्महोन्नतिनिधिः पावित्र्यवाचां निधिस्
  तस्मात् पुण्यवशादजायत महादेवो गुणस्यावधिः ।
नृत्यन्तः शशिनं विधाय तिलकं यत्कीर्तिवामभुवो(!)
  मुक्ता मौक्तिकघर्घरी वितनुते भावावतारश्रियं ॥ २६ ॥ °२७ ॥

पाद्यप्रौढमतिर्नये कृतरतिर्वंशे शिरोऽलंकृतिः
  प्रीतौ कैरविणीपतिर्गणपतिस्तस्यात्मजो ऽराजत ।
दृष्ट्वा यस्य यशोभियापसरतो यज्ञोपवीतं पथि
  प्रभ्रष्टं रजनीपतेः सुरसरिद्व्याजादिवोन्मीलति ॥ २८ ॥

एकं यन्निरवद्यशीघ्रकवितासौभाग्यमालोकयन्
  एकामङ्गुलिमातनोति भगवान् शङ्के सरोजासनः ।
तस्याचावयतस्तुषारकिरणक्रोडे कलङ्कच्छलाद्
  एषा काचन काचकान्तिरुचिरच्छाया समुज्जृम्भते ॥ २९ ॥

गणनायकृतां पुस्तीं(!) वीणां नारदनिर्मितां ।
रोमाञ्चन्ती गिरां देवी करोति करपद्मयोः ॥ ३० ॥ °

Another stanza, after which prose.

Fol. 5: तथैकदा सतातेन यमदग्निना(ज°)ऽनन्तगुणेन चतुरेण संचारेण धरित्रीं पवित्रीकुर्वता चरणकलाभ्यां दक्षिणा दिगलञ्चक्रे ततश्च मदालससुरनगरनागरीकरकमलविकीर्यमाणसिन्दूररजोराजीभिरिव विराजमाने वियति ककुप्कामिनीव:(°य) कणित-

कनककलसकान्तिमनुवहति भगवति विवस्वति मधुमधुरनिस्वने मारमिथुने समुल्लसति दक्षिणमरुति चानुकूले स्वावासस्थलहेतोरुत्तमां दिशं भूषयितुं शुभप्रस्थानं कृतवान्भगवान्। अथ भगवानीमिव(!)भुजवीचिलालितगणेशमूर्तिमनवरतशर्मदां नर्मदां पुरस्कृत्य विन्ध्याटवीमिव महाकालभवनमनोहरां जयिनीमुज्जयिनीमवलोक्य गृहाराममिव नीलकण्ठमृगेक्षणानन्दितजनवृन्दं काञ्चीपुरमिव विलसत्सौधकोटीतीर्थमनोहरं द्रौपदीदृष्टिपातमिवार्जुनवर्ज्यमानं खलमिव नवाङ्कुरसमृद्धिं दधानं पोतवणिजमिव संपदं दधत् नरपतिप्राङ्गनमिव विपुलभवनाभिरामं कमलमिव स्फुटतरमधुरमन्दारभूषणं कार्त्तिकेयशुभशरीरजसोरं शक्रनगरमिव साधुकल्पतरुमकरन्दसन्दोहदुर्दिनं नरपतिपत्तनमिव कलशीतलागमशेहरं(?) युवतिकुलमिव भव्यामलकधारां दधत् हरजटाजूटमिव कपिलाभानुयुक्तं अयोध्यामिव बहुशोभाञ्जनविनोदशोभमानमुन्याश्रममिव ०

Ch. II. begins, fol. 7*b*: अथ तस्मिन्नेव क्षेत्रे पवित्रे कियन्तस्तपस्विसार्थास्तं भगवन्तं संघटयाञ्चक्रुः। ततस्तैः समेतो नन्दिगणपरिवृतः पन्थानमतिवाहयाम्बभूव सः। ततः स च तपस्विसार्थास्तपस्विनामधिपतिं कलावन्तं जमदग्निमित्यवादीत्।०

III., fol. 15*a*: अथ क्रमेण कल्पयज्ञवेदीं गौरीकन्यास्वरूपेण(!) धरणीभूतो महोत्सवदीधितिमेनामलञ्चक्रे। ०

IV., fol. 23*a*: अथ प्रादुर्भूतयौवनीमेनामवलोक्य विहस्य रहस्यवेश्मनि काचिदाजन्मसहचरी किंचिदिति बभाषे। ०

v., fol. 31*b*:

> शायकैर्बहुलखेददायकैस्तां प्रहृत्य सरसीरुहेक्षणाम्।
> मन्मथो मधुसखस्तपस्विनामन्धकारिगृहमाययौ ततः॥
> मदनो मदनो नः सतां विशिखैर्धैर्यविदारणोन्मुखैः।
> मुखलीकृतलोचनाम्बुजं प्रजहार द्विजराजशेखरं॥

VI., fol. 39*a*: अथ दर्शितमहोन्नतिः कुवलयालंकृतिर्महीभृदपि स्वपर्वभिरशेषैरुद्धिन्नेन विरिञ्चिना सुरैः कृतकन्यकाप्रार्थनः कनककेतकीगर्भमञ्जरीमञ्जुदेहदीधितिमङ्घ्रियुगलनमस्काराय समागतां अन्तःप्रेममृदुना करतलेनामृश्य मुकुलितविलोचनयुगलश्चिरं चेतः प्रमोदयामास। ०

VII., fol. 47*b*: अथ महोत्सवचरितमवलोकयितुमानन्दविकसिततारका तस्याः ०

VIII., fol. 53*b*: पितुः [⏑ – –] प्रमदेन गोत्रिणो मनो मनोराजशतेन(?) नाकिनो। रिपोर्ध्यपोढव्यथया महोन्नतं सरोजनेत्रा समधत्त दोहदं॥

IX., fol. 58: अथ शुभे मुहूर्ते निखिलशास्ता पिता पदे पतन्त्या प्रतिपक्षलक्ष्म्या पतितमिव कुसु[म]कलापं रतिपतिसमुपनीतमिव चरणप्रोञ्छननिवसनं नखनिष्यातकिरणं दधानं किसलयसौभाग्यानां प्रतिनृपतिश्रियां करुणरसानां च गमनपथमिवोर्ध्वरेखा दधानं ०

x., fol. 62*b*:

> करेण कोदण्डलतां विधृत्य मातुर्नमस्कृत्य पदारविन्दं।
> इति स नाथं वसुधाधिनाथं जेतुं भवानीतनयः प्रतस्थे॥

XI., fol. 66*b*: अत्रान्तरे कपोलमण्डलदोलायमानकुण्डलः किरीटकोटिकिरणकलापकिर्मीरितसभामण्डपस्तरुणसिंहनिनदसन्निभरवनास्वपूतास्वरस्तुरगमारुह्य गच्छन्तमनुगच्छन् वैतानिकस्तमस्तौषीत्।

XII., fol. 73*b*:

> दिक्षु दिक्षु क्षिपन् चक्षुरम्भोरुहसहोदरं।
> पदातिसुभगश्चक्रे सुरसेनावलोकनं॥

अथ भाङ्कारयन्तु भेरीः प्रताडयन्तु पटहान् तरलीकुर्वन्तु तुरगान्मदयन्तु मतङ्गान् चमत्कारयन्तु चापवल्लीः शीलयन्तु शरान् अयन्तु शक्तीः खेलयन्तु खड्गान् दीपयन्तु दहनबाणादीत्युभयोः सेनयोः समभूवन् सामन्तानां ध्वनयः। ०

It ends:

> पुलकाङ्कुरशोभमानमूर्तिः सुरकान्ताकुलगीयमानकीर्तिः।
> अरविन्दमरन्दचारुहास्यो बहुलास्यो भगवान् गृहं प्रतस्थे॥

भवतनयो बहुधारणकुक्षिकौतुकी यावत्। तावत् कुमारभार्गवि भगवती भवार्चिता यदभूत्॥

> बालो मुहुरलंकारमर्थं विस्मरति व्रजन्।
> धीमान् कणवे तमादत्ते न तु चित्तेन दुष्यति॥

इति श्रीभानुदत्तविरचिते कुमारभार्गवीये द्वादश उच्छ्वासः समाप्तः

[H. T. COLEBROOKE.]

4041.

114 d. Foll. 44; size 10 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing, by two different hands; 10 and 11 lines in a page.

Gaṅgāvataraṇa-campūprabandha, a poem on the Descent of the Gaṅgā, in seven cantos, by *Śaṅkara Dīkshita*, son of *Dīkshita Bālakrishṇa*, and grandson of *Dīkshita Dhuṇḍhirāja*.

It begins :

गलह्रानकीलालकल्लोलिनीभिः
परिम्राव्य गंडस्थलीं लोलमौलिः ।
हसन् हासयन्नेकगंगाधरं यः
समव्याद्भव्याद्भवानीतनूजः ॥ १ ॥

प्रविकासिताब्जखंडः प्रत्यूहध्वांतखंडने चंडः ।
भुवनाभयकरदंडः स जयति विघ्नेशमार्तंडः ॥ २ ॥

एकं स्तनं धयन्नपि तिर्यग्वलनोर्ध्वशुंडपेंदुसुधां ।
वरदानवदान्यकरः किरतु सविघ्नान् द्विपेंद्रास्यः ॥ ३ ॥

परीरभ्भां स्थाणुं निजसमधिकारुण्यकलितां
त्रयाणां देवानां त्रिगुणपुरुषार्थौघफलितां ।
हरंतीं भक्तौघे भवभुजगदष्टे विकलतां
हिमाद्रावुद्भूतां निजहृदि भजे कामपि लतां ॥४॥ ०६॥

वंदे सुबंधुबाणौ कविसम्राट्कालिदासभवभूती ।
शेषाशेषमुखादिव येभ्यो वाणी सहस्रधा समभूत् ॥ ७ ॥

वल्मीकभूहरगिरिं वंदे कविकाव्यकंदभुवं ।
यन्मुखकंदरनिर्गतनिर्झरवाग्जाह्नवी पुनाति जगत् ॥८॥ ०१५॥

आसीदासीमक्ष्मावलयरक्षणदीक्षाविचक्षणक्षपितारातितति-तमिस्रमुंडपुंडरीकतांडवितयशःकासारः । कुटिलकौशिकगणांधीकरणमहौषधिरिपुग्रीष्मदिवससंतापभीष्मः । प्रचंडदोर्दंडाविर्भवत्प्रतापमार्तंडः । ०

It ends :

कपिलमुनिसुकोपप्रौढदावानलोद्यल्-
ललित[त]रशिखाभिप्लुष्टसर्वांगसाराः ।
भसितलसितदेहा[ः] सागरा वल्गुगंगा-
चरणशरणचिन्तामुक्तिभावं गतास्ते ॥ ८५ ॥

इति श्रीमत्समस्तशास्त्रपारंगमदीक्षितढुंढिराजात्मजसाहित्यपारावारपारीणकवितकांतारकंठीरवसर्वस्वदानदीक्षाविचक्षणश्रीमद्दीक्षितबालकृष्णसूनुशंकरविरचिते गंगावतरणचंपूप्रबंधे गंगाचरणांकः सप्तम उच्छ्वासः ॥ समाप्तो ऽयं ग्रंथः त्रुतुब्रह्मब्रह्मानन्दहरणदेहावनिमिते(? ०विनिर्मिते) मृहोमासे सोमाहनि विशदपक्षे शिवतिथौ ॥

Then follow three verses, beginning : लसत्काशीशंभुस्तव ०.

According to Prof. Aufrecht (Cat. Bodl., p. 122*a*) the author wrote his *Śaṅkaracetovilāsa* between 1770 and 1781 A.D.

[H. T. COLEBROOKE.]

4042.

2625. Foll. 86; size $10\frac{1}{4}$ in. by $8\frac{1}{4}$ in.; modern Telugu handwriting; 34–41 lines in a page.

Campūbhārata (or *Bhāratacampū*), the story of the Bhāratas, in prose and verse, by *Anantabhaṭṭa*; with a commentary, called *Sarasvatīvilāsa*, by *Nṛisiṃhācārya*.

The complete work consists of 12 *stavakas*; but the present MS. breaks off before the completion of the 7th chapter.

It begins :

वेदांताचार्यकृपया चंपूभारतदीपिका ।
सरस्वतीविलासाख्या नृसिंहार्येण तन्यते ॥
नालंकारो न शब्दस्य प्रक्रियापि विलिख्यते ।
ग्रंथविस्तरभीत्या तु तात्पर्यं वस्तु वर्ण्यते ॥

प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्य निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थं ० श्लोकतो निबध्नाति ।

कल्याणं वो निधत्तां करटमदधुनीलोलकल्लोलमाले ०

See Burnell, Tanjore MSS., p. 160*a*; according to whom text and commentary have been printed at Madras. In the Brit. Museum and Ind. Office Catalogues, editions with the commentaries of (*Kuravikula Candra*) *Rāma Kavīndra* (*budhendra*), *Mallādi Lakshmaṇa Sūri* and *Nārāyaṇa Sūri* (*Bājīrāy Khanḍ*) are mentioned.

[MACKENZIE COLLECTION.]

4043.

1829. Foll. 81; size 12 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing (European paper); eight lines in a page.

Campūrāmāyaṇa, or *Bhojacampū*, an imitation, in prose and verse, of the story of the *Rāmāyaṇa*, divided, like the original, into six *kāṇḍas* (from *Bālakāṇḍa* to *Yuddhakāṇḍa*). The first five *kāṇḍas* are ascribed in the colophons to *Vidarbharāja*, also called *Bhojarāja Paṇḍita*

at the end of the work; whilst the 6th *kāṇḍa* is attributed to *Lakshmaṇa Sūri*, son of *Gaṅgādhara*—a native of Āśanagaragrāma (?)—and *Gaṅgāmbikā*.

Some MSS. contain a 7th *kāṇḍa*, ascribed to *Veṅkaṭarāja*.

It begins: लक्ष्मीं तनोतु सुतरामितरानपेक्षम्°

It ends:

साहित्यादिकलावताशनगरग्रामावतंसायित-
श्रीगंगाधरधीरसिंधुविधुना[1] गंगांबिकासूनुना ।
प्राग्भोजोदितपंचकांडविहितानंदे प्रबंधे पुनः
कांडो लक्ष्मणसूरिणा विरचितः षष्ठो ऽपि जीयाच्चिरं ॥

The leaves are throughout marked भो° चं°.

The work was published at Poonah in 1852; and, with a commentary by *Rāmacandra Budhendra*, at Madras in 1859; and repeatedly since. [DR. JOHN TAYLOR.]

4044.

939 a. Foll. 61; size 12¾ in. by 4¼ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Citracampū, a romance in mixed prose and verse, composed, in 1744 A.D., by *Bāṇeśvara Vidyālaṅkāra Bhaṭṭācārya*—son of *Rāmadeva Tarkavāgīśvara*, and grandson of *Vishṇu Siddhāntavāgīśvara*—for his patron *Citrasena* of Vardhamāna.

It begins:

वन्दे कवीन्द्राननमिन्दुमौलिं वृन्दारकेन्द्रैरभिवन्द्यमानं ।
विघ्नाटवीदारणदारुणैकदन्तं जगन्मङ्गलकुम्भकुम्भं ॥ १ ॥

अपि च ॥

अङ्कारोहणवाञ्छया गिरिभुवो यान्तं प्रति स्वं हठात्
भ्रान्त्या वन्यमतङ्गजस्य कुपितं तद्वाह(?)कण्ठीरवं ।
दृष्ट्वा चीत्कृतिगर्जितैस्त्रिजगतीमुद्वेपयन् सस्मितं
देव्याङ्के कलितः सुरासुरसुतो लम्बोदरः पातु वः ॥ २ ॥

किं च ॥

समन्तादुद्दामद्युतिनिहतयोगेन्द्रतमसे(?)
कलानाथश्रेणीकृतरुचिरभूषे निरुपमे ।
शरण्ये संपूज्ये निरवधिपरानन्दसदने
हरेः पादाम्भोजे तव हृदयभृङ्गो विहरतु ॥ ३ ॥

विश्वाणां निखिलप्रकाशनकरीं सौदामिनीं शाश्वतीं
प्रेमक्षौणिरुहैकवर्धनकरीं कान्तामनन्तास्पदां ।
बाह्याभ्यन्तरदुर्निवारबहुधासंतापशान्तिप्रदां
धारां चारुवितन्वतीं स्मर मनःकादम्बिनीं कामपि ॥ ४ ॥

यद्गोलोकविलासकेलिरसिकं भ्रूभङ्गभङ्गीनव-
क्रीडाविष्कृतसर्गसंस्थितिलयं सारं श्रुतीनामपि ।
वृन्दावल्यलिकुञ्जपुञ्जभवनं तन्मे मनःपञ्जरे
राधामाधवसंज्ञितं विजयतामद्वन्द्वमाद्यं महः ॥ ५ ॥

कषितविमलहेमोद्दामरेखाङ्कमाना(? °ला)-
वलयित इव भूयादिन्द्रनीलो मणिस्ते ।
हृदि निरवधिराधालिङ्गितश्रीमदङ्गो
निखिलहृदयहारिभूतरङ्गो मुरारिः ॥ ६ ॥

नत्वा श्रीगुरुपादपङ्कजयुगं श्रीरामपादाम्बुजं
श्रीमल्लक्ष्मणजानकीहनुमतां पादारविन्दान्यपि ।
धीरश्रीयुतचित्रसेनधरणीधौरेयचूडामणेर्
आदेशेन समातनोति किमपि श्रीयुक्तबाणेश्वरः ॥ ७ ॥

पूर्वेषामतिमात्रहारिमधुरव्याहारलीलाभृतां
धीराणां भणितेषु सत्स्वपि समारम्भातिदम्भादिकं ।
क्षन्तव्यं करुणामयैः सुकरुणा दृष्टिर्विधेया यतः
स्पर्शः स्पर्शमणेरयोऽपि तनुते हेमाम्बनीलर्गुणैः ॥ ८ ॥

अभूदभूतप्रतिमो महामतिर्
महीपतिर्भूमिमहेन्द्रसंततिः ।
मनोभुव[ः] स्पर्धिमनोहराकृतिर्
मुरारिपादाब्जयुगस्फुरन्मतिः ॥ ९ ॥

निसर्गरम्याद्भुतसर्गकौतुकी
स्फुरच्चिवेदीचतुराननच्छविः ।
निबद्धपद्मासनसुन्दराकृतिः
सरोजयोनिर्भगवानिवापरः ॥ १० ॥

गिरा श्रिया च स्फुरदुत्तमाकृतिर्
जगत्परित्राणविधानसत्कृतिः ।
सुपुण्डरीकाक्षतया मनोहरो
रथाङ्गपाणिर्भगवानिवापरः ॥ ११ ॥

[1] स एव सिन्धुः समुद्रः । तस्य विधुना चन्द्रेण पुत्रत्वादुल्लासकरत्वाच्च तद्रूपेणेत्यर्थः । *Rāmacandra's* comm.

पुराजितैर्दुस्तरपूरिदुष्कृतैश्
चिराय बद्धानपि यः स्वकेतने ।
विमोचयामास दयार्द्रमानसः
पिनाकपाणिर्भगवानिवापरः ॥ १२ ॥

यश्च निखिलभूमीपालमौलिमालाविराजमानकिरीटघटाविजृम्भमाणमहामणिनिवहमयूखमण्डलीनीराजनातिविराजमानराजसिंहासनोपान्तभूमण्डलो भूमण्डलोदरविरोचमानप्रतापप्रभाकरमण्डनप्रभाप्रभावदुरितचरान्धकारो ऽन्धकरोतिरिव निर्भरसंवर्ध्यमानविनायकगणो महासेनातिशयप्रमाखर्वितदर्पकदर्पो नागेन्द्रावतंसो भूतिभूषितश्च ० . . . . . . (fol. 3*b*) विचित्रसेनश्चित्रसेनेति युक्तार्थमेवाभिधानं समासादितवान् ॥ . . . . . ॥ तस्य राज्ञो निखिलराज्यसंभारसंरक्षणावेक्षणविविधमन्त्रतन्त्रसंचारचारुचातुर्यधुर्यचक्रे चूडामणिरतुलषाड्गुण्यप्रमुखसाड्गुण्यपरम्पराप्रभावितपुरुहूतपुरोहितप्रभावो निरवद्यगद्यपद्यमयविविधप्रबन्धचयनख्यातिदिव्यकाव्यमाधु(रीभरचमत्कारसारचुम्बनचटुलचारुचञ्चरीकचरचातुरीभरमनोहरो . . . . निजकुलकुमुदकाननविकाशनामन्दचन्द्रः श्रीमाणिक्यचन्द्रो नाम ॥ . . . . ॥ एतस्मिन्नेव वासरे महता चमूसमूहेन सचिवसमाजाधिराजं वर्धमाननगरमधिसंस्थाप्य महाराजः समस्ताशाचक्राक्रामिणा महाविक्रमशालिना बृहता बलव्यूहेनाच्छाद्य भूमीवलयमनन्यपरायणः शरणागतकरुणास्पददरिद्रद्विजगणभूयिष्ठं प्रजासमूहमज्ञत (!) उभयसंचारं संस्थापयितुमभिनवनिजाधिकारदक्षिणप्रयागगङ्गासागरसंभेदमयतीर्थत्वया ऽभ्यन्तरालमहीवलयमण्डलायमानां विशालां नाम विशालां नगरीमाजगाम ॥

The king subsequently starts on a hunting expedition, which offers the poet opportunities for numerous descriptions of forest scenery and occurrences. A dream during a night's rest introduces an even more wonderful hunting expedition, in the course of which the king fancies himself to go to Goloka (fol. 32*a*): ० गोलोकभवनं पुरमतिमनोहरं प्रविवेश । प्रविश्य च . . . . . भगवतीं प्रेमभक्तिं ददर्श । ततश्च . . . साष्टाङ्गप्रणतिस्तुतिसंततिभिः सपरिजनां देवीमभिसंतोषयामास । the '*mahādevī*' then refreshes him with fruit and cool drink, bids him seat himself near her divan (*paryaṅka*), and addresses him (fol. 33*a*): महाराज मुक्तो ऽसीदानीं दारुणेभ्यः संसारपाशेभ्यः । ० She subsequently visits with him the Satsaṅgasaras (fol. 33*b*), the Maṇikarṇikā lake at Kāśī (fol. 34*b*), the Maṇḍākinī, Yamunā and Vṛindāvana (fol. 38*a*), where the king sees *Govindadeva* himself (fol. 41*a*). At the goddess's command he then plunges with her into the Rādhākuṇḍa and the Śyāmakuṇḍa. On issuing again he sees rising from the water a tender youth (*sukumāra kumāra*) driving swiftly away on a horseless car, of whom he had had a glimpse several times before, and questions the goddess regarding him, whereupon she explains to him that this is the *māyā avidyā*, the car being the human body; and in a series of stanzas she expounds the principles of Vaishṇava Vedāntist metaphysics. The king then starts with the *mahādevī* on his homeward journey, the goddess pointing out to him many sacred spots about Mathurā. Having passed successively the Sarayū with Ayodhyā (where the king offers to *Rāma* a prayer of 39 stanzas, each ending with श्रीरामचन्द्रं शरणं प्रपद्ये or रघुनाथमीडे), Janakapura, the junction of the Gaṅgā and Gaṇḍakī, the Phalgu with Gayā, the Mandāra (where he worships *Madhusūdana*), Vaidyanāthāśrama, the Pañcakūṭa—where he sees and worships *Raghunātha*, *Lakshmaṇa*, *Mahīputrī* (? *Sītā*), and the son of the wind (*Hanuman*)—they at last arrive at Guptapallīpurī (sacred to *Vṛindāvanacandra* and *Rāmacandra*), where, in parting from the king, the goddess recommends to his good favour the poet (*śrī-Bāneśvarasaṃjñitaṃ dvijavaram*) and his minister *Māṇikyacandra*; and having blessed him, enters his heart. At the same moment the king is awakened by the sound of singers and instruments. The poem ends:

आसीद्भूपतिचक्रमौलिमुकुटो यः कृष्णरामः कृती
तत्पुत्रो जगदादिरायसुकृती ख्यातो धरामण्डले ।
तस्मादद्भुतकीर्तिचन्द्रकिरणश्रेणीनिरस्ताखिल-
ध्वान्तो ऽजनि कीर्तिचन्द्रसुकृती क्ष्मापालचूडामणिः ॥
[२७५ ॥ ० २७६ ॥

पुत्रस्तस्य महीभुजः समजनि श्रीमान् गुणाम्भोनिधिर्
विद्याभिर्विनयैर्नयैरभिनयैः प्रेङ्खत्प्रतापोच्चयैः ।
प्रादुर्भूय महीभुजः सुरपुरीनाथं कृतावग्रहं
संपातैर्विविधास्त्रसंचयमयैर्जित्वा जहासेव यः ॥ २७७ ॥
सप्तग्रामसमीपधाम परमं श्रीगुप्तपल्लीति यत्
श्रीवृन्दावनचन्द्रनन्दितमपि श्रीरामचन्द्रोज्ज्वलं ।
यत्र स्वर्गधुनीतरङ्गनिकराः स्वर्वर्त्मसेतूपमा
विद्वांसो निवसन्ति तन्महापुण्यातिधन्या जनाः ॥ २७८ ॥
तत्राश्रान्तबुधेन्द्रसुन्दरयशःसंतानसंतानसद्-
वंशोत्तंसपरम्परा विजयते शोभाकरस्योत्तरा ।
यत्रामित्रबुधद्विपेन्द्रदमनप्रोद्दामकण्ठीरवो
वादीन्द्रः कविचक्रकैरवरवीर्यो रामनामा कृती ॥२७९॥
जातोऽस्मादतुलो यथा दशरथात् श्रीराघवेन्द्रस्तथा
धीरेन्द्रो भुवि राघवेन्द्रसुकृती ख्यातो धरामण्डले ।
यस्मात्कामपि लब्धवानथ महाविद्यां यदात्मोद्भवो
विष्णुर्जिष्णुरभूदभूतसदृशः सिद्धान्तवागीश्वरः ॥ २८० ॥
यत्काव्योदयतः शिलापि मृदुना वज्रं शिरीषायते
विद्वांसः परिघूर्णयन्ति नितरां मूर्धानमूर्ध्वाननाः ।
यद्विद्यायशसा निगद्यत इह ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
तस्याभूत्तनयः सुरेज्यसदृशः सत्तर्कवागीश्वरः ॥ २८१ ॥
पुत्रस्तस्य [च] रामदेवकृतिनः श्रीयुक्तवाणेश्वरो
धीरश्रीयुतचित्रसेनधरणीनाथेन संवर्धितः ।
चम्पूं कामपि निश्चलेन मनसा तस्याज्ञया निर्ममे
विद्वांसः परिशोधयन्तु कृपया तेभ्यो ममास्तां नतिः॥२८२॥
ध्यात्वा श्रीरामचन्द्रं सह जनकसुतालक्ष्मणाभ्यां प्रयत्नाद्
आज्ञामाज्ञाय राज्ञामपि मुकुटमणेश्चित्रसेनाह्वयस्य ।
शाके कालाङ्क(? ङ्ग)तर्कौषधिपतिगणिते कार्त्तिकीये दशांशे
पूर्णां श्रीचित्रचम्पूं व्यतनुत दिवसे श्रीलवाणेश्वराख्यः ॥
शकाब्दाः १६६६ ॥ [२८३ ॥
धीरश्रीचित्रसेनः क्षितिपतितिलकः श्रीलमाणिक्यचन्द्रो
मन्त्रिस्तोमाग्रगण्यस्तदुभयमिलनं रत्नहेमाभिषङ्गः ।
चास्तां भूभूषणाय प्रकटितमहिमा पुत्रपौत्रप्रपौत्रैः
स्फूर्जद्दोर्भिश्चिराय प्रथयतु परमं कीर्तिकर्पूरराशिं ॥२८४॥
इति महामहोपाध्यायमहाराजाधिराजसभास्तारवर - श्रीयुतवाणेश्वरविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचिता चित्रचम्पूः समाप्ताः ॥

The narrative prose paragraphs of the work amount to 131 in all.

[H. T. Colebrooke.]

4045.

1750. Foll. 74; size $8\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing (by at least three different hands) of 1619 A.D.; seventeen lines in a page.

Damayantīkathā, or *Nalacampū* (as it is called on the fly-leaf), a romance, by *Trivikrama Bhaṭṭa*, son of *Nemāditya*, and grandson of *Śrīdhara*, of the *Śāṇḍilya-vaṃśa*.

It begins: जयति गिरिसुतायाः कामसंतापवाहिन्युरसि° see Cat. Bodl., no. 208.

Prof. Kielhorn, Epigraphia Indica (ed. J. Burgess), i., p. 340, takes the author to have flourished about 1000 A.D., identifying him with the *Trivikrama Kavicakravartin* mentioned, in a Patna inscription, as the father of a *Bhāskarabhaṭṭa* who received the title of *Vidyāpati* from *Bhojarāja* (probably *Bhoja* of Dhārā, who reigned in 1021 A.D.).

The work has been published, under the title '*Damayantīkathā athavā Nalacampūḥ*,' with commentary, at Bombay (1885).

Colophon: इति श्रीत्रिविक्रमभट्टविरचितायां दमयंतीकथायां सप्तम उच्छ्रासः । समाप्तो ऽयं ग्रंथः ॥ प्रौष्ठभाद्रपदे मासि कृष्णाश्चौक्री(? कृष्णे शौक्री) चतुर्दशी । तदा सप्तनवागैकसंमिते ऽब्दे ऽच्युतात्मना ॥

[H. T. Colebrooke.]

4046.

1257a. Foll. 124; size $8\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; fairly written in Devanāgarī about 1700 A.D.; ten lines in a page.

The same work. [H. T. Colebrooke.]

4047.

1897. Foll. 82; size 12 in. by $5\frac{1}{2}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

The same work. [Dr. John Taylor.]

4048.

1868. Foll. 33; size and writing as of last MS.

The same work; called *Damayantīcampū* on the title-page. *Ucchvāsas* I.–III.

[Dr. John Taylor.]

4049.

1520 a. Foll. 15; size 10¾ in. by 5¼ in.; clear, recent Devanāgarī writing; 7–12 lines in a page.

Damayantī(kathā)vivaraṇa, or *Vishamapada-prakāśa*, a commentary on *Trivikrama's Damayantīkathā*, by *Caṇḍapāla.* A fragment comprising only the first *ucchvāsa*, and not very correct.

It begins:

सूक्तिप्रपंचे(सृष्टिप्रबन्धे ed.) चतुराननस्य
तांस्तान्विशेषान्(भावानशेषान् ed.) विलसत्यशेषान्
विवृण्वती स्वेन वचश्चयेन [(°द्विशेषान् ed.) ।
स्याद्भारती(स्ताद्भारती ed.) बोधविवृद्धये वः ॥ १ ॥

शक्तिस्त्रिविक्रमस्येव जीयाल्लोकातिलंघिनी ।
दमयंतीप्रबंधेन सदा बलिमतोदिता ॥ २ ॥

त्रैविक्रमाणि मधुराणि(विषमाणि ed.) पदानि यानि
तेषां प्रकाशमभिनंदति चंडपालः ।
यत्स्थायिभावघटनात्पदुदृष्टिभाजः(यं स्थायि° ed.)
संप्राप्य बिभ्रतितरां रसनिर्भरत्वं ॥ ३ ॥

भंगश्लेषनिबद्धाः(°बन्धाः ed.) स्युर्गिरः संदेहमंदिरं ।
सम्यक्तदर्थव्यक्त्यर्थं(°निश्चित्यै ed.) निर्बंधो ऽयं विधीयते
[॥ ४ ॥ ° ७ ॥

सकलमंगलकारणं दुरितनिवारणमभिधेयोपयोगि चावश्यं शास्त्रादौ कविना किमपि प्रणेतव्यम् त(an omission) श्रीत्रिविक्रमभट्टःप्रतिपादनीयसर्वरसकथोपक्रमे शृंगारित्वादिंद्रादीन् एकांतशांतत्वाच्च वीतरागप्रभृतीनपहाय सर्वरसात्मकं कात्यायनीकामुकं(परमेश्वरं ed.) शंकरमेव प्रणुवन्नाह । जयतीत्यादि°

For another copy of this commentary, apparently lacking the introduction, see Weber, Berl. Cat., no. 1588. It was published at Bombay (together with the text) in 1885.

It ends:

इति विषमपदप्रकाशमेतं
दमयंत्यां तनुते स्म चंडपालः ।
शिशुमतिलतिकाविकाशचैत्रं
चतुरमतिस्फुटभित्तिचारुचित्रं ॥

इति चंडपालविरचिते दमयंती[कथा]विवरणे प्रथम उच्छ्वासः॥ and after a few words introductory to the second *ucchvāsa* it breaks off at the foot of the page (fol. 15*b*).

[H. T. Colebrooke.]

4050.

1924. Foll. 230; size 10¼ in. by 4¼ in.; good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; fourteen lines in a page.

Damayantīkathāvivṛiti, also called *Sārasvatī vṛitti* (or *śrī-Campūvṛitti*), a commentary on *Trivikrama's* romance, composed—avowedly to supplement the preceding work—by *Guṇavinayagaṇi*, pupil of *Jayasomagaṇi*, pupil of *Pramodamāṇikyagaṇi.*

The work was apparently composed in the 35th year of *Akbar's* reign (A.D. 1591).

The writing on the first page has been obliterated in places owing to the stickiness of the ink.

It begins:

ध्यात्वा सरस्वतीं देवीं विबुधानंददायिनीं ।
सुवर्णां पुण्यरूपां तामलंकारविराजितां ॥ १ ॥ स्वर्थः ॥

पादाब्जांगुलिसक्तनिर्मलनखादर्शेषु लोकत्रयी
निःशेषा प्रतिबिंबितातरमुदा यस्यानमंती प्रभोः ।
स्वप्राप्तापरभागसंसृतिभयाल्लीनेव दीना सती
तं पार्श्वं फलवर्धिकेश्वरमहं नत्वोपसर्गापहं ॥ २ ॥

प्रौढं प्रौढयुगप्रधानपदसाम्राज्यं प्रतीतं पुरा
देवोक्त्या भुवि नागदेवभविकश्राद्धस्य साक्षात्पुरः ।
योगिन्यो ऽपि च येन मंत्रमहिना प्रागल्भ्यतो जिग्यिरे
स्तुत्वा श्रीजिनदत्तसूरिमनघं तीव्रप्रतापारुणं ॥ ३ ॥

जिनकुशलं कृतकुशलं प्रारब्धविशेषशास्त्रसिद्धिकरं ।
प्रणिध्याय (r. °धाय) मनसि मानसमिव शुचिहृदयं
श्रीचंडपालो ऽत्र कियत्पदानां [महामानं ॥ ४ ॥
यद्यप्यनिंद्यां विवृतिं चकार ।
तथापि तच्छेषपदार्थसार्थ-
प्रकाशनार्थां विवृणोमि चंपूं ॥ ५ ॥

क्वचित्पुरे वरेण्यपुण्यमतिभाक् द्राक्प्रबोधितसकलशास्त्रोपनिषत्कमलो विमलो ध्वस्तसमस्ततमःप्रसर आदित्य इव नेमादित्यो द्विजो बभूव । तस्य सुतस्त्रिविक्रमः पठनान्यकर्मविहितविक्रमः समजनिष्ट गरिष्ठः । अन्यदा हि स्वपितरि स्वबंधुविवाहादिप्रयोजने बहिर्ग्रामं गते समाजगाम मतिमान् कश्चिदपरस्तत्पुरे विद्वान् । तेन च रंध्रान्वेषिणावसरं प्राप्य श्रीत्रिविक्रमभट्टः प्रतिपादनीयसर्वरसकथोपक्रमे ० सर्वरसात्मकं सर्वसुरेश्वरं शंकरमेव स्तुवन्नाह । जयतीत्यादि । चंद्रमौलिः सुधांशुशेखरो जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । ०

It ends: प्रयंतरे तु अतिविदग्ध इति पाठः स च स्पष्ट एव ॥ इति वाचनाचार्यश्रीमत्श्रीप्रमोदमाणिक्यगणिशिष्यश्रीजयसोमगणितच्छिष्यपंडितश्रीगुणविनयगणिविरचितायां श्रीत्रिविक्रमभट्टविरचितश्रीदमयंतीकथाविवृतौ सप्तम उच्छ्वासः समाप्तः ॥

श्रीमत्खरतरगच्छे स्वच्छे ऽभूवन्नवांगवृत्तिकराः ।
श्रीमदभयदेवाख्याः पुरा वराचार्यगुणमुख्याः ॥ १ ॥
तेषां क्रमेण पट्टे विख्याता लक्षसंख्यगुणदक्षाः ।
रेजुर्जलधिगभीराः श्रीजिनमाणिक्यसूरिवराः ॥ २ ॥
तत्पट्टे विशदप्रभाकरकरस्फूर्जत्प्रतापोद्धुरा
यादप्राप्तजया धरापतिसदःपीठे सदा सुंदराः ।
तत्तत्कृत्यविधानतो भुवि चमत्कारं विशां चक्रिरे
चेतःसु प्रथमागमाधिगमतो लब्ध प्रतिष्ठाश्रयं ॥ ३ ॥
युगप्रधानेषु महाप्रभाव-
श्रियो निधानेषु विशुद्धबुद्धिषु ।
विराजमानेषु जनेषु तेषु
स्तुत्येषु सच्छ्रीजिनचंद्रसूरिषु ॥ ४ ॥
श्रीक्षेमशाखासु सुधातिशायि-
रसप्रवेशासमवाग्विलासाः ।
श्रीक्षेमराजा भुवि पारिजात-
फलोपमाः पाठकलब्धिलक्ष्माः ॥ ५ ॥
जयंतु तेषां च वरा विनेयाः
सद्भागधेयाः स्वगुणैरमेयाः ।
चत्वार आसन्विमलप्रबोधा
विधेतु वेदा इव मूर्तिमंतः ॥ ६ ॥

शिवसुंदरनामानो विलसत्संवेगकनकतिलकाह्वाः ।
पाठकपदप्रधाना उभये ऽपि प्राप्तकीर्तिभराः ॥ ७ ॥
सदयोदयास्तृतीयाः सदयाः सततं दयातिलकगणयः ।
वाग्गुरवो वाग्गुरवस्तुर्याः शिष्याश्च विजयंते ॥ ८ ॥
श्रीमत्प्रमोदमाणिक्यनामधेयाः सुसाधुवृत्तधराः ।
भाग्याभ्यधिकास्तेषां विद्यंते ऽमी पुनः शिष्याः ॥ ९ ॥
चत्वारो ऽप्यंबुधिवद्गंभीराक्षोभ्यतादिगुणयुक्ताः ।
न च जडसंगतिभाजो भवंति ये ऽस्मिन्महीपीठे ॥ १० ॥
वाग्गुरुगुणरंगाख्या रंगद्गुरुभक्तिभाग्वयारंगाः ।
श्रीजयसोमाः सोमाननास्तथा क्षेमसोमाह्वाः ॥ ११ ॥
तत्र श्रीजयसोमकल्पतरवो ऽमेयप्रमाशेमुषी-
शाखा लोढवरागमांबरतलाः सत्पात्रशोभावहाः ।
कीर्तिप्राप्तफलाः कलौश्वरकलाः संतीह सत्पाठकाः
श्रीमंतो गुरवो रवोदितरसैः संप्रीणितप्राणिनः ॥ १२ ॥
तेषां शिष्यो मुख्यो गुणविनयाख्यो विमृश्य शास्त्राणि ।
सत्पाणिनीयहैमानेकार्थोणादिमुख्यानि ॥ १३ ॥
श्रीचंडपालरचितं दुर्गपदप्रकटनैकसितकक्षं ।
श्रीचंपूटिप्पनकं पुनः सहार्दं समुपजीव्य ॥ १४ ॥
श्रीविक्रमवंशोद्भवसद्विक्रमराजसिंहनृपराज्ये ।
सत्कर्मकर्मचंद्राभिधधीसखधुर्यसंधार्ये ॥ १५ ॥
श्रीमद्विक्रमभूपतेः स्वरसरस्वत्रकेशक्रप्रमा-
ख्यातायां शरदि प्रमोदविसरभ्राजिष्णुपौराकुले ।
श्रीसेरुणकनाम्नि भद्रनगरे ऽर्हच्चैत्यशोभाधरे
चक्रे श्रीदमयंत्युदारचरिते टीकां महार्थां सुधीः ॥ १६ ॥
[० २२ ॥

Then follow 9 more verses, ending:

अकबरनृपाधिनृपतौ विजयिनि शरभुवनसम्मिते वर्षे ।
श्रीमल्लाभपुरीयं प्रकाशिपरापुरः सुधियां ॥ ९ ॥

इति श्रीचंपूवृत्तिः समाप्ता ॥ ग्रंथाग्रं ११००० सारस्वतीतिनाम्नी वृत्तिरियम् ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 133. In his Cat. of Bikaner MSS., p. 254, Rāj. Mitra, apparently misled by the final colophon, makes this work a commentary on another romance, simply called *Campū*, which there precedes it; whilst a MS. of the *Damayantikathā* follows it.

[Dr. John Taylor.]

सत्यमेव जयते

4051.

1715 e. Foll. 12; size 9¼ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1667 (? 1658) A.D.; ten, sometimes nine, lines in a page.

Nṛisiṃha-campūkāvya, a tale, in 5 chapters (*ucchvāsa*), by *daivajña-paṇḍita Sūrya*, son of *Jñānarāja*, and grandson of *Nāganātha* of the *Bhāradvāja* family of Pārthapura, near the confluence of the Godāvarī and Vidarbhā. [A.]

The subject of the tale is the myth of the *daitya Hiraṇyakaśipu's* son *Prahlāda*, who excited his father's wrath by breaking away from his order and proclaiming himself an adherent of *Vishṇu*. This story is interwoven with poetry in praise of *Vishṇu* (*Nṛisiṃha*); the verses being arranged under different heads illustrative of different poetical *rasas*.

It begins:

आनंदं स दधातु धातुरपि यो धाता यदंघ्रिस्खलद्
दिव्यांभः सुरधुर्यधूर्जटिजटाजूटे(°टा A) ऽवतंसायते ।
भूयो दानवभारभंगुरधरोद्धारैकधीरः स्वयं
लीलावैभवनिर्मितस्य जगतो वैकुंठकंठीरवः ॥ १ ॥

अपि च ॥

यत्संकल्पविकल्पकल्पितजगज्जन्मात्ययाधिष्ठित-
प्राधान्यौ विधिशंकरौ किमु परे[1] तत्रामरेन्द्रादयः ।
अंतःसंततमंतरायरहितैर्यो योगिभिर्ध्यायते
सांद्रानंदसुधोदधिं निरवधिं तं श्रीनृसिंहं भजे ॥ २ ॥ °

It ends (cf. the epilogues to the author's other works, above nos. 2809, 2823):

आ[स्ते च]स्तसमस्तदोषनिवहं गोदाविदर्भायुतेः
क्रोशेनोत्तरतस्तदुत्तरतटे पार्थाभिधानं पुरं ।
तत्रासीद्गणकाग्रणीः [पृथुयशाः] श्रीनागनाथो द्विजो
भारद्वाजकुले ऽथ तस्य तनयः श्रीज्ञानराजाभिधः ॥ ४ ॥

यद्ग्रंथान् समधीत्य शिष्यनिवहो ऽप्याचार्यचर्यामगात्[2]
तत्सूनुर्गणितार्णवप्रतरणे सत्क[र्णधारः] सुधीः ।
संगीतागमकाव्यनाटकपटुः सूर्याभिधानः कविश्
चंपूकाव्यमिदं चकार चतुरं लक्ष्मीपतिप्रीतये ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्दैवज्ञपंडितसूर्यविरचिते नृसिंहचंपूकाव्ये पंचमोच्छ्वासः ॥ ° शके १५८९ (? १५८०) भाद्रपदवद ३ सोमे वैदर्भदेशे लिखितं श्रीधराश्रमेण श्रीलक्ष्मीनृसिंहार्पणमस्तु । नृसिंहचंपूकाव्ये गणितश्लोकसंख्या [त्रि]शत ३०० संपूर्णमस्तु ॥

For an incomplete MS. of this work see Weber, Cat. Berl., no. 539.

[H. T. COLEBROOKE.]

4052.

2538 d. Foll. 9; size 10 in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; thirteen lines in a page.

The same work. [B.]

The copyist's signature runs as follows: श्रीतापीतीरे चभ्रपुरनिवासिना दादाजीपंतमठस्थेन गोपीभट्टेन लिखितं ० ॥

[GAIKAWAR.]

4053.

1958. Foll. 12; size 10 in. by 6 in.; fair, modern Devanāgarī writing; sixteen lines in a page.

Nṛisiṃha-campūkāvya, another composition on the same subject, in six *stavakas*, by *Bhaṭṭa Keśava* (or *Keśava Paṇḍita*) of the *Laugākshi* family, son of *Ananta*, and grandson of *Keśava*, of Puṇyastambha on the Godāvarī.

It begins (with a verse used by the author in other works, cf. Not., iv., p. 42):

कनकरुचिदुकूलः कुंडलोल्लासिगल्लः
शमितभुवनभारः को ऽपि लीलावतारः ।
त्रिभुवनसुखकारी शेषधारी(°शायी N.) मुकुंदः
परिकलितरमांगो मंगलं नस्तनोतु ॥ १ ॥

श्रीगोलाक्षि(!)कुलारविंदतरणिर्माध्यंदिनाम्नायविन्
मीमांसायुततर्कतंत्रचतुरः साहित्यरत्नाकरः ।
काव्यं श्रीनृहरेः करोति सुकृती गोदातटप्रोल्लसत्-
पुण्यस्तंभनिवासिकेशवसुतानंतात्मजः केशवः ॥ २ ॥ °

विष्णोर्नाभिसरोरुहे ° ॥ ३ ॥ तेपे तपः ° ॥ ४ ॥

---

[1] किमपरे B. [2] °चर्यां गतः B.

ततस्तदीयोग्रतेजःप्रचयेन प्रतप्ताः सुमनसः सर्वे समुज्झित-त्रिदिवाधिवासाः कथमपि ब्रह्मलोकमागत्य धात्रे विज्ञापयामासुः । तद्यथा । अहो विधातः ०

There are several Bombay editions of this work. See Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 274.

It ends: काव्यं कर्तुमजानतापि रुचिरा चंपूरियं गुंफिता श्रीलक्ष्मीनृहरिप्रतापमहिमा ० केवलं ॥ १२ ॥ इति श्रीनृसिंहचंपूकाव्ये षष्ठः स्तवकः संपूर्णः ॥

[Dr. John Taylor.]

4054.

2543c. Foll. 12 (one of which, fol. 4, is wanting); size 9½ in. by 4¼ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1627 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Nṛisiṃha-campūkāvya, in five *stavakas,* composed, by *Keśava Paṇḍita,* by order of *Rājan Umāpati Dalapati,* son of *Dalapati Govinda.*

This is another version of the story contained in the preceding MS., but differing so much from it (especially in the first part) as almost to constitute a different work. If both versions owe their origin to the same author, the present version may perhaps have been his first attempt, which he saw fit afterwards to recast. The MS. is, however, a very poor one, abounding in blunders of all kinds, so that this may account for at least some of the discrepancies between the two versions.

It begins: कनकरुचिदुकूलः० शेषधारी नृसिंहः
परिकलितरमांगो मंगलं नस्तनोतु ॥ १ ॥

विद्वन्मंडलकल्पपादपवनं विद्योतिवाग्देवता-
संकेतायतनं नितांतकमलालीलाविलासास्पदं ।
लक्ष्मीवल्लभभक्तिपांडववनं भूमंडलीमंडनं
चित्रैः केलिनिकेतनं दलपतिर्गोविंदमामाभवत् ॥ २ ॥

श्रीमान्कल्पमहीरुहः किमवनौ किं वाथ चिंतामणिः
किं कर्णः किमु विक्रमः किमथवा भोजोऽवतीर्णोऽपरः ।
इत्थं यत्र विलोकिते मतिमतां बुद्धिः समुज्जृंभते
सो ऽयं श्रीमदुमापतिर्दलपतिस्तस्यांगजो नंदति ॥ ३ ॥

श्रीलक्ष्मीनृहरिप्रसादविमलख्यातस्य तस्याज्ञया
नानानूतनगद्यपद्यरचनाविद्यैकवाचस्पतिः ।
मीमांसानलिनीविकाशतरणिर्न्यायाब्धिमंथाचलश्
चंपूं केशवपंडितो वितनुते चेतश्चमत्कारिणीं ॥ ४ ॥ ०

It ends: काव्यं कर्तुम० चंपूरियं निर्मिता श्रीलक्ष्मीनरहरेः प्रतापमहिमा ० ॥ १२ ॥ इति श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमदुमापतिदलपतिराजोद्योजितपंडितकेशवविरचिते चंपूकाव्ये पंचमः स्तवकः समाप्तः ॥ संवत शोल १६ चोराशीया वर्षे शाके पन्नप्रवर्तमाने शरद ऋतौ माहांमांगल्यप्रद माघमासे कृष्णपक्षे अद्य च दशमी भोमवासरे अद्येह चंडपद्रवास्तव्यज्ञातिभट श्री६देवजीसुत भटश्री५जयसिंहसुत जयकृष्णादेवकृष्णपठनार्थं शुभं भवतु ॥ भटजयकृष्णकेन लिखितं शुभं भवतु ॥

Cf. Aufrecht, Florence MSS., no. 100.

[Gaikawar.]

4055.

2817. Foll. 51 (and a leaf added between foll. 30 and 31); size 12½ in. by 4¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 7–11 lines in a page.

Bhojaprabandha (or *Bhojacaritra,* as it is commonly called in Southern India), a fabulous history of King *Bhoja* of Dhārā, by *Ballāla(-deva) Paṇḍita.*

There are several versions of this work. The Southern text has been repeatedly printed (the first edition, Madras 1851), whilst editions have also appeared at Calcutta in 1872 (pp. 109) and 1883. An eclectic edition, from two Paris MSS., has been published by Th. Pavie (Paris 1855).

This and the following two MSS. present a somewhat shorter version than that contained in the Calcutta edition.

This MS. (A) was copied for Wilkins, and has been revised throughout (*alterâ manû*), apparently after collation of other MSS.

It begins (cf. Oxf. MS., no. 320): श्रीमतो धाराधीश्वरस्य [भोजस्य *a. m.*] प्रबंधो लिख्यते ॥ अस्ति

धारा नाम नगरी । तत्र सिंधुलसंज्ञो राजा आसीत् । तस्य सावित्री नाम पत्नी आसीत् । तयोर्वृद्धत्वे भोजनामा पुत्रो जातः । स यदा पंचवर्षस्तदा तत्पितात्मनो मरणसमयं विदित्वा विचारयामास । किं राज्यं पुत्राय देयं । अथवा भ्रात्रे मुंजाय । चेत् राज्यलक्ष्मीभारधरणसमर्थं सोदरमपहाय राज्यं पुत्राय प्रयच्छामि [तदा लोकापवादः । अथवा पुत्रायैव प्रयच्छामि *a. m.*] तदा दत्तमपि राज्यं वृथैव । कथं । अयं मुंजो राज्यलोभाद्विषादिना पुत्रं मारयिष्यति । इति दत्तमपि राज्यं वृथा । तदा पुत्रहानिर्वंशच्छेदश्च । इति विचार्य श्लोकं पठति । लोभः प्रतिष्ठा पापस्य ० ॥ १ ॥ लोभात्क्रोधः प्रभवति क्रोधाद्द्रोहः प्रवर्तते । ० — this MS. thus giving the queen's name, and some additional matter omitted in the other MSS., as well as in the editions.

At the end the version of these three MSS. has the story about the *sāṃyātrika's madanapaṭṭikā*, given by Aufrecht; this being followed by a short story, here given with various readings to show the difference between the MSS: ततः क्रमेण धारानगरमासाद्य यावद्गृहमागच्छति महीं[1] शासति श्रीभोजे तावद् द्वाःस्थः प्राह[2] । देव को ऽपि विद्वान् द्वारि वर्तते (तिष्ठति C) । राजाज्ञया प्रवेश्यते । स च राज्ञे स्वस्तीत्युक्त्वोपविष्टः प्राह[3] ।

यत्रौं चंद्रकलाश्रिता नवनवा प्रज्ञा[4] हृदिस्थायिनी
देवश्रीभजते भुजं चरणयोः सक्ता च दिङ्मंडली ।
इत्यालोच्य निरुद्धमंगमभितः सौभाग्यलक्ष्मीपतेः
कीर्तिः कोपवती च भोजजलधेः प्रांतेषु बंभ्रम्यते ॥

राजा लक्षं ददौ[5] ॥ इति पंडितवल्लालविरचितो राज्ञः श्रीभोजस्य प्रबंधः संपूर्णः ॥ श्रीपोथी सरकारकुलकीनसाहेब ॥

[SIR CHARLES WILKINS.]

[1] तावन्महीं C ; ०गच्छति स्म । ततो बहुकालं महीमंडलं B.

[2] धाराधीश्वरे भोजे (om. B) द्वाःस्थः (द्वारपालः B) प्रणम्य राजानमाह (राजानं विज्ञापयामास B) B, C.

[3] राजा । प्रवेशय । [ततो विद्वान् B; om. C] सभां प्राप्य [राज्ञः B; om. C] स्वस्तीत्युक्त्वा प्राह [विद्वान् B] B, C.

[4] ०कलाश्रितं नवनवप्रज्ञा C; वक्त्राम्भोरुहि भारती नव० B.

[5] For this sentence the hand which has revised the MS. has substituted the following (cf. Oxf. Cat.): ततो राजा तस्मै कवये प्रत्यक्षरं लक्षं ददौ ॥ धाराधीश्वरस्य शतशः प्रबंधाः संति । मया च कियंत्यपि लोकतः

4056.

2107. Foll. 110; size 9 in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1779 A.D.; 7–10 lines in a page.

The same work. [B.]

It begins: अथ श्रीमतो धाराधीश्वरस्य [राज्ञो adds C] भोजस्य प्रबंधो लिख्यते ॥ यथादौ धाराराज्ये (धारायां राज्ये C) सिंधुलसंज्ञो राजा चिरं प्रजाः (om. C) पालितवान् । तस्य वृद्धत्वे भोज इति पुत्रो ऽभूत् । स यदा पंचवर्षस्तदा पितात्मनो मरणसमयं ज्ञात्वा (विदित्वा C) मुख्यामात्यानाहूय अनुजं मुंजं [च adds C] महाबलमालोक्य (०मवलोक्य C) पुत्रं च बालं वीक्ष्य विचारयामास । यद्यहं राज्यलक्ष्मीभारधरणसमर्थं (राज० धारण० C) सोदरमपहाय पुत्राय [राज्यं adds C] प्रयच्छामि तदा लोकापवादः । अथवा बालकं मे पुत्रं मुंजो राज्यलोभाद्विषादिना मारयिष्यति । तदा दत्तमपि राज्यं वृथा । पुत्रहानिर्वंशच्छेदश्च । लोभः प्रतिष्ठा पापस्य ० ॥ १ ॥ लोभात्क्रोधः प्रभवति क्रोधाद्द्रोहः प्रवर्तते । ०

It ends: राजा तस्मै वल्लालकवये (!) प्रत्यक्षरं लक्षं दत्तवान् ॥ इति श्रीवल्लालपंडितविरचितो राज्ञः श्रीभोजस्य प्रबंधो ऽयं मया लिपिकृतः ॥ संवत् १८३६ ना चैत्रशुद ९ गुरौ श्रीमोरवीमध्ये ल० । त्र० सदाशिवसुतजेठा स्वात्मार्थे ॥

[GAIKAWAR.]

4057.

2320 a. Foll. 54; size 12¼ in. by 6¼ in.; fair, thick Devanāgarī writing of 1812 A.D.

The same work. [C.]

It ends: राजा तस्मै कविमुकुटमणये प्रत्यक्षरं लक्षं ददौ ॥ इति श्रीविद्वज्जनपुञ्जमुकुटहीरालंकारश्रीमिश्रवल्लालविरचितो भोजप्रबंधः समाप्तः ॥ ०

[DR. FRANCIS BUCHANAN.]

श्रुतानि वृत्तानि एकत्र कृतानि । अमंगलमिति कृत्वा राज्ञो भोजस्यावसानपद्यानि न लिखितानि । कालिदासस्य च वेश्याहस्ते मरणं तदनुचितमिति कृत्वा नात्र लिखितं । पावकोत्सृष्टो यदि मोक्षं न लभते कांति इत्यादि । तथा च यः कालिदासमरणं भुवि निश्चिकाय स एव किल भावपदस्य वेत्ता इत्यादिजगत्प्रसिद्धा कथा नात्र लिखिता ॥

4058.

2688 d. Foll. 75 (the first 8 of which are wanting); size 9½ in. by 6 in.; careless, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Bhojaprabandha. Wanting the beginning, as far as Pavie, p. 11, l. 7; Calc. ed., p. 12, l. 4.

This incomplete MS. offers on the whole the same text as the others. In the concluding passage it agrees pretty closely with B, after which it proceeds: [वक्त्राम्भोरुहभारती° लक्षं दत्तवान् ॥] तेन विदुषा धनमादाय गच्छता को ऽपि बुधो मार्गे दृष्टः पृष्टश्च । विद्वन् वद क्व चलितो ऽसि । स आह । समग्रविद्यापारंगमं कलयितुं किल भोजराजम् । द्वितीय आह ।

येत्त्यक्षराणि नहि वाचयितुं स राजा
राज्यं ललाटलिखितादधिकं ददौ यः ॥

ततो राज्ञो दानमभिलाषतो ऽधिकं मध्यद्वार धावमान(!) नगरीतो यातः । राज्ञः पुरः कवित्वमिहिरं निंदास्तुतिद्वारेणोक्त्वा तस्थौ ॥ इति पंडितवल्लालविरचितो भोजप्रबंधः ॥ एवं धाराधीश्वरस्य शतशः प्रबंधाः संति ° (see p. 1550, n. 5) यः कालिदासमरणं भुवि निश्चिकाय । अनिलस्य गमनं नास्ति द्विपदे च चतुष्पदे । वारिमध्ये स्थितः कंपितः पद्मः केन हेतुना ।

पात्रकोच्छिष्टवर्णानां शर्वरीकृतबंधना ।
मोक्षं न लभते कांते कंपितस्तेन हेतुना ॥

भोजः किल भावपदस्य वेत्ता इत्यादिजगत्प्रसिद्धा कथा न लिखिता ॥ इति भोजप्रबंधः समाप्तः ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

4059.

2694. Foll. 86; size 9¾ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of 1799 A.D.; 9–11 lines in a page.

Daśakumāracarita, the story of the adventures of the ten princes, by *Daṇḍin;* in eight *ucchvāsas,* without the *pūrvapīṭhikā.*

In this form, probably representing the original extent of the work, it was published in the Calcutta editions of 1849 and 1870; whilst the complete work, including the introductory section (see nos. 4065, 4066), has also been repeatedly published, esp. by H. H. Wilson (1846); Tārānātha Tarkavācaspati (Cal. 1872); G. Bühler and P. Peterson (Bombay 1887, 1891); and, with commentaries, by N. B. Godabole and K. P. Paraba (Bomb. 1883, 3rd ed. 1898).

Extracts of these stories were translated by Wilson for the Quarterly Oriental Rev. (1826, 1827), reprinted in Essays on Skt. Lit., vol. ii.; whilst free translations of the whole (with omissions) have been published, in English, by P. W. Jacob (Hindoo Tales, 1873), and by Janakinatha (Calc. 1889); and, in French, by H. Fauche (in 'Une Tétrade,' etc., vol. ii., Paris 1862).

This is Wilson's MS. B, described by him as the best at his disposal for his edition. It contains marginal notes in part of the work.

Copyist's signature: व्यलेखि मिश्रेण सता दशानुगः कुमारसंज्ञः कमनीयकर्मणाम् । मनोमुदे मानवपालसभ्यकथामुगेशो जनता हेयः(!) ॥ [MACKENZIE COLLECTION.]

4060.

2369. Foll. 80 (of which fol. 4 is wanting); size 11 in. by 4¾ in.; clear Devanāgarī writing of 1685 A.D.; ten lines in a page.

The same work, with marginal notes.

The right hand corner is eaten away, probably by mice, but without much injury to the text, except on the last few leaves.

Of the copyist's signature the following remains: संवत् १७४१ वर्षे मार्गशीर्षसितपक्षे द्वादश्यां भृगौ - - - - त्मारामपौत्रसदानंदसुतभट्टमार्कंडेयेनात्मप[ठनार्थं लिखितं ॥] At one time the MS. belonged to one *Jayakrishṇa Bhaṭṭa.* [GAIKAWAR.]

4061.

586 b. Foll. 52; size 11 in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of 1789 A.D.; thirteen lines in a page.

The same work. Wilson's MS. C, 'not very correct.' [H. T. COLEBROOKE.]

4062.

1144. Foll. 51; 4to, size $11\frac{1}{2}$ in. by 9 in.; excellent Devanāgarī writing; European paper (watermark 1809); 21 lines in a page.

Daśakumāracarita, likewise without the introductory section. Written with great care.

A few English and Sanskrit notes have been added in the margin; and in the latter part numbers in pencil, marking the beginning of the corresponding pages in Wilson's edition. Apparently it is his own MS. E, 'transcribed from a Benares MS.' [? H. H. Wilson.]

4063.

2923. Foll. 82; size 14 in. by $5\frac{3}{8}$ in.; good, modern Devanāgarī writing; 10–12 lines in a page.

Daśakumāracarita, without the introduction; with a commentary, called *Daśakumārabhūshaṇa,* by *Śivarāma,* son of *Kṛishṇarāma,* and grandson of *tripāṭhin Trilokacandra.*

Apparently Wilson's own MS. A, 'transcribed from the copy of a Marhatta Brahman.'

It begins:

अपर्णया हैमवत्या युक्तः स्थाणुः प्रसीदतु ।
सर्वतापप्रशमनः सर्वाभीष्टफलप्रदः ॥ १ ॥ ० २ ॥
महेशपादांबुजसक्तचेता नरेशसंपूजितपादपद्मः ।
महेशतेजा विरजा महौजास्त्रिलोकचंद्रो ऽजनि स
[द्विजाग्र्यः ॥ ३ ॥
सिद्धिर्वचोवृद्धिरलं सुतादीनशिश्रियद्यस्य गृहं समृद्धिः ।
शुद्धिर्मनोबुद्धिरुदारकर्मधर्मप्रसक्तस्य च शर्मराशेः ॥ ४ ॥
जातः सुतस्तस्य स कृष्णरामो मनोजवस्तस्य सुता अभूवन् ।
तेष्वग्रजः पूज्यपदारविंदप्रसादचिह्नः शिवरामनामा ॥ ५ ॥
गोविंदरामो ऽथ मुकुंदरामो जातः क्रमात्केशवरामसंज्ञः ।
करोमि टीकां निजबंधुवर्गमुदे मनोज्ञां शिवरामसंज्ञः ॥ ६ ॥

This commentary has been published in N. B. Godabole and K. P. Paraba's edition.

[? H. H. Wilson.]

4064.

1121 f. Foll. 24; size 12 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; ten lines in a page.

Daśakumārabhūshaṇa, without the text.

[H. T. Colebrooke.]

4065.

107 a. Foll. 24; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 12–14 lines in a page.

Daśakumāracarita. The *pūrvapīṭhikā,* or introductory section of the work — probably, however, a later addition, by a different author — in five chapters.

This is one of the two MSS. from which Wilson edited that part of the text; cf. his Preface, p. 30.

Colophon: इति दंडिनः कृतौ दशकुमारचरिते पंचम उच्छ्वासः ॥ ० अंगिरासंवत्सरे भाद्रशुक्लदशम्यां ग्रंथः समाप्तो जातः । नवेदेसुवा नानुसूरिहरनतक्षिदी दंमितखिलि (to be reversed:—*likhitam idaṃ dīkshita-Naraharisūnunā Vāsudevena*) ॥

[H. T. Colebrooke.]

4066.

2883 d. Foll. 22; size 10 in. by $6\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Telugu handwriting; 15–18 lines in a page.

Daśakumāracarita. Part I., and a small portion of part II.

The *pūrvapīṭhikā* here consists of only four *ucchvāsas,* the last of which, corresponding to chapters 4 and 5 in Wilson's edition, ends fol. 22*a*.

The MS. breaks off abruptly at निर्देहन्निव दहन (Wilson, p. 51, l. 1).

[Mackenzie Collection.]

4067.

586 a. Foll. 8; size 11 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1789 A.D.; twelve lines in a page.

Daśakumāracarita-Pūrvapīṭhikā, a versified introduction to *Daṇḍin's* tale, by *Vināyaka.* Chapters I.—III. It begins:

नमो ऽनंतद्युते तस्मै स्थाणवे यस्य ताडवे ।
प्रतिरोमस्वेदविंदूयंते(? प्रतिरोम विंदूयंते स्वेद)ब्रह्मांडको-
यस्याः क्रियाः सुधासिंधुतरंगा इव सर्वतः । [टयः ॥१॥
खेलंति काव्यबंधास्तां गिरां देवीमुपास्महे ॥ २ ॥
अस्ति स्तुतिपदं श्रीमत्पुरं पुष्पपुराभिधम् ।
मगधेषु किलाशेषदेशमंडलमंडनम् ॥ ३ ॥
दीव्यत्सौधसुधाकांत्या धौतं दिवलयांतरम्(? देवा०) ।
यद्विश्वं जेतुमुद्यंत्या कीर्त्येवालिंगितं बभौ ॥ ४ ॥
यद्रंजयति(० यंति) सद्राजनीत्या नित्याधिकर्धयः ।
प्रजाः प्रजातप्रमदाः संपदा पापकंपदाः ॥ ५ ॥
तस्मिन्नस्ति पुरे राजा राजहंसः प्रतापवान् ।
शौर्यादिगुणसंपन्नः प्रजापालेन(० पालन)तत्परः ॥ ६ ॥ ०

It ends:

अत्रांतरे कुतो ऽप्येत्य कलावानैंद्रजालिकः ।
इंद्रजालं दर्शयितुमारेभे द्वारि भूपतेः ॥ ४१ ॥
तेन मायामये विष्वग् मेघजाले प्रसारिते ।
लब्धप्रवेशे(० शो) याति स्म स कन्यांतःपुरांतरम् ॥ ४२ ॥
तत्र वावंति सुंदर्या सार्कं भोगान्सुदुर्लभान् ।
कुमारो ऽनुभवन्वासं चक्रे नवनवांश्चिरम् ॥ ४३ ॥
एवं तया विहरता सह सारंगनेत्रया ।
अतिक्रांतो ऽपि सुमहान् कालो नाज्ञायि तेन सः ॥ ४४ ॥
अथैकदानुयुक्तो ऽसौ कांतया निरवर्णयत् ।
चतुर्दशानां वृत्तांतं भुवनानामशेषतः ॥ ४५ ॥
इति विशकलितार्थे दंडिकाव्यानुसारा-
नुगुणपर उदंतोक्तेन पुष्पोद्भवस्य ।
अगमदमलपद्योद्द्योतमुद्द्योत उच्चैर्
अयमिह हि समाप्तिं पूर्ववृत्ते तृतीयः ॥ ४६ ॥

इति श्रीविनायकविरचिता दशकुमारपूर्वपीठिका समाप्ता ॥ संवत् १८४६ ॥ वैशाखमासे शुक्लपक्षे अष्टम्यां रविवासरे लीषा काशीमध्ये रामध्यान कारेथ (कायस्थः) ॥ पुस्तक सीताराम-भट्ट कै ॥ [H. T. Colebrooke.]

4068.

1764 a. Foll. 13; size 8 in. by $3\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; eight lines in a page.

Daśakumāra-kathāsāra, by *Appayya Mantrin* or *Appayāmātya;* being another attempt at reducing the *pūrvapīṭhikā* of *Daṇḍin's* romance to smaller proportions and a metrical form.

It begins:

श्रीवागुमापराशांतामेकवीरां महेश्वरीं ।
रम्यसाहित्यसौभाग्यसम्यक्सिद्ध्यर्थमर्थये ॥ १ ॥
श्रीगणेश्वरमाराध्य श्रीमदप्पय्यमंत्रिणा ।
दशानां च कुमाराणां कथासारो विरच्यते ॥ २ ॥
अस्ति पुष्पपुरं नाम मगधेषु महत्पुरं ।
राजहंसाह्वयो राजा तच्छशासारिशासनः ॥ ३ ॥

It ends:

रम्ये कांतगृहे सार्धं प्रियया राजवाहनः ।
विहरन्गमयामास दिनानि कतिचित्पुनः ॥ ५५ ॥
अथैकया वल्लभया सुगोष्ठ्यामभ्यर्थनापूर्वकमेष पृष्टः ।
चतुर्दशानां जगतां प्रपंचं संक्षेपतः पृष्टमुदाजहार ॥ ५६ ॥

इति श्रीमदप्पयामात्यविरचिते दशकुमारकथासारे सोमदत्त-कथाकथनं नाम तृतीयः परिच्छेदः ॥

This little work was printed (probably from this MS.) as an appendix to the first edition of the *Hitopadeśa* (with preface by Colebrooke, Serampore 1804). See Wilson's Pref., p. 5.

A *Daśakumārasaṃkshepa,* by *Appaya Dīkshita,* is referred to *Kāvyam. Gucch.* 1, p. 91. [H. T. Colebrooke.]

4069.

2934. Foll. 52; size $11\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1784 A.D.; ten lines in a page.

Daśakumāraśesha, a continuation and conclusion of *Daṇḍin's* romance, in five *ucchvāsas,* by *Dīkshita Cakrapāṇi,* son of *Dīkshita Candramauli.*

It begins :

भजे भवनिषेवितं भवनमेकमुच्चैःश्रियाम्
अपारकरुणामयं परमधाम रामाश्रितम् ।
अनंतचरणं हृदा परिविभाव्य रामायणं
तनोति सुखमक्षयं जगति यस्य पारायणम् ॥ १ ॥
देवीमीडे शम्मयीं वाङ्मयीं तां० ॥ २ ॥
व्याकुर्वाणो ऽशेषशेषप्रबन्धान्
आस्येनाहुर्यत्र शेषाद्विशेषम् ।
कान्त्या कीर्त्या प्रज्ञया चन्द्रमौलिं
तातं वन्दे दीक्षितं चन्द्रमौलिम् ॥ ३ ॥
कुशला मतिः किमीया निर्माणे दशकुमारशेषस्य ।
अन्तेवासिभिरनिशं प्रेरितबुद्धेर्ममात्र निर्मिता ॥ ४ ॥

अथानन्दपूर्णमानसो ऽमानसोमकान्तिः सुश्रुतविश्रुतचरित्रो मित्रोदयविकाशी पाशीव कमलाशयाश्रितो०

It ends : कामतंत्रनिष्णातश्चिराभिलषितसुखान्यनुभवन् सुचिरमाननन्द ॥ इति श्रीदीक्षितचन्द्रमौलितनयचक्रपाणिविरचिते दशकुमारशेषे पञ्चम उच्छ्वासः ॥

कृतिरियमचिरोढाभावमेतातिरम्या
कलितरतिरतीताशेषलेखप्रसादात् ।
जगति जयति या सौशीलिता लोचिता वा
ललितसरसभावा हर्षवर्षं तनोति ॥ १ ॥
विविधयमकतृप्रगद्यपद्य-
स्फुटतरभावविशेषभावरम्यः ।
ललितपदपदार्थैर्गुम्फितो ऽयं
जनयतु चेतसि संमदं कवीनाम् ॥ २ ॥

Cf. Wilson, Pref., p. 5.

[? H. H. Wilson.]

4070.

1850. Foll. 183; size $11\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; good, large Devanāgarī writing of 1788 A.D.; eight lines in a page.

Daśakumārakathā, purporting to be an improved (*saṃśodhita*) version of *Daṇḍin's* stories, by *mahārājādhirāja Gopīnātha.*

As Prof. Wilson points out in his preface, pp. 6, 30, the author's improvements mainly consist in an independent introduction of three *ucchvāsas* (as far as fol. 44*b*) and a conclusion of his own (foll. 177–183). Otherwise he has incorporated the whole of *Daṇḍin's* text, as far as it goes, with unimportant alterations and additions.

It begins :

सर्वकामप्रदामिष्टदेवतां भुवनेश्वरीं ।
प्रणम्य परया भक्त्या गणानामधिपं तथा ॥ १ ॥
गोपीनाथो द्विजाधीशः सतां कौतुकहेतवे ।
दशानां च कुमाराणां संशोधयति सत्कथां ॥ २ ॥
अस्ति पुष्पपुरं नाम मगधेषु महत्पुरं ।
महेंद्रनगरीसारमादायेव विनिर्मितं ॥ ३ ॥
तत्रासीन्निर्जितारातो राजहंसाह्वयो नृपः ।
राजराजानमन्मौलिमालार्चितपदद्वयः ॥ ४ ॥
अभूद्राज्ञी वसुमती तस्य भूमिपतेः प्रिया ।
कमला केशवस्येव शिवस्य च शिवा यथा ॥ ५ ॥ ०

It ends : एवमास्थितास्ते राजवाहनप्रमुखा दशापि कुमाराः० परस्परमैकमत्येन वर्तमानाः पुरंदरप्रभृतिभिरप्यतिदुर्लभानि राज्यसुखान्यन्वभूवन् ॥ इति श्रीराजाधिराजश्रीगोपिनाथसंशोधितायां दशकुमारकथायां सकलसमागमो नाम एकादश उच्छ्वासः ॥ समाप्तेयं कथा दशकुमाराणां ॥ संवत् १७८५ ना वर्षे ज्येष्ठसुदी ३ बुधवासरे ॥

[Dr. John Taylor.]

4071.

1220. Foll. 206; size $12\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; good Devanāgarī writing of about 1780 A.D.; twelve lines in a page.

Kādambarī, a romance by *Bāṇabhaṭṭa,* son of *Citrabhānu,* grandson of *Arthapati,* and great-grandson of *Kubera;* completed, in a second part, by his son.

Printed at Calcutta in 1849, and afterwards repeatedly in India. A critical edition was published (in 1883), by Professor P. Peterson, in the Bombay Sanskrit Series, and an English translation by Miss C. M. Ridding, with introd. essay and notes by Mrs. Rhys Davids, Or. Transl. Fund, 1890.

It begins : रजोजुषे जन्मनि सत्त्ववृत्तये०

The first part ends : मरणेन प्रीतिमित्यसंभाव्यमेवेति

सत्यमेव जयते

बाणभागः संपूर्णः ॥ इति महाकविकविराजश्रीबाणभट्टविरचितः कादंबरीपूर्वखण्डः समाप्तः ॥

The second part ends: सर्व एव सर्वकालं सुखान्यनुभवंतः परां कोटिमानंदस्याध्यवागच्छन्निति ॥ इति सकलकविकुलललामभूतभट्टबाणतनयविरचितः कादंबर्याः समाप्तो ऽयमुत्तरभागः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

4072.

866. Foll. 106; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good Devanāgarī writing of 1809 A.D.; seven lines in a page.

Saṃkshipta-Kādambarī, or *Kādambarīkathāsaṃgraha*, an abstract of *Bāṇabhaṭṭa's* romance, compiled — by order of *Padmorja* — by *Kāśīnātha*, a Kaśmirian.

It begins:

गणेशानं नमस्कृत्य शिवं विष्णुं सरस्वतीम् ।
कादम्बर्याः कथानां तु संक्षेपो ऽयं विधीयते ॥ १ ॥
वात्स्यायनमुनेर्वंशे कुबेराख्यो द्विजः सुधीः ।
जातस्तस्याप्यभूद्धीमान् नाम्ना चार्थपतिः सुतः ॥ २ ॥
तस्याभूच्चित्रभानुस्तु विदुषामग्रणीः सुतः ।
बाणाख्यस्तत्सुतो जातो यशोव्याप्तदिगंतरः ॥ ३ ॥
तेनेयं निर्मिता चित्रा कादंबर्याः शुभा कथा ।
कवीनामग्रगण्येन लोकरंजनहेतवे ॥ ४ ॥

अभूदेको शेषराजमस्तकनमितश्चतुःसमुद्रपरिखाया भूमेरधिपतिरप्रतिहताज्ञश्चक्रादिलांछनोपेतः शास्त्रशस्त्रास्त्रवेत्ता सकलगुणाकरो ऽतिमनोहरवपुः शूद्रको नाम राजा । यस्य देहे धर्मादयो देवा यथास्थानं निवसंति स्म । ०

Part II. begins (fol. 58*a*): अथ कादम्बरीकथासंग्रहे उत्तरार्धो लिख्यते ॥ अपि चेदानीमागतस्यापि कुमारस्य लज्जयैव दर्शनं न ददाति । ०

Colophon: इति संक्षिप्तकादम्बर्यामुत्तरार्धं संपूर्णमिति भद्रम् ॥

काश्मीराभिजनो द्विजः सुमतिमान् दृष्ट्वा तु कादम्बरीं
बाणाख्येन कवीश्वरेण रचितां दीर्घां सुगूढार्थकाम् ।
काशीनाथसमाख्यया सुविदितः पद्मोर्जनाम्नः प्रभोर्
आदेशादकरोदिमां सुललितां संक्षिप्तकादम्बरीम् ॥ १ ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

4073.

1520 b. Foll. 18; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1801 A.D.; ten lines in a page.

Kādambaryarthasāra, a versified abstract of *Bāṇa's* romance; composed, for Colebrooke, by *Maṇirāma*, son of *Rāmacandra* and *Ānandī*.

The MS. only contains four *sargas*, bringing the story down to the consecration of the young prince, corresponding in its end to ed. Calc. (1849), p. 98; ed. Peterson, p. 111. The first two *sargas* are composed in *anushṭubh ślokas*, the other two in more artificial metres.

The original first verse ran as follows:

प्राप्य श्रीराजराजप्रतिमगुणगणस्तोमसोमकीर्ति-
ज्योत्स्नासंभासितेलावलयकुवलयात् कुल्बकासाहबेंद्रात् ।
आज्ञां तत्प्रीतिमिच्छन् गुणिमणिमणिरामाभिधानः कवींद्रः
कादंबर्यर्थसारं मथयति रुचिरं स्वल्पवर्णाढ्यतायै ॥ १ ॥

For this the same hand has substituted:

स्वच्छापांडुरविग्रहां त्रिनयनां विद्याक्षमालावर-
त्राणाभूषितसत्कारां हिमकरप्रोद्भासमानाननां ।
वाणीं ब्रह्ममहेशविष्णुभिरभिध्यातां त्रिरूपामजाम्
आनन्दैकखनिं नुमः प्रतिदिनं संसारसारां परां ॥ १ ॥
अथ वेत्रवतीतीरे बभूव विदिशा पुरी ।
अलंचकार तां राजा शूद्रकः परिवारयुक् ॥ २ ॥ ०

It ends with two verses, preceded by the colophon-verse, which recurs, *mutatis mutandis*, after each section:

तातः श्रीरामचन्द्रः सकलबुधवरव्रातसंगीतकीर्तिर्
माता ऽऽनन्दीति याता व्यवहृतिमनुजो यस्य सुज्ञो हरिः सः ।
तेन प्रोद्दर्शिते ऽस्मिन् गुणिमणिमणिरामाभिधानेन सर्गः
कादंबर्यर्थसारे बुधजनसुखदे ऽपूपुरद्वै चतुर्थः (!) ॥ ५७ ॥
अथ शुभे दिवसे नृपनायकः सपदि कांतिशरैः सुमसायकः ।
नरवरैः प्रवरैः परितो वृतस्तदनु भासुरभूसुरसंवृतः ॥ १ ॥
निखिलतीर्थजलाकलितैर्घटैः प्रविलसत्सितसुंदरसत्पटैः ।
अभिषिषेच वरैरवरैर्नरैः सविनयं तनयं सहितः सुरैः ॥ २ ॥

By another hand the MS. is marked as कादंबरीसहज ० का[व्यं] on the first page.

[H. T. COLEBROOKE.]

सत्यमेव जयते

4074.

1121 c. Foll. 26; size 12 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; ten lines in a page.

Vāsavadattā, a romance, by *Subandhu*.

Edited, in the Bibl. Ind. — with *Śivarāma Tripāṭhin's Darpaṇa* (or *Kāñcanadarpaṇa*)—by Fitzedw. Hall (1859); also printed, at Madras, in the Telugu and Grantha characters, in 1861 and 1870 resp. Cf. Berl. Cat., no. 560; Cat. Bodl., no. 332.

It begins: करबदरसदृशमखिलं° ॥ १ ॥ ° १३ ॥ नृसिंह इव क्षेत्रहिरण्यकशिपुप्रदर्शितदानविस्मयः कृष्ण इव कृतवसुदेवतर्पणो नारायण इव सौकर्यसमासादितधरणिमण्डलः °

It ends: सुखान्यनुभवन्कालं निनायेति ॥ इति श्रीमहाकविसुबन्धुविरचिता वासवदत्ताव्याख्यायिका (!) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4075.

1398 d. Foll. 27; size 12½ in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1804 A.D.; ten lines in a page.

Vāsavadattā. [H. T. COLEBROOKE.]

4076.

543 b. Foll. 52; size 16¾ in. by 10¾ in.; fair Bengālī handwriting; European paper (watermark 1805); 17–25 lines in a page.

Vāsavadattā, accompanied by three commentaries, written above and below the text; viz.:—

I. *Sarvacandra's Vāsavadattā-ṭīkā*. [B.] See no. 4077.

II. A commentary by an unknown author. [B.] See no. 4078.

III. *Kāśīrāma-Vācaspati's Vāsavadattā-ṭīkā*, consisting of brief, detached annotations on the text, hardly deserving the name of a commentary.

Perhaps the MS. from which these notes were copied was defective at the beginning.

The notes begin: (*śl.* 3, last word: भवतः) युष्मान् । (*śl.* 4) कज्जल लाता(?) इति ख्याता । (रजतमुद्रि°) चन्द्रः । *śl.* 5 (विसारितपरगुणस्य) पल्लवितः परगुणो येन । °

It ends: शक्तिः पराक्रमः इन्द्रदत्तास्त्रविशेषश्च । (text ततो विस्रस्तध्वजपटमापतत्पताकं च्युतचापचामरापीडं खेलत्खड्गधानुष्कं समस्तं मिथो ऽस्तं जगाम सैन्यं ।) सैन्यं जगामेति परेणान्वयः । शिखास्त्रापीडशिखरौ ॥ इति श्रीकाशीरामवाचस्पतिकृतो वासवदत्ताटीका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4077.

996. Foll. 126; size 12¾ in. by 4 in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Vāsavadattā-ṭippanī, by *Sarvacandra*. [A.]

It begins:

नत्वा सुरासुरनरप्रकरैकवन्द्यं
शश्वत्प्रकाशसहजं स्वसमस्वभावं ।
चित्तप्रवृत्तिरहितं गुरुवाक्यगम्यं
किंचित्प्रबोधजननी क्रियते ऽत्र टीका ॥

वल्लभा वल्लभस्यात्र विद्यते तदसंभवे ।
सर्वाख्यस्य तथापीयमाशुबोधाय भाविनी ॥

इह खलु निष्प्रत्यूहमीहितसिद्ध्यर्थमर्थी कविकुलकुमुदबन्धुः सुबन्धुर्वागधिदेवताकीर्तनरूपं मङ्गलादौ निबध्नाति । करबदरेत्यादि । यस्याः प्रसादो यत्प्रसादस्तस्मात् कवयः काव्यकृतः सूक्ष्ममतयः अखिलं समस्तं भुवनतलं त्रिभुवनं स्वार्थे तलप्रत्ययः करतलवत् उक्तं तलं स्वार्थे ऽपि दृश्यते करबदरसदृशं हस्तस्थितबदरतुल्यं पश्यन्ति अवलोकयन्ति । बदरी हि वर्तुलत्वादस्थिरत्वेन सर्वावस्थेन दृश्यते । सा सरस्वती वागधिदेवता जयति जययुक्ता भवतीत्यर्थः । जयतीत्यत्र नाशीर्विवक्षिता किंतु जययुक्ता भवति । °

Quotations from all the principal *Koshas* are very numerous; of less common *Koshas* and other works may be mentioned: *Uttara-*

tantra, foll. 41*b*, 44*a*,*b*, 52*a*, 57*a*, etc.; *Utpalinī*, foll. 16*a*, 69*b*, 71*a*, 74*b*, etc.; *Dhātupradīpa*, foll. 38*b*, 90*b*; *Nāgarasarvasva*, fol. 70*b*; *Nītiśāstram*, fol. 22*b*; *Bhaṭṭa Śubhāṅga* [(ed., p. 142) पक्षे नन्दिघोषो ऽर्जुनरथः। तथा च भट्टशुभाङ्गौ (!)। गाण्डीवं धनुरेतस्य हनूमान्ध्वजभूषणः। नन्दिघोषरथश्चास्य देवदत्तस्तु वारिजः॥ fol. 75*b*; (ed., p. 174) पुटकिनीषु। तथा च भट्टशुभाङ्गः। नालिकिनी पुटकिनी विसिनी पद्मिनी लता। पद्माख्यं पद्मबीजं स्यान्नलिनं च नलं तथा॥ fol. 88*a*]; *Bhāguri*, foll. 57*b* (-*kosha*), 62*b*, 118*a*; *Rakshitavyākhyā*, fol. 61*b*; *Ratnakosha*, fol. 79*a*; *Ratnākara* (? *Vṛittar.*), fol. 118*b* [ed., p. 236: पक्षे तनुमध्या षडक्षरच्छन्दोविशेषः। त्यौ चेत्तनुमध्या इति रत्नाकरशान्तिः (!)। अस्यार्थः। तकारयकारौ पतिपन्ने(!) तन्नदा तनुमध्या नाम वृत्तं]; *Rantideva*, often; *Rasabha* (? *Rabhasa*), fol. 49*b*; *Rudra* (lex.), foll. 21*a*, 115*b*; *Vāmana* (rhet.), foll. 59*b*, 60*a*; *Vindhyavāsin*, foll. 17*b*, 45*b*, 55*a*, 81*a*, 93*a*; *Vopadeva*, fol. 52*a*; *Śabdaprakāśa*, fol. 60*b*; *Śabdārṇava*, foll. 72*a*, 115*a*, *Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa*, fol. 9*a*; *Subhūti*, foll. 17*b*, 56*b*, 61*b*.

Another commentator on the work (neither *Śivarāma*, nor that of next MS.) is referred to, fol. 10*b*, in the rhetorical explanation of the different kinds of prose (where the latter begins, ed., p. 10): यत्र पूर्वस्यान्तं परादिर्भवति यथा नयेन कीर्तिः कीर्त्या च सप्त सागराः। सागरैरित्यादि वृत्तस्य छन्दसो गन्धो यत्र तद्वृत्तगन्धि। अस्याक्षेयमिति टीकाकारः॥

Popular or vernacular terms met with in our commentary are: (ed., p. 57) कपोलयोर्व्यवधानं चातुरिका गानवालिश (? गाल°) इति ख्याते (°तः)॥ fol. 39*b*; (ed., p. 87) समदनः सकण्टकः संबाधफलवृक्षभेदः मयना इति प्रसिद्धः॥ fol. 51*a*; (ed., p. 105) वृहन्नलस्तृणभेदः होगला इति ख्यातः॥ fol. 56*b*; (ed., p. 110) मत्तवारणो हिन्दुलचर्चितहस्ती धरणिभेदो वा। प्रासादोपरि कुन्दवृक्षवेष्टनं कुन्दरुस्क इति ख्याते॥ fol. 58*a*; (ed., p. 134) वास्तुना जीवति वास्तविकः। वाटीवालकः। गुडा इति ख्यातः॥° सुखहेतव आशा येन। पक्षे सुखेन अश्यते भक्ष्यत इति सुखाशा राजतिमिरः मधा इति ख्यातः॥ fol. 72*b*; (ed., p. 136) विषकिलो मत्स्यभेदः। विषविन्द इति ख्यातः॥ fol. 74*b*; (ed., p. 198) धामको भङ्गुरिया इति ख्यातः॥ fol. 95*a*; (ed., p. 234) शलाका सराग इति प्रसिद्धा॥ fol. 118*a*; (ed., p. 250) शरयन्त्रः सरत इति ख्यातः॥ fol. 124*b*.

The MS. is incomplete, the commentary ending at p. 257 of the edition: स्वयं विटपेष्वित्यादिना दह्यमानहृदयान्तेन षष्ठ्यवस्था दर्शिता। प्रिये वासवदत्ते देहि मे दर्शनमित्यादिना सप्तमावस्था दर्शिता॥

After this, another hand has added the colophon: इति श्रीयुतसर्वचन्द्रविरचिता वासवदत्ताटिप्पनी समाप्ता॥ [H. T. Colebrooke.]

4078.

1526a. Foll. 44; size 10½ in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; nine lines in a page.

Vāsavadattā-ṭīkā, an anonymous commentary on *Subandhu's* romance [A], the same as that noticed above, no. 4076 (MS. 543*b*, II.).

It begins: वचनरचनाविषये प्रथमं वाग्देवतायाः कीर्तनं समुचितमित्यत आह। करवदरेत्यादि। सा सरस्वती देवी जयति। सा का। यत्प्रसादतः कवयः पण्डिताः भुवनतलं पश्यन्ति। कीदृशं। अखिलं समस्तं। कवयः कीदृशाः। सूक्ष्ममतयः कुशाग्रबुद्धयः। यद्वा। सूक्ष्ममतयो ऽपि कवयः सन्तो ऽखिलं भुवनतलं पश्यन्ति कवयः किं न पश्यन्ति इत्यादि। करवदरसदृशं हस्तस्थितवदरफलसदृशं। यद्वा। सरस्वति समुद्र इन्द्रलक्ष्मीर्देवी जयति यत्प्रसादतः कवयो राजानः सकलं भुवनतलं पश्यन्ति उपलभन्ते।° यत्र कालसामान्येन जयन्ती भवन्ती वक्तव्ये इति भाष्यवचनात् जयन्त्याः प्रयोगः यथा स्रवन्ति नद्यः तिष्ठन्ति पर्वता इत्यादि॥ १॥

Besides quotations from *Viśva* (fol. 2*b*) and *Śāśvata* (fol. 5*a*), no other authorities have been found referred to by name.

It ends: कुसुमपुरं पाटलिपुरनगरं हृदये यान्यभिलषितानि सुखान्यनुभूय न कालं (? *r.* सुखान्यनुभवन् चिरकालं) नीतवानिति॥ इति वासवदत्ताटीका समाप्ता॥

The other two MSS. seem to have been copied from this MS. [H. T. Colebrooke.]

4079.

1120 b. Foll. 40; size 12 in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same anonymous commentary on the *Vāsavadattā.* [C.]

[H. T. Colebrooke.]

4080.

543 d. Foll. 2; size 16¾ in. by 10¾ in.; good, modern Bengālī handwriting; European paper; eighteen lines in a page.

Vāsavadattā-Sthūlatātparyārtha, an abstract of *Subandhu's* romance, written by the hand of *Bholānātha Śarman* of Vīranagara-grāma.

It begins: अथ वासवदत्तानामा गद्यप्रधानो ऽयमाख्यायिकाग्रन्थः । तस्य कर्ता श्रीमान् सुबन्धुनामा महाकविः । चिन्तामणिनामधेयस्य राज्ञः पुत्रेण कन्दर्पकेतुना सह शृङ्गारशेखरनाम्नो राज्ञः कन्याया वासवदत्ताया मिलनमेतद्ग्रन्थार्थः । ०

[H. T. Colebrooke.]

4081.

1715 d. Foll. 13; size 9 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of 1681 A.D.; 14–16 lines in a page.

Mādhavānalakāmakandalākathā [A], a tale of the love of *Mādhavānala* and *Kāmakandalā,* by an unknown author.

It begins:

प्रणम्य परया भक्त्या हंसयानां सरस्वतीं ।
यस्याः[1] प्रसादमासाद्य करिष्यामि कथामिमां ॥ १ ॥
निरामया निरातंकाः संतुष्टाः परमायुषः ।
वसंति यत्र मुदिताः कालाज्ञाता इव प्रजाः ॥ २ ॥

अस्ति संसारसकलमध्ये पुष्पावती नाम नगरी । तत्र गोविंदचंद्रो नाम राजा । तस्य राज्ञीनां सप्त शतानि । तासां मध्ये रुद्रा महादेवी पट्टराज्ञी । यतः । योषितां चत्वारो ज्ञातयः । ०

It ends: ततो राज्ञा तयोर्विवाहः कारितः । तौ च सुखिनौ जातौ । लोकाश्च हर्षिताः ॥ इति माधवानलकामकंदलाकथा समाप्ता ॥ संवत् १७३८ भाद्रपदि अधिके ६ बधे लिखिता इयं कथा ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 339, 340.

[H. T. Colebrooke.]

4082.

1238 c. Foll. 17; size 10¾ in. by 4½ in.; fairly written in Devanāgarī, c. 1650 A.D., by two different hands; generally nine lines in a page.

Mādhavānalakathā [B], the same tale, differing somewhat in its wording from the preceding version.

It begins: प्रणम्य परया भक्त्या ० ॥ १ ॥

अस्ति सकलभूतलालंकृतिसंसारतिलकालंकारभूता पुष्पावती नाम नगरी । यत्र नगर्यां ॥

निरामया निरातंकाः संतुष्टाः परमायुषः ।
यस्यां वसंति संहृष्टाः कालज्ञाता इव प्रजाः ॥

तत्र राजा गोविंदचंद्रो नाम । तस्य राज्ञः सप्तशतिका महादेव्यः । तासां राज्ञीनां मध्ये पद्मावती पट्टराज्ञी । तत्र नगर्यां चत्वारो योषितां ज्ञातयः । प्रथमं पद्मिनीलक्षणं । ०

It ends: ततो राज्ञा विक्रमादित्येन तयोर्विवाहः कारितः लोकास्तु हर्षिता भूताः ॥ इति श्रीमाधवानलकथा समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

4083.

2206 a. Foll. 20; size 9 in. by 4 in.; large, clear Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; eight lines in a page.

Mādhavānala-śṛiṅgārakāvya, the same tale, here ascribed, as it also is in one of the Oxf. MSS., to *Ānanda,* who was a pupil of *Bhaṭṭa Vidyādhara.* [C.]

---

[1] तस्याः B, C.

Though essentially the same as the text of the first two MSS., it again differs considerably in details from them. At the end, moreover, this version is spun out by additional matter not contained in the two other MSS. (but given also in the Oxf. MS. which has the author's name), spread over the last five pages.

It begins: प्रणम्य ० ॥ १ ॥ अस्ति पुष्पावती नाम नगरी । तत्र गोव्यंदचंदनो नाम राजा । तस्य राज्ञीसप्तशतानि निवर्तते । तासां मध्ये रुद्रामहादेवीनाम्नी पट्टराज्ञी वर्तते । यतः । श्यामा यौवनशालिनी मधुरवाक् ०

It ends: ततो ऽनंतरं राजा विक्रमादित्यः काममेवं स्ववशे कृत्वा प्रभूतद्रव्यदंडं गृहीत्वा माधवानलः कामकंदलया सह उज्जयिन्यां प्रस्थितः स्वराजधान्यां(० नीं) क्षेमेण प्राप्तः ततः पश्चान्माधवाय बहुधनं दत्त्वा नगरमध्ये स्थापितः । माधवो ऽपि अनेकप्रकारैः कामकंदलया सह संभुंक्ते । माधवेनोक्तां यः को ऽपि एतां कथां श्रोष्यति तस्य विरहो न भविष्यति ।

कथामेतां पठेद्यस्तु तस्य दुःखं न विद्यते ।
शृणोति श्रद्धया युक्तो अंते सो ऽपि वसेद्दिवि ॥

इति श्रीभट्ट० विद्याधरशिष्येण आनंदाभिधेन विरचितं माधवानलशृंगारकाव्यं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4084.

2643. Foll. 153 (one of which, fol. 92, is missing); size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1517 A.D.; twelve lines in a page.

Pañcatantra, or *Pañcākhyāna*, the well-known collection of fables, plentifully interspersed with moral maxims, and intended to serve as a manual of practical and political ethics for princes; ascribed to *Vishṇuśarman*.

This is the MS. A used for J. G. L. Kosegarten's edition (2 vols., 1848, 1859). Since then the work has been published repeatedly in India, esp. by Bühler and Kielhorn, in the Bombay Sansk. Ser. (1868-69 and later editions), and by *Jībānanda Vidyāsāgara*, Calc. 1872 (6th ed. 1899); the Southern recension (from insufficient materials) by M. Haberlandt (Vienna 1884).

An 'Analytical Account' of the work was published by H. H. Wilson in vol. i. of the Transact. of Roy. As. Soc. (repr. in Essays on Sansk. Lit., ii.); whilst translations have appeared in French, by Abbé J. A. Dubois (the Southern recension, Par. 1826) and by E. Lancereau (Par. 1871); in German, by Th. Benfey, with valuable notes, and a dissertation on the literature of fables and popular tales (Leipz. 1859), and by L. Fritze (Leipz. 1884); in Dutch, by H. G. van der Waals (Leiden, 1895); in Italian, by J. Pizzi (Turin 1896).

Foll. 94–122 of this MS. were supplied subsequently, the leaves of this portion being also numbered 1–29, and, at the beginning, overlapping the preceding page by a few lines.

Tantra I. ends fol. 67*b*; II., fol. 91*b*; III., fol. 124*a*; IV., fol. 137*b*; V., fol. 153*a*.

It ends: समाप्तं पंचतंत्रापरनामकं पंचाख्यानकं नीतिशास्त्रं ॥

कथान्वितं सत्कविसूक्तयुक्तं
श्रीविष्णुशर्मा नृपनीतिशास्त्रं ।
चकार येनेह परोपकारः
स्वर्गाय जायेत बुधा वदंति ॥ १ ॥
श्रीसोममंत्रिवचनेन विशीर्णवर्णम्
आलोक्य शास्त्रमखिलं खलु पंचतंत्रं ।
श्रीपूर्णभद्रगुरुणा गुरुणादरेण
संशोधितं नृपतिनीतिविवेचनाय ॥ २ ॥
प्रत्यक्षरं प्रतिपदं प्रतिवाक्यं प्रतिकथं प्रतिश्लोकं ।
श्रीपूर्णभद्रसूरिर्विशोधयामास शास्त्रमिदं ॥ ३ ॥
यद्यत्किंचित् क्वचिदपि मया नेह सम्यक् प्रयुक्तं
तत्क्षंतव्यं निपुणधिषणैः क्षांतिमंतो हि संतः ।
श्रीश्रीचंद्रप्रभपरिवृढः पातु मां पातकेभ्यो
यस्याद्यापि भ्रमति भुवने कीर्तिगंगाप्रवाहः ॥ ४ ॥ ० ६ ॥
चत्वारीह सहस्राणि तत्परं षट् शतानि च ।
ग्रंथस्यास्य मया मानं गणितं श्लोकसंख्यया ॥ ७ ॥

चंद्रमुनिबाणचंद्रे वर्षे कार्त्तिकसितद्वितीयायां ।
जीर्णोद्धार इवासौ प्रतिष्ठितो ऽधिष्ठितो विबुधैः ॥ ८ ॥

इति पंचाख्यानं समाप्तं ॥ शिवसुंदरेण लिखितं ॥ संवत् १५७४ वर्षे आसो वदि ९ शुक्रे ॥

[GAIKAWAR.]

4085.

2790. Foll. 176; imp. 8vo, size 10¾ in. by 6½ in.; good, somewhat thick Devanāgarī writing of 1739 A.D.; 24 lines in a page.

The same work. Kosegarten's MS. D.

Tantra I. ends fol. 67*a*; II., fol. 95*a*; III., fol. 128*a*; IV., fol. 153*a*; V., fol. 176*a*.

Colophon: इति श्रीविष्णुशर्मणा विरचिते पंचोपाख्याने अपरीक्षितकारित्वं नाम पंचमं तंत्रं समाप्तं ॥

नास्ति नास्तीति चाभ्यस्तं यन्मया पूर्वजन्मनि ।
तदेतद् देहि देहीति विपरीतमुपस्थितं ॥ १ ॥
संयोगा विप्रयोगांता मरणांतं हि जीवितं ।
सर्वे क्षयांता निचयाः पतनांताः समुच्छ्रयाः ॥ २ ॥

इति मंगलं ॥ ° पण्डितजीश्री ° भूधरजीतत्पुत्रसुधाधरजी आत्मार्थे वाचनार्थं लिपिकृतायां ॥ संवत् १७९६ वर्षे आषाढवदि ३ मक्षूदाबादनगरे । महिमापुरे ॥ ° ग्रंथाग्रंथ ४५०० ॥

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

4086.

1812. Foll. 257; size 11¾ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing (European paper); nine, from fol. 132 onwards six, lines in a page.

The same work. Kosegarten's MS. E.

Colophon: इति श्रीपंचोपाख्याने महानीतिशास्त्रे अतिचातुर्यसंपादके अपरीक्षितकारकं नाम पंचमं तंत्रं समाप्तं ॥ °

Then follow four *ślokas* from the *Bhāgavata-purāṇa*, after which:

आर्यो नराणां पतिरंगनानां स्वधर्मचारी नृपतिः प्रजानां ।
वर्षा नदीनाम् ऋतुराड् वनानां गतं गतं यौवनमानयंति ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

4087.

2319. Foll. 215; size 10¾ in. by 3 in.; fair, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Pañcatantra. Kosegarten's MS. F, but mentioned again by him afterwards as MS. L, under its old number (1440).

[H. T. COLEBROOKE.]

4088.

2146. Foll. 48; size 13½ in. by 5½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Pañcopākhyānasaṃgraha, or *Kathāmṛitanidhi*, a condensed version of *Vishṇuśarman's Pañcatantra*, by *Ananta Bhaṭṭa*, son of *Nāgadeva Bhaṭṭa*, of the *Kāṇva* family.

Cf. Wilson, Essays on Sansk. Lit., ii., p. 79; Hall, Index, p. 183.

It begins:

नत्वा क्षीराब्धिजाजानिं ब्रह्मशर्वादिकानपि ।
गणेशं विघ्नहर्तारं वंदे हैमवतीसुतं ॥ १ ॥
पदवाक्यप्रमाणज्ञो ऽनंतभट्ट इति श्रुतः ।
भट्टश्रीनागदेवस्य तनूजः काण्वशाखिनः ।
कौतुकात्क्रियते तेनः पंचोपाख्यानसंग्रहः ॥ २ ॥
कथामात्रस्य विस्तारो ज्ञातव्यो ऽत्र सुबुद्धिभिः ।
तथोपयुक्तपद्यस्य भवसर्वस्य संग्रहः ॥ ३ ॥

अस्ति दक्षिणदेशे महिलारोप्यं नाम पुरं । तत्र प्रवरनृपमुकुटमणिमरीचिचयचर्चितचरणकमलः सकलकलापारं गतो अमरशक्तिर्नाम राजा बभूव । तस्य त्रयः पुत्राः । परं तु दुर्मेधसः । °

This is Kosegarten's MS. G.*

* The Marāṭhī version of the *Pañcopākhyāna*, contained in MS. 2482, is of no value for a critical constitution of the text, not even the poetical part of it. The verses, quoted also in the original Sanskrit, are considerably thrown out of order and so corruptly transcribed that their readings are of little use. The Bodleian Library seems to possess the same work in Walker 154.

It ends: इदं श्रुत्वा राजसुता अतिनिपुणा बभूवुः। राजापि हर्षपूर्णो विविधभोगैर्ब्राह्मणं तोषयामास।

वनचप्रसूनमाला (वचन°) अनंतभट्टेन विदुषा (!) रचिता।
ध्रियतां हृदये सदये कमलामहिलेन पुरुषेण॥

श्रीमत्काण्वकुलाब्धिशीतकिरणो विद्याकलानां निधिः
श्रीमद्विष्णुपदाश्रितः सरसगुर्विद्वच्चकोरप्रियः।
भट्टो ऽनंत इति श्रुतः पृथुयशाः श्रीनागदेवात्मजस्
तेनास्मिन् रचिते कथामृतनिधावूर्मिस्त्वयं पंचमः॥

The latter stanza also occurs, *mutatis mutandis*, at the end of *tantras* 3 and 4.

Fol. 7*b*, which was left blank, contains the note: 'Quoique le verso de cette feuille soit resté en blanc, il n'y a ici aucune omission dans le manuscrit.' [EXAMINER'S OFFICE.]

4089.

2824. Foll. 139; small 4to, size 7¾ in. by 6 in.; good Devanāgarī writing, European fashion and paper; thirteen lines in a page.

Hitopadeśa, the well-known collection of fables, with interspersed moral maxims, based chiefly on the preceding work, and ascribed to *Nārāyaṇa Paṇḍita*, patronised by *Dhavalacandra*.

This popular work has been frequently edited and translated.

On the authorship of the work see P. Peterson's edition, pref., p. v.; J. Hertel, Ueber Text und Verfasser des Hitopadeśa, Leipzig 1897.

This MS., which was copied by Wilkins's pandit *Mahātāb Rāya*, has been revised throughout. [SIR CHARLES WILKINS.]

4090.

1764 b. Foll. 104; size 8 in. by 3 in.; fair Bengālī handwriting of about 1750 A.D.; eight lines in a page.

The same work.

The last two leaves have been supplied by a more modern hand.

It ends with the two verses containing the author's name and that of his patron, *Dhavalacandra*, viz.: अन्यच्चास्तु।

प्रालेयाद्रेः सुतायाः प्रणयिनि वसतिश्चन्द्रमौलेः स यावद्
यावल्लक्ष्मीर्मुरारेर्जलद इव तडिन्मानसे विस्फुरन्ती।
यावत्स्वर्णाचलो ऽयं दवदहनसमः सूर्यतेजस्फुलिङ्गस्[1]
तावन्नारायणेन प्रचरतु चरितः (रचितः) संग्रहो ऽयं कथानां॥

अपरं च॥

श्रीमान्धवलचन्द्रो ऽसौ जीयान्माण्डलिको रिपून्।
येनायं संग्रहो यत्नाल्लेखयित्वा प्रचारितः॥

As mentioned by Hertel, p. 21, E. Lancereau, in the preface to his translation of the *Hitopadeśa*, refers to Lulloo Lal Kub's *Rajneeti* (Calc. 1809), or *Braj-bhāshā* version of the *Hitopadeśa*, in which the original work is ascribed to '*Narayun Pundit.*' In subsequent editions of that Hindī version—Calc. 1827; Allah. 1854 (ed. by F. E. Hall, whose preface deals with this question)—this is likewise the case; whilst, in the *Sūcīpustakam* of the Asiatic Society of Bengal (p. 87), the *Braj-bhāshā* version of the *Rājnīti* itself is ascribed to *Nārāyaṇa Paṇḍita*, and (p. 13) the original *Hitopadeśa* to *Vishṇuśarman*. Cf. Garcin de Tassy, Hist. de la Lit. Hindouie, ii., p. 448. [H. T. COLEBROOKE.]

4091.

2778. Foll. 94 (counted 92, nos. 3 and 57 being double); size 13¼ in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work. Revised throughout.

A leaf is wanting at the end, the MS. breaking off at द्वयोरप्येतयोर्भूपा –

[?]

[1] °समो यस्य सूर्यः स्फुलिङ्गस् Pet.

4092.

2454. Foll. 68; folio, size 12¾ in. by 8½ in.; careless, modern Devanāgarī writing; nineteen lines in a page.

Another MS. of the *Hitopadeśa*. Not very correct. [R. JOHNSON.]

4093.

1765. Foll. 87; size 8 in. by 3½ in.; neat Devanāgarī writing of 1792 A.D.; nine lines in a page.

Vetālapañcaviṃśatikā, a popular collection of 25 tales of a demon, in the recension ascribed to *Śivadāsa*. [A.]

This version of the tales (together with another, by an unknown author) has been published by H. Uhle (Leipzig 1881), prior to which only single tales had been printed in Europe. Versions of this work also exist in all the Indian vernaculars (cf. the introduction to H. Oesterley's German translation of the Hindī version, the *Baitāl Pachīsī*, Leipzig 1873), as also an important Mongol one, the *Siddhi-Kür*, published, together with the story of *Arji Borji Khān* (the Mongol version of the *Siṃhāsanadvātriṃśati*), and a German translation of both works, by B. Jülg, Innsbruck 1867; cf. also 'Sagas from the Far East, or Kalmouk and Mongolian Traditionary Tales' (London 1873), based thereon.

This is the chief of the MSS. used by Uhle, called A by him (as it had been by Lassen and Gildemeister, Anthologia Sanscritica, 2nd ed., pref., p. v.).

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवं गणनाथं विनायकं ।
लोकानां च विनोदाय करिष्यामि कथामिमां ॥१॥ °३॥

अस्ति दक्षिणापथजनपदे उज्जयिनी नाम नगरी । °

It concludes with five *ślokas*, ending thus:

त्रिपुरारेर्वरं प्राप्य ततो ऽभूच्चक्रवर्तिनः(!) ।
निजं प्रविश्य नगरं प्रभाते संमता श्रियः ॥ ४ ॥
प्राज्ञो वा यदि वा मूर्खो वृद्धो वाप्यथवा शिशुः ।
य इमां सकलां वेत्ति स भवेद्बुद्धिमत्तरः ॥ ५ ॥

इति शिवदासविरचितायां वेतालपंचविंशतिकायां पंचविंशति[त]मं कथानकं समाप्तम् ॥ °

[H. T. COLEBROOKE.]

4094.

1668a. Foll. 54; size 9½ in. by 4¼ in.; rather careless, modern Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

The same work, here likewise attributed to *Śivadāsa*. Rather incorrect.

This is Uhle's MS. B, differing from the preceding one chiefly in the last two tales, which are here in verse (Uhle, pp. 64-66), being indeed, as he conjectured, taken from *Kshemendra's Bṛihatkathāmañjarī*, of which they form *lambakas* 14-16. Cf. Sylvain Lévi, Journal Asiatique, 8th ser., vii. (1886), p. 191.

For the beginning of tale 24, as printed, we would rather read the MS. thus:

भूयः स्कंधगतः प्राह वेतालो "बत[1] भूपते ।
अस्मान्नाद्यापि निर्बंधाद्विरतो ऽपि कथां शृणु ॥
यज्ञस्थलाग्रहारे ऽभूत्कलिंगविषये द्विजः ।
यज्ञसोमाभिधः सोमपानपूतकुलोन्नतः" ॥

and tale 25 probably begins thus:

पुनः स्कंधगतः प्राह "निर्बंधो ऽयं महीपते ।
मृषागच्छाम्ययं राजंस्तावदेकां कथां शृणु" ॥

It ends:

त्वं स विक्रमसेनश्च राजवंशविभूषणः ।
स्वर्गापवर्गसुभगां भुङ्क्ष्व(°गं भुक्ष MS.) विद्याधरश्रियं ॥

इति श्रीशिवदासविरचितायां पंचविंशतिकथानकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

[1] वेतालो तत MS.

4095.

2688c. Foll. 83; size 9½ in. by 5¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Vetālapañcaviṃśati, in *Śivadāsa's* version.

The text, as presented by this MS., which was apparently not known to Lassen and Gildemeister, begins with a special introductory story, which, on fol. 19*b*, leads over to the former version. Towards the end it agrees more particularly with the second of the above MSS. Rather incorrect.

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवं विघ्नराजं गणाधिपं ।
लोकानां हि विनोदाय करिष्ये ऽहं कथामिमाम् ॥ १ ॥
प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
प्रारभ्यविघ्नविरता विरमंति मध्याः ।
विघ्नैः सहस्रगणितैरपि हन्यमानाः
प्रारभ्यमुत्तमजना न परित्यजंति ॥ २ ॥
आसीदुज्जयनो राजा सार्वभौमो ऽतिथिप्रियः ।
यस्मादुज्जयिनी प्राभून्नगरीवामरावती ॥ ३ ॥

तस्य राज्ञो द्वे भार्ये आस्ताम्। विशालाक्षी मनोरमा चेति। विशालाक्षी सुभगा मनोरमा दुर्भगा। विशालाक्षी द्वौ पुत्रौ सुषुवे। मनोरमा वंध्या। तया चिंतितं। धातः किं करोमि कथं मम पुत्रोत्पत्तिर्भवेत्। एकदा मनोरमा सिद्धसेनब्राह्मणसमीपं गत्वा प्रांजलिं कृत्वा स्थिताभूत। सिद्धसेनस्तु तां दीनमनसं विलोक्य सस्नेहमाह। अहो मनोरमे ममांतिकं किमर्थमागतासि। तयोक्तम्। स्वामिन्नहमनपत्या दुर्भगा च किं करोमि। मनसि बहुदिनं विचार्य भवंतं महानुभावं विज्ञाय शरणमागात् (°गता)। ब्राह्मणेनोक्तम्। क्षणमत्र तिष्ठ। यथा भवत्या तथा मम ब्राह्मण्येदानीं भणितम्। भो सर्वासां वरं ददासि। अनपत्याहं पुनर्दयिता ममानुग्रहं (°हो) भवता न क्रियते। तस्यार्थं (!) तवार्थं चेदानीं यावद्धोमं विधाय हुतशेषं पायसपिंडमभिमंत्रितं (?°समन्वितं) द्वयोः करे अर्पयामि। °

The Brāhman prepares a *pinda* by eating of which the queen, as well as a potter's and an oil-maker's wives, conceive, and in due time bear sons. The young prince, *Vikramāditya*, as he grows up, becomes peculiar in his habits, wanders about the forest, and is excluded from the throne, his step-brothers succeeding their father one after the other. The second is killed and eaten by a *Rākshasa*, who, after that, appears night after night to devour whoever is placed on the throne. At last *Vikrama* himself becomes king and pacifies the Demon. Meanwhile, the oil-maker's son takes to acting the *Vetāla* by tying himself up in the midst of corpses suspended from the branches of a *śiṃśapā* tree; whilst the potter's son goes abroad as a *yogin*, and ultimately returns with 200 gems. Each day he then presents to the king one of these gems secreted in a cocoanut, till one day the king's monkey knocks down the fruit, and the sparkling gem, falling out, illuminates the whole *sabhā*, when the '*bhāṇḍāgārika*' has to produce the nuts brought before (cf. Lassen, Anthol., 2nd ed., p. 2). The *yogin*, knowing the king to have acquired the power of entering dead bodies with his inner self, then asks him to enter the body of a dead parrot he brings him. This being done, the *yogin* at once enters the king's own empty body; and, having tried in vain to catch and kill the bird, he passes himself off as the real king. He forthwith orders all hunters (*vyādhas* or *pulindas*) in the kingdom to catch and bring him all the parrots within their reach, offering first a reward of one 'śivāṅka' for each live bird, which is gradually increased to a 'rajata(or raupya)-mudrā,' to two and four such, and finally to a 'dīnāra.' Thus his own and the adjoining countries are cleared of these birds. At last an old hunter catches the particular parrot, which his wife then sells to *Vidyāvatī*, the daughter of the '*dattakaśreshthin*,' to whom the bird reveals its real nature. Being courted by the impostor, whom she

detests, she gets him to visit her, and asks him to prove the truth of the popular rumour that he can enter dead bodies by there and then entering a dead crow which she has by her. This having been done, *Vikramāditya* then enters his own body, whilst the crow flies away. After a while, however, the impostor again enters the body of a dead *yogin* and betakes himself to *Vikramāditya's* court,—this being the beginning of the first story of the other version.

It ends:

राजा स विक्रमादित्य: पुण्यकीर्तिनिरामय: ।
इत्येवं तुष्टुवु: सर्वे विक्रमार्कं नृपं तदा ॥ ३६ ॥
त्वं सुविक्रमसेनश्च राजकंसविभूषण:(राजवंश°) ।
स्वर्गापवर्गसुभगां भुंक्ष्व विद्याधरश्रियं ॥ ३७ ॥
इत्येवमाशिषं दत्त्वा विक्रमार्कं तदा सुरा: ।
ययु: सर्वे सुमनसो राजा चैव तुतोष ह ॥ ३८ ॥

इति श्रीशिवदासविरचितायां वेतालपंचविंशतिकायां पंचविंशतितमं कथानकं समाप्तम् ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

4096.

2239. Foll. 97 (numbered 96, no. 70 being double); size $6\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; clear Devanāgarī writing of 1808 A.D.; 8–10 lines in a page.

Vetālapañcaviṃśati, in an abridged version, by *Vallabhadāsa.*

The text, as here presented, is divested of some of the ornamental work of the former version, and frequently omits verses, though, on the other hand, it occasionally offers verses peculiar to it. The demon is throughout called, in the Hindī form of the word, *Vaitāla.*

This is MS. C of Lassen and Gildemeister, who collated the first five stories; whilst Uhle, who notes their readings for that portion, was unable to make use of this MS., as it was apparently in India at the time.

The name of the author of this version is not given by the Bonn scholars, having probably been taken by them as the name of the copyist of this MS. Cf., however, Peterson, Rep., iii., p. 396, no. 353; where likewise a version by *Vallabha* is mentioned.

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवं गणनाथं विनायकं ।
लोकानां हितकामाय करिष्ये ऽहं कथामिमां ॥ १ ॥

अस्ति दक्षिणापथे प्रतिष्ठानं नाम नगरं । °

The text in which the tales are here given is generally rather poor and ungrammatical, and mixed with vernacular forms and constructions. Moreover, before the last (24th) story of the ordinary text another tale (Solomon and the two women) is inserted; the last two stories running thus: XXIV. श्रीनर्मदायै नम: ॥ अस्ति महाराष्ट्रदेशे धनपुरं नाम नगरं । तत्र प्रतापनदक्षो नाम राजा । महीधर्मपरश्च । स्वमुखे कर्णवारा(!) करोति । तत्र धनदेवो व्यवहारी कोटिध्वजो वसति । तस्य प्रिया धनश्रीर्नाम सुखेन दिनान्यमयति । एवं संतति[:] प्रियाया न भवति । तया दुर्मितश्चिंतया शून्यहृदया वर्तते । एकदा प्रियेण दृष्टा । प्रिये त्वमेवंविधा कथं दृश्यसे । इदं दे(*r.* मे) गेहं इदं लक्ष्मी[:] इदं मे शरीरं सर्वं तवापत्रं वर्तते । तयोक्तं । संतत्यभावात् मे शून्यचित्तं । तौ विवाधानं दैवान् (*r.* विविधान्देवान्) आराधयंत्यलग्नौ (? °त्यग्नौ) यागभोगादिकै: । स च विष्णुधर्माधिवासित:(!) । नित्यं पुत्रार्थे विशेषकर्पूरकस्तूरिकापुष्पश्रीखंडेन भक्त्या देव्यां(देवीं) पूजयति। दीनदु:स्थितदु:खितानां स्वधनं पात्रेषु ददाति । एकदा तस्य श्रावस्य(!) गोत्रदेव्या भणितं । हे श्रेष्ठिन् द्वितीयवेलं पाणिग्रहं कुरु । तया तव प्रथमभार्याया: पुत्रो न (? om.) भवति। सपत्नीमुखे दृष्टे श्रेष्ठिना स्वकलत्रं आपृच्छ्य परिणीता द्वितीया भार्या । कालक्रमेण या धनश्री: प्रथमभार्या तस्या हेतो[:] पुत्रो जात: । जातमात्र: सन् द्वितीयाया भार्या[या:] प्रीत्या लालनार्थं समर्पित:। तथा पश्चात्भार्यामनसि अंतरो(!) न जायते। एवं वर्षत्रयो(°ये) जाते भर्ता धनदेवो मृत: । मृतकार्ये कृते पश्चात्परिणीताभार्याया (°णीतभार्यया) प्रथमकलत्राग्ने(°ग्रे) कथितं । त्वं यथोचितं धनं स्वल्पं गृहीत्वा याहि स्वस्थानं । इदं मे गृहं इयं मे लक्ष्मी: । अयं मे पुत्रो

ऽयं(!)। तव न किमप्यस्ति। इति परस्परं कलहायेते। कैरपि वारयितुं न शक्येते। एवं विवादं कृत्वा पुत्रं गृहीत्वा राजकुलं गता। मंत्रिभिर्निबोध्यमाना सती तवुध्यसि(?)। ततो राजाग्रे कथितो वृत्तांतः। राज्ञा पृष्टः पुत्रः। तव माता का। एषा वा पश्चात्या [वा।] स बालः किं[च] न वेत्ति। राज्ञा चिंतितं। केनोपायेन निश्चयो भविष्यति। मूर्धिटो राजा। इति कथानकं कथयित्वा वैतालेनोक्तं। राजन् कथय कस्याः पुत्रो भविष्यति। यया जातः केनोपायेन सत्यं ज्ञास्यते। राज्ञा उक्तं। तेन राज्ञा जागडूकार्यं[1] कथितं। तैर्जागडूभिर्भार्याद्वयमाकार्या(r.°कार्य) पृष्टा राजासमक्षं(!)। अर्धं पुत्रदेहं कृत्वा उभयोरुभयोः खंडं खंडं[2] दास्यति। या अपरमात्रा(°माता) तया मनितं(? भणितं)। एवमस्तु। या माता यया जातः सुतः तया कथितं। न मे पुत्रो ऽयं। खंडं२ न विधेयं। तथा जागडूभिः कथितं। राजन् इयं माता सत्या इय(इयं) कूटात्[।] स्नेहात् ज्ञातः पुत्रः। एवं श्रुत्वा गतो वैतालः ॥ २४ ॥ इति चतुर्विंशतिकथानकं समाप्तं ॥ श्रीनर्मदायै नमः ॥ अस्ति पद्मपुरे नगरे प्रद्युम्नो नाम राजा। तस्य भार्या प्रेमलदेवी पुत्री चंद्रिका नाम। सा परिणीता दक्षिणाधिपतिना राज्ञा विजयसेनेन। तस्या दुहिता जाता लावण्यवती नाम। सा यौवनेन संवर्धमाना सती पुरे धाटीपातः कृतः शत्रुभिः। राजा भार्यां दुहितां च गृहीत्वा पुरात् निर्गतो महाटव्यां निपतितः। तत्र भिल्ला दृष्टाः। तैर्भिल्लै राजा रुद्धः। राजा खड्गबलेन व्यापादितः(? राज्ञा °ताः)। केनचित् भिल्लेन मुख्यपल्लीपतिः अग्ने(r. मुख्यपल्लीपतेरग्रे) कथितं। स पल्लीपतिः समुदायेन आगतो युद्धार्थं। राज्ञा विरुद्धं दृष्ट्वा भार्यादुहित्रोरग्रे कथितं। भवद्भिः पश्चिमाग्रे गम्यतां। यावदहं व्यापाद्य आगच्छामि। एवं श्रुत्वा राज्ञी पुत्रीसहिता गता। परस्परं युद्धं कुर्व[न्] राजा व्यापादितो भिल्लैः। मातादुहितरौ भयेन व्रजमानौ सतृषौ सरसीं गत्वा जलं पीत्वा च क्षणमेकं विश्राम्य चलितौ। तावत्(? यावत्) कोऽपि राजा सपुत्रस्तत्र गतः विश्राम्य स्थितौ तावत् स्त्रीयुगलं लक्षणसंपूर्णं(!)। पुत्रेणोक्तं। या लघुपदी सा मम या दीर्घपदी सा तव भार्या भवतु। एवं विचिंत्य तुर[गम्] आरूढौ पादानुसारेण गतौ यत्र स्त्रीद्वयमस्ति। प्रथममाश्वास्य पृष्टौ(पृष्टवंतौ)। भवतां(!) का जातिः। कस्मादागतौ(°ते)। क्व गमिष्यथ[:]। एवं श्रुत्वा एकया कथितं। सर्वं वृत्तांतं श्रुत्वा राज्ञोक्तं भयं मंजातं। द्वयोरपि राज्यलक्ष्मीः पुनर्भविष्यथः। तयोरुक्तं। एवमस्तु। एवं कथितं गृहीत्वा(!) स्वपुरं प्राप्तौ। तावत् या लघुपदी समायाता(r. सा माता)। या दीर्घपदी सा दुहिता। राज्ञोक्तं। वत्स इयं दीर्घपदी त्वं गृहाण। पुत्रेणोक्तं। कथं गृह्णामि। मया इयं चित्ते माता प्रकल्पिता। अतां(? अतो or अतःपरं) न वक्तव्यं। मातादुहितरौ पुत्रपितृगृहे स्थिते। तयोः पितृपुत्रयोः सह सुखमनुभवतः। कालक्रमेण मातादुहितरौ प्रसूतौ। ताभ्यां जातौ कन्यापुत्रकौ। कौतुकेन उभयौ परिणायितौ। तावपि प्रसूतौ। पुत्रकन्या जातौ(!)। एतत्कथानकं कथयित्वा वैतालेनोक्तं। तासां संततीनां परस्परं नात्रकं(!) भवति। यदि जानन्नपि न कथयिष्यति तदा शीर्षं विदारणीभविष्यति। समाप्तं ॥

It concludes with seven verses (numbered 1, 2, 1, 1, 1, 2, 3): 1. क्रोधे द्विजे° ॥ 2. धिगेता सद्विधा° ॥ 3. आर्ते दर्शनमागते° ॥ 4. एवं राज्ञा पृथिवी अनृणीकृतं° ॥ 5–7:

सारं सारं समादाय कथेयं च मयोद्धृता।
अज्ञानानां प्रबोधाय वक्तव्या तु सदा बुधैः ॥ १ ॥
प्राज्ञो वा यदि वा मूर्खो वृद्धो वा यदि वा शिशुः।
इमां यो ऽभ्यस्ति सकलां स भवेद्बुद्धिमाम्नरः ॥ २ ॥
श्रियान्वयप्रसूतेन कायस्थकुलशूलिना।
कृता वल्लभदासेन जगदानंदकारिणी ॥ ३ ॥

इति पंचविंशति[त]मं कथानकं समाप्तं ॥ संवत् १८६५ वर्षे श्रावणशुदी ९ मंदवासरे ॥

The leaves are marked वै° पंचवीशी. or वे° पंचविशी°

[GAIKAWAR.]

4097.

3108. Foll. 41 (numbered 39, nos. 16 and 27 being double); size 12½ in. by 3 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines, from fol. 11 nine lines in a page.

Vetālapañcaviṃśati, in the version attributed to *Jambhaladatta*.

It begins:

दोर्दण्डद्वयलीलया चलगिरिभ्राम्यद्दुघैरव-
ध्मानोद्गीतजगद् भ्रमेत् पदभरालोलत्फणाम्योरगं।
भृङ्गापिङ्गजटाटवीपरिसरोत्तुङ्गोर्मिमालाचलत्च-
न्द्रं चारु महेश्वरस्य भवतां स्वश्रेयसे ताण्डवं ॥
त्रैलोक्यादरदीपकाः° ॥ नमामि मञ्जुश्रियमद्भुतं° ॥
सान्धिश्रीवरदेववक्त्रकमलादाकर्ण्य° ॥
सज्जना यदि युष्माकमात्र(°त्र) श्रवणकौतुकं।
भवन्तो ऽपि पठन्त्वेनां कथामद्भुतवर्णितां ॥

---

[1] Cf. Marāṭhī जागरूक 'wakeful, watchful, vigilant; . . . proofs, evidences,' Mol. (? policeman or watch).

[2] Doubtless = Mar. खड or खाड, i.e. अर्धं.

इह हि महीमण्डले नरपतितिलको नाम विविधमणिकुण्डलमण्डितगण्डस्थलो नानालंकारभूषितसर्वशरीरो ° राजचक्रवर्ती श्रीमान् विक्रमकेशरी बभूव । °

Fol. 34*b* is left blank; tales 22, 23 and the beginning of 24 being omitted.

Tale 25 begins: अथ राजा वेतालं शाखं शाखं भ्रामं भ्रामं कदर्थ्य एकवृक्षशाखायां विधृत्य स्थितः । ° तथापि वेतालो गुरुवाक्यं प्रश्नमकार्षीत् देव दक्षिणस्यां दिशि धर्मसेनो नाम राजासीत् । °

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 327, where the same lacuna occurs.

Colophon: इति सान्धिश्रीजम्भलदत्तविरचितकथापीठे पञ्चविंशतितमो वेतालः ॥

[H. T. Colebrooke.]

4098.

1315. Foll. 49 (counted 47, nos. 13 and 14 being double); size 12½ in. by 3¾ in.; fair Devanāgarī writing of 1665 A.D.; eleven lines in a page.

Siṃhāsanadvātriṃśati-kathā, the well-known collection of 32 tales celebrating king *Vikramāditya*, and professing to be told to king *Bhoja* of Dhārā, when about to seat himself on *Vikrama's* unearthed throne, by as many female statues surrounding it. [A.]

According to a final verse given in the next MS. (as well as in others), the Sanskrit text of these tales and the interspersed verses would seem to have been composed by *Kshemaṃkara Muni*, who, according to another verse (given, however, in a different form in MS. 2523), made use of older versions in popular dialects, chiefly the *Mahārāshṭrī*. Cf. the exhaustive dissertation on the work (including the text) by Prof. Weber, Ind. Stud., xv. (1878), pp. 185–453.

Prof. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 326, recognises two recensions, called by him the Jaina (to which the first three of our MSS. belong) and the Tāntrika recension (as contained in the last two MSS.); but the latter is itself shown by Weber (*l.c.*, p. 207) to consist of a group of different versions. The South-Indian version, usually called *Vikramacarita* or *Vikramārkacarita*, has been repeatedly printed at Madras (cf. Weber, p. 234).

The present MS. is Weber's MS. F, being described by him as 'not a good copy, but carefully revised.' It begins:

अनंतशब्दार्थगतोपयोगिनः
पश्यंति पारं न हि तस्य योगिनः ।
जगत्त्रयाशेषतमोविनाशकं
ज्योतिः परं तज्जयति प्रकाशकं ॥

अनेकवैचित्र्यमयं जगत्त्रयं ° Weber, p. 264.

It ends: श्रीभोजस्तु जलनिधिमेखलायामखंडशासनश्चिरं रराज लक्ष्म्या ॥ इति श्रीसिंहासनद्वात्रिंशतिकथा समाप्ता ॥ संवत् १७२२ वर्षे आषाढमासे कृष्णपक्षे नवम्यां तिथौ ऽर्कवारे लिखितं जगन्नाथमहात्मना ॥

[H. T. Colebrooke.]

4099.

1516a. Foll. 19; size 10 in. by 4¼ in.; good Devanāgarī writing (resembling the Jaina type) of 1675 A.D.; nineteen lines in a page.

Siṃhāsanadvātriṃśati, in the same version as the preceding MS., though with occasional additional verses. Weber's MS. G.

It ends (cf. Aufrecht, Cat. Bodl., p. 152, note; Weber, *l.c.*, p. 188):

श्रीविक्रमादित्यनरेश्वरस्य चरित्रमेतत्कविभिर्निबद्धं ।
पुरा महाराष्ट्रवरिष्ठभाषामयं महाश्चर्यकरं नराणां ॥ १ ॥
क्षेमंकरेण मुनिना वरगद्यपद्यबंधेन युक्तिकृतसंस्कृतबंधुरेण ।
विश्वोपकारविलसद्गुणकीर्तनाय चक्रे [ऽ]चिरादमरपंडि-
[हर्षहेतु ॥ २ ॥

इति सिंहासनद्वात्रिंशका: संपूर्णाः ग्रंथाग्रंथ ११७९ संवत् १७३२ वर्षे पौषसिताष्टम्यां भौमवासरे श्रीअह्मदाबादनगरे लिपिकृतं उत्तमेन स्ववाचनाय °; after which a later hand has added लघुसिंहासनबतिसी ॥

[H. T. Colebrooke.]

4100.

2183. Foll. 28; size 11 in. by 7 in.; fair Devanāgarī writing of 1809 A.D.; thirteen lines in a page.

Siṃhāsanadvātriṃśati-kathā. Weber's MS. H (*l.c.*, p. 261).

It contains the same version in a somewhat abbreviated form. The Prākrit verses are, however, given in full, being even occasionally accompanied by a Sanskrit '*chāyā.*'

Copyist's signature: लिखितं गनविनपुरवास्तव्ये गिरिनारायणज्ञातीयभट्टश्रीविश्वंभरविज्ञांननीलकंठ लेखक-पाठकयोर्कल्याणं (!) भूयात् ॥

[GAIKAWAR.]

4101.

2523. Foll. 58; size $10\frac{1}{2}$ in. by $5\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1795 A.D.; twelve lines in a page.

The same work, here called *Siṃhāsanadvātriṃśatputtalikāvārtā* (Weber's MS. S), belonging to Aufrecht's Tantric recension; the introduction representing *Maheśvara* as relating these stories to his consort *Gaurī*.

It begins: अथ द्वात्रिंशत्सिंहासनपुत्तलिकानां वार्त्ता लिख्यते ॥ यं ब्रह्मवेदांतविदो वदंति° Weber, *l.c.*, p. 209.

It ends (cf. Weber, *l.c.*, p. 189):

श्रीविक्रमादित्यनरेश्वरस्य चरित्रमेतत्कविभिर्निबद्धं ।
पुरा महत्त्वसुपद्ययुक्तं परं महाश्चर्यकरं नराणां ॥ °

भुजनगरमध्ये त्रवाडि श्री ५ भगवांनजी तत्सूनुना वेलामंत्रिकेन लिखितेयं द्वात्रिंशत्पुत्तलिकावार्त्ता ॥

[GAIKAWAR.]

4102.

2897 c. Foll. 110 (foll. 21 and 22 of which are wanting); size $9\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; clear Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; eight lines in a page.

Siṃhāsanadvātriṃśikā.

Weber's MS. T, exhibiting the same 'tantric' feature as the preceding MS. (the stories being here related by *Mahādeva* to *Bhavānī*), and following the same order of the stories; but differing from it in being entirely composed in verse.

It begins:

पुरा लंकेश्वरभुजकेयूरनिकषोपले ।
शैले शैलेंद्रसुतया जगदे जगदीशिता ॥ १ ॥ °

The introductory portion, including the first story, is here divided into seven sections (*lapinikā*). Cf. Weber, *l.c.*, pp. 226–232.

It ends:

भोजो ऽपि भुवनश्लाघ्यं सिंहासनमुपुयुवान् (°पेयिवान्) ।
शशास धरणीमेकां शंकराराधनतत्पर: (!) ॥

[DR. LEYDEN.]

4103.

2557. Foll. 62 (the first 14 of which have been replaced by 11 leaves written in a different hand); size $11\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of 1809 A.D.; 12–14 lines in a page.

Śālivāhanakathā, or *Bhūpatiśālivāhanakathā* (*s.* 10–18), a poetical account of king *Śālivāhana's* life, in 18 *sargas*, by *Śivadāsa*.

The work (which is partly in prose) resembles in character the *Vīracarita*, though with even less real incident and a stronger predilection for stereotyped descriptions of fights and battles.

Sarga I., which is entirely in prose, can hardly have belonged to the original work; but, indeed, possibly the whole of *sargas* 1–5 contained on the first 11 leaves (the last 3 of which are paged 9–14) was made up to supply a portion that had been lost. If the original

foll. 1–14 were written by the same hand as the bulk of the MS., the missing portion would amount to nearly twice the extent of the matter supplied.

I. begins:

नमस्कृत्य महेशानं देवीं सरस्वतीं तथा ।
वाल्मीकादिकवीन्सर्वान् व्यासादिमुनिपुंगवान् ॥ १ ॥
कुर्वे शास्त्रं क्षत्रियस्य शालिवाहनभूपतेः ।

तत्रादौ राज्ञ उत्पत्तिकारणमाह । एको ब्राह्मणः सुधीर्नाम नर्मदातीरे तपः करोति स्म । निराहारस्य तस्यायुतपरिमिताः समागताः(!) । स केवलं निष्कामतया विष्णोराराधनं चकार । एकदा देवेंद्रस्य पुत्रो गंधर्वसेनिः शापवशात्पृथिव्यामागतः । तेन पामरजातिराज्ञः कन्या मदयंती नाम विवाहिता । अवंत्यां राज्यं कृतं । तस्य विक्रमादित्यो पुत्रो जातः । गंधर्वसेनिर्विक्रमार्के राज्यं समर्प्य स्वयं शापोद्धाराय तपः कर्तुं विशालां गतः । अथ विक्रमादित्यो दिग्विजयाय निर्गतः । तेन सर्वा दिशो जिताः । जंबूद्वीपो स्ववशे कृतः । उदयास्तमयं [यावद्] राज्यमभूत् । राज्ञो राज्ये कलौ द्वापरधर्मो ऽभूत् । एवं राज्यं कृतवतस्त्रिंशोत्तरशतवर्षाणि व्यतीतानि ॥ एकदा नर्मदातीरे नियुतगजसमूहेन वेष्टितस्तस्य मुनेराश्रमांतिकं जगाम । राज्यमदोन्मदेन राज्ञा तस्मै प्रणामो ऽपि न कृतः । तदा दैववशान्मुनेः कोपो ऽभवत् । तदा नार्मदेश्वरं पूजयितुं नागराज[स्य] वासुकेः कन्या भानुमती मुनेर्दृष्टिपथं गता । मुनिना मनसि चिंतितमस्यां महावीरः पुत्रो यदि भविष्यति तदा विक्रमार्कस्यांतः । तदैव तस्यां गर्भो ऽभवत् । ०

Sargas II.–V. are devoted to the hero's youthful sports and exploits, by which he draws on himself the attention of the aged *Vikramāditya*.

II. begins (fol. 2*b*): अथोत्पत्तिः ॥

चैत्रमासे सिते पक्षे नवम्यां बुधवासरे ।
मृगशिरोनामनक्षत्रे सिद्धियोगे च बालवे ॥
मध्यंदिनगते सूर्ये लग्ने कर्के तथापि च ।
मुहूर्ते ऽभिजिते नाम्नि सानुकूले ग्रहोदये ॥
ववौ वातः सुखस्पर्शो गुणत्रयसमन्वितः ।
मंदं मंदं जलधरा जगर्जुः पुष्पवर्षिणः ॥
पूर्वं शांता द्विजातीनां वह्नयो ज्वलितास्तदा ।
मनांस्यासन्प्रसन्नानि साधूनां च जलान्यपि ॥
सर्वैः पक्षिगणो वृक्षान्कुर्वाणो मधुरस्वान् ।
एवंगुणयुते काले पुत्रो जातो महाभुजः ॥
पंचोच्चगृहा(!) आसन् मालायोगो(°गस्) तथाभवत् ।
मेषे भानुः वृषे चंद्रः कन्यायां वर्तते बुधः ॥
गुरुः कर्के झषे शुक्रः गृहा (ग्रहाः) पंचोच्चसंश्रयाः ।
ब्रह्मादयः सुराधीशा मुनयः शनकादयः(स°) ॥
शेषादयो नागनाथास्तक्षकादिप्रभृतयः ।
प्रसन्नमानसो(°मनसो) ह्यासन् प्रभूते शालिवाहने ॥

अथावंत्यां सिंहासनस्थे विक्रमार्के व्योमवाणी बभूव ।

राजन्नशेषशास्त्रज्ञ नीतिशास्त्रपयोनिधे ।
निर्जितसकलाराते मुकुंदचरणप्रिय ॥
तव नाशकरो वीरो जातः शृणु महाभुज ।
षष्ठे वर्षे त्वदीयांतो भविष्यति न संशयः ॥ ०

III. begins (fol. 5*b*):

एकदा नगरोद्याने क्रीडार्थमाययौ शिशुः ।
तच्छ्रुत्वा नागरा बालाः समाजग्मुः सहस्रशः ॥
क्रीडासक्तेषु बालेषु शालिवाहन इत्यपि ।
नृपो ऽभूत्तत्र ते बाला ह्यधिकारं प्रपेदिरे ॥
गोदावरीनदीतीरे वनमासीच्च निर्जनं ।
अष्टौ सिंहा महावेगाश्चक्रुर्वासं निरंतरं ॥
पांथानघातयन् शश्वद्वनमध्यगतानपि ।
मृगान्वै घातयामासुर्वनवासरतानपि ॥
कश्चिद्ब्राह्मणपुत्रो ऽपि कुशार्थं तद्वनं गतः ।
सिंहास्तं खादयामासुर्ब्राह्मणं वेदपारगं ॥ ०

IV. begins (fol. 7*a*):

अथ प्रभाते संजाते त्यक्त्वा शय्यां शिशुरपि(!) ।
कृत्वा च भोजनं किंचिदुद्याने क्रीडनं ययौ ॥
तच्छ्रुत्वा बालकाः सर्वे जग्मुरुद्यानगह्वरं(!) ।
चक्रुश्च विविधाः क्रीडास्तेन सार्धं सहस्रशः ॥

V. begins (fol. 9*a*):

शालिवाहननृपेण घातितस्तस्य रक्षणविधौ प्रतिष्ठितः ।
ते ऽपि विक्रमनृपस्य सन्निधिं वेणवांकुशधराः समाययुः ॥
अथ सिंहासनस्थं तं विक्रमं नयशालिनं ।
कृतांजलिपुटा भूत्वा प्रणम्य च पुनः पुनः ॥
नृपं विज्ञापयांचक्रुस्तद्भयेन प्रकंपिताः ।
राजन्नशेषशास्त्रज्ञ नीतिशास्त्रपयोनिधे ॥
पट्टहस्ती भगवतः प्रतिष्ठानपुरे स्थितः ।
अस्माभिः सर्वथा स्वामिन् यत्नेन परिपालितः ॥

एकदा दैवयोगेन विभंज्य संखलानपि ।
निगटान्(°डान्) भंजयामास निर्गतो वासतो बहिः ॥
बहून् बभंज वृक्षान्स उद्यानस्य महीपते ।
स जघान महाक्रूरः सप्तविंशति मानुषान् ॥
विश्वावसोः कुलालस्य पंचवर्षावधिः शिशुः ।
राजविपातयामास भृत्यानां तु निरीक्षितां(°क्षतां) ॥ °

This chapter ends :

तदेव लोकादशृणोद्भूत्वातं श्रीनागनाथस्य सुते विभागं ।
विचारयामास नृपः सभार्यां यो वाहनिष्यद्युधि शालिवाहनं॥
एते समस्ता बहवश्च शूराः शस्त्रास्त्रमार्गे कुशलाः सदैव ।
युद्धप्रपातयशसावदाता बलैः प्रमाणैर्बहुधा प्रयुक्ताः ॥

प्रस्थापयामि सततमहमप्रमेयान्
एतान्महारथिवरान् लघुहस्तकांश्च ।
एनं कुलालतनयं सहसा हनित्वा
दुष्टं सहायककरं यदि किंचिदस्ति ॥
निष्कंटकं मम च राज्यवरं तथापि
तत्कंटकेन सहितं यदि स(!) पृथिव्यां ।
तस्मात्कुलालतनयं सहसा हनिष्ये
ह्यतैः समस्तकरणैर्युधि सर्वथा च ॥

The second section of the MS. begins with *sarga* VI.:

अथ कोपपरीतात्मा विक्रमो मेदिनीपतिः ।
शिशुमारं पमारेंद्रं(!) सभासंस्थमुवाच ह ॥
प्रतिष्ठानपुरं गच्छ बहुसैन्यसमन्वितः ।
बद्धा कुलालतनयं शीघ्रं मत्पार्श्वमानय ॥
इति तद्वाक्यमाकर्ण्य प्रणम्य शिरसा नृपं ।
लक्षाश्वसादिसहितो गमनं कृतवांस्ततः ॥
मार्गे रात्रिमुषित्वा स द्वितीये दिवसे नृपः ।
प्रतिष्ठानपुरस्यास्य वेष्टनं कृतवान्नृपः ॥
कृते तद्वेष्टने लोका भयंनाशन् प्रकंपिताः ।
ग्रामपालं समासाद्य धाकरेंद्रं यशःश्रुतिं(!) ॥
किं करणीयं महाराज त्वस्मिन्भय उपस्थिते ।
उवाच ग्रामपालस्तान् भयेन च प्रकंपितान् ॥ °

Sargas VI.-XV. are taken up with descriptions of battles fought between the two rivals, at the end of which *Vikramāditya* is removed into heaven.—*Sarga* XVI. describes the establishment of *Śālivāhana's* universal monarchy, and his reconciliation with the dethroned dynasty by his marrying *Vikramārka's* daughter *Madayantī*, and appointing her brother *Vikramasena* king of *Mālava*. By this marriage he begot *Trailokyacandra*, his successor; while he had no less than 42 sons from so many other wives, all of them being mentioned by name in this chapter.—*Sarga* XVII.: *Trailokyacandra*, having married *Padminī*, the daughter of *Śauryasimha* of Siṃhaladvipa, and built a temple to *Vishṇu*, is appointed *Yuvarāja*; whilst the aged king himself performs the horse-sacrifice on the northern bank of the Godāvarī:

एनं महाभागवतं स्वपुत्रं त्रैलोक्यचंद्रं नृपशालिवाहनः ।
तदाभिषिच्य निजयौवराज्ये तुरंगमेधस्य विधिं चकार ॥
श्यामैकवर्णं तुरगं महांतं जलेश्वरप्रापितमध्यलोकं ।
अनर्गलं शूरसहस्रसंयुतं निःसृष्टवांस्तं नृपशालिवाहनः ॥

अथ तुरगो जंबूद्वीपे सर्वत्र बभ्राम । तमनु ससैन्यस्त्रैलोक्यचंद्रः। शालिवाहनस्येति तुरगः। एवं ज्ञात्वा कश्चिद्देवो वासुरो वा दानवो वा यक्षो वा राक्षसो वा मनुजेंद्रो वा नागेंद्रो वा तुरगप्रतिषेधको न बभूव ।

त्रैलोक्यचंद्रस्य ज्वलत्प्रतापं न सेहिरे भूमिभुजः पृथिव्यां ।
तथैव सर्वे स्वर्लोकवासिनस्तथैव नागालयवासिनो जनाः ।

एवं सर्वे जंबूद्वीपस्य पर्यटनं कृत्वा तुरगः प्रतिष्ठानपुरं गतवान्। तमनु ससैन्यस्त्रैलोक्यचंद्रः। तुरगं दृष्ट्वा शालिवाहनो हृष्टांगो बभूव। तदा जंबूद्वीपस्य सर्वे राजानो वैशराजेन(thus often) निमंत्रिताः ° प्रतिष्ठानपुरमाजग्मुः । ° In the course of time, however, the king resigns the throne, and having retired with his wife to *Nārāyaṇa's* hermitage, dies there.—*Sarga* XVIII. treats of *Trailokyacandra* and his wife, ending with their departure from Ḍauḍiyākhera (thus several times) to *Vishṇu's* paradise: भरद्वाजं डौडियाखेरे ऽभिषिच्य जंबूद्वीपं तद्वशं कृत्वा पद्मिन्या सह काश्यां गतः। भगवतः कृष्णस्य प्रीत्यर्थं निष्कामतया तपश्चचार । कियदपि काले व्यतीते महापुरुषलोकाद्विमानमागच्छंतं ददर्श। महापुरुषस्य विमानमिति ज्ञात्वा दंपती गंगायां शरीरे त्यक्त्वा विमानमारुह्य भगवतो लोकं जग्मतुः ।

त्रैलोक्यचंद्रनृपतेर्महिमानमेत
ग्रंथे मया निगदितं भगवत्प्रभावं ।
यो वा पठिष्यति शृणिष्यति(!) मानवेषु
प्रीतिं सदा परमहंसगतौ लभेत ।
यो ब्राह्मणान् षट्कुलान् कृतवान्महात्मा
यो वै दधार भुवि रूपचतुर्भुजाख्यं ।
अष्टौ शतान्यपि ददौ द्विजसूनवे यो
ग्रामाग्रमो ऽस्तु शतशो नृपनंदनाय ॥

इति श्रीशिवदासविरचितायां भूपतिशालिवाहनकथायामष्टादशः सर्गः ॥ संवत् १८६६ आषाढशुक्लत्रयोदशी भौमे लिखितं वीक्षितमयारामेण(!) वोदामौ वासिना ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

4104.

2731. Foll. 76; small 4to, size 8½ in. by 6 in.; Devanāgarī writing of 1805 A.D.; European paper; 20–24 lines in a page.

Mayūravarma-caritra (?), or *Kadambarāya-mayūravarma-caritra*, being apparently fragments of (or materials for) a work on king *Mayūravarman*, the founder of the *Kadamba* dynasty of Jayantīpura (cf. p. 1371), in different metres, mixed with prose. Rather incorrect.

The fragments seem to be taken from at least two different MSS. (or works), one of which contained only the Sanskrit text, whilst the other had a Canarese commentary along with the text. The volume consists of eight different sections (generally separated from each other by blank leaves), some of which are so completely detached as not to allow any continuous text to be formed by re-arrangement, viz.:—

I., foll. 1–5, commencing with commentary, whilst the prose text begins on fol. 1*b*: महिषि किंचन वलिप्रभादीपविरंजितौ राजसभां संपश्यन्नेकलक्षणां ॥ शंकित इव तां निरीक्ष्यानंतरदस्व . . . यां यक्षः संविवेश इति राजानं व्यज्ञापयत् ॥ राजा च स्वमहिष्योक्तं निशम्य संधिविग्रहिनानाहूय(!) राजादेशं विलोकयेति महाराष्ट्रराजा ॥ ०

The verses begin on fol. 2*a*:

मयूरवर्मा मधुकेश्वरस्य सदग्रहाराश्रितविप्रवर्गैः ।
कृताभिषेकस्य जगन्मयस्य पूजामकार्षीद्युगमाधवस्य ॥

From fol. 2*b* onwards the verses are counted 39–68, at the end of (the text of) the last of which occurs the title इति श्रीविंनहपद्धतौ ॥

A slip inserted after fol. 5 contains a list of ten works, the last two of which are विनयपद्धतौ(!) अहिछत्रदेश० ५१ and देवीभागवत पत्र १४ ॥

II., foll. 6, 7; *ślokas* 1–24½, spoken by *Śiva* to *Pārvatī*, begin (after 4 introductory verses):

अथातः संप्रवक्ष्यामि चंडवर्मविधिं शृणु ।
सर्वाघौघप्रशमनं सर्वस्वं फलदं शृणु ॥ १ ॥

It ends in the middle of fol. 7*a*: तत्पूजनं (viz. of a *liṅga*) दिवा कुर्यात् संगमे परिपूजयेत् ।

III., foll. 8–22: (*a*) vv. 71–112 (without comment), beginning:

दृष्टा सेयमितीरिते द्विजनरेणोचुर्द्विजा न त्वया
दत्तायां भुवि वस्तुमात्रभवतो युक्तं बहिर्निःसरं ।
मोहादत्र यदि त्वमद्य निवसेर्द्देनापहारो भवेत्
सायं दुस्तरयीरितो भृगुनृपो यातो यतो ऽस्योगतिं ॥७१॥

v. 112 is followed by three more verses (mixed with *bhāshā* forms) ending with colophon: इति श्रीविंनाहपद्धतौ प्रथमः प्रबंधः ॥

(*b*) vv. 113–312; with colophon after v. 277: इति श्रीसप्तप्रबंधसंज्ञे विंनाहपद्धतौ ॥ This section is continued from v. 313 in section VIII. A leaf inserted after it contains the title कदंबरायमयूरवर्मचरित्रे बरवदके । and thereunder, in Col. Mackenzie's own hand:

"Cadumba-Raia & Mayoor-Vurma-Charitra, or The History of Cadumba Raia & of Mayoor Vurma, formerly sovereigns of the South of India about the commencement of the era of Salavahan. Copied from an ancient MS. preserved at Bannavassee in Soondah & communicated to Nanau Rav Bram in August & September 1805. Azimpore Oct. 4th. C. Mackenzie."

IV., foll. 24–28, *śl.* 1–32 (with explanatory notes), beg.:

तस्मात्त्वेनाथ तस्मिन् जयति यदि तदा सा जयंतीति नाम
यस्माद्येनाथ यस्मिन् विजयति यदि सा वैजयंतीति नाम ।

सम्माद्येनाथ चास्मिन् यदि कनकमभूत् सा पुरी तस्य नाम
कस्मात्केनाथ तस्मिन् वसति यदि वने वानवासीति नाम ॥१॥
जयंती विजयंतीति स्वनामपु(!) वानवासिकं ।
चतुर्युगेषु चत्वारि नामान्यस्याः प्रचक्षते ॥ २ ॥

अलिंदवल्लिका । जयंती । विजयंती । कनकपुरी । वनवासीपुरी । ° It breaks off abruptly in the middle of fol. 28*b*.

V., foll. 29–31; prose story (very incorrect) of three thieves, and an old woman who cooks their food, and whose son is consecrated whilst resting under a Kadamba tree, and becomes king *Mayūravarman* of Vānavāsī. It is defective at the beginning: ॥ स्या – – ताततरि स्वभार्यामवदमानास्त्रयश्चोराः श्रुतवंतो ऽस्मिन्गृहे चौर्यभावे कृते द्रव्यमल्पं भविष्यति । °

VI., foll. 32–38; verses, with vernacular comments:

अथांतरे ऽस्मिन्नभिरामया यशः-
प्रभाविभूतया भुवनानि भासयन् ।
भुवो निराजो ऽजनि राजवल्लभः
शुभोदया यस्य भवंति सिद्धयः ॥ °

VII., foll. 39 and 40; a fragment of verses, numbered 73–82; 1.(अथाभिधास्ये हयगप्रशंसां°)–11.

VIII., foll. 41–76; continuation of section III. (fol. 22), verses 313–472, where colophon इत्याशीर्वादस्वरूपकथनं ॥ Then vv. 1–378 (mixed with prose, and partly with vernacular comments).

The text ends:

श्रीमान् शंभुमुखाब्जसंभवतनुः सर्वप्रसिद्धो मह(?महा)-
भट्टाचार्यवरः प्रसन्नवदनांभोजः पुरंद्वास्कर(!) ।
सर्वज्ञोन्नतदृष्टिपंकजलसद्भृंगुग्मवद्वाहिरा(?)-
छत्राकारकरः स भूपतिरयं भेजे समो माधवं ॥ ३९६ ॥
बुद्धान्दुर्जनसज्जनान् जिनवरा[न्] प्रत्यक्षशिक्षाकशा-
घातेन प्रतिताडितान् पुनरमी जित्वाथ तानाह्वयन् ।
यद्वा पिष्टविनाशकारणमयं(?°यं) त्यक्त्वा स्य यूयं सदा
संतोषेण वयं भवद्भिरधिकं वोढुमयामः परैः ॥ ३९७ ॥
राजा राज्ञी प्राश्निकब्राह्मणस्तान्
पूर्वद्यस्चासो(?पूर्वेद्युश्चासौ) घटश्चैव पीठं ।
कृत्वा नागश्चैव मूर्तिश्च भूयात्
चक्रुः सर्वे दुर्नतनमेश्वराख्यं(?) ॥ ३९८ ॥

इति श्रीविनहपद्धतौ अहिछत्रनौ – – नयप्रतर्णं(!) संपूर्णं ॥

The cover outside has the title affixed to it: वानवासीस्थलपुराणं । *Mayoor Vurma-charetra. Codumba Raja Charetra. Banavasee Sthala-poora.* [MACKENZIE COLLECTION.]

4105.

948. Foll. 409 (of which are wanting foll. 61, 131, 135–154); size $11\frac{3}{4}$ in. by 5 in.; fairly written in Devanāgarī, by several hands, about 1700 A.D.; 10–15 lines in a page. The second half of the MS. (from fol. 206 to the end) formed at one time a separate volume (no. 1426).

Kathāprakāśa, a collection of tales, in verse and prose, mostly (if not wholly) derived from various (unspecified) sources, by *Miśra Jagannātha* of the *Rāḍhīvaṃśa*, son of *Lakshmaṇa*, and grandson of *Veda*.

We subjoin a summary of the contents (cf. *Gurupūjākaumudī*, Leipz. 1896, pp. 120–27):—

I., foll. 1–76; stories extracted from *Kathāsaritsāgara*, *tar.* 9–13, 24–37.

II., foll. 77–134; stories extracted from *Mārkaṇḍeyapurāṇa*, *adhy.* 16–24, 61–77, 109–16.

III., foll. 155–217; prose tales (a number of which are also found in *Vidyāpati's Purushaparīkshā*, ed. Bomb. 1882), viz.:

1. *Vibhīshaṇaripuṃjayakathā*, incomplete, begins (fol. 155*a*): [स मानुषो चतुर्दशविद्या-]निधानं वर्तते यस्येयं विरुदावली भवता पठिता । तेनोक्तं । भो राजन् इतः समुद्रापरे पारे जंबुद्वीपे कान्ती नाम नगरी वर्तते । तत्र रिपुंजयो नाम राजा राजते । धनदस्य पुरीं गच्छता मया पथि सा नगरी दृष्टा । तत्र रिपुंजयो मया दृष्टः । तत्रैव पठद्भिर्वन्दिजनैरियं विरुदावली मया श्रुता । जातकोपो विभीषणः सभां विहायांतःपुरं गत्वोपविश्य चिन्तयामास । मम विरुदावली रिपुंजये सत्यासत्येति वा निर्णेतुं केनोपायेन शक्या । °

2. *Rājasiṃhakathā* (fol. 160*a*):

वरं हि पण्डितः शत्रुर्न मूर्खो हितकारकः ।
वानरेण हतो राजा विप्रचौरेण रक्षितः ॥

कथमेतत् । अस्ति भागीरथीतटे राजपुरनाम नगरं । तत्र राजसिंहो नाम राजा बभूव । एकदा स राजसिंहो निजसेवकैरावृतो मृगयां जगाम । तत्र नानाप्रकारा मृगवराहादिसत्त्वास्तेन हिंसिताः । तत्रैकमृगो निकटादुत्थित[ः । तस्य] पलायमानस्य पश्चादेकाकी स नरपतिर्जगाम । ०

3. *Brāhmaṇakathā* (fol. 162*b*):

अनेन तव पुत्रस्य प्रसुप्तस्य वनान्तरे ।
शिखामाक्रम्य पादेन खड्गेन निहतं शिरः ॥

कथमेतत् । अस्त्युज्जयिनी नाम नगरी । तत्र भोजराजो नाम राजा चतुर्दशविद्यानिधानं तिष्ठति । तं राजानं महापण्डिता नानापुराणशास्त्रस्मृतिव्याकरणादिवक्तारः पण्डितास्तिष्ठन्ति । अथ भोजराजनगरवासी कश्चिद्ब्राह्मणो ऽतीव तृष्णालोलुपं भोजराजमवज्ञाय भिक्षार्थी नृपान्तरं जगामैकं ब्राह्मणसेवकं मूर्खं संगे विधाय । ज्ञानवानपि कदाचिदज्ञानवान्दैवयोगाद्भवति । गृहाद्गच्छतस्तस्य ब्राह्मणस्योष्णीषं चलं स्वयमेव मुक्तं । ०

4. *Bhāravi-śvaśuragṛihavāsaduḥkhakathā* (165*a*):

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदं ।
वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥

इति कथं । अस्ति मण्डपाचलनामा पर्वतः । तत्र वीरसिंहनामा नरपतिरासीत् । स राजा कदाचित्सभामण्डलमध्यस्थो भारविनाम्नो महापण्डितस्य पितरमिति पृष्टवान् । भो पण्डितश्रेष्ठ त्वत्पुत्रो भारविः कीदृशः पण्डितः । तेनोक्तं । राजन्नसौ किमपि न जानाति । इति पितुर्वचनमाकर्ण्य स भारविरन्तःकोपेन जज्वाल । ०

5. *Kalyāṇaśarma-śivaśarmakathā* (fol. 168*a*):

नैकत्र प्रियसंवासः सुहृदां चित्रकर्मणां ।
ओघेन व्यूह्यमानानां(व्यु०) प्लवानां स्रोतसो यथा ॥ ०

See *Gurup.*, p. 127.

6. *Vīrasiṃha-vīrabhadrakathā* (fol. 169*b*):

त्यजन्ति मित्राणि धनैर्विहीनं पुत्राश्च दाराश्च सुहृज्जनाश्च ।
तमर्थवन्तं पुनराश्रयन्ति अर्थो हि लोके पुरुषस्य बन्धुः ॥

कथमेतत् । कदाचिद् ब्रह्मलोकादागतं नारदं वृहत्सेनः शत्रुभिरभिभूतो वने वसन्नपृच्छत् । भो देवर्षे मनश्चिन्तितं फलं कथं लभ्यते । ०

7. *Madanāvatī-madanamañjarīkathā* (173*b*):

पृथिव्यामस्ति नगरी कौशाम्बी यमुनातटे ।
तत्र राजा महासेनो बभूवातीव सुन्दरः ॥
द्वे भार्ये तस्य भूपस्य रूपशीलगुणान्विते ।
अभूतां पृथिवीपाल पतिव्रतपरायणे ।
एका शृङ्गारदेवीति द्वितीया मदनावती ॥ ०

8. *Māraṇarakshaṇakathā* (fol. 179*b*): अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितं ० ॥ अस्ति रत्नपुरनाम नगरं । तत्र वीरसेनो नाम नरपतिरासीत् । तस्य राज्ञो द्वे भार्ये भवत एका सुवेणी द्वितीया सुनन्देति । ०

9. (fol. 190*a*) *caurakathā* (*Pur.*, p. 20); 10. (fol. 192*b*) *subuddhikathā*, or *sapratibhakathā* (*P.*, p. 24); 11. (fol. 196*a*) *vañcakakathā* (*P.*, p. 32); 12. (fol. 199*b*) *piśunakathā* (*P.*, p. 35); 13. (fol. 203*a*) *upavidyakathā* (*P.*, p. 55, *caturvidyakathā*); 14. (fol. 206*a*) *gītavidyā* (*P.*, p. 58); 15. (fol. 207*b*) *dānavīrakathā* (*P.*, p. 3); 16. (fol. 211*a*) *bhīrukathā* (*P.*, p. 17); 17. (fol. 213*a*) *hāsavidyakathā* (*P.*, p. 62); 18. (fol. 215*a*) *kāmakathā* (*P.*, p. 84).

IV., foll. 218–408; stories extracted from *Mahābhārata*, *Harivaṃśa*, and some *Purāṇas*.

This portion breaks off abruptly at the foot of fol. 408*b*, in the verse *Mahābh.* i. 8466. After this at least one leaf is missing; the next leaf (marked 409) containing the following: नूतनमेव पुस्तं ।

करोति यो वेदसुतस्य पुत्रः श्रीलक्ष्मणाख्यस्य पुराणवाक्यैः ॥
विज्ञभिरेषा खलु पंडितेषु कृपाकटाक्षैरवलोकनीया ।
यस्यैव विद्या रसिकैर्भवद्भिः कथाप्रकाशो न तु दुष्टचित्तैः ॥

काव्ये शुभे विरचिते खलु नो खलेषु
कश्चिद्गुणो भवति यद्यपि संप्रतीह ।
कुर्यात्तथापि सुजनार्थमिदं यतः किं
यूकाभयेन परिधानविमोक्षणं स्यात् ॥

यावद् ब्रह्मेति शब्दस्त्रिभुवनविदितो यावदेवास्तु विष्णुर्
यावच्छंभुर्महेंद्रः सुरनरमहितौ यावदेवास्ति मित्रः ।
यावद्गौरी गणेशः सुरगणसहितो यावदेवास्ति चंद्रः
तावत्कंठे सुधीनां प्रवसतु सततं ग्रंथ एष प्रसिद्धः ॥

जगतां जीवनं येन येन नारायणो रुचिः ।
सो ऽयं कथाप्रकाशो वै शिवं दिशतु भूतले ॥ ०

इति श्रीमद्राढीवंशावतंसश्रीमन्मिश्रजगन्नाथविरचितः कथाप्रकाशः पूर्णमिति ॥

The same author (as would seem) composed a medical treatise, *Yogasaṃgraha*, in 1617 A.D. (Weber, Berlin Cat., no. 958).

[H. T. COLEBROOKE.]

4106.

2775. Foll. 228; size 12½ in. by 5 in.; large, regular Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; seven lines in a page.

Sarvadeśavṛittāntasaṃgraha, a history of part of the Emperor *Akbar's* reign, by *Maheśa Thakur*.

The first leaf is wanting; the one inserted in its place apparently belonging between foll. 12 and 13. Only foll. 2–12 bear original numbers, the other leaves having evidently been arranged and numbered subsequently, and, in part, wrongly. After fol. 12 (left partly blank) there seems to be a break; and fol. 227 should follow fol. 13.

Fol. 2 begins with the 4th *śloka*:

यद्वस्तुतत्त्वस्वीकृद्भिरतिसूक्ष्मत्वगामिभिः ।
स्वर्णांतः करणैः प्रातः स वाग्भिः सूक्ष्मदर्शिभिः ॥ ४ ॥
जगन्निर्मितिरेखायाधीचित्रेकर्कटार्पकैः ।
महाभौतिकसृष्ट्यंतर्दृश्यं यत्पार्थिवं वपुः ॥ ५ ॥ ०

83 *ślokas*, followed by prose.

Fol. 13: अथ वंशावली लिख्यते ॥ एतस्य हजरतिशाहनशाहीकस्य पूर्वजाः सर्वेऽपि सम्राजो बभूवुः ॥ श्रीअवल मुजफ्फर जलालदीँ मुहम्मद अकबर पातिशाहः । स नसीरुद्दीँ मुहम्मद हुमायूँ पातिषाहात् ॥ स जहीरुद्दीँ मुहम्मद बाबुर पातिषाहात् । स अमर शयेख मिर्जातः । स मुलताँ अबू सओद(Sayīd)मिर्जातः । स मुलताँ मुहम्मद मिर्जातः । स मीराशाहात् । स साहिबकिराँ अमीर तिमुर कुरगाँतः । स अमीर तरागायितः । स अमीरवरकुलात् । स अलंगिर बहादुरतः । स इचिल् नोयाँतः । स कराचारचोयाँतः । स सोगोहेजेजनतः । स इर दामजी वरलासतः । स काचोली बहादुरतः । स तोमिनहखाँतः । स वायसंगुरखाँतः । स कयदूँखाँतः । स जूमिननखाँतः । स बू (fol. 227*a*) काकाशाँतः । स बूजंजरकाश्राँतः । स अलंकुवातः । सा चचोबीन बहादुरतः । स युलदुजतः । स मंगलीख्वाजहतः । स तिमिरुताशतः । स चकयावंश्यः । स च इलखाँतः । स तंगिरजखाँतः (*Jenghis Khan*) । स मंगलीखाँतः । स युलदुजखाँतः । स आयखाँतः । स गुनखाँतः । स डगु रुखाँतः । स कराखाँतः । स मुगुल्खाँतः । स अलंजहखाँतः । स गिव्रक्खाँतः । ०

The work seems to be incomplete at the end. Foll. 226 (if that be really the last but one leaf) ends: यद्यपि चिंगिज्खांतः समयबंधभंगो जातस्तथापि काचोलीबहादुरस्य संततौ न तस्य भंगसंभावनापि । ईश्वरेणैतदर्थं तद्भंगो न कारितो यदेतत्संततौ स्वगुणे न यः सुरत्राणो भविष्यति तत्पूर्वजात्समयबंधभंजकतया कोपि मा निंदतु इति ॥ एवं मन्ये यत् इयं वार्त्ता निदानमस्ति वर्धमानजज्मीतारकारूपसाहिबकिरानीकोदयस्य ॥ साहिबकिरानी च शाहन ॥

And the last leaf (228) has the colophon, written by a different hand: इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीमहेशठक्कुरविरचिते सर्वदेशवृत्तांतसंग्रहः पफाण ॥

[MACKENZIE COLLECTION.]

4107.

3179. Foll. 5; size 7¾ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing of 1807 A.D.; fifteen lines to a full page.

[*Vijayapura-kathā*], a brief history of Bījapur and its Mahomedan rulers, in rather barbarous Sanskrit.

It begins: विजयपुरमहाराजधान्यां दखणीपादशाहानां विस्तारः ॥ आदौ बीजनहल्लीति नाम ग्रामः अस्ति ॥ तदनंतरं इसूफपादशाहस्य पूर्वजेन केनाचत् विलक्षणशाहरनिर्माणं कृतं ॥ अनंतरं शके १४०२ प्रवनामसंवत्सरे आषाढबद्यसप्तम्यां रविवासरे चोत्तराभाद्रपदानक्षत्रं तस्मिन् दिने यवनमते जकोमुहूर्ते अमृतवेळायां विलक्षणशाहरांतर्दुर्गमध्ये इसूफपादशाहानां सिंहासने प्रतिष्ठापनं जातं ०

Copied by *Pāṇḍuraṅga*, son of *Rāma jyotirvid*, and grandson of *Taṃmaṇa daivajña*.

[MACKENZIE COLLECTION.]

4108.

2741. Foll. 57; size 6½ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; six lines in a page.

Saṃskritamañjarī (or *Gīrvāṇapadamañjarī*), being courses of elementary conversational questions and answers on every-day occurrences, on literary, devotional, and other subjects; by *Varadarāja Dīkshita.*

The book begins: अरे मया स्नानार्थं गम्यते ॥ शीघ्रं गंतव्यं ॥ पाकस्तु किं जातः ॥ अरे कति ब्राह्मणाः कति मस्करिणः ॥ कति ब्रह्मचारिणः ॥ भोजनार्थं समानेयाः ॥ तयोक्तं ॥ पंच संन्यासिनः ॥ ब्राह्मणषट्कं ॥ अष्टौ ब्रह्मचारिणः आनेयाः ॥ अरे अवश्यं ॥ तर्हि स्नानसामग्री दापनीया ॥ कुश ° मृत ° गोमयं ° तिलाः ॥ सुमनसः ॥ यवाः ॥ °

स्वाम्युवाच ॥ कति संन्यासिनः अपेक्षिताः ॥ द्राविडा वा अपेक्षिताः ॥ आंध्रा वा अपेक्षिताः ॥ ° fol. 2*b*; गृहपतिरुवाच ॥ भो स्वामिनः श्रीमतां पूर्वाश्रमे कः ग्रामः ॥ इति पृष्टवान् ॥ अस्माकं पूर्वाश्रमे विद्यानगरं ॥ तत्र के के पदार्थास्तिष्ठंति ॥ वज्रं ॥ वैडूर्यं ॥ गोमेदं ॥ °

इति संस्कृतमंजरी वरदराजदीक्षितकृता समाप्तिमगमत् ॥ श्रीरस्तु ॥ लशुनभक्षणं ॥ गंजनभक्षणं कुर्वंति श्रुतं मया तत्सत्यं वा ॥ मिथ्या ॥ अरे ये अशिष्टा ब्राह्मणास्ते भक्षयंति । ° fol. 12*b*.

This portion ends, fol. 16*b*: स्वामिभिः काव्यानि पठितानि प्रायः ॥ काव्यालापांश्च वर्जयेत् ॥ निषेधात् वा ॥

Then follows a second course of conversations, beginning in the same way as the first, with slight modifications; but differing further on.

This portion ends: अरे वामनाश्रमवद्यच्छत्तं तत्सर्वं भुक्तं वा ॥ न भुक्तं मया स्वामिनः ॥ मम यद्वस्तु भक्षणयोग्यं तदेव मया गृहीतं स्वामिनः ॥

कृता वरदभट्टेन गोर्वाणपदमंजरी ।
गणेशप्रीतये चैवं वैदिकप्रीतये भवेत् ॥

इति श्रीसंस्कृतमंजरी वरदराजदीक्षितकृता समाप्तिमगमत् ॥

[SIR CHARLES WILKINS.]

4109.

1962. Foll. 16; size 9¾ in. by 5½ in.; modern Devanāgarī writing; 12–14 lines in a page.

A collection of easy, continuous sentences on ordinary domestic occurrences, intended to serve as a primer, and variously called *Bhāshāmañjarī*, *Gīrvāṇavāgmañjarī*, or *Gīrvāṇaśabdapadamañjarikā*; compiled, at Benares, by *Dhuṇḍirāja*, son of *Śrīraṅga Bhaṭṭa.*

It begins:

नत्वा श्रीपतिपादपद्ममलं विघ्नेश्वरं शांतदं
तद्वच्छ्रीगुरुपादपंकजयुगं ध्यात्वा ततः सादरं ।
काशिस्थेन हि धुंडिराजकविना गोर्वाणवाग्मंजरी
बालानां सुखबोधनाय रचिता संशोधनीया बुधैः ॥ १ ॥
केवलं वैदिकानां तु शब्दाब्धिमतिदुस्तरं ।
स्वल्पायासेन संतर्तुं निर्मिता तरणी दृढा ॥ २ ॥
शब्दलिंगविभक्त्यादि कर्तृकर्मक्रियाव्ययं ।
नानापदार्थसंज्ञार्थमनया बुध्यते ऽखिलं ॥ ३ ॥
उक्तिप्रयुक्तिभिः किंचित् स्त्रीपुंभ्यां वितनोदतः ।
गृहकृत्याविधौ सर्वं वक्ष्यमाणमुदीर्यते ॥ ४ ॥

तदाह कश्चित् ब्राह्मणः उषःकाले शयनादुत्थाय । प्रातःस्तोत्रादिकं पठन् सन् । स्त्रियं प्रत्युचिवान् । अयि मया दीर्घशंकार्थं गम्यते । शीघ्रं उदकं देहि । करपादशोधनार्थं मृत्तिका देया । इति उक्ते सति । तया झटिति उत्थाय । जलपूरितपात्रं दत्तं । करपादशोधनार्थं मृत्तिका दत्ता । °

It ends: इति उक्ते सति तया सोपस्कृता तांबूलवीटिका दत्ता । तदा तेन तस्याः पाणिं अवलंब्य तां क्रीडे उपवेशयेत् । ततस्तां दोर्भ्यामुपगुह्य । तस्याः वदनं चुचुंबे । ततः उभौ तदूर्ध्वमुरतक्रीडां चक्राते ॥

श्रीरंगभट्टसुतधुंडिकवीश्वरेण
गोर्वाणशब्दपदमंजरिकादरेण ।
नीतां समाप्तिमपि तां विबुधाः सुधावत्
दृष्ट्वा पिबंतु सुरसां कृपयैव तावत् ॥ °

इदं पुस्तकं क्षीरसागर इत्युपनाम्नः जोवसूनुमाधवेन लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

IV. Dramatic Literature (Nāṭyaśāstra).

4110.

1718. Foll. 35; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Kālidāsa's Śakuntalā, or *Abhijñānaśakuntala*, in the so-called Devanāgarī recension.

The chief editions of this recension are those published by O. Böhtlingk (with German transl., Bonn 1842), and (of a rather eclectic character) by Monier Williams (1853, 1876), who also brought out an English translation (1849, etc.) Several critical editions, with translation, have also been published in India, esp. by K. R. Kale (Bombay 1898); P. N. Patankar (Poona 1889); and the text, with *Rāghavabhaṭṭa's* comm., by N. B. Godabole and K. P. Paraba (Bombay 1886, etc.).

On the question of the priority of one or other of the different recensions, see R. Pischel, De Kâlidâsae Çâkuntali recensionibus, etc. (Breslau 1870); id., Göttingische Gelehrte Anzeigen, 1873, p. 189 seqq.; id., Die Recensionen der Çakuntalâ (Breslau 1875); A. Weber, Ind. Stud., xiv., p. 35 seqq., 161 seqq.; C. Cappeller, Jen. Literaturz., 1877, no. 117; A. Barth, Revue Critique, 1877, pp. 169 seqq.

This is MS. C of Böhtlingk's edition.

[H. T. Colebrooke.]

4111.

1858. Foll. 45; size $11\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1812 A.D.; twelve lines in a page.

Śakuntalā-nāṭaka, in the same recension.

MS. T of Böhtlingk's edition.

[Dr. John Taylor.]

4112.

2238 c. Foll. 45; size 7 in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 8 or 9 lines in a page.

The same work, in the same recension.

Incomplete. The MS. breaks off abruptly in the middle of fol. 45*b*, before the end of the 3rd act.

This is Böhtlingk's MS. G. [Gaikawar.]

4113.

2696. Foll. 52; size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; clear Devanāgarī writing of about 1700 A.D.; ten lines in a page.

Śakuntalā-nāṭaka, in the Southern recension.

Editions of this recension have been published in India, with *Śrīnivāsācārya's* comm. (Madras 1874, etc.); and with *Mṛityuñjaya Nihśaṅka Bhūpāla's* comm. (Madras 1883).

This is MS. M of Böhtlingk's edition.

[Mackenzie Collection.]

4114.

2697. Foll. 108 (one of which, fol. 59, is wanting); size $9\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Śākuntalavyākhyāna Kumāragirirājīya, a commentary on the Southern recension of the *Śakuntalā*, by *Kāṭayavema Bhūpāla*, son of *Kāṭa Bhūpa*, and minister of king *Vasantarāja* of Kumāragiri ('a place on the frontier of the Nizam's country,' Wils.), by whose order it was composed by him (as well as his commentaries on the poet's two other plays).

In the colophons of the different acts the commentator's name is variously given as

Kāṭayavema-bhūpāla (5), *Kāṭavīyavema-bhūpāla* (1), *Kāṭaveyavema-bhūpāla* (3, 4), *Kāṭavema-bhūpāla* (2,6,7). This last form is that finally adopted in Aufrecht's Cat. Cat., part ii., p. 237, as it also was by Wilson, Mack. Coll., p. 157; Böhtlingk, ed., pref., p. viii.; Burnell, Tanjore MSS., pp. 171, 172; and in the Alph. Index of MSS. in the Gov. Or. MSS. Lib. Madras. But the other forms may be intended as patronymics, which would thus accord with the statements in the introduction. Cf. R. Pischel, Gött. Gel. Anz., 1873, p. 200 ff.; and his dissertation 'De Grammaticis Prācriticis,' p. 17.

The author's patron was apparently one of the petty rulers known under the name of *Reḍḍis*, who divided the country after the downfall of the Cālukya and Cola kingdoms. A *Komāragiri Vema Reḍḍi* is mentioned as having reigned at Koṇḍaviḍu, 1381–95, R. Sewell, Lists of Antiquities, etc., Madras (Arch. Survey of S. I.), ii., pp. 118, 187.

It begins: वागर्थाविव संपृक्तौ° (*Raghuv.*, i. 1) ॥

चतुर्दशविधानां च विद्यानां जन्महेतवे ।
पार्वतीपरतंत्राय परस्मै वस्तुने नमः ॥
कीर्तिप्रतापसौभाग्यत्यागभोगविभूषितः ।
कविभिर्बहुभिः श्लाघ्यः कुमारगिरिजो नृपः ॥
मुनीनां भरतादीनां भोजादीनां च भूभुजां ।
शास्त्राणि सम्यगालोच्य नाट्यवेदार्थवेदिनां ॥
प्रोक्तं वसंतराजेन कुमारगिरिभूभुजा ।
नाम्ना वसंतराजीयं नाट्यशास्त्रं यदुत्तमं ॥
तत्रोक्तेनैव मार्गेण दर्शितं नाट्यलक्षणं ।
कवीनामाश्रयो मंत्री काटभूपतनूद्भवः ॥
सोऽयं वेमविभुः कुमारगिरिणा राज्ञा नियुक्तः कृती
नाट्यानां तृतयं कृतं कृतविदा श्रीकालिदासेन यत् ।
तस्योद्रिक्तमनोभवस्य रसिकं शाकुंतलादेः स्वयं
व्याख्यानं कुरुते कुमारगिरिराजीयाख्यमस्मै[1] शुभं ॥

[Mackenzie Collection.]

[1] कुमारगुरुराजीया° MS.

4115.

1060. Foll. 64; size 14¼ in. by 2 in.; good Bengālī handwriting of 1671 A.D.; five lines in a page.

Abhijñāna-śakuntala, in the Bengālī recension; with numerous glosses and the Sanskrit version of *Prākrit* passages in the margin.

Copied, for his own use, by *Rāmarāma Śarman.*

Editions of this recension have been published by A. L. Chézy (with French transl., Paris 1830); and R. Pischel (Kiel 1877); and, in India, by Premacandra Tarkavāgīśa (Calc. 1839, re-ed. by E. B. Cowell, 1864); by Jaganmohana Śarman and Kedāranātha (Calc. 1869); and, with comm., by Ḍamaruvallabha Panta (Calc. 1871). The first translation was published by Sir W. Jones (Calc. 1789).

This is MS. S of Pischel's edition.

[H. T. Colebrooke.]

4116.

1491 a. Foll. 50; size 15¾ in. by 5½ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The same work, in the same recension.

After the final colophon, it has the verse:

कालिदासस्य सर्वस्वमभिज्ञानशकुन्तलं ।
तत्रापि च चतुर्थोऽङ्को यत्र याति शकुन्तला ॥

This is MS. R of Pischel's edition.

[H. T. Colebrooke.]

4117.

77 A. Foll. 38; size 16½ in. by 5¾ in.; clear Bengālī handwriting of 1806 A.D.; eight lines in a page.

Śākuntalavṛitti, also called (*Jñāna-*) *Sandarbhadīpikā*, a commentary on the *Abhijñāna-*

śakuntala, by *Candraśekhara Cakravartin,* son of *Vishṇu Paṇḍita* (and grandson of *Raṅga-bhaṭṭa*). [A.]

This commentary (on which Prof. Pischel's edition of the play is chiefly based) was apparently composed under the reign of a king *Candraśekhara.* Cf. R. Pischel, De Grammaticis Pracriticis, p. 22–23 (where this commentator receives the high commendation of being one of the best of all Indian scholiasts).

It begins :

श्रीचन्द्रशेखरपदाम्बुरुहे महेन्द्र-
श्रीचन्द्रशेखरकृतावनतौ प्रणम्य ।
श्रीचन्द्रशेखरकृती वितनोति वृत्तिं
शाकुन्तलस्य विलसन्ननुचितवृत्तिं ॥

प्रारिप्सितस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तिकामः कविताकल्पलता-रामवाग्देवताविश्रामश्रीकालिदासः सकलान्तरायोत्सारणका-रणस्मरणस्य भगवतः शशधरशिरोमणेरष्टमूर्तिवर्णनरूपामाशीर्वा-दात्मिकां नान्दीं प्रकाशयति । या सृष्टिरिति°

It ends : पुन[र्भवं°] । श्रुतिमतां वेदविदां महीयतां पूजिता भवतु प्रसन्नेति यावत् । नीललोहितः शिवः आत्म-नात्मभावेन परिगता आश्रिता शक्तिः सकलभुवनशासना-नुग्रहक्षमं सामर्थ्यं यस्य (यस्य B)। नित्यशक्तिरित्यर्थः । यद्वा परिगतशक्तिः सगौरीकः । आगमे शक्तिपदेन गौर्या विधानात् (गौर्यभिधानात् B)। आत्मभूरिति क्वचित् पाठः। प्रशस्तिता सामर्थ्यकमिदं (प्रशस्तित्वान्नाम नाट्यलक्षणमिदं B)। तदुक्तं । भूपते शान्तिरस्तु (भूपतेः शान्तिरस्तु B) प्रशस्तिरित्यभिधीयत इति ॥ इति महामहोपाध्यायश्रीविष्णुपण्डिततनूज (°जन्म B)-श्रीचन्द्रशेखरचक्रवर्तिकृताभिज्ञानशकुन्तलटीकायां ज्ञानसन्द-भेदीपिकायां सप्तमाङ्कविवरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4118.

1398 e. Foll. 40 ; size 13 in. by $4\frac{3}{4}$ in. ; fair, modern Bengālī handwriting ; ten lines in a page.

The same commentary, apparently transcribed from the same MS. as the last. [B.]

Both MSS. having been revised by different hands, Prof. Pischel considers the present MS. (his C[a]) to be now in a more correct state than the other (C).

Colophon : इति महा° टीकायां संदर्भदीपिकायां सप्तमाङ्कविवरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4119.

1627 a. Foll. 34 ; size $16\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in. ; folded to half their length ; indifferent Bengālī handwriting of about 1800 A.D. ; 8 or 9 lines in a page.

Arthadīpikā, or *Rasikamanoramā,* a brief commentary on the Bengālī recension of the *Abhijñāna-śakuntala,* by an anonymous writer who calls himself 'the son of *Nyāyācārya.*' Careless and inaccurate.

It begins :

नत्वा श्रीहरिचरणं शरणं संसारवासिनां नित्यं ।
कुरुते टीकामेतां न्यायाचार्यात्मजो रम्यां ॥

ग्रन्थादौ मङ्गलविघ्नध्वंसद्वारा समाप्तिं प्रति प्रयोजकं नाट-कादौ सैव नान्दीति देवतासंकीर्तनरूपमङ्गलं नाटकादावकर्तव्यं परं तु तदर्थमाशीर्नान्दीं(?) शस्त्रभूपितत्वेन पञ्चभूतान्वितत्वेन च शुभां सुश्लिष्टपञ्चविंशत्पदेनाभिज्ञानशकुन्तलाभिधानं नाटकं कुर्वन्नाह या सृष्टीत्यादि । °

Act I., इति रसिकमनोरमायां प्रथमाङ्कविवरणं, fol. 7*b*; II., fol. 11 (without title, as also acts III.–VI.) ; III., fol. 17 ; IV., fol. 21 ; V., fol. 25 ; VI., fol. 31*b* ; VII. ends : तवेति ॥ तव प्रजसु (प्रजासु) विडौजाः शक्र[:] प्राज्यं प्रचुरं अलमित्यर्थे इन्द्रं प्रीणय युगशते परिवृत्तैः पुनः पुनर्जायमानैः ॥ निर्वहणमिदं ॥ प्रवर्तूतेति (? *r.* प्रवर्त-तामिति) ॥ प्रकृतयो ऽमत्याः (ऽमात्याः) श्रुति[:] वेदः तेन महतां सरस्वती न हीयतां हीना न भवतु(!) नीलरोहितः शिवः भवो जन्म क्षपयतु नाशयतु ॥

इत्यभिज्ञानशकुन्तलाटीकायामर्थदीपिकायां सप्तमाङ्कवि-वरणं ॥ श्रीहरिशङ्करदेवशर्मणः स्वाक्षरपुस्तकमिदं ॥ शकाब्दाः १७१८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4120.

1703 c. Foll. 36; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vikramorvaśī (or *Vikramorvaśīya*), a drama (*troṭaka*), in five acts, by *Kālidāsa*.

Edited (rather unsatisfactorily) with a Latin translation, by R. Lenz (Berl. 1833); and, with a German translation, by F. Bollensen (St. Petersb. 1846); and repeatedly in India, especially by Shankar P. Pandit (Bomb. 1879, 2nd ed. 1889). Translated into English by H. H. Wilson (Hindu Theatre, vol. i.), and E. B. Cowell (1851); into German, by L. Fritze (1880). The text of the Southern recension has been published, in the Roman character, by R. Pischel (Monatsber. der Berl. Ak., 1875).

Colophon: इति सन्मिश्रश्रीकालिदासकृतौ विक्रमोर्वशीनाम्नि नोतुके (*r.* त्रोटके) पंचमोंकः समाप्तः ॥

खरसतुसुधांशुसंमिते समये विक्रमराज्यतो गते ।
व्यलिखद्बुधबालकृष्ण एतां कविवर्यस्तकृते बुधानां ॥

लिखितं इलपति मं १६६२ (? १६६०) ॥ This verse and colophon must have been copied from a former MS., the present MS. not being older than the latter part of the 18th century. On the MS. (old no. 860) see Lenz, Apparatus ad Urvasiam (Berl. 1834).

[H. T. Colebrooke.]

4121.

699 b. Foll. 57; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 10 or 11 lines in a page.

Vikramorvaśī-prakāśikā, a commentary on *Kālidāsa's* play, composed, in A.D. 1656, by *Raṅganātha*, son of *Bālakrishṇa*, grandson of *Raṅganātha*, and great-grandson of *Tānabhaṭṭa* of the *Veṅkaṭa-vaṃśa* (?).

It begins:

गंडसिंदूरमार्तंडखंडिताद्यतमश्च यः ।
शुंडोत्क्षिप्तारित्रक्षो ऽसौ रक्षताद्गणनायकः ॥ १ ॥ °

It ends (slightly corrected):

श्रीश्रिंवेकर(? श्रीश्रीवेंकट)वंशभूषणमणिः श्रीतानभट्टात्मजः
श्रीमद्दीक्षितरंगनाथविबुधो धीरो धराविश्रुतः ।
श्रीनारायणबालकृष्णकृतिनौ जज्ञे तनूजौ स्फुरद्-
विद्वद्वादिकरींद्रकुंभस[र]णीसंचारिपंचाननौ ॥ १ ॥
सर्वतंत्रस्वतंत्रश्रीबालकृष्णतनूद्भवौ ।
श्रीवेणीमाधवबुधरंगनाथाभिधौ सुतौ ॥ २ ॥
व्योमकेशपुटभेदनवासी(?) जानकीशपदपद्ममिलिंदः ।
रंगनाथ इममाशु वितेने प्रीतये रघुवरस्य निबंधम् ॥ ३ ॥
कृतेयं विक्रमोर्वश्या रंगनाथमनीषिणा । ॥ ४ ॥ ° ६ ॥
प्रकाशिका काशिकादिपचेत्वनेष(? °पद्मनेषु) प्रकाशताम्
नयनधरणिभूभृद(*r.* °भूभृद्)मितेऽब्दे १७१२ नभस्ये
[ऽ]सितदल इह नागानां तिथावर्कवारे ॥
सुरभिषगधिदैवत्ये [ऽ]पि भे वृद्धियोगे
ऽकृत कृतमतिरेनं रंगनाथः प्रपूर्णम् ॥

As Lenz had already noticed, this MS. must have been derived from the same source as the Oxford one (Aufrecht, Cat. Bodl., no. 255). There can, indeed, be no doubt that Wilson had his MS. copied from this.

The work was completed, at Benares, on Sunday, the 7th day of the bright fortnight of *Nabhasya* (*Bhādrapada*), Saṃvat 1712. Cf. Aufrecht, Flor. S. MSS., no. 444 (kindly collated for the above extract by Professor Pavolini).

Old number 577. [H. T. Colebrooke.]

4122.

833. Foll. 35; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Kālidāsa's Mālavikāgnimitra, in five acts.

This MS. was partly collated as MS. D for Tullberg's edition of this play (Bonn 1840). It has also been edited by F. Bollensen (Leipz. 1879); and, in India, by Taranatha Tarkavā-

caspati (Calc. 1870); and by Shankar Pāṇḍurang Pandit, Bombay 1869; 2nd ed., with *Kāṭayavema's* comm., 1887; and, with the same comm., by K. P. Paraba (Bomb. 1890). Translated into English by C. H. Tawney (Calc. 1875; 2nd ed. 1897); into German, by A. Weber (1856) and L. Fritze (1881); into Italian, by F. Cimmino (1897).

[H. T. Colebrooke.]

4123.

369. Foll. 80; size 10 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Mṛicchakaṭikā, a drama (*prakaraṇa*), in ten acts, ascribed to a king *Śūdraka*.

An excellent edition of the work, chiefly based on this MS., was published by A. F. Stenzler (Bonn 1846). It has also been repeatedly printed, with or without commentary, in India. A free English translation was given by H. H. Wilson, in his Hindu Theatre, vol. i. (1827); a French one, by P. Regnaud (1876-77); German ones, by O. Böhtlingk (1877), and L. Fritze (1879). [H. T. Colebrooke.]

4124.

117b. Foll. 73; size 10 in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10–12 lines in a page.

The same work. MS. B of Stenzler's edition. [H. T. Colebrooke.]

4125.

2230. Foll. 84; size 9 in. by 3¾ in.; clear Devanāgarī writing of 1775 (? 1805) A.D.; eight lines in a page.

Mālatīmādhava prakaraṇa, a comedy, in 10 acts, by *Bhavabhūti* (surnamed *Śrīkaṇṭha*), son of *Nīlakaṇṭha* and *Jātūkarṇī*, and grandson of *Bhaṭṭa Gopāla* of Padmapura, in the land of the Vidarbhas.

It was first published at Calcutta in 1830. The first act of it was edited from MSS. of this collection by Lassen in 1832.

A complete critical edition of the text, with *Jagaddhara's* commentary, has been published, by R. G. Bhandarkar, in the Bombay Sanskrit Series, 1876. An English translation of this play is contained in H. H. Wilson's Hindu Theatre.

[H. T. Colebrooke.]

4126.

1155. Foll. 64; size 9¼ in. by 3¾ in.; good Devanāgarī writing of 1796 A.D.; nine lines in a page.

Mālatīmādhava.

Some corrections, in red pencil, have been added in the margin. [H. T. Colebrooke.]

4127.

895a. Foll. 52; size 15 in. by 5 in.; clear, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The same work. [H. T. Colebrooke.]

4128.

895b. Foll. 46; the same size; legibly written, in the Bengālī character, about 1800 A.D.; nine lines in a page.

Another copy of the same work, written by a different hand from the preceding MS.

[H. T. Colebrooke.]

4129.

1890. Foll. 52; size 12¼ in. by 5 in.; fairly written, in Devanāgarī, after 1815 A.D.; ten lines in a page.

Mālatīmādhava, slightly differing in its arrangement of the text, at the beginning, from the other MSS. Apparently copied from a South Indian MS.

At the end it has the following verse :

वसुगगनरसैलासम्मिते [ऽ]ब्दे [ऽ]क्षयाख्ये
नभसि सितसुपक्षे वासरे भास्करेश्च ।
श्रवणसहितपूर्णायां मयूरेश्वरेण
लिखितमिदमपूर्वं नाटकं भावभूत्यं ॥

This date (Śaka 1608 = 1686 A.D.) must have been copied from a previous MS., as the present is written on European paper showing the watermarks 1814 and 1815.

[Dr. John Taylor.]

4130.

158b. Foll. 217 ; 4to, size 9½ in. by 12 in. ; number of lines varying (30 to a full page) ; very well written, in Devanāgarī, in the European style, on European paper marked 1803.

Mālatīmādhava, together with the commentaries of *Jagaddhara* and *Mānāṅka*, written above and below the text.

The blank spaces frequently resulting from this arrangement are often filled up with notes and translations from Colebrooke's hand.

The MS. looks as if it had been written by Sir C. Wilkins's Paṇḍit *Mahtāb Rāy*. Wilson's Cod. 306, described in Oxf. Cat., no. 259, is identical with this, and may possibly have been transcribed from it.

[H. T. Colebrooke.]

4131.

943c. Foll. 122 ; size 12¼ in. by 4½ in. ; fairly written, in Devanāgarī, in 1799 A.D. ; nine or ten lines in a page.

Mālatīmādhavaṭīkā, by *Jagaddhara*, son of *Ratnadhara* and *Damayantī*, grandson of *Vidyādhara*, and great-grandson of *Gadādhara* (son of *Rāmeśvara*, son of *Deveśa*, son of *Caṇḍeśvara*).

This commentary is given in Prof. Bhandarkar's edition. [H. T. Colebrooke.]

4132.

1316b. Foll. 120 ; size 12½ in. by 4½ in. ; careless, modern Devanāgarī writing ; 11 or 12 lines in a page.

The same commentary.

Whilst foll. 82–110 are not numbered at all, the last ten leaves are paged 30–39.

[H. T. Colebrooke.]

4133.

895c. Foll. 53 ; size 15 in. by 5 in. ; fair, modern Bengālī handwriting ; eight lines in a page.

Durgamāśubodhinī, a commentary on the *Mālatīmādhava*, by *rājādhirāja Mānāṅka*.

It begins :

मालाङ्काख्यो(!) महीपालो नत्वा हरिपदाम्बुजं ।
मालतीमाधवस्यार्थं विवृणोति यथामति ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 259.

As in the Oxford MS., the author's name is everywhere clearly spelt '*Mālāṅka*,' both in the above Devanāgarī and the present Bengālī MSS. All three, however, seem to represent a single MS.

[H. T. Colebrooke.]

4134.

158a. Foll. 29 ; 4to, size 9½ in. by 12 in. ; good, modern Bengālī handwriting ; European paper ; 16 lines in a page.

Mālatīmādhavaprakaraṇoddhāra, an abstract of *Bhavabhūti's* play, principally in the words of the original, prepared by *Maithila Gaṇeśadatta Śarman.*

The Prākrit speeches are given only in the corresponding Sanskrit words.

It begins : प्रथमतः नान्दीं कुर्वन् सूत्रधारः प्रविशति प्रविश्य सूर्योपस्थानं कृतं ततः नटं प्रतिवक्ति॰

[H. T. Colebrooke.]

4135.

943a. Foll. 48 (one of which, fol. 11, is wanting) ; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in. ; careless Devanāgarī writing of 1800 A.D. ; eleven lines in a page.

Mahāvīracarita, or simply *Vīracarita*, a drama (*nāṭaka*), in 7 acts, by *Bhavabhūti.*

F. H. Trithen's edition of this play (London 1848) was mainly based on these two MSS. The work has also been published by Tārānātha Tarkavācaspati (Calc. 1857), and, with a commentary and a Sanskrit-English glossary of difficult terms, by A. Borooah (Calc. 1877).

An English translation has been published by J. Pickford (London 1871).

[H. T. Colebrooke.]

4136.

114c. Foll. 38 ; size 10 in. by $4\frac{1}{4}$ in. ; fairly good Devanāgarī handwriting of 1607 A.D. ; ten lines in a page.

Mahāvīracarita. The first five acts. Far more correct than the preceding MS.

Colophon : महावीरचरिते आरण्यकं नाम पंचमोंकः ॥५॥ समाप्तं चेदं वीरचरितं नाम नाटकं कृतिः श्रीकण्ठापरनाम्नो भट्टभवभूतेः॥ संवत् १६६५॰ लिखितं चतुर्भुजपुस्तकं रामदाशकुरक्षेत्रिब्रह्मणवेदांति ॥ [H. T. Colebrooke.]

4137.

1605b. Foll. 29 ; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in. ; indifferent, though clear, modern Devanāgarī writing ; eleven lines in a page.

Uttaracaritāpekshitavyākhyāna, a commentary on *Bhavabhūti's Uttararāmacarita*, composed, in Saṃvat 1686 (1629 A.D.), by *Bhaṭṭa Nārāyaṇa*, son of *Raṅganātha Dīkshita* of Benares, and elder brother of *Bālakṛishṇa* (whose son, *Raṅganātha*, in 1656 A.D., composed the commentary on *Vikramorvaśī*, noticed above, no. 4121).

It begins : अपारभवसागरोत्तरणसेतुभूतं सकृत्॰ Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 262 ; Weber, Berl. Cat., no. 549 ; Rājendra Mitra, Notices, vol. vii., p. 235.

It ends : इति श्रीमौनिवंशोत्पन्नरंगनाथदीक्षितसूनोभट्टनारायणस्य कृतावुत्तरचरितापेक्षितव्याख्याने सप्तमोऽङ्कः ॥

वाराणसीनियतवासपवित्रमूर्तेः
श्रीरंगनाथविदुषो विहिताध्वरस्य ।
श्रीबालकृष्ण इति यः प्रथितस्तनूजस्
तस्याग्रजेन रुचिरा विवृतिर्व्यधायि ॥ १ ॥
यो मौनभट्टबुधबंधुरधीतविद्यः
श्रीतातभट्टसुकृतो(श्रीतान॰ A., R.M.) कृतिकृष्ण-[सूनुः ।
श्रीरंगनाथतनयेन तदीयपौत्र-
नारायणेन सुधिया रचितेति टीका ॥ २ ॥
वेदद्वंद्वतुरंगचंद्रमिलिते श्रीवैक्रमाब्दे कृतं
मासे शुक्रशनीति प्रौढदिवसे लेखी चमूमाधवे ।
काशीनामपुरीति क्षेत्रपुणिता तस्मिन्नगर्यां(!) भवत्-
नाम्हाजानीपूर्णताव्हरते(!) तस्य त्विदं पुस्तकं ॥

If this date (Saṃvat 1724 = A.D. 1667) is correct, the verse must have been copied from a former MS.

The date of the composition of the commentary (*ritu-gaja-rasa-candrair vikramārkasya śāke*) is recorded in a final *śloka* given in the Oxf. and Calc. MSS.

[H. T. Colebrooke.]

4138.

2634. Foll. 38; size 10 in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of the 18th century; twelve lines in a page.

Prabodhacandrodaya, an allegorical play (*nāṭaka*), in six acts, with abstract conceptions as dramatis personæ, composed by *Kṛishṇamiśra.*

The Sanskrit *chāyā* of Prākṛit speeches is given immediately after each passage. The end and colophon is wanting, a leaf having evidently been lost. Being apparently of Southern origin, it differs somewhat from the text of Northern MSS.

The work has been edited (entirely from MSS. of this collection) by H. Brockhaus (Leipz. 1835; with notes 1845); also repeatedly in India, with or without commentaries. It has been translated into English by J. Taylor (Bombay 1872); into German by T. Goldstücker (1842), and B. Hirzel (1846).

This MS. was unknown to Brockhaus.

[MACKENZIE COLLECTION.]

सत्यमेव जयते

4139.

2037. Foll. 126; size 12¼ in. by 5¼ in.; clear Devanāgarī writing of 1800 A.D.; 13 lines to a full page.

Prabodhacandrodaya, with a commentary called *Prakāśa,* by *Dīkshita Rāmadāsa,* son of *Bhaṭṭa Vināyaka,* written above and below the text.

Old number 1868. MS. A of Brockhaus's edition.

Copyist's signature:

शाके श्रीविक्रमाह्वानगशरशिवमूर्तीँदुसंख्येऽंगिराब्दे
सौम्ये ग्रीष्मर्तुराघे सितदलदिशि देवेज्यवारे मघार्क्षे ।
वृद्धौ योगे नृसिंहो व्यलिखदतिमुदा राघवाचार्यसूनुर्
भूयो गृह्णंतु भूयःपठनमननयोस्तत्कृते नाटकज्ञाः ॥

This commentary has been repeatedly printed in India. [GAIKAWAR.]

4140.

483. Foll. 70; size 12¾ in. by 4¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 15 lines to a full page.

Prabodhacandrodaya, with the same commentary written above and below the text.

Old number 441. Brockhaus's MS. B.

[H. T. COLEBROOKE.]

4141.

1917 A. Foll. 70; size 16¾ in. by 7 in.; fairly written, in Devanāgarī, by three different hands, in 1808–1809 A.D. (the latest on European paper); 12–17 lines in a page.

Prabodhacandrodaya, with *Rāmadāsa's* commentary.

Dated: संवत् १८६४ वर्षसके १७३० विभवनामसंवत्सरे मासोत्तममासे श्रावणवद्य २ चंद्रवासरे ॥

MS. T of Brockhaus's edition.

[DR. JOHN TAYLOR.]

4142.

436 a. Foll. 39; size 11 in. by 4½ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing (the last leaf by a different hand); fifteen lines in a page.

Rāmadāsa's commentary on the *Prabodhacandrodaya.*

Old number 221. Brockhaus's MS. E.

[H. T. COLEBROOKE.]

4143.

591. Foll. 114 (paged 115, no. 43 being passed over); size 11 in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing of about the middle and latter part of the 18th century; 5–15 lines in a page.

Prabodhacandrodaya, made up of portions taken from two manuscripts, written by two different hands—the (older) one containing the text with a commentary (*vivaraṇa*) entitled *Ciccandrikā*, by (*Bhāva*) *Gaṇeśa Bhaṭṭa*, son of *Bhāva Viśvanātha Dīkshita* (and grandson of *Bhāva Rāmakṛishṇa*); and the other, and more modern one, with *Rāmadāsa Dīkshita's Vyākhyāna*.

The different portions are combined so as to yield a very nearly complete copy of the text with the one or the other commentary, viz :—

1. (foll. 1–11) *Gaṇeśa*, from the beginning of the play to ed. Brockhaus, p. 9, l. 16.
2. (foll. 12–56) *Rāmadāsa*, ed., p. 9, l. 17–p. 57 end.
3. (foll. 57–70) *Gaṇeśa*, ed., p. 61, l. 5 (beginning the same as p. 58)–p. 75, l. 13.
4. (foll. 71–97) *Rāmadāsa*, ed., p. 75, l. 14–p. 102, l. 11.
5. (foll. 98–114) *Gaṇeśa*, ed., p. 102, l. 12–p. 117 end.
6. (fol. 115) *Rāmadāsa*, ed., p. 118.

सत्यमेव जयते

Gaṇeśa's Ciccandrikā begins :

यद्भानादिदं विश्वं यज्ञानान्नेह किंचन ।
तन्महः परमानंदं वंदे निर्विघ्नकारणं ॥ १ ॥

अथास्य प्रबोधचंद्रोदयाभिधेयनाटकस्य प्रवृत्तिप्रयोजनमभिधीयते ब्रह्माज्ञानजनितानादिसंसारसागरनिमग्नानामुत्तितीर्षूणामुपनिबन्धनाटकादिकथास्वादमनसां संसारिणां परमकारुणिकः श्रीकृष्णमिश्रः संसारसमुच्छेदाय नाटकव्याजेन संसारादिरसैरुपसिच्य वेदांतसिद्धांतमंतःकरणेषु दृढयन् नाटकमारब्धवान् । तत्र च यद्यपि तद्विवरणोपायाः पूर्वसूरिनिरूपिता बहव उपलभ्यंते तथाप्यनभ्यस्तकाव्यव्याकरणानामनधीतशास्त्राणामेतद्बोधविरहव्याकुलितचेतसां सचेतसां प्रयोजनायालमिति चिच्चंद्रिकाविवरणं संक्षिपन्नतिसुबोधमारब्धुमुपकल्पतेऽतिशयेन भवानीं भावयन् भवो (भावो or भट्टो) गणेशस्तत्र प्रारिप्सितप्रतिबंधकविघ्नविघातमुद्दिश्य कृतं मंगलं शिष्यशिक्षार्थं ग्रंथादावुपनिबध्नाति । मध्याहृति । वयमित्यध्याहारः । महत्तेजः प्रकाशरूपमिति यावत् °

The colophon of the 3rd act occurs on fol. 59*b* : इति श्रीभावा(!)विश्वनाथदीक्षितसूनुगणेशभट्टविरचितायां प्रबोधचंद्रोदयचिच्चंद्रिकायां तृतीयोंकः ॥

The pagination of the two portions of *Gaṇeśa's Ciccandrikā*, from fol. 57 onwards, has been altered so as to run on with the portions that were supplied.

Old number 196. MS. C of Brockhaus's edition.

For a MS. of the latter (and larger) portion of the *Ciccandrikā*, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 286. [H. T. Colebrooke.]

4144.

1715b. Foll. 7 ; size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in. ; legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D. ; ten lines in a page.

Prabodhacandrodayanāṭaka-prākṛitavivṛiti, a Sanskrit version of the *Prākṛit* passages of *Krishṇamiśra's* play, by *Govinda Jyotirvid*, son of *Nīlakaṇṭha Jyotirvid.*

It begins :

नीलकंठं नमस्कृत्य गोविन्दो दैवबुधः ।
प्रबोधप्राकृतानां हि संस्कृतानि वदाम्यहम् ॥ °

Colophon : इति श्रीमन्नीलकंठज्योतिर्वित्सूनुगोविन्दज्योतिर्विद्विरचिता प्रबोधचंद्रोदयनाटकप्राकृतविवृतिः संपूर्णाभवत् ॥ श्रीगोविन्दज्योतिर्विदा देवोपाख्याय रामकृष्णाय दत्तं पुस्तकमेतत् ॥

Old number 774. Brockhaus's MS. D.

[H. T. Colebrooke.]

4145.

320b. Foll. 44 ; size $11\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in. ; clear Devanāgarī writing of 1734 A.D. ; eleven lines in a page.

Mahānāṭaka, ascribed to *Hanumat*, and hence also called *Hanumannāṭaka* or *Hanūmannāṭaka*. In the recension of *Miśra Dāmodara*,

arranged in 14 acts. The work, which is entirely composed in Sanskrit, presents a dramatised narrative of the principal events of the *Rāmāyaṇa*.

It begins (cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 291):

कल्याणानां निधानं कलिमलमथनं जीवनं सज्जनानां
पाथेयं यन्मुमुक्षोः सपदि परपदप्राप्तये प्रस्थितस्य ।
विश्रामस्थानमेकं कविवरवचसां पावनं पावनानां
बीजं धर्मद्रुमस्य प्रभवतु भवतां भूतये रामनाम ॥१॥
पातु श्रीस्तनपत्रभंगिमकरीमुद्रांकितोरस्थलो देवः° ॥ २ ॥
यं शैवाः समुपासते° ॥ ३ ॥
जानकी ॥ कमठपृष्ठकठोरमिदं धनुर्° ॥ ४ ॥
रामः ॥ आ द्वीपात्परतोऽप्यमी नृपतयः° ॥ ५ ॥

This text shows more verses than those commented upon, viz.: I., *śl.* 48; II., *śl.* 33; III., *śl.* 28; IV., *śl.* 19; V., *śl.* 75; VI., *śl.* 45; VII., *śl.* 19; VIII., *śl.* 55; IX., *śl.* 40; X., *śl.* 24; XI., *śl.* 42; XII., *śl.* 19; XIII., *śl.* 36; XIV., *śl.* 105.

Colophon: इति श्रीहनुमद्विरचिते महानाटके रामविजयो नाम चतुर्दशोंकः समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥ श्रीशाके १६५६ संवत् १७९१ कार्त्तिकशुक्लसप्तम्यां सौरमानेन कार्त्तिक २१ गते भौमवारे जगन्मणिशर्मणेदं पुस्तकं लिखितं श्रीनगरशुभस्थाने स्वपाठाय ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

4146.

2184. Foll. 98 (and a *śuddhapattra* to fol. 41*a*); size $11\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; large, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Mahānāṭaka, in the same recension.

It begins: कल्याणानां° (as above) ॥ १ ॥ यं शैवाः समुपासते° ॥ २ ॥ जयति रघुवंशतिलकः कौशल्याहृदयनंदनो रामः । दशवदननिधनकारी दाशरथिः पंडुरीकाक्षः ॥ ३ (Madhus. 3) ॥ तन्नारदः कामचरः कदाचिद्वात्रौ दशग्रीवपुरो जगाद ।° ४॥ जनकः ॥ आ द्वीपात्°

I., *śl.* 54; II., *śl.* 30; III., *śl.* 23; IV., *śl.* 16; V., *śl.* 59; VI., *śl.* 48; VII., *śl.* 24; VIII., *śl.* 56; IX., *śl.* 40; X., *śl.* 24; XI., *śl.* 43; XII., *śl.* 19; XIII., *śl.* 38; XIV., *śl.* 96.

A loose leaf (10 in. by $4\frac{5}{8}$ in.), written by a different hand, lying in the volume contains from within v. 52 to within v. 58 of the 14th act of the same work. [GAIKAWAR.]

4147.

1830. Foll. 63; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing (European paper); 9 or 10 lines in a page.

Hanūmannāṭaka, in *Miśra Dāmodara's* recension, but somewhat more expanded than in the preceding MSS.

It begins: जयति रघुवंशतिलकः° ॥ १ ॥ कल्याणानां° ॥ २ ॥ पातु श्रीकुचपत्र° ॥ ३ ॥ यं शैवाः° ॥ ४ ॥ आसीदुद्भटभूपतिभटप्रोन्माथिविक्रांतिको भूपः° ॥ ५ ॥ तेषामीश्वरतागुणैश्च जनुषा ज्यायानभूद्राघवो रामः° ॥ ६ ॥ सुंदरस्त्रीकदनप्रमोद° ॥ ७ ॥ पूर्णे यज्ञविधौ° ॥ ८ ॥ सीता ॥ इदमयुक्तकृतं भवता° ॥ ९ ॥ कमठपृष्ठ° ॥ १० ॥ अनेकशः संति समर्थमल्ला° ॥ ११ ॥ यदि भनक्ति धनू रघुनंदनादपरकोऽपि° ॥ १२ ॥ अद्य पश्य सखि° ॥ १३ ॥ अथ रामः । सीतासंशयमवधार्यात्मशक्तिं ज्ञापयितुं लक्ष्मणमनुवदति । आ द्वीपात्परतो° ॥ १४ ॥

I., *śl.* 68; II., *śl.* 30; III., *śl.* 26; IV. *śl.* 17; V., *śl.* 66; VI., *śl.* 54; VII., *śl.* 22; VIII., *śl.* 63; IX., *śl.* 42; X., *śl.* 24; XI., *śl.* 43; XII., *śl.* 19; XIII., *śl.* 41; XIV., *śl.* 96.

At the end, a leaf containing part of the colophon is wanting.

[DR. JOHN TAYLOR.]

4148.

1982. Foll. 37; size $8\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; no date; 9 or 10 lines in a page.

Mahānāṭaka, in the same recension, from the beginning to v. 8 of the 8th act.

It begins in the same way as MS. 320*b*.

[DR. JOHN TAYLOR.]

4149.

1279. Foll. 122; size 13¼ in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of about 1800 A.D.; 8–13 lines in a page.

Mahānāṭaka, likewise in *Miśra Dāmodara's* recension; accompanied with a commentary, called *Hanumannāṭaka-Dīpikā,* by *Miśra Mohanadāsa,* son of *Kamalāpati,* written above and below the text.

Text and commentary have been printed repeatedly at Bombay (1860, etc.) Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 291. [H. T. COLEBROOKE.]

4150.

237. Foll. 125; size 12¼ in. by 5¾ in.; fair, modern Bengālī handwriting; 8–15 lines in a page.

Mahānāṭaka, in *Madhusūdhana's* recension, in 9 acts, with *Candraśekhara Vidyālaṅkāra's* commentary (*ṭīkā*).

The commentary begins:

नत्वा रामपदाम्भोजद्वन्द्वं भवभयापहं ।
महानाटकटीकां तु कुरुते चन्द्रशेखरः ॥
बालानामन्वयज्ञानकृत एषा वितन्यते ।
नात्रोपहासं कुर्वन्तु तद्धीरा नतिरस्तु मे ॥

वर्तव्ये महानाटकाख्ये ग्रन्थे प्रथमतो दशभिः श्लोकैर्नान्दीं करोति । नान्दीलक्षणमाह यथा । आशीर्वचनसंयुक्ता नित्यं यस्मात्प्रवर्तते । देवद्विजनृपादीनां तस्मान्नान्दीति संज्ञितेति ॥ नाटके श्लोकत्रयेण श्लोकद्वयेन च प्रायो नान्दी क्रियते । तथा हि । मङ्गल्यशङ्खचन्द्राब्जकोककैरवशंसिनी। पादैर्युक्ता द्वादशभिरष्टाभिर्वा पादैस्तथेति(!) ॥ महानाटके तु नायं नियमः । इति बहुभिः श्लोकैर्नान्दीं करोति । विघ्नेशो व इत्यादि ।०

The text of this recension (cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 295) has been published repeatedly at Calcutta (with an English translation, by Mahārāja Kālikrishṇa Bahādur, 1840); also with *Candraśekhara's* commentary, ib. 1874. [H. T. COLEBROOKE.]

4151.

1715a. Foll. 65; size 8¾ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī, by *Bālo Paṇḍita,* about 1650 A.D.; 9–12 lines in a page.

Anarghyarāghava, a drama, in seven acts, by *Murāri,* son of *Vardhamāna* and *Tantumatī.*

It begins: निःप्रत्यूहमुपास्महे भगवतः कौमोदकीलक्ष्मणः०

The MS. contains numerous marginal glosses.

After the final colophon it has two verses, followed by the copyist's signature, viz.:

देवस्यात्मभुवः कमंडलुजलस्रोतांसि० (as commented upon by *Rucidatta*) ॥ १ ॥

देवीं वाचमुपास्महे तु बहवः सारं तु सारस्वतं
जानीते नितरामसौ गुरुकुलक्लिष्टो मुरारिः कविः ।
अब्धिर्लंघित एव वानरभटैः किंत्वस्य गंभीरताम्
आपातालनिमग्नपीवरतनुर्जानाति मंथाचलः ॥ २ ॥

श्रीशुभानि संतु ॥ बालोपंडितीयमिदं पुस्तकं लिखितं स्वहस्तेन ॥

The play has been edited by Premacandra Tarkavāgīśa (Calc. 1860), and repeatedly since. Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 263 seqq. [H. T. COLEBROOKE.]

4152.

320a. Foll. 88; size 11¼ in. by 3¾ in.; fairly written in Devanāgarī, in 1729 A.D., by *Jaganmaṇi Śarman,* at Śrīnagara; eight lines in a page.

Anarghyarāghava.

It ends with the first of the above two final *ślokas,* followed by the colophon, and the date (cp. colophon of no. 4145): श्रीशाके १६५१ संवत् १७८६ आश्विनकृष्णद्वितीयायां सौरमानेन भाद्रपद २८ गते शुक्रवासरे जगन्मणिशर्मेदं पुस्तकं स्वपाठायालिखच्छ्रीनगरे ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

4153.

136. Foll. 95; size $6\frac{1}{4}$ in. by $9\frac{3}{4}$ in.; fairly written, in Devanāgarī (in European style), in 1797 A.D.; 23 lines in a page.

Anarghyarāghava.

At the end it has the first of the above two final *ślokas* added in the margin so as to be inserted before the colophon.

[H. T. COLEBROOKE.]

4154.

1872. Foll. 59; size 12 in. by $5\frac{1}{2}$ in.; good, modern Devanāgarī writing (European paper); thirteen lines in a page.

Anarghyarāghava. Corrected throughout.

It ends with the first of the above two *ślokas*, followed by the colophon of the last act. [DR. JOHN TAYLOR.]

4155.

1005a. Foll. 55; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Anarghyarāghava, copied without much care.

At the end it has neither of the above two verses. [H. T. COLEBROOKE.]

4156.

1874. Foll. 152; size $12\frac{1}{4}$ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing (European paper); eleven lines in a page.

Anarghyarāghava-ṭīkā, a commentary on *Murāri's* play, composed—for King *Bhairacendra* (or *Bhairavasiṃhadeva*), son of *Narasiṃha*—by *Rucipati,* of the *Khaṇḍalavaṃśa,* residing at Vaijolīgrāma.

It begins: दोर्दंडद्धितयेन खंडपरशोः° Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 267.

This commentary has been published, along with the text, by Paṇḍit Durgāprasāda and K. P. Paraba (*Kāvyamālā,* v., Bombay 1887).

[DR. JOHN TAYLOR.]

4157.

1005b. Foll. 142; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing of 1795 A.D.; ten lines in a page.

Anarghyarāghava-ṭīkā, by *Rucipati.*

Copyist's signature: संवत् १८५२ ॥ then by a different hand: इयं मुरारिटीका गोतमीतीरसमुल्लसद्धर्मपुरीस्थ । नर्शकुर्तीत्युपनामककोनेरुशास्त्रिणा लिखापिता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4158.

937. Foll. 77; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, bold Devanāgarī writing of 1671 A.D.; eight lines in a page.

Prasannarāghava nāṭaka, in seven acts, by *Jayadeva* (*Kauṇḍinya*), son of *Mahādeva.*

It begins: चत्वारः प्रथयंतु° See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 289.

It has been published in the 'Pandit,' vol. ii. (Ben. 1867; repr., ib. 1868); by Jīvānanda Vidyāsāgara (Calc. 1873); and repeatedly since.

[H. T. COLEBROOKE.]

4159.

971. Foll. 42; size $15\frac{1}{2}$ in. by $2\frac{1}{2}$ in.; Bengālī handwriting; five lines in a page.

Ratnāvalī, a comedy, in four acts, ascribed to *Śrī-Harshadeva.*

It has been published repeatedly in India;

and, in Europe, by C. Cappeller, in Böhtlingk's Sanskrit-Chrestomathie, 2nd ed., St. Petersburg 1877, for which edition the two MSS. of this collection were collated.

An English translation of the play was published by H. H. Wilson, in his Hindu Theatre (1827), vol. ii.; a German one by L. Fritze (1878). [H. T. Colebrooke.]

4160.

2353e. Foll. 30; size 10 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by several hands, in 1751 A.D.; generally 12 lines in a page.

Ratnāvalī nāṭikā.

Dated: संवत्सर १८०८ माघसितपक्षस्यकलात्रितयमनुहि-नांशुमालिन्यां तिथ्यां लिखितेयं रत्नावली स्वात्मसंबंधिपठनाय ॥ पुटभेदन अंगनाभिधे कृतवासो धिषणोसुदुर्लभः। समलीलिख-दाम्सु साधुसज्जनगोविंदसुतः सुरत्नतां ॥

[Gaikawar.]

4161.

468. Foll. 22; size 12 in. by 4¼ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 12–14 lines in a page.

Nāgānanda, a Buddhist drama, in five acts, likewise ascribed to *Śrī-Harshadeva.*

The text has been printed repeatedly in India. An English translation was published by Palmer Boyd, with an introduction by Prof. E. B. Cowell (London 1872); a French one by A. Bergaigne (1879). Cf. F. Cimmino, Sul dramma Nāgānanda (Napoli, 1902).

The date (Saṃvat 1726) given at the end—unless it be a mistake for Śaka 1726—must have been copied from a previous MS., as the present one must have been written early in the 19th century. [H. T. Colebrooke.]

4162.

1148b. Foll. 25; size 9 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Karpūramañjarī saṭaka, a comedy, in four acts (*javanikāntara*), composed, almost entirely in Prākrit, by *Rājaśekhara* (son of *Durduka* and *Śīlavatī*), *guru* to King *Mahendrapāla* of Kanouj. Very incorrect.

It begins: भद्दं भोदु सरस्सईश्च°

It ends: विदू°। भो वअस्स वमिरा दिज्जतु हुअवहे लाजहोमो होनु ॥

राजा। तथैव भ्रमणं नाटयति नायिका सलज्जमवनतमुखी विवाहं निर्वर्त्य सोत्साहं यथार्हमभ्यर्च्य सर्वान्विसर्ज्य चक्रवर्ती भूत्वा तया सह राज्यं चक्रे ॥

भैर°। राजानं प्रति। किं ते भूयः प्रियमुपकरोमि।

राजा। नुहयसा राणलह्नारा सा(?)।

राज्ञी। सकलमवगत्य। परिणीदा महाराएण कप्पूरमंज-मिरि(°जरी) नुम्हाणं चच्चरवामसुद्धरमहप्पिसं(?)। योगिनं प्रति संस्कृतमाश्रित्य।

स्वामिंस्त्वच्चरणारविंदयशत[:] शृंगारसंजीवना
लब्धा पंचशरप्रिया ननु मया कर्पूरमंजर्यसौ।

तल्लाभेन च चक्रवर्तिपदवी लोके समासादिता किं किं नेह करोति हंत महतां संदर्शनं प्राणिषु ॥

कप्पू॥ इति निःक्रांताः सर्वे। चतुर्थं जवनिकांतरं श्रीरस्तु॥

Edited, with a *prākritavivriti,* by Paṇḍit Vāmanācārya, in the 'Pandit,' vol. vii. (1872); also separately, and, with *Vāsudeva's Prakāśa,* by Paṇḍit Durgāprasāda and K. P. Paraba (*Kāvyamālā,* iv., 1887).

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 313; Weber, Cat. Berl., nos. 1557-8; Rāj. Mitra, Notices, i., p. 46—where the author is called *Rajanīvallabha* (rather *Rajanīvallabhaśekhara,* which, however, is only the term by which the author himself explains his own name).

[H. T. Colebrooke.]

4163.

3153. Foll. 31; size $13\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Karpūramañjarī.

It ends as in the *Kāvyamālā*.

[DR. R. HOERNLE.]

4164.

699c. Foll. 29; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; rather careless, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Viddhaśālabhañjikā nāṭikā, a comedy, in 4 acts, by *Rājaśekhara*.

It begins: कुलगुरुखलानां केलिदीक्षा प्रदाने०

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 284; H. H. Wilson, Hindu Theatre, ii., p. 354.

Editions of the work have been published by Jīvānanda Vidyāsāgara (Calc. 1883), and, with *Nārāyaṇa's* commentary (Calc. 1873; and, by B. R. Apte, Poona 1886).

[H. T. COLEBROOKE.]

4165.

602. Foll. 49; size $9\frac{3}{4}$ in. by 3 in.; indifferent Devanāgarī writing, of 1514 A.D.; ten lines in a page.

Mudrārākshasa nāṭaka, a political play, in 7 acts, by *Viśākhadatta*, or *Viśākhadeva* (as he is here called in the prologue), son of (*mahārājapadabhāk*) *Pṛithu*, and grandson of *Sāmanta Vaṭeśvaradatta*.

It begins: धन्या केयं स्थिता ते शिरसि शशिकला०

Foll. 1–12 show many corrections, executed in a rather slovenly manner.

Copyist's signature: संवत् १५७१ समये चित्रभानुनामसंवत्सर आश्विनशुद्ध अमावास्यायां १५ सोमवासरे लिखितं मुद्राराक्षसं नाम नाटकं कृष्णेन [स्व]पठनार्थं परोपकारार्थं च ॥

There are several Indian editions, esp. those by Tārānātha Tarkavācaspati (Calc. 1869); Jīvānanda Vidyāsāgara (ib. 1881); K.T. Telang (Bombay 1884). It has been translated into English, by H. H. Wilson (Hindu Theatre, 1827); into French, by V. Henry (Paris 1888); into German, by L. Fritze (Leipzig 1887); into Italian, by A. Marazzi (Milano 1874).•

[H. T. COLEBROOKE.]

4166.

1238d. Foll. 42; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in Devanāgarī, about 1750 A.D., by four or five different hands; 11–14 lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

4167.

1148a. Foll. 56; size 9 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same play. [H. T. COLEBROOKE.]

4168.

1853. Foll. 45; size $11\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing (European paper); ten lines in a page.

Mudrārākshasa, by *Viśākhadatta*, son of *mahārāja* (prologue; *mahārājapadabhāj*, colophon) *Pṛithu*. [DR. JOHN TAYLOR.]

4169.

2574e. Foll. 15; folio, size $12\frac{1}{2}$ in. by $8\frac{1}{2}$ in.; fair, small, modern Devanāgarī handwriting; about 50 lines in a page.

Mudrārākshasa, by *Viśākhadatta*.

It begins: केयं कन्या(!) स्थिता ते शिरसि शशिकला०

[MACKENZIE COLLECTION.]

4170.

827a. Foll. 109; size $12\frac{1}{8}$ in. by 5 in.; good, clear, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Mudrādīpikā, a commentary on the *Mudrārākshasa,* by *Graheśvara,* son of *Siddheśvara,* son of *Rāmaśarman,* son (?) of *Śrīdeva,* son of *Jayāditya,* son of *Śrīvatsa,* son of *Cakrapāṇi,* of *Tīrabhukti.*

The commentator explains the text both from the dramatic-poetic point of view and as a manual of political ethics (*nīti-śāstra*).

It begins: कथ्यते तदा सोत्साहा: शिष्यादयोऽत्र झटिति प्रवर्तन्ते तेन ग्रन्थस्याविच्छेदे विच्छिन्नसंप्रदायेनोपजीवनप्रवाहो भवतीति सर्वमपि संधाय विशाखदत्त: प्रथमत एव तत्सर्वमभिदधाति स्म धन्या केयमिति। विभोर्महादेवस्य शाठ्यं शठस्य भाव: वञ्चना तदनुकूलं वचनं वा वो युष्मानव्यात् त्रायतां। अत्र रक्षणे आशिर्लिङि रूपं। वञ्चनापि निष्प्रतियोगिका न भवति। किं च। महतां नीचवञ्चनेऽपि न महत्त्वं। तथा च। स्वसदृशे स्वाधिके वा सा शोभनेति भगवत्येव तत्प्रतियोगिनी दर्शयितुमर्हेति। तदर्धशरीरत्वादिति तामाह देव्या इति देव्या हृत(*r.* हुत) इत्यनेन प्रकारेण सुरसरितं गङ्गां निह्नोतुं तिरोधातुं गोप्तुं वा इच्छोरिच्छत:। यद्वा देव्या इति पञ्चमी देवीत इत्यर्थ:। यद्यपि भगवान् स्वतन्त्रो निर्दोषश्च तत्त्वत: परस्त्रीविमुखो भगीरथदीर्घतपसा लोकानुग्रहकामाय च भगवतीं शिरसा बभार तथापि तत्त्वत: शुद्धस्यापि परशङ्काविषयाचारस्य तादृशाचरणेऽपि दुराचार इति परेभ्यो भेतव्यमिति शिक्षयन्निव भगवत्यामपि संकोपनं दर्शितवानित्याह केयं धन्येति वाक्यवाक्यैकदेशो यमलव:(?)। अतो भगवत्या वाक्यं प्रश्नमुत्तरं च भगवत[:।] इयं धन्या का तव शिरसि स्थिताऽस्तीत्यध्याहार्यं। इयमपूर्वनारी या भगवत: शिरसि स्थिता ईदृशं सौभाग्यं न कापि धन्या अपि नार्या दृष्टपूर्वं श्रुतपूर्वं वा। अथवा धन्यापदं सोपहासपरं अधन्येत्यर्थ:। अस्या अयं दुराचारो यद्भगवत: शिरसि स्थिति:। ईदृशोऽतिक्रमो नार्या अनुचिता भर्तुरेव शिरसि स्थिति:। यद्वा भगवती परमसुभगापि स्वामिनि दुराचारत्वेन शङ्कितेऽपि कार्यमिदमनार्यमिति छलतोऽवगमयति स्म न कण्ठत:। प्रभो दोषोपो द्वारे स्फुटीकर्तव्ये भृत्यस्यानधिकारात्। यद्वा सर्वमेव धनाधीनमिति योषिदपि धनवतीति परमेश्वरेणापि शिरसि ध्रिय इत्युपदेश:। अथवा स्त्रीस्वरूपसंपर्यायोऽयं धन्याशब्द:। धन्या योषित् प्रलोभिकेति कोषदर्शनात्। भगवतो ऽपीयं संशयाना मयि निश्चितदोषा वा मां पृच्छति। तादृशमुत्तरं करवाणि यदुभयत्रापि अर्थे बोधकमित्याशयेन मुग्धमपि निश्चितमेवोत्तरं कृतं। शशिकलेति। अत्र पदे अर्थद्वयं प्रतीयते। शशिन: कला शशिकलानाम्नीति काचित्। अत्र द्वितीयमर्थं पुरस्कृत्य पुनर्भगवती पृच्छति। अस्या एतदेव किंनु नाम। °

Act I. ends fol. 27*b* इति महोपाध्यायश्रीग्रहेश्वरकृतायां मुद्रादीपिकायां प्रथमोऽङ्क:॥ II., fol. 41*a*; III., fol. 59*b*; IV., fol. 70*b*; V., fol. 87*a*; VI. fol. 99*a*.

It ends:

अशुद्धं शुद्धं वा वचनरचनं हाटकसमं
 द्वयाः क्षेपं वह्नौ बुधजनमये युक्त इह हि।
अयं शुद्धं कान्तं परमधिकमन्यत्तु भजते
 स्वदोषत्यागेन प्रकटनमलंकारविधिषु॥

साधूनामप्यसाधोरुचितपदविधौ दक्षतामादधाने(°नो)
 नीत्या देव्या भवच्या:(°त्या) परिगतहृदय: सर्वकर्मिकतृष्णा।
कारुण्याद्धृष्टचेता निजहितपरताहानितापुञ्जितश्री:(!)
 श्रीमान्देवो महेश: प्रभवतु कृतिनामष्टसिद्धेश्वराय॥

देशे श्रीतीरभुक्तौ स [सु]विमलमतिश्चक्रपाणिर्गुणाढ्य:
 श्रीवत्सस्तत्सुतो ऽभून्नयविनयमयस्तत्र(°स्तन्त्र)विद्य: कवीन्द्र:।
तत्पुत्र: ख्यातकीर्ति: कविवरगणित: श्रीजयादित्यधीर:
 श्रीदेवस्तत्सुतो ऽभूत्त्दुचित[त]नय: पण्डितो रामशर्मा॥

सिद्धेश्वरस्तत्तनयो ऽप्यतो ऽभूद् द्विजेन्द्रवर्गे गणितप्रतिष्ठ:।
तत्सूनुरानम्रशिरा गुरुभ्यो ग्रहेश्वर: सन्नयमार्गसेवी॥

तेनेयं रचितोच्चैर्यत्नान्मुद्राख्यनाटके टीका।

इति महोपाध्यायश्रीग्रहेश्वररचितायां सप्तमोऽङ्क:॥ ख्यात: पृथ्व्यां पृथुतरयशा दुर्लभो नाम विप्र:॥

Whilst various readings are mentioned pretty frequently, no other commentator has been found referred to, the only authorities quoted (besides a *Purāṇa* and several *Koshas*) being *Nayalocana* [सन्ध्यादयो गुणा उपायाश्च भेदादय:। अथवा। मन्त्रसंगोपनं दानं चरस्य परिपूरणं। सन्यासमुद्धेनं(!) राज्ञामुपाय: परिकीर्तित:॥] fol. 9*b*, and *Nāṭakadarpaṇa* [कञ्चुकीति। अन्त:पुरचरो वृद्धो विप्रो गुणगणान्वित:। धर्मवित्त कार्यकुशल: कञ्चुकीत्यभिधीयते॥]

[H. T. Colebrooke.]

4171.

1835. Foll. 43; size $12\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; clear Devanāgarī writing, on European paper (watermark 1809); eleven lines in a page.

Veṇīsaṃhāra, a drama, in six acts, by *Bhaṭṭa Nārāyaṇa*, surnamed *Mṛigarājalakshman* (and *Nirvāṇa-Nārāyaṇa*).

This is the MS. A on which J. Grill's edition (Leipzig 1871) is chiefly based. The work has also been repeatedly printed in India (cf. Grill, introd., p. xxvii.), especially by Tārānātha Tarkavācaspati (3rd ed. 1886), N. B. Godabole (Poona 1895), and K. P. Paraba (Bombay 1898). It has also been translated into English, by S. M. Tagore (Calc. 1880).

[Dr. John Taylor.]

4172.

1316a. Foll. 44; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Veṇīsaṃhāra.

A very incorrect MS. (old no. 1290) collated by Lenz, whose notes were made use of by Grill for his edition (cf. his introd., p. xxviii., MS. L).

Colophon: मृगराजलक्ष्मनारायणभट्टविरचितं वेणीसंहारं नाम नाटकं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

4173.

1503b. Foll. 30; size $11\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of the 18th century; thirteen lines in a page.

Veṇīsaṃhāra-ṭīkā, by *Jagaddhara*, son of *Ratnadhara* and *Damayantikā*.

It begins:

कंठस्याहिमणीविभूषिततनूराजज्जटापल्लवो
हृष्यन्मौलिसुधाकरैककुसुमस्तत्पंचशाखश्रयः ।
स्यासामें(? स्याणोमें) फलदस्तु नित्यमधिकं गौरीमुखेंदुद्रवत्-
पीयूषद्रवपानदोहदवशात् कल्पद्रुमत्वं वहन् ॥ १ ॥
गुरूपदेशमासाद्य विभाव्य निपुणं हृदा ।
श्रीजगद्धरधीरेण टिप्पणी क्रियते शुभा ॥ २ ॥

इह तावन्निर्विघ्नं प्रारिप्सितसिद्धिमनुबुध्य कविः स्वेष्टदेवताकीर्तनरूपमंगलं नांदीमुखेनाह निषिद्धैरिति०

It ends:

यदि भवति मदीयग्रंथमध्ये प्रसादः (प्रमादः)
क्वचिदपि समहिस्ता(? मम हस्तः) शोधनीयो महद्भिः ।
स्खलति गमनकारी प्रायशो नात्र चित्रं
भवति च गुरुहस्तालंबनोऽपि प्रकारः ॥

असूत यं रत्नधरो गुणीशो नानागुणाढ्या दमयंतिकापि ।
जगद्धरं तस्य कृतौ व्यरंसीत् षष्ठो ऽयमंको वरटिप्पने ऽत्र ॥

इति महामहोपाध्यायधर्माधिकारिश्रीजगद्धरकृतौ वेणीसंहारटीकायां षष्ठोंकः समाप्तः ॥

For other MSS. of this commentary see Weber, Cat. Berl., no. 554; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 309. Cf. also Grill, *Veṇīsaṃhāra*, introd., p. xxxvi.

[H. T. Colebrooke.]

4174.

1605a. Foll. 27; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Ushārāgodayā nāṭikā, a drama, in 4 acts, by *Rudracandra Deva*, or *Rudradeva*; founded on the love-story of *Ushā*, daughter of the *daitya Bāṇa*, and *Aniruddha*, grandson of *Krishṇa*, as related in *Harivaṃśa*, adhy. 176 seqq. Rather incorrect.

It begins:

प्रणयकलहकोपात्पाटलिम्नि प्रजाते
मुखशशिनि परार्धे पांडुरत्वे च सद्यः ।
प्रकटितनिजदेहर्द्धद्वसीमाविभेदं
वपुरथ शिवयोस्तद्भूतये तावदास्तां (शश्वदास्तां R.M.) ॥

नांद्यंते सूत्रधारः। अलमतिप्रसृतेन(०सृतेन)। नेपथ्याभिमुखमवलोक्य। आर्ये इतस्तावत्॥

उपसृत्य नटी। इयम्हि आणवेदु अज्जउत्तो॥

सूत्रधारः। आर्ये उषारागोदया नाम नाटिका नाटयितव्यास्ति। तच्चरस्व नेपथ्यग्रहणाय यावदेषो ऽहमपि दत्तावधाना अपि सामाजिका इत्यर्थये॥

नटी। जं अज्जउत्तो आणवेदिह्मि निष्क्रान्ता॥

सूत्रधारः। सर्वतो ऽवलोक्य। भगवद्गुणानुरागादतिनवबंधप्रसंगाच्च परिभावयंत्ववहिताः कृतिमेतां रुद्रदेवस्य।०

Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 64; iii., p. 192 (with analysis).

It ends: नारदः॥ परम्पररामप्राप्रिया(०प्त्या) च किमतः परमर्थनीयं। तथापीदमस्तु भरतवाचा।

पृथ्वी समस्तरसशस्यवती सदास्तु
यंतु क्षयं रिपुगणाः किल सज्जनानां।
लक्ष्मीविलासमतुलं लभता हि(०तां हि or ०ताद्धि) लोकः
काव्यप्रबंधरचनाचतुरो जनो ऽस्तु॥

इति निष्क्रान्ताः सर्वे॥ चतुर्थोऽङ्कः॥ इति श्रीप्रतापनारायणश्रीरुद्रचंद्रदेवविरचिता उषारागोदयनामनाटिका समाप्ता॥०

In the other two MSS. above referred to the author is styled श्रीकूर्मगिरिवरेश्वरश्रीमत्प्रतापप्रतारितरिततमोभास्करश्रीमद्रुद्रचन्द्रदेवः॥

[H. T. Colebrooke.]

4175.

1627c. Foll. 39; size $8\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; legibly written, in Devanāgarī, in 1800 A.D.; 10-12 lines in a page.

Kaṃsavadha, a play, in seven acts—on the destruction of *Kaṃsa*, king of Mathurā—composed, by *Śesha Krishṇa*, son of *Nrisiṃha*, at the instance of *Giridhārin*, surnamed *Govardhanadhārin*, son of (*Akbar's* minister) *Rājan Todaramalla*. [A.]

It begins:

प्रारंभः शुभकर्मणस्त्रिभुवनक्लेशाभिचारागमः
कान्ताकर्षणकर्मकार्मणविधिः कामाद्वितीयश्रुतिः।
हुंकारो मदनस्य निर्वृतिवधूमंजीरसिंजाध्वनिः
श्रेयःसंपदमातनोतु भवतः कंसारिवंशीरवः॥१॥०

सूत्रधारः॥ आर्ये अयमेव तावदखिलब्रह्मांडमंडपमहानटः (०मंडपउपमहानटः B)। सृष्टिस्थितिप्रलयनाटिकासूत्रधारः। सूत्रात्मा विश्वसाक्षी भगवानिंदुशेखरः। तत्पादपद्मपरिचर्यापर्याप्तप्राज्यसाम्राज्यधुरंधरो गोवर्धनधारिराजश्च॥

नटी॥ को उण एसो गोवद्धणधारीति भणिज्जइ॥

सूत्रधारः॥ तदाकर्णयेतां।०

तस्यास्ति तंडनकुलामलमंडनस्य
श्रीतोडर(A B)क्षितिपतेस्तनयो नयज्ञः।
नानाकलाकुलगृहं स विदग्धगोष्ठीम्
एको ऽधितिष्ठति गुरुर्गिरिधारिनामा॥१३॥

तेन चाहं सबहुमानमाहूय समाजेनादिष्टो ऽस्मि।०

पृथ्वीमंडलमौलिमंडनमणिः श्रीमन्नृसिंहात्मजः
कृत्वा कृष्णकविः कुतूहलवशादस्मासु यन्न्यक्षिपत्।
नाट्यं कंसवधाभिधानमधुना तस्य प्रयोगोद्यमं
विद्वद्राजसमाजमानसमहानंदाय विंदामहे॥१९॥०

It ends: अपि च। साहित्यामृत० कृष्णानुगाः॥ इति निष्क्रांताः सर्वे॥ सप्तमोंकः॥

आनंदाभिधवत्सराक्षिनयनाष्टाब्जैः शाके संमिते १७२२
वैशाखाभिधमासि शंकरतिथौ धारासुते वासरे।
नाट्यं कंसवधं समाप्तिमगमत्कृष्णादिदं पंडितैस्
तैलांभःशिथिलप्रबंधनभयाद्रक्ष्यं महायत्नतः॥

[H. T. Colebrooke.]

4176.

1859. Foll. 45; size $11\frac{7}{8}$ in. by $5\frac{1}{2}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Kaṃsavadha, by *Krishṇa Paṇḍita*. [B.]

The first few leaves contain marginal glosses such as the following one on the opening *śloka*: सिंजत्येव सिंक्ते ध्वनिपदमर्थांतरे संक्रामितवाच्यं मंजुलातिशयं गमयति। ध्वन अव्यक्ते शब्द इति धातोः। निरतिशयानंदः॥

The Saṃskrit *chāyā* (not given in MS. A) is here given immediately after each of the (comparatively rare) *Prākrit* passages.

[Dr. John Taylor.]

4177.

141b. Foll. 71; size 14 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Vidagdhamādhava nāṭaka, a play, in seven acts, illustrative of *Kṛishṇa's* life and amours in *Vṛindāvana*; ascribed to *Rūpagosvāmin*.

The author's name, however, is not mentioned either in this or in the next MS.

It begins: सुधानां चान्द्रीणामपि मधुरिमोन्मादृदमनी°

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 305; H. H. Wilson, Hindu Theatre, ii., p. 393; Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 172 (where the work is ascribed to 'one of the followers of *Caitanya* of Nuddea.'

The work has been published (under *Rūpa's* name), with a commentary (including the Sanskrit version of *Prākrit* passages) and a Bengālī translation, by Rāmanārāyana Vidyāratna, Mūrshidabad (Bahrampur) 1880.

The MS. ends: कृष्णः। स्मित्वा। भगवति तथास्तु। तदेहि गोदोहावसरे मामपेक्ष्य चिन्तयिष्यन्तौ पितरावविलम्बं गोकुलं प्रविश्य नन्दयाम इति निष्क्रान्तः॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे॥

इति गौरीतीर्थविहारो नाम सप्तमोऽङ्कः॥ समाप्तमिदं विदग्धमाधवं नाम नाटकं॥ [H. T. Colebrooke.]

4178.

2353d. Foll. 78 (of which are wanting foll. 2–6, 73); size 10¼ in. by 4⅜ in.; fairly written, in Devanāgarī, by two or three different hands, about 1650 A.D.; eleven, sometimes ten, lines—the first leaf, apparently somewhat older than the rest, eight lines—in a page.

Vidagdhamādhava.

The last two leaves have somewhat suffered from insects.

Fol. 1*a* has the note: व्यासहरिरामते विभागे।

[Gaikawar.]

4179.

141a. Foll. 81; size 14 in. by 4½ in.; fairly good Bengālī writing of 1807 A.D.; eight lines in a page.

Lalitamādhava, another play, in ten acts, on the same subject, likewise ascribed to *Rūpagosvāmin*, but without his name being mentioned in this MS.

Cf. H. H. Wilson, As. Res., xvi., 120 (Sel. Works, i., p. 167).

It begins:

सुररिपुसुदृशामुरोजकोकान् मुखकमलानि च खेदयन्नखण्डः।
चिरमखिलसुहृच्चकोरनन्दी दिशतु मुकुन्दयशःशशी मुदं वः॥

अपि च।

सृष्टौ प्रोक्ष्य दिगङ्गनाघनरसैः पत्राङ्कुराणां श्रिया
कुर्वन्मञ्जुलताभरस्य च सदारामावलीमण्डनं।
यः पीने हृदि भानुजामतुलभां चन्द्राकृतिं चोज्ज्वलां
रुन्धानः क्रमते तमत्र मुदिरं कृष्णं नमस्कुर्महे॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः। अलमतिविस्तरेण। समन्तादवलोक्य। हन्त भोः सन्ततवृन्दाटवीनिकुञ्जवेदिकानिवासदीक्षारसज्ञस्य स्फुरदुद्दण्डपुण्डरीकमण्डलीमण्डितब्रह्मकुण्डतीरोपान्तस्थलीमहाभौमिकस्य भगवतो गोपीश्वरतया प्रसिद्धस्य चन्द्रार्धमौलेः स्वप्नाविर्भूतमादेशमासाद्य दीपावलीकौतुकारम्भे गोवर्धनाराधनाय श्रीराधाकुण्डरोधसि माधवमन्दिरस्य पुरतः संगतानि वैष्णववृन्दानि स्वप्रबन्धेन ललितमाधवनाम्ना नाटकेनाहमुपस्थातुं पर्युत्सुकोऽस्मि॥ तदभीष्टदैवतमभ्यर्थयिष्ये।°

Act i., *sāyamutsava* (fol. 10*b*); ii., *śaṅkhacūḍavadha* (fol. 18*a*); iii., *unmattarādhika* (fol. 25*b*); iv., *rādhābhisāra* (fol. 33*b*); v., *candrāvalīlābha* (fol. 41*a*); vi., *lalitopalabdhi* (fol. 49*b*); vii., *navavṛindāvanasaṃgama* (fol. 56*b*); viii., *navavṛindāvanavihāra* (fol. 63*a*); ix., *citradarśana* (fol. 71*a*); x., *pūrṇamanoratha* (fol. 81*a*).

It ends: इति निष्क्रान्ताः सर्वे॥ पूर्णमनोरथो नाम दशमोऽङ्कः॥

नाटके समुचितामपीश्वरः स्वैरमप्रकटयन्नुदारतां।
अत्र मन्मथमनोहरो हरिर्लीलया ललितभावमाययौ॥

समाप्तमिदं ललितमाधवाख्यं नाटकमिति ॥

पूर्णां कलाचतुःषष्ट्या लक्षणैर्भूषणैरपि ।
भजन्तु श्रुतगान्धर्वं(orig. ष्रित°) धीरा ललितमाधवं ॥

The text of this play was published by the same editor, with notes and a Bengālī translation, at Murshidābād, in 1880.

[H. T. Colebrooke.]

4180.

1668b. Foll. 32; size 9¼ in. by 4¼ in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Kumāravijaya, a drama, in 5 acts, on mythological events leading up to the victory of *Kumāra* over the *daitya Tāraka*; composed by a Marāṭha poet whose full name seems to be *Cauṇḍājī Pant Ghanaśyāma*, son of *Mahādeva* and *Kāśī*, grandson of *Cauṇḍājī Bālājī*, brother of *Īśa* and *Śākambharī*.

It begins:

नद्या हरन्हरकपर्दजुषोऽम्बुजानि
हृद्यानि मातरि सह प्रमथैर्हसंत्या ।
हृद्याचकास्तु शिशुकेलिधरः स को ऽपि
विद्यावलीकुतुकनाटकसूत्रधारः ॥ १ ॥

किं च । मूको यत्कृपया पयोजलनिधिस्थूलोर्मिगर्वोन्नती[1]
सर्वस्वासहनामुपैति सरसां सर्वंकषां साहिनीं ।
अप्यंभोजभवो यया जयति सा देवी विधत्तां सदा
भूमीमंडनपंडितेंद्ररसनारंगस्थले तांडवं ॥ २ ॥

अपि च । नीलारक्तशिरोरुहं शशधरस्रोतस्विनीशेखरं
ताटंकोरगराजकुंडलधरं कालाष्टकुंडाकृति ।
लीलाकंकणशंखचूडवलयव्यालीढहस्ताम्बुजं
कौशेयद्विपचर्मधारि किमपि द्वंद्वं हृदि स्पंदतां ॥ ३ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः। नेपथ्याभिमुखमवलोक्य। मारिषेतस्तावत्॥

प्रविश्य पारिपार्श्वकः। भाव अ अम्हि (इअम्हि) ॥

सू°। मारिष परिषदा सादरमाहूय नियुक्तो ऽस्मि ॥

पा°। कह विअ ॥

सू°। सभाजनसभाजनसमुचितं किमपि रूपकं निरूप्यतामिति ॥

पा°। अ·थि तारिसं किं वि ॥

सू°। अस्ति नाम कुमारविजयाभिधानं नाटकं ॥

पा°। को णु त·स कर्द ॥

सू°। श्रूयतां समसनतो निवेदयामि ।

यस्येशो ऽग्रभवः पिता किल महादेवः स काशीप्रसूः
साधुः श्रेयसि सुंदरी प्रियतमा शाकंभरी च स्वसा ।
समाष्टोक्तिलिपिप्रभुर्गुणनिधिश्चौंडाजिबालाजिसत्-
पौत्रो ऽयं विभुरष्टविंशतिमितश्चौंडाजिपंतः कविः ॥४॥°

सू°। मारिष वायदूको ऽप्यहं नालमेव तस्य गुणगणं वर्णयितुं तथापि किंचिदेष वर्णयामि। श्रूयतां ॥

पा°। अवहिडो म्हि ॥

सू°। स्वच्छंदप्रवहत्सु धारमधुरीकल्लोलहल्लोहला-
हंकारोत्करहुंक्रियाकरमहावाग्गुंफकृत्कंकपः ।
द्वैतध्वांतदिवाकरः किल महाराष्ट्रैकचूडामणिः
संतोषाय कुतूहलाय च घनश्यामो विजेजीयते ॥ ६ ॥

ससंभ्रममाकाशे। आर्याः किं ब्रूथ। सम्यगाह भवान् विजेजीयत इति । यदेष एव प्राकृते च निरर्गलं प्रगल्भते । अन्ये तु कवयः प्रकृतश्लोकरचनस्थले ।

प्रायः संस्कृतमाश्रित्यैतुका धन्या भवंत्यहो ॥ ७(!) ॥

इति विचिंत्य । आर्या राजशेखरश्च प्रगल्भते । पुनः किं ब्रूथ। स खलु संस्कृतप्राकृतमात्रकविरयं तु सर्वभाषाकविरिति। सशिरःकंपं । आर्यपादा एव तरतमभावपरीक्षणविचक्षणाः । मारिषं प्रति । उक्तं च तेन कविना प्रबंधप्रारंभसमये ।

यत्तत्त्वविधौ पुराणकवयः शक्ता न नित्या गिरो
यं ब्रह्म प्रथयंति शंकरपदं देवो य एवार्हति ।
यन्नामाप्यमृतार्पणैकरसिकं तं नाटकैकावली-
मध्ये नायकयाम्यहं तदिह को धन्यो मदन्यो जनः॥८(!)॥°

सू°। सखेदं चिंतां नाटयित्वा सानंदं। अलमिह महता विचारेण ।

क्रमेण परिणेष्यामि पुत्रिकां मित्रवर्मणः ।
गिरीणां सार्वभौमस्य कन्यकामिव शंकरः ॥ ७(!)॥

नेप°। हा देवि कथं त्रैलोक्यजनन्यास्तथापि तादृशी दशा संवृत्ता ॥

सू°। आकर्ण्य । कष्टं भोः कष्टं पितुरवज्ञया वितानाग्नौ पतितां सतीदेवीं विज्ञाय दूयमानमानसस्य भृंगिरिटभृंमिकामादाय मम भ्राता कनीयानित एवाभिवर्तते तदनंतरकरणीयाय गच्छावः ॥ इति निष्क्रांतौ ॥

प्रस्तावना ॥

[1] Read °गर्वोन्नतिं

ततः प्रविशति भृंगिरिटिः ॥ हा देवीत्यादि पुर्वोक्तं पठन् पुरतो ऽवलोक्य । अये माणिभद्रः समायाति ॥

ततः प्रविशति माणिभद्रः ।

मा०। उपसृत्य । सखे किं खिद्यमान इव दृश्यसे ॥

भृंगि०। किं न विदितं देवीगतं वृत्तं ॥

माणि०। सभयं । सखे कथय२ किं तत् ॥

भृंगि०। निःश्वस्य नखाग्रैर्बाष्पकणान्विकिरन् । हंत निवेदयामि मंदभाग्यः । श्रूयतां ॥

मा०। अवहितोऽस्मि ॥

भृंगि०। दक्षप्रजापतिना महासत्रमारब्धं द्रष्टुं व्रजामीति देवी ननाथ नाथं ॥

मा०। हुं ततः२ ॥

भृं०। ततो न मामाहूतवानाहूतसकलदेवतोऽपि ते पिता तन्मा गाः परिभावयितुमात्मानमिति बहुधाभिदधौ देवः ॥

मा०। ततः२ ॥

भृं०। तत्क्षणं पितृसुखमजानतो भवतो ननु सदृशं खलु गमननिषेधनमिति विषीदंतीं गच्छ गच्छेति रुषाभाषत ॥

मा०। अहो दव्याः पितरि गरीयसी भक्तिः । ततः२ ॥

भृं०। ततश्च तत्र गत एव मखपदे किमाहूतेव सत्वरमागतासीति पित्रा विप्रकृता नाथवाक्यं च विचिंतयंती देवी सशोकं तस्मिन्नेव कुंडे ।

मा०। अलमलमतः परमभिधानेन । देवेन विदित्वा किं कृतं ॥

भृं०। शोकांधेन देवेन कपर्दमधः संताड्य निर्मितो वीरभद्रो मखपदं च प्रेषितः ॥

मा०। सभयं । यद्वीरभद्र एव गतस्तत्प्रलयकाल एव समुपस्थित इति मन्ये । सखे क्व नु खलु प्रस्थितो ऽसि ॥

भृं०। शोकभारलघूकरणाय देवसंनिधिं परिहृत्य त्वामेव विचेतुमागतः ॥

मा०। विलोक्य । अये देव इत एवाभिवर्तते । य एषः

शैलादिकंठविनिवेशितवामबाहुम्
चंडीशपाणिनिहितेतरबाहुदंडः ।
बाणेन वेत्रकलितेन निवेदिताध्वा
संलक्ष्यते प्रतिकलं दयनीयवेषः ॥ ८ ॥

तदेहि विविक्तस्थलं गच्छावः । इति निष्क्रांतौ ॥

शुद्धविष्कंभः ॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः परमेश्वरः ।

पर०। सविमर्शं।

मा गच्छेति पुरा मया निगदिते रोषाकुलाभूत्प्रिया
निर्याहीति समीरिते प्रणयतः साकूतमालोकयत् ।
आस्तामेतदिदं विचित्रमपटुः कर्तुं क्षितौ या पदं
बाला सैव सखीश्च वाहनमनाकोश्याशु यन्निर्ययौ ॥९॥

क्षणं स्थित्वा ।

धिगिंद्रं धिग्विष्णुं धिगपि धनदं धिक् छतधृतिं
पतंत्यां यत्तस्यां शिखिनि भृशमौदास्यमभजन् ।
तदास्तां मद्रूपस्त्रिपुरदहनैर्वर्धितबलो
मयासौ सप्तार्चिः कथमिव सतीं तां निरदहत् ॥१०॥०

In consequence of *Śiva's* resentment and withdrawal from active interest in celestial affairs, caused by the loss of his beloved wife, the power of the *Daityas* increases and threatens to overwhelm the rule of the gods, when an oracle uttered by *Brihaspati* holds out hopes of the final victory of the gods in the event of a girl being born to *Himavat* from *Menā*. A daughter, *Gaurī*, accordingly makes her appearance in heaven, and attracts *Parameśvara's* attention. Mutual love leads to matrimonial alliance, from which *Kumāra* springs, who, in consequence of his heroic achievements, is eventually proclaimed leader of the heavenly armies.

It ends: देवः । सोल्लासं । देवि किमतः परमपि प्रियमस्ति । तथापीदमस्तु भरतवाक्यं ।

आपद्मासनमापतंगमखिलाः सत्वा लभंतां सुखं
विद्वांसो ऽपि भवंतु सत्कविगिरां गुंफे गुणग्राहिणः ।
षाड्गुण्यं भुवि जायतामपि सदा षट्कर्मनिष्ठारतं
साधूनामधिमानसारणिपरं ज्योतिः परिस्पंदतां ॥ १५ ॥

इति निष्क्रांताः सर्वे ॥ पंचमोंकः ॥ संपूर्णमिदं कुमारविजयाभिधानं नाटकं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

4181.

584 d. Foll. 14; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; excellent Devanāgarī writing of about 1500 A.D.; nine lines in a page.

Bhojasaccarita, or *Bhojarājasaccarita*, an encomiastic play, in two acts, composed, entirely in Sanskrit, by *Vedāntavāgīśa Bhaṭṭācārya*, pupil of *Nārāyaṇa munīndra* of Benares.

Bhojarāja, in praise of whose virtues the work was composed, is described as the ruler of Vrindāvatī, a locality including Vārāṇasī (fol. 9*a*), Haridvāra or Muktidvāra, the former abode of *Vedaghosha ṛishi* (fol. 11*a,b*), and Mathurā (fol. 12*b*). He was the son of *Sūrijana* (also called *Sūrajana, Surajana*), who reigned before him, and his first wife *Kamalā;* and his claim to distinction rests on his piety as a *Vaishṇava,* and various other virtues, which are declaimed by two sets of interlocutors in each act.

It begins :

श्रीमच्चक्रधरः सतां सुरतरुर्जीयादयं सर्वदा
सौभाग्यावधि भूमिदेवतिलको गोपालव्यासात्मभूः ।
संख्यावत्प्रथितो [ऽ]सतां मदहरः संतापहारी नृणां
श्रीमद्भोजमहीपतेरुदयदो धर्मो वपुष्मानिव ॥ १ ॥
यद्व्याख्याममलं जनस्य सुखदं पीयूषमास्ते प्रियं
यद्भाले रुचिरा शुभाक्षरततिर्धात्रा विचित्रा कृता ।
यत्पाणौ कमले द्विजार्पणजलैरार्द्रे सति श्रीमति
याच्याकृद्भ्रमरावली मदवती सोऽयं कृती चक्रभृत् ॥ २ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः ॥ अलमतिविस्तरेण । इदानीं खलु चतुर्दशभुवनाधीशेन सकलफलदायिना निसर्गसुंदरेण सर्वांतर्यामिणा श्रीमता श्रीकृष्णेन लीलाविग्रहधारिणेति प्रेरितो ऽस्मि ॥ यत्तावत् सूरिजननंदनस्य धर्मात्मनो भोजस्य वृंदावत्यधीशस्य राज्ञः सच्चरितं सभ्येषु सच्चरितेषु सम्यगभिनीय संदर्शयेति ॥ आशासु नयनमुन्मील्य सहर्षं । अहो परमचतुरा अस्मदभिनयं वीक्षितुं निर्मत्सराः सभ्याः संप्राप्ता एव ॥

प्रविश्य नटः ॥ अत्रागतानां सभ्यानां कः स्वार्थः । अस्मन्महिमवृद्धिरेव । तथा हि ।
महिमानं परस्यैव कर्तुमिच्छंत आदृताः ।
निर्मत्सराः शुभाचाराः सभ्या यांति सभांगणं ॥

सूत्रधारः । अलमतिविस्तरेण । विवक्षितमेव कथ्यतां ॥

नटः सोत्साहं ॥ इदमेव विवक्षितं यदावाभ्यां सभ्यानुरंजनं कर्तव्यं तत् केन साधनेनेति ॥

सूत्रधारः । कच्चिन्न जानासि किं । शृणु । इदानीं वेदांतवागीशभट्टाचार्येण निबंधो रचितो ऽस्ति ॥

नटः । स किं साधनं ॥

सूत्रधारः । कः संशयः ॥

नटः सहर्षं ॥ कच्चिन्नाम किंनामायं निबंधः ॥

सूत्रधारः । श्रीमद्भोजसच्चरितनामायं ॥

नटः सविस्मयं ॥ अये एतन्निबंधरचनकारणं वेदांतवागीशभट्टाचार्यस्य किं विमलं ज्ञानं ॥

सूत्रधारः । कः संशयः । तथा हि ।
शात्यादिसंदर्भमुपेत्य पुण्यैः पुराकृतैर्दीनदयं गुरुं यः ।
नारायणं ब्रह्मविदं मुनींद्रं संसेव्य भातीह परात्मविज्ञः ॥
कदापि केनापि कलिः कृतो नो पांडित्यमानेन समं बुधेषु ।
संपश्यता सर्वजनेषु संतं पीतांबरं येन बुधेन सो ऽयं ॥

नटः सविस्मयं ॥ अस्य वेदांतवागीशभट्टाचार्यस्य ब्रह्मविन्मुनींद्रः किं नारायणो गुरुः ॥

सूत्रधारः सानंदं ॥ अये न जानासि किं । शृणु । वाराणस्यां गृहीतलीलावतारो नारायणो मुनींद्रः ॥

नटः । भक्तिभावितं नारायणं पुरः पश्यन्निव सानंदं ॥ किंप्रयोजनो वाराणस्यां गृहीतलीलावतारो नारायणः ॥

सूत्रधारः । तमेव नारायणं ध्यायन् सप्रसादं ॥ कच्चिदंग न जानासि नारायणलीलावतारप्रयोजनं । शृणिवति प्रयोजनं । तथा हि ।
काले कलौ गतरणे कृपयन्नयं च
क्रूरं तपश्चरति तत्त्वविदो मुनींद्रान् ।
रक्षन्नृशंसकृतिभिर्विबुधैर्विपन्नां
गोरूपिणीमिव द्रुतां परमात्मविद्यां ॥

नटः । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ॥ भो रंगाचार्यस्य कवेः साक्षान्नारायणो गुरुः स वागीशो यस्य राज्ञो भोजस्य निबंधं कुरुते स भोजनृपतिः कमनीयकीर्तिरेव ॥

सूत्रधारः । सानंदं सभ्यवदनान्यवलोकयन् ॥ अये नटवर किं नावगच्छसि राजालंकार एव भोजराज इति । तथा हि ।
वृंदावतीशो जगति प्रसिद्धः शौर्येण दानेन जनावनेन ।
यशोनिधिः सूरजनो महींद्रस्तदात्मजो राजति भोजराजः ॥

नटः ॥ अये भोजराजस्य सूक्ष्मं सच्चरितं नीत्युपेतं दुर्बोधं किं विदितं ॥

सूत्रधारः । साभिमानं ॥ नटवर प्रजापालनादि वृंदावत्यधीशस्य भोजराजस्य सम्यग्ज्ञातमेव । तथा हि ।
तथा प्रजाः पालयतीह भोजो यथा प्रजाः पूर्वतनं स्मरंति ।
भोजं महींद्रं खलु चौरभीतेः स्ववीर्यतो धर्ममतिः कृपालुः ॥

नटः । प्रफुल्लनयन ऐंद्रीदिशमवलोक्य ॥ अये वृंदावत्यधीशस्य सत्कीर्तिमुद्गायंतौ पुंस्कोकिलाविवैतौ । तदस्मात्स्थानादपसर्तव्यमावाभ्यामिति वरं । यतः ।

स्वस्मात्समागच्छति सभ्यमुख्ये स्यात्तु न शक्यं खलु बोधपूर्णं ।
पूर्वं सभा संगतिनाधिके ऽपि जनेन मानाधिकमत्सरेण ॥

इति निष्क्रांतौ तौ ॥ प्रस्तावना ॥ ततः प्रविशति वाणी-पतिः । नयनानंदश्च ॥

वाणीपतिः । अये नयनानंद । इति सानंदं संबोध्य ।

तां वाणीं करवाणि वाणिललितां भोजस्य राज्ञो गुणा
वर्ण्यंते सुधया समा मधुरया यस्यां प्रिया भूभुजां ।
इत्येवं ननु भारती कृतनतिः संप्रार्थिता भूरिशः
प्रादाद्वांछितमस्तु ते वरममुं मातेव वाग्देवता ॥

तथा हि ।

भोजसंगरमयेस्य धन्विनो भीष्मदेवसदृशस्य वेपते ।
सायकै रिपुतनौ प्रवर्षितो मानसं पविसमं मुहुर्मुहुः ॥°

After these two '*vandivarau*' have made their exit (fol. 5*a*), the dialogue is carried on to the end of the first act by three *Vaishṇavas—Karuṇākara*, *Bhūrilābha*, and *Rāmadāsa*.

Act II. begins (fol. 8*a*): ततो भिन्नदेशस्थितौ निसर्गसुंदरो ऽरविंदलोचनश्च द्विजवरौ प्रविशतः ॥

निसर्गसुंदरस्तावत् । अरविंदलोचन कुतः स्थानात्समागतो भवान् तत्स्थानं स्तुत्यं । यथा ।

सूर्यबिंबं विनिर्यातमिंद्राशायाः प्रगे द्विजाः ।
दृष्ट्वा स्तुवंति तामिंद्रीं हेमाद्रिशिखरद्युतिं ॥°

After these two worthies have taken their departure (fol. 12*b*), the conversation is taken up and carried on to the end by *Cārumitra* and *Kīrtivarman*.

It ends: इति तौ निष्क्रांतौ ।

श्रीमच्चक्रधरव्यासप्रसत्युत्फुल्ललोचनः ।
वृंदावनीशभोजो ऽयं जीयात्सूरिजनात्मनः ॥

इति श्रीमन्नारायणसरस्वतीसंपूज्यचरणकमलयुगलवेदांतयागीशभट्टाचार्यकृतौ धर्माध्यक्षव्यासश्रीगोपालनंदनव्यासश्रीचक्रधरालंकृतवृंदावन्यधीश[सुरजननंदनवृंदावन्यधीशश्रीभोजराज-सच्चरितनाम्नि श्रीनाटके द्वितीयोंकः] ॥

From सुर° this has been supplied by a later scrawling hand; but the first act has the same colophon.

[H. T. Colebrooke.]

4182.

117a. Foll. 30; size 10 in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing, of about 1800 A.D.; thirteen lines in a page.

Dharmavijaya nāṭaka, an allegorical play, in 5 acts, composed—for the purpose of demonstrating the spiritual advantages of a life regulated by religious ordinances—by *Śukla Bhūdeva*, or *Bhudeva Miśra*.

It begins: प्रकटितनिजरूपः षोडशाराभिरामे°

See A. Weber, Berlin Cat., no. 1561; Rāj. Mitra, Notices, i., p. 37.

The work has been published in the *Grantharatnamālā*, iii. (Bombay 1889).

The MS. ends: विद्याः । तदेहि वत्स सहैव तावत्साधयामः ॥ इति नाट्येन निष्क्रांताः सर्वे ॥ इति श्रीमच्छुक्लभूदेवविरचिते धर्मविजयनाम्नि नाटके नायकनंदनो नाम पंचमोंकः ॥ समाप्तमेव नाटकं ॥

After the colophon the edition adds 3 *ślokas* which evidently merely record the date of a MS. used by the editor, viz.:

आनंदाभिधवर्षे तथाश्वयैः संमिते शके माघे ।
कृष्णनवम्यां पूर्णं नाटकमेतच्च धर्मविजयाख्यम् ॥ १ ॥
लिखितं शंकरभिषजा वैनायकिना पुरे त्रिसंध्याख्ये । °

This gives the late date Śaka 1776 (A.D. 1854). [H. T. Colebrooke.]

4183.

1860. Foll. 53; size 11¾ in. by 5¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 9–14 lines in a page.

Bhūdeva's Dharmavijaya, with a commentary, entitled *Arthadīpikā*, by the poet's disciple, *Bhaṭṭa Bhavānīśaṅkara*.

The commentary begins:

श्रीभूदेवगुरुं नत्वा साक्षशंभुस्वरूपिणः ।
भवानीशंकरेणास्य क्रियते ह्यर्थदीपिका ॥ १ ॥°

See A. Weber, Berlin Cat., no. 1561.

It ends:

श्रीमद्भूदेवगुरुतो ज्ञातं धर्मश्रुतादिकं ।
इति ज्ञापितमस्माभिर्नैवं नात्र प्रकल्पितं ॥ [बभूवतुः ।
अर्थः शब्दश्च सर्वोऽपि जज्ञात्मानौ(? ज्ञि° or जडा°)
ययोस्तथापि चक्राते नाटकं दीपिकां च यत् ॥ १ ॥
सर्वथा व्यवहारस्य निषेद्धुं नार्हता यतः ।
लोको धर्मस्य विजयं बुद्धा धर्मे प्रवर्तितां ॥ २ ॥
न प्रातिपदिकं किंचित् स्यात्तयोः प्रतिपादकं ।
तौ भूदेवभवानीशंकराख्यौ नामकीर्तनात् ॥ ३ ॥
असंबद्धमिमं लोकं कुर्वाते हतकिल्बिषं ।
तौ ब्रह्मकूटस्यावीशौ तरात्माहं तु जीवकः ॥ ४ ॥
इत्येवंचिन्नतुर्धेति संसराद्भिर्विभाव्यतां(!) ।
नवत्वेष्टसुधांश्वब्दे शंभुनैतद्विभावितं(°षितं W.) ॥ ५ ॥
मार्गमस्तककृष्णायां पंचम्यां पुस्तकं मुदा ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्भट्टभवानीशंकरविरचितायां धर्मविजयव्याख्यायामर्थदीपिकाख्यायां पंचमोऽङ्कः ॥

Seeing that the Berlin MS. has the same date (Saṃv. 1869 = 1812 A.D.), one might feel inclined, with Weber, to take it to be the date of the composition of the commentary, were it not that Peterson, Rep. iv., no. 710, mentions a MS. of the work dated Saṃv. 1832.

[DR. JOHN TAYLOR.]

4184.

1183b. Foll. 30; size 13½ in. by 4⅝ in.; indifferent Bengālī handwriting of 1805 A.D.; eight lines in a page.

Kuvalayavatī nāṭikā, a short play on the love of *Mādhava* (*Krishṇa*) and *Kuvalayavatī*; by *Krishṇa Kaviśekhara*.

The MS. is rather incorrect, especially in the *Prākṛit* passages.

It begins:

यः सूचेति(? संत्राति) जगन्ति यं परिचरन्त्यष्टौ महासिद्धयो
येन स्वप्रपदेऽर्पिता दिविषदो यस्मै हरन्ते बलिं ।
वायुर्वाति बिभर्ति भूर्वितपते सूर्योऽपि विश्वं यतो
यस्मै तत्प्रभयावभाति रमते यस्मिंश्च तस्मै नमः ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः ॥ अलमतिविस्तरेण । आदिष्टोऽस्मि परिषदा । अस्ति परिचितरघुकारभारतीतीर्थभूतस्य श्रीकृष्णनाम्नः कविशेख[र]स्य कृतिरभिनवा कुवलयवती नाम नाटिका । सा च रमणीयकथाकुतूहलेनास्माभिरद्य कौमुदीमहोत्सवे यथाप्रयोगमवश्यमालोकयितव्या । तत्क्रियतां नेपथ्यपरिग्रह इति । ममापि स्थाने महानत्र परितोषो हृदयस्य यत्सत्यमसुलभोऽयमेकत्वसंनिपातो गुणातिशयानां । तथा हि ।

चरितमिदंवदावयर्णोचित्रं(? चरितमिदमुदार°)
परिषदतीव गुणस्पृहावतीयं ।
वयमपि मधुरप्रयोगरक्ताः
कृतिरभिजातरसस्थितिः कवेश्च ॥

नेपथ्याभिमुखम् । आर्ये इतस्तावत् ॥ प्रविश्य नटी । अम्हि (? इअम्हि) आनवेतु अज्जो(!) ॥ सूत्र° । आर्ये कुवलयवतीदर्शनोत्सुका परिषत् । तद्यथायदादिष्टो वर्णिकाग्रहणाय पात्रवर्गः ।° --- ॥ इति निष्क्रान्तौ ॥ प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति माधवो मधुकरश्च ॥

माधवः । ललितपदेन परिक्रम्य सहर्षं । सखे मधुकर अद्य सर्वतो विशेषितगुणोऽयं रमणीयभूयिष्ठो वनाभोगः । तथा हि ।

ये पूर्वं परिणामपाण्डुरुचयः शाखावशेषा द्रुमास्
ते लाक्षावसना हिमीमभिनवां[1] प्रापुः श्रियं पल्लवैः ।
नीहारप्लपिताश्च या मधुकरैरज्ञातकल्पा लता
हृष्टो(? दृष्टे) कुन्दिनि कुड्मले प्रणयिता तासां परा बध्यते ॥

This poor play, consisting of 4 acts, looks like an imitation of the first part of the *Śakuntalā*. The hero meets *Kuvalayavatī*, accompanied by her two friends, *Navamālikā* and *Campakamālikā* (afterwards joined by *Caturikā*), in Vṛindāvana, and falls in love with her; but, in spite of every care to keep the *liaison* secret, *Rādhikā* (with her *confidante Ratnamālā*) becomes aware of it and takes offence. In the end, however, she condones the temporary aberration of her lover, and *Kuvalayavatī* and her friends are handed over to her as her handmaids; and matrimonial harmony is thus once more restored in Vṛindāvana. It would almost seem as if the author, for want of inspiration, had been in haste to bring his piece to a conclusion.

[1] Read हीमामभिनवां or इमाम°

On the margin of the last page, the play is called *Kuvalayaratināṭikā,* both in Bengālī and Devanāgarī characters.

[H. T. Colebrooke.]

4185.

1713c. Foll. 15; size 9 in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing, of 1744 A.D.; eleven lines in a page.

Narakadhvaṃsa, a dramatic entertainment, in one act, of the kind called *vyāyoga,* by *Dharma Sūri,* son of *Parvateśvara Sudhī,* who belonged to a Benares family distinguished for the proficiency of its members in philosophical studies.

The subject of the piece is the victory of *Krishṇa* over the *Asura Naraka* near Prāgjyotisha; *Purandara* and *Śacī,* with their followers, being introduced as witnesses of the fight, and their dialogue giving a vivid description of all its incidents.

The *Prākṛit* passages are throughout followed immediately by the Sanskrit version.

It begins:

कस्तूरीपरिदिग्धमुग्धकमलावक्षोजकुम्भा भुवं
नीलाद्रेः शिखरेषु नित्यकुतुकी दैत्यारिरव्यात्स नः ।
प्रत्यंगाभरणेषु दीप्तवपुषः सेवासु देवाः स्फुटी
यस्याशेषसुरात्मतां विदधते चंद्रार्धचूडादयः ॥ १ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः । सकौतुकं सर्वतो ऽवलोक्य । अहो प्रमदयति मम हृदयं प्राभातिकी लक्ष्मीः ।

शय्याम्बरं शशिनिशोरिव भाति लाक्षा-
ताम्बूलयोरिव रसैररुणाभ्रलेशैः ।
हारैः प्रसूननिकरैरिव तारकैश्च
चूर्णैः पटीरशकलैरिव चंद्रिकांशैः ॥ २ ॥

अपि च ।

त्रासात्त्रासादिताशाविवरभुवि हरेरंधकारामरारौ
तद्योधाः प्राप्तबाधा इव दिशि विहगा विद्रवंति ध्वनंतः ।
भ्रष्टाश्चित्राः पताका इव सलिलधरा हारवत्तारकाश्च
प्रांतप्रालंबिबिंबोऽम्बरसमरभुवि छत्रवच्छीतरोचीः ॥ ३ ॥

प्राचीमवलोक्य ।

प्राक्छैखरिशिखरशेखरतरुणारुणकिरणमंजरी तरणेः ।
विदधाति रथतुरंगमचूडारुणचारुचामरभ्रांतिं ॥ ४ ॥

पुनर्विलोक्य । उदितः खलु भगवान् भक्तजनश्रेयस्करो भास्करः । नूनमयमधुना कामपि कामुकपरिपाटीमाटीकते । यदिदानीं

नीतक्षपः क्वचिदधःकृतजीवनाया
रागान्वितस्तुहिनबाष्पमुचो नलिन्याः ।
लीनश्रियो विगलितालिगिरो विवस्वान्
पुष्णाति पादपतनेन पुनः प्रहर्षं ॥ ५ ॥

वियद्विलोक्य साश्चर्यं ।

श्यामीभूता सुरपथवनी वासरेष्वातपेन
स्पृष्टा धात्रा निशि विरचितैर्दोहदैर्ध्वांतधूपैः ।
सद्यस्ताराकुसुमरुचिरा मंडलेनास्य भानोः
संप्रत्येषा भवति फलिता पल्लविन्यंशुभिश्च ॥ ६ ॥

तदेनमभितः फलप्राप्तये भगवंतं भानुमंतमुपतिष्ठे ।

नमस्तमःकर्दमदुर्दमांबुधि-
प्रनष्टचेष्टाखिलजंतुसंततिं ।
प्रसार्यमाणैः पटुदीर्घरश्मिभिर्
जगत्त्रयीमुद्धरते विवस्वते ॥ ७ ॥

इति सादरं प्रणमति । वियद्विलोक्य सहर्षं ।

कालाभ्रद्विपपाकलः कतकजक्षोदः कठोराम्भसां
केकाम्नायकुहूः कलानिधिमणेः शीर्णोपलोद्भर्षणं ।
कंसारेः प्रतिबोधिका कमलिनीकादंबयोः कुट्टनी
कालः कोऽपि करोति काशसुरभिः कामं मनःकौतुकं ॥ ८ ॥

अपि च ।

चापान् पुंड्रेक्षुरूपान् कमलकुवलयोत्फुल्लमल्लीक्षुरप्रान्
दीप्रांश्चोद्दृप्तसप्तच्छदमधुमदवद्गंधयाहद्विपेंद्रान् ।
निर्बाधान् हंसयोधाञ्शरकुसुमरजोवैजयंतीर्जयंतीः
सज्जीकुर्वन् समंताद्ददति शरदृतुर्जैत्रयात्रां स्मरस्य ॥ ९ ॥

अपि च ।

सप्तच्छदस्तबकसंभृतसौरभौघ-
पुष्पंधयप्रणयमंथरगंधवाहाः ।
व्यातन्वते विमलशालिवनालिकेलि-
लोलद्भुजंगयुवपुंगवमंगलानि ॥ १० ॥

तदहं तावदाश्रिताभिमतफलप्रदायकस्य निखिलनिगमश्रेणीमुक्तावली नायकस्य कमलामुखकमलदिननायकस्य भगवतो जगन्नायकस्य शरत्कालविहितोत्सवसमालोकनातिकौतुकान् सकलकलाकलापकोविदान् पारिषदान् सत्वरमुपगम्य कमपि

रूपकविशेषमभिनीय विज्ञानं सफलीकरिष्यामीति परिक्रम्यावलोक्य च । अयं खलु लवणजलनिधेरुल्लोलकल्लोलजालेन कूले समुत्सारितो महेंद्रनीलमणिराशिरिव प्रकाशते नीलसुंदरगिरिः । यदिदानीं

चांपेयसांद्रवनराजिविराजमान-
पार्श्वद्वयस्तुहिनपांडुरतुंगशृंगः ।
निष्यंदमानविततायतहेमपक्ष-
भ्राजद्वलक्षमुखताक्ष्यधियं तनोति ॥ ११ ॥

पार्श्वतोऽवलोक्य सहर्षं । हंतास्मद्विधेयं भागधेयं । इह हि

जगत्पतेरस्य दयार्द्रमूर्तिभिः
कटाक्षवीक्षाभिरभिक्षणोक्षिते ।
सुशीतलच्छायवटांतिकस्थले
सुखोपविष्टाः स्वयमेव सज्जनाः ॥ १२ ॥

तदिह विलंबः श्रेयसोंतरायः । आर्ये इतस्तावत् ॥

प्रविश्य नटी । अय्य(!) इयम्हि । आर्य एषास्मि । किं करणिज्जमाणवेदु अय्यो । किं करणीयमाज्ञापयत्वार्यः ॥

मृ° । आर्ये किमन्यदस्ति करणीयमेतत्सामाजिकमनोरंजनात् ॥

नटी । अज्ज कहं करणिज्जं सामाइअहिअआणुरंजणं । आर्य कथं करणीयं सामाजिकहृदयानुरंजनं ॥

मृ° । विख्यातेऽजनि पर्वतेश्वरसुधीः श्रीवारणास्यन्वये
दक्षो दर्शनकारिणो सुमनसामैकात्म्यलीलायितं ।
धर्माख्येन मनीषिणा विरचितस्तत्सूनुना तादृशा(? °शो)
व्यायोगो रसजृंभितोऽस्ति नरकध्वंसाभिधो नूतनः॥१३॥

तदभिनयेन सभासदः संतोषणीयाः ॥

नटी । कहं अह्माण(°णं) अणतिमेत्तरमणिज्जो रूपआहिणओ एदाणं महप्पाणं सळहापदं (? सलाहा°) हविस्सदि ।
कथमस्माकमनतिमात्ररमणीयो रूपकाभिनयो एतेषां महात्मनां श्लाघापदं भविष्यति ।

मृ° । महात्मान एव रमणीयगुणलेशवत्तयापि परकृतिं श्लाघंते । तथाहि ।

दोषाकरोऽपि नित्यं सुधाकरत्वेन चंद्रमा लोके ।
श्लाघ्यतरो भवति बुधैर्न तथा खलु पंकजन्मभिस्तु जडैः ॥१४॥

नटी । अय्य चंदम्मि सुहाअरत्तणं विअ अह्माणं रूपआहिणवि (? °म्मि) रमणिज्जो को उणो ।
आर्य चंद्रे सुधाकरत्वमिवास्माकं रूपकाभिनये रमणीयः को गुणः ।

मृ° । अस्ति खल्वत्राप्यमृतरसनिष्यंदी सकलतमस्तोमपरिपंथी नरहरेर्नरकासुरनिबर्हणोदाहरणरूपो गुणशिरोमणिः । इत्यमेवैतत् कविना स्वकाव्ये बालभागवतेऽप्युदीरितं ।

विनिंदिताः केन च पंकजन्मना जडेन दोषोपहिता अपि स्वतः ।
ममोक्तयो विष्णुपदस्पृशो बुधैः कला इव ग्राह्यतमाः कलानिधेः ॥
[१५ ॥

नटी । निसग्गवक्कतक्ककक्कसवअणविळासस्स धम्मसूरिणो वअणाइं कहं सुहारसमहुराइं संवुत्ताइं ।
निसर्गवक्रतर्ककर्कशवचनविलासस्य धर्मसूरेर्वचनानि कथं सुधारसमधुराणि संवृत्तानि ।

सू° । तर्के कर्कशतां गतापि नितरां वाग्वैधुरी सत्कवेर्
माधुर्यं प्रकटीकरोति कविताकालेषु किं वाद्भुतं ।
पश्यात्यंतकठोरतामुपगता ग्रीष्मे मयूखावलिः
किं नाविष्कुरुते नवामृतभरं भास्वांनिधेः प्रावृषि ॥१६॥

नटी । जुत्तमुत्तमज्जेण । युक्तमुक्तमार्येण ॥

सू° । आर्ये कुतो विलंबने(°नं) ।

धाराधरतमस्तोमैः खिन्नामाशां शचीपतेः ।
हरिः प्रसादयन्नेव नाट्ये त्वरयतीह नः ॥ १७ ॥

नेपथ्ये । भीतिं विपक्षजनताजनितां जहीहि
देवेश मुंच नगरीं नगरीयसीं स्वां ।
रक्षोबलेन सहसा सह सायकाग्नौ
हव्यं करोमि नरकं नरकंटकं तं ॥ १८ ॥

सू° । सविमर्शं । नूनमयं नरकासुरत्रासेन स्वपुरं परिजिहीर्षुं पुरंदरमाश्वासयतः कृष्णस्य वेषमभिनीतवतो ममानुजस्य कलहंसकंधरस्यालापः श्रूयते । तदयमविलंबितमेव समरोन्मुखो निर्गमिष्यति । पार्श्वतो विलोक्य सहर्षं । अयंहि

अंके निधाय दयितामिह सत्यभामां
प्राप्तां पुरेव समरादिव वीरलक्ष्मीं ।
दीव्यन् रथे महति दारुकचोदिताश्वे
पंचायुधीपरिकरः पुरतोऽभ्युपैति ॥ १९ ॥

तदावामनंतरक[र]णीयाय सज्जीभवावः ॥ इति निष्क्रांतौ ॥

प्रस्तावना ॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः कृष्णः ॥

कृ° । अयि दारुक प्राग्ज्योतिषं प्रति सत्वरं चोदयाश्वान् ॥

दारुकः । आयुष्मन् मया निश्चितपूर्वमेव भवतश्चिकीर्षितमेतत्पुरंदरागमनात् ॥°

It ends: पुरंदरः । नूनमयं द्वारकापुरपरिसरे संचरन्मुरहरो हलधरेण प्रत्युद्गम्यते । तद्वयमप्येतदनुज्ञाताः सुरपुरं प्रविशामः ॥ इति नंदनंदनस्यंदनस्यंदनसविधं सक्रंदनः समवतरति ॥

पु° । भगवन्नभिवंदते पुरंदरः ॥

कृष्णः । अप्रतिपक्षो भूयाः ॥

पु° । भगवन्ननुगृहीतोऽस्मि ॥

कृ° । इदं तन्मणिकुंडलाभरणयुगलमदित्यै समर्पय ॥

पु॰ । सहर्षं । महाप्रसादः । इति सादरं गृह्णाति ॥

कृ॰ । पुरंदर किं ते भूयः प्रियमुपकरोमि ॥

पु॰ । इतः परं किमु कर्तव्यं ।

दुर्वारा समरे मुरेण सहिता सर्वापि रक्षश्चमूर्
गर्वान्धो दलितश्च सोऽपि नरकः पूर्वामराणां प्रभुः ।
निर्वाणं गमितश्च शोकदहनो गीर्वाणमातुस्ततः
सर्वाण्यस्मदपेक्षितानि भगवन्निर्वाहितानि त्वया ॥८१॥

तथाप्येतदस्तु भरतवाक्यं ।

भामत्युल्लसिता रता विवरणे तंत्रे निरूढिं गताः
सच्चिंतामणयः समुज्ज्वलयशोलीलावतीवल्लभाः ।
सांख्यन्यायविचारचंचुमतयः प्राभाकरप्रक्रिया
धौरेयस्फुरणा भवंत्ववनिपा विप्राश्च नित्योत्सवाः ॥८२॥
स्वाबिभ्रता श्रियमुरस्यथवा शिरोधाव्
अब्जं च नाभिसुषिरे यदि वा कपर्दे ।
पाणौ सुदर्शनवताप्यथवा ललाटे
देवेन केनचिदिदं जगदे तु मोदं ॥ ८३ ॥

इति निष्क्रांताः सर्वे । व्यायोगः समाप्तः ॥ संवत् १८[०]१ आषाढशुद्धद्वितीयायां लिखितं मृत्युंजयेन ॥ श्रीमाचे नमः ॥

Whilst each leaf is marked नरकध्वंसः नाटकं (or ना॰) व्या॰, on the title-page the work is called नरकासुरध्वंसः ।

If, by his reference to a *Bālabhāgavata*, the author (as would seem) refers to his own work, no such work of his is known to exist, unless, indeed, the *Kūrmabhaṭṭa*, to whom such a work is ascribed in Bühler's Cat. of Gujarāt, etc., MSS., ii., 14, is a mistake for *Dharmabhaṭṭa*.

The MS. belonged at one time to one *Nārayaṇa Bhaṭṭa*. [H. T. COLEBROOKE.]

4186.

2353 a. Foll. 19; size 10¾ in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing, of 1588 A.D.: eleven lines in a page.

Vāsantikā nāṭikā, in 4 acts, by *Rāmacandra*.

The plot is the familiar one of a king (*Haṃsaketu* of Pushpapura) falling in love with a singing girl (*Vāsantikā*), and of a jealous queen (*Haṃsamālā*, daughter of *Kuntaleśvara*) trying to separate them, till at last, *Vāsantikā* is found to be the long-missing daughter of *Malayaketu*, Mahārāja of Kesarapura, on the banks of the Kāverī, who is at the same time the queen's uncle. The princess being compelled by a curse to become a maid-servant till a wonderful jewel (*hāramadhyamaṇi*) of which she has been robbed is recovered, her mother's sister, *Vasumatī*, in the disguise of a female mendicant, named *Rāgataraṅgiṇī*, takes her to the court of Pushpapura. Here at last the jewel turns up again, with a prediction attached to it by the sage *Vāmadeva* to the effect that she shall be wed by *Haṃsaketu*, who at the same time shall become *cakravartin*. Thus the queen at length becomes reconciled to the proposed addition to the king's seraglio.

It begins: श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

आयाता पुरतः सखीजनगिरा व्रीडावनम्रानना
स्विद्यत्स्वच्छकपोलमीक्षितवती रोमांचितांगं वरं ।
व्यावृत्ताननमीक्षितालिवदना व्यावर्तमाना मनाक्
साशंकं शशिमौलिना गिरिसुताश्लिष्टा शिवायास्तु वः ॥१॥

नांद्यंते सूत्रधारः । अलमतिप्रस्तुतेन । पुरतोऽवलोक्य । हंत सिद्धार्थोऽस्मि । यतः । समुदिता नानादिगंतरेभ्यो भगवतस्त्रिलोचनस्य यात्रायां यात्रिका लोकास्तद्यावदत्र गच्छामि । परिक्रामति ।

नेपथ्ये । हंहो सूत्रधार वयमतिभीष्मग्रीष्ममिहिरकरसंताप-भयात् कतिपयवासरानिहैवातिवाहयिष्यामः । तद-नुग्रहबुद्ध्यास्मासु भवता रामचंद्रकवेः कृतिर्वासंतिका नाम नाटिका प्रयोक्तव्येत्यार्यविदग्धमिश्रा विज्ञापयंति ।

सूत्र॰ । आकर्ण्य । हंत हृदयानुसारिणा प्रसन्नं दैवेन । उच्चैः । भो भोः सामाजिका एष तावदहं गृहं गत्वा गृहिणी-माहूय संगीतकमनुतिष्ठामि ॥

पुनर्नेपथ्ये । त्वरतां२ भवान् ॥

सूत्र॰ । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । आर्ये इतस्तावत् ॥

प्रविश्य नटी । अज्ज एसम्हि । आणवेदु अज्जो ॥

सूत्र॰ । आर्ये आज्ञप्तोऽस्मि तावदेतैरार्यविदग्धमिश्रैर्वासंतिका नाम नाटिका नाटयितव्येति ॥

नटी। सविश्वासं। अज्ज ण मे अंगाइं पप्फुरंति ॥

सूत्र०। ससंभ्रमं। किमिति२ ॥

नटी। सासं। अज्ज अज्ज (आर्य अद्य) कुंडिनपुरादो आअदेण (आगतेन) केणावि कुशीलवेण विहत्थीकिदम्हि (विहस्ता कृतास्मि) ॥

सूत्र०। कथमिव ॥

नटी। जं तुह बहणिआ मातुस्सिआए (यत्तव भगिनीं मातृष्वसा) समं मातुलकुलादो जणअघरं पट्ठिदा (जनकगृहं प्रस्थिता)।

सूत्र०। ततस्ततः ॥

नटी। तदो कुदोवि उवट्ठिदेण महाणीकेण विअट्ठिदा (विघट्टिता) कुतोवि (कुत्रापि) देसंतरे लीणा। रोदिति ॥

सूत्र०। हा कष्टं। अथ तत्रभवती भवत्या मातृष्वसा किंवृत्ता ॥

नटी। अश्रूणि प्रमृज्य। तदो णिवुत्ते तस्सिं सा विइदो तदो विलोइअ सणिव्वेदा कासाए परिधरिअ तं अणेसिदुं देसंतरे वाहुडइ ॥

सूत्र०। सनिश्वासं। धिग्दैवं यदेतादृश्यो ऽपि महाकुलसंभवास्तादृशीमवस्थां प्रतिपद्यंते। क्षणं ध्यात्वा। आर्ये अहमप्यनया चिंतया परिभ्रष्टचित्तः शक्नोमि नात्मानं धारयितुं। यतः।

> चिंतया भ्रष्टचित्तानां धीरतां वहतामपि।
> अनास्था जायते नित्यं संस्तुतेष्वपि वस्तुषु ॥

नेपथ्ये। साधु रे भरतपुत्र साधु सम्यगभिहितं चिंतयेत्यादि पठति ॥

सूत्र०। आकर्ण्यावलोक्य च। आर्ये संप्राप्तस्तावदयं महाराजस्य हंसकेतोरमात्यो वसुमित्रः। तदेहि गच्छावः। इति निष्क्रांतौ ॥ प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति वसुमित्रः।

वसु०। साधु रे साधु सम्यगभिहितं चिंतयेत्यादि पठित्वा चिरं विचिंत्य। सत्यं चिंताविष्टानामीदृश्येव रीतिः। आत्मानं निर्वर्ण्य। आः अहमपीत्थंभूत एवास्मि। यतः।

> राजकार्याणि सर्वाणि हित्वा संप्रति शून्यया।
> चित्तवृत्त्या मयात्मापि न विशेषाद्विभाव्यते ॥

अथवा प्रभूणामुदयमुपेक्षमाणानां भृत्यानां कुतः श्रेयः। तथाप्येतावच्चिंतनीयं। यत्सप्रश्रयमनुनीतेन महर्षिणा परिव्राजिकाशिष्याया वासंतिकायाः पाणिपीडनमहोत्सवमनुभवत एव वत्सहंसकेतोश्चक्रवर्तित्वमित्यावेदितं। देव्या च कुंतलेश्वरदुहित्रा हंसमालया सबहुमानमाहूयामात्यवसुमित्र [।] इयं संगीततरंगिणी परिव्राजिकास्मास्वतिविश्वसिति। अस्मास्वेव स्थातुमिच्छति। तदत्रभवतीं सशिष्यां त्वयि निक्षेपमिव निक्षिपामि। अनंतरं कर्णे लगित्वा यथैनां वासंतिकां न नयनगोचरीकरोत्यार्यपुत्रस्तथा विधेहीति सामादिभिर्निगृहीतोऽस्मि। तदत्र किं क्षमं। क्षणं ध्यात्वा। भवतु भृत्यानां प्रभुकृत्यमेवोद्देश्यं न तु कर्तृविशेषस्तन्मधुकरादितीर्थेन पंचयिष्यामि ॥ नेपथ्ये कलकलः ॥

वसु०। आकर्ण्यावलोक्य च। अये यथा संचरत्प्रतीहारशतकरकलितकनकवेत्रयष्टिप्रहारप्रतिसार्यमाणनागरिकजनकोलाहलः श्रूयते तथा तर्कयामि यत्प्रचलित एव धर्मासनादुत्थाय मधुरेण सममेकांतसेवनाय देवः। तत्कार्यशेषं चिंतयामीति निष्क्रांतः ॥ विष्कंभकः ॥

ततः प्रविशति राजा विदूषकश्च ॥

राजा। वयस्य पश्य। सोऽयमुत्कंठातरलितहृदयः समुपागतः सुरभिसमयः। यस्मिन्हि

> भूयो भूयः कुसुमविशिखद्वेषिभालाक्षिवह्नि-
> ज्वालामालाकवलितवपुःकामिकेदारसंस्थः।
> अस्यन्नस्यद्धरिणनयनादृष्टिपीयूषवृष्ट्या
> सिक्तः सिक्तो मनसिजतरुः पल्लवान्यादधाति ॥०

The Sanskrit version of the Prākrit passages is only given in the margin of the first few pages. The writing of foll. 3-10 has suffered from damp along the right-side edge; whilst the left edge of fol. 14, and the right-hand edge of the last three leaves has been torn or eaten away.

It ends: राजा। इतः पर - - - मस्ति। यतः।

> नीतस्तेन महर्षिणा स्मृतिपथं देव्या प्रसादः कृतो
> जातास्तेऽपि दिगंतगीतयशसः सं[तोषिताः पा]र्थिवाः।
> त्वं चापि प्रणयोद्धुरा समभवत्तस्मै पुनः श्रेयसे
> प्राप्ता चेयमुदंचदंबुजमुखी नातः परं प्राप-(r. प्रार्थ्यते) ॥

[तथा]पीदमस्तु भरतवाक्यं।

> काले तोयमुचो भवंतु जलदाः क्षोणीभुजः पालयं-
> त्वेतामंबुधिमेखलां वसु[धरां प]र्यन्तशांतारयः।
> काव्यालापकथाविदग्धमनसो भूयासुरेते जनाः
> शर्वैः शर्मपरंपराः प्रवितरत्वास (-) ˘ - नां मुहुः ॥

इति निष्क्रांताः सर्वे ॥ चतुर्थांकः ॥ इति रामचंद्रकृता वासंतिका नाम नाटिका समाप्ता ॥ सं १६४५ शनौ आ। कृष्णाजीसुतमुरारिणा लिखिता। श्रीगोपीजनवल्लभाय सततं कुर्मो नमो ना- ॥

Fol. 1*a* has the statement of a former owner: व्यासहरिरामने विभागे। [GAIKAWAR.]

4187.

2353 b. Foll. 25; size 10 in. by 3¾ in.; good Devanāgarī writing, of 1470 A.D.; eight lines in a page.

Pāṇḍavābhyudayam chāyānāṭakam, a dramatized account of the birth of *Draupadī* from the smoke of a sacrifice performed by *Drupada*, king of Pañcāla (act I.), and of her being given away in marriage, by *svayaṃvara*, to the five Pāṇḍava princes (act II.); composed, by *Vyāsa-śrī-Rāmadeva*, for the delectation of his patron, *Vīra Raṇamalladeva nṛipati*, grandson of *Haribhrama* (*Haribrahman*).

The MS., though written by a skilled calligraphist, is, on the whole, rather incorrect in its readings; and there are occasional small lacunae, probably caused by flaws in the original MS. In some places a second hand has made corrections.

It begins:

विसर्गात्सर्गादाविह किल विधातुः समुदिता
परा सा काचिद्भागधरमचिदुन्मेषमहसः ।
पुराणं वेदानप्यखिलपुरुषार्थाश्रयतरून्
गुरून् पंचाम्नायान् सममथ भजंती विजयते ॥ १ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः । समंतादवलोक्य सचमत्कारं । अये कथमियं प्रवृत्तैव शरत् । यदिदमपगतजलदपटलकलंकशंकमपंकसंकरममलसलिलकेलि-लोलकोलाहलि-कलहंस-कुलाकुलितकमलवनं भुवनमंडलमलंकरोति कापि समयलक्ष्मीः ।

अपि च ।

एतस्मिन् शरदुत्सवेऽतिसुभगं गायंति भृंगांगना
नृत्यंत्यच्छकराभिनीतिभिरिमा राजीविनीराजयः ।
मुक्ताजालकशालिसंततसितज्योत्स्नावितानं वियच्छ्रेणीभिः ककुभां मुखेषु च शुकैरातन्यते तोरणं ॥ २ ॥

किंचित्परिक्रम्य सोल्लासं । अहो महोदयपरंपरामिव पश्यामि । यदिह जगदुदरजागरूककौमुदीमहसि हसितहरिन्मुखे सुखितसुरमुनिमनुजमनोहारिणि हरिप्रबोधमहोत्सवे त्रिभुवनजनमनः-प्रमदमादधानो जगदुदयमहानाटिकाभिनयमथारभत कोऽपि सकलकलामयः समयसूत्रधारः । तथा हि ।

तत्रादृग्विधिनाऽभिनेतु[म]भितः शुद्धप्रबंधक्रमं
यः संमूर्छति मंजुले मधुकरप्रारब्धगीतध्वनौ ।
उत्सायांशु घनावलीजवनिकामस्मिन् जगन्मंडपे
प्रत्यग्रप्रथितप्रसादसुमुखीः प्रावेशयद्दिग्वधूः ॥ ३ ॥

साकूतमिव । अहमपि तदप्र(?°नु) त्रिविधवीरचूडामणेरसमसाहसकस्य स्वयमंकायातविजयश्रीस्वयंवरमालालंकृतकंटकंदलस्य भुजबलदलितसकलारातेरारतस्य श्रीहरिभ्रमतनुजजन्मनो महामंडलेश्वरस्य श्रीमतो रणमल्लस्य महानवम्युत्सवमनुमिलितसमस्तसामंतचक्रे ऽनुकृतशक्रसंसदि दर्शितसकलकलाकला[प]शालिनि निखिलनिरवद्यविद्याविद्योतमानेऽस्मिन्नास्थानीमंडपे कस्यचित्प्रबंधस्याभिनयेन निजकुलकलां कृतार्थयितुमिच्छामि । तद्भवतु । परिक्रम्य नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । आर्ये इतस्तावत् ॥

प्रविश्य नटी । सप्रश्रयमंजलिं बद्ध्वा । एसम्हि । आणवेदु अज्जो ।

सूत्रधारः । सादरं । आर्ये ननु प्रवृत्तैव तावदियं शरत् ।

नटी । साश्चर्यं । अज्ज कज्जलकिसिण सुघणघोरंधयामुक्कलिदभुवणकोसम्हि । ° - -

सूत्र° । ससंर(? सरसं) । अयि एतदर्थमेवाकारितासि । किंच विदितमेव तावद्भवत्या ।

अस्ति स्वश्रयनैकहेतुरखिलक्ष्मावर्मसत्कर्मणाम्
आविर्भावितभावितात्कृतयुगाचारप्रचारः क्षितौ ।
वीरश्रीरणमल्लदेवनृपतिस्तद्गुणे रागिणी
यत्र श्रीश्च सरस्वती च वसतस्त्यक्त्वा निजं मत्सरं ॥ ६ ॥

अपि च ।

न जिह्वासाहसं न खलु विपुलत्वं च मनसो
न चायुःसातत्ये कतिचन विधातुः प्रतिभुवः ।
गुणानामास्थानं निधिरनवधिः शौर्यमहसः
कथं वा वर्ण्यः स्याद्भणत रणमल्लः क्षितिपतिः ॥ ७ ॥ °

आर्ये निरूपयामि तावत्किमपि रूपकमनुरूपं । इति चिंतामभिनीय सहर्षोल्लासं । अस्ति किल सकलसामंतचक्रचूडामणिना कबंधजकुलावतंसेनामैव(?°मुनैव) नरपतिनाभ्यर्थितस्य सरसकवेर्व्यासश्रीरामदेवस्य निर्मितिरभिनवं पांडवाभ्युदयं नाम छायानाटकं । तदभिनयेन °इमं नृपतिमाराधयिष्यामः । यदियमहिसामग्री(?) ।

मद्वर्गो नटकर्मधर्मनिपुणाः सभ्या गुणग्राहिणो
वाणी रामकवेरवेक्षितरसौचित्या चमत्कारिणी ।
पांडूनां चरितं च सिंचति सुधाधाराभिरंतः सतां
स्वामी श्रीरणमल्ल एव निखिलक्ष्मापालचूडामणिः ॥ १० ॥
° १३ ॥

नेपथ्ये । अयि(? अयि) भागुरे कुशकुसुमसमृद्धिवर्धितस्तावदति-
विमलसलिलाशयालंकृतः किमपि कमनीयोऽयं देशः ।

सूत्र० । श्रुत्वा । सहर्षं । आर्ये समुपक्रांतमेव वर्णकैः । यदयं मुख्यनामा ममानुजो गृहीत[कुशकुसुमो] जाबालिरित एवाभिवर्तते । तदेहि । आवामप्यनंतरकरणीयाय सज्जीभवावः ॥ निष्क्रांतौ ॥ प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति गृहीतकुशकुसुमः सकमंडलुर्जावालिः ।

जावालिः । ऊर्ध्वमवलोक्य । अहो । विदलितमिव गगनतलं । पुरस्तादवलोक्य । प्रभातमिव पश्यामि ।०

Jāvāli is joined by *Bhāguri*, who tells the story (heard from *Śālaṅkāyana*—pupil of *mahāmuni Śamīka*, dwelling on the Śrīparvata—who has come from the south country to king *Drupada's* sacrifice) of a *Brāhmaṇī* widow who comes to stay at Ekacakrā in a Brāhman's out-house (*aṅgaṇa-kuṭīraka*) with her five sons, one of whom, by dint of great strength and valour, subsequently rids the town of a *Baka-rākshasa*, to whom the Brāhman, according to the daily custom, was to have given himself up; whereupon the widow with her sons disappears from the city.

The *vishkambaka* completed, the first act begins thus (fol. 9*b*):—

नेपथ्ये । भोः २ वितताध्वरोपचारपरिचारकाः । समाज्ञापयति वः सर्वानेष देवो देवयजनमधिवसन् पांचालचक्रवर्ती ।

अमंदस्वादूनि प्रगुणयत भोज्यानि बहुशः
समंतान्नीयंतां घृतदधिपयांसि प्रचुरतां ।
चिनुध्वं द्राक्षेक्षुप्रभृतिमधुरं वर्गमभितः
प्रसर्पत्सौरभ्यं कुरुत विविधं पानकमपि ॥ १७ ॥

अपि च ।

यद्यस्मै रुचितं प्रदेयमखिलं तस्मै तदेवादरात्
शाकानां तु पुनः पुनर्विकरणे कार्यः प्रमादो न च ।
भुंजाना व्यजनानिलैरुपरतस्वेदोद्गमाः सं[ग्र]ह-
सत्तांबूलविलेपनव्यतिकरे मा भूत्कचिद्विस्मृतिः ॥ १८ ॥

अपि च ।

कीर्यंतां गृहपक्षिणां प्रतिपथं धामानि संतुष्टये
गोभ्यः संतु समंततोऽतिविततास्तद्ग्रासघासादयः ।
आनेतुं पथिकान् पुराच्च परितस्तिष्ठंतु दूता बहिर्
वन्यानामपि तृप्तये निशि तदाहारा ध्रियंतां वने ॥ १९ ॥

ततः प्रविशति राज्ञः प्रतीहारः ।

प्र० । समर्पितस्तावत् स्वामिनो निदेशः । सहर्षाश्चर्यं । अहो निखिलजननयनमनोहारिणी किमपि कमनीयताम-यं(०यी) यज्ञमंडपश्रीः । तथा हि ।

चेतःकर्ष[क]कुंकुमांबुभिरियं सिक्ता समंतान्मही
तद्भंगिक्रममुक्तमौक्तिकशतैरंतःकृतस्वस्तिका ।
चित्रैरत्र वितानतः प्रविततैराभूतलालंबिभिः
प्रालंबैः सुमनःस्रजां जवनिकाशोभाभितस्तन्यते ॥ २० ॥
०२२ ॥

ततः प्रविशति सपरिजनो राजा ऋत्विजश्च ।

प्रतीहारः । सबहुमानमुपसृत्य । जयतु २ देव इति प्रणमति ॥

राजा । विरोचन समादिष्टं सूपकारपरिवेषिकाभिः ।

प्रती० । सप्रश्रयं । संपादितः सकल एव स्वामिपादानामादेशः ॥

राजा । सानंदं । विरोचन विभावयामि । किमपि समधिकाद्यमनसः प्रसक्तिः ।

न संगः साधूनां न च विपुलतीर्थानुसरणं
न सेवा देवानां न च विविधविद्याव्यतिकरः ।
अमंदा[नन्दा]य प्रभवति सतां चेतसि तथा
यथा वैतानोऽयं विधिरधिकरम्यः प्रतिपदं ॥ २३ ॥

पुरतोऽवलोक्य ऋत्विजो निर्दिशन् राजा खड्गधरं प्रति ।

पश्य वसुभूते अत्र कर्माणि कथमिव प्रचरंति ।

ऋत्विजः । उग्रानेताविष्णता भूरिनाष्ट्रान्
विश्वास्याच्चै(?ऐ)श्चकुपा शश्वदूतीः ।
तद् वृत्रहन् मामस्तुतः सुवर्धास
त्वं नो विश्वान पविना पाहि दाश्वन् ॥ २४ ॥

इति होमं नाटयंति ।

राजा । सहर्षं । अहो प्रथमसवनाह्वानगानादिध्वनिरयं मनः-प्रमदमातनोति ।०

It ends : द्वैपायनः । राजन् श्रूयतां ।

निर्गत्य लाक्षागृहतः प्रदीप्तात् परोचनं(!) शांतिहविर्विधाय ।
गुप्तं चरंतोऽपि ममाज्ञयात्र प्राप्तास्त एते नृपपांडुपुत्राः ॥ ३६ ॥

राजा । सानंदं । भगवन् अनुगृहीतोऽस्मि संशयनिरासेन ।

द्वैपा० । अपि च ।

युधिष्ठिराद्यैरिह पंचभिस्तैरंशे किलायं मघवावतीर्णः ।
शची तवेयं तनया तदस्याः पंचाप्यमी संतु वरा नृवीराः ॥ ३७ ॥

राजा । सोपग्रहं । भगवन् किमनेन भगवता यावदेतद-स्मत्कुलं कुरुकुलं च ।

या एताः श्रुतयस्त्वयैव भगवन् व्यस्ताः समस्तास्तु ता
या चान्या विविधात्मिका स्मृतिरियं युष्मादृशामुक्तयः ।
किं वातः परमस्ति मूलमपरं धर्मस्य तद्यद्गिरा
पंचैते पतयो मदीयदुहितुः पाणी तथैषामिह ॥ ३७ ॥

इति द्रौपदीं करेण गृहीत्वा पंचभ्यः समर्पयति । आकाशे दुंदुभिध्वनिः पुष्पवृष्टिश्च । नीराजनप्रभृतिमंगलाचारश्च । युधिष्ठिरादयो द्वैपायनं प्रणमंति ॥

द्वैपा° । युधिष्ठिरं प्रति । किं ते भूयः प्रियमुपकरोमि ॥

युधि° । भगवन् अतः परमपि प्रियमस्ति ।
यज्जाक्षागृहवह्निना न दहनं मार्गे हिडिंबादिभिर्
यद्विघ्नस्य लवोऽपि न प्रतिहतास्ते ते बकाद्याश्च यत् ।
स्त्रीरत्नं यदवाप्तमेष सकलो युष्मत्प्रसादो ऽथवा
पांडूनामुदयस्य मूलमतुलं नाथ त्वदीयाशिषा ॥ ३९(!) ॥

तथापीदमस्तु ।
पर्जन्योऽयं विधत्तामभिमतफलदामुर्वरीं भूमिपाला
भूयासुस्त्यक्तवैराः सततगतरुजः संतु [लो]का विशोकाः ।
शश्वद्विश्वंभरातः प्रथितनवसुधासारमाधुर्यधुर्या
वर्या वाचः कवीनां सहृद[यहृद]यानंदमुल्लासयंतु ॥ ४० ॥

द्वैपायनः । एवमस्तु । राजानं प्रति । विधीयतां वैवाहिको
विधिः ।

राजा । आदेशप्रमाणमिति निष्क्रांताः सर्वे ॥ द्वितीयोऽङ्कः ॥

समाप्तं चेदं पांडवाभ्युदयं नाम छायानाटकं । कृतिरियं महाकवेः श्रीरामदेवस्येति ॥ °संवत् १५२७ वर्षे फाचोत्र(!) सुदि १ शक्रे(marg. °नौ) लिखितं ॥ [GAIKAWAR.]

4188.

2353 c. Foll. 9 (one of which, fol. 2, is wanting); size 9¾ in. by 4¾ in.; fair, somewhat cursive, Devanāgarī writing, of 1574 A.D.

Dūtāṅgada, a short dramatic composition (*chāyānāṭaka*)—in which the ape *Aṅgada*, the son of *Bālin*, is despatched by *Rāma* to *Rāvaṇa* to demand the surrender of *Sītā*—by *Subhaṭa*.

It begins: पायात्स वः कुमुदकुंदमृणालगौरः° नीव्यो (काञ्च्यो ed.) भवंति शिथिला जघनस्थलीषु ॥ १ ॥° See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 276–278.

The little work has been edited in the *Kāvyamālā*, no. 28 (1891). According to the editors, the author (like *Hemacandra*) flourished under *Kumārapāladeva* of Gujarāt (1088–1172 A.D.), in whose honour this work was composed.

The missing leaf contained from (वर्स)तोत्सवे (ed. p. 2, l. 7) to वि गले (p. 5, l. 11). The discrepancy in the number of *ślokas* seems chiefly owing to some of the verses (esp. Prākṛit ones) not being numbered in the MS. There are, however, considerable differences of reading.

It ends: रामस्त्वयोध्यामभ्यागच्छन् लंकारणभुवं निदर्शयन् पुष्पकाधिरूढः सपरिवारः स्वयं च सीतां प्रति । अत्रासीत्° कंठाटवी ॥ ४६ ॥

इति नवरसगीर्भिर्जानकीं प्रीणयन्सः° प्रकटितबहुभद्रः क्षुद्रसंहर्तृकीर्त्तिः(! सर्वदा रामभद्रः ed.) ॥ ४७ ॥

स्वनिर्मितं किंचन गद्यबंधं कियत्कियत्प्राक्तनसत्कवीन्द्रैः ।
प्रोक्तं प्रगृह्य प्रविरच्यते स्म रसाढ्यमेतत्सुभटेन नाट्यं ॥ ४८ ॥

इति श्रीकविसुभटेन विरचितं दूतांगदं नाम छायानाटकं समाप्तं ॥ शाके दलवशकेतु १४९६ नभस्ये मासि शुक्लके । उदयाकरेणालेखि नाटकं दशमीगुरौ ॥

[GAIKAWAR.]

4189.

1520 e. Foll. 13; size 10¼ in. by 4¼ in.; good Devanāgarī writing, of 1584 A.D.; 12–14 lines in a page.

Dūtāṅgada, in a different recension from that of the preceding MS. and the printed edition, but likewise attributed to *Subhaṭa*.

Not only is the dialogue itself considerably extended in this version by the insertion of many additional stanzas, but narrative verses also are thrown in, calculated to make the work a curious hybrid between a dramatic piece (with stage directions) and a narrative poem. This latter character of the composition is rendered still more pronounced by an introduction of 39 (12 + 27) stanzas in mixed metres

(partly, however, placed in the mouths of *Rāma* and *Hanumat*), referring to incidents which lead to the discovery of *Sītā's* hiding-place.

On the first 9 leaves of the MS. numerous marginal and interlinear notes in Gujarāṭī have been added, which have, however, suffered a good deal from wear along the edges.

It begins :

कौशल्यालसदालवालजनितः सीतालतालिंगितः
 सिक्तः पंक्तिरथेन सोदरमहाशाखाभिरभ्युन्नतः ।
रक्षस्तीक्ष्णनिदाघपाटनपटुच्छायाश्रियानंदकृत्
 युष्मद्वांछितसत्फलानि फलतु श्रीरामकल्पद्रुमः ॥ १ ॥
उद्धर्तासौ धरित्रीभरमिति भुजगाधीश्वरो वंशवृद्धिः
 संवृत्तेयंशुमाली दलितपरिभवा भाविनी द्यौरितींद्रः ।
हर्षोद्विद्राननश्रीरजनिजनिदिने यस्य लक्ष्मीवयस्यः
 सोऽयं वः सर्वकालं सफलयतु मनःकामनां रामनामा ॥ २ ॥
कूर्मः पादोऽस्य यष्टिर्भुजगपतिरसौ भाजनं भूतधात्री
 तैलापूराः (? तैलोत्पूराः) समुद्राः कनकगिरिरयं वृत्ति-
 वृत्तिप्ररोहः (? वृत्तवर्ति°) ।
अर्चिश्चंडांशुरोचिर्गगनमलिनमाकज्जलं दह्यमाना
 शत्रुश्रेणी पतंगा जयति रघुपते त्वत्प्रतापप्रदीपः ॥ ३ ॥°१२ ॥
आ द्वीपात्परतोऽप्यमी नृपतयः सर्वे समभ्यागताः
 कन्येयं कलधौतकोमलरुचिः कीर्तिश्च लाभो ऽपरः ।
नाकृष्टं न च टंकृतं न नमितं नोत्थापितं स्थानतः
 केनापीदमहो महाधनुरिदं वानीरमुर्वीतलं ॥ १ ॥°
यद्बभंज जनकात्मजाकृते राघवः क्षितिपतेर्महद्धनुः ।
तद्धनुर्गुणरवेण रोषितस्त्वाजगाम जमदग्निजो मुनिः ॥ ८ ॥
राम उ°। भो ब्रह्मन् भवता समं न घटते संग्रामवार्तापि नः
 सर्वे हीनबला वयं बलवतां यूयं स्थिता मूर्धनि ।
 यस्मादेकगुणं शरासनमिदं सुव्यक्तमुर्वीभुजाम्
 अस्माकं भवतो यतो नवगुणं यज्ञोपवीतं बलं ॥ ९ ॥°
हनुमानुवाच रामं प्रति ।
 दृष्टा सा जनकात्मजा रघुपते युष्मत्प्रसादान्मया
 लंका नाम पुरी समुद्रजठरे तत्रास्ति वीरप्रभो ।
 राहुग्रस्तनिशापतेरविकला लावण्यहीनप्रभा
 सीता जीवति हे नु किं वद सखे रामामृतं मामसं ॥ २७ ॥
अथ दूतांगं ॥ श्रीरामाय नमः ॥
 रमंते योगिनो यत्र नित्यानंदे चिदात्मनि ।
 इति रामपदेनाशौ (°सौ) परब्रह्माभिधीयते ॥ १ ॥
रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे
 रामेणाभिहता निशाचरचमू रामाय तस्मै नमः ।
रामान्नास्ति परायणं मम परं रामस्य दासो ऽस्म्यहं
 रामे चित्तलयः सदा भवतु मे हे राम मां मा त्यज ॥ २ ॥
पायात्स वः कुमुदकुंदमृणालगौरः° ॥ ३ (ed. *śl.* 1) ॥
शंभोः कोदण्डभंगादविदितविभवः° ॥ ४ (ed. 2) ॥
येनोल्लंघ्य तरंगिणीपतिमयं दुर्वारशाखामृगैर्
 हत्वा राक्षसपुंगमेवमपरा प्रावर्तितासृग्मयी ।
सिंधुर्नीतं विधिवत्तया जलनिधेरुल्लंघनं मार्गितः
 दूतो वालिसुतः कृतो रिपुजये रामः सदा पातु नः ॥ ५ ॥
सूत्रधारः मुख्यनट° । विश्वविश्वंभरासमुद्धरणादिवराहस्य°
 महाकविना सुभटेन निर्मितं दूतांगदं नाम छायानाटकं
 भवतां पुरो ऽभिनेतव्यं मया ।
 अत्रैव धर्मविधिरत्र पतिव्रतात्वं
 सौभ्रातृता च निखिला गुरुभक्तिरत्र ।
 वाल्मीकिना कविवरप्रवरेण गीते
 रामायणे वदत कोऽत्र गुणा न संति ॥ ७ (!) ॥
 तारापतिं वानरराजलक्ष्मीं° ॥ ८ (ed. 3) ॥
 तारा रुमा हरिपतिं रविजं विधाय
 हत्वा पुरंदरसुतं बलिनं शरेण ।
 बद्धार्णवं दाशरथिः स देवः
 सुवेलशैलोपवनेषु रम्ये (? रेमे) ॥ ९ ॥
रामः । लक्ष्मणं प्रति ।
 तीर्णोऽर्णवः कवलितेव कपीश्वरस्य° ॥ १० (ed. 4) ॥
लक्ष्मणः । आर्य श्रीराम कातरमनोऽवलंबिना दैवेन किं ।
 उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः° ॥ ११ (ed. 5) ॥
 यावल्ललाटशिखरं° ॥ १२ (ed. 6) ॥
जयति भृगुवंशतिलकः प्रथमकविर्द्विजवरः स वाल्मीकिः ।
मृदुललितपदनिबद्धं कृतमिह रामायणं येन ॥ १३ ॥
जयति रघुवंशतिलकः कौशल्याहृदयनंदनो रामः ।
दशवदननिधनकारी दाशरथिः पुंडरीकाक्षः ॥ १४ ॥
तीर्णोर्णि ॥ ° ॥(!)
 तदुल्लंघ्यनलंघयज्जलनिधिं सर्वप्लवंगैः समं
 तीरे वारिनिधेर्निवेश्य सकलं सैन्यं ततो राघवः ।
 कर्तुं कोणपशोणितैर्जलनिधिं प्राहाग्रजं लक्ष्मणं
 दिव्यं गृह्य धनुः शरं च परमं वैरीवधे दीक्षितः ॥ १५ ॥
 यावल्ललाट ॥ ° ॥(!)
 संदिश्यतां रघुपते त्वय विग्रहस्य संधेः° ॥ १६ ॥
 यो वाली राक्षसं तं त्रिभुवनभयदं दुर्जयं° ॥ १७ ॥

तदादिश्यताम‌ंगदाय दौत्यं ॥
सहहुमानमवलोक्य अंगदं श्रीरामः । वत्स अंगद ।
पिता ते यद्बाली° ॥ १८ (not numbered in MS.; ed. 7) ॥
अंगद उवाच । किं प्राकारविहारतोरणवतीं लंकाम्० ॥ १९ (MS. १८; ed. 8) ॥
राम उ° । अंगद रावणं प्रति गत्वा इति निवेदय ।
अज्ञानादथवाधिपत्यरभसाद्° ॥ २० (MS. १९; ed. 9) ॥
रामस्य वचनं श्रुत्वा वालिपुत्रो महाबलः ।
उवाच वाक्यं मेधावी राघवं हरिसंनिधौ ॥ २१ ॥
अंगदः । किमेतत् । संधौ वा विग्रहे वापि° ॥ २२ (ed. 10) ॥

Besides the introduction, the MS. contains 138 verses (as against 56 of the edition); but the total number is still larger, owing to several verses, apparently considered as mere variants of the same, being sometimes counted as one, e.g., after *śl.* 104, beginning जन्म ब्रह्मकुले°, two others are given, beginning in the same way, and the next verse (105) being then (like the verse before the colophon) actually introduced by पाठांतरं । सा हंचर्ये(? हर्म्ये) रामभद्रे सचटु° ॥

Whilst verses 132 and 138 (the last) of this version correspond to vv. 49 and 54 of the edition, the intervening verses are quite different; nor are the last two verses of the edition found here. It ends:

बाल्ये येन हृता सुकेतुदुहिता भग्नं धनुः शांभवं
स्वर्गायासगतिः क्षता भृगुपतेर्गुर्वाज्ञया मेदिनी ।
त्यक्ता वालिरपि क्षतः कपिपतिं सुग्रीव स्वाकरोत्
पौलस्त्यं विनिहत्य येन युगपल्लंकेश्वरोऽहं कृतः ॥ १३७ ॥
त्वां पौलस्त्य निहत्य यस्त्वदनुजं कर्ता स लंकेश्वरं ॥ १३७ (!) ॥
पाठांतरं । अत्रासीत्फणिपाशबंधनविधिः° कृत्वा च कंठावली ॥ १३८ ॥
इति सुभटेन विरचितं दूतांगदं नाम नाटकं समाप्तं ॥ सं १६४१ वर्षे १५०५ प्रवर्तमाने पुस्तकलिते व्यासमहं कालतसु मथुरादासु ॥

The remaining space on the last leaf is filled up with miscellaneous verses (beginning स: किं सुंदरि सुंदरं न करोषि), written by two different hands. [H. T. COLEBROOKE.]

4190.

607a. Foll. 51 (one of which, fol. 3, is wanting); size 10 in. by 3¾ in.; clear Devanāgarī writing, of 1666 A.D.; six lines in a page.

Nandighoshavijaya, or *Kamalāvilāsa*, a dramatic entertainment, in five acts, on incidents connected with the religious festival of the '*rathayātrāmahotsava*,' or procession of *Purushottamadeva's* car; composed by *Śivanārāyaṇa Dāsa*, son of an *ambashṭha* (? *Dūrgādāsa*), in honour of his patron, *Gajapati Narasiṃhadeva*.

It begins:

फुल्लत्पंकजतां स्मितांभसि रमावक्त्रामृतांशौ परि-
स्फीते चारुचकोरतां दिविषदां हृत्पुंडरीकेऽर्कतां ।
दैत्यस्तोमवनीषु दारुणदवोद्दामक्रियापाटवं
बिभ्रत्कौस्तुभभूषणस्य नयनं पायादपायाज्जगत् ॥ १ ॥
अपि च ।
लावण्यांबुतरंगिणी तरुणिमप्रागल्भ्यकेलिस्थली
पुष्पेषोर्निशितानि विजयीन्यस्त्राणि कांतेः सभा ।
भाग्यं नंदयशोदयोर्व्रजवधूप्राणा जगन्मंगलं
मूर्तिः पातु जगंति वासवमणिः श्यामाभिरामा हरेः ॥ २ ॥
अपि च ।
यद्यप्यस्ति समस्तवस्तुषु तथाप्येकांतभक्तेच्छया
लीलोपात्ततनौ तनौ तु दधतं सृष्टिक्रियासाधनं ।
पाथोयोपदिशंतमौपनिषदं तत्त्वं स्वरूपोदयात्
दूरोन्मूलितमायमर्जुनसखं ध्यायेम मध्येरथं ॥ ३ ॥
नांद्यंते सूत्रधारः । सकलमप्यलौकिकचमत्कारसंभारशालिनि परामर्शानधीने वस्तुनि वाचां प्रपंचेन । किं च सांप्रतमहं श्रीमत्सात्वतगणहृत्कमलातरुज्जृंभमाणलावण्यसंतानवि-द्रावितद्रावितभुनासीरमणिमांसलमरीचिनिचये त्रिलो-कीलोकोपजीव्यकरुणावरुणालये पुंडरीकालयपांडुर-गंडकपालीकंडूयनतांडवितावरपुटपटुसंचारपंडिते भगवति जगतीपरिवृढे अहर्निशनिर्वासिताशेषवासना-विषयिगणानुगम्यमानचेतोवृत्तिसंतानसंविधीयमानता-दृग्वासनानुसंधीयमानसपर्यापर्यायसोदरीकृतनृगनहुषभ-रतभगीरथांबरीषपर्यंकांतनिर्व्यूढपर्यंकबंधविश्रांतकांतेः

प्रतिपक्षवक्षःकपाटपाटनाविर्भूताभिनवनरसिंहमूर्तेर्गजपतेर्नरसिंहदेवस्य—[this name has been supplied by a different hand* at the beginning of four lines daubed over with yellow pigment at the end of fol. 2*b*, and beginning of fol. 4*a*; the expunged passage (which did not contain that name) having originally ended with तस्य श्रीमन्महाराजकुमारस्य]—वपुष्मद्भिर्निगमैरिव प्रत्यक्षतां गताभिः स्मृतिभिरिव स्वीकृताकृतिभिर्दंडनीतिभिरिव दर्शनविषयमुपेतैर्दर्शनैरिव मुखैरिव काव्यालंकारनाट्यस्य भाजितसभाजिरैः सभास्तारैरादिष्टोऽस्मि । यत्तस्य जगतीजनमनोनयनमहोत्सवस्य करुणाकटाक्षपातपरिभावितैहिकामुष्मिकभावुकेन शिवनारायणदासाभिधेनांबष्ठमनुना तदाज्ञया विनिर्मितं नंदिघोषविजयाख्यनाटकमभिनेतुं । अतः सहधर्मिणीमाहूय संगीतकमनुतिष्ठामि ॥ परिक्रम्य नेपथ्याभिमुखमवलोक्य किंचिदाकर्ण्य पुनरपवार्य । अये प्रिया समाहितेन चेतसा किमप्यद्भुतं गायति । तदत्रैवावस्थाय तूष्णीमाकर्णयामि । तथा करोति ।

नटी गायति ।

आणंदामिअपुंजो रेअइ· नीलाद्दिकुंजम्मि ।
मुत्तामशिला कषणो जलभ्भइअमेहदो मसिणो ॥ १ ॥
आनंदामृतपुंजो राजते नीलाद्रिकुंजे ।
मुक्तामशिला कृष्णः जलभरितमेघतो मसृणः ॥ १ ॥ °२ ॥

सूत्र° । आकर्ण्याभिसृत्य । प्रिये किं तावद्गायसि ॥

प्रविश्य नटी । सलज्जाह्लादं । अज्ज न किंपि अणं °३ ॥ °४ ॥

सूत्र° । प्रिये एवमेतत्कः संदेहः ।

धाम्नि ब्रह्ममये निरंतरचिदानंदामृताम्भोनिधौ
प्रत्यग्ज्योतिषि योगिनामपि मनो ध्यानैकतानोत्तरं ।
यस्मिन्नस्तमुपेत्य न व्यवसितं धत्ते पदव्याकुलम्
अक्ष्णोर्गोचरमेतदभ्रकुसुमं कुर्वंत्यमी किं जनाः ॥ ५ ॥°

Then, hearing two persons speak behind the scene:

सू° । एतौ देव्याः कमलायाः किंकरावशरोधचरौ जयाजयौ भवत्या वैदग्ध्यबोधभाषया स्मारितरथयात्रामहोत्सवेनाभ्यर्णसंभावितेन जनितोद्वेगौ रोषादिहैवागच्छतः । तदिदानीमस्माकमितोऽपसरणमेव श्रेय इति निष्क्रांतौ ॥

प्रस्तावना ॥

Act I. *Abhisheka.*—*Brahman* tells *Jaya* and *Jayā* the traditional story of king *Indradyumna* and his pilgrimage to the *Nīlādri* and the *Purushottamakshetra* (cf. nos. 3627, 3711), whither *Purushottama* (*Vishṇu*), according to his annual custom, has now again betaken himself, thereby arousing *Kamalā's* (*Lakshmī's*) displeasure. *Citraratha* and *Urvaśī* also appear, sent by *Indra* to inquire after the goddess.

II. *Kamalāviraha.*—*Vimalā* tells *Nārada* and *Virajā* the circumstances regarding the estrangement of the divine couple; the goddess having become jealous of the '*yajñavedi*,' looked upon by her as her '*sapatnī*.'

III. *Punarāvirbhāva.*—The *devī*, in her apartments, attended by *Jayā*, is lamenting her fate. The *ṛishi*, with *Vimalā* and *Virajā*, having pacified her, she asks to be taken to her lord.

IV. *Rathavijaya.*—*Viśvāvasu* and *Menakā*, having been sent by *Viriñci* to see that everything is ready for the festival, describe the incidents connected with it, as witnessed by them. Then enters king *Narasiṃhadeva* with his spiritual guide (*Rāyaguru*) and his ministers to do homage to *Purushottama*.

V. (? *Kamalāvilāsa* or *Nandighoshavijaya*).—*Viśvāvasu* and *Menakā* witness and describe the subsequent ceremonies. *Kamalā* appears and receives homage from the king (acting as the god's *pratinidhi*, or *pratimūrti*); whereupon she becomes satisfied with her consort's doings, saying (fol. 46*a*): तवाधिष्ठितायां मयि का शक्तिर्निर्वाणवितरणे यज्ञवेद्याः ॥

* It had, however, in the first place been supplied by a second (neat) hand in the lower margin of fol. 2*b* as to be inserted after नरसिंहमूर्तेः, but has been daubed over along with the two bottom lines (doubtless in order to disguise the gap caused by the loss of fol. 3), after which it was written in again by a third hand; a ३ having also been added on fol. 2*b*.

With one or two exceptions, the Prākṛit passages are followed by their Sanskrit versions. Only the minor female characters (but neither *Kamalā* nor *Virajā* and *Vimalā*) speak, however, in Prākṛit.

It ends : तथापि तदस्तु यथा भरतेन गीतं ।

असितमणिमरीचिवीचिसंग-
स्फुरदधिशंपमकंपमिंदुबिंबं ।
विकसितसरसीरुहांकभृंगो-
व्यतिकरमुग्धमपायतः पुनातु ॥
स जयति पुरुषोत्तमः स रामः
कमलमुखी कमला च सा सुभद्रा ।
जयतु नरपतिः प्रजाश्च सर्वा
द्विजवृषभाश्च निरीतयो भवंतु ॥

अपि च ।

भक्त्या विष्णुं हृदि परिचरन् मोदयन् सन्मनांसि
श्रांतिं धुन्वन् सुरविटपिनां भाष्यन्वैरिकांताः ।
नीतिं धर्मे ऽनिशमुपनयन् वर्धयन् राजलक्ष्मीं
वैरिंचाब्दं भुवि यिजयतां केसरी सिंहवीरः ॥

इति नंदिघोषविजयनाम्नि नाटके पंचमोंकः ॥ समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥ संवत् १९२३ ॥ फाल्गुणे कृष्णपक्षस्य अमायां भौमवासरे । लालाभिधेन लिखितं मुदे भवतु धीमतां ॥

The leaves are marked कम० ; and the reverse of the last leaf contains the (Nāgarī) title *śrī-Kamalāvilāsa-nāṭakam*. [H. T. COLEBROOKE.]

4191.

99. Foll. 35 ; size $10\frac{3}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in. ; modern Devanāgarī writing (Nepalese paper) ; 8 or 9 lines in a page.

Hāsyārṇava, a comedy in two acts, by *Jagadīśvara*.

It begins : खेदस्यंदितसांद्रचंदनचयं०, cf. Wilson, Theatre of the Hindus, ii., p. 408 ; Sylvain Lévi, Le Théatre Indien, p. 253 ; Cat. Bodl., nos. 311, 312.

The MS. is incomplete ; the first act ending on fol. 34*b* : इति हास्यार्णवे सभानिर्णयः प्रथमोंकः ॥

Editions of this farce were published at Calcutta, in 1835 and 1872.

[B. H. HODGSON.]

4192.

607 c. Foll. 19 ; size 10 in. by $3\frac{1}{2}$ in. ; careless, modern Devanāgarī writing ; 8–10 (mostly 9) lines in a page.

Hāsyārṇava-prahasana, a complete, but poor copy. [H. T. COLEBROOKE.]

4193.

3281. Foll. 32 ; European foolscap paper (water-mark 1811), 13 in. by 8 in. ; twenty lines in a page.

Hāsyārṇava, the text written out on one side as for publication, with an English translation on the opposite side.

The latter begins :—"A Bráhman pronounces the benediction : May the copulation of the husband of *Mridani* with *Parvati* be for the happiness of the voluptuous—"

The Sanskrit translation of the Prākṛit passages is not given. [H. H. WILSON.]

4194.

2388. Foll. 134—of which are wanting foll. 4, 6, 7, 50, 51, 56, 57, 65, 66 (but 67 double), 69, 90–92, 99, 115–117, 126, 128, 133–135 ; size 9 in. by 4 in. ; fair, large Devanāgarī writing, of about 1700 A.D. ; seven lines in a page.

Gaṅgadāsa-pratāpavilāsa, a drama, in 9 acts, on certain incidents in the life of king *Gaṅgadāsa BhūvallabhaPratāpadeva*, of Campakapura (i.e. Campānīr, with its hill-fort, the Pāvadurga or Pāvakadurga) in Gujarāt ; composed by *Gaṅgādhara*.

It begins: श्रीमहामाया काली ॥

श्रीमत्संतोषजननी जननी जगतां परा ।
परापरगिरं दद्याद्दयानंदमयी मम ॥ १ ॥

उद्यत्कालीकटाक्षावलिचलनचलल्लोचनापांगरंगः
क्रुध्यद्दैतेयमुक्तागतशरनिकरच्छेदिबाणप्रयोगः ।
मौलच्छृंगारवीरस्फुरितभुजयुगोल्लासिरोमांचितांगः
संधाने सावधानस्त्रिपुरनृपजयी पातु गंगेश्वरो वः ॥ २ ॥

विश्वामित्रातिथिश्वाध्वरहरविहरद्यामिनीचारहारी
सीताशृंगारलीलांकितभुजविलसत्कार्मुकज्याकृतांकः ।
पारावारांतरुद्धारितदृषदतुलस्फीतसद्गीतकीर्तिर्
लंकेशार्तंककारी स जयतु भुवने रामनामावतारः ॥ ३ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः । परितोऽवलोक्य । अहो भूमंडलमाखंडलपुरं संप्रति विजिगीषतीति भाति । यतः ।

इह हि विबुधाधारः पात्रः सुरालयभूधरं
जयति कनकोन्मादं भूभृद्विविक्तसुवर्णभूः ।
कुलसुखकृता युक्तः पत्या स गोत्रभिदा युतं
स्थिरतरलसद्गंगासंगो विनिर्गतजह्नुजं ॥ ४ ॥

निवसति महाकाली यस्मिन्कुतूहललालसा
निजमनु कलाभ्यासैरेतन्नृपेण विभाविता ।
सितगिरिमपि त्यक्त्वा प्रातः प्रियाविरहासहो
विलसति महादेवो ऽप्यस्मिन् गणावलिमंडितः ॥ ५ ॥

व्यरचि किमयं धात्राधारः प्रयासवतायता
सकलवसतिर्ब्रह्मांडस्य स्वभावमहान् गिरिः ।
उपरि च तले मध्ये यस्मिन्निवासवतां नृणां
त्रिभुवनजनप्राप्यं सौख्यं सदापि ददाति यः ॥ ६ ॥

कुवलयदलश्यामः कामं पुरा यदजीजनत्
कुवलयदलश्यामः कामं वधूनयनांचलः ।
जनयति गिरेरस्योपांते स्थिते पुरचंपके
तदुचितमहो लज्जां नैति स्वयं जनयन् रतिं ॥ ७ ॥

अपि च । एते चंपककामिनीपरिलसद्धम्मिल्लमल्लीमिलच्-
चांपेयप्रबलस्फुरत्परिमलस्वीकारतस्तुंदिलाः ।
पीत्वा वारि शरत्प्रसन्नसरसां पावाचलारोहण-
प्रत्यारोहणजातखेदहरणा वांतीह मंदानिलाः ॥ ८ ॥

०१४ ॥ . . . the lost leaf 4 contained from the latter part of *śl.* 10 to the beginning of *śl.* 14.

पटाक्षेपेण विदूषकः । अहो सच्चं सच्चं ।

सोदाणं वसणं कथा वि मइणं माणं पहूणं णवा
णो वंगम्मि रअस्स मे ण जणिअं से संभु कंबुप्पहं ।
लंबत्तंनयणद्वयं मम हिमं मज्जंमि णो दीसये
ता भूमितलज्जोसिआ ण विबुहत्थीणं महिज्जंतरं(!) ॥

सूत्रधारः । अहो कस्त्वं मध्येसभं प्रसभं परिहससि ॥

विदूषकः । परिहासभट्टोऽहं तुहे वुत्तं वणेमि ।

सूत्रधारः । ध्वनिना विपरीता प्रतीतिर्ज्ञायते । ० . . (foll. 6 and 7 wanting, containing *śl.* 15-21) . . ०२३ ॥

कुर्वन्नस्रदवादमुद्यतमहावादं सबाधं ज्वलत्
प्रांतापारपुरं पुरंदर इवानीकं सुरद्वेषिणां ।
बलात्पाणितुरुष्कलोकवनितावक्षोजयाथव्रजं
निस्त्राणप्रतिवादिनं समकरोत्कौतूहलेनैव यः ॥ २४ ॥

देशान् गुर्जरभूमिपस्य सहसा यो लीलयैवाग्रहीद्
यः संग्राममभातले ऽतिविमतान् भूमीपतीन्व्यग्रहीत् ।
यो ऽधीनत्र समग्रहीद्बहुतरानर्थिव्रजान् रक्षितुं
यो वैरिक्षितिवल्लभैः सह भुजोत्कर्षादलं व्यग्रहीत् ॥ २५ ॥

यस्मिस्त्राणरणाद्रणादपगतः स्वप्राणनिस्तारणं
प्राप्तः स्वांगुलिचर्वणं न चरणं वेगद्रुतः कारणं ।
कृत्वा दुस्तृणदुर्दुमादिवरणं संत्यज्य सद्वारणं
जप्त्वा दुष्करणं स गुर्जरसुरत्राणः कथं प्राणिति ॥ २६ ॥

तत्कीर्त्या भुवनत्रये धवलिते शोणादिवर्णोज्झिते
संध्याताण्डवमस्मरन्पशुपतिर्गौर्या सदा संगतः ।
तस्मात्प्रीतिमतीयमत्र नृपतौ श्रीगंगदासाभिधे
मामादिक्षदमुष्य नाट्यविषये तेनाहमत्रागमं ॥ २७ ॥

तदहमनेकानवद्यमंत्रविद्योपासनासमासादितसर्वैसपर्याराचार्यवर्यैः० विराजमाने श्रीमन्महाकालीप्रासादपुरोवर्तिनि सभातले ऽस्मिन् सुखासीनं शरत्समयसमुचितदेवीपूजनाय समागतं सकलराजवर्गं गंगाधरकविरचितगंगदासप्रतापविलासनामनाटकाभिनयेन परितोषयामि ।

गंगाधरकविकविता चरितं श्रीगंगदासभूपस्य ।
वयमपि नाट्ये कुशलाः किं संतोषकरणं नात्र ॥ १ ॥

विदूषकः । को सो कई जस्स कव्वेण संतोसो भोदि ।

सूत्रधारः । तस्य गुणवर्णनपद्यं नाकर्णितं । तस्य विरुदपद्यं त्वया नाकर्णितं ।

विदूषकः । तइ मह कणं किं न सावएसि ।

सूत्रधारः । शृणु ।

तरद्गंगातुंगाकुलतरतरंगातुलवचो-
भणी रंगासंगादमृतरसशृंगारिततनुः ।
मधूत्संगी भृंगालसलसदनंगारितरुणी-
दृगासंगाभं गायति रचयति गंगाधरकविः ॥०

नेपथ्ये । अलंक्रियतामलंक्रियतां पुरं ।

कुर्वंतु प्रतिवीथि मार्जनविधिं पद्मानि मुक्ताफलैर्
माणिक्यैरभितो लिखंतु सुधया लिंपंतु सौधानि च ।
बध्नंतु प्रतिमंदिरं प्रतिपुरद्वारं पताकावलीर्
वादित्राणि च वादयंतु नगरे नृत्यंतु वारांगनाः ॥ १ ॥

चूलिका ।

विदूषकः । ससंभ्रमं विलोक्य । भाव महूसवसंभमाकलिदो को
एसो आअच्छदि ।

सूत्रधारः । मारिष अयं किल राजसचिवो देवीमहोत्सवसंना-
हाय पुरपालकानाज्ञापयति । तद्वयमप्यभिनयोचितने-
पथ्यग्रहणाय व्रजामः ।° इति निष्क्रांतौ । प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति राजसचिवो हरिदासः । यथा ।

स्फायत्प्रोज्ज्वलकंचुका° ॥ २ ॥

सचिवः । उच्छ्वस्य सानंदं ।

धैर्यैकपद्यां चलतामभिमानवतां नृणां ।
करावलंबनं दत्ते दैवं साहसिनां स्वयं ॥ ३ ॥

कथमहह पंचत्रिंशत्कुलराजकन्यकाव चाहुआणकुल प्रदीपस्य
हठहंमीरस्य मम स्वामिनो भोगींद्रस्य मस्तकरत्नमिव कन्यारत्न-
मभिलषतो महंमदमहासुरत्राणस्यापमानना स्वभुजबलेनैव मत्स्वा-
मिना समकारि । तत्र संगरैकागवीरस्य स्वप्रभोर्भुजसामर्थ्यम-
जानता मया सचिवबुद्धित्वात्सचिंतेनास्थायि यावदाधम्मंडपसुर-
त्राणेन गूर्जरसुरत्राणपूर्वद्वेषिणा ऽस्मत्सहायत्वमंगीकृत्य भाषापत्रं
प्रेषितं । तद्रात्रौ देवीव्रतनियमवत्याः प्रतापदेव्या मंदिरे देवी-
पूजनसामग्रीं विलोकयतो महाराजस्याग्रे मया वाचितं । तदभि-
नंदितं देव्या स्वीकृतं च महाराजेन ।

तन्मन्ये श्रीमहाकालीसेवया सुस्थिरीकृतं ।
गंगदासमहोजाने (? °पेन) राज्यमाचंद्रतारकं ॥ १ ॥

तदधुना देवतायात्राभिमुखस्य महाराजस्याज्ञया देवतायजनसा-
मग्रीसहितमित एवायांतं पुरोहितं देवतालयं पुरः प्रस्थापयामीति
निष्क्रांतः ॥ विष्कंभकः ॥

ततः प्रविशति पुरोधाः पुरो धावंतः कंबलकमंडलुपूजोपक-
रणकरा बटवश्च । यथा ।

प्रातःस्नानपवित्रगात्रविलसत्प्रक्षालितप्रोल्लसद्-
धौतस्फारितयज्ञसूत्ररचनो दर्भप्रगल्भांगुलिः ।
गोपीचंदनचर्चितालिकजितादित्यप्रभामंडलः
कर्णांदोलितकुंडलः समयते राज्ञः पुरोधा इह ॥ १ ॥

पुरोहितः । पुरो ऽवलोक्य । ओं

नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः ।
नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताप्रणा(? °तप्रणताः) स्म तां ॥१॥

इति नमस्करोति । पुरोहितः । विलोक्य ।

एषा सा जगदंबिका विजयते काली कपालिप्रिया
देवीभिर्नवकोटिभिः परिवृता युक्ताभितो भैरवैः ।
एतां मंत्रमतांगभूतहवनैराराधयामो ऽधुना
येनासौ यवनाधिपं युधि जयेच्छ्रीगंगदासो नृपः ॥ १ ॥°

Act II. (beg. fol. 16*b*). The king enters, with the *vidūshaka*, to attend the *homa* and the festive performances. For the latter the chief actor introduces himself :—

नाट्यकारः । नाट्यरसिको नाम नाट्यकारो ऽहं ॥

राजा । कुतो देशादागम्यते ॥

नाट्यकारः । कर्णाटात् ॥

राजा । तत्र किमपूर्वमत्रागमने च किं कारणं ॥

नाट्यकारः । आकर्णयेतां । पूर्वपश्चिमदक्षिणसमुद्राधीश्वरे हयप-
तिगजपतिनरपतिरायसुवर्णपुत्तलांकितवामचरणविरुद -
तोडराईबरे महाराजाधिराजराजपरमेश्वरे राजकठारी-
त्रिनेत्रे(!) राजगजवेटकारे रिपुराजगजगंडभेरुंडावतारे
विजयनगरीपुरंदरे श्रीमत्प्रतापदेवराजे महेंद्रसभालंकारे
सति तत्कुमारेण श्रीमल्लिकार्जुनराजेन साम्राज्यसिंहास-
नमधिष्ठितं । तदाकर्ण्य दक्षिणसुरत्राणेन गजपतिना च
पूर्वपराभूताभ्यामुभाभ्याममितहयगजपदातिभ्यां संभूयाभि-
षेणनमकारि । विजयनगरमावृत्य स्थितं तावदसहमानो
गजबलं मृगेंद्रशाव इव गिरिकंदराद् विजयनगरतः
श्रीमल्लिकार्जुनराजो बहिर्निर्गत्य निशिततरकरवालधा-
राजलप्रवाहवाहिनीपूरे हयपतिगजपतिसैन्यमशेषममज्ज-
यत् । गजपतिः स्वदेहमात्रावशेषः पलाय्य निरगाद्
यवनपतिश्च । तदनंतरं श्रीमल्लिकार्जुनराजेन रणद्यूत-
विजितान्हयगजान् सकलमहीमंडलकलावत्करकमल-
सात्कृतवता तस्यामेव वेलायां निजजनकेन श्रीप्रता-
पदेवराजेन दिव्यरत्नरचितकटककुंडलहारकनकदंडचा-
मरयुगलमौक्तिकच्छत्ररिपुराजगजगंडभेरुंडनिजविरुदपद-
कहयगजनरपतिराजकविपुत्तलांकिते(°तं) विरुदतोडरं
दत्त्वा निजकीर्तिजगंगाया भगीरथीकृत्य सन्मानितरु-
चिरांगधरो(संमा°) ऽनवद्यविद्याबलेन दिग्विजयाय यातः
संप्रति क्वास्त इति पृष्टं । तदा तदानीमेवोत्तरदिगंतरा-
लात्समागतेन केनचिद्वैतालिकेन महाराजस्य कीर्तिमा-
हिमाचलं कृत्वा द्वारकायात्रां विधायाह्मदाबादनगरे
गूर्जरसुरत्राणस्य महाद्वारे वामचरणे विरुदतोडरं निधाय
सभाकोविदान्मूकीकृत्य षण्मासानुषित्वा ततो निर्गम्य

पावाचलाधीश्वरं चंपकपुरपुरंदरं श्रीगंगदासभूवल्लभं द्रष्टुं समागतः। तत्र श्रीगंगदासभूवल्लभेन लोकोत्तरविद्योर्जितां कवितां विलोक्य संतुष्टेन बहुमानदानैः परितोष्य मच्चरित्राभिनयनाटकं भवता विधेयमित्युक्तः करोमीति स्वीकृत्य लोकोत्तरं नाटकमकार्षीत्। तदद्भुतमाकर्ण्य गंगदासभूवल्लभो बहुकनकरत्नैरापादतलमस्तकं तमापूरयत्। अस्य नाटकस्याभिनयं कर्तुं कश्चिन्नाट्यकारः समागच्छेदिति राजा चिंतां करोतीत्युक्ते श्रीमल्लिकार्जुनराजेन साधु कथितमस्मच्चिंता दूरीकृतेति बहुदानपुरःसरं स वैतालिकः सन्मानितः(संमा°)। तदानीं तदास्थानस्थितेन रिपुनाट्यकारवारणमदनिवारणपंचाननेन मया तदाकर्ण्य तन्नाटकमहं नाट्यरसिको ऽभिनेष्यामीत्यत्र सोत्कंठमागतो ऽस्मि। तावन्मम भाग्यगुणेन महाराजो ऽपि महाकालीमहामहोत्सवे कलाकुतूहलानि विलोकयन्नेव मन्नयनगोचरः समजनि। तदहं महाराजस्य युवराजत्वमारभ्य रूपकाभिनयाय नेपथ्याभिनयनाय गच्छामि। पश्यतु महाराजः। इति निष्क्रांतः॥

नेपथ्ये कलकलः।

नयति नयति मुग्धां राजपुत्रीं कुमारः
सितहय इव भद्रां सानुरागां सुभद्रां।
व्रजत व्रजत पश्चाद्वेगतः शस्त्रहस्ताः
कथमहह पुरस्तात्साहसी वीर एषः॥ ४॥

सर्वे किमिदमिति सहसोत्तिष्ठंति।

राजा। तुरगस्तुरगस्तरवारिस्तरवारिः॥

अत्रांतरे प्रविशति तुरगाधिरूढो राजकुमारीसहितो युवराजः।

राजा। क एष नूतनवयाः कस्येयं कुलकन्यका।
मामेवायाति शरणं दातव्यमभयं मया॥ ५॥

विदूषकः। वयस्स एसा खु कुलकण्णा तवेव रूआनुरूआ। ता एदं अपहरिअ अंतेउरे कीस न करेसि।

राजा। धिग्मूढ कथमेवं पापधियं ददासि। परस्त्रीपरधनविमुखानस्मान्न जानासि किं।

युवराजः। अये राजकुमारि श्रांतासि तदत्र तुरगादवतीर्य महाकालीसरस्तीरे कदंबतरुतले क्षणमुपविश यावदहं पश्चादागतान् त्वज्जनकभट्टान् निशितशरशतैर्निवर्तयिष्ये।

राजकुमारी। पिय ते तदेव णिव्वुत्ता।

युवराजः। विलोक्य। सत्यं। निर्वृत्ता एव। तत्सुखेनोपविशाव। इत्युपवेशक्रियां नाटयति।

राजकुमारी। वल्लह तिसिद म्हि। तापयमिणीपत्तपत्तेण मे जलमुपणेहि॥

युवराजस्तथा करोति॥

राजकुमारी। पिय तुमं पढमं पिव। अणंतरं मं पायअ॥

उभौ तथा कुरुतः॥

युवराजः। एकासन उपविश्य। कथमयं मलयानिलः श्रममपनयति। यथा।

आंदोलयन्कुवलयानि विलीनभृंग-
संगीतरंगकलहंसकुलादृतानि।
स्वीकृत्य नः श्रमजलं शिशिरोदबिंदु-
मालां ददाति मलयोपनतः समीरः॥ ६॥

राजा। विलोक्य। यथैतौ बालिशौ न जानीतस्तथास्मिन्वहलबकुलांतरे स्थित्वानयोः परस्परानुरागगोष्ठीमाकर्णयावः।

विदूषकः। ममावि कोदुअं वट्टइ॥ तथा कुरुतः॥

The king soon perceives that it is an incident in his own life that is represented: अहो कर्णाटनाट्यकारेण° ममैव युवराजदशाचरितमभिनीतमिदं। युवराजत्व एवास्माभिः क्रीडितं। कथं नाट्यकारचातुर्येणुनोद्धृतमिव सर्वं दर्शयति।°

Act III. (beg. fol. 36*b*). The queen *Pratāpadevī* is put out of humour by what has occurred, and fancying herself rejected, goes, with her attendants *Jayalatā* and *Vikramadevī*, to do homage to *Mahākālī* for her intercession. Meanwhile the king himself is longing for his consort, and is at length reconciled to her (the scene of reconciliation being, however, lost on foll. 50 and 51).

Act IV. (beg. fol. 53*a*). The general *Raṇacaṅga* brings some enemies' heads (*Dalapati-Yavana-śirāṃsi*), and is taken to the audience chamber [कंचुकी। महाराय रणचंगो दलवइजवणशिराणिं(!) आणिअ दुग्गदुआरे सचिवेण सह वुत्तिं कुणंं वट्टइ।° ततः प्रविशति समानीतयवनमस्तको रणचंगः।], where the king sits in state, attended by the *kumāra Narasiṃha* with his younger brothers. The general's account of his victory seems lost on

foll. 56–57. Messengers then appear with reports from all directions, followed by two courtiers bringing a letter. From the West the report is as follows :—

राजा । पश्चिमे देशे किमपूर्वं ।

दूतः । देव त्वच्छरणार्थिभिर्नृपशतैस्त्वत्पाणिदत्ताभयैस्
त्वद्राज्ये सुखवासितात्मदयितापुत्रप्रपौत्रादिकैः ।
ग्रस्ते गूर्जरमंडले प्रतिपदं ग्रासार्पणालोलुपैर्
अंतर्दाहयुतो महम्मदसुरत्राणो ऽधरं खादति ॥ १ ॥

राजा । इतःपरमधराधरं खादतु ॥

सचिवः । इतःपरमिदमिव ॥

राजा । दूतान्संभाव्य स्वमंदिराणि प्रस्थापनीयाः ॥

सचिवस्तथा करोति । दूता नमस्कृत्य प्रयाति ॥

नेपथ्ये । कश्कः ॥

प्रविश्य कंचुकी । महाराज । वीरमभूवस्य नानभूवस्य पत्रहरौ समागदौ ॥

राजा । आकारय ॥

कंचुकी तथा करोति ॥ पत्रहरौ नमस्कृत्य पत्रं दत्तः ॥

सचिवः पत्राय करं प्रसारयति ॥

राजा । संप्रोक्ष्य पत्रं ग्राह्यं । यतः ।
म्लेच्छाय कन्यां ददतो[:] स्वस्य जीवनहेतवे ।
नानवीरमयोः कस्य संपर्को नोपजायते ॥ १ ॥

सचिवः । तथा कृत्वा पत्रं वाचयति । स्वस्ति श्रीगंगदासभूपं प्रति नानभूपवीरमभूपयोः प्रणामपूर्विका विज्ञप्तिः । वयमिह कुशलिनः । भवता स्वकुशलपत्रं प्रेषणीयं ॥ तात्पर्यं च । सुरत्राणाज्ञयास्माभिरलेखि । ये सुरत्राणद्वेषिणः सुरत्राणराज्यमुद्वसीकृत्य(°द्वासी°) भवच्छरणागता ग्रासिनो[1] राजानो भवन्मंडले वर्तंते तेषां निवासो न देयः । भवता नीतिविरुद्धं क्रियते । महता सह वैरं नारंभणीयं । किं च । आत्मानं सततं रक्षेद् दारैरपि धनैरपि । इति नीतिशास्त्रार्थं चेतसि संधाय स्वकन्यामपि दत्त्वा[2] स्वस्त्रियोऽपि सुरत्राणस्याग्रे नर्तयित्वा सुरत्राणस्य पादपरित्राणमपि करे धृत्वा यानि कानि चिद्दैन्याक्षराणि प्रतिक्षणमुक्त्वा सकलमपि मानमहंकारं त्यक्त्वास्माभिर्यथा कथंचित्समयप्रतीक्षा क्रियते । स चतुरो यः समयं जानाति । अयं समयः क्षत्रियाणां न भवति । अयं कलिकालो यवनानामेव । विचारय अस्माकमैलदुर्गमनेनाग्राहि । अन्येषां कियतां लंकासमानि दुर्गाण्यनेनाग्राहिषत । किं च सकलमहीमंडलोल्लसत्कीर्तेः करविजितकर्णकामधेनुकल्पद्रुमस्य सिद्धांगनापिताभितवितरणजनितयशःकलाधरस्योचितदानद्विगुणभोजस्य श्रीमुग्गुलराजस्यापि राज्यमेतज्जनकेन गृहीतं । किं च भवत्पूर्वजस्य चाहुआणकुलावतंसस्य असमसमरसाहसैकमल्लस्य शरणागतवज्रपंजरस्य हंमीरवीरस्यापि रणथोंवराभिधं(!)दुर्गमपि दुर्गं ढिल्लीसुरत्राणेन गृहीतं ॥ दक्षिणसुरत्राणेनापि जेमराजमानकरादिभूपानां

. . . wanting foll. 65 (? and 66), containing the end of 4th and the beginning of 5th act.

Act v. takes us to the court of Sultan Muhammad (1443–1451 A.D.), of Ahmadābād, son of Ahmad Shāh.

Fol. 67[1] opens with an incomplete verse, after which :—

नानभूपवीरमौ । पत्रं वाचयतः । शक्तिर्या महतीति महंमदसुरत्राणस्येति ॥

सुरत्राणः । कथमहंकारः ॥

नानभूपवीरमौ । पातसाह (Padishah) किं कथनीयं ।
म्लेच्छाय कन्यां ददतोः स्वस्य जीवनहेतवे ।
नानवीरमयोः कस्य संपर्को नोपजायते ॥

इति पठित्वा । कथम् अपमानिता वयमनेन ।
गतेन सर्वराज्येन न दुनोति तथा मनः ।
यथानेनापमानेन कृतेनाहंकृतात्मना ॥ १ ॥
धिगस्माकं कुलं यत्र वयं जनुरुपागताः ।
दर्शयामो मुखं लोके ये ऽपमानमखीसखं(!) ॥ २ ॥

सुरत्राणः । कूर्चमवलंब्य । अयमपमानो ममैव न भवतां । तदहमहंमदसंभवो महंमदो न भवामि यदस्य मदमनसो गंगदासस्य दुर्गपावकं पायकमिव प्रतापपायके न द्रावयामि ।

यावद्दुर्मददंतिदंतकुलिशैः पावाचलं छेद्मि नो
यावन्नद्भुजदंडमंडितधनुःखंडं शरैर्भेद्मि नो ।
यावत्तत्तनुजाकरं निजकरेणासादितं वेद्मि नो
तावन्नाहमहंमदादुद्भवं तावन्न वा मन्मदः ॥

[1] That is, vassals, or holders of grants of land; cf. Forbes, Rās Mālā, i., p. 242.

[2] As a matter of fact, the Rājā of Edar, for one, had given his daughter in marriage to the Sultan, and thereby bought his peace.

परिक्रम्यावलोक्य ।

रे सिंदूर भयंकराननकरान्कुर्वीत्वरं कुंजरान्
रे पल्याण विभावितान्परिसमारोहंतु वाजिव्रजान् ।
रे संग्राम परिस्फुरद्युतिभरान् गृह्णंतु शस्त्रोत्करान्
सोऽहं पावकपातनाय चलितो नालीकयंत्रोपलैः ॥ २ ॥

किं च । पदातिनिकराः पुरस्तदनु वाजिनां राज्यस्
ततो गजघटालयस्तदनु भूभृतो गच्छत ।
ततो ऽहमपि विस्फुरद्रयहयाधिरूढः स्वयं
व्रजामि रणहेतवे यवनसादिभिः संवृतः ॥ ३ ॥०

The army then starts on its march (the unsuccessful campaign of 1449 A.D.) to *Gaṅgadāsa's* capital, where at first—according to the descriptions given by the Sultan's companions (*Nānabhūpa, Vīrama, Bhīmabhūpa,* and *Khāna Munīra*)—it carries everything before it, the assailed king, with his family and troops, being thrown back into the hill-fort and closely invested.

Act VI. (beg. fol. 80*a*). Whilst, however, the Sultan's troops take a rest, the king, having conferred with his general *Raṇadhīra*, suddenly makes a sortie, and routs the enemy. The Rājā himself encounters *Nānabhupa*, who turns to flight; whereupon *Vīrama* comes to meet the king, but after some exchange of taunting words, the end of the act is lost in foll. 90–92.

Act VII. (incomplete at beginning). *Vīrama* produces a plan of the hill-fort (which he has obtained from his *Purohita* who had once stayed there, receiving rich presents from *Gaṅgadāsa's* mother, *Bhāmāmbā*), and enters into a minute description thereof in 30 *ślokas*. The Sultan, spurred on by the glowing account of the place, makes another effort to retrieve his defeat, but falls from his *paṭṭahastin*, which then is killed by a stone from the ramparts, whilst he himself only succeeds in saving himself by mounting a horse and taking to flight amidst the jubilant rejoicings of the besieged.

Act VIII. (beg. fol. 101*b*). *Raṇadhīra* points out to the king the spot where the Sultan has halted with *Vīrama*. The latter bids his master take heart :

वीरमः । पातसाह चिंता न कर्तव्या । शनैः कंथा शनैः पंथा शनैः पर्वतमस्तके (! cf. Böhtlingk, Ind. Spr., 6390) इति नीतिर्विचारणीया । प्रथमतो ऽस्य देशा विध्वंसनीयाः । ततः परिक्षीणतया स्वयमेव परिपक्कं गलितं प्रांशुवृक्षफलमिव (दुर्गं marg.) करं समेष्यति ॥

सुरत्राणः । तत्प्रथममेव पल्लीदेशराजधानीं करंडीं मुलिया डेंबुरादिदेशग्रामान् विध्वंसयितुं मुलाखदिरनिदामदीप्रमुखाश्चत्वारिंशत्सहस्राश्च वाराः प्रस्थापिताः ।

वीरमः । तत्साधु कृतं नीतिरहस्यविदा पातसाहेन । इति प्रणामं करोति ॥

नेपथ्ये कलकलः । दुर्गस्योपरि जयपताकाः । जितं जितं खनकालेन (?) भोजेन च मध्येपल्लिवनं । चत्वारिंशत्सहस्राणि यवना विनिपातिताः ।

टेंबुरे निहताः केचित्केचिन्मग्ना जलांतरे ।
हताश्ववारास्तुरगा नीताः पल्लीनिवासिभिः ॥ ३९ ॥०

Whilst the Sultan is lamenting the slaughter of his troops, *Vīrama* points out to him how a body dispatched by him has gained possession of part of the rampart of the fort (करेश्वरशिखरपश्चान्मार्गेण . . . भट्टाः पावकदुर्गमारूढा एव). But presently *Gaṅgadāsa* himself, becoming aware of the fact (आः शत्रवो विषयपल्लीदुर्गपरिसरशिखरमारूढा एव. वीरमेणादृष्टपूर्वेण मार्गेण पावकपरिसरशिखरमारोहिताः स्वभटाः), throws himself against the assailants and forces them back. The Sultan then threatening the king that he will yet bring him to his knees, the latter jeers at him :—

राजा । विहस्य । निस्साणध्वनिः शत्रुवनिताचक्षोजशैलयोस्तथा
प्रतिध्वनति यथा भवन्मुखं भवादृशां विकत्थनता युक्तैव ।
यस्य वर्णयितान्योऽस्ति स आत्मानं न वर्णयेत् ।
वर्णनीयगुणाभावात्स नो यस्य स वर्णयेत् ॥ ४१ ॥

भवत्पौरुषं भवता किं वर्णनीयं । तत्प्रत्यक्षत एव वीक्ष्यते ।

सुरत्राणः । दुर्गबलेन वल्गसि ।

राजा । गजाश्वकटकबाहुल्याद्वल्गसि । यदि निजभुजयोस्तेजो वहसि तदेकाकिनौ युध्याव । उभयसैन्यं विलोकयतां ।

सुरत्राण: । काकतालिकान्यायेन जयं प्राप्तो ऽसि । तेन गर्वं वहसि । त्वत्पूर्वजस्य हम्मीरस्य हठिन: का दशा जाता । सा त्वया नाकर्णिता प्रायेण ।

ममापकारिण: सर्वान्ग्रासिनो रक्षतस्तव ।
त्वत्पूर्वजस्य भविता हम्मीरस्य दशा हठात् ॥ ४२ ॥

राजा । शरणागतरक्षार्थं यत्स्यात्तज्जीविताधिकं ।
तदेव जीवितं मन्ये येन संजीव्यते ऽखिलं ॥ ४३ ॥

सुरत्राण: ।

मुंचाभिमानं सकलं यथान्ये पृथिवीभुज: ।
दत्त्वा निजसुतां मह्यं राज्यं कुरु निरामयं ॥ ४४ ॥

राजा । इतरनृपतिकन्यावन्ममाप्यात्मजां यद्
यवननृप विलासिन् याचसे तद्ददामि ।
भवति तव किमाभि: प्राकृताभि: प्रमोद:
समिति मम कृपाणो देव कन्यां ददाति ॥ ४५ ॥

नेपथ्ये कलकल: ।

पावस्य दक्षिणं भागमारूढा नानभूपते: ।
पत्तय: पातिता: पृथ्व्यां तत्रस्थै: पावरक्षकै: ॥ ४६ ॥

The Sultan then resolves to make one more effort to take the fort; and at the moment when his troops approach, there also arrive there some of the king's *grāsinaḥ*—those mentioned, in Prākrit, being *Khemaṇo, Cahuāṇarāula Udayasiṃho, Gaṅgadokio, Khemaṇaputto Avaghaḍo, Udayasiṃhaputto Ajjuṇadeo*—to seek shelter in the fort; and they ask to be allowed to join in the fight [तवोपकारवद्धानामस्माकमधमार्णता । त्वत्कार्ये व्ययितै: प्राणैरस्माभि: सापनीयते ॥] The king, however, thinks it his duty to fight for them; and when his general reports that the Sultan, with *Mīra Saudāgara* (*suratrāṇaprāṇasamaḥ*) in front of him, and *Nānabhūpa* and *Vīrama* by his side, are advancing, he boldly issues forth from the gate. This leads the Sultan to assume that the king's resources must be at an end: यदयं दुर्गाधिपो दुर्गान्निर्गत्य युध्यति तदस्य धनधान्यादिदुर्गनिर्वाहसामग्री हम्मीरस्येव व्ययितेति लक्ष्यते । श्रूयते च महान्प्रत्यहं व्ययो ऽस्य ।

चत्वारिंशत्सहस्राणि प्रत्यहं भुंजते गृहे ।
मनुष्या गंगदासस्य पंक्तौ दशशतानि च ॥ ५२ ॥

After a few more syllables [शरणागतग्रा(सिन:)] there is a break, foll. 114–118 being wanting, and a leaf marked 114, written in a large sprawling hand, not carrying on the text. But apparently *Vīrama* must have remarked that *Gaṅgadāsa's* stock of supplies is by no means nearing its end, seeing that the conversation proceeds (on the supplied leaf):

सुरत्राण: । तत्कथं त्वत्कर्णपथमागतं ।

वीरम: । रात्रौ तत आगतेन ब्राह्मणेन कथितं ।

सुरत्राण: । तत्कथं ।

वीरम: । मंत्रिभि: प्रत्यहमेतावन्तो धान्यं न दातव्यमित्युक्ते राज्ञा गंगदासेन निंबकुठारिशिवराजकुठारिणावाहूय पृष्टं कुठारे कियद्धान्यं विद्यत इति । तदा निंबानुजेन शिवराजकुठारिणेदमुक्तं। स्वामिन् संख्या तु न ज्ञायते ॥ परं तु यथा यथा धान्यराशय: प्रत्यहं लोकेभ्यो दीयंते तथा तथाधिकाधिकं पूर्यंते ।

महाराजस्य धर्मेण नित्यं यद्यद् व्ययीकृतं ।
वर्धते तत्तदधिकं धनधान्यादिकं वसु ॥

इति तद्वचनसुधयानंदितो राजा । अतो धनधान्यादिषु न विचार: ।

On fol. 119, the Sultan is informed by a messenger that a large hostile army (probably that of the Sultan of Mālava) is advancing on Ahmadabād, whereupon he resolves to beat a hasty retreat at nightfall. This being done, *Gaṅgadāsa*, considering it unworthy of a *Kshatriya* to strike at a retreating foe, re-enters his dwelling.

Act IX., written by a different hand, begins (fol. 121*a*) with an allegorical scene, in which the *Vaitālika*, after singing his morning song, is joined by his sister (*Gaṅgadāsa-*) *Kīrti*—represented as one of the wives of the king (still reposing in the arms of *Jayakamalā*)—and introduces to her an unknown twin-sister of hers (*Mahammadasāha-*) *Apakīrti*; whereupon the two ladies enter into friendly conversation

(the former speaking in Sanskrit, the latter in Prākṛit), and agree to go and visit other lands; the end of this scene being, however, lost on foll. 128–29.

In the last scene (incomplete at the beginning) the king and queen (attended by the *Vidūshaka* and *Jayalatā*) betake themselves to the sanctuary of the goddess to offer their homage. The end is, however, wanting again on foll. 133–35, the last leaf containing the incomplete colophon: [इति श्रीगंगाधरकविरचिते गंगदास]प्रतापविलासनामनाटके श्रीमहाकालीप्रसादो नाम नवमोंकः ॥०॥ to which another hand has added the statement: वैद्यवरश्रीभाभाजीमहत्तमानां पुस्तकमिदं ॥

Though somewhat clumsily constructed, and rather rambling in its dialogues, the subject-matter and the treatment of it are of sufficient interest to make one regret that the MS. is so defective and so little correct, especially in the Prākṛit portions. Here and there passages are marked as to be omitted in such a way as might almost lead one to suspect that it was the author's own copy.

सत्यमेव जयते

Cf. Sylvain Lévi, Le Théatre Indien, App., p. 46. [GAIKAWAR.]

4195.

1831. Foll. 40. Size 11¾ in. by 5¼ in.; fair, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mukundānanda, a dramatic composition, in one act, of the *bhāṇa* kind, by *Kāśīpati Kavirāj*.

It consists of fictitious, chiefly amorous, conversations between the actor (*Bhujaṅgaśekhara*) in the character of *Kṛishṇa* in *Vṛindāvana*, and imaginary interlocutors—as *Vasantaka* (*vayasya*), *Mudgala Bhaṭṭa* (a *paurāṇika*), *Mayūraka* (*vayasya*), and a number of damsels (*Marālikā*, *Līlāvatī*, *Lavaṅgīkā*, *Mallikā*, *Candrikā*, etc.)

It begins:

वंदे वंदारुमंदारमिंदुभूषणनंदनं ।
अमंदानंदसंदोहबंधुरं सिंधुराननं ॥ १ ॥

कंठालिंगनमंगलं घनकुचाभोगोपभोगोत्सवं
श्रोणीसंगमसौभगं च सततं सत्प्रेयसीनां पुनः ।
प्राप्तं को ऽयमितीर्ष्ययेव यमुनाकूले बलाद्यः स्वयं
गोपानामहरद्दुकूलनिचयं कृष्णः स पुष्णातु नः ॥ २ ॥

The work has been printed at Madras (1882), and in the *Kāvyamālā*, no. 16.

It ends:

कृतिं लसदलंकृतिं रसविदो बुधा ये मम
प्रसन्नहृदया दयाजलधयो बहूकुर्वते ।
तदीयपदपद्मयोरयमयं प्रणामांजलिः
सरोजमुकुलाकृतिः शिरसि संततं न्यस्यते ॥ २५८ ॥

इति श्रीकाशीपतिकविराजविरचितो मुकुंदानंदनामायं मिश्रभाणः संपूर्णः ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

4196.

274. Foll. 42; size 11 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; foll. 1–26 written in a large clear hand, about 1650 A.D.; eight lines in a page; foll. 27–42 in a smaller, slanting hand, in 1706 A.D.; twelve lines in a page.

Śṛiṅgāravāṭikā (or *Śṛiṅgāravāpikā*, as it is frequently called in the MS.), a play (*nāṭikā*) in four acts, by *Viśvanāthabhaṭṭa Kavi* (pupil of *Dhuṇḍhirāja*), son of *Mahādevabhaṭṭa Sūri*, grandson of *Vishṇubhaṭṭa Kovida*, and great-grandson of *Haribhaṭṭa Paṇḍita*, of the *Cittapāvana* family.

The subject of the play is the love of the young king of Avanti, *Candraketu*, and *Kāntimatī*, daughter of king *Ratnapāla*, of Campāvatī.

It begins:

यच्छिष्यै रचिता जयंति जगति ग्रंथा हि ते यान् क्षणं
दृष्ट्वा मस्तकघूर्णनं वितनुते वागीश्वरो ऽपि स्वयं ।
तस्मै वैदिकतांत्रिकाध्वरविदे श्रीढंढिराजाय[1] मे
विश्वस्मिन् स्थिरकीर्तये ऽस्तु[2] गुरवे सद्बुद्धिदात्रे नमः ॥१॥

चंचद्वेणिजटं नतोन्नतलसद्बृस्वर्णहीरप्रभं
हैमाहेयविभूषणं करिवरत्वग्दिव्यवासोऽंचितं ।
किं ब्रह्मेति विवादमत्र विदुषां हर्तुं यदेकीभवत्
तल्लोकत्रयमंगलं विजयते द्वंद्वं किमप्यद्भुतं ॥ २ ॥

सेवा यस्य निजे गृहे हृदि तु सा सा चोपविश्य स्मृतिः
कालं सापि न चेहते न हि च काप्यत्रास्ति निर्बंधता ।
यत्तस्यास्तु फलं तदिंद्रपतिभिः स्वर्वासिभिर्दुर्लभं
लभ्यं तच्च विनैव याचनमसौ त्वां पातु लक्ष्मीप्रभुः ॥ ३ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः । प्रवेशं नाटयित्वा । भो भो भरतपुत्राः । अलमतिविस्तरेण । क्षणमात्रं श्रूयतां । श्रूयतां समस्तभरतसुतसमाराधितचरणकमलकमलाकराभिधाननाटकाचार्यांतेवासिनो रमणीयं मम वाक्यमिति । अद्याहं परममहिमपरमात्मपादपद्मालयद्वंद्वनिर्द्वंद्वभक्तिमकरंदास्वादनसदामोदमानमहोदारमनोमिलिंदेन० --- श्रीमहाराजाधिराजश्रीरामसिंहमहीपालेनाज्ञप्तो ऽस्मीति। भो भो कमलाकरांतेवासिन्(? ०सि-)श्रीविश्वनाथकविविरचिता चंद्रकेतुमहीपालचरित्रविराजिता शृंगारवापिका नाम नाटिकास्तीत्यस्माभिर्बहुदिनं श्रूयते । तदद्य सुमतिना त्वया सा विस्तीर्णेऽस्मिन् सुवर्णनिर्मिते सभामंडपे गीतवाद्याद्यैरभिनेतव्येति । अस्ति च तेन चित्तपावनजातीयेन निखिलमहाजनसमाजसंमानितहरिभट्टपंडितप्रपौत्रेण प्रतिदिनं वेदवेदांतादिसकलशास्त्राध्यापनकृतकालक्षेपणस्य विष्णुभट्टकोविदस्य पौत्रेण निरंतरं श्रौतस्मार्तानुष्ठान-परायण-मति-श्री-महादेवभट्टसूरिसुतेन श्रीविश्वनाथ[भट्ट marg.]कविना सास्माकमनुग्रहबुद्ध्या पाठिता समर्पिता च । यस्य किल ग्रंथारंभे सकलरसिकलोकान् प्रति कात्यायनीप्रार्थनापूर्वकमियं वाचो युक्तिः । यथा ।

इमं निबंधं सुगमं करोतु सा
शिवा दरिद्रस्य ममोदितं मुखात् ।
यथा कटाक्षैरवलोकनैर्निजैः
पतिः पशूनां जगतीपतिः कृतः ॥ १ ॥

[1] श्रीधुंदिराजाय MS.

[2] Thus corrected *alt. manū* for orig. गतकीर्तयेऽस्तु

तथा च ।

नाटिकां शुचिरसस्य वापिकां नायिकामिव मनोविनोदिकां ।
वीक्ष्य वीक्ष्य तरुणा इमां मुदा वासरानपनयंतु सर्वदा ॥ २ ॥

तदहं गृहं गत्वा गृहिणीमाहूय यावत्तया सार्धमुक्तिप्रत्युक्तिभिः कृत्वा सभासदां पुरतो मधुमधुरिममधुरतमवर्णायाः कथायाः प्रसंगं करोमि तावद्भवंतो ऽपि यथामदुपदेशं विरचितविविधवेषधारिणो भूत्वा चंद्रकेतुमहीपालभूमिकानयनपूर्वकं प्रवेशं नाटयंतु ।

इत्याज्ञाप्य किंचिदंतरं गत्वा नेपथ्याभिमुखमवलोक्य गृहिणीमाकारयति । आर्ये इतस्तावत् ।

प्रविश्य नटी । अज्जउत्त एस म्हि । आणवेदु अज्जउत्तो किंणिमिहं ऊज्जस्रेण(!) आहूद म्हीत्ति ।

सूत्रधारः । आर्ये विष्णुसिंहं कुमारं पुरस्कृत्य शृंगारवापिकाभिनयप्रदर्शनार्थं श्रीरामसिंहमहीपालेनाज्ञप्तो ऽस्मि[1] । तदद्य मम वचनेन विरचितविविधमंडनाया अस्यां राजसभायां प्रविष्टायास्तत्रभवत्या भवत्या मधुमधुरसुकुमारतरवचनविलासैरेवमेवं भवतु । तथा हि ।

अद्यासौ बहु मोदतां कविरमी शृंगारवापीं तथा
गाहंतां नृपसूनवः सुखवशाद्रात्रिंदिवं(?)जन्मसूक्ष्मतां ।
गंधर्वा भवदीयगायनकृतां गच्छंतु ते लज्जताम्
अस्माकं जगतां त्रये ऽद्य महती कीर्तिश्च संजायतां ॥०--

सूत्र० । आर्ये अलमलमनया चिंतया इममेवार्थं साधयितुं । कर्णाटकदेशे चंद्रकेतुबालमहीपालानंगजीविकाराजकुमारिकाविवाहघटकप्रधानपुत्रगुणराशिमित्रवत् मया प्रेषितोऽस्ति स्वकीयश्चंदनंदनो नाम नटः । ० - - । आर्ये श्रूयतां तावत् । अस्ति दक्षिणस्यां दिशि श्रीशोभासंपन्नं सकलजनरंजनक्षमं राजधानीद्वयं । एकाऽवंती नाम नगरी । अपरा च चंपावती नाम । तयोरवंत्याः पतिस्तावद् विजयकेतुपुत्रश्चंद्रकेतुर्नाम सौंदर्येणापरो मदन इव । स च प्रथमे वयस्येव राज्यं प्राप्य बुद्धिसागरनाम्नि पितुः प्रधाने सकलं राज्यभारं निधाय स्वयं तत्पुत्रेण गुणराशिना सह सख्यं कृत्वा नानाविध[कौतुक marg.]विलोकनतत्परो बभूव। चंपावत्याः पतिस्तावद् रत्नपालो नाम महीपालः । तस्य [शृंगारवापिक marg.]ानंगजीविकाऽपरपर्याया कांतिमती नाम कन्या। सा पूर्वजन्मनि जलदेवतासीत् । कदाचिद्वरुणो

[1] Thus corr. for orig. शृंगारवापिकाभिनयावलोकनार्थमुत्कंठितोऽयं श्रीरामसिंहाख्यो महीपालोऽस्ति ।

राजा ज्ञातापराधां तामिति शप्त्वा पश्चात् शापांतं च कृतवान् त्वं मनुष्यलोके मानुषी भव। तत्र च पातिव्रत्येन पतिं समाराध्य पुनः स्वां प्रकृतिं प्राप्पेति। सा नवनीतकंठी पितुर्गृहे शुक्लपक्षचंद्रकलेव वर्धमाना सती सखीभिः सार्धं सर्वमंगला देवालयसमीपे शृंगारवाटिकायां खेलंत्यासीत्। कदाचित्स चंद्रकेतू राजा जनानां वदनात्तस्याः सौंदर्यं श्रुत्वा गुप्ततयैव तत्प्राप्त्युपायतत्परमनस्को बभूव। सापि च तस्य सौंदर्यं श्रुत्वा तन्मनस्का बभूव। एवं तयोः परस्परं परोक्षानुरागे वृद्धिं गते सति कदाचित्स चंद्रकेतुः क्षितीशस्तामवलोकयितुं स्वमित्रं गुणराशिं प्रेषितवान्। ततः स गुणराशिश्चंपावत्यां गत्वा शृंगारवाटिकायां बाललक्ष्मीमिव क्रीडंतीं तां विलोक्य पुनरवंतीं प्रति समागत्य चंद्रकेतवे तस्याः श्रुतानुभूतान्समस्तान्गुणान्कथयांबभूव। ततः स राजा चंपावत्यां कश्चित्सिद्ध आगतो ऽस्ति तस्य दर्शनं कर्तव्यमिति व्याजमुत्पाद्य चंपावत्यां गत्वा सर्वमंगलायाः प्रासादनिकटे निवासं चक्रे। तत्रैव निकटवर्तिनि वटुकभैरवमंडिरे पुरैव गुणराशिमित्रेण स्थापिताया मुंडमालानामसिद्धिन्या बुद्धिकौशलेन कार्यसिद्धिं कृतवान्।

नटी। अज्ज। अलं अग्गे कधणेण एदिणा ज्जेव मए सव्वो वि णादिआअप्पो (r. णा°) अयगदोऽप्पीत्ति।°

सूत्र°। आर्ये किं बहुना। श्रूयतां।

आसीत्सूर्यकुले मनूपमनिभः श्रीमानसिंहाभिधो
राजा रंजितपंडितेंद्रनिवहः सिंहोपमो विक्रमे।
कीर्त्या सर्वदिगंतनित्यगतयाप्यासन्नया सर्वदा
कर्णश्रीबलिभोजराजगणनाकाले पुरा कीर्तितः॥१॥°३॥

तस्मात्कीर्तिसितीकृतत्रिभुवनात् श्रीपूर्णिमाचंद्रवद्
भूमींद्राद्भुजशालिनः किल जगत्सिंहः कुमारो ऽभवत्।
सर्वान्यो युवराज एव वशयामासारिसार्थान् यथा
मातंगान् मृगराजसाऽऽजिशिरसि श्रीकार्त्तिकेयोपमः
[॥ ४ ॥ °६ ॥

तस्मिन्वंदिमुखांबुजेषु मधुरान् श्रीसाधुवादांस्त्रिजान्
धृत्वा वासवमित्रतां सति गते तत्पुत्र उर्वीमिमां।
शासत्सन् शुशुभेतरामिह महासिंहाभिधः संपदा
यश्चासीद्धनदोपमो गुणिजनग्रामप्रदः सर्वदा॥७[1]॥ °८॥

तस्मात्मानिजनादिनाम उदभूद्राज्ञो महामानवान्
राजा राजदुदारचारुचरितो विश्वंभराभूषणं।
नाम्ना श्रीजयसिंह इत्यविहितो दानैस्तु कर्णाधिको
वुद्ध्या चित्रशिखंडिनंदनसमः सिंहोपमो विक्रमे॥९॥

तस्याशेषाचलेशार्चितपदसरणः श्रीसुधर्मोपमायां
केचित्तर्किसभायां कतिचन विबुधाः सांख्यपातंजले च।
केचित्साहित्यशाब्दे तत इतरबुधाः श्रौतयौगे च शास्त्रे
व्याख्यायावाप्यमानं निजवसतिगृहं यानवंतश्च जग्मुः
[॥ १० ॥ °१३ ॥

सूनुस्तस्य सुधार्णवोदितसुधाधामोपमो दीप्तिभिर्
भूमींद्रस्य जयन्तवत्रयनयोः पित्रोः सदानंदकृत्।
राज्यं प्राप्य पुरूरवा इव परः श्रीरामसिंहाख्यया
यः ख्यातो भुवि विक्रमांचितभुजः श्रीपार्वतीपुत्रवत्॥१४॥

अहो विविधमंगलालसदनंतकेतुप्रभा
प्रभूतकविसंकुला बहुविधैर्बुधैरुज्ज्वला।
दिवं हसति यत्सभा सकलशास्त्रसाहित्यवाग्-
विवादमुदितांतरैर्द्विजपतिव्रजैरंचिता॥ १५॥

येन श्रीब्रह्मपुत्राभिधनदपुलिने स्वर्णपृथ्वीप्रदानं
चक्रे यस्मिन्द्विजास्तेऽप्यतिधनिन इह क्ष्मांतरालेऽप्यभूवन्।
दृष्टा यै रुक्ममालोकितमपि न न तच्चित्रमेतत्तु किंतु
ब्रह्माप्यन्यं यदान्यं सृजति न तमिमं वीक्ष्य वीरैकमान्यं
[॥ १६ ॥ ० १८ ॥

वीरैरर्जुनहिंदुसिंहसबलानंदोग्रसिंहोद्भट-
श्रेष्ठश्रीहरिसिंहरावलजयत्सिंहादिभिः सेवितं।
यं दृष्ट्वा समरे सपत्नपृतना संत्रस्य भावानथो
धत्ते ऽष्टावपि सात्त्विकान्नववधूतुल्यं प्रगल्भाप्यहो॥१९॥
[°२२ ॥

नटी। श्रुत्वा सानंदं। अज्जउत्त जइ एव्वं ता संपुण्णो मे मणोरहो वि मणो होस्सीत्ति।

नेपथ्ये। शंखवाद्यानंतरं। साधु रे भरतपुत्र साधु कः संदेहः। एतादृश एवायं° श्रीरामसिंहाख्यो महीपालो ऽस्ति। तद्वयमपि किमेतस्य पुण्यशीलस्य दर्शनेन चक्षुषः फलं नानुभविष्याम इति।

सूत्रधारः। श्रुत्वा। आर्ये तत्किमिति विलंबसे। आगता एव किलैते चंद्रकेतुभूमिपालभूमिकां पुरस्कृत्य मदीया नटास्तदावामपि त्वरितमभिलषितकार्यसिद्धये व्रजाव इति निष्क्रांतौ॥ प्रस्तावना॥

ततः प्रविशति विरहावस्थां नाटयन्नामनस्थो राजा सविदूषकः॥

राजा। सर्वतो विलोक्य। आत्मगतं।

[1] The MS. omits the number of v. 6, and is consequently one figure short from here.

ज्ञाने यद्यपि तां सुधाकरमुखीं प्राप्स्याम्यहं स्वल्पकैर्
एवाहोभिरिदं तथापि हृदयं प्राप्नोति नो निर्वृतिं ।
यत्सत्यं ब्रुवते जना विरहिणां सर्वं हि दुःखायते
नो चेत्सर्वसुखप्रदा कथमियं ज्योत्स्ना भृशं मां दहेत् ॥१॥०

The king tells the *Vidūshaka* how in a dream he has seen *Kāntimatī*, the beautiful daughter of *Ratnapāla* of Campāvatī.

Act II. The chief minister's son, *Guṇarāśi*, just returned to Ujjayinī from Campāvatī, tells the king that *Kāntimatī* is in love with him, whose praises had been constantly sung by those around her. Her father, seeing his daughter pining away without any apparent cause, had in vain summoned wise Brāhmans, physicians, Siddhas and others to cure her, till at last the *Siddhinī Muṇḍamālikā*, who was reported to have effected numerous cures, made her appearance and took up her residence at the shrine of *Sarvamaṅgalā* in the Śṛiṅgāravāṭikā. He advises the king to pay a visit to the king of Campāvatī, and consult the *Siddhinī*.

Act III. The scene is laid partly at the Śṛiṅgāravāṭikā, where the wise woman tells her pupil *Jaṭālampaṭā* about *Candraketu*, who had once shown her great respect; and partly at the court of Ujjayinī, where the king receives reports and makes preparations for his journey.

Act IV. *Kāntimatī* visits the *Siddhinī*, and is told by her that *Candraketu* is coming. During his stay, the latter resides at the Kanakaniketana, whence he views and describes the city. He also pays his respects to *Muṇḍamālikā*, who ultimately brings about the desired union.

It ends:

गुणराशिः । महाराज सत्यं तथापीदमस्तु भरतवाक्यं ।

पश्यंस्त्रैलोक्यमेतत् सुरनरभुजगान्ख्यापयन् स्वस्वकर्मा-
ण्यायात्यारुह्य हैमं रथमतिजविनं सप्तनामाश्वितं(?°नं) यः ।
स त्वामात्मोच्चतेजोमहिमहतमहाध्वांतमालो विवस्वान् ।
पायान्मित्रोऽप्यमित्रो निजजनविपदां संविदां संप्रदाता॥९७॥

वर्णाश्चत्वार एते निजविहितपथेनात्मशक्त्या तुरीयाम्
आराध्याराध्य विद्यां विषयसुखभृतां भुक्तिमादौ लभंतां ।
पुत्रान्पौत्रान् पृथिव्यां सकलगुणगणालंकृतान् स्थापयित्वा
पश्चान्मुक्तिं श्रयंतां श्रुतिशतगदितां सच्चिदानंदरूपां ॥ ८८ ॥

यो ज्ञात्या खलु चित्तपावन इति ख्यातस्तथोपाख्यया
विख्यातो भुवि रानडा इति जडाज्ञानापहानौ कृती ।
तस्य श्रीकविविश्वनाथविदुषो [ऽ]दोषोज्झितैषा कृतिः
कुर्याच्चेतसि संमदं बहुविधं संख्यावतां संप्रति ॥ ८९ ॥

इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥ चतुर्थांकः ॥ इति श्रीचित्तपावनज्ञातीयरानडोपनामककविविश्वनाथभट्टविरचिता शृंगारवापिका नाम नाटिका काश्यां परिपूर्णा संवत् १७६३ समए अगहन वदि अष्टमी ॥

Wherever the full title of the play is given in the margin (viz. foll. 1, 2, 6–8) it is called *Śṛiṅgāravāpikā*. [H. T. COLEBROOKE.]

4197.

144. Foll. 38; size 14 in. by 3 in.; good Bengālī handwriting, of about 1750 A.D.; four lines in a page.

Kautukaratnākara prahasana, a comedy, in one act, composed for the delectation of the people during the celebration of the Spring festival (*vasantamahotsava, vishuvamahotsava*)—by one bearing the surname of *Kavitārkika*, son of *Vāṇīnātha*, and court chaplain of *Lakshmaṇapati*, or *Lakshmaṇa Māṇikyadeva*, son of *Gandharva Māṇikyadeva*, of *Bhūluyā-rājadhānī*.

It begins (with the verse-numbers supplied):

भूतैराकृष्टवस्त्रामुरसि करहतिं कुर्वतीमाननताङ्गीं
दृष्टैर्दंष्ट्रा रसज्ञां जघनगुरुतया प्रस्खलन्तीं द्रवन्तीं ।
पश्यैतां दक्षपत्नीमिति सुरसरिता जल्पिते सोपहासं
तां वीक्ष्य स्मेरवक्त्रः सपदि नतशिराः पातु वः पञ्चवक्त्रः ॥१॥

अपि च । कोदण्डकर्षणविधौ श्रुतिमूलसङ्गी
भङ्गीं दधत् श्रवणभूषणपङ्कजस्य ।
चित्रीकृतो मधुकरैरिव नीलरत्नैः
पाणिः पुनातु गिरिराजभुवो जगन्ति ॥ २ ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः । अलमतिविस्तरेण । समन्तादवलोक्य । अहो सकलसामाजिकानां हृदयानि कौतुकजलनिमग्नानीव लक्ष्यन्ते । तथा हि ।

स्मितविदितरदालीमौक्तिकश्रेणिरोचि-
र्विदलितभुवनान्तध्वान्तधाराः समन्तात् ।
विकसितमुखपद्मव्यूहसौरभ्यपुञ्जैः
कवलितसकलासाः(°शाः) सभ्यसंघाः स्फुरन्ति ॥३॥

अद्य तावन्महाविषुवमहोत्सवे विहितबहुविधवितरणभूदेवभूरिभोजनप्रमुखवैदिककर्मकलापेन समधिरूढप्रसादेन पृथिवीपुरोहितेनादिष्टोऽस्मि कस्यचित्परिषदाराधनपटुतरस्य प्रहसनस्याभिनयाय । तत्समीहितं नः संपन्नं । तथा हि ।

आज्ञा नरपतेर्यत्र सभा चेयत्र सादरा ।
समीहितमतः किं स्यान्मादृशां नाट्यधीमतां ॥ ४ ॥

तन्निजगेहिनीमाहूय महीमहेन्द्रस्यादेशं संपादयामि ।
इति नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । आर्ये निजचरणमञ्जुमञ्जीरशिञ्जितमुखरितां रङ्गभूमिं कुरु ।

प्रविश्य नटी । एषा म्हि । आनवेदु अज्जे(*r.* अज्जो) ।

सूत्र° । आर्ये आज्ञापितो ऽस्मि राज्ञा कस्यचित्परिहसनस्याभिनयाय ।

नटी । अज्ज केण णम्या(!) ।

सूत्र° । स्वगतं । सकलदिक्कुमारीमलयजमण्डनायमानयशःप्रसरो ऽप्येष धरणीनायको विदितः प्रियया । अथवा कुलजनानां पतिपरायणानां मनोनन्यत्र (? मनांस्यत्र) विस्फुरन्ति । प्रकाशं । प्रिये न जानासि । यस्य हि

न्यायादिग्रन्थवीथीविचरणपटुभिर्भूषिता भूमिदेवैर्
नित्यं भूदेवदेवार्चनरतमनुजा भारतीरङ्गशाला ।
रङ्गालंकारभूतातिथिमिलनमहासादराशेषलोका
वाराही यत्र देवी स्वयमरुणकरी भूलुया राजधानी ॥५॥

अपि च ।

दानौघैर्बहुभिर्मखैः सुकृतिनामाशंसनीया स्थितेः
स्वर्लोकादपि सा समुज्ज्वलगुणा विभ्राजते भूलुया ।
यस्यां सूरकुलाम्बुधेः समुदिताः कल्पद्रुमा जङ्गमाः
क्षौणीन्द्रा विचरन्ति सन्ति विबुधाचार्या द्विजेन्द्राः शतं ॥६॥

जनकस्तु यस्य

आसीन्मनोजाधिकरस्य मूर्तिः श्वेतातपत्रीकृतचारुकीर्तिः ।
शूरान्वयाम्भोनिधिपूर्णचन्द्रो गन्धर्वमाणिक्यमहीमहेन्द्रः ॥७॥ °९॥

भ्रमति युधि करीन्द्रे तस्य संरूढपक्षः
क्षितिधर इति मोहादग्रहीद्भ्रमाशु ।
तदनु दशनवीक्षापास्तदा दृग्भ्रमो ऽयं
सुरसदसि सलज्जो वज्रपाणिर्बभूव ॥ १० ॥

स्वयं यस्तु । विनम्रनृपमण्डलीमुकुटकोटिरत्नावली-
विशालविशदप्रभाक्षपितपादपङ्केरुहः ।
प्रतापमिहिरोदयग्लपितवैरिसीमन्तिनी-
स्फुरन्नयनकैरवो जयति लक्ष्मणक्षौणिपः ॥११॥ °१३॥

प्रिये सकलगुणनिधेरेतस्य भूपालचूडामणेर्गुणगणकथने न हि गीर्वाणगुरुरपि पटीयान् । तत्र के वयं वराकाः । तथा हि ।

आरोप्यन्ते गुणा ये स्तुतिकविवरैः पूर्वभूमीश्वराणां
न्यूनं श्रीलक्ष्मणस्य क्षितिकुलमणेः सन्ति नैसर्गिकास्ते ।
आस्तां तस्य स्तुतिः साहजगुणगणभाषणे ऽप्यस्य मन्ये
यद्येकः स्यात्पटीयान् दशशतवदनो भोगिनां सार्वभौमः
॥ १४ ॥ °१६ ॥

अपि च । यो ऽयमनवरतमुपचीयमानसुकृतकदम्बसंतर्पणार्थमष्टमं रत्नाकरं निर्मितवान् ।

न्यायव्याकरणादिशास्त्रनिवहस्वाध्यानमध्यन्दिन-
प्रोद्यानद्युमणिप्रभातिरभितः संतापितानां सतां ।
धाराणामवगाहनाय गहनस्वच्छैः रसैः पूरितः
श्रीमल्लक्ष्मणभूभुजा विरचितः सत्काव्यरत्नाकरः ॥ १७ ॥

नटी । सविस्मयं । अज्जउत्त । ईदिसम्पि प्पहसनमत्थि जेन तादिशस्स कविउलगुरुसस्स वेदज्जसा अस्सनन्दो(?) मनोविणोद इदब्वत्ति ।

सूत्र° । क्षणं विभाव्य स्मृतिमभिनीय । वाणीनाथमहात्मनः सुकृतिनो विद्याविवेकक्षमाधैर्यौदार्यगभीरतासुजनताकारुण्यवारांनिधेर्भूमीदेवमणेः सुतस्य कृतिनः सत्काव्यरत्नाम्बुधिरास्ते श्रीकवितार्किकस्य सरसः कश्चित्प्रबन्धोत्तरः । तथा हि । एतस्य हि प्रज्ञानिर्जितनाकनागरगुरोरधिगतसकलशास्त्रार्थतत्त्वस्य कविकुलशिरोमाणिक्यमेदिनीपतिनिवहमुकुटमरीचिरञ्जितपदनखरस्य पुरोधसा तेन विरचितं कौतुकरत्नाकरं प्रहसनमेवात्र पटुतरमित्याकलयामः ।

नटी । अज्ज । एत्थ दोलासाद(? दोलाअदे) मे हिअयं ।

सूत्र° । प्रिये न जानासि । स्वयं सकरुणमुपदिश्य कारित-

गुणसख्यस्य (? °पक्षस्य) जनस्यानतिशायितो ऽपि गुणा उपदेशकानां परां प्रीतिमुत्पादयति । तथा हि ।

स्वयं स्नेहेन सिक्तस्य शाखिनः कुसुमं यथा ।
आनन्दयति सेक्तारं तथा नान्यतरूद्भवं ॥ १८ ॥

अत्र नरपतिकुलमुकुटमणिश्रीलक्ष्मणमाणिक्यदेवस्य [पाद]पद्ममेव प्रमाणं । तथा हि ।

सभ्याः सदर्थं कलयन्ति काव्ये
दिशन्ति दोषान्पिशुनाः प्रयत्नैः ।
मधूनि पुष्पे मधुपाः पिबन्ति
कुर्वन्ति कीटाः किल वृन्तवेधं ॥ २३ ॥°

The comic figure of the piece is a silly king, *Māna,* whose queen has been abducted, and who relies for her recovery on a lot of imbeciles and knaves who possess his confidence. The nature of these characters is sufficiently indicated by their names. There is *Kumati Deva,* the minister; *Aśubhacintaka,* the astrologer (*daivajña*); *Ācārakālakūṭa,* the priest (*vipra*); *Pracaṇḍaśephavarvara,* the spy; *Suśīlāntaka Daṇḍapāṇi,* the overseer of the harem; *Samarakāra,* the commander of the army; *Ajitendriya,* the guru; *Vyādhivardhaka,* the physician (*vaidya*); and *Kapaṭaveśadhārin,* the *brāhmaṇa,* who is accidentally revealed as the abductor.

Of Prākrit, the play contains only the few conventional phrases and a song assigned to the actress in the prologue.

It ends:

आचार° । देव भूयः किं ते प्रियमुपकरोमि ।
राजा । अतः परमपि प्रियमस्ति । तथा हि ।

त्वं चाचार्यवर स्वकीयनगराचारे नियुक्तो मया
सच्छ्राशनमिश्रिताम्बुचसुरा(?°तुरा) प्रीताखिलैर्बान्धवैः ।
प्राप्तानङ्गतरङ्गिनी च कुलटीरूपैर्जगन्मोहिनी
नीतो ऽयं कपटी गुरुर्मम गृहं देवीं गृहीत्वा मुदा ॥

तथापीदमस्तु ।

पृथ्वीविस्तारशम्यां जनयतु विदधद्देवराजः सुवृष्टिं
भूदेवैर्यज्ञकर्माखिलनिहितपुरोडाः स संतर्पितः सन्
क्षीरं सुस्निग्धगव्यो दधतु बहुतरं तद्भवे राज्यसंघे
यज्ञैस्तुष्टाः प्रजानां विदधतु निखिलानन्दवृन्दानि देवाः ॥

इति निष्क्रान्ताः ॥ इति कौतुकरत्नाकरनाम प्रहसनं समाप्तं ॥ इति रत्नाकरं पुस्तं रामलोचनशर्मणा । लिखितं बहुयत्नेन वर्णाशुद्धं त्यजेद्बुधः

For an incomplete MS. of the same work (reaching as far as fol. 28*b*, *l.* 3 of the present MS.), see Notices of Skt. MSS., 2nd ser., i., p. 80. [H. T. Colebrooke.]

4198.

1120 e. Foll. 12; size 12 in. by 4½ in.; very fair Devanāgarī writing, of about 1800 A.D.; twelve lines in a page.

Vasantatilaka, a dramatic entertainment, in one act, of the *bhāṇa* order; by *Varadācārya*—son of *Sudarśana Kavi,* surnamed *Ghaṭikāśata*—eulogised by the *sūtradhāra* both as poet and as logician. [A.]

It begins:

जयंति जगतो मातुः स्तनकुंकुमबिंदवः ।
मुकुंदाश्लेषसंक्रांतकौस्तुभश्रीविडंबिनः ॥

It ends:

कांचीपुरीमधिवसन् कमनीयभूमा
कामोऽपि एव वरदः कमलालयायाः[1]
आकल्पयन्वसुमतीमनुकल्पमेनां (°रंज्यमानां B)
कल्पद्रुमो भवतु (जयति B) कश्चन मानवानां ॥ १४७ ॥

इति निष्क्रांतास्सर्वे ॥ वसंततिलकभाणस्समाप्तः ॥

The work consists of a soliloquy describing the most heterogeneous scenes, one abruptly succeeding the other. The scene is laid in the streets of Kāñcīpurī (Conjevaram), the abode of crowds of Brāhmans and dancing-girls connected with its famous temples; and the colours of the picture are taken from the occurrences of daily life, such as gossipping about the private affairs of casual passers-by, love-making to other men's wives, cock-fights,

[1] कामी स एव वरदः कमलामहीशः B.

snake-catching, stopping of a mad elephant running about, teaching in a class-room, duels, etc. The last scene begins with the arrival, from Hastigiriśikhara, of *Varadarāja*, styled *Hastigirīśa, i.e.* prince of Kāñcīpurī, who comes to grace by his presence the celebration of the *vasantotsava.* On this occasion *Vasantasenā*, a dancing-girl from Vilāsapura, performs before the king, is admired and liberally rewarded by him, and finally becomes the wife of the actor, *Śṛiṅgāraśekhara.*

The piece is entirely composed in Sanskrit. Editions of the work have appeared at Calcutta and Madras.

Cf. Sylvain Lévi, Le Théatre Indien, p. 255.

[H. T. COLEBROOKE.]

4199.

3188. Foll. 30; size $12\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; good, modern Devanāgarī writing; European paper; seven lines in a page.

The same work. [B.]

Colophon: **इति श्रीमद्घटिकाशतबिरुदश्रीवरदाचार्येण विरचितो वसंततिलको नाम भाणः समाप्तः ॥**

The fly-leaf contains the following note:—

"Copied for me from a manuscript belonging to *Lakhman Trimbakjī Gadgil* of Belgaum.

The manuscript is dated Śaka 1709. It consists of twenty-four leaves, about $11\frac{1}{2}$ in. long by $4\frac{3}{4}$ in. broad. The characters are Nāgarī. Presented to the India Office Library, 23rd August, 1878.

J. F. FLEET, Bo.C.S."

4200.

1827. Foll. 6; size $12\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; clear Devanāgarī writing of 1812 A.D.; European paper (watermark 1808); 12 lines in a page.

Mithyājñānakhaṇḍana, a short allegorical play vindicating the superiority of the ancient traditionary forms of belief and social state of things; by *Kavi Ravidāsa.*

It begins:

श्रीदेवी वः सुखायाखिलजनजननी पार्वती पावनी स्याद्
वाग्देवी वाक्प्रदास्तु द्युमणिरपि परां सिद्धिमृद्धिं ददातु ।
रामः कामं निकामं वितरतु सततं धामधामासु(? °स्तु) नाम
देवश्चंद्रार्धचूडो गजवदनयुतः कीर्तिकांतिप्रदो ऽस्तु ॥ १ ॥

अपि च । सतां संनिहितो नित्यं पाखंडपथदूरगः ।
स श्रीपतिः परामृद्धिं सर्वसिद्धिं च यच्छतु ॥ २ ॥

नांद्यंते सूत्रधारः । भो भोः सभासदः सावधानाः शृणुध्वं । इह खलु भरतखंडमंडनीभूते गुर्जरप्रदेशे द्वारवतीपतेः प्रियाय कविरविदासकृतस्य मिथ्याज्ञानखंडनाभिधस्य नाटकस्याभिनयार्थं प्रवृत्तो ऽस्मि । तदाकार्यैव नटी ।

सूत्रधारः । प्रिये इतस्तावत्प्रविश्यं ।

नटी । अज्जउत्त कं कज्जं ।

सूत्रधारः । प्रिये नाटकमभिनेतव्यमस्माभिः ।

नटी । अज्जउत्त तं कवज्यं(! किमर्थं) ।

सूत्रधारः । प्रिये भगवद्भक्त्यर्थमेव ।

नटी । केरिसो उण भगवं (कीदृशः पुनर्भगवान्) ।

सूत्रधारः । आः भगवानपि पृच्छ्यते भगवत्या । तथा हि ।

यो मायया सृजति रक्षति हंति काले
त्रैलोक्यमेतदखिलं सजलांबुदाभः ।
तं श्रीनिकेतममलांबुजपत्रनेत्रं
नावैति कः परमकारुणिकातपत्रं ॥ ३ ॥

नटी । सहर्षं । आकाशे कर्णं दत्वा । अज्जउत्त किं कण्णसुहदं सूयदे ।

सूत्रधारः । कर्णं दत्वा । आः परिज्ञातं । वेदध्वनिरयं पातकं विधुनोत्यस्माकं पवित्रतरो वीणारणत्कारो ऽपि श्रूयते । अहमिति मन्ये । वेदैः परिवृता भगवती वाग्देवी समागता । यासौ

साक्षात्कर्पूरगौरा कनकमयमहाकुंडलोल्लासिगल्ला
श्रीमद्वीणाप्रवीणा शशधरविशदे राजहंसे निषण्णा ।
बिंबोष्ठी पद्मपत्रायतनयनयुगोत्तुंगवक्षोजयुग्मा
हीराकारद्विजालिर्वलिललिततनूद्दाममध्या सुनाभिः ॥४॥

वेदाश्च य एते

कषायधरवाससः शशिकरस्फुरत्तंतुभिः
प्रकाशितहृदंबरास्तिलककांतिगौराननाः ।
गृहीतकनकोज्ञमस्फुरितवारिपात्रीरुचाम्
इरुच्चखरुचो वचोऽमृतरसेन मत्सौख्यदाः ॥ ५ ॥

तर्हि वयं सपर्यार्थं प्रयताम इति निष्क्रांतौ ॥ प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टा भगवती वाग्देवी चत्वारो वेदाश्च सर्वशास्त्रनिपुणपरिवृताः । इतस्ततः परिक्रम्य वेदाः सरस्वतीं विलोक्य । भगवति संसारसागरतरणि° । वयं तु पापहेतुना कलिहलकेन पराभूता विरलप्रचाराः कृताः ।° अतो ऽस्माभिः किं कर्तव्यं कुत्र गंतव्यं तत्समादिशतु भगवती ।

वाग्देवी । अत्याश्चर्यमिदं । भगवंतो वेदा अपि स्तुतिवाक्यैर्वराकीं मां संभावयंति ।°

Sarasvatī tries successively to associate the *Vedas* with *Vishṇubhakti*, *Nyāya*, *Mīmāṃsā*, and *Vedānta*, but they declare themselves likewise infected by the evil influences of *Kali*. Then *Praśastipaurāṇika* is called to the rescue. At the same time appears *Vyāsa Viṭāvataṃsa*, with his four female friends *Viṭopadeśā*, *Viṭavallabhā*, *Viṭāṅganā*, and *Viṭavilāsinī*, as the representatives of female emancipation; whilst the unsavoury *Kumbhakārī Adhautagudā* also makes her appearance, hailed by the women as their 'mother' and 'teacher' (*upadeshṭrī*). *Viṭopadeśā* then informs her that she has initiated many '*sādhavaḥ*' into '*viṭatā*,' and introduces her to her own friend *Viṭāvataṃsa*, with whose assistance she has accomplished so much, whereupon this worthy pays his respects to the beldame. Meanwhile, *Praśastipaurāṇika*, who has been a witness to this scene, makes his remarks upon the strange modern development of womanhood (अहो स्त्रीणां प्रपंचो गहनः); but when they try to indoctrinate a *Brāhmaṇī* with their new-fangled morals, and when she, though at first shrinking with disgust from the suggestion that she should render homage to a *Kumbhakārī*, shows signs of giving way to their blandishments, he strikes in, and exposes the hollowness of *Viṭāvataṃsa's* doctrine of the superiority of pleasure to duty.

It ends: ततो वेदाः सरस्वती च प्रशस्तपौराणिकं साधुवादेन पूजयतः । प्रगटीभूता प्रशस्तपौराणिकोपरि देवकरच्युता पुष्पवृष्टिः पतति । वेददर्शनेन उत वाग्देवीदर्शनेन सवितृदर्शनात्तमांसीव सर्वे पाखंडा विद्रुताः । भगवती वाग्देवी वेदाश्च जयश्रिया सेव्यमानाः सकलमुनिणै(°मुनिगणैः) स्तूयंते । तद्यथा ।

नमो ऽस्तु [ते] देवि सवितृसारदे
नमो ऽस्तु वेदाः सकलेश्वरेश्वराः ।
सच्छस्त्रसंघाश्च पुराणसंहिता
नमो ऽस्तु वो धर्मपथप्रवर्तकाः ॥ ४६ ॥
वेदाः कुर्वंतु कल्याणं श्रीरस्तु सदने हि नः ।
सारदा सारदा नः स्यात् कारुण्यांबुतरंगिणी ॥ ४७ ॥

इति श्रीकविरविदासविरचितं मिथ्याज्ञानखंडनं नाम नाटकं समाप्तं ॥ नवरसवसुशशिवर्षे कार्त्तिककृष्णदले भूतदिने बुधवारे सूर्यपुरे विमले । शोधः समजनि शंभुद्विजतः संतुमलं मतिमंतः कुर्वंतो वसुधातलममलं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

4201.

1570 B. Foll. 12; size $9\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in; Bengali handwriting of about 1700 A.D.; 8–10 lines in a page.

Dhūrtasamāgama prahasana, a farce, in two acts, by *Jyotirīśvara Kaviśekharācārya*, son of *Dhīreśvara*, and grandson of *Rāmeśvara*.

It begins:

हर्षादम्भोजजन्मप्रभृतिदिविषदां संसदि प्रीतिमत्या
स्वश्च्या मौलौ पुरारेर्दुहितृपरिणये साक्षतं चुम्ब्यमाने ।
तद्दत्तं मौलिवक्त्रे मिलितमिति भृशं वीक्ष्य चन्द्रः सहासो
दृष्ट्वा तज्जृम्भमाप्नु(!) स्मितसुभगमुखः पातु वः पञ्चवक्त्रः ॥°

The little play has been edited in Ch. Lassen's Anthologia Sanscritica (Bonn, 1838; not reprinted in the 2nd edition), where (pref., p. xi.) the Karṇāṭa king *Narasiṃha*, mentioned in the prologue as the author's patron, is

identified with the king of that name who ruled at Vijayanagara 1487–1507 A.D.

A leaf is wanting at the end; the MS. ending with the first pāda of the last stanza: काले सन्ततवर्षिणो जलधाराः सस्यैः समृद्धनभरा(!)

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 281; Sylvain Lévi, Théâtre Indien, pp. 252-3.

[H. T. COLEBROOKE.]

4202.

450 b. Foll. 8; size 8¾ in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D.; 9–12 lines in a page.

Svarṇamuktāvivāda, the dispute of Gold and Pearl for superiority, treated dramatically, in prose and verse, by *Maheśa Paṇḍita.*

It begins: श्रीमहागणपतये नमः॥ श्रीवाराह्यै नमः॥

अस्ति स्वस्तिमती समस्तनगरीसौंदर्यपूर्णा पुरी
ख्याता श्रीनगरी गरीयसि गुणैर्गौरीगुरोः पर्वते।
यत्र स्वर्णमयी सभासु सततं मुक्तामयी च श्रियौ
सेवेते बलभद्रराजचरणावन्योन्यसंस्पर्धया॥१॥

सुवर्णं। इतस्ततः सभ्यकंठकर्णांगुलीष्ववलोक्य सक्रोधं।

भो सभ्याः कथयंतु केयमधमा सार्धं मया स्पर्धते
केयं कस्य सुता किमीयवनिता कार्यं किमस्याः पुनः।
किं जानाति न मां सुवर्णमखिलैराराध्यमानं सदा
धातूत्तंसमिहापरत्र च सुखासाधारणं कारणं॥२॥ यतः।

यत्राहं निवसामि तत्र गुणिनः शस्त्रं च शास्त्रं तथा
वस्त्रं चापि विचित्रमत्र सुभगा नागास्तुरंगा अपि।
नानादेशसमागताः सुचरिताः संतः कियंतो न वा
भक्ष्यं भोज्यमपीह वस्तु सकलं नानाविधं विद्यते॥३॥

गेहे यस्य वसामि तस्य विविधा वापीतडागादयो
धर्माः शर्मकरास्तनोति सुतुलादानादिदानानि सः।
स्वर्गारोहणकारणानि सकलाः सोमाश्वमेधादयो
यागास्तेन नरेण कर्तुमुचिता विद्यापि तस्यैव सा॥४॥

मुक्ता। सस्मितं।

तातः ख्यातः स पाथोनिधिरतिमहती रत्नगर्भा च माता
ये ये सौभाग्यवंतो जगति सुकृतिनो नायका मामकास्ते।
आर्याः कार्यं मदीयं यदिह किमपि वा तद्भवंतो विदंति
क्लीवं कस्मादकस्माद्वदति मयि मुधावर्णमेतत्सुवर्णं॥५॥

भ्राता मे स कलानिधिर्गिरिसुताभर्तुः शिरोभूषणं
या सा मे भगिनी रमा भगवतो वक्षःस्थलस्थायिनी।
किं चाहं च समस्तराजरमणीवक्षोजभूषाकरी
मुक्तानाम गुणैकधाम सततं निर्मुक्तदोषव्रजा॥६॥

सुवर्णं। भो भो सारासारविचारचतुराः सभासदः कथमियं मुक्ता नाम मुक्तलोकलज्जा मां क्लीवमित्याभाषते।

मुकुटकुंडकंठविभूषणैः कटककंकणकिंकिणिकादिभिः।
पदकपादविभूषणनूपुरैर्जगति संततमंतिको ऽस्म्यहं॥७॥

यदि च शब्दक्लीवतामात्रेण सैषा रंडा समस्तवस्तूत्तमं मां क्लीवमित्याक्षिपते तर्हि निखिलजगज्जनकस्य ब्रह्मणः क्लीवतां कथं नापादयेत्। किं च। दारदैवतपदानां पुंनपुंसकस्त्रीलिंगत्वे ऽपि तत्तदर्थानां न तल्लिंगतेति सुप्रसिद्धतरं। अहो सभ्याः नूनमस्यां गणिकायां भवंतोऽपि पक्षपातिनः संतीति मन्ये येनैवं वदंत्यामस्यां मौनमाश्रितं युष्माभिः। न चैतद्युक्तमत्रभवतां। यतः। सभा वा न प्रवेष्टव्या॰ इति धर्मशास्त्रं (M. 8, 13) श्रूयते। यदि च धर्मशास्त्रान्न बिभ्यति भवंतस्तर्हि राजदंडभीतिरपि नास्तीत्यहो महासाहसं।

रागाल्लोभाद्भयाद्वापि स्मृत्यपेतार्थकारिणः।
सभ्याः पृथक्पृथग्दंड्या विवादाद् द्विगुणं दमं॥

इति (*Yājñ.* 2, 4) धर्मशास्त्रस्मरणात्॥ ततः

सभ्याः सुवर्णमवलोक्य सस्मेरं। भो सुवर्ण यत्त्वां कवयः स्थले स्थले क्लीवत्वेन निर्दिशंति तेनैव वयं मौनमाश्रिताः। न तु मुक्तापक्षपातेन।

सुवर्णं। हंत भवंतोऽपि कवीनां वचः प्रमाणयंति। यतः।

कवयः किं न भाषंते किं न जल्पंति मद्यपाः।
राजानः किं न कुर्वंति किं न भक्ष्यंति वायसाः॥

इति कविभिरेव कविवचसामयथार्थत्वकथनादित्यलमसत्कलहेनेति तूष्णीं बभूव।

मुक्ता। तदेतत्सुवर्णवचनमाकर्ण्य सगर्वं।

हे हे हिरण्य दुर्वर्णवादिन् किं गर्वमायसे।
त्वमाकरजनिः स्वर्ण रत्नाकरजनिस्त्वहं॥॰

Subsequently, Silver (*rajata*) and Diamond (*hīraka*) join in the dispute, on the part of the precious metals and stones respectively; but, in the end, king *Balabhadradeva* himself is appealed to, and, with diplomatic tact, settles the dispute by allowing to each side its own special merits and sphere of usefulness.

It ends: राजा। पुनः सस्मेरं। भो सुवर्णास्मत्सभायामभिमानमपहाय मिलित्वैव स्थीयतां। °। किं च।

युष्माकं यादृशी कांतिः कांचनेन सहामुना।
नान्यथा तादृशी तेन मिलित्वैवास्यतामिह॥

हीरकं। स्वमनसि विचार्य। भो मुक्ते साधूक्तं सकलार्थतत्त्वविदा महाराजेन। यतः। उपकर्त्रारिणा संधिर्न° ॥ उपकारोऽमुनास्माकं कांचनेन महान्कृतः। यतः। तत्रदूरनिवासिनो ऽस्मानानीय परमपवित्रमूर्तेर्भगवच्चरणशरणस्यानंतदानमानसंतोषितभूरिसुरप्रवरस्य विविधविद्याप्रचुरतरपंडितमंडलीमंडितसभामंडपस्य निजकीर्तिकौमुदीमोदितजगत्पद्मस्य क्षितिपालचयचमूचक्रचूडामणिश्रेणिनीराजितोपांतपदद्वयांभोजकिर्मीरितस्वर्णपीठस्यास्य महाराजस्य दर्शनं कारितं। किं च।

उपजीव्यविरोधेन न कुतश्चिदवस्थितिः।
पश्येंधनविरोधेन दहनस्य कुतः स्थितिः॥

तस्मात्साधूक्तं महाराजेन बलभद्रदेवेन मिलित्वैवास्यतामिति।

सर्वाकूपारपारस्थितमपि विविधं वस्तुजातं समस्तं
शस्तं यत्पादपीठं क्षितितलममलं सर्वदालंकरोति।
सोऽसौ भूचक्रवर्ती जगदखिलमहाधीरवीराग्रवर्ती
प्राज्यं राज्यं विधत्तां नृपतिकुलमणिः साहिबाहादुरेन्द्रः॥१॥

इयं श्रीनगरीयस्य श्रीमहेशमनीषिणः।
निर्मितिः शर्म निर्मातु निर्मत्सरमनीषिणां॥२॥

इति श्रीमहेशपंडितविरचितः स्वर्णमुक्ताविवादः समाप्तः॥

The *Balabhadra Deva* of *Śrīnagarī*, who thus acts as referee, and to whom the little play is dedicated, was probably the author's patron; whilst the *Sāhi Bāhādurendra* (*bhūcakravartin*) referred to in the first of the concluding ślokas may have been intended for the contemporary suzerain king of Guzerat, *Bahādur Shāh*[1] (1526-1537).

[1] This was suggested by Mr. L. D. Barnett, who kindly supplied me with the (not very satisfactory) readings of the Bombay edition in the final ślokas and colophon, viz.:—

योऽसौ . . . वीरधीराग्रवर्ती° ॥६०॥
इयं श्रीनगरी यस्य श्रीमहेशमनीषिण।
निर्मितः शर्मनिर्मातुर्निर्मत्सरमनीषिणा ॥६१॥

इति सुवर्णमुक्तासंवादः समाप्तः॥

This little work has been printed in the *Laghukāvyāni* (pp. 171 ff.), forming part of the Bombay magazine *Kāvyetihāsasangraha*, vol. 10; but unfortunately this edition was not available for consultation when the foregoing extracts were made.

[H. T. COLEBROOKE.]

4203.

243. Foll. 102 (counted 101, no. 46 being double); size 12¼ in. by 4¼ in.; good, modern Bengālī handwriting (omitting, however, the diacritic dot of the *r*); six (from fol. 48 seven) lines in a page.

Ānandalatikā, a dramatic poem, in five sections (*kusuma*), on the love of *Sama* and *Revā*, by *Krishṇanātha Sārvabhauma-bhaṭṭācārya*, son of *Durgādāsa Cakravartin*.

Though exhibiting some of the forms of a *nāṭaka* (and marked as such outside), the work is devoid of all real dramatic action, being rather a collection of poetry, descriptive and narrative, with interspersed dialogues and *quasi* stage directions.

It begins (with the numbers supplied):

संभ्रान्तं नमदुन्नमत्क्षितिलुठद्गीर्वाणमूर्धावली
चञ्चच्चामरचारुकुन्तलचयध्वान्तालिसंवर्धिनी।
तेषां फुल्लविलोचनाम्बुजदलान्युल्लासयन्ती परं
चित्रा तन्नखचन्द्रिकावलिरियं चेतो ममालम्बतां॥१॥

सानन्दं वन्दनाय क्षितितलविलसन्मौलिचन्द्रार्धमौलेर्
व्यालश्वासप्रदीप्तोद्गदनयनशिखिज्वालया दग्धमर्मा।
शीतांशुः पादपद्मं हिमगिरिदुहितुः शीतलं यो निपन्नः
पीयूषस्निग्धदेहो विलसति नखरः सोऽयमव्याच्चिरं वः॥२॥

एणीलोचनमिन्दुबिम्बविमलज्योत्स्नां पिकोकूजितं
हंसीमञ्जुगतिं जहार भवती व्यक्तं जगन्मण्डले।
मच्चित्तं वद कुत्र गोपितमिति व्याहृत्य गोपीस्तनान्
मुञ्चन्कञ्चुलिकां विचारचतुरो मुग्धो॰हरिः पातु वः॥३॥

शम्भोर्नर्तनधूतमञ्जुलजटाक्षेपेण संपातितैर्
गाङ्गैर्वारिभिराशु मुण्डनिवहे शैवीतनूमाश्रिते ।
गौरीमुत्सुकयन् गणांश्च सुखयन् सुस्मेरलम्बोदरो
मातेयं तव जाह्नवीति पितरं संव्रीडयन् पातु वः ॥ ४ ॥

आकर्ण्य सभ्याः । भो आनन्दक साधु साधु नान्दीभिर्नन्दिता वयं । किंतु देवस्य चिन्तामणेर्जामातृपरिणेतृनीततनयानिमित्तमन्यादृशमानसं । तदस्य मनोनिर्वेदजनकमपि प्रबन्धं प्रस्तावय ।

आनन्दकः । आर्याः । श्रीमन्नन्दनन्दनचरणसरसीरुहमननपरितुच्छितविषयरसश्रीदुर्गादासचक्रवर्तितनयेन श्रीकृष्णनाथकविना विरचितमानन्दलतिकानामप्रबन्धमधीतवानस्मि । तद्यदि देवरुचये भवति । अथवा श्रीपुरुषोत्तमदेवचरितेन तावदात्मानमपि पवित्रयामि । तथा हि ।

दीर्घामदालपनगाढजडां रसज्ञां
शुद्धां करोमि गुणवारिनिधौ विभूनां ।
स्वर्वाहिनीपयसि भूरिविधूततुण्डः
काको ऽपि चञ्चुपुटकं विमलीकरोति ॥ ५ ॥

इति सभ्येषु निवेद्य नृपतिपुरत उपसृत्य प्रकटितकरपुटकः प्रचलच्छवदलः सविनयनमितकन्धरः क्षितिपतिपदनिहितनयनस्तिष्ठति ।

राजा । अवलोक्य । अये आनन्दक । किमपि विषण्णुरिव वीक्ष्यसे । तत्किमिति मौनमास्थितं भवता ॥

आनन्द[:] । महाराज सम्यगरलितं (?सम्यगवमितं) देवैः । तथा हि ।

अभिनवकविकवितेयं भरति न वा रुचमेतदभिज्ञानां ।
हरति या वितचित्तं चटुलयति मां हरेर्गुणानुवादः[1] ॥ ६ ॥

[राजा।]भो आनन्दक। प्रभुगुणविरलितप्रबन्धमधीतवान् भवान्।
तदलमेतावता विनयप्रबन्धेन विलम्बावलम्बनेनापि ।

आनन्दः । यथाज्ञा[प]यति[देवः।] तदेव प्रस्तौति ।

कुरुक्षेत्रं यातैः क्षितिपनिवहैर्भूरिविभवैर्
महारत्नौघानां वितरणभरैर्दीननिकरान् ।
महाढ्यान्कुर्वद्भिः क्षुभितकनकाद्रिप्रभृतिभिर्
महेष्वासैरासीत् क्षितिरपि तदा देवभवनं ॥ ७ ॥

[1] ? Read हरति न वा हितचित्तं चटुलयति मां हरिगुणवादः ॥

कृतार्थयन्साधुजनेक्षणानि वित्रासयन्दुर्जनमानसानि ।
आनन्दयन्नागतनन्दमुख्यांस्तस्मिन्प्रभुः पौरजनैर्जगाम ॥ ८ ॥
निशम्य लोकैरिहलोकनाथं स्नेहस्रवत्पीनपयोधराग्रा ।
तदा यशोदा सुतधीविमुग्धा तद्दर्शनव्यग्रमना रुरोद ॥ ९ ॥

देवो ऽपि सद्भावगृहीतमानसम्
चिरेण पित्रोरवलोकलालसः ।
पुरेव बालोचितवेशपेशलो(r °वेष°)
गोपाकृतिः पादगतिं प्रतस्थे ॥ १० ॥

पुरा वयस्यैर्व्रजबालसंघैरालोकितो वर्त्मनि तैर्मुकुन्दः ।
निवेदितोऽथ व्रजनाथपत्न्यामन्तःपुरं तूर्णमथाविवेश॥११॥°५०॥
नोद्धवादिरपि गोपनन्दनान् रुक्मिणीप्रभृतयो न वल्लवीः ।
न प्रभू च पितरौ प्रजेश्वरौ चेतसो गमयितुं रमापतेः ॥५१॥

सभ्याः। साधु भो आनन्दक साधु। उचितप्रस्तावैर्वयमानन्दिताः।
ततः आनन्दकः ।

अत्रान्तरे पुलकपूरितदेहवल्लिम्
आनन्दजेन नयनाम्बुभरेण सिञ्चन् ।
दूराद्विभोः समवलोकनमुग्धचेताः
श्रीनारदः क्षितितलं मुनिराजगाम ॥ ५२ ॥

तं नारदं वीक्ष्य सुदूरतो ऽपि विहाय सिंहासनमाशु देवः ।
जगाम तस्यान्तिकमेव तूर्णं भूमिं पदाब्जैरवमण्डयन्सः ॥५३॥
योगीन्द्रवृन्दैरपि वन्दितोऽपि ब्रह्मेशजं भाविभिरर्चितोऽपि ।
तदङ्घ्रियुग्मे जगदेकनाथो दण्डो यथा मारकतः पपात ॥
[५४ ॥ °७५ ॥

कालिन्दीं प्रति नारदः ।

विहाय रुक्मिणीगेहमपि सत्यानिकेतनं ।
मामिहानीतवान्देवः सौभाग्यं वर्धयंस्तव ॥ ७६ ॥

देवः । स्वगतं ।

जानाति नर्म न रमा मयि कुप्यतीति
वृत्तं निशम्य कुपिता किल सत्यभामा ।
भूयोऽपि हन्त मुनिना स्मृतपारिजाता
पूर्वाधिको मम पुनः पृथुलः प्रमादः ॥ ७७ ॥

नारदः । देव ।

तवानुरूपा दयिता यथा मामतोपयच्छुद्धतमान्तरेण ।
प्रतिप्रियं तस्य करोतु को वा स्वीयानुरूपं तु निरूपयामि ॥७८॥

मालवाधिपतिर्देव दमनो नाम भूपतिः ।
विभवैर्भक्तियोगैश्च न यस्य प्रतिमो भुवि ॥ ७९ ॥

निखिलान्तर्निगूढानां गोचरः सर्वमेव हि ।
तथाप्यमुष्यास्तोषाय प्रलपामि पुरः प्रभोः ॥ ८० ॥

तनया तस्य भूपस्य जगदुत्तररूपिणी ।
नाम रेवा गुणास्तस्या नाहं वर्णयितुं क्षमः ॥ ८१ ॥

तवात्मजे सा दृढबद्धभावा स्वयंवरार्थं यतते पितास्याः ।
द्विजोऽपि पत्री विनिवेश्य मूर्ध्नि समागतप्राय इवावधेहि
॥ ८२ ॥ °९२ ॥

अथ त्वदीयस्तनयः समोऽपि स्वीयानुरूपां दयितां दिदृक्षुः ।
विद्यां समाश्रित्य मयैव दत्तां[1] क्षितीश्वराणां पुरमाविवेश
॥ ९३ ॥ °९९ ॥

In tho course of his quest of a suitable consort, he arrives at *Damana's* city, and hearing the praises of *Revā* sung, he enters the palace unseen.

ततः शयानां मणिवेदिकायां शशाङ्कमृद्वीमधिरुह्य शय्यां ।
चकार नेत्रातिथिमेव रेवां सरिद्विलीनामिव राजहंसीं॥१००॥

अथ विलोक्य समो दमनात्मजामनुभुवन्न पुनर्भवनिर्वृतिं ।
तरलितोऽग्रजकूटमनोभुवा स्वगतमित्थमभाषत तद्गुणान्॥१०१॥

Subsequently the sleeping maid awakens, and thoy plight their faith to each other.

II. (fol 40*a*) :

मन्दं मन्दं क्षिपति चरणं चिन्तयन्प्रेम तस्यास्
तूर्णं तूर्णं किरति नयनं पृष्ठतस्तद्भ्रमेण ।
वारं वारं जपति निभृतं भाषितानि प्रिया[णि]
दीर्घं दीर्घं श्वसिति च समः कम्पमानाखिलाङ्गः॥°

Sama's friend, *Subhūti*, son of *Uddhava*, noticing the change in the prince's condition, is told in detail what has occurred, and the love-sick prince then proceeds to paint from memory the portrait of his beloved, which occupation affords ample scope for depicting the lover's feelings.

III. (fol. 50*a*) :

अथो मुनीन्द्रादवगत्य भूपः समाधिविज्ञातसमस्तवृत्तं ।
निजानुरूपे प्रतिलब्धभावां सुतां स विज्ञाय परं तुतोष ॥ १ ॥

प्रलोभितेयं मदनानुजेन(!)जहौ न धैर्यं कुलजाङ्गनायाः ।
रहोगतापीति महीमहेन्द्रः प्रियान्वितस्तां प्रशशंस रेवां ॥२॥

[1] Viz., the power of entering anywhere without being seen by others.

The king issues invitations to the *svayaṃvara*, and various scenes of amusement in connection therewith are depicted.

IV. (fol. 67*b*) :

अथोदिते भास्वति भूमिपालास्तच्चिन्तनोन्निद्रितलोहिताक्षाः ।
माध्वीकरम्यामपि वन्दिगीतां स्तुतिं तदानीं विफलां वितेनुः॥१॥

The princes assemble, and at length the princess herself enters the festive hall.

शीतांशुबिम्बवदना स्तनभारनम्रा
स्वेदाम्बुबिम्बमनुबिम्बितपल्लवौष्ठी ।
भूदेवपाणिपरिदर्शितवर्त्मनैव
बाला जगाम मगधाधिपसंनिधानं ॥ ३६ ॥

भूपात्मजां द्विजवरः पुरतो निधाय
बद्धाञ्जलिर्नमितमौलिरिदं बभाषे ।
कीर्तिप्रतापजयदानमहीमहेन्द्र
भूपावधेहि यदहं विनिवेदयामि ॥ ३७ ॥

एषा पुरा नृपसुता शयिता निशायां
स्वप्ने कुतोऽप्यधिगता कठिनां समस्यां ।
लब्धेव(*r.* लब्ध्वैव) बाल्यचपला स्वकरग्रहेऽपि
तत्पूरणं च पण इत्यकरोत्प्रतिज्ञां ॥ ३८ ॥

इति काञ्चनपटलिखितां समस्यामर्पयति । राजा सादरं प्रगृह्य वाचयति ।

रौपाभिधो धीरसमोऽप्यधीरः
को मित्रजामित्रजनप्रसूतः । इति ।

The king of Magadha being unable to complete the verse, the rulers of Kaliṅga, Karṇāṭa, Avanti, Kāmarūpa and others are successively tried without success, until at last the princess and her companion come to the Yadu prince.

एवं तयोः स्फुटतमे दृढभावबन्धे
तं पश्यतामपि जयाशिषि निःसृतायां ।
भूपेषु मूर्छिततमेषु करे समस्य
विन्यस्तवान्द्विजवरः कठिनां समस्यां ॥७२॥°७४॥

ईषद्विहस्य जलदध्वनिरांशु तेषाम्
उत्कण्ठया सह ददर्श तदर्धमेव ।
आधूतमौलिर्दयिताननदृष्टिवर्गं
सोऽपूरयत् प्रियतमातिमनोरथेन ॥ ७५ ॥

रौपाभिधो धीरसमो ऽप्यधीरः
को मित्रजामित्रजनप्रसूतः[1] ।
कृष्णात्मजो ऽसौ सम एव नान्यः
प्रासूत कालिन्द्यपि यं स एषः ॥ ७६ ॥

ततः क्षमानाथसुता कराभ्यामानीय नम्रा कलधौतमालां ।
प्रेम्णा समालिङ्गनमोददात्री कण्ठे ऽर्पयामास मुदा प्रियस्य ॥७७॥
[०७८ ॥

तस्मिन्भृते पूरितमानसानां पौराङ्गनानां बहुसाधुवादः ।
तयोः सुखायापरभूभुजां च भ्रवःसमीपे ऽजनि वज्रपातः ॥ ७९ ॥०

This section concludes with the marriage of the couple.

v. (fol. 83*a*) : अथ यामिनीशेषे विकासितकुसुमारचनाय प्रस्थिते सुमुखीप्रियकथे ॥

सुमु० । सखि प्रियकथे ।

श्रेणीभूय मधुव्रतस्फुटरवैरुन्निद्रिताः सादरं
सद्वृक्षस्तवकस्तनोपरि लसच्छाखाभुजालिङ्गिताः ।
ईषत्स्मेरनवप्रसूनवदनाहूतानिलैश्चुम्बिताः
पश्योद्याननवा[ङ्कुराः] प्रियसखीं संस्मारयन्तीक्षिताः
[॥ १ ॥ ०५॥

प्रिय० । सखि सुमुखि । तव वाणीरसतरङ्गिण्यपि न मां सुखयति ॥

सुमु० । किमिति ॥

प्रिय० । आकौमारं यया सार्धं जन्मैतद्यापितं मया ।
तां विहाय निशा नीता किमस्मादपि दुःखदं ॥६॥०७॥

तन्वङ्गी सहचारिणीविरहिता मुद्री शिरीषादपि
शून्यान्येव जगन्ति पश्यति सखीं का वा प्रियां पृच्छति ।
अङ्कं नैव जहाति मातुरधुनाप्येकाकिनी बालिका
नो जाने नृपजा समेन सहिता जागर्ति निद्राति वा ॥ ८ ॥

सुमु० । सखि प्रियकथे । केवलमुदारचरितैव भवती सा पुनश्चिराभिलषितनिधिमिव लब्धा(लब्ध्वा) विलयति (? विलसति) ॥

प्रिय० । सखि सुमुखि । स्वयंवरसमाहृतकुलवधूनामनुनयाय देव्या समादिष्टास्मीति तदनभिज्ञा[हं।] तदा मूलतः कथय ॥

सुमु० । सखि शृणु । सा हि

भूषाभिराशोभितदेहवल्ली स्वकान्तिविद्योतितदिग्विभागा ।
नीता सखीभिः शयनीयसौध्नि नवाङ्गनेवाजनि नम्रमौलिः ॥९॥

[1] That is, son of Kālindī (*i.e.* Yamunā, daughter of the Sun) and her friend (or husband Krishṇa).

चिरेण कान्ताननयामिनीपतेर्निभालनोत्कण्ठितमानसाकुला ।
तदार्द्रदृष्टिप्रणयेन कीलिता पुरः सखीनामिति भूरिलज्जिता॥१०॥

प्रिय० । सखि ततस्ततः ॥

सुमु० । ततो मयैता अपनीय मन्दिराद्
गवाक्षविन्यस्तदृशा निशायां ।
तयोरपूर्वप्रणवैकधाम्नो(?०प्रणयैकधाम्नो)
विलोकितं प्रेम विनिर्मितं रहः ॥ ११ ॥

यातासु तासु प्रणयेन रेवासावन्यनिर्यातगभीरधैर्या ।
नेत्राम्बुधौतस्तनकुङ्कुमेव बद्धाञ्जलिस्तत्पदयोर्ननाम ॥ १२ ॥

करेण संगृह्य करं प्रियायाः स्तम्भाखिलाङ्गः क्षणमास तूष्णीं ।
ततो ह विन्यासितबाहुबन्धां रेवां समालिङ्गति निर्भरं सः
[॥ १३ ॥ ०२२ ॥

ईदृग्विधानि कति नाम विलोकितानि
सौभाग्यभाञ्जि चरितानि तयोर्निशायां ।
नेत्रं ममैव सफलीकृतमद्य किंतु
रेवा गमिष्यति पुरादिति मूर्छितास्मि ॥ २३ ॥

प्रिय० । सखि सुमुखि । क्व यास्यति रेवा द्वारावत्यां किं न पश्यसि ।

द्वारि द्वारि द्विरदपतयः पृष्ठविन्यस्तहेयाः
स्थाने स्थाने करधृतमुखस्वर्णपाशास्तुरङ्गाः ।
भेरीध्वानैश्चमकितदृशः सायुधा योधमुख्या
रेवा गन्तो(गन्ता) स्वपुरमिति वेत्रिणो घोषयन्तु ॥ २४ ॥

प्रियसखि । किमेतेन पुष्पावचयनेन तामेव विलोकयामीत्युभे प्रस्थिते । कियद्दूरं गत्वा प्रस्थानकोलाहलाकलनविकलं नृपतिमवलोक्य ।

सुमुखी । प्रियकथे । नृपतिं विलपन्तमवलोकयन्त्या द्विगुणं विदार्यते मम हृदयं । तदत्र क्षणं विश्रामयामीत्युभे उपविश्य राजानं निर्वर्णयतः ।

राजा । रेवा यास्यति हन्त नाथनिलयं बालानतिज्ञा कथं
शुश्रूषां प्रविधास्यति श्वशुरयोः पत्युर्मनोरक्षणं ।
सुहृन्नापविपीडिता च कुलजा कस्मै किलाख्यास्यते
शून्यान्येव दिवा सुखानि किमहो पश्यामि तां चिन्तयन्
[॥ २५ ॥ ०२६ ॥ इति रोदिति ॥

अमात्यः । देव । नायं विषादसमयः । तदलमावेशेन । भगवतः प्रस्थानाय त्वरयन्ति वेत्रपाणिनः । तदाज्ञापय तत्र प्रयाणाय ॥

राजा । ससंभ्रमं । साधु मन्त्रितं । तदग्रतो गच्छ ॥

[अमात्यः ।] यथाज्ञापयसि । इति तथा करोति ॥

राजा । भगवतश्चरणसविधं गत्वाऽष्टाङ्गपातं प्रणम्य बद्धाञ्जलिः ।

पूर्णानन्दमगाधबोधनिलयं यं निर्गुणं निष्क्रियं
निर्वाणाय हृदि स्थितं स्थिरधियो युञ्जन्ति सद्योगिनः ।
सुस्निग्धाञ्जनकीर्तिपीतवसनं(? °कीर्णि°) रूपं जगन्मोहनं
भक्ता यस्य भजन्ति त्मखनिरतं(? शेष°) तस्मै नमो विष्णवे ॥२७॥°

Subsequently the young couple take their departure, in *Revā's* parting words occurring the verse :—

नम्रत्वं गुरुषु प्रभौ सरलता बन्धौ दया पूरुषे
चान्यस्मिन् विमर्षी(!) वहिनं गमनं लोभ्ये(? लौल्ये) तितिक्षा परा ।
मौनं विप्रियवादिनि प्रियकथा भृत्येषु धर्मे मतिर्
मातर्धर्म इतीरितः कुलभुवां चित्ते दृढं धारयः(?धारितः)॥४९॥

Then follows the description of the journey to and entrance into Dvārāvatī, in the kāvya style, with prose dialogues and stage directions thrown in, as when, on their way, they visit the *maharshi Ashṭāvakra's* forest retreat (fol. 94*a*) :—

रेवा । ससंभ्रमं । नाथ क्षणमत्र रथं विश्रामय । अदृष्टपूर्वाणी दृश्यतपोवनानि ।

तथा हि ।

नवनवतरुशोभा लोभयन्त्येषुदृष्टि (?°यत्यन्दृष्टिं)
सुखयति मम गात्राण्यालवालाम्बुवायुः ।
सुरभिकुसुमगन्धा मानसं मादयन्ति
ह्यभयहरिणशावाः पाणिमुल्लक्षयन्ति ॥ ६८ ॥

अपि च ।

नानापुष्पितपादपाः प्रतिदिशो नृत्यन्मयूराः स्थली-
शाखायामभयाः पठन्ति किमहो सामानि शुद्धं शुकाः ।
माध्वीकान्मधुरं कपोलमधुलिट्पुंस्कोकिलैः स्तूयते
आघ्रातुं रथवाजिनामपि मुखान्यायान्ति मुग्धा मृगाः ॥६९॥

तदत्र क्षणमवस्थातुमिच्छामि ॥

सम: । प्रिये युज्यते । अत्र हि महर्षिरष्टावक्रः प्रतिवसति । तदवहेलनमनुचितं ॥ सारथिं प्रति । अये भद्रक यावदावां महर्षिमष्टावक्रं प्रणम्यागच्छावस्तावदश्वान् पालय ।

सौभ° । यथाज्ञापयति देव इति तथा करोति ।

सम: । परिजनान् प्रति । अयमुग्रस्तपोधनस्तद्यूयमत्रैव तिष्ठत । इत्युभौ गच्छतः ॥

सम: । प्रिये । एहि पश्य ।

तरूणां नैविड्यान्मिहिरकवलेशो न धरणौ
प्रभावैः पुण्यानां कुसु[मित]मिदं सर्वमभवत् ।
सुपक्वैः सुस्वादैर्बहुतरफलैर्नम्रवितपस्
तवातिथ्यं मन्ये किसलयकरेणैव कुरुते ॥ ७० ॥

It ends :

ईषद्दृष्टिकताल्पयाक्यविभवः स्तोकाक्षरज्ञो जनो
विश्वासोककरापधीश्वरसदानन्ताखिलज्ञाननः(?) ।
यन्मौढ्याद् गुणवर्णनाय रसनां व्यामोहयत्यादरात्
चापल्यं तदिदं दयालुहृदयैः क्षन्तव्यमार्यैर्बुधैः ॥

चित्ते कामवशंवदे मृगदृशां वक्त्रेन्दुलुब्धे दृक्षिणि
कर्णे च प्रतिवाचिकप्रणयिनि स्पर्शादरिण्या(?°ण्यां)त्वचि ।
पाणौ वेल्लितमेविनि स्तुतिकथामुग्धो (*r.* °मुग्धे) रसज्ञादले
धावत्स्वेषु रतेन्द्रियेषु महिमा कैस्तिर्पैर्वर्ण्यते(?) ॥

कविवरकृतकाव्येष्वत्र चित्रेषु सत्सु
तदपि सरलमुख्यैरेतदालोचनीयं ।
सति हि कनकहाने (?°हारे) रत्नयुक्तादिचित्रे
लघुरपि हृदि काचो न्यस्यते कामिनीभिः ॥[१३७]॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायकृष्णनाथसार्वभौमभट्टाचार्यविरचितानन्दलतिकायां पञ्चमकुसुमं ॥

[H. T. Colebrooke.]